

سند راهبردی انقلاب اقتصادی

برنامه دولت اقدام و تحول

استان کرمان

سند راهبردی انقلاب اقتصادی

استان کرمان

سند راهبردی انقلاب اقتصادی زیر نظر دکتر
علی رضایی میرقائد تهیه و تدوین شده است.

ویراستار فنی: دکتر سید اسعد حسینی
همکاران پژوهشی: ناصر مولایی، اسماعیل لجمیری، حسن محمدیان مصمم،
عباس علی پور، مصطفی رشیدی، بهزاد همتی، سعید ضرغامی، میثم داوری، نواب
میرزایی، ایمان ارفعی مقدم، پرستو میمنی، سعید یوسفی، رزینا لطفی جبلی،
سعیده جلالی، مصیب قره بیگی، سمیه ملکی پور، حمید نصیر، سید رمضان
عقیلی، بهاره ایمانی، جمیله اسمعیلی، پویان کیانی و فاطمه شیخ زاده
طراح جلد و صفحه آرایی: محمود خستو، مهدی نجفی

بهار ۱۴۰۰

بهره برداری از مطالب پژوهش سند راهبردی انقلاب اقتصادی با ذکر منبع و نام پژوهشگران بلا مانع است.
حق چاپ محفوظ است.

بسمه تعالی

با توجه به برگزاری سیزدهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری، کاندیداها رویکردها و برنامه های مختلف خود را برای دولت آینده مطرح می کنند. یکی از طرح های اینجانب که از سالها قبل مدنظر قرار گرفته، ایجاد ایالت های اقتصادی است که حاصل آن تمرکززدایی از مرکز و توجه به مناطق و استان ها می باشد.

یکی از اقسام عدالت، عدالت سرزمینی است که در قالب طرح های آمایش سرزمین تجلی می یابد. آمایش سرزمین مدیریت خردمندانه و عالمانه فضا و نگرشی جامع به برنامه ریزی و مدیریت بهینه بهره برداری پایدار از سرزمین است. کاربرد آمایش سرزمین برای شناخت و رعایت قابلیت و استعداد زمین و منابع موجود در آن برای کشورهایی که در صدد حرکت در مسیر توسعه پایدار هستند، اجتناب ناپذیر است.

کشور ایران دارای قابلیت ها و ظرفیت های فراوانی برای پیشرفت است. با اجرایی کردن طرح های آمایش سرزمین و فعال نمودن مزیت ها و استعدادهای هر استان، دستیابی به ایران بزرگ اقتصادی و تعامل سازنده با دنیا به ویژه کشورهای آسیای جنوب غربی و در راس آنها، پانزده کشور همسایه ایران، می تواند ما را به یکی از بازیگران اصلی در عرصه اقتصادی و سیاسی جهان تبدیل نموده و استان ها و مناطق کشور را نیز به بالاترین حد پیشرفت برساند. در این راستا، چنانچه دولت اقدام و تحول موفق به کسب اعتماد مردم شود، در ابتدای فعالیت خود، سند اقدام و تحول را بر مبنای این کتاب، با استان ها امضا خواهد نمود تا تکلیف برنامه ریزی استانی و منطقه ای برای چهار سال آینده شفاف و قابل پیش بینی باشد.

در این مجموعه؛ اطلس استعدادهای، ظرفیت ها، تنگناها و آسیب ها شناسایی و ترسیم شده و درکی واقع بینانه از مناطق و استانهای کشور ارائه گردیده است. همچنین، راهبردها و سیاست های توسعه اقتصادی استان به تفکیک بخش های مختلف در دو فصل مجزا ارائه شده است. دولت اقدام و تحول، آماده پذیرش پیشنهادات برای افزایش کیفیت و کارایی این سند می باشد. امیداست؛ گردآوری این مجموعه که حاصل تلاش کارشناسان، صاحب نظران و مراکز و نهادهای متعدد کشور بوده، گامی بزرگ برای تحقق آرمان پیشرفت در کشور عزیزمان باشد.

محسن رضایی

کاندیدای سیزدهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری

بهار ۱۴۰۰

فهرست مطالب

.....	فصل نخست: کلیات	۰
.....	۱-۱- مقدمه	۱
.....	۱-۲- بیان مسئله	۱
.....	۱-۳- اهداف بنیادین سند	۳
.....	۱-۴- مواد و روش ها	۴
.....	۱-۴-۱- روش تحقیق	۴
.....	۱-۴-۲- استراتژی مطالعه موردی	۴
.....	۱-۴-۳- جمع آوری داده ها و منبع آن ها	۵
.....	۱-۴-۴- روش های تحلیل داده ها	۵
.....	الف) کیفی	۵
.....	ب) کمی	۷
.....	فصل دوم: تحلیل محیط بیرونی	۸
.....	۱-۲- احصاء و تحلیل سیاست های کلان ملی در ابعاد مختلف	۹
.....	۱-۲-۲- بررسی وضعیت، فشارها و روندها در ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، محیط زیستی و ارتباطی	۳۹
.....	۱-۲-۲-۱- بررسی وضعیت	۳۹
.....	۱-۲-۲-۲- توان اکولوژیک	۴۰
.....	۱-۲-۲-۳- چالش های هیدروپلیتیک	۴۲
.....	فصل سوم: تحلیل محیط درونی	۴۳
.....	۱-۳- تقسیمات کشوری و هم جوارها	۴۴
.....	۲-۳- بررسی نظام طبیعی و محیط زیستی	۴۷
.....	۱-۲-۳- ویژگی های توپوگرافی (ناهمواری ها)	۴۷
.....	۲-۲-۳- آب و هوا و اقلیم	۵۱
.....	۱-۲-۳-۱- بارش	۵۳
.....	۲-۲-۳-۲- دما	۵۵

- ۵۷..... ۳-۲-۳-۳- رطوبت هوا
- ۵۷..... ۳-۲-۴-۳- جریان وزش بادها
- ۵۹..... ۳-۲-۵-۳- تبخیر و تعرق
- ۶۰..... ۳-۲-۶-۳- ساعات آفتابی
- ۶۰..... ۳-۲-۳-۳- منابع آب
- ۶۲..... ۳-۲-۱-۳-۳- آب‌های سطحی
- ۶۳..... ۳-۲-۲-۳-۳- آب‌های زیرزمینی
- ۶۴..... ۳-۲-۴-۳- پایداری منابع آب
- ۶۸..... ۳-۲-۵-۳- کشاورزی استان
- ۷۰..... ۳-۲-۶-۳- پوشش گیاهی و جانوری
- ۷۲..... ۳-۲-۷-۳- وضعیت کانسارهای معدنی
- ۷۴..... ۳-۲-۸-۳- مخاطرات محیطی
- ۷۴..... ۳-۲-۱-۸-۳- زلزله
- ۷۹..... ۳-۲-۲-۸-۳- سیل
- ۸۰..... ۳-۲-۳-۸-۳- طوفان شن
- ۸۰..... ۳-۲-۹-۳- کاربری اراضی
- ۸۲..... ۳-۲-۱۰-۳- واحدهای اراضی
- ۸۴..... ۳-۲-۱۱-۳- مناطق حفاظت شده
- ۸۶..... ۳-۳-۳- بررسی نظام اجتماعی-جمعیتی
- ۸۶..... ۳-۳-۱-۳- بررسی و تحلیل اجتماعی و فرهنگی استان کرمان
- ۸۶..... ۳-۳-۱-۱-۳- تعیین عوامل و فرایندهای فرهنگی مانع و پیشبرنده توسعه استان کرمان
- ۸۶..... ۳-۳-۲-۱-۳-۳- عوامل و فرایندهای فرهنگی-اجتماعی پیشبرنده توسعه
- ۸۷..... ۳-۳-۳-۱-۳-۳- عوامل و فرایندهای فرهنگی-اجتماعی مانع توسعه
- ۸۷..... ۳-۳-۴-۱-۳-۳- وضعیت شاخص‌های توسعه انسانی در استان کرمان
- ۹۶..... ۳-۳-۵-۱-۳-۳- سنجش سرمایه اجتماعی استان
- ۱۰۹..... ۳-۳-۲-۳- فقر و محرومیت

- ۱۱۰..... طرح‌های انجام شده در زمینه مناطق محروم ۱-۲-۳-۳
- ۱۲۰..... شاخص‌های جمعیتی دهستان‌های محروم استان کرمان ۲-۲-۳-۳
- ۱۲۳..... جمع‌بندی ۳-۲-۳-۳
- ۱۲۴..... سکونتگاه‌های غیررسمی ۳-۳-۳-۳
- ۱۲۵..... نحوه مواجهه دولت‌ها با سکونتگاه‌های غیررسمی ۱-۳-۳-۳
- ۱۲۶..... سکونتگاه‌های غیررسمی در ایران و به‌طور خاص استان کرمان ۲-۳-۳-۳
- ۱۳۰..... جمع‌بندی ۳-۳-۳-۳
- ۱۳۱..... بررسی ویژگی‌های جمعیتی ۴-۳-۳-۳
- ۱۳۱..... تغییرات تعداد جمعیت ۱-۴-۳-۳
- ۱۳۵..... تراکم جمعیت ۲-۴-۳-۳
- ۱۳۷..... سهم جمعیت استان از کشور ۳-۴-۳-۳
- ۱۳۹..... میزان شهرنشینی و روستانشینی ۴-۴-۳-۳
- ۱۴۰..... متوسط رشد سالانه جمعیت ۵-۴-۳-۳
- ۱۴۲..... هرم سنی جنسی جمعیت ۶-۴-۳-۳
- ۱۴۵..... گروه عمده سنی جمعیت ۷-۴-۳-۳
- ۱۴۸..... نسبت جنسی جمعیت ۸-۴-۳-۳
- ۱۵۰..... متوسط بعد خانوار ۹-۴-۳-۳
- ۱۵۳..... موازنه مهاجرتی ۱۰-۴-۳-۳
- ۱۵۵..... مبدأ اقامت قبلی مهاجران ۱۱-۴-۳-۳
- ۱۵۸..... الگوی مهاجرت ۱۲-۴-۳-۳
- ۱۵۸..... ولادت‌های ثبت شده ۱۳-۴-۳-۳
- ۱۵۹..... میزان باروری کل ۱۴-۴-۳-۳
- ۱۶۰..... مرگ و میرهای ثبت شده ۱۵-۴-۳-۳
- ۱۶۱..... امید به زندگی ۱۶-۴-۳-۳
- ۱۶۲..... پیش‌بینی جمعیت تا سال ۱۴۱۵ ۱۷-۴-۳-۳
- ۱۶۳..... جمع‌بندی ۱۸-۴-۳-۳

- ۱۶۵..... ۳-۳-۵- وضعیت سواد و تعلیم و تربیت رسمی- عمومی
- ۱۶۵..... ۳-۳-۱- تعلیم و تربیت رسمی- عمومی
- ۱۶۵..... ۳-۳-۵-۱- گزیده آمار و اطلاعات
- ۱۶۷..... ۳-۳-۵-۲- مهم ترین مسائل آموزش و پرورش استان کرمان
- ۱۶۸..... ۳-۳-۱-۳- راهکارهای پیشنهادی
- ۱۶۸..... ۳-۳-۲- وضعیت سواد در استان کرمان
- ۱۶۹..... ۳-۳-۲-۱- آمار و اطلاعات
- ۱۷۰..... ۳-۳-۵-۲- مهم ترین مسائل سوادآموزی
- ۱۷۰..... ۳-۳-۵-۳- راهکارهای پیشنهادی
- ۱۷۱..... ۳-۳-۳- وضعیت آموزش عالی در استان کرمان
- ۱۷۱..... ۳-۳-۵-۱- آمار و اطلاعات
- ۱۷۲..... ۳-۳-۵-۲- مهم ترین مسائل آموزش عالی
- ۱۷۲..... ۳-۳-۵-۳- راهکارهای پیشنهادی
- ۱۷۳..... ۳-۴- بررسی نظام اقتصادی و تولید
- ۱۷۳..... ۳-۴-۱- نمای کلی اقتصاد استان کرمان
- ۱۸۹..... ۳-۵- نظام سکونتگاهی
- ۱۸۹..... ۳-۵-۱- نظام شهرنشینی
- ۱۹۲..... ۳-۵-۱-۱- بررسی تحولات جمعیتی کانون‌های شهری استان کرمان
- ۱۹۶..... ۳-۵-۱-۲- وضعیت نخست شهری در استان کرمان
- ۱۹۷..... ۳-۵-۱-۳- بررسی وضعیت ساختار سلسله‌مراتبی کانون‌های شهری استان
- ۲۰۰..... ۳-۵-۱-۴- الگوی استقرار سکونتگاه‌های شهری استان
- ۲۰۲..... ۳-۵-۲- نظام روستانشینی
- ۲۰۴..... ۳-۶- نظام زیربنایی
- ۲۰۵..... ۳-۶-۱- نظام حمل و نقل و ارتباطات
- ۲۰۵..... ۳-۶-۱-۱- حمل و نقل جاده‌ای استان کرمان
- ۲۰۶..... ۳-۶-۱-۲- پهنه‌بندی دسترسی پذیری

۲۰۷	..... ۳-۱-۶-۳ حمل و نقل هوایی و فرودگاه‌ها
۲۰۹	..... ۳-۱-۶-۴ حمل و نقل ریلی و راه آهن
۲۱۰	..... ۳-۱-۶-۵ فناوری اطلاعات و ارتباطات
۲۱۱	..... ۳-۲-۶-۲ نظام انرژی و تأمین آب
۲۱۱	..... ۳-۲-۶-۱ زیرساخت‌های مرتبط با برق
۲۱۱	..... ۳-۲-۶-۲ زیرساخت‌های نفت و گاز
۲۱۲	..... ۳-۲-۶-۳ استحصال و تأمین آب
۲۱۴	..... ۳-۷-۷ بررسی نظام مدیریتی
۲۱۴	..... ۳-۷-۱ وضع موجود و مدل مفهومی
۲۱۸	..... ۳-۷-۲ تحلیل وضع موجود
۲۲۴	..... ۳-۸-۸ شناسایی قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها
۲۲۴	..... ۳-۸-۱ قابلیت‌ها و ظرفیت‌های منابع طبیعی
۲۲۶	..... ۳-۸-۲ مزیت‌های موقعیتی و استراتژیکی
۲۳۴	..... ۳-۸-۳ مزیت‌های رقابتی و نسبی
۲۳۷	..... ۴-۸-۴ شناخت قابلیت گردشگری کرمان
۲۴۰	..... فصل چهارم: رویکرد راهبردی
۲۴۱	..... ۴-۱-۱ شناسایی مسائل راهبردی
۲۵۷	..... ۴-۲-۲ تدوین اهداف بنیادین
۲۵۹	..... ۴-۳-۳ تدوین چشم‌انداز
۲۵۹	..... ۴-۴-۴ مأموریت‌های اصلی
۲۶۰	..... ۴-۵-۵ بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید
۲۷۰	..... فصل پنجم: تدوین راهبردها و سیاست‌ها
۲۷۱	..... ۵-۱-۱ راهبردها و سیاست‌ها
۲۷۷	..... منابع و مأخذ

فهرست جدول‌ها

- جدول ۱- راهبردها و سیاست‌های طرح‌های فرادست در محور جمعیت و مهاجرت ۱۰
- جدول ۲- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور اقتصاد ۱۲
- جدول ۳- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور زیربنایی ۲۴
- جدول ۴- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور نظام سکونتگاهی ۲۷
- جدول ۵- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور اجتماعی و فرهنگی ۳۰
- جدول ۶- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور منابع طبیعی و محیط زیست ۳۴
- جدول ۷- تقسیمات سیاسی استان کرمان در سال ۱۳۹۸ ..... ۴۵
- جدول ۸- طبقات شیب استان ۵۰
- جدول ۹- میانگین بارندگی بلندمدت سالانه شهرهای دارای ایستگاه همدیدی در استان کرمان ۵۳
- جدول ۱۰- میانگین دمای بلندمدت سالانه شهرهای دارای ایستگاه همدیدی در استان کرمان ۵۵
- جدول ۱۱- میانگین رطوبت نسبی در ایستگاه‌های مختلف استان ۵۷
- جدول ۱۲- بادهای غالب استان ۵۸
- جدول ۱۳- میانگین تبخیر در ایستگاه‌های مختلف استان ۵۹
- جدول ۱۴- میانگین ساعات آفتابی در ایستگاه‌های مختلف استان ۶۰
- جدول ۱۵- مشخصات حوضه‌های آبریز استان کرمان ۶۱
- جدول ۱۶- منابع آب زیرزمینی موجود ۶۴
- جدول ۱۷- منابع و مصارف آب سطحی و زیرزمینی استان کرمان ۶۵
- جدول ۱۸- شاخص فالکن مارک و وضعیت منابع آبی استان کرمان و ایران ۶۶
- جدول ۱۹- شاخص سازمان ملل برای بحران آب ۶۷
- جدول ۲۰- شاخص نسبت بحرانی و محدوده‌های آن ۶۷
- جدول ۲۱- تعداد بهره‌برداری و مساحت زیر کشت استان ۶۸
- جدول ۲۲- میزان سطح کشت و تولید محصولات عمده کشاورزی استان ۶۹
- جدول ۲۳- مساحت پارک‌های جنگلی طبیعی، فضا‌های سبز و ذخیره‌گاه‌های جنگلی استان در پایان سال ۹۸ ..... ۷۱
- جدول ۲۴- مساحت جنگل‌ها، مراتع و پدیده‌های بیابانی تا سال ۱۳۹۸ ..... ۷۱
- جدول ۲۵- مشخصات نقاط جمعیتی استان در ارتباط با خطوط گسل ۷۹
- جدول ۲۶- موقعیت و مساحت مناطق حفاظت شده استان ۸۴
- جدول ۲۷- موقعیت و مساحت مناطق شکارممنوع استان ۸۵

- جدول ۲۸- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر ۸۸
- جدول ۲۹- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر به تفکیک مناطق شهری و روستایی ۸۸
- جدول ۳۰- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر به تفکیک جنسیت ۸۹
- جدول ۳۱- تعداد ازدواج و طلاق واقع شده در استان کرمان ۸۹
- جدول ۳۲-نسبت طلاق به ازدواج در استان کرمان ۹۰
- جدول ۳۳-تعداد مراکز تحت پوشش معاونت اجتماعی اداره کل بهزیستی و افراد خدمت گیرنده ۹۰
- جدول ۳۴-میزان شاخص های مرتبط با سازمان بهزیستی ۹۱
- جدول ۳۵-میزان شاخص های مرتبط با کمیته امداد امام خمینی ۹۱
- جدول ۳۶-درصد افراد تحت پوشش سازمان تأمین اجتماعی ۹۲
- جدول ۳۷- درصد بیمه شدگان تحت پوشش سازمان بیمه سلامت ایران ۹۲
- جدول ۳۸-انواع مواد مخدر و روان گردان های کشف شده ۹۳
- جدول ۳۹- دستگیرشدگان در ارتباط با انواع مواد مخدر کشف شده به تفکیک نوع جرم ۹۳
- جدول ۴۰-نسبت متوسط مقدار مواد مخدر کشف شده به کل جمعیت (کیلوگرم به ده هزار نفر) ۹۴
- جدول ۴۱- نسبت دستگیرشدگان مواد مخدر به کل جمعیت(در هر ده هزار نفر) ۹۴
- جدول ۴۲- سرقت های عادی بر حسب نوع (مورد) ۹۵
- جدول ۴۳- نسبت تعداد دستگیرشدگان انواع سرقت های عادی به کل جمعیت(در ده هزار نفر) ۹۵
- جدول ۴۴- جرائم واقع شده در حوزه استحضاطی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران بر حسب موضوع ۹۶
- جدول ۴۵-نسبت تعداد دستگیرشدگان جرائم واقع شده در حوزه استحضاطی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران ... ۹۶
- جدول ۴۶- میانگین مؤلفه های سرمایه اجتماعی سطح کلان در استان کرمان و کل کشور ۹۷
- جدول ۴۷- میانگین سرمایه اجتماعی سطح کلان در استان کرمان و کل کشور ۹۸
- جدول ۴۸- میانگین مؤلفه های سرمایه اجتماعی سطح میانی در استان کرمان و کل کشور ۹۹
- جدول ۴۹- میانگین سرمایه اجتماعی سطح میانی در استان کرمان و کل کشور ۹۹
- جدول ۵۰- میانگین مؤلفه های سرمایه اجتماعی سطح خرد در استان کرمان و کل کشور ۱۰۰
- جدول ۵۱- توزیع درصدی قابل اعتماد بودن مردم در استان کرمان و کل کشور ۱۰۱
- جدول ۵۲- توزیع درصدی احتمال سپردن مراقبت از فرزندان به همسایگان در استان کرمان و کل کشور ۱۰۱
- جدول ۵۳- توزیع درصدی مشارکت در فعالیت داوطلبانه در استان کرمان و کل کشور ۱۰۲
- جدول ۵۴- توزیع درصدی افتخار به ایرانی بودن در استان کرمان و کل کشور ۱۰۲
- جدول ۵۵- توزیع درصدی تمایل به مهاجرت در استان کرمان و کل کشور ۱۰۳
- جدول ۵۶- توزیع درصدی رضایت از زندگی در استان کرمان و کل کشور ۱۰۳

- جدول ۵۷- توزیع درصدی احساس امنیت در استان کرمان و کل کشور ۱۰۳
- جدول ۵۸- میانگین سرمایه اجتماعی سطح خرد در استان کرمان و کل کشور ۱۰۴
- جدول ۵۹- میانگین سرمایه اجتماعی در استان کرمان و کل کشور ۱۰۴
- جدول ۶۰- پزشکان شاغل در دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی- درمانی بر حسب نوع رشته ۱۰۵
- جدول ۶۱- سرانه پزشکان شاغل در دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی- درمانی بر حسب نوع رشته ۱۰۵
- جدول ۶۲- تعداد بیمارستان‌های فعال کشور و تخت‌های مصوب موجود بر حسب نوع وابستگی ۱۰۶
- جدول ۶۳- سرانه بیمارستان‌های فعال و تخت‌های مصوب موجود بر حسب نوع وابستگی (صد هزار نفر) ۱۰۶
- جدول ۶۴- تعداد تخت‌های فعال بخش‌های بیمارستانی ۱۰۷
- جدول ۶۵- سرانه تخت‌های فعال بخش‌های بیمارستانی (صد هزار نفر) ۱۰۷
- جدول ۶۶- مراکز ارائه دهنده مراقبت‌های اولیه بهداشتی ۱۰۸
- جدول ۶۷- سرانه مراکز ارائه دهنده مراقبت‌های اولیه بهداشتی (صد هزار نفر) ۱۰۸
- جدول ۶۸- تعداد پایگاه‌های اورژانس پیش بیمارستانی ۱۱۵ ..... ۱۰۸
- جدول ۶۹- سرانه پایگاه‌های اورژانس پیش بیمارستانی ۱۱۵ ..... ۱۰۹
- جدول ۷۰- شاخص‌ها و ابعاد فقر چندبعدی ۱۱۰
- جدول ۷۱- مناطق کمتر توسعه یافته استان کرمان ۱۱۲
- جدول ۷۲- وزن شاخص‌های ترکیبی بر اساس روش مک گراناها (روش ضریب همبستگی) ۱۱۵
- جدول ۷۳- مناطق کم‌تر توسعه یافته استان کرمان ۱۱۷
- جدول ۷۴- شاخص‌های جمعیتی مناطق محروم استان کرمان ۱۲۱
- جدول ۷۵- خلاصه رویکردهای مسلط در برنامه‌ریزی و حل مسئله سکونتگاه‌های غیررسمی ۱۲۶
- جدول ۷۶- تغییرات تعداد جمعیت کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵ ..... ۱۳۲
- جدول ۷۷- تغییرات تعداد جمعیت استان کرمان به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵ ..... ۱۳۳
- جدول ۷۸- تراکم نسبی جمعیت شهرستان‌های استان کرمان، در سال ۱۳۹۵ ..... ۱۳۶
- جدول ۷۹- روند تغییرات سهم جمعیت شهری و روستایی استان کرمان از جمعیت شهری و روستایی کشور ۱۳۸
- جدول ۸۰- مقایسه روند تغییرات نسبت جمعیت شهرنشین و روستائین استان کرمان با کشور ۱۳۹
- جدول ۸۱- درصد رشد سالانه جمعیت استان کرمان و کشور به تفکیک وضع سکونت ۱۴۱
- جدول ۸۲- تعداد و توزیع درصد جمعیت استان کرمان و کشور بر حسب گروه‌های عمده سنی ۱۴۶
- جدول ۸۳- نسبت جنسی جمعیت استان کرمان و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۵-۱۳۶۵ ..... ۱۴۹
- جدول ۸۴- تعداد و متوسط بعد خانوارهای استان کرمان و کشور به تفکیک وضع سکونت ۱۵۱
- جدول ۸۵- مقایسه مهاجران وارد شده، خارج شده و خالص مهاجرت استان کرمان ۱۵۴

- جدول ۸۶- تعداد و نسبت مهاجرپذیری استان کرمان و کشور به تفکیک وضع سکونت ۱۵۵
- جدول ۸۷- تعداد و توزیع درصد مهاجران وارد شده به استان کرمان بر حسب الگوی مهاجرت ۱۵۸
- جدول ۸۸- تعداد و میزان ولادت‌های ثبت شده استان کرمان و کشور به تفکیک وضع سکونت ۱۵۹
- جدول ۸۹- تعداد و میزان مرگ و میر ثبت شده استان کرمان و کشور به تفکیک وضع سکونت ۱۶۱
- جدول ۹۰- مقایسه امید زندگی کل کشور و استان کرمان به تفکیک جنس، در سال‌های ۹۵-۱۳۸۵ ..... ۱۶۲
- جدول ۹۱- پیش‌بینی تعداد جمعیت کشور و استان کرمان، بر اساس برآوردهای مرکز آمار ایران تا سال ۱۴۱۵ ..... ۱۶۳
- جدول ۹۲- آمار و اطلاعات بخش آموزش و پرورش استان کرمان ۱۶۷
- جدول ۹۳- وضعیت نرخ باسوادی در استان کرمان ۱۶۹
- جدول ۹۴- نمای کلی وضعیت استان کرمان در مقایسه با کشور در سال ۹۸ ..... ۱۷۴
- جدول ۹۵- تولید ناخالص داخلی (میلیون ریال) ۱۷۵
- جدول ۹۶- سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی و معدن استان کرمان از کشور ۱۷۶
- جدول ۹۷- وضعیت شاخص‌های بخش کشاورزی و معدن در مقایسه با کشور ۱۷۷
- جدول ۹۸- سهم ارزش افزوده بخش صنعت و ساختمان استان کرمان از کشور ۱۷۸
- جدول ۹۹- وضعیت شاخص‌های بخش صنعت در مقایسه با کشور ۱۷۹
- جدول ۱۰۰- سهم استان کرمان از ارزش افزوده بخش خدمات کشور ۱۸۰
- جدول ۱۰۱- ارزش افزوده بخش کشاورزی نسبت به استان ۱۸۲
- جدول ۱۰۲- ارزش افزوده بخش صنعت و ساختمان نسبت به استان ۱۸۳
- جدول ۱۰۳- ارزش افزوده بخش خدمات نسبت به استان ۱۸۴
- جدول ۱۰۴- میزان گردشگران داخلی و خارجی وارده شده به استان کرمان ۱۸۶
- جدول ۱۰۵- نرخ مکمل‌گری فعالیت‌های صنعتی در شهرستان‌های استان کرمان ۱۸۷
- جدول ۱۰۶- تغییرات جمعیت کشور و استان در فاصله سال‌های ۹۵-۱۳۶۵ ..... ۱۹۰
- جدول ۱۰۷- تغییرات جمعیت شهری و نرخ رشد کشور و استان در فاصله سال‌های ۹۵-۱۳۶۵ ..... ۱۹۱
- جدول ۱۰۸- جمعیت نقاط شهری استان در فاصله سال‌های ۹۵-۱۳۷۵ ..... ۱۹۳
- جدول ۱۰۹- روند تغییرات شاخص نخست شهری در استان کرمان ۱۹۶
- جدول ۱۱۰- روند تغییرات سطوح جمعیتی نقاط شهری استان طی سال‌های ۹۵-۱۳۷۵ ..... ۱۹۸
- جدول ۱۱۱- طبقه‌بندی شهرهای استان بر اساس ویژگی‌های طبیعی و دسترسی به راه‌ها ۲۰۲
- جدول ۱۱۲- تغییرات جمعیت روستایی طی دوره ۱۳۶۵-۱۳۹۵ ..... ۲۰۴
- جدول ۱۱۳- مقایسه شاخص‌های حمل و نقل جاده‌ای استان و کشور ۲۰۶
- جدول ۱۱۴- میزان برداشت و مصرف منابع آب سطحی و زیرسطحی در سال ۱۳۹۲ ..... ۲۱۳

- جدول ۱۱۵- سهم مکانی شهرستان‌های استان کرمان ..... ۲۳۵.
- جدول ۱۱۶- ضریب تخصصی شدن فعالیت‌های صنعتی در استان کرمان ..... ۲۳۶.
- جدول ۱۱۷- ضریب تمرکز فعالیت‌های صنعتی در استان کرمان ..... ۲۳۷.
- جدول ۱۱۸- جاذبه‌های طبیعی و تاریخی گردشگری استان کرمان به تفکیک شهرستان ..... ۲۳۸.
- جدول ۱۱۹- تعیین مسائل راهبردی نظام مدیریتی ..... ۲۴۳.
- جدول ۱۲۰- شرح مسائل راهبردی در حوزه مدیریتی ..... ۲۴۸.
- جدول ۱۲۱- تعیین مسائل راهبردی در حوزه جمعیتی-اجتماعی-آموزش ..... ۲۴۹.
- جدول ۱۲۲- شرح مسائل راهبردی در حوزه اجتماعی-جمعیتی و آموزش ..... ۲۵۱.
- جدول ۱۲۳- مسائل راهبردی در عرضه زیربنایی و نظام سکونتگاهی ..... ۲۵۲.
- جدول ۱۲۴- شرح مسائل راهبردی در حوزه زیربنایی و نظام سکونتگاهی ..... ۲۵۳.
- جدول ۱۲۵- تعیین مسائل راهبردی در حوزه منابع طبیعی و محیط زیست ..... ۲۵۴.
- جدول ۱۲۶- شرح مسائل راهبردی در حوزه منابع طبیعی و محیط زیست ..... ۲۵۴.
- جدول ۱۲۷- تعیین مسائل راهبردی در عرصه اقتصادی ..... ۲۵۵.
- جدول ۱۲۸- شرح مسائل راهبردی استان کرمان در عرصه اقتصادی ..... ۲۵۶.
- جدول ۱۲۹- اهداف بنیادین سند راهبردی توسعه کرمان ..... ۲۵۷.
- جدول ۱۳۰- عوامل درونی و بیرونی در نظام طبیعی و محیط زیستی توسعه فضایی استان ..... ۲۶۴.
- جدول ۱۳۱- عوامل درونی و بیرونی در نظام اجتماعی-جمعیتی و آموزشی توسعه فضایی استان ..... ۲۶۶.
- جدول ۱۳۲- عوامل درونی و بیرونی در نظام زیربنایی و سکونتگاهی توسعه فضایی استان ..... ۲۶۹.
- جدول ۱۳۳- راهبردها و سیاست‌های سند توسعه استان کرمان در محورهای مختلف ..... ۲۷۳.

فهرست شکل‌ها

- شکل ۱- گلپاد ایستگاه کرمان ۵۹
- شکل ۲- شاخص فناوری اطلاعات در استان کرمان ۱۳۹۹ ..... ۲۱۰
- شکل ۳- محورهای بزرگراه آسیایی عبوری از کشور ۲۲۷
- شکل ۴- ارتباط ایران با کریدور بین‌المللی تراسیکا و موقعیت استان کرمان ۲۲۸

فهرست نمودارها

- نمودار ۱- طبقات ارتفاعی استان کرمان ۴۸
- نمودار ۲- میانگین بلندمدت بارندگی در ایستگاه‌های همدیدی استان ۵۴
- نمودار ۳- میانگین بلندمدت دما در استان ۵۶
- نمودار ۴- حجم تخلیه سالانه از منابع آب زیر زمینی استان ۶۴
- نمودار ۵- درصد ذخایر انواع مواد معدنی در استان کرمان ۷۳
- نمودار ۶- درصد انواع کاربری ۸۱
- نمودار ۷- تغییرات تعداد مطلق جمعیت کشور، طی سال‌های ۹۵-۱۳۵۵ ..... ۱۳۳
- نمودار ۸- تغییرات تعداد جمعیت استان کرمان، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵ ..... ۱۳۴
- نمودار ۹- تغییرات تعداد مطلق جمعیت استان کرمان، طی سال‌های ۹۵-۱۳۵۵ ..... ۱۳۴
- نمودار ۱۰- تراکم نسبی جمعیت کشور و استان کرمان، در سال‌های ۹۵-۱۳۶۵ ..... ۱۳۵
- نمودار ۱۱- سهم (درصد) جمعیت شهرستان‌های استان کرمان از کل جمعیت استان در سال ۱۳۹۵ ..... ۱۳۷
- نمودار ۱۲- روند تغییرات سهم جمعیت شهری و روستایی استان کرمان از جمعیت شهری و روستایی کشور ۱۳۸
- نمودار ۱۳- روند تغییرات نسبت جمعیت شهرنشین و روستانشین استان کرمان با کشور، در سال‌های ۹۹-۱۳۵۵ ..... ۱۴۰
- نمودار ۱۴- درصد رشد سالانه جمعیت نقاط شهری استان کرمان و کشور، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۴۵ ..... ۱۴۱
- نمودار ۱۵- درصد رشد سالانه جمعیت نقاط روستایی استان کرمان و کشور، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۴۵ ..... ۱۴۲
- نمودار ۱۶- هرم سنی جنسی جمعیت استان کرمان، در سال ۱۳۶۵ ..... ۱۴۳
- نمودار ۱۷- هرم سنی جنسی جمعیت استان کرمان، در سال ۱۳۸۵ ..... ۱۴۳
- نمودار ۱۸- هرم سنی جنسی جمعیت استان کرمان، در سال ۱۳۹۵ ..... ۱۴۴
- نمودار ۱۹- روند تغییرات درصد جمعیت ۱۴-۰ ساله استان کرمان و کشور، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵ ..... ۱۴۷
- نمودار ۲۰- روند تغییرات درصد جمعیت ۶۴-۱۵ ساله استان کرمان و کشور، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵ ..... ۱۴۷
- نمودار ۲۱- روند تغییرات درصد جمعیت ۶۵ ساله و بالاتر استان کرمان و کشور، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵ ..... ۱۴۸
- نمودار ۲۲- روند تغییرات شاخص نسبت جنسی نقاط شهری و روستایی استان کرمان، سال‌های ۹۵-۱۳۶۵ ..... ۱۵۰
- نمودار ۲۳- مقایسه تغییرات متوسط بعد خانوار نقاط شهری استان کرمان و کشور، سال‌های ۹۵-۱۳۶۵ ..... ۱۵۲
- نمودار ۲۴- مقایسه تغییرات متوسط بعد خانوار نقاط روستایی استان کرمان و کشور، سال‌های ۹۵-۱۳۶۵ ..... ۱۵۲

- نمودار ۲۵- خالص مهاجرت استان کرمان، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۶۵..... ۱۵۴
- نمودار ۲۶- مبدأ اقامت قبلی مهاجران استان کرمان، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰..... ۱۵۶
- نمودار ۲۷- مبدأ اقامت قبلی مردان مهاجر استان کرمان، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰..... ۱۵۷
- نمودار ۲۸- مبدأ اقامت قبلی زنان مهاجر استان کرمان، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰..... ۱۵۷
- نمودار ۲۹- میزان باروری کل استان کرمان و کشور، طی سال‌های ۹۵-۱۳۷۶..... ۱۶۰
- نمودار ۳۰- سنجش وضعیت مکمل‌گری فعالیت‌های صنعتی در استان..... ۱۸۸
- نمودار ۳۱- تغییرات رشد سالانه جمعیت کل و شهری کشور و استان..... ۱۹۱
- نمودار ۳۲- تغییرات رتبه جمعیتی شهرهای استان طی دوره ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵..... ۱۹۵
- نمودار ۳۳- تغییرات نرخ رشد جمعیت روستایی استان و کشور..... ۲۰۴
- نمودار ۳۴- چارچوب مفهومی نظام مدیریت آمایش و توسعه فضایی استان..... ۲۱۷

فهرست نقشه‌ها

- نقشه ۱- موقعیت سیاسی استان نسبت به استان‌های همجوار ۴۴
- نقشه ۲- تقسیمات سیاسی استان کرمان ۴۶
- نقشه ۳- طبقات ارتفاعی استان کرمان ۴۹
- نقشه ۴- طبقات شیب استان کرمان ۵۰
- نقشه ۵- اقلیم استان کرمان ۵۲
- نقشه ۶- خطوط هم بارش استان کرمان ۵۴
- نقشه ۷- خطوط هم‌دما استان کرمان ۵۶
- نقشه ۸- رودخانه‌ها و آبراهه‌های استان کرمان ۶۳
- نقشه ۹- پراکندگی مواد معدنی در استان کرمان ۷۴
- نقشه ۱۰- گسل‌های اصلی استان کرمان ۷۷
- نقشه ۱۱- پهنه‌های خطر زمین‌لرزه بر اساس استاندارد ۲۸۰۰ ..... ۷۸
- نقشه ۱۲- اطلس سیل ایران و استان کرمان ۸۰
- نقشه ۱۳- کاربری اراضی استان کرمان ۸۲
- نقشه ۱۴- مناطق تحت حفاظت محیط زیست استان کرمان ۸۵
- نقشه ۱۵- سطح‌بندی سکونتگاه‌های شهری استان کرمان ۱۹۹
- نقشه ۱۶- پهنه‌بندی دسترسی پذیری در استان کرمان ۲۰۷
- نقشه ۱۷- شبکه حمل و نقل استان کرمان ۲۰۹

فصل اول

کلیات

۱-۱- مقدمه

در سراسر تاریخ، نیل به کشوری آباد و پیشرفته که در آن اجتماعی کامل و سعادت‌مند، فرصت‌های عادلانه، شکوفایی استعدادها و تأمین نیازهای مادی و معنوی را میسر می‌سازد اصلی‌ترین دغدغه و نیرومندترین انگیزه تکاپوی اغلب ایرانیان بوده است. قریب به هفتاد سال است که این اندیشه، چهره تقریباً نظام‌مند به خود گرفته و در پرتو رهیافت‌های نوین مدیریت و برنامه‌ریزی، در قالب برنامه‌ها و طرح‌های مختلف دنبال می‌گردد. با این حال، هنوز کشوری که آرزومند آن هستیم شکل نگرفته و بسیاری از مسائل و مشکلات به قوت خود باقی است. مسائل اجتماعی-جمعیتی، مسائل فرهنگی، تمرکزگرایی، کم‌توجهی به اقتصاد فضا و نظام اقتصادی ضعیف، نابودی کارکردهای سامانه‌های طبیعی پشتیبان حیات، نظام سکونتگاهی نامتوازن و فقر و محرومیت و حاشیه‌نشینی تنها برخی از این مسائل و مشکلات است. شکی نیست که گذار از این وضعیت مستلزم انداختن طرحی نو تمرکز بر آبادانی و توسعه از نوعی دیگر است. آبادانی و پیشرفت در جهان به شدت پیچیده، رقابتی و فشرده، مستلزم، نگرش سیستمی و دگرسان‌ساز، هماهنگی اثرات فضایی سیاست‌های بخشی، فرایندهای باز ساخت فضایی-اقتصادی، ظرفیت‌سازی نهادی در میان ذینفعان، تدوین چشم‌اندازی جسورانه، مقیاس‌بندی مجدد و تمرکززدایی (که نیازمند فرم‌های نوین حکمروایی چند سطحی و شیوه‌های جدید یکپارچگی سیاست قلمروی است) است که از طریق تمرکز بر تنوع ویژگی‌ها خاص مکان‌ها و روابط اجتماعی ویژه فضا، اهداف یکپارچگی و انسجام، مشارکت، کارآفرینی، نوآوری، رقابت‌پذیری، خلاقیت، حکمروایی شایسته و پایداری را برآورده سازد. در این راستا، این گزارش بر آن است که با بهره‌گیری از رویکردی راهبردی-فضایی سپارده و شناخت پتانسیل‌های اقتصادی و اجتماعی استان‌های کشور و برنامه‌ریزی بر مبنای آن بتواند گامی مهم در گذار از چالش‌ها و مسائل بردارد. این گزارش مشتمل بر پنج فصل است. بدین ترتیب که در فصل نخست به کلیات پرداخته شده و در فصل دوم و سوم محیط درونی و بیرونی استان بررسی و تحلیل می‌گردد. در فصل چهارم به برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری پرداخته شده و در نهایت در فصل پنجم راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌ها تدوین و اولویت‌بندی می‌گردند.

۱-۲- بیان مسئله

استان کرمان، سرزمین طلای سبز (پسته) و دیار کریمان به عنوان پهناورترین استان کشور و محل تلاقی کویر و کوه از جمله استان‌هایی است که از شرایط آب و هوایی بسیار متنوعی برخوردار است. این استان دارای جمعیت ۳ میلیون و ۱۶۵ هزار نفری و در جنوب شرقی فلات ایران می‌باشد. استان کرمان از قابلیت‌ها و

ظرفیت‌های بی‌نظیری برای توسعه و پیشرفت برخوردار است و از جمله استان‌های برتر و برجسته کشور در بخش کشاورزی به شمار می‌رود؛ محصولات بی‌چون‌پسته، با بیش از ۳۰۰ هزار هکتار (بیش از ۸۰٪ باغ‌های پسته کشور) کرمان را به عنوان مهم‌ترین منطقه پسته‌کاری خاورمیانه و جهان مطرح کرده است همچنین به عنوان بزرگ‌ترین تولیدکننده مواد معدنی کشور بیش از یک‌سوم ارزش تولیدات معدنی را به خود اختصاص داده و شناسایی بیش از ۴۰ نوع ماده معدنی دیگر نشانگر قابلیت‌های ارزنده استان در این زمینه می‌باشد. مزیت دیگر استان، موقعیت استان نسبت به کریدورهای بین‌المللی شامل مسیر AH78 و بزرگراهی در شبکه بزرگراه آسیایی و کریدور تراسیکا (TRACECA)، که شامل سیستم حمل‌ونقل ترکیبی در منطقه آسیای مرکزی، قفقاز و اروپای شرقی است می‌باشد که فرصت بی‌نظیری را برای توسعه فراهم ساخته است. استان کرمان از دیرباز به عنوان یک استان مثبتی بر کشاورزی شناخته می‌شود و از ظرفیت بالایی برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی به‌ویژه در بخش توسعه صنایع معدنی است. ظرفیت بالای تولید انرژی خورشیدی و تجدید پذیر، امکان توسعه پتروشیمی و پالایشگاه‌ها به‌واسطه دسترسی به خطوط انتقال نفت و گاز، دسترسی به خطوط راه آهن و حمل و نقل جاده‌ای، موقعیت ارتباطی استان و همجواری با استان هرمزگان و فارس و ظرفیت بالای توسعه فعالیت‌های لجستیکی در استان از دیگر قابلیت‌های استان است. با وجود این قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها استان از لحاظ توسعه‌یافتگی و پیشرفت در سطح مطلوبی قرار ندارد.

در نظام مدیریتی مسائلی چون توسعه نیافتگی جنوب استان نسبت به شمال آن، نبود نظام یکپارچه و همه‌جانبه برنامه‌ریزی، پهناوری استان و نبود دسترسی برابر و مناسب به کلیه امکانات اداری در استان به‌ویژه در بخش جنوبی، کمبود جدی منابع مالی و پولی لازم برای تحقق برنامه‌ها و ناامنی ناشی از ترانزیت و فروش مواد مخدر مدیریت توسعه استان را با مشکلات زیادی مواجه کرده است.

این استان از نظر مخاطرات طبیعی به‌ویژه کمبود آب، طوفان شن، سیل و زلزله جزء نقاط بسیار آسیب‌پذیر کشور است و کم‌توجهی به رهیافت تاب‌آوری و مدیریت پایدار بحران موجب شده که بسیاری از مناطق آن با خطر آسیب‌پذیری بالا مواجه باشد؛ بحران شدید آبی و تبخیر و استفاده ناپایدار از منابع آب زیرزمینی، قرارگیری بخش زیادی از استان در پهنه خطر بسیار زیاد زلزله و تغییرات اقلیمی و خشکسالی بلندمدت در بسیاری از مناطق استان مشاهده می‌گردد.

نرخ فقر مطلق (درصد فقرا) در استان کرمان برابر با ۳۲/۹۰ بوده و در اطراف شهر کرمان میزان بالایی از اسکان غیررسمی به چشم می‌خورد. سلسله مراتب اندازه شهرها و نظام سکونت‌گاهی استان دارای عدم توازن و تعادل در توزیع اندازه شهری است. باید اذعان داشت که کارکرد اصلی استان کشاورزی و خدماتی است و در صنعت

رقم چندانی ندارد و علیرغم توان بالقوه استان در گردشگری، این بخش در استان متناسب با قابلیت‌ها، ارزش افزوده و درآمد خلق نمی‌کند.

در این استان ارزش‌های اجتماعی همچون میزان پایین اعتماد عمومی و سرمایه اجتماعی رو به افول و آسیب‌های فرهنگی و اجتماعی از جمله سرمایه اجتماعی پایین (در همه سطوح)، سطح پایین اعتماد سازمانی، قاچاق مواد مخدر و اعتیاد و طلاق رو به فزونی است.

با وجود این چالش‌ها و مسائل در استان کرمان، گشتن به دنبال رهیافت جهت عبور از وضع نامطلوب شاید یادآور این ضرب‌المثل باشد که تاریشه در آب است امید ثمری هست. واضح است که گذار از این چالش‌ها و مشکلات مستلزم شناخت موشکافانه‌تر مسائل، تعیین قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها و در نهایت سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی نظام‌مند و ژرف‌اندیشانه است. بر این اساس گزارش حاضر بر آن است که با مطالعه و شناخت استان کرمان در ابعاد مختلف، مسائل راهبردی را شناسایی کرده و در نهایت راهبردها و سیاست‌هایی را در جهت توسعه و آبادانی ارائه دهد

۱-۳- اهداف بنیادین سند

اهداف بنیادین یا به بیانی علمی‌تر، اهداف راهبردی به دنبال نیل به اهداف طرح راهبردی در مدت زمانی معین هستند و به عنوان پلی یا پله‌هایی برای تحقق چشم‌انداز و مأموریت‌های یک سازمان یا منطقه عمل می‌کنند. این سند می‌تواند افق زمانی ۲۰ ساله داشته باشد و هدف بنیادین آن پیشرفت و آبادانی جاوید و در برگیرنده استان‌های کشور است. در چارچوب این هدف اصلی، اهداف بنیادین زیر را نیز دنبال می‌کند:

- ایجاد چارچوب کلی عمل برای اقدام در جهت پیشرفت و آبادانی؛
- رونق و شکوفایی اقتصادی و ارتقای رقابت‌پذیری و کیفیت تولیدات داخلی؛
- ریشه‌کنی فقر و محرومیت و تأمین معیشت پایدار برای تمامی مردم؛
- شناخت قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها استان‌های کشور و ایجاد توازن و سازگاری بین قابلیت‌ها و عملکردها؛
- جلوگیری از هدر رفت منابع و ایجاد توازن و کارآمدی در تخصیص منابع؛
- شناسایی مسائل راهبردی استان‌ها در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، اکولوژیکی، کالبدی و مدیریتی؛
- مشخص ساختن کارآمدترین راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌های پیشرو محرک؛
- اولویت‌بندی برنامه‌های پیشرو محرک استان‌های کشور

۴-۱- مواد و روش‌ها

۴-۱-۱- روش تحقیق

پژوهش علمی، تحلیلی نظام‌مند، کنترل‌شده، تجربی و یا واکاوی انتقادی مفروضات، فرضیه‌ها و تکاپوی برای پاسخ‌دهی به سؤالاتی است که با بهره‌گیری از روش علمی منجر به توسعه تعمیم‌ها، اصول و نظریه‌ها می‌گردد. با توجه به ماهیت و چارچوب میان رشته‌ای سند حاضر، به منظور پاسخ‌دهی به سؤالات و همچنین نیل به اهداف، روش تحقیق کمی و کیفی برگزیده شده است که در ادبیات جهانی به روش ترکیبی یا آمیخته مشهور است. اگرچه تعریف جامعی از این روش وجود ندارد؛ ولیکن می‌توان گفت که روش تحقیق ترکیبی، روشی است که در آن محقق عناصر رویکردهای تحقیق کمی و کیفی (برای نمونه استفاده از دیدگاه‌های کمی و کیفی، جمع‌آوری داده، تحلیل) را برای درک ژرف‌تر و گسترده پدیده مورد نظر خود، ترکیب می‌کند (Johnson et al, 2007; Teddlie & Tashakkori, 2010). ترکیب روش‌ها شامل، جمع‌آوری، تحلیل، و یکپارچگی داده‌های کمی و کیفی در مطالعه‌ای تک یا چندمرحله‌ای است (Hanson et al, 2005). جانسون و آنوکبوزی (۲۰۰۴) و برایمن (۲۰۰۷) بعدها، اصل یکپارچگی روش تحقیق ترکیبی مطرح ساختند که به موجب آن بایستی برآیندهای تحقیق بایستی در نقطه‌ای یکپارچه گردند و فراتر از مجموع نتایج بخش‌های کمی و کیفی باشد (Bryman, 2007; Johnson & Onwuegbuzie, 2004). در این سند در بند رویکرد راهبردی این عمل انجام می‌پذیرد. دلیل استفاده از این نوع تحقیق، ویژگی کلیدی آن یعنی روش‌شناسی کثرت‌گرا و التقاط‌گرایی^۱ آن است که اغلب نتایج آن را برتر از رویکردهای تک‌روشی^۲ می‌سازد (Johnson & Onwuegbuzie, 2004). روش ترکیبی نقشی برجسته در رسیدگی به مسائل پیچیده‌ای ایفا می‌کند که ماهیت و راه حل قطعی نداشته و تبیین سیاست مستلزم شناخت و آگاهی سیستم‌های چندگانه در کنش متقابل باهم است. این روش با رفع کاستی‌های رویکرد تک-روشی و با تکمیل دو روش کمی و کیفی، امکان پاسخگویی نیرومندتر سؤالات سند را فراهم می‌کند.

۴-۱-۲- استراتژی مطالعه موردی

یکی از روش‌های مورد استفاده در این سند، مطالعه موردی است. روش مطالعه موردی نظامی کران‌دار یا موردی را طی زمان و با جزئیات مورد بررسی قرار داده و از منابع داده‌ای مختلفی که در خصوص بستر وجود

1- Methodological pluralism or eclecticism

2- Mono-method approach

دارد استفاده می‌کند. این رویکرد از طریق به هم ربط دادن حقایق مختلف به یک مورد واحد، ویژگی یگانه‌ای به داده‌های مورد مطالعه می‌بخشد (Reinharz, 1992). علاوه بر این، فرصت تحلیل فشرده بسیاری از جزئیات ویژه‌ای که ممکن است با دیگر روش‌ها مورد غفلت واقع شود را فراهم می‌کند. از جمله اهداف اصلی رویکردهای مطالعه موردی به مشکلات می‌تواند تولید و آزمون یک فرضیه یا نظریه، تحلیل تغییرات در یک پدیده در طی زمان، یا برای تحلیل روابط بین بخش‌های یک پدیده باشد (Reinharz, 1992). مطالعه موردی این سند را استان‌های کشور تشکیل می‌دهند.

۱-۴-۳- جمع‌آوری داده‌ها و منبع آن‌ها

در هر پژوهشی به منظور پاسخ‌دهی به سؤالات و آزمون فرضیات، جمع‌آوری داده صورت می‌گیرد. در روش تحقیق ترکیبی محققان به منظور پاسخ به سؤالات و آزمون فرضیه‌ها داده جمع‌آوری می‌کنند. رویه جمع‌آوری داده بایستی با نوع طرح تحقیق ترکیبی تطابق داشته باشد. توجه به اینکه در روش تحقیق ترکیبی هر دو داده‌های کمی و کیفی جمع‌آوری و تحلیل می‌گردند. در این سند، جمع‌آوری داده به شکل ترتیبی^۳ بوده و در آن نوعی از داده‌ها پیش از داده‌های دیگر جمع‌آوری و تحلیل شده و سپس به عنوان ورودی مرحله بعد مورد استفاده قرار گرفته است. به بیانی، با داده‌های کمی و کیفی جمع‌آوری شده مستقل نبوده و با یکدیگر در ارتباط هستند. با توجه به ماهیت عنوان سند و همچنین روش تحقیق آن، بنابراین منبع داده‌ها چندگانه بوده و شامل اسنادی همچون طرح‌ها و برنامه‌های فرادست و موازی، مقالات، کتاب‌ها، گزارش‌های علمی، قوانین و مقررات است.

۱-۴-۴- روش‌های تحلیل داده‌ها

الف) کیفی

پژوهش کیفی شامل بهره‌گیری از داده‌های کیفی از قبیل مصاحبه، اسناد و مشاهده به منظور درک و شرح پدیده‌های اجتماعی- فضایی است. دغدغه اصلی محققین در انتخاب روش کیفی بهره‌گیری از اندیشه‌های پژوهشگران از مکاتب مختلف، توصیف فریه، پذیرش رهیافت انعطاف‌پذیر و التقاطی و پروراندن مفاهیم و

نظریه‌ها بوده است. در این راستا، از روش‌های کیفی تحلیل محتوا و توصیفی استفاده شده است که در زیر به شرح آن‌ها پرداخته شده است.

تحلیل محتوای کیفی

تحلیل محتوای کیفی یکی از روش‌های تحقیق است که به منظور تحلیل داده‌های متنی بکار گرفته می‌شود. تحلیل محتوای کیفی از شمارش لغات فراتر رفته و با آزمون ژرف زبان به دنبال تولید دانش و درک پدیده مورد مطالعه (Weber, 1990) است. در این سند، از روش تحلیل محتوا کیفی به منظور تعیین وجود واژگان یا مفاهیم خاص در ادبیات جهانی و بنیان‌های فلسفی و نظری در ارتباط با سند استفاده شده است. منظور از متن یا متون، فصول کتاب‌ها، مقالات، گزارش‌ها و طرح‌ها است. به منظور انجام تحلیل محتوا، متون کد بندی شده، خردتر شده و دسته‌های قابل مدیریت در سطوح مختلف واژه، کلمه، جمله و موضوع تبدیل شده و با بهره‌گیری از تحلیل مفهومی⁴ تحلیل محتوا انجام شده است. تحلیل مفهومی بدین معناست که داده‌ها با بهره‌گیری از سیستم کدبندی کاهش یافته و بدین‌سان مشخص‌سازی واژگان یا الگوهایی که با سؤال تحقیق در ارتباط بوده‌اند، تسهیل گشته است.

تحلیل اسناد⁵

تحلیل اسناد فرآیند نظام‌مند بررسی و ارزیابی اسناد (هم پرینت شده و هم الکترونیکی) است. همانند دیگر روش‌های تحلیل در پژوهش کیفی، تحلیل اسناد مستلزم نیازمند این است که داده‌های به منظور آشکار ساختن معانی، درک و توسعه دانش تجربی آزمون شده و تفسیر شوند (Corbin & Strauss, 2008). در این سند، سطح توصیفی شامل توصیفات داده‌های کیفی و کمی بود. در خصوص داده‌های کیفی، توصیفات برگرفته از بازگویی و نقل‌قول متون و نوشته‌های نهایی بود. علاوه بر این، سطح توصیفی تحلیل همچنین شامل شرح ویژگی‌ها اصلی داده‌ها، خلاصه‌سازی روش‌شناسی، منطق‌های تحلیل و نتایج مقالات، کتاب‌ها، طرح‌ها و غیره بود. به طور کلی تحلیل توصیفی موارد زیر را فراهم آورد:

- برآوردهای اولیه و خلاصه‌سازی، آرایش جداول و اشکال به منظور برآورد اهداف؛
- اطلاعاتی در خصوص پویایی‌ها و تغییرپذیری داده‌ها؛
- نشانه‌ها و الگوهای غیرمنتظره که بایستی در تحلیل‌های اصلی مورد استفاده قرار می‌گرفت.

ب) کمی

تحقیق کمی، پژوهشی است که به تفسیر پدیده از طریق جمع‌آوری داده‌های عددی می‌پردازد؛ داده‌هایی که با استفاده از روش‌های ریاضی تحلیل می‌گردند (Creswell, 1994). روش‌های کمی مورد استفاده در این سند، آمارهای توصیفی و استنباطی، روش‌های کمی تحلیل جمعیتی و اقتصادی، روش‌های کمی تحلیل نظام سکونتگاهی و تحلیل‌های فضایی با بهره‌گیری از بسته نرم‌افزاری GIS بوده است. علاوه بر این از تحلیل SWOT، نیز استفاده شده است.

فصل دوم

تحليل محیط بیرونی

۲-۱- احصاء و تحلیل سیاست‌های کلان ملی در ابعاد مختلف

شکی نیست که یکی از مهم‌ترین پیش‌شرط‌های موفقیت و تحقق‌پذیری یک سند، طرح یا برنامه، همسویی سیاست‌ها، برنامه‌ها و پروژه‌های احتمالی آن با اسناد و طرح‌های فرادست می‌باشد. علاوه بر این، به هنگام تدوین طرح یا برنامه، آگاهی برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران از اثرات فضایی طرح‌ها و برنامه‌های فرادست بسیار حائز اهمیت است؛ زیرا که می‌تواند عدم قطعیت‌های برنامه‌ریزی را کاهش داده و توان برنامه‌ریزی یا سیاست‌گذار را بر کنترل بر نظام فضایی و به تبع آن نیل به نظم در سیستم فضایی را افزایش دهد. سند توسعه اقتصادی نیز از این قاعده مستثنا نبوده و بر همین اساس به مطالعه اسناد فرادست و سیاست‌های اصلی آن پرداخته شده است.

در سطح ملی مهم‌ترین اسناد توسعه‌ای که جهت‌گیری‌ها و سیاست‌های کلان ملی را مشخص می‌سازد شامل سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابلاغی مقام معظم رهبری ۱۳۹۰، سند چشم‌انداز توسعه ۱۴۰۴، طرح کالبدی ملی ۱۳۷۰، قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۳۹۶-۱۴۰۰)، طرح پایه آمایش سرزمین ۱۳۷۷، ضوابط ملی آمایش سرزمین مصوب هیئت‌وزیران ۱۳۸۳ و ضوابط ملی آمایش سرزمین ۱۳۹۴، سند ملی آمایش سرزمین ۱۳۹۹، سند توسعه ملی کرمان ۱۳۸۴، بررسی چالش‌های توسعه در استان کرمان - مرکز بررسی‌های استراتژیک ۱۳۹۴، برنامه آمایش کرمان- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی ۱۳۹۸، سند چشم‌انداز توسعه استان و سند برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان کرمان (۱۳۹۶-۱۴۰۰)، ۱۳۹۷ است.

جدول ۱- راهبردها و سیاست‌های طرح‌های فرادست در محور جمعیت و مهاجرت

سند طرح	سال	راهبردها/سیاست
سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابلاغی مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	ایجاد توازن در استقرار جمعیت ارتقا و بهبود شاخص توسعه انسانی جلوگیری از مهاجرت روستایی به شهرهای بزرگ
سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران الفق ۱۴۰۴	۱۳۸۲	توزیع متوازن جمعیت و فعالیت‌ها در پهنه سرزمین چشم‌پوشی منابعی چاشنین و کاهش اتکاب به منابع نفتی حمایت و تشویق توسعه در مناطق دورافتاده و محروم انجام اقدامات اساسی برای تجهیز و سرمایه‌گذاری در مناطق روستایی جلوگیری از موج مهاجرت‌های جوامع روستایی به مناطق شهری و به تبع آن بروز مشکلات اجتماعی و زیست‌محیطی در شهرهای بزرگ
ضوابط ملی آمایش سرزمین مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سرزمین	۱۳۸۳	کاهش تمرکز و تراکم جمعیت و فعالیت در مناطق پراکنده کشور ایجاد تعادل در افزایش جمعیت و پراکنش آن در پهنه سرزمین حمایت از اقتصاد مناطق مهاجر فرست ساماندهی مراکز جدید اشتغال و اسکان مهاجرین در مناطق دارای توان تعادل بخشی به توزیع جمعیت متناسب با توزیع منابع و فعالیت ایجاد تعادل در ساختار و ویژگی‌های جمعیت هدایت هدفمند مهاجرت در تناسب با برنامه‌های توسعه پایدار تشویق و بازدارندگی به منظور کنترل و هدایت نرخ رشد جمعیت تمرکززدایی از نقاط دارای تمرکز بیشتر جمعیت به‌ویژه کلان‌شهرها
مطالعات آمایش سرزمین - مقدماتی - دفتر آمایش و توسعه پایدار	۱۳۸۳	توزیع مناسب جمعیت و فعالیت‌های اقتصادی ایجاد زمینه‌های لازم برای استقرار جمعیت در نواحی مستعد بهار و کنترل رشد جمعیت در مناطق کلان‌شهری
ضوابط ملی آمایش سرزمین مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سرزمین	۱۳۹۴	حکم الزامات در محور جمعیت و مهاجرت جلوگیری از افزایش عدم تعادل در نظام سکونت (به‌ویژه نخست شهری) با توجه به قابلیت‌ها و ظرفیت‌های مناطق ارتقای نقش اقتصادی اجنهای و حمایت از شهرهای میانی و کوچک به عنوان مراکز تعدیل بخش سکونت‌گاهی جلوگیری از افزایش بی‌سود و سطح برگ و بهر با سازوکارها و برنامه‌های مختلف جلوگیری از افزایش بی‌عدالتی و نابرابری در شرایط زیست و فعالیت در پهنه سرزمینی در چارچوب محدودیت‌های اکولوژیکی تسهیل مهاجرت‌های اجباری و تدریجی برنامه‌ها و سازوکارهایی در خصوص ارتقای مهارت‌های آنها و تأمین نیاز مسکن ترقیب توسعه مناطق روستایی و کمتر توسعه یافته و جلوگیری از افزایش نابرابری‌ها متنوع‌سازی اقتصاد روستایی و حمایت کارآفرینی‌ها در شهرهای کوچک و نقاط روستایی ایجاد توازن در پراکنش فضایی جمعیت در استان با توجه به ظرفیت‌های زیستی حمایت از شهرهای کوچک و میانی به منظور جذب مهاجرت‌های اجباری و جلوگیری از مهاجرت‌های مستقیم از روستاها به شهرهای بزرگ حمایت و تشویق بخش خصوصی با سازوکارهای مختلف حمایت و تشویق اقتصاد دانش‌بنیان و تولیدات صنعتی جلوگیری از افزایش مهاجرت‌ها و تمرکز آن در کلان‌شهرها از طریق دگرگونی ساختار فعالیت‌های صنعتی و خدماتی و جذب سرمایه‌ها و توسعه اقتصاد دانش‌بنیان در نواحی دیگر افزایش نرخ رشد جمعیت استان با برنامه‌ها و سازوکارهای مختلف (نرخ رشد ۱ درصد) توسعه فرصت‌های شغلی و جذب نیروهای کارآفرین در مناطق مهاجر فرست ایجاد تعادل در نظام فضای سکونت با توجه به ظرفیت‌ها و قابلیت‌ها جلوگیری از افزایش میانگین سن ازدواج با برنامه‌های مختلف مدیریت نرخ زاد و روی و افزایش ولادت برای تیل به نسبت چاشنین و سلامت کاهش نرخ مرگ و میر و طلاق در استان ایجاد تعادل در نسبت جنسی استان جلوگیری از افزایش بیشتر نرخ سالمندی حمایت و تشویق کارآفرینی و سرمایه‌گذاری در شهرهای کوچک و مناطق روستایی کاهش نرخ بیکاری و حمایت از اشتغال جوانان توسعه گزینه‌های مسکن جوانان به‌ویژه در شهرهای کوچک و میانی برقراری توازن در توزیع جمعیت با توجه به محدودیت‌های اکولوژیکی و توان مناطق حمایت و افزایش سرمایه‌گذاری در صنعت و خدمات عمومی در نواحی کمتر توسعه یافته جلوگیری یا کاهش شتاب تمرکز جمعیت در شهر بندر عباس با سازوکارهای مختلف با نگرشی متفکری و سیستمی

سند/طرح	سال	راهبرداست
مطالعه استراتژی در ازمدت طرح آمایش سرزمین - مهندسان مشاور ستیوان	۱۳۵۵	سلامتی و هدایت هدفمند جریانهای مهاجرت - تسهیل مهاجرت از طریق کاهش فواصل مهاجرت و جذب مهاجران روستایی در مناطق جذاب نزدیک - کاهش رشد متمرکز بزرگترین شهرها و هدایت بخشی از جمعیت آنها به سمت شهرهای ماهربهای - تقویت شهرهای کوچک و میانی به عنوان قطب خدمات رمان به نواحی روستایی - تثبیت احداث شهرهای جدید - جلوگیری از تمرکز جمعیت و فعالیت در چند شهر بزرگ - گسترش شهرها در زمینهای با قابلیت سکونت - جلوگیری از تخریب زمین از طریق طرح ریزی یکپارچه و با دقت گسترش شهری و صنعتی - تهیه طرح های تفصیلی منطقه ای و محلی برای منطقه ساحلی
سند ملی توسعه فراپختی: ساماندهی سواحل کشور - سازمان مدیریت و برنامه ریزی	۱۳۸۵	ایجاد تعادل در توزیع جمعیت و فعالیت، متناسب با منابع توان محلی - قانونمند کردن شیوه بهره برداری، استقرار، فعالیت و جمعیت در مناطق ساحلی - جلوگیری از گسترش بی رویه شهرها نواحی ساحلی
برنامه ششم توسعه - مجلس شورای اسلامی	۱۳۹۵	بهبود کیفیت زندگی ساکنان سکونتگاههای غیررسمی و توزیع مهاجرت معکوس - توزیع مناسب جمعیت و منابع و جلوگیری از بروز و تشدید آسیبهای اجتماعی - برنامه ریزی برای مدیریت و توزیع متناسب فعالیت، جمعیت و مهاجرت در کشور - زمینسازي مناسب جهت کنترل و کاهش مهاجرت سن از دواج - زمینسازي جهت افزایش نرخ باروری (TFR) به حداقل ۲/۵ فرزند به ازای هر زن - پشتیبانی و حمایت از توزیع ازدواج موفق، پایدار و آسان - ارائه تسهیلات جهت افزایش سلامت ازدواج و درمان ناباروری
حمایت از شهرهای کوچک و میانی استان به ویژه در عرصه های اقتصادی - حمایت، تشویق و رونق بخشی به اقتصاد مناطق روستایی - رونق بخشی به شهرهای کوچک و میانی به ویژه در عرصه خدمات عمومی و اقتصادی (صنایع تبدیلی، بازرگانی و غیره) - ترغیب خودانگیزی اقتصادی - اجتماعی شهرهای اقباری - حمایت از طرح های مسکن اجتماعی در شهرهای کوچک و میانی به ویژه برای نسل های جوان - ایجاد مراکز تسهیل گر جذب مهاجران در شهرهای میانی و کوچک - جلوگیری از پراکنده رویی شهرها و مناطق روستایی و توسعه درون افرا و فشرده این مناطق - تقویت شهرهای میانی و کوچک به عنوان تعدیل بخش های نظام سکونت گاهي و به منظور جذب بازار جمعیت در مناطق روستایی - توسعه فشرده و درون افرا در مناطق صنعتی موجود و اجتناب از ایجاد مناطق جدید در نواحی حاصلخیز - اجتناب از ایجاد و ساخت شهرهای جدید؛ - افزایش تراکم شهری (پیش از ۱۰۰ نفر در هکتار) - حمایت و رونق بخشی به شهرهای کوچک و میانی به ویژه در عرصه خدمات عمومی و اقتصادی (صنایع تبدیلی، بازرگانی و غیره) با توجه به محدودیت های اکولوژیکی - توسعه سکونت و فعالیت قانونمند و با ضابطه در نواحی ساحلی - جلوگیری از تخریب سواحل ارزشمند، به واسطه ساخت و سازها - ایجاد محدودیت های محیط زیستی به منظور حفظ منابع حساس اکولوژیکی در سواحل - استفاده از ظرفیتهای ساحلی - ارتقای نقش اقتصادی - اجتماعی و حمایت از شهرهای میانی و کوچک به عنوان مراکز تعدیل بخش نظام سکونت گاهي - سرمایه گذاری و ایجاد اشتغال مولد به ویژه در نواحی روستایی و شهرهای کوچک و کمتر توسعه یافته - حمایت از طرح های کار آفرین در مناطق روستایی - ارائه مشوق ها (معافیت های مالیاتی، زمین ارزان قیمت، اعتبارات کم بهره و ...) به جوانان تحصیل کرده به منظور کار آفرینی در مناطق روستایی و شهرهای کوچک - توسعه خدمات عمومی در مناطق کمتر توسعه یافته با توجه به سلسله مراتب عملکردی - کاهش جایگاه مهاجرت به شهرهای بزرگ از طریق ایجاد شرایط زیست و فعالیت عادلانه - سرمایه گذاری و ایجاد فرصت های شغلی مولد برای نسل جوان به ویژه در مناطق کمتر توسعه یافته و شهرهای کوچک و میانی - توسعه و تجهیز مراکز درمانی و ایجاد کلینیک های سلامت به ویژه در مناطق کمتر توسعه یافته - جلوگیری از سوداگری و پورس بازی زمین و هدایت سرمایه ها به بخش مولد		

جدول ۲- راهبردها/سیاست ها و حکم‌ها/اوامات در محور اقتصاد

سند/نوع سند	سال	راهبردها/سیاست	حکم/اوامات در محور اقتصاد
سیاست‌های کلی آمایش سوزن‌بین ابلاغی مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	- ارتقاء بهره‌وری نیروی کار - ارتقای کارآیی و بازدهی اقتصادی - تسهیل روابط دولتی و بیرونی اقتصاد کشور - حفظ احوال و بهره‌وری پهنه‌ها و سرمایه‌ها و منابع طبیعی	- جلوگیری از تورم نیروی انسانی در بخش‌ها - تقسیم کار منطقه‌ای در استان با توجه به مزیت‌های نسبی و رقابتی و توان آکولوژیک - اصلاح و تکمیل زیرساخت‌های تولید صنعتی - ایجاد کارکردها و جریان‌های مکمل گمر در استان به‌ویژه در شهرها و شهرک‌های صنعتی - جلوگیری از بی‌علاقگی در محیط کاری و ایجاد نهاد کاری - ایجاد هماهنگی بین استعدادهای تحصیلات فزونی و شغلی - رفع هرگونه تبعیض بین کارکنان و اجرای برنامه‌های آموزش ضمن خدمت
سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران آفاق ۱۳۹۴	۱۳۸۲	- کاهش وابستگی به درآمدهای نفتی و تأمین آن از محل درآمدهای مالیاتی - تنظیم سیاست‌های پولی، مالی و ارزی - ارتقاء ظرفیت و توانمندی‌های بخش تعاونی - توانمندسازی بخش‌های خصوصی و تعاونی - ارتقاء بازار سرمایه ایران و اصلاح ساختار بانکی و بیمه‌های کشور - هم‌افزایی و گسترش فعالیت‌های اقتصادی در زمینه‌هایی دارای مزیت نسبی - ایجاد اشتغال مولد و کاهش نرخ بیکاری - افزایش بهره‌وری عوامل و منابع تولید در بخش کشاورزی - ایجاد رقابت‌پذیری در کالاها و خدمات کشور - متنوع‌سازی اقتصاد - رشد بهره‌وری عوامل تولید - پشتیبانی از کارآفرینی، نوآوری و استعدادهای نخبه و پژوهشی - تأمین امنیت غذایی کشور با تکیه بر تولید از منابع داخلی - مهار تورم و افزایش قدرت خرید گروه‌های کم درآمد و محروم - حرکت در جهت تبدیل درآمد نفت و گاز به دارایی‌های مولد	- جلوگیری از گرایش تعاونی‌ها به ارائه خدمات و ارائه مشوق و حمایت از تعاونی‌های فعال در بهره‌برداری پهنه از منابع - ارتقای ظرفیت‌ها و توانمندسازی تعاونی‌ها - تکمیل زیرساخت‌های ارزش صنعت و کشاورزی و بخش معدنی - جلوگیری از افزایش فاصله بین دهک‌های بالا و پایین درآمدی - تنوع بخشی به اقتصاد استان - حمایت از کارآفرینی و سرمایه‌گذاری در بخش صنایع کاربردی به‌ویژه در شهرهای کوچک و مناطق روستایی - جلوگیری یا کاهش خام‌فروشی و توسعه صنایع تبدیلی و فرآوری در استان - جلوگیری از افزایش اندازه بخش اجرایی و حذف دستگاه‌های موازی به منظور کاهش هزینه‌های عمومی استان - بهره‌گیری از فناوری‌های نوین به منظور ارتقای بازار سرمایه استان - حمایت و توانمندسازی بخش‌های تعاونی در استان - حمایت و ترغیب سرمایه‌گذاری در بخش‌های دارای مزیت رقابتی استان - کاهش هزینه‌های غیرضروری سازمان‌های اجرایی - جلوگیری از نابودی حاکمیت غذایی و حمایت از نظام غذایی پایدار - هدایت سرمایه‌ها و اعتبارات به سوی بخش‌های دارای مزیت نسبی و رقابتی - ترغیب و حمایت از صادرات محصولات استان - واگذاری تأمین زیرساخت‌های اقتصادی به بخش خصوصی همگرا، هم‌افزا، مسئول، منبهد و آینده‌نگر - جلوگیری از ورود سرمایه‌ها به بخش غیر مولد اقتصاد استان - پرورش از واردات کالاها یا غیر ضروری به استان - تغییر فرآیندهای تولید سنتی به تولید مدرن و دانش بنیان - سرمایه‌گذاری در ماشین‌آلات مدرن‌تر و کارآمدتر و منابع انسانی - ارتقای بهره‌وری در بخش‌های مولد

سند/شرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات در محور اقتصاد
سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی - حضرت آیت الله خامنه ای	۱۳۹۲	توسعه کار آفرینی و به حداکثر رساندن مشارکت احاد جامعه در فعالیت های اقتصادی - پیشسازی اقتصاد دانش بنیان و افزایش سهم تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش بنیان - ارتقای بهره دوری در اقتصاد - سهم بزرگ عادلانه عوامل در زنجیره تولید تا مصرف - افزایش تولید داخلی نهاده ها و کالاهای اساسی - تأمین امنیت غذا و درمان و ایجاد ذخایر راهبردی - اصلاح و تقویت همه جانبه نظام مالی کشور - حمایت همه جانبه هدفمند از صادرات کالاها - افزایش قدرت مقاومت و کاهش آسیب پذیری اقتصاد - توسعه حوزه عمل مناطق آزاد و ویژه اقتصادی کشور - افزایش ارزش افزوده از طریق تکمیل زنجیره ارزش صنعت نفت و گاز - تقویت فرهنگ جهادی در ایجاد ارزش افزوده، تولید ثروت، بهره دوری، کار آفرینی - افزایش پوشش استاندارد برای کلیه محصولات داخلی و ترویج آن - شفاف و روان سازی نظام توزیع و قیمت گذاری - صرفه جویی در هزینه های عمومی کشور	خصوصی سازی عادلانه و شفاف و تلاش برای ایجاد نظام مالیاتی کار آمد - توسعه فعالیت گردشگری در استان - استفاده درست از نیروی انسانی - ترغیب سرمایه گذاری و تخصیص بیشتر اعتبارات به بخش های داری مزیت نسبی و رقابتی در استان - جلوگیری از ورود سرمایه ها به بخش غیر مولد در استان - هدایت سرمایه ها به سوی صنایع دانش بنیان همچون صنعت فناوری اطلاعات، بیسه، بیوتکنولوژی، بهداشت و درمان، هوافضا - ارتقای فرهنگ تولید خدمات و محصولات دانش بنیان - ایجاد معاونت دانش در سازمان برنامه و بودجه استان - ارتقای مهارت دانش کار (Knowledge Worker) در سازمان های عمومی و خصوصی - افزایش سرمایه گذاری در تحقیق و توسعه - ارتقای بهره دوری در بخش های مولد - ترویج بخشی به اقتصاد استان از جمله توسعه گردشگری - افزایش سهم همکاران در تحقیقات کاربردی بین صنعت و دانشگاه - تجاری سازی و بازاریابی دانش در استان - جلوگیری از بی علاقه گی در محیط کاری و ایجاد تعهد کاری - جلوگیری از ناهماهنگی بین استعدادهای و تحصیلات فردی و شغلی - رفع هرگونه تبعیض بین کارکنان و اجرای برنامه های آموزش ضمن خدمت - افزایش بهره دوری در عوامل تولید آب، زمین، نیروی کار و غیره - تکمیل زنجیره ارزش صنعت و کشاورزی و بخش معدنی - حمایت از نظام غذای استان و جلوگیری از نابودی حاکمیت غذایی - حمایت از نقش آفرینی بخش خصوصی و نهادهای مردمی در عرصه اقتصادی - خصوصی سازی عادلانه و شفاف و تلاش برای ایجاد نظام مالیاتی کار آمد - برپه زار واردات کالاها غیر ضروری به استان و حمایت از صادرات - حمایت و ترغیب کار آفرینی به ویژه در شهرهای کوچک و متوسط و مناطق روستایی
ضوابط ملی آمایش سرزمین - مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سرزمین	۱۳۸۳	تأکید بر توسعه صنایع شیمیایی و پتروشیمی، صنایع معدنی با توجه به مزیت های نسبی کشور - توسعه صنایع تولید کالاهای مورد نیاز کشورهای منطقه - تحول بنیادی در ساختار بخش خدمات و افزایش سهم خدمات نوین و دانش پایه - ارتقای جایگاه صنعت گردشگری در اقتصاد ملی - باز تعریف نقش وظایف مناطق آزاد تجاری - صنعتی و ویژه اقتصادی، با توجه به ویژگی های مناطق کشور - گسترش تعامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی درون و بین منطقه ای	توسعه و تقویت خدمات و زیر ساخت های بنادر و مساحدها و مراکزهای بنادر - جلوگیری و کاهش خام فروشی و توسعه صنایع تبدیلی و فرآوری در استان - تقسیم کار منطقه ای در استان با توجه به مزیت های نسبی و رقابتی و توان اکولوژیک - ایجاد انقباض بین ویژگی های استان (از نظر اقتصادی، اجتماعی، طبیعی و موقعیتی) و نقش مناطق آزاد و ویژه اقتصادی - تولید کالاها و محصولات و ارائه خدمات بر اساس تقاضای محلی و منطقه ای و مزیت رقابتی و نسبی - توسعه گردشگری پایدار و اجتناب محور - نیازسنجی کالاها و خدمات مورد نیاز محلی و منطقه ای به ویژه در عرصه دریایی

سند طرح	سال	راهبردها سیاست	حکم الزامات در محور اقتصاد
مطالعات آمایش سرزمین - مقدماتی - دفتر آمایش و توسعه پایدار	سال ۱۳۸۳	- تحول ساختار بخش کشاورزی در راستای دستیابی به کشاورزی پایدار، مدرن و رقابتی - استفاده پایدار از قابلیت‌های طبیعی و امکانات آب و خاک - توسعه بهره‌برداری از قابلیت‌های معدنی کشور - افزایش ظرفیت‌های اکتشاف و بهره‌برداری از ذخایر عظیم نفت و گاز - توسعه صنایع پشتیبان حمل و نقل، شامل صنایع خودرو سازی، واگن سازی، تجهیزات راه آهن و صنایع حمل و نقل هوایی در مراکز و نواحی مستعد - توسعه سایر فعالیت‌های صنعتی مبتنی بر نفت و گاز در مناطق مواجه با محدودیت‌هایی برای توسعه سایر فعالیت‌های اقتصادی و برخوردار از اهمیت استراتژیک، از جمله مناطق کمتر توسعه یافته جنوب شرقی کشور، سواحل خلیج فارس و دریای عمان و مناطق کمتر توسعه یافته غرب کشور	- هدایت سرمایه‌ها به سوی صنایع و خدمات دانش بنیان همچون صنعت فناوری اطلاعات، بیمه، بیوتکنولوژی، بهداشت و درمان و هوافضا - ارتقای فرهنگ تولید خدمات و محصولات دانش بنیان - ایجاد معاونت دانش در سازمان برنامه و بودجه استان - ارتقای معیار دانش کار (Knowledge Worker) در سازمان‌های عمومی و خصوصی - افزایش سرمایه‌گذاری در بخش‌های مولد - ارتقای بهره‌وری در عوامل تولید در بخش‌های مختلف اقتصادی - مطالعه و امکان‌سنجی در خصوص بهره‌برداری از منابع نفت و گاز منطقه - اصلاح نظام‌های بهره‌برداری یا توسعه تعاونی‌های تولیدی - امکان‌سنجی در خصوص توسعه صنایع فرآوری نفت و گاز با ملاحظات شدید محیط زیستی و با توجه مزیت‌های رقابتی و نسبی
		- گسترش فناوری‌های پیشرفته در تولید محصولات صنعتی - ارتقاء مهارت و تخصص نیروی شاغل در بخش صنعت و معدن - توسعه بخش صنعت - اولویت استقرار صنایع صادراتی در استخر صنایع - رعایت ملاحظات محیط زیستی در استقرار صنایع - ارتقاء عملکرد، اصلاح شبکه‌ها و تجهیزات مورد نیاز در مراکز تولید، نگهداری و توزیع کالا - ایجاد زمینه‌های لازم جهت ارتقاء سهم و نقش ترانزیتی کشور - حفظ محیط زیست در راستای توسعه اکوتوریسم - جلب سرمایه‌های خارجی و داخلی برای ایجاد تسهیلات و تجهیزات گردشگری - تشویق و حمایت از ایجاد تأسیسات اقامتی و تفریحگاهی - تحول ساختار بخش کشاورزی در جهت دستیابی به کشاورزی مدرن و رقابتی - افزایش کیفیت محصولات کشاورزی و توجه به صنایع تبدیلی و پسته‌بندی - طراحی و استقرار نظام سلسله مراتبی خدمات پشتیبان تولید - ایجاد مجتمع‌های دامپروری صنعتی و نیمه‌صنعتی - بالا بردن سهم صادرات محصولات صنعتی از کل صادرات کشور - ایجاد زمینه‌های مناسب جهت جذب سرمایه‌های خارجی - محدود نمودن صادرات مواد خام و اولیه و توسعه محصولات فرآوری شده و صنعتی - توسعه و ایجاد صنایع معدنی در جهت تکمیل زنجیرهای تولید	- اجتناب از استقرار صنایع صادراتی در مناطق دور از کریدورهای اصلی - اولویت‌دهی به توسعه راه‌های متصل شوند، به کریدورهای اصلی - توسعه صنایع صادراتی در مناطق آزاد تجاری-صنعتی-آستارا و بندر انزلی - اجتناب از بهره‌گیری از فناوری‌ها و ابزارهای قدیمی و استفاده از فناوری‌های سبز پیشرو و در استان - ایجاد سازمانها و مؤسسات ارائه دهنده خدمات توانمندسازی کسب و کار مبتنی بر فناوری اطلاعات - توسعه صنعت فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) از طریق سرمایه‌گذاری مشترک با بخش خصوصی - تأمین مدیریت منابع سرمایه‌ای در صنایع پیشرفته - ایجاد دگرگونی در شیوه‌های سنتی تولید صنعتی استان و ارتقای سرمایه‌گذاری برای ایجاد صنایع مبتنی بر فناوری‌های پیشرفته و انتقال دانش فنی - تجاری‌سازی دستاوردهای پژوهشی و انتقال تکنولوژی در زمینه‌های فناوری برتر در استان - اجتناب از خام فروشی و توسعه صنایع تبدیلی و فناوری به‌ویژه در بخش معدن و کشاورزی - جلب‌گیری از گسترش ساخت و سازهای خصوصی در مناطق و محروم‌های گردشگری و حفظ جاذبه‌ها - ترغیب و توسعه شیوه‌های نوین بازاریابی، به منظور جذب سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی - ایجاد امکانات و خدمات منجر گر گردشگری در نواحی حساس اکوتوریکی - افزایش ظرفیت‌های ناظر استان - اجتناب از استخدام نیروی کار غیرمختص در بخش صنعت و معدن - اجتناب از توسعه صنایع در زمین‌های حاصلخیز و مناطق حساس اکوتوریکی - مدرن‌تر آسپون و بهره‌گیری از شیوه‌های نوین در بخش کشاورزی - اصلاح نظام‌های بهره‌برداری یا توسعه تعاونی‌های تولیدی - ایجاد و توسعه خدمات پشتیبان تولید در مجاورت شهرک‌ها و نواحی صنعتی استان یا در شهرهای نزدیک به آن‌ها

سند/طرح	سال	راهبرد سیاست
مطالعه استراتژی درازمدت طرح آمایش سرزمین - مهندسان مشاور سنتیان	۱۳۵۵	- توسعه تعاون در روستاها از طریق تعاون‌های خدماتی و اتحادیه‌های تولیدی - تنوع بخشیدن به فعالیت‌های اقتصادی - حمایت از بهر برداری‌های کوچک خانوارگی بالا بردن کارایی آن‌ها - استقرار واحدهای تولیدی کوچک در محیط‌های روستایی - تسهیل توسعه فعالیت‌ها و مشاغل مستقل از بخش اول در محیط روستایی و شهرهای کوچک - ایجاد مؤسسات اعتباری در محیط روستایی و رساندن محصولات به بازار
- ضوابط ملی - آمایش سرزمین - - مصوب هیات - وزیران - مرکز - ملی آمایش - سرزمین	۱۳۹۴	- رعایت تناسب بین نیازهای استقرار فعالیت در یک قلمرو با امکانات و قابلیت‌های آن - تخصصی کردن عملکرد اقتصادی بر اساس قابلیت‌ها و مزیت‌های نسبی به منظور تجزیه و پیکارچگی ملی - توزیع مناسب جمعیت و فعالیت‌های اقتصادی - اولویت برداشت از میادین مشترک نفت و گاز با مرزهای شمالی - ایجاد و توسعه مناطق ویژه اقتصادی و تخصصی انرژی - سازمان‌دهی بخش کشاورزی در پهنه سرزمین - تدوین الگوی کشت پهنه در دست‌ها - محدودیت کشت محصولات با نیاز آبی بالا - ایجاد و توسعه مجتمع‌های کشت و صنعت مناسب با قابلیت‌ها - ساماندهی روابط بین بخش کشاورزی و صنعت - توسعه پرورش و صید آبیان در آب‌های دور و سرزمینی - شناسایی و ایجاد خوشه‌های صنعتی با توجه به مزیت‌های نسبی و رقابتی و تکمیل زنجیره ارزش - توسعه صنایع دریایی و تعمیر و خدمات وسایط حمل و نقل دریایی در جوار بندر اصلی - ساماندهی مجتمع‌های صنعتی اعم از شهرک‌ها و نواحی صنعتی - توسعه و ساماندهی مجدد فعالیت‌های صنعتی پایه و آب بر - توسعه صنایع تولیدکننده کالاها مورد نیاز کشورهای منطقه - استقرار صنایع فرآوری اولیه صنایع معدنی در جوار ذخایر معدنی - توسعه صنایع پتشی بر فناوری‌های نوین و برتر - ایجاد مناطق آزاد و ویژه اقتصادی جدید در پهنه سرزمین - سیاست و استفاده از ظرفیت‌ها و جاذبه‌ها به منظور رونق گردشگری - عدم استقرار صنایع پرخطر در محدوده سکونتگاه‌ها و رعایت حریم‌های ایمنی و امنیتی - توسعه فعالیت‌های پارک‌ها، مراکز رشد، کربودرهای علم و فن آوری و مراکز تخصصی ICT
- جلوگیری از حرکت سرمایه‌ها به سوی اقتصاد غیر مولد یا ستار کارهای مختلف - تقویت پیوندهای بین بخشی در صنایع استان و افزایش مکمل‌گری و سبزی - جلوگیری از افزایش جمعیت و فعالیت‌ها در مکان‌های فاقد توان اکولوژیکی - جلوگیری از افزایش استفاده ناکارآمد از منابع اقتصادی - جلوگیری از نابودی منابع طبیعی و اسانی گردشگری - جلوگیری از کاهش فعالیت‌های اقتصادی فاقد مزیت نسبی و رقابتی - امکان‌سنجی در خصوص بهر برداری از صنایع نفت و گاز و توسعه صنایع فرآوری نفت و گاز با ملاحظات شدید محیط زیستی و با توجه مزیت‌های رقابتی و نسبی - منع کامل خام فروشی محصولات استان و ایجاد زنجیره ارزش افزوده محصولات - انعقاد قراردادهای و تقاضنامه‌های همکاری با سایر مناطق و پهنه‌های دولتی و مردم‌نهاد داخلی و خارجی در مناطق ویژه و آزاد - بازاربانی و تبلیغات گسترده به منظور جذب سرمایه‌گذاران در مناطق آزاد و ویژه استان - جلوگیری از کشت و پرورش محصولات فاقد مزیت در استان - توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی - ارائه مشوق‌ها و حمایت از ساخت، تولید، تعمیر و نگهداری انواع تجهیزات کشاورزی سطحی، زیرسطحی، اترسطحی و صنایع فراسطحی به‌ویژه در نزدیکی بندر و مناطق آزاد - حمایت از کارگاه‌ها و تولیدکنندگان مرتبط با صنایع دریایی کشور - حمایت از مشاغل ایجاد شده حاصل از طرح‌های فن آوری و ارائه و دانش پیمان در صنعت دریایی - هدایت اعتبارات به سوی طرح‌های کارآفرینی و خود اشتغالی دریایی - افزایش تسهیلات سرمایه در گردش تولیدکنندگان سازندگان و شرکت‌های خدماتی فعال در صنایع دریایی - جلوگیری از توسعه صنایع در مراکز حساس و رعایت حریم‌های ایمنی - شناسایی تقاضای کالاها و محصولات در منطقه و تلاش برای برآورد آن‌ها بر اساس مزایای نسبی و رقابتی - تکمیل زنجیره تولید و حلقه‌های ارزش افزوده بخش معدن استان - هدایت سرمایه‌ها و اعتبارات به سوی صنایع با فناوری برتر	- جلوگیری از توسعه صنایع به صورت پراکنده - اصلاح نظام مالکیت اراضی و حمایت توسعه تعاونی‌های کشاورزی - استفاده کارآمدتر از منابع آب و خاک - تغییر اقتصاد تک محصولی شهرهای کوچک و روستاها به اقتصاد متنوع و پویا - جلوگیری از خام فروشی و توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی - حمایت از صنایع دارای مزیت رقابتی و نسبی استان	

سند انفرج	سال	راهبردا سیاست	حکم الزامات در محور اقتصاد
طرح کالبد ملی - وزارت مسکن و شهرداری	۱۳۷۵	- آرایش گسترده تر صنایع نوین - توسعه فعالیت‌های نوین در شهرها متوسط - استفاده از توان گردشگری شهرهای کوچک و توسعه صنایع کوچک - کنترل دقیق بر وزن رهنج‌های صنعتی و شهری در تمامی کرانه‌های درون‌ای خنزر - به حداقل رساندن هزینه‌های توسعه شهری از طریق سازگاری با اقلیم، توسعه درون افزا، مکان‌یابی مناسب - خلق سلسله مراتب مناسب به منظور جلوگیری از تمرکز فعالیت و جمعیت در چند نقطه - توان کم و نسبتاً کم توسعه صنعتی در نواح ساحلی خنزر	- حمایت از توسعه صنایع کوچک و کارآفرین در نواحی روستایی - توسعه بخش گردشگری در روستاها و شهرهای کوچک - تنوع بخشی به فعالیت‌های اقتصادی مناطق روستایی - جلوگیری از تمرکز خدمات در یک یا چند شهر اصلی و ضرورت ساماندهی تنوع و استقرار آن - عدم ایجاد شهرهای جدید و توسعه فشرده و درون افزای نقاط سکونتگاهی موجود - تجهیز و خدمات‌رسانی و نقش‌دهی مکمل به نقاط شهری کوچک و متوسط به عنوان مراکز رشد تعادل‌بخش - کنترل و محدودسازی تمرکز جمعیت در شهر بندر عباس - ایجاد مناطق شهری (Urban region) مکمل گر و منسجم گر سطح استان - جلوگیری از توسعه بی‌برنامه فعالیت و سکونت در نواح ساحلی استان
ششم ششم ششم شورای اسلامی	۱۳۸۵	- جذب شرکت‌های معتبر جهانی و مستقیمی در زمینه تولید داخلی - حمایت حقوقی، مالی و نهادی لازم برای توسعه دانش و پیشرفت فناوریانه و نوآورانه - تجهیز منابع مالی مورد نیاز سرمایه‌گذاری - همچنین قطع وابستگی بودجه به نفت تا پایان اجرای قانون برنامه ششم - افزایش و یا دریافت عوارض آلاینده‌گی و عوارض ارزش افزوده گاز طبیعی و عوارض شماره گذاری خودروها - عملیاتی کردن رویکرد تمرکز زدایی و اثربخشی مدیریت اجرایی در مراکز استان‌ها و جهت زمینه‌سازی، عادلانه‌سازی، توزان و آرایش سرزمینی - گسترش و تعمیق نظام تامین مالی و ابزارهای آن (بازار پول، بازار سرمایه و بیمه‌ها) - افزایش سهم تعاون در اقتصاد به پنج درصد - تأمین امنیت غذایی و نیل به خودکفایی در محصولات اساسی - توسعه کشاورزی حفاظتی، توسعه کشت نشاء، به‌زودی و به‌زراعی - مصرف بهینه سووم، دفع آفات ناشی و کودهای شیمیایی و استفاده بیشتر از کود آلی (کمپوست) - توسعه کشت محصولات سالم و محصولات زمینی (از گیاهک) - ممنوعیت هر گونه رهاسازی، تولید، واردات و مصرف محصولات تراریخته - حمایت از توسعه ظرفیت صادراتی صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی □ ایجاد رویف مستقل پرداخت خسارت به بیمه‌گذاران محصولات کشاورزی و صندوق بیمه کشاورزی	- انتقال گسترده به منظور جذب سرمایه‌گذاران و شرکت‌های معتبر جهانی در مناطق آزاد و ویژه استان - اجتناب از بهره‌گیری از فناوری‌ها و ابزارهای قدیمی و استفاده از فناوری‌های سبز پیشرو در استان - ایجاد سازمان‌ها و مؤسسات ارائه دهنده خدمات توانمندسازی کسب و کار مبتنی بر فناوری اطلاعات - توسعه صنعت فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) از طریق سرمایه‌گذاری مشترک با بخش خصوصی - تأمین و مدیریت منابع سرمایه‌ای در صنایع پیشرفته - ایجاد دگرسانی در شیوه‌های سنتی تولید صنعتی استان و ارتقای سرمایه‌گذاری برای ایجاد صنایع مبتنی بر فناوری‌های پیشرفته و انتقال دانش فنی - تجاری‌سازی دستاوردهای پژوهشی و انتقال تکنولوژی در زمینه‌های فناوری برتر در استان - اجتناب از خام فروشی و توسعه صنایع تبدیلی و فناوری به‌ویژه در بخش معدن و کشاورزی - جلوگیری از گسترش ساخت و سازهای خصوصی در مناطق و محوره‌های گردشگری و حفظ جاذبه‌ها - جلوگیری از آیا کنترل و محدودسازی فعالیت صنایع آلاینده و اخذ غرامت و مالیات - جلوگیری از تمرکز گرانی مدیریتی در استان و تمرکززدایی تدریجی در کنار ایجاد ظرفیت‌های نهادی - حمایت و ترغیب تعاونی‌های تولیدی - جلوگیری از نابودی حاکمیت غذایی و توسعه کشاورزی با رعایت ملاحظات محیط زمینی و مزیت‌های رقابتی - جلوگیری از استفاده بیش از حد از سووم و کودهای شیمیایی - ترغیب و حمایت از تولید کردهای ارگانیک - حمایت از راه‌های شوق و اعتبارات به تولیدکنندگان محصولات ارگانیک - توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی به‌ویژه در شهرهای کوچک و متوسط - جلوگیری از کشتن فعالیت‌های معدنی آلاینده - جلوگیری از خام فروشی مواد معدنی و تأمین خدمات و زیرساخت‌های مورد نیاز معدن و تکمیل زنجیره‌های ارزش - افزایش آگاهی‌های محیط زمینی و شغلی کشاورزان استان - ترغیب و گسترش بیمه محصولات کشاورزی - افزایش توانمندی، رقابت‌پذیری و صادرات کالاها و خدمات تولیدی

سند طرح	سال	راهبردا سیاست	حکم الزامات در محور اقتصاد
سند طرح طرح جامع کودستوری ملی - سلاطین ایران گردی و جهاگوردی	سال ۱۳۸۰	- ایجاد شورای معادن در هر استان - منع هرگونه فروش و واگذاری پروژه قبل از بهیودر داری با رعایت ملاحظات زیست محیطی - تکمیل زیربنایها و زیرساخت های مورد نیاز برای معادن - توسعه منابع گردشگری در روستاهای سنتی - توسعه بازار گذران تعطیلات در کنار دریا و نقاط کوهستانی - توسعه محصولات گردشگری - توسعه ناوخی گردشگری دارای اولویت	- توسعه بازارهای مرزی به منظور جذب گردشگر - جلوگیری از سفرهای کوتاه مدت با افزایش بازار گذران تعطیلات در کنار دریا و نقاط کوهستانی - توسعه ناوخی های ترکیب کننده گردشگری و تجارت - توسعه بازارهای علاقه مند به سفرهای دریایی - افزایش تسهیلات و خدمات گردشگری - جلوگیری از نابودی جاذبه های طبیعی - ایجاد آقامسگانه های ارزان قیمت مشترک و پراکنده توسط افراد بومی
سند ملی توسعه کرمان	۱۳۸۴	- بسترسازی برای ایجاد و گسترش صنایع نو و پیشرفته متناسب با قابلیت ها و مزیت های استان با رویکرده، تحقیق و توسعه و طراحی و توسعه - افزایش رقابت پذیری بخش صنعت و ایجاد فرصت های جدید سرمایه گذاری داخلی و خارجی با تأکید بر صنایع متاوردی و ذوب فلزات، حمل و نقل و صنایع مرتبط با کشاورزی و تولید کالاها و مصرفی با دوام و توسعه صنایع غذایی، شیمیایی، معدنی، ماشین سازی و ساخت تجهیزات، نساجی و پوشاک - تأکید بر حفظ اصالت صنایع دستی استان به ویژه فرش - توسعه اکتشافات معدنی و ایجاد صنایع وابسته - ایجاد زمینه های مناسب برای افزایش بهیودر داری عوامل و نهادهای تولید و ارتقاء کمی و کیفی محصولات کشاورزی استان به ویژه محصولات دارای مزیت نسبی و صادرات با نگاه ویژه به محصولات کشاورزی - تبدیل تدریجی شیوه دامداری سنتی بر مرغ با گسترش دامپروزی صنعتی مشترک و نیمه مشترک - گسترش تأسیسات، تجهیزات و مراکز ارائه خدمات تفریح بازرگانی - ارتقاء کمی و کیفی خدمات، امکانات و زیرساخت های گردشگری - حفاظت و بهیودر داری از آثار و اماکن و اینه فرهنگی و تاریخی - گسترش و تجهیز زیرساخت های شبکه های ارتباطی و حمل و نقل جاده ای ریلی - هوایی - باورسازی قابلیت های توسعه در ناوخی کمتر توسعه یافته - تحول در فعالیت اقتصادی مشاير استان از دامداری به ترکیبی از دامداری و دامپروزی و کشاورزی - ایجاد سازو کارهای لازم و حمایت از افزایش بهیودر داری بخش های اقتصادی و معنای تولید - حمایت مؤثر از تشکیل و توسعه تعاونی ها و ایجاد و گسترش شهرک ها و مجتمع های تعاونی	- توسعه صنایع دارای مزیت در استان و گسترش امکانات و آموزش های لازم برای گسترش صنایع نو - جذب سرمایه برای توسعه صنایع و معادن استان و توسعه زیربنای لازم در مناطق دارای مزیت - استقرار کارخانه های تبدیلی در نزدیکی معادن و مزایع - ساماندهی وضع صنایع دستی و ایجاد شبکه های تولید و فروش بخصوص برای زنان - ارتقا تکنولوژی های مربوط به کشف معادن - توسعه تعاونی و شراکت در بخش کشاورزی و صنعت - ایجاد صنایع کوچک و جدید متناسب با نیازهای مناطق محروم - تکیه بر تولیدات کم آب بر و جلوگیری از خروج آب به شکل آب مجازی - ارائه تسهیلات برای برپایی دامداری های صنعتی با تکیه بر ارتقا بهیودر داری - توجه به زیرساخت های لازم برای مراکز ارائه خدمات نوین بازرگانی - تدوین برنامه گردشگری و ارائه آموزش های حرفه ای به پیمان در این زمینه - توجه به تبلیغات و ایجاد جاذبه های خاص برای جذب همه نوع گردشگر - اعصال فرآیند و جریبه برای آسیب زدنگان به آثار و اماکن و اینه فرهنگی و تاریخی - افزایش اکتشافات معدنی با رعایت ملاحظات زیست محیطی به ویژه در مناطق محروم و مستعد جنبریی استان کرمان - ایجاد کشت گیخانه ای در استان با رعایت ملاحظات زیست محیطی و منابع آب - استفاده از شیوه ها و نوع کشت متناسب با اقلیم استان برای افزایش بهیودر داری - جلب مشارکت پیمان در توسعه تعاونی ها و ایجاد و گسترش شهرک ها و مجتمع های تعاونی

سند/شرح	سال	راهبردها سیاست	حکم‌آزادگان در محور اقتصاد	
بهرسازی برای افزایش مشارکت اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی زنان در روند توسعه استان واگذاری اختیارات شورای عالی معادن به استانها به منظور تسریع در روند رسیدگی به وضعیت مناطق بلوکه شده تخصیص ۱۵ درصد از حقوق دولتی وصولی استان طبق تبصره ۹ ماده ۱۴ قانون معادن حمایت از حضور سرمایه‌گذاران بخش خصوصی در معادن زغالسنگ برای رفع مشکلات صندوق و تأمین حقوق بازنسیگان برندسازی، بسته‌بندی مدرن خرما به منظور جلوگیری از شکرک زدن این محصول و ارائه تسهیلات تسهیلاتی برای احداث صنایع تبدیلی مرتبط همچون کارخانجات شیره و قند خرما در شهرستان‌های جنوب استان و بیم برای عرضه این محصول در بازارهای خارجی و تلاش برای معرفی آنها به بازارهای مصرف طبق تبصره ۶ ماده ۱۴ قانون معادن، پرداخت ۱۵ درصد از حقوق دولتی وصولی به اعتبارات همان تبصره جهت ایجاد زیرساخت و راه و توسعه یا اولویت‌بخشی که معدن در آن واقع شده اختصاص دهد تخصیص تسهیلات برای ایجاد صنایع تبدیلی تولید نوبان و MDF از شاخ و برگ درخت خرما در شهرستان‌های جنوبی استان و بیم اجرای شدن پرداخت تسهیلات صادر کنندگان بسته و خرما توسط بانک توسعه صادرات بررسی مجدد سهم و سقف اختیارات بانک توسعه صادرات استان با توجه به سهم صادرات غیرنفتی استان نسبت به کل کشور بالا بردن پوشش بیمه محصولات کشاورزی استان برای کاهش ریسک‌های تجاری توجه به صنایع تبدیلی با توجه به مزیت‌های هر شهرستان در طرح ملی اقتصادی ایجاد شرایط و تسهیلات بیشتر صندوق صادرات جهت صدور ضمانت‌نامه‌های صادراتی و حذف تشریفات نااند تخصیص تسهیلات بانکی با توجه به ظرفیت‌های استان کرمان همکاری بیشتر بانکها در زمینه پذیرش وثیقه از واحدهای تولیدی استفاده از سرمایه‌گذار خارجی برای ارتقای تکنولوژی واحدهای موجود و سرمایه‌گذاری در عرصه‌هایی که استان مزیت نسبی و رقابتی دارد بیات قوانین، آیین‌نامه‌ها و رویه‌های اجرایی در راستای بالا بردن قدرت برنامه‌ریزی واحدهای صنعتی شفاف‌سازی قوانین مالیاتی برای واحدهای صنعتی توسط اداره کل امور مالیاتی استان کرمان آموزش و ارتقای سطح آگاهی سرمایه‌گذاران و اطلاع‌رسانی هرچه بهتر از طریق اتاق بازرگانی استان	۱۳۹۴	واگذاری اختیارات شورای عالی معادن به استانها به منظور تسریع در روند رسیدگی به وضعیت مناطق بلوکه شده تخصیص ۱۵ درصد از حقوق دولتی وصولی استان طبق تبصره ۹ ماده ۱۴ قانون معادن حمایت از حضور سرمایه‌گذاران بخش خصوصی در معادن زغالسنگ برای رفع مشکلات صندوق و تأمین حقوق بازنسیگان برندسازی، بسته‌بندی مدرن خرما به منظور جلوگیری از شکرک زدن این محصول و ارائه تسهیلات تسهیلاتی برای احداث صنایع تبدیلی مرتبط همچون کارخانجات شیره و قند خرما در شهرستان‌های جنوب استان و بیم برای عرضه این محصول در بازارهای خارجی و تلاش برای معرفی آنها به بازارهای مصرف طبق تبصره ۶ ماده ۱۴ قانون معادن، پرداخت ۱۵ درصد از حقوق دولتی وصولی به اعتبارات همان تبصره جهت ایجاد زیرساخت و راه و توسعه یا اولویت‌بخشی که معدن در آن واقع شده اختصاص دهد تخصیص تسهیلات برای ایجاد صنایع تبدیلی تولید نوبان و MDF از شاخ و برگ درخت خرما در شهرستان‌های جنوبی استان و بیم اجرای شدن پرداخت تسهیلات صادر کنندگان بسته و خرما توسط بانک توسعه صادرات بررسی مجدد سهم و سقف اختیارات بانک توسعه صادرات استان با توجه به سهم صادرات غیرنفتی استان نسبت به کل کشور بالا بردن پوشش بیمه محصولات کشاورزی استان برای کاهش ریسک‌های تجاری توجه به صنایع تبدیلی با توجه به مزیت‌های هر شهرستان در طرح ملی اقتصادی ایجاد شرایط و تسهیلات بیشتر صندوق صادرات جهت صدور ضمانت‌نامه‌های صادراتی و حذف تشریفات نااند تخصیص تسهیلات بانکی با توجه به ظرفیت‌های استان کرمان همکاری بیشتر بانکها در زمینه پذیرش وثیقه از واحدهای تولیدی استفاده از سرمایه‌گذار خارجی برای ارتقای تکنولوژی واحدهای موجود و سرمایه‌گذاری در عرصه‌هایی که استان مزیت نسبی و رقابتی دارد بیات قوانین، آیین‌نامه‌ها و رویه‌های اجرایی در راستای بالا بردن قدرت برنامه‌ریزی واحدهای صنعتی شفاف‌سازی قوانین مالیاتی برای واحدهای صنعتی توسط اداره کل امور مالیاتی استان کرمان آموزش و ارتقای سطح آگاهی سرمایه‌گذاران و اطلاع‌رسانی هرچه بهتر از طریق اتاق بازرگانی استان	حمایت دولت در نوسازی تجهیزات استخراج معادن کاهش قیمت تمام شده محصولات صنایع معدنی با نوسازی تجهیزات اکتشاف رعایت ملاحظات زیست‌محیطی با استفاده از تجهیزات و فناوری‌های نوین استخراج یا آلودگی کمتر احداث صنایع تبدیلی و تکمیلی و بسته‌بندی در بخش کشاورزی در راستای صادرات محصولات کشاورزی احداث صنایع تبدیلی با توجه به بازار هر منطقه از استان احداث صنایع تبدیلی و فرآوری در زمینه خرما حمایت از احداث کارخانجات نوبان و MDF سازی برای جلوگیری از هدر رفت ضایعات درختان خرما بیمه شدن محصولات کشاورزی و پیروژه محصولات شاخص استان برگزاری دوره‌های آموزشی جهت ارتقای دانش نیروی انسانی شاغل در بخش صنعت فرارم کردن زیرساخت‌های حمل و نقل مناسب در راستای جذب سرمایه‌گذاران احداث کارخانه‌های کوچک در شهرک‌های صنعتی به دلیل کمبود زیرساخت‌ها و برق تولید انرژی برق با توجه به وجود پاد مناسب و تعداد روزهای آفتابی بالا در منطقه کرمان استفاده از مؤسسات تحقیقاتی و واحدهای فناوری برتر و دانش بنیان با توجه به ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های استان احداث صنایع تبدیلی، پیروژه در شهر جیرفت به عنوان یکی از قطب‌های کشاورزی کشور ایجاد زیرساخت‌های نگهداری و انتقال محصولات کشاورزی مانند سردخانه‌های مواد غذایی ایجاد زیرساخت‌ها در مناطق محروم استان برای جذب سرمایه‌گذار به این مناطق افزایش زیرساخت‌های مناسب جهت جذب گردشگران آموزش عمومی در مورد اهمیت حضور گردشگران و افزایش اشتغال و درآمد در منطقه یکپارچه کردن اراضی کشاورزی جهت بهره‌وری بیشتر آموزش کشاورزان جهت استفاده از شیوه‌های کم‌صرف آب و پربازده انتخاب گونه‌های مناسب با اقلیم	بهرسازی برای افزایش مشارکت اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی زنان در روند توسعه استان واگذاری اختیارات شورای عالی معادن به استانها به منظور تسریع در روند رسیدگی به وضعیت مناطق بلوکه شده تخصیص ۱۵ درصد از حقوق دولتی وصولی استان طبق تبصره ۹ ماده ۱۴ قانون معادن حمایت از حضور سرمایه‌گذاران بخش خصوصی در معادن زغالسنگ برای رفع مشکلات صندوق و تأمین حقوق بازنسیگان برندسازی، بسته‌بندی مدرن خرما به منظور جلوگیری از شکرک زدن این محصول و ارائه تسهیلات تسهیلاتی برای احداث صنایع تبدیلی مرتبط همچون کارخانجات شیره و قند خرما در شهرستان‌های جنوب استان و بیم برای عرضه این محصول در بازارهای خارجی و تلاش برای معرفی آنها به بازارهای مصرف طبق تبصره ۶ ماده ۱۴ قانون معادن، پرداخت ۱۵ درصد از حقوق دولتی وصولی به اعتبارات همان تبصره جهت ایجاد زیرساخت و راه و توسعه یا اولویت‌بخشی که معدن در آن واقع شده اختصاص دهد تخصیص تسهیلات برای ایجاد صنایع تبدیلی تولید نوبان و MDF از شاخ و برگ درخت خرما در شهرستان‌های جنوبی استان و بیم اجرای شدن پرداخت تسهیلات صادر کنندگان بسته و خرما توسط بانک توسعه صادرات بررسی مجدد سهم و سقف اختیارات بانک توسعه صادرات استان با توجه به سهم صادرات غیرنفتی استان نسبت به کل کشور بالا بردن پوشش بیمه محصولات کشاورزی استان برای کاهش ریسک‌های تجاری توجه به صنایع تبدیلی با توجه به مزیت‌های هر شهرستان در طرح ملی اقتصادی ایجاد شرایط و تسهیلات بیشتر صندوق صادرات جهت صدور ضمانت‌نامه‌های صادراتی و حذف تشریفات نااند تخصیص تسهیلات بانکی با توجه به ظرفیت‌های استان کرمان همکاری بیشتر بانکها در زمینه پذیرش وثیقه از واحدهای تولیدی استفاده از سرمایه‌گذار خارجی برای ارتقای تکنولوژی واحدهای موجود و سرمایه‌گذاری در عرصه‌هایی که استان مزیت نسبی و رقابتی دارد بیات قوانین، آیین‌نامه‌ها و رویه‌های اجرایی در راستای بالا بردن قدرت برنامه‌ریزی واحدهای صنعتی شفاف‌سازی قوانین مالیاتی برای واحدهای صنعتی توسط اداره کل امور مالیاتی استان کرمان آموزش و ارتقای سطح آگاهی سرمایه‌گذاران و اطلاع‌رسانی هرچه بهتر از طریق اتاق بازرگانی استان

جانش‌های توسعه
در استان کرمان-
مركز پودرسی‌های
استراتژیک

سند طرح	سال	راهبردها و سیاست	حکم الیارات در محور اقتصاد
کرمانه آمایش سازمان	۱۳۴۸	راهنمای سیاست - تکمیل صنایع قائم‌بماند پرتنشی کرمان به جای ایجاد صنایع جدید - ضرورت مطالعه و بازنگری در مکان‌یابی طرح‌های توسعه صنایع فولاد زرد و فولاد کرمان - استفاده از قابلیت تولید انرژی‌های غیر فسیلی به ویژه در جنوب استان کرمان - فراهم نمودن زیرساخت‌های حمل و نقل ریلی و هوایی برای انتقال مواد و محصولات کشاورزی و غذایی - تشویق سرمایه‌گذاران به سرمایه‌گذاری در صنایع تبدیلی معدن یا توجه به رتبه اول استان در زمینه معدن در کشور - بالا بردن کیفیت و کیفیت شرکت‌های دانش‌بنیان استان و برقراری ارتباط میان دانشگاه و صنعت در جهت توانمند کردن صنعت در شهرستان‌های جنوب استان - تشویق سرمایه‌گذاران به سرمایه‌گذاری در شهرستان‌هایی مانند جیرفت و کهگیلویه که در کسب صنعتی و مرکبات، شهرستان‌های زرد و رفسنجان که در زمینه کاشت پسته و شهرستان بهم که در تولید رطب دارای مرتز هستند، برای ایجاد صنایع وابسته به محصولات کشاورزی و صنایع تبدیلی در این شهرستان‌ها - ایجاد جذابیت برای صنایع در راستای استقرار در مناطق محروم به منظور بالا بردن نرخ اشتغال در این مناطق و جلوگیری از مهاجرت ایشان با استفاده از تشویق‌های مالیاتی - عملیاتی کردن قانون تسهیلات بانکی بخش صنعت برای مناطق محروم، به شکلی که سرمایه‌گذاران بتوانند در مناطق محروم فقط با ۲۰ درصد سرمایه کار احداث واحد تولیدی و صنعتی خود را شروع کنند و ۸۰ درصد سرمایه مورد نیاز را از تسهیلات بانکی استفاده کنند - تقویض اختیارات بیشتر به استان‌ها مانند واگذاری کارشناسی قیمت‌های خانه‌های قدیمی و افزایش مدت‌زمان واگذاری - آموزش پیرامون اهمیت حضور گردشگر، نحوه برخورد با آن و فرایند حضور توریست از جمله افزایش اشتغال توزیع درآمد در سطح جامعه و تبادل فرهنگ - تأمین زیرساخت‌های مناطق گردشگری مانند راه، تأمین اینترنت، برق و ... - سرمایه‌گذاری برای انجام تحقیقات کشاورزی در راستای شناسایی و معرفی وارثه‌های جدید کشاورزی - اصلاح الگوی کشت با توجه به اقلیم استان و نتایج مطالعات آمایش سرزمین - حمایت دولت از کسب گلخانه‌ای از طریق تأمین تسهیلات پس از گذراندن دوره‌های آموزشی رایگان و اجباری کشاورزان - حمایت از طرح برچسب سبز که بر مبنای آن کشاورزان در زای تولید محصول ارگانیک و سالم می‌توانستند محصول را تا ۳۰ درصد بیشتر از قیمت بازار استفاده کنند.	- بهبود زیرساخت‌ها جهت استخراج و فرآوری مواد معدنی به جای خام فروشی - استقرار شهرک‌های صنعتی تبدیلی در نزدیکی مراکز یا معدن

سند مطرح و برنامه‌ریزی	سال	راهبردها، سیاست	سند توسعه استان
محریت زنجیره‌های فولاد، پتروشیمی و صنایع وابسته به مس و خودرو و... با تأکید بر ایجاد واحدهای صنعتی متوسط - افزایش سهم ارزش افزوده بخش معدن از تولید ناخالص داخلی استان از طریق افزایش تولید و فرآوری محصولات معدنی و حفظ ارزش افزوده این بخش با جلوگیری از خام فروشی با توجه به فناوری‌های جدید - تکمیل زنجیره‌های ارزش و تولید محصولات کشاورزی با تأکید بر محصولات گلخانه‌ای - افزایش بهره‌وری آب در بخش کشاورزی با اصلاح الگوی کشت و بهینه‌سازی ساختار اقتصادی (افزایش سهم صنعت و خدمات و کاهش سهم بخش کشاورزی از تولید ناخالص داخلی)		راهبردها، سیاست - توجه کشف و استخراج از معادن و ارتقاء صنایع بزرگ موجود و استفاده از فناوری‌های نوین سازگار با الزامات زیست‌محیطی - ارائه کمک مالی برای ایجاد گلخانه‌ها - آمایش کشاورزی و اصلاح الگوی کشت به کمک روش‌های چند شاخصه و چند هدفه - تکمیل و توسعه خوشه‌ها و زنجیره‌های صنعتی، معدنی و کشاورزی - استفاده از پیشرفت ایجاد شده در کشاورزان در استفاده از اینترنت و ... برای ارائه آموزش و ترویج - استفاده از مؤسسات تحقیقاتی و واحدهای فناوری برتر و دانش بیان با وجود ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های معادن بستر ایجاد فرصت‌های منفی جدید - توجه ویژه به حوزه دامی استان و صنعتی سازی آن در راستای تأمین امنیت غذایی استان و کشور (با توجه به جمعیت عظیم دام‌پروران) - توسعه و شکل‌گیری خوشه‌های صنعتی با بهره‌گیری از فن آوری‌های نوین و برتر با اولویت صنایع متالورژی و ذوب فلزات، فرآوری مواد معدنی و صنایع مرتبط با حمل و نقل، پتروشیمی و صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی - ارتقاء تکنولوژی در بخش معدن و گسترش بازار فروش برای آن - تأکید بر تولیدات کم آب و بر ارائه الگوی کشت مطلوب در منطقه - توجه به هدر رفت آب و کنترل تقاضای پهنای تأمین تقاضا - افزایش مشوق‌های مالی و بهبود فضای کسب و کار - افزایش استانداردهای محصولات تولید استان	سند توسعه استان افزایش رقابت‌پذیری و ایجاد فرصت‌های جدید سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی بخش صنعت - توسعه بخش معدن با توجه به تنوع ذخایر معدنی استان از قبیل مس، آهن، سرب و روی، زغال‌سنگ، کرومیت و تیتانیوم و سنگ‌های ساختمانی از طریق نوین‌سازی روش‌های بهره‌برداری - توسعه بخش کشاورزی و افزایش کمی و کیفی تولیدات این بخش بر اساس افزایش بهره‌وری عوامل تولید و با تأکید بر بهره‌وری آب - بهره‌برداری بهینه از منابع آب مهار و ذخیره‌سازی آب‌های سطحی، انتقال آب (بین و درون حوضه‌ای) با اولویت شرب، بهداشت و صنعت، مدیریت شبکه‌های توزیع و استفاده از آب‌های غیرمعارف - تحکیم سرمایه‌های اجتماعی از طریق صیانت، گسترش و استفاده از ظرفیت‌های فرهنگی، اجتماعی - حفظ و ارتقای ارزش‌های ملی موجود هویت اسلامی و انقلابی، گسترش تعاملات ملی و فراملی و الهام بخشی در جهان اسلام - توسعه بخش گردشگری از طریق ایجاد امکانات و زیرساخت‌های فیزیکی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی - توسعه بخش صنایع دستی با تأکید بر هنرهای بومی، سنتی و فرش - تقویت خدمات برتر در جهت پشتیبانی از فرآیند توسعه منطقه جنوب شرق کشور با تأکید بر خدمات طراحی مهندسی، خدمات حقوقی و خدمات حسابداری - توسعه بازرگانی نوین و تجارت الکترونیک با گسترش زیرساخت‌های بازرگانی - جاری استان - با تأکید بر تجهیز و بهره‌برداری از امکانات و تاسیسات نظیف و توزیع منطقه‌ای کامل در مناطق ویژه اقتصادی استان - توسعه زیرساخت‌ها، امکانات و شبکه‌های حمل و نقل زمینی، دریایی و هوایی - ایجاد و توسعه و بهبود زیرساخت‌های ارتباطی و فناوری اطلاعات و استفاده از خدمات فناوری

حکم الزامات در محور اقتصاد	راهبردهای سیاست	سال	سند/طرح
- آموزش و ترویج رایگان کشاورزی و ارائه رشته تحصیلی با محوریت کشاورزی در دوره متوسطه در روستاها - ارائه تسهیلات اجاره به شرط تملک و ... برای استفاده کشاورزان از تکنولوژی آبیاری - آسان سازی دریافت تسهیلات بانکی - افزایش بهره‌وری محصولات کشاورزی - ایجاد زیرساخت لازم برای پرورش ماهی - سرمایه‌گذاری دولتی در ایجاد دام پروری صنعتی - ارتقای دانش و فناوری کشف، استخراج و فرآوری بخش صنعت استان - جذب سرمایه‌های بخش خصوصی در اکتشاف و بهره‌برداری از معادن - جلوگیری از خام‌پروشی و توسعه صنایع مربوطه و تکمیل زنجیره ارزش تولیدات معدنی	آرbitانات و اطلاعات در فرآیند توسعه استان - تأمین و تجارت انرژی به عنوان قطب منطقه جنوب شرق و توسعه شبکه‌های انتقال و توزیع انرژی، افزایش راندمان انرژی و گسترش استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر - توسعه و ارتقاء فعالیت‌های آموزش عالی استان با هدف تربیت و تأمین نیروی انسانی متخصص مورد نیاز - توسعه فعالیت‌ها و تقویت مراکز پژوهشی، تحقیقاتی و پارک‌های علمی - فناوری و شهرک‌های فن آوری نوین با محوریت بخش خصوصی در چارچوب مأموریت‌های استان به منظور دستیابی به مرزهای جدید دانش و فن و توسعه همکاری‌های علمی بین‌المللی مناسب با نیازهای منطقه - توسعه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مراکز جوار صنعت و جوار دانشگاه با توجه به الزامات توسعه و گرایش‌های تخصصی فعالیت‌ها در استان. - توسعه مراکز درمانی استان با هدف عرضه خدمات درمانی تخصصی و فوق تخصصی و توریسم سلامت با همکاری استانی و فزاستانی - ساماندهی مراکز زیست و فعالیت و تقویت بنیان‌های شهری و روستایی، توسعه متعادل نواحی و پاروسازی قابلیت‌های توسعه در نواحی کمتر توسعه یافته استان و ارتقاء بهره‌وری عوامل تولید در مناطق روستایی و عشایری - تأمین شرایط لازم برای ارتقاء و پایداری امنیت با تأکید بر رابطه متقابل توسعه و امنیت به منظور جذب سرمایه در بخش‌های مختلف - تنظیم فرآیند توسعه پایدار استان از طریق اعمال مدیریت جامع زیست بومی مبتنی بر رویکرد مشارکی با تأکید بر کنترل بیابانزایی، حفاظت کمی و کیفی منابع آب و خاک و حفاظت از تنوع زیستی و ذخایر ژنتیکی - ایجاد و تقویت نظام‌های کارآمد کنترل و مدیریت بحران پدیده‌های طبیعی با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین	۱۳۸۷	سند برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان کرمان ۱۴۰۰-۱۳۹۶
- آموزش و ترویج رایگان کشاورزی و ارائه رشته تحصیلی با محوریت کشاورزی در دوره متوسطه در روستاها - ارائه تسهیلات اجاره به شرط تملک و ... برای استفاده کشاورزان از تکنولوژی آبیاری - آسان سازی دریافت تسهیلات بانکی - افزایش بهره‌وری محصولات کشاورزی - ایجاد زیرساخت لازم برای پرورش ماهی - سرمایه‌گذاری دولتی در ایجاد دام پروری صنعتی - ارتقای دانش و فناوری کشف، استخراج و فرآوری بخش صنعت استان - جذب سرمایه‌های بخش خصوصی در اکتشاف و بهره‌برداری از معادن - جلوگیری از خام‌پروشی و توسعه صنایع مربوطه و تکمیل زنجیره ارزش تولیدات معدنی	دانش بنیان ساختن کشاورزی و توانمندسازی منابع انسانی و نوسازی ساختار تحقیق، آموزش و ترویج کشاورزی - توسعه استقرار و اجرای سامانه‌های نوین آبیاری و بهبود شیوه‌های آبیاری - استفاده از پتانسیل امکانات بخش خصوصی و تسهیلات بانکی - بهبود افزایش تولید در واحد سطح در راستای تأمین امنیت غذایی - استفاده از ذخیره‌گاه آبی (سد جیروت و استخراج دومنظوره) احداث سایت‌های پرورش ماهی در دریاچه پشت سد - بهبود و افزایش تولیدات دام و طیور - بهره‌وری تغذیه و جایگاه دام و طیور - تکمیل و تجهیز و بهر برداری از ایستگاه‌های دولتی دام	۱۳۸۷	سند برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان کرمان ۱۴۰۰-۱۳۹۶

سند طرح	سال	راهبردها و سیاست
		توسعه مکانیزاسیون در بخش تولید فرآورده‌های دامی به نژادهای در راستای افزایش تولید فرآورده‌های دامی حرکت به سمت تولید صنعتی محصولات دامی اجرای فعالیت‌ها و روش‌های کلیدی در راستای توانمندسازی تولیدکنندگان ایجاد و ارتقای پایتخت جامع الگویی و کاربن‌های یادگیری توسعه و تجهیز مراکز جهاد کشاورزی جهت بهسازی شبکه ترویج توانمندسازی زنان روستایی و عشایری و مشاوران زن توسعه روستایی تأمین به موقع و کافی انواع کود و آفت‌کش‌ها، به کارگیری روش‌های مناسب مدیریت مزوره، طراحی استانداردهای کیفی محصولات و نظارت بر اعمال استانداردها در شبکه تولید محصولات و فرآورده‌های کشاورزی انتقال دانش و فناوری‌های نوین، اطلاع‌رسانی مناسب به بهره‌برداران و تولیدکنندگان بخش کشاورزی ارتقا مطالعات کاربردی برای ارزیابی مخاطرات فرآورده‌های خام دامی و خوراک دام، دارو و فرآورده‌های بیولوژیک توسعه رقابت‌پذیری تولیدات برای صادرات ارتقا دانش و مهارت‌های ذینفعان و مشارکت آن‌ها در سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و ارائه خدمات دامپزشکی توسعه ارتباطات و ارائه خدمات به ذینفعان با استفاده از فناوری‌های نوین، هوشمند و مدیریت دانش اطلاعات بسترسازی مناسب برای استفاده از فرصت‌های بین‌المللی و منطقه‌ای و سازمان‌های تخصصی بهبود فضای کسب و کار و حمایت از طرح‌های تکمیلی و توسعه زنجیره ارزش تسهیل در اجرای طرح‌های بزرگ و مهم سرمایه‌گذاری در استان و رفع موانع آن‌ها ارتقای بهره‌وری عوامل، ارتقای سطح تکنولوژی و بازاریابی و نوسازی ماشین‌آلات تولیدی و حمایت از کاهش مصرف شدت انرژی در بناهای بزرگ حمایت از صنایع دانش بنیان حمایت از توانمندسازی واحدهای متوسط و کوچک‌قیاس افزایش کمی و کیفی زیرساخت‌های موجود در شهرک‌ها و نواحی صنعتی هدایت واحدهای صنعتی استان به تولید کالاهای استاندارد و اخلاقی مجوز استاندارد آموزش و ترویج تولیدات صنایع دستی بازاریابی، تبلیغات و ارائه محصولات صنایع دستی واگذاری پهنه‌های جدید اکتشافی و آزادسازی محدودیت‌های امپدینش بلوکه شده استان و استفاده از تکنولوژی‌های نوین در بخش اکتشاف
		حکیم الزهراء در محور اقتصاد کاهش بوناف تولید و کسب و کار تولیدی افزایش صرفه‌های ناشی از مقیاس و تجمع در واحدهای صنعتی ارتقای سطح فناوری صنایع فعلی و نوین استان توسعه سهم اقتصاد دانش بنیان و سبز استان ایجاد بستر مناسب و با کیفیت برای توسعه صنایع مزیت‌دار در نواحی و شهرک‌های صنعتی استان بررسی قوانین و مقررات موجود و اقدام جهت بازنگری و اصلاح قوانین مزاحم تسهیل در جهت روند واگذاری مجوزها و تأمین زیرساخت‌ها همکاری در ایجاد پنجره واحد سرمایه‌گذاری پیگیری تسهیلات ریالی و ارزی مورد نیاز سوق دادن تسهیلات و امکانات به سمت طرح‌های اولویت‌دار و با ارزش افزود بالا تشویق به ایجاد واحد تحقیق و توسعه در واحدهای صنعتی و معدنی انجام عارضه‌یابی علم رشد صنایع کوچک و متوسط استان در کنار صنایع بزرگ موجود تدوین الگوی تعاملی بین واحدهای بزرگ، متوسط و کوچک استان حمایت مالی و استراتژیک و ایجاد سیاست‌های حمایتی در بخش‌های مختلف مانند مالیات، گمرک، حمل‌ونقل، تسهیلات بانکی افزایش اعتبارات و تخصیص کامل و به موقع آن‌ها به شرکت استانی افزایش نظارت و کنترل مرتبط با استاندارد آموزش اقبال عمومی برای فراگیری مهارت‌های صنایع دستی با تبلیغات فرهنگ‌سازی برای توسعه تولیدات صنایع دستی تقویت تولیدات صنایع دستی در کارگاه‌ها گسترش بازارچه‌های صنایع دستی دامی تبلیغات و شرکت در نمایشگاه‌های داخلی و خارجی ایجاد بازارچه‌های دامی و موفق صنایع دستی شناساندن پتانسیل‌های معدنی استان به شرکت‌های تولید داخلی و خارجی فرهنگ نمودن زمینه سرمایه‌گذاری خارجی در بخش استخراج معدن تشویق به ایجاد واحد تحقیق و توسعه در واحدهای صنعتی و معدنی ارائه پهنه‌های اکتشاف در مناطق اولویت‌دار به متقاضیان و شرکت‌های معدنی هم‌راه با حمایت‌های مالی لازم بررسی مناطق اولویت‌دار در نواحی دور افتاد و مرزی

سند/طرح	سال	راهبردها/سیاست
سند علمی آمایش سرزمین	۱۳۹۹	افزایش جذب سرمایه گذاری داخلی و خارجی در بخش معدن استان و استفاده از تکنولوژی های نوین در بخش استخراج هدایت نگاه های تولیدی استان به رعایت مسائل ایمنی، بهداشت، محیط زیست و انرژی حداثت از توسعه فعالیت های اکتشافی در مناطق اولویت دار معدنی ایجاد و ارتقای پروژه ها و مناسبات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با کشورهای منطقه و جهان تغییر نقش مفصلی کشور در شبکه گذردهای ترانزیتی منطقه ای و بین المللی شیک سازی و ایجاد زنجیره های جدید تولید بین المللی و ارتقای جایگاه بین المللی کشور در بازارهای جهانی به ویژه در زمینه انرژی تنوع بخشی به اقتصاد متناسب با مزیت ها، قابلیت ها و تخصص های سرزمین تحول کشاورزی، اصلاح ساختار و نظام بهره برداری و استقرار کشاورزی هوشمند و پایدار با حصول اطمینان از امنیت غذایی، آب و محیط زیست ارتقای بهره وری و کاهش انرژی بری و تنوع بخشی به منابع تولید انرژی سازگاری توسعه با محیط زیست و منابع طبیعی ساماندهی استقرار صنایع کشور و شکل دهی به زنجیره فعالیت های صنعتی بازآرایی فضایی قلمروهای تولید محصولات کشاورزی ارتقای گردشگری و آفرینش میراث فرهنگی، تاریخی و طبیعی ایران مقابله با بیابانزایی و تثبیت کانون های گروه بار در استان کرمان تجاری سازی و برندسازی محصولات کشاورزی ویژه (صادراتی و ارزش افزوده بالا) با تکیه بر تولید خرما و پسته در استان کرمان ایجاد و تولید زنجیره ارزش شیر و طیور در استان کرمان
حکم الزامات در محور اقتصاد		ایجاد شبکه تیر گرگانی در تعیین عملیات اقتصادی فرامرزی ایجاد شبکه نیرومند بازاریابی توسعه و ارتقای تجارت و بازرگانی هوشمند استفاده کارآمد از قابلیت های ترانزیتی ملی و منطقه ای ایجاد ظرفیت تصویب قوانین و مقررات بازدارنده تولید و تجارت ارتقای هوشمندی زنجیره های تولید و تامین رفع موانع جذب سرمایه گذاری جلوگیری از توسعه فعالیت های ناسازگار با قابلیت ها ارتقای تنوع فعالیت های اقتصادی بر مبنای قابلیت ها ایجاد از رویه های نابینا در کشاورزی ایجاد از نابودی محیط زیست و پایدارسازی فعالیت های اقتصادی ارتقای سنسوری و مکمل گرایی صنایع استفاده هوشمند، کارآمد و رقابتی از منابع معدنی توسعه صنایع و تولیدات کشاورزی بر اساس قابلیت ها استفاده هوشمند و تبلیغ گردشگری استان کرمان برندسازی توسط شرکت های واسطه یا تجاری و عرضه محصولات کشاورزی با فرآورده ها تحت مجوز (لیسانس) شرکت های پبانی در زنجیره فروش برقراری پیوند بین مزرعه و کارخانه

جدول ۳- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور زیربنایی

سند/انواع سند	سال	راهبردها/سیاست	حکم/الزامات در محور زیربنایی
سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابلاغی مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	تعمیم و گسترش شبکه‌های ارتباطی و اطلاعاتی تقویت شبکه ریلی و راه‌های ارتباطی اصلی و شرعی سرزمین و تبادل کشور به مرکز عبور و مرور هوایی منطقه برای ترانزیت کالا و مسافر انتخاب تعدادی از بنادر مستعد کشور و تجهیز آن‌ها به خدمات پیشرفته ارتباطی و اطلاعاتی برای پذیرش نقش فراملی - استفاده بهینه از منابع طبیعی و حفظ محیط زیست - تسهیل بهره‌گیری مؤثرتر و جایگزینی سوخت‌های سنتی - حفاظت از سلامت شهروندان در مقابل آلودگی هوایی ناشی از احتراق سوخت‌ها - کاهش اثرات منفی ناشی از مصرف انرژی در گرمایش جهانی	افزایش سهم انرژی‌های نو در بخش زیربنایی - جلوگیری از نابودی محیط زیست به هنگام توسعه زیرساخت‌ها - توسعه زیرساخت‌های سازگار با محیط زیست و سبز - استفاده بهینه از موقعیت استراتژیک استان در خصوص ترانزیت کالا و مسافر - ارتقای نقش خدماتی بنادر استان - به حداقل رساندن آلودگی‌های ناشی از مصرف سوخت‌های فسیلی - درپیش گرفتن سیاست‌های تقطیل و سازگاری در برابر تغییرات اقلیمی - افزایش سهم انرژی‌های نو - درپیش گرفتن سیاست‌های افزایش آگاهی‌های پایداری
سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران افق ۱۴۰۴	۱۳۸۲	توسعه و تجهیز گریدهای از محورهای اصلی ارتباطی کشور در کریدورهای حمل و نقل بین‌المللی تأمین منابع آب و خدمات اجتماعی متناسب با سهم فعالیت و جمعیت پیش‌بینی شده رفع تنگناهای شبکه‌های زیربنایی مناطق مستعد توجه ویژه به صنایع انرژی بر در تلفیق مزیت نسبی بر خوردهاری از ذخایر معدنی و مزیت نسبی بر خوردهاری از منابع انرژی، به خصوص گاز و استقرار آن‌ها در نقاط واقع بر کریدورها و محورهای حمل و نقل بین‌المللی	کاهش عدم تعادل‌های زیربنایی در سازمان قضایی استان - استفاده بهینه و اقتصادی از موقعیت ترانزیتی استان - خلق دسترسی دربرگیرنده به زیرساخت‌ها به‌ویژه آب و خدمات اجتماعی در سطح استان - توسعه شبکه‌های زیربنایی مناطق با پتانسیل توسعه - توسعه صنایع انرژی بر در نزدیکی محورها و کریدورهای بین‌المللی - جلوگیری از نابرابری‌ها در دسترسی به فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات
ضوابط ملی آمایش سرزمین-مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سرزمین	۱۳۸۳	توسعه و تجهیز محورهای اصلی ارتباطی کشور در کریدور شمال-جنوب و شرقی - غربی افزایش سهم شبکه بزرگراهی در شبکه جاده‌ای توسعه مهابادگ شبکه ریلی همگام با افزایش ناوگان با اولویت شبکه راه آهن برقی توسعه ارتباطات فیبر نوری با پهنای باند مناسب بین شهری و درون شهری - استفاده از فناوری‌های نوین و برتر ارتباطی و گسترش شبکه‌های مخابراتی در کشور - به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات به عنوان ابزاری برای تمرکز زدایی از شهرهای بزرگ	بهره‌گیری از موقعیت ترانزیتی استان با توسعه و تقویت زیربنای ارتباطی - تکمیل شبکه ریلی استان - کاهش سفرهای غیر اضطراری از طریق فناوری‌های نو - توسعه دور کاری و خدمات از راه دور - توسعه شبکه بزرگراهی در مناطق اولویت‌دار
مطالعات آمایش سرزمین - مقدماتی - دفتر آمایش و توسعه پایدار	۱۳۸۳		

توسعه کاربری‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات شامل: دولت الکترونیک، اقتصاد الکترونیک، بهداشت و درمان الکترونیک، آموزش الکترونیک، تجارت الکترونیک	توسعه کاربری‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات شامل: دولت الکترونیک، اقتصاد الکترونیک، بهداشت و درمان الکترونیک، آموزش الکترونیک، تجارت الکترونیک	جلوگیری از نابرابری‌ها در دسترسی به زیرساخت‌ها و تسهیلات اطلاعات و ارتباطات
ضوابط ملی آمایش سرزمین مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سرزمین	۱۳۹۴	- توسعه و تجهیز زیربنایها و تسهیلات ترانزیتی کارآمد و سودآور از موقعیت ترانزیتی استان - توسعه و تکمیل شبکه ریلی استان و افزایش سهم آن در جابجایی کالا و مسافر - توسعه بنادر ماهیگیری استان با توجه به پتانسیل‌ها - جلوگیری از مصرف بی‌رویه سوخت‌های فسیلی و افزایش سهم انرژی‌های پاک - جلوگیری از عدم تخصیص سهم منابع آب تالاب‌ها - جلوگیری از توزیع نامتعادل منابع آب سبذرود در سطح استان - افزایش بهره‌وری در استفاده از آب - اجرای طرح‌های آبخیزداری و آبخیزداری با هدف ارتقای منابع آبی استان
مطالعه استراتژی درازمدت طرح آمایش سرزمین - مهندسان مشاور ستیران	۱۳۵۵	- ایجاد پیوندهای نیرومند منطقه‌ای - کاهش تنگناهای دسترسی راحت مناطق روستایی - توسعه حمل و نقل زمینی با بهره در مناطق اولویت‌دار
سند ملی توسعه فرایندی: ساماندهی سواحل کشور - سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور	۱۳۸۵	- جلوگیری از ساخت سازه‌های بی‌رویه و تملک اراضی ساحلی - توسعه ظرفیت زیرساخت‌های بندری استان - افزایش ظرفیت سیادی استان با سازوکارهای مختلف - جلوگیری از نابودی و کاهش ظرفیت ذخیره‌گاه‌های محصولات دریایی همچون ماهی و ... - تجهیز و توسعه زیرساخت‌های حمل و نقل به منظور بهره‌گیری از پتانسیل‌های ترانزیتی
برنامه ششم توسعه - مجلس شورای اسلامی	۱۳۹۵	- جلوگیری از مصرف بی‌رویه منابع آب و اصلاح الگوی مصرف - جلوگیری از افزایش بی‌عدالتی‌های اجتماعی

- کاهش سطح آلاینده‌ها و آلودگی های انسانی - جلوگیری از خام فروشی و تکمیل زنجیره ارزش بخش صنعت استان - افزایش نقش بخش خصوصی در تأمین و عرضه انرژی - افزایش ضریب بهره‌وری نیروگاه‌های استان با اتصال شبکه به کشورهای منطقه - کاهش سهم سوخت‌های فسیلی و افزایش سهم انرژی‌های سبز و نو - ارتقای نقش فراملی بنادر استان و جذب سرمایه گذاری‌ها - توسعه حمل و نقل ریلی استان با مشارکت بخش خصوصی - توسعه سیستم حمل و نقل ریلی برقی در استان - ارتقای استانداردهای مصرف انرژی در بخش مسکن	بهره‌وری، کاهش شدت انرژی، کاهش آلودگی هوا و ارتقای شاخص‌های عدالت اجتماعی - تکمیل زیربنایها و زیرساخت‌های مورد نیاز برای معادن و زیرساخت‌های عمومی صنایع معدنی - کاهش تلفات انرژی و جلب سرمایه گذاری بخش غیردولتی - افزایش بازدهی و ضریب بهره‌وری نیروگاه‌ها - تشکیل بازار منطقه‌ای و ایجاد قطب (هاب) منطقه‌ای برق و اتصال شبکه برق کشور از شمال، جنوب، شرق و غرب به کشورهای همسایه - افزایش سهم نیروگاه‌های تجدیدپذیر و پاک - جذب سرمایه گذاران داخلی و خارجی و بهره‌برداری از بنادر اصلی با کارکرد بین‌المللی - واگذاری حق بهره‌برداری و مدیریت بندر کرچک و محلی به اشخاص حقوقی حرفه‌ای و معتبر غیردولتی - جذب سرمایه گذاری بخش غیردولتی در احداث و بهره‌برداری از حمل و نقل ریلی - حمایت از اقتصاد دانش بنیان و تقویت و توسعه صنعت هوایی - تکمیل و اجرای طرح‌های پروژه‌های حمل و نقل ریلی، دوخطه کردن مسیرها و احداث خطوط برقی و سریع‌السیر - اصلاح الگوی مصرف به‌ویژه مصرف انرژی در بخش ساختمان و مسکن	

جدول ۴- راهبردها/سیاست ها و حکم‌ها/الزامات در محور نظام سکونتگاهی

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم الزامات
سیاست های کلی آمایش سرزمین ابلاغی مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	- ایجاد شبکه به هم پیوسته مناطق اسکان و فعالیت‌های ملی و تعریف نقش و کارکرد فراملی مرکز از آن‌ها - انتخاب تعدادی از کلان‌شهرها، پاندر و جزایر مستعد کشور و تجهیز کشور و تجهیزات آنها به خدمات پیشرفته ارتباطی و اطلاعاتی برای پذیرش نقش فراملی - برقراری تناسب کمی و کیفی جمعیت و استقرار معادل آن در پهنه سرزمین و توسعه و گسترش شبکه‌های ارتباطی و اطلاعاتی؛ - ساماندهی سطوح خدمات و استقرار جمعیت در کشور با توجه به مدیریت سوانح طبیعی، حوادث و منابع آب و رعایت شرایط زمین شناسی - دستیابی به تعادل‌های منطقه‌ای متناسب با قابلیت‌ها و توان‌های هر منطقه	- کاهش پیوندها و مناسبات نابرابر و تک سویه - توسعه خدمات اطلاعاتی و ارتباطی
ضوابط ملی آمایش سرزمین- محسوب هیات وزیران- مرکز ملی آمایش سرزمین	۱۳۸۳	- کاهش تمرکز و تراکم جمعیت و فعالیت در مناطق پر تراکم کشور - ایجاد شبکه‌های سازمان‌یافته از شهرهای بزرگ و متوسط کشور و تجهیز آن‌ها - زمینه‌سازی لازم برای استفاده حداکثر از ظرفیت‌ها و توان‌های مراکز جمعیتی کوچک و بزرگ (در حفظ و نگهداشت جمعیت و برقراری تعادل در الگوی استقرار جمعیت - تعادل بخشی به توزیع جمعیت و فعالیت متناسب با منابع، توان محلی و ظرفیت تحمل زیست‌بوم‌ها - بهره‌برداری از شبکه نسبتاً توسعه یافته مراکز زیست و فعالیت در این مناطق با اعمال تقسیم کار تخصصی بین آن‌ها، با تأکید بر توسعه فعالیت‌های کشاورزی، صنعتی، گردشگری و بازرگانی - ساماندهی مراکز جدید اشتغال و اسکان مهاجرین در مناطق دارای توان پذیرش جمعیت متناسب با سرمایه‌گذاری‌های جدید تولیدی و خدماتی - تحول بنیادی در ساختار بخش خدمات و افزایش سهم خدمات نوین و دانش‌پایه، با تأکید بر توسعه خدمات پشتیبان تولید، خدمات گردشگری، خدمات بازرگانی، بانکی و بیمه‌ای، حمل و نقل و ترانزیت و استفاده از فن‌آوری‌های نوین در این بخش، متناسب با نقش و جایگاه بین‌المللی کشور	- جلوگیری از افزایش پدیده نخست شهری - ارتقای نقش شهرهای میانی و کوچک - کاهش بی‌عدالتی‌ها در دسترسی به خدمات و زیرساخت‌ها - جلوگیری از نابودی روستاها و تقویت پهنه اقتصادی آن‌ها - ارتقای مهارت‌های شغلی، بویژه در مناطق محروم و روستایی
مطالعات آمایش سرزمین- مقدماتی- دفتر آمایش و توسعه پایدار	۱۳۸۳	- ایجاد شبکه‌های سازمان‌یافته از شهرهای بزرگ و متوسط کشور و تجهیز آن‌ها به منظور پذیرش وظایف بالاتر در منطقه تحت نفوذ در راستای عدم تمرکز در تقسیم کار ملی و منطقه‌ای - تبدیل روستاهای مستعد و دارای توان‌های رشد و استقرار فعالیت، به روستاشهر و ایجاد و تقویت زیرساخت‌های شهر در آن‌ها - ایجاد نقاط شهری جدید در مناطق مستعد گسترش فعالیت و فائقه ظرفیت کافی اسکان جمعیت جدید در مراکز شهری موجود - تقویت شهرهای کوچک و متوسط کوچک با قابلیت توسعه دارای مسافت مناسب از یکدیگر به‌منظور منطقه‌های شهری در جهت هماهنگی بیشتر در ارائه عملکردهای مشخص در پهنه سرزمین - استقرار شبکه‌های سازمان‌یافته از شهرهای موجود و نقاط شهری جدید در کشور - بازنگری و تغییر استخوان‌بندی الگوی نظام شهری با اولویت توسعه، تقویت و تجهیز شهرهای متوسط - توسعه پایدار و موزون روستایی و هماهنگ با تنوع بخشی به فعالیت‌های اقتصادی سازگار با محیط روستایی، توسعه منابع انسانی و تجهیز	- جلوگیری از افزایش پدیده نخست شهری - ارتقای نقش شهرهای میانی و کوچک - کاهش بی‌عدالتی‌ها در دسترسی به خدمات و زیرساخت‌ها - جلوگیری از نابودی روستاها و تقویت پهنه اقتصادی آن‌ها - ارتقای مهارت‌های شغلی، بویژه در مناطق محروم و روستایی

سند طرح	سال	راهبردی/سیاست	ضمایب ملی آمایش سرزمین مصوب هیات وزیران - مؤثر ملی آمایش سرزمین
فَضای روستایی - توسعه منابع انسانی محلی با استفاده از دانش و تکنولوژی نوین، افزایش سطح مهارت‌های فنی و حرفه‌ای، توسعه بخش اطلاع‌رسانی برای تحرک اقتصادی بیشتر جوامع روستایی - بهره‌گیری از قابلیت‌های محیطی مناطق روستایی به‌منظور سازمان‌دهی نظام خدمات‌رسانی چندسطحی و اصلاح نظام برنامه‌ریزی توسعه روستایی - استفاده حداکثر از ظرفیت محیط‌های روستایی برای حفظ و نگهداشت جمعیت متناسب با اقتصاد منطقه‌ای، توان‌های اکولوژیک و بهره‌گیری مؤثر و متوازن از منابع پایه پراکنده کشور در فضاهای روستایی - توانمندسازی و ارتقای ظرفیت‌های اجتماعی با تأکید بر توسعه فرصت‌های برابر از حیث دسترسی به منابع، امکانات و منافع میان شهر و روستا - توجه به شبکه‌های بازار و بازاریابی محلی روستایی و تحکیم پیوند آن‌ها با شبکه‌های بازارهای ملی و جهانی	۱۳۹۴	راهبردی/سیاست - سازمان‌دهی شبکه سکونتگاهی کشور با هدف ارتقای بهره‌وری از سرزمین با ملاحظات محیط زیستی و کاهش مشکلات - به جهت لحاظ رویکردهایی چون گسترش حوزه نفوذ اقتصاد کشور در منطقه و محیط آسیای جنوب غربی، سازمان فضایی مطلوب توسعه کشور، مولفه‌های نوین برنامه‌ریزی و تجارب جدید جهانی و تمرکززدایی از طریق انتخاب مراکز متعدد با اختیارات لازم، شبکه سکونتگاه شهری کشور در سه لایه طبقه‌بندی می‌شود: ۱- لایه پیرامونی، شامل استان‌های مرکزی کشور به عنوان مراکز راهبردی، تسهیل و پشتیبانی تعاملات اقتصادی و اجتماعی با کشورهای واقع در عمق راهبردی اقتصادی و سیاسی آن‌ها در خارج از مرزهای کشور؛ ۲- لایه مرکزی، شامل مراکز منتخب مناطق ۹ گانه به عنوان مراکز راهبردی، تسهیل و پشتیبانی از تعاملات اقتصادی و اجتماعی کشور با جامعه بین‌المللی در حوزه‌های علم و فناوری، آموزش، تحقیق و توسعه، تبادل کالا، خدمات و اطلاعات و گسترش کسب و کار با بازارهای جهانی؛ ۳- لایه بیانی، شامل مراکز استان‌ها و شهرهای برخوردار از توانمندی و یا استقرار در موقعیت‌های مناسب نسبت به ابر مناطق شهری و روستایی به عنوان مراکز راهبردی، تسهیل و پشتیبانی از تعاملات اقتصادی و اجتماعی بین این مراکز با حوزه نفوذ خود، با سایر مراکز منتخب لایه بیانی و نیز با لایه مرکزی فعالیت می‌نماید. - تقویت و ساماندهی سکونتگاه‌ها و عرصه‌های روستایی با هدف حفظ ارتباط پویا و سازنده بین نواحی شهری و روستایی و تقویت زیرساخت‌های ارزش با تأکید بر استقرار صنایع کوچک و اشتغال‌زایی - انتظام بخشی به فرایندها و رویه‌های تبدیل و الحاق سکونتگاه‌های روستایی به شهر با هدف ماندگاری جمعیت در روستاها و حفظ و بهره‌بری از اراضی قابل کشت؛ - ساماندهی سکونتگاه‌های غیر رسمی پیرامون شهرها به‌ویژه کلان‌شهرها	ضوابط ملی آمایش سرزمین مصوب هیات وزیران - مؤثر ملی آمایش سرزمین
جلوگیری از دلالتی و واسطه‌گری محصولات روستایی و توسعه بازاریابی مستقیم - جلوگیری از پراکنده‌رویی و توسعه درون‌انفرا	۱۳۹۵	راهبردی/سیاست - بهبود کیفیت زندگی ساکنان سکونتگاه‌های غیررسمی و ترویج مهاجرت معکوس از طریق آمایش سرزمین، ترویج مناسب جمعیت و منابع و جلوگیری از بروز و تشدید آسیب‌های اجتماعی در این مناطق با ایجاد مثل و سکونتگاهی مناسب در روستاها	ششم مجلس توسعه - نوسه

حکم الزامات	راهبردها و سیاست	سال	سند طرح
جلوگیری از مهاجرت‌های روستا شهری با سازو کارهای منطقی و منصفانه کاهش آسیب‌های اجتماعی ارتقای ظرفیت‌های شغلی و مهارتی حمایت از مسکن اجتماعی و توسعه آن کاهش اتکا به خودروهای شخصی	راهبردها و سیاست سازمان بخشی مناطق حاشیه‌نشین تعیین شده توسط شورای عالی شهرسازی و معماری ایران از طریق تدوین و اجرای سازو کارهای حقوقی، مالی و فرهنگی و توانمندسازی ساکنان بافت‌های واقع در داخل محدوده‌های شهری با مشارکت آنها تأمین منابع مالی و تسهیلات ارزاق قیمت و زمین مورد نیاز برای روستاییان توسعه حمل و نقل عمومی و مدیریت مصرف سوخت و تأمین نانو گان و تجهیزات قطار شهری حومه آنها بهبودی و نو سازی در بافت‌های فرسوده و ساماندهی و احیاء شهرهای آسیب دیده از چنگ تحمیلی و استفاده از اراضی رها شده و ساختمان‌های مخروبه		شورای اسلامی
جلوگیری از بی‌عدالتی قضایی در دسترسی به خدمات توسعه اقتصادهای محلی ایجاد ساختار شبکه‌ای نظام شهری توسعه زیرساخت‌های اصلی بر اساس سلسله مراتب جمعیتی توسعه خدمات پشتیبان تولید در شهرهای کوچک و یابانی مبادل سازی شهرهای حومه‌ای به شهرهای آقباری خوداکنکا ایجاد چارچوب نهادی منطقه‌ای در کلان‌شهرها جلوگیری از نابودی زمین‌های کشاورزی پیرامون شهرها	ایجاد پوشش خدماتی مناسب برای روستاها به منظور دسترسی آنها به نیازهای روزانه، فرهنگی و غیره.. تنوع بخشیدن به فعالیت‌ها و ایجاد اشتغال در شهرهای کوچک کاهش تمرکز در شهرهای بزرگ به نفع شهرهای ماهوارهای حمایت از توسعه شهرهای متوسط در نواحی حاشیهای و دورافتاده توسعه شبکه‌ای از شهرهای کوچک برای تأمین پوشش خدماتی روستاها تحکیم و بنا کردن شبکه شهری در چندین دهه‌ای که بتواند میان مراکز تقویتی و محیط روستایی رابطه برقرار کند پوشش شهرهای متوسط به شبکه‌های بزرگ زیربنایی (شبکه بزرگراه، شبکه راه آهن، شبکه انتقال گاز و نفت و برق) ایجاد تجهیزات خدمات تولیدی در شهرهای متوسط تسهیل جذب مهاجران روستایی و شهرهای کوچک به شهرهای متوسط از طریق آموزش مهارت، به آنها و اجرای سیاست‌های مسکن اجتماعی تدوین طرح‌های جامع برای تمامی شهرهای متوسط تقویت تجهیزات خدماتی در شهرهای حومه‌ای توسعه تأسیسات زیربنایی و تجهیزات و خدمات عمومی و دستگاه‌های اداری در شهرهای متوسط دور از مراکز اصلی توسعه صنایع کوچک و پیشه‌های تولیدی و همچنین کارکرد گردشگری در شهرهای متوسط دورافتاده عرصه کشاورزی پیرامون شهرها حفظ شود برنامه‌ریزی و هماهنگی کردن توسعه مناطق شهری خلق چارچوب نهادی برای مناطق شهری یا شهر منطقه‌ها (زیر نظر مستقیم استانداری) به منظور رسیدگی به مسائل برنامه‌ریزی و هماهنگی توسعه فضایی	۱۳۵۵	مطالعه استراتژی درازمدت طرح آمایش سوزمین - مهندسان مشاور سپتیران

جدول ۵- راهبردها/سیاست ها و حکم‌ها/الزامات در محور اجتماعی و فرهنگی

سند/طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم/الزامات
سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابلاغی مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	- تربیت انسان‌های سالم، با انگیزه، شاداب، متدین، وطن‌دوست، جمع‌گرا، نظم‌پذیر و قانون‌گرا - ارتقاء سطح آموزش، پژوهش و بهبودی نیروی کار - تقویت همگرایی، یکپارچگی ملی، وحدت و پیوندهای اجتماعی - ایجاد و تقویت نهادها و شکل‌های منطقه‌ای - بهبود شاخص‌های توسعه انسانی با تأکید بر تدبیر، شکوفایی استعدادها و خلاقیت‌ها، گسترش سلامت و ارتقای سطح دانش عموم - تعامل سازنده میان ارزش‌ها و مزیت‌های مناطق گوناگون کشور با استفاده از ظرفیت‌های فرهنگی، آموزشی، اقتصادی و انگیزه‌های ملی و اقدام در جهت تقویت اختیارات مناسب قانونی به سطح منطقه‌ای و محلی - تقویت هدفمند عوامل پیشرفت و آبادانی در مناطق حساس و ویژه	- جلوگیری از دین‌گرایی، قانون‌گرایی و آسیب اجتماعی - جلوگیری از نابودی انسجام ملی - ارتقای همکاری‌های منطقه‌ای - توسعه منابع و سرمایه‌های انسانی
سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران افق ۱۴۰۴	۱۳۸۲	- تمرکز دادن فعالیت‌های مربوط به رشد و توسعه اقتصادی به سمت و سوی عدالت اجتماعی و کاهش فاصله میان درآمدهای طبقات و رفع محرومیت از قشرهای کم‌درآمد - حفظ وحدت، امنیت و یکپارچگی سرزمین - رفع محرومیت‌ها خصوصاً در مناطق روستایی کشور - ایجاد نظام جامع تأمین اجتماعی برای حمایت از حقوق محرومان و مستضعفان و مبارزه با فقر	- جلوگیری از فقر و محرومیت - جلوگیری از کاهش وحدت ملی - ریشه‌کنی فقر در نواحی روستایی - توسعه نظام تأمین اجتماعی
ضوابط ملی آمایش سرزمین - معصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سرزمین	۱۳۸۳	- گسترش تعامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی درون و بین منطقه‌ای در راستای تقویت همبستگی ملی - توسعه رفاه و تأمین اجتماعی در مناطق مختلف کشور و برقراری تعادل در شاخص‌های اصلی آن - توسعه علوم، آموزش، پژوهش و فن‌آوری و گسترش و تجهیز مراکز آموزشی، پژوهشی، شهرک‌ها و پارک‌های علمی - فن‌آوری کشور - تأکید بر استفاده از ظرفیت‌های اجتماعی، فرهنگی و علمی استان‌ها و مناطق کشور، به‌ویژه شهرهای توان‌مند، شیراز، اصفهان، مشهد، تبریز، اهواز و یزد - تأکید بر حفظ و پویایی هویت ایرانی - اسلامی در تعامل با برزنگری و اتکا بر این هویت برای تحکیم و انسجام وحدت ملی در ایجاد درونی - گسترش آموزش و بهداشت، به‌ویژه برای زنان و جوانان در مناطق کمتر توسعه یافته و گروه‌های اجتماعی در معرض خطر - ارتقای جایگاه صنعت گردشگری در اقتصاد ملی	- جلوگیری از کاهش سطح سلامت عمومی جامعه - جلوگیری از کاهش همبستگی ملی - ارتقای رفاه اجتماعی و جلوگیری از افزایش عدم تعادل‌ها - جلوگیری از نابودی هویت ایرانی-اسلامی - استفاده بهینه از منابع فرهنگی - جلوگیری از طردشدگی گروه‌های محروم و آسیب‌پذیر
مطالعات آمایش	۱۳۸۳	- تأمین، حفظ و ارتقای سلامت افراد و جامعه؛	

سند/طرح	سال	راهبرد/اسیاست	حکم/الزامات
سوزمین - مقدماتی - دفتر آمایش و توسعه پایدار		- ترویج الگوهای رفتاری سالم و افزایش آگاهی‌های بهداشتی مردم و کاهش رفتارهای پرخطر؛ - تقدم پیشگیری بر درمان، به منظور کنترل و ریشه‌کنی بیماری‌های واگیردار؛ - ایجاد و توسعه بیمه‌های سلامت‌نگر و تأکید بر روش‌های پرداخت سرانه و نظارت بر عملکرد بیمه درمان کشور؛ - تقویت هماهنگی بین بخشی به‌خصوص برای گسترش کمی و کیفی نظارت بر بهداشت و امنیت مواد غذایی، دارویی، بهداشتی و آرایشی و ارتقای شاخص‌ها و عوامل مؤثر در بهداشت و ایمنی محیط‌های خصوصی و عمومی با تأکید بر دسترسی آب آشامیدنی سالم و کنترل آلودگی‌های صوتی، شیمیایی، و نظیر این‌ها؛ - ایجاد و توسعه محیط‌های حمایتی سلامت جسمی، روانی و اجتماعی با تأکید بر حفظ کرامت انسانی و حقوق مدنی بیماران و مشارکت و سایر بخش‌ها برای تأمین نیازهای اساسی آنان؛ - اصلاح ساختار نظام سلامتی جامعه در راستای ایجاد یک نظام پاسخگو برای ارائه خدمات سلامتی به آحاد مردم؛ - وضع قوانین برای حمایت از اقلات آسیب‌پذیر از قبیل زنان، افراد کم درآمد، معزنان و کودکان و نوجوانان؛ - تغییر الگوها و اولویت‌های سرمایه‌گذاری در زمینه منابع فیزیکی، نیروی انسانی و فناوری؛ - طراحی و عملیاتی کردن نظام جامع اطلاعات در بخش سلامت؛ - تأکید بر واگذاری ارائه خدمات سلامت به بخش غیردولتی با بهره‌گیری از نظام مناسب خرید خدمات، به منظور افزایش کارایی و بهبود مستمر کیفیت خدمات؛ - عادلانه ساختن دریافت خدمات سلامت برای آحاد جامعه و تأمین منابع مالی مورد نیاز برای مراقبت‌های اولیه بهداشتی؛ - طراحی و استقرار نظام جامع مدیریت خدمات درمانی کشور با تأکید بر تخصیص بهینه منابع و در نظر گرفتن سطح‌بندی، نظام ارجاع و ... - توجه سرمایه‌گذاری بیشتر در دو بخش آموزش و پرورش و ارتقای پژوهش‌های علمی، کاربردی	- ایجاد سامانه بیمه دربرگیرنده - جلوگیری از ناهماهنگی و توسعه هیئتی‌های بین بخشی - حمایت از سلامت گروه‌های آسیب‌پذیر - ایجاد پایگاه داده منسجم برای نظام سلامت - جلوگیری از بی‌عدالتی فضایی در دسترسی به خدمات و امکانات درمانی - ایجاد پیوند نیرومند بین پژوهش و بخش سلامت - جلوگیری از فعالیت‌های مخرب سلامت - تمرکز بر پیشگیری در جای درمان
ضوابط ملی آمایش سوزمین مصوب هیات وزیران - مركز ملی آمایش سوزمین	۱۳۹۴	- افزایش همگرایی و تقویت هورت ملی در طراحی و اجرای طرح‌های ملی - تقویت انسجام ملی و ارتقای هورت اسلامی-ایرانی اقوام مختلف و مشارکت آنان در اداره امور، توسعه و امنیت مناطق مختلف کشور؛ - تقویت پیوندهای مناطق مرزی با داخل کشور با رویکرد وحدت و یکپارچگی اجتماعی و ارتقای سرمایه‌های اجتماعی ملی در پهنه سوزمین - توسعه رفاه و تأمین اجتماعی در نواحی مختلف کشور و زمینه‌سازی تحقق عدالت فراگیر در پهنه سوزمین، کاهش فقر، نابرابری و آسیب‌های اجتماعی با تأکید بر توانمندسازی و حداکثر استفاده از مشارکت مردم	- جلوگیری از نابودی هورت ملی و ارتقای همگرایی - ارتقای همسنگی و انسجام ملی بر بنیاد رویکردهای مشارکتی - توانمندسازی و مقاد سازی مردم - تمرکز بر مهارت به جای مدرک - ایجاد هماهنگی بین قابلیت‌های منطقه‌ای و آموزش تخصصی - توسعه ارتباط دانشگاه با صنعت - آمایش فضایی قضایای آموزشی

سند طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم الزامات
نقشه مهندسی فرهنگی کشور- دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۹۲	توسعه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارت‌آموزی متناسب با عملکرد تخصصی هر قلمرو به‌ویژه نواحی مرزی و حاشیه شهرها؛ توزیع جغرافیایی و ساماندهی دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی و پژوهشی در سطح کشور و جذب دانشجویی آن‌ها بر اساس مقتضیات و اولویت‌های توسعه ملی، منطقه‌ای و استانی و کار ویژه‌های هر منطقه تأکید بر استفاده از ظرفیت‌های اجتماعی، فرهنگی و علمی استان‌ها و مناطق کشور به‌ویژه کلان‌شهرها با محدود نمودن توسعه کمی سطح پایین آموزش عالی به نفع سطح بالاتر طراحی و ساخت فضاهای تربیتی متناسب با اقتضات برنامه درسی، استانداردهای تربیتی، تحولات جمعیتی الزام بر پیوست نیازمندی‌های نیروی انسانی برای طرح‌های توسعه‌ای، خدماتی و تولیدی عمده برای تعیین نیازهای آموزشی آن در منطقه توسعه و تقویت قطب‌های علمی-دانشگاهی در شهرهای منتخب	- توسعه فرهنگ قرآنی و سیره امامان و پیامبران - جلوگیری از فروپاشی و نابودی نقش‌های خانوادگی - افزایش نرخ باروری - جلوگیری از نابودی سبک زندگی ایرانی-اسلامی - توسعه مشارک‌های مدنی - جلوگیری از غرب‌زدگی و توسعه فرهنگ ایثار و شهادت - گسترش نقش فناوری‌های نو در توسعه فرهنگی - صدور و توسعه فرهنگ ایرانی-اسلامی و ارزش‌های آن در سطح بین‌المللی
		- نهادینه‌سازی فرهنگ تسک به قرآن و عترت (امام عصر (عج)) و تبیین، ترویج، تقویت و ساماندهی شمایز الهی، ساده‌ها و آیین‌های اسلامی- ایرانی - بازآفرینی نظام فکری، ساختارهای رسمی و غیررسمی و میراث تمدنی جامعه مبتنی بر جهان‌بینی و تعالیم اسلام ناب محمدی (ص) - تبیین، تشکیل، تحکیم، تعالی و ارسین‌سازی خانواده - جلوگیری از کاهش نرخ باروری کل و ارتقای آن - مطالعات جمعیت‌شناختی و آمایش و پایش مستمر جمعیتی - طراحی و نهادینه‌سازی آداب و سبک زندگی اسلامی- ایرانی - انسجام‌بخشی و تقویت مشارکت فراگیر و نظام‌مند نهاد خانواده، نظام تعلیم و تربیت، سازمان‌های اجتماعی و اداری و سایر نهادهای مرتبط در گسترش نظم و انضباط، قانون‌گرایی و احساس امنیت عمومی و ظرفیت‌سازی و فرهنگ‌سازی برای رفع موانع فرهنگی، ساختاری و رفتاری - تبیین، نهادینه‌سازی و ارتقای اخلاق و رفتار و نظام حقوقی اسلام در حوزه‌های اجتماعی و سیاسی - طراحی و استقرار الگوی اسلامی اخلاق و فرهنگ کار و رفتار اقتصادی دولت و مردم در عرصه تولید، توزیع و مصرف - تبیین، ترویج و نهادینه‌سازی هنر معهود، تعالی‌بخش، شوق‌آفرین و استکبارستیز و تعمیق درک زیباشناسانه عمومی و بهره‌گیری از ظرفیت هنر در تحکیم فرهنگ اسلامی- ایرانی و گفتمان انقلاب اسلامی مبتنی بر بیانات امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) - طراحی و استقرار نظام جامع و کارآمد اطلاعات، ارتباطات و رسانه‌های مبتنی بر آموزه‌های دینی، انقلابی و ارزش‌های اخلاقی، مقتضیات راهبردی کشور و سیاست‌های کلی نظام	

حکم الزامات	راهبرد سیاست	سال	سند طرح
- جلوگیری از آسیب پذیری در برابر مخاطرات - افزایش سرمایه اجتماعی - جلوگیری از افزایش ها و نپادهای اجتماعی - توسعه نقش جنبش ها و نهادهای مردمی - جلوگیری از افزایش سکونت گاههای غیر رسمی - توانمندسازی گروههای آسیب پذیر - توسعه مسکن اجتماعی - توسعه مراکز فرهنگی و فرهنگ توسعه و کتابخوانی - توسعه تولیدات فرهنگی - جلوگیری از فروپاشی نهاد خانواده	راهبرد سیاست - گسترش تأثیر گذاری و ارزش آفرینی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران - بازنگری و اصلاح اهداف و کارکردهای فرهنگی نظامهای اجتماعی، سیاسی و اقتصادی - ساماندهی جنبه فرهنگی انقلاب اسلامی، راهبری فعال چنگ نرم و ارتقای مؤلفههای قدرت نرم نظام اسلامی - افزایش ضریب ایمنی و تاب آوری جامعه، پیشگیری و کاهش خطرات ناشی از حوادث و سوانح - کمک به حفظ و ارتقای سرمایه اجتماعی با استفاده از توان و ظرفیت های مردمی و افزایش مشارکتهای اجتماعی مردم - تحقق عدالت اجتماعی و حمایت از اقشار آسیب پذیر و بسط پوشش های امدادی، حمایتی و بیمه ای و پیشگیری و کاهش آسیب های اجتماعی - خدمات رسانی به موقع به افراد در معرض آسیب های اجتماعی - بسط و توسعه نقش مردم و سازمان های مردم نهاد در حوزه های مشارکتهای گروهی و تأمین مالی - بهبود کیفیت زندگی ساکنان سکونتگاههای غیررسمی و ترویج مهاجرت - برنامه ریزی برای مدیریت و توزیع مناسب فعالیت، جمعیت و مهاجرت در کشور - حمایت و توانمندسازی زنان سرپرست خانوار - مقابله با اعتیاد، ساماندهی کودکان کار و حمایت از بیماران روانی مزمن و سالمندان - تأمین نیاز اقشار آسیب پذیر و گروههای هدف سازمان های حمایتی به مسکن - توسعه فرهنگ کتابخوانی با اولویت کتابخانه های روستایی در مناطق کمتر توسعه یافته - حمایت از کتاب فروشان، ناشران و مطبوعات و توسعه فضاهای مذهبی فرهنگی و بهره گیری بهینه از اماکن مذهبی - صیانت از میراث فرهنگی و حمایت از صنایع دستی و تشویق و توسعه گردشگری - تقویت و تحکیم جامعه های خانواده محور و تقویت و تحکیم و تعالی خانواده و کارکردهای اصلی آن	۱۳۹۵	برنامه توسعه - شورای اسلامی ششم مجلس

جدول ۶- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/انزومات در محور منابع طبیعی و محیط زیست

سند/نوع	سال	راهبرد/سیاست	حکم/انزومات در محور منابع طبیعی و محیط زیست
سیاست‌های کلی آمایش سوزمین ابلاغی مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	- حفاظت، احیا و بهره‌وری بهینه از سرزمین‌ها، منابع طبیعی تجدیدپذیر شده و حفظ محیط زیست در طرح‌های توسعه - تقویت هدفمند عوامل پیشرفت و آبادانی در مناطق حساس و ویژه با توجه به ملاحظات دفاعی، امنیتی، فرهنگی، اجتماعی و زیست‌محیطی و افزایش نقش و فعالیت مردم در فرآیند توسعه - دستیابی به تعادل‌های متناسب با قابلیت‌ها و توان‌های هر منطقه - استفاده مؤثر از موقعیت، میراث تاریخی و جاذبه‌های فرهنگی و طبیعی کشور در مسیر اهداف توسعه، تقویت گردشگری و حفاظت از سوابق تاریخی	- کاهش وابستگی به منابع تجدیدناپذیر - حفظ مناطق حساس اکولوژیکی - جلوگیری از عدم توازن‌های منطقه‌ای - استفاده از پتانسیل‌ها و قابلیت‌های گردشگری
سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران افق ۱۴۰۴	۱۳۸۲	- ایجاد و توسعه نظام ارزیابی، پایش و ارائه گزارش در زمینه تنوع - تدوین و اجرای راهبردهای بخشی توسعه پایدار مبتنی بر حفاظت از تنوع زیستی - تقویت و تمهین ملاحظات تنوع زیستی در سطح زیست‌بوم‌ها و زیستگاه‌ها - تدوین اصول، سیاست‌ها و دستورالعمل‌های اعمال ضوابط تنوع زیستی در فعالیت‌ها - تدوین و تکمیل شاخص‌های پایداری و اعمال آن‌ها در فعالیت‌های مرتبط با تنوع زیستی - تدوین و اجرای برنامه جامع توسعه طبیعت‌گردی - اصلاح و تقویت مدیریت شبکه مناطق حفاظت‌شده - تدوین اصول، سیاست‌ها و ضوابط توسعه فناوری زیستی و به کارگیری آن در زمینه‌های مرتبط با تنوع زیستی - پیشگیری و مبارزه با تخریب سرزمین با تأکید بر استفاده از دانش بومی جوامع محلی - اصلاح نظام بهره‌برداری از منابع طبیعی (منابع پایه تولید) و مهار عوامل ناپایداری منابع - هماهنگی بین مجموعه دستگاه‌های اجرایی اثرگذار بر عرصه‌های منابع طبیعی با اعمال مدیریت یکپارچه و نظام‌مند بر منابع طبیعی کشور - اعمال دیدگاه‌های آمایشی برای تعیین کاربری اصولی عرصه‌های جنگلی و مرتعی در فرآیند توسعه کشور - ایجاد و تقویت سیستم‌های پایش و ارزیابی تغییرات ایجادشده در جنگل‌ها و مراتع	- جلوگیری از نابودی تنوع زیستی - کاهش فرآیندهای مخرب اکولوژیکی - ارتقای مدیریت محیط زیستی - ارتقای جایگاه دانش محلی در حفظ محیط زیست - استفاده بهینه و پایدار از منابع طبیعی - اجتناب از مدیریت چندپارچه و متفرق - جلوگیری از نابودی جنگل‌ها و مراتع - ایجاد نظام پایش و دیده‌بانی کارآمد
ضوابط علمی آمایش سوزمین-مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سوزمین	۱۳۸۳	- تعادل بخشی به توزیع جمعیت و فعالیت متناسب با منابع، توان محیطی و ظرفیت تحمل زیست‌بوم‌ها - رعایت ملاحظات امنیتی و دفاعی "حفاظت از میراث فرهنگی" در استقرار جمعیت و فعالیت - استفاده پایدار از قابلیت‌های طبیعی و امکانات آب و خاک برای توسعه فعالیت‌های کشاورزی و صنایع وابسته و تبدیلی مرتبط با آن - توجه به محدودیت‌های آب برای مصارف کشاورزی	- جلوگیری از تمرکز جمعیت فراتر از ظرفیت تحمل زیستی - جلوگیری از نابودی میراث فرهنگی و طبیعی - اجتناب از رویه‌های ناپایدار در بخش کشاورزی

سند طرح	سال	مطالعات آمایش سرزمین - مقدماتی - دفتر آمایش و توسعه پایدار
انجام برنامه‌های محیط زیستی با توجه به اصل توسعه پایدار برای جلوگیری از بروز صدمات محیط زیستی ارتقاء فن آوری‌های لازم جهت کاهش آلودگی‌های آب، خاک، هوا، سروصدا در مناطق شهری، صنعتی و مناطق کشاورزی اجرای طرح‌های مدیریت پسماند و گسترش روش‌های بازیافت در شهرها و مناطق صنعتی ارتقاء آگاهی‌های عمومی و جلب مشارکت‌های مردمی در حفظ محیط زیست ارزیابی طرح‌ها و پروژه‌های ملی یا مبارزات زیست‌محیطی قبل از تصویب ارتقاء کمی و کیفی دانش و مهارت‌های فنی نیروهای متخصص در مسائل زیست‌محیطی با توجه به شرایط محیطی کشور الزام صنایع که باعث آلودگی آب می‌شوند به تجهیز به سیستم تصفیه فاضلاب بهره‌برداری از منابع طبیعی متناسب با ظرفیت و تجدید پذیری منابع طبیعی رعایت معیارهای زیست‌محیطی در توسعه یا ایجاد شهرها و شهرک‌های با عملکرد صنعتی رعایت معیارهای زیست‌محیطی در احداث راه‌های جاده‌ای و ریلی ایجاد و توسعه مناطق ویژه زیستی به عنوان چندمنظوره برای حفاظت از گونه‌ها و مجموعه‌های طبیعی در مناطق حساس استفاده از انرژی‌های پاک و جانسخت در شهرهای بزرگ و کاهش آلودگی هوا در این شهرها تقویت مدیریت ملی آب کشور بر اساس مدیریت جامع و توانمند عرضه و تقاضا در کل چرخه آب با توجه به اصول آمایش سرزمین و توسعه پایدار همراه‌سازی طرح‌های آمایش سرزمین، توسعه کالبدی و برنامه‌های توسعه بخش آب با توجه به ظرفیت قابل تحمل حوضه‌های آبریز و امکانات توسعه منابع آب در مناطق مختلف کشور اصلاح و بهبود ساختار نظام مصرف آب و مدیریت؛ اولویت‌بندی در سرمایه‌گذاری‌ها و طرح‌های در دست مطالعه انتقال بین حوزه‌ها و ایجاد سدهای مخزنی بر اساس استراتژی‌های توزیع جمعیت و فعالیت و الزامات آمایش سرزمین تمرکززدایی از ساختار مدیریت منابع آبی کشور و مشارکت گروه‌های ذی‌نفع در انطباق با برنامه‌های مدیریت پیشگیری اولویت ایجاد شبکه‌های آبیاری و زهکشی در پایین دست سدها و مسیرهای انتقال مهار، کنترل و بهره‌برداری روان آب‌های سطحی از طریق اجرای سدهای مخزنی، تأسیسات کوچک آبی و طرح‌های آبخیزداری	۱۳۸۳	حکم الزامات در محور منابع طبیعی و محیط زیست جلوگیری از تخریب محیط زیست هوشمندسازی حفاظت از محیط زیست ایجاد چرخه بسته در مدیریت پسماند تمرکززدایی و افزایش مشارکت‌های مردمی در حفظ محیط زیست ارتقای مهارت و دانش مسولان و کارکنان بخش محیط زیست جلوگیری از توسعه‌های فاقد ارزیابی‌های محیط زیستی کاهش وابستگی به سوخت‌های فسیلی مدیریت یکپارچه و پایدار منابع آب جلوگیری از هدر رفت منابع طبیعی رعایت حتماه‌های محیط‌زیستی جلوگیری از بی‌عدالتی‌ها در تخصیص و توزیع منابع آب
ضوابط ملی آمایش سرزمین مصوب هیات	۱۳۹۴	جلوگیری از تخریب زمین کاهش وابستگی به سوخت‌های فسیلی

سند/ طرح	سال	راهبردها/ سیاست	محدودیت یکپارچه
وزیران - مرکز ملی آمایش سرزمین		رأی‌های مدیریت یکپارچه بر منابع آب - ممنوعیت برداشت بی‌رویه و ناپایدار از منابع آبهای زیرزمینی و سطحی کشور - مهار آب‌های مرزی و مدیریت کارآمد و بهینه آب‌های ورودی و خروجی کشور - رعایت نیازهای پایه محیط زیستی رودخانه‌ها، تالاب‌ها، دریاچه‌ها بر اساس میزان تجدیدپذیری آب و ظرفیت قابل تحمل حوضه‌های آبریز در مهار و کنترل آب‌های سطحی کشور - توجه به محدودیت آب در چابدایس و استقرار فعالیت‌های اقتصادی آب بر در قلمروهای مختلف کشور - رعایت ملاحظات ژئوپلیتیکی و اکولوژیکی در طرح‌های استصلاح، تأمین، انتقال، توزیع و مصرف آب در سطح فرامی، ملی، منطقه‌ای و محلی - افزایش تراز مثبت آب مجازی در تجارت کالا - بازنگری و تجدیدنظر در تخصیص آب از سدها به نفع تقویت معازن دریاچه‌ها و تالاب‌ها در پایین دست و حفظ حقله‌های محیط زیستی رودخانه‌ها و تالاب‌ها - کاهش نسبت حجم آب مصرفی کل کشور به حجم آبی منابع آب تجدیدپذیر متناسب با ظرفیت هر منطقه - ایجاد تناسب و هماهنگی در اجرای طرح‌های سد، آبخیزداری، آبخیزداری؛ شبکه‌های آبیاری و زهکشی پایین دست - تدوین الگوی بهینه کشت در دشت‌ها (واحدهای اکولوژیکی) با تأکید بر ارزش اقتصادی آب - ارتقای بهره‌وری آب و به کارگیری روش‌های مناسب آبیاری با شرایط اقلیمی و منطقه‌ای در راستای صرفه‌جویی و استفاده بهینه از منابع آب با توجه به محدودیت‌های ناشی از تغییرات آب و هوایی - حفاظت، پیشگیری و کاهش فرسایش خاک و تخریب آبخیزان‌ها با اجرای عملیات آبخیزداری و آبخیزداری در حوضه‌های آبخیز کشور - محدودیت کشت محصولات آبی با نیاز آبی بالا در فضای باز و جابجایی در موارد ممکن از طریق کشت گلخانه‌ای، - مدیریت جامع و یکپارچه حوضه‌های آبخیز برای بهره‌وری از منابع آب پایه (آب، خاک، پوشش گیاهی) - توسعه، حفاظت و احیای جنگل‌ها و مراتع کشور - ارتقاء سطح تعاملات و همکاری‌های دو یا چند جانبه با کشورهای منطقه به منظور حفاظت از محیط زیست و منابع طبیعی - رعایت ملاحظات محیط زیستی (توان اکولوژیک و ظرفیت تحمل زیستی) در استقرار فعالیت‌های توسعه‌ای در پهنه سرزمین - بیابان‌زایی و جلوگیری از بیابان‌زایی و تثبیت شن‌های روان و مهار کانون‌های شکل دهنده ریزگردها - صیانت و استفاده بهینه از ظرفیت‌ها و جاذبه‌های طبیعی	حکم الزامات در محور منابع طبیعی و محیط زیست - جلوگیری از برداشت ناپایدار منابع آب‌های زیرزمینی و سطحی - توسعه دیپلماسی آب - جلوگیری از عدم رعایت حقله‌های محیط زیستی - توسعه صنایع و فعالیت‌ها بر اساس منابع آب و ظرفیت تحمل - جلوگیری از تخصیص و استفاده ناعادلانه و ناپایدار منابع آب - صرفه‌جویی در مصرف آب و ارتقای بهره‌وری آن - اصلاح الگوی کشت - سازگاری در برابر تغییرات اقلیمی - جلوگیری از فرسایش و تخریب خاک - جلوگیری از نابودی جنگل‌ها و مراتع - جلوگیری از بیابان‌زایی و ریزگردها - جلوگیری از نابودی جاذبه‌های طبیعی
	۱۳۵۵		توزین‌سازی واحدهای بهره‌برداری و بزرگ‌مقیاس نمودن اراضی کشاورزی، افزایش کارایی واحدهای موجود، محدود نمودن کاربرد

سند، طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم الزامات در محور منابع طبیعی و محیط زیست
مناطق ساحلی کشور؛ طرح کاربری مطلوب اراضی مناطق ساحلی کشور- وزارت راه و تربوی ۱۳۸۸		مسموم دفع آفات، محدود نمودن تغییر کاربری زمین های کشاورزی و افزایش بارزهی سیستم های آبیاری - احیا و ضایعاتمند نمودن بهرودن بهرودن طبیعی از منابع طبیعی با تاکید بر صیانت اکوسیستم های ملی و ویژه استان - ضایعاتمند نمودن ساخت وساز در اراضی ساحلی، جنگلی و حاشیه محروم های گردشگری - اختصاص اراضی ساحلی و جنگلی با کاربری عمومی با تاکید بر احیاء حفظ جنگل ها، حرم دریا و رودخانه - توسعه عمودی شهرها و بهود گیری از اراضی موات و بایر داخل شهرها	کشاورزی - اجتناب از نابودی اکوسیستم ها طبیعی - جلوگیری از ساخت و سازهای بی رویه در مناطق حساس اکولوژیکی - اجتناب از توسعه در حرام - جلوگیری از پراکنده و بی شهرها
سیاست های محیط حضرت خامنه ای کلی زیست- آیت الله	۱۳۹۴	- مدیریت جامع، هماهنگ و نظام مند منابع حیاتی (از قبیل هوا، آب، خاک و تنوع زیستی) مبتنی بر توان و پایداری زیست بوم به ویژه با افزایش ظرفیت ها و توانمندی های حقوقی و ساختاری مناسب همراه با رویکرد مشارکت مردمی - ایجاد نظام یکپارچه ملی محیط زیست - اصلاح شرایط زیستی به منظور برخوردار ساختن جامعه از محیط زیست سالم و رعایت عدالت و حقوق بین نسلی - پیشگیری و ممانعت از انتشار انواع آلودگی های غیرمجاز و حرم نگاری محیط زیست و مجازات مؤثر و بازدارنده آلوده کننده گان و تخریب کننده گان محیط زیست و الزام آنان به جبران خسارت - پایش مستمر و کنترل منابع و عوامل آلاینده هوا، آب، خاک، آلودگی های صوتی، امواج و اشعه های مخرب و تغییرات نامساعد اقلیم - تهیه اطلس زیست بوم کشور و حفاظت، احیاء، توسعه منابع طبیعی تجدید پذیر (مانند دریا، رودخانه، رودخانه، مخزن سلها، تالاب، آبخوان زیرزمینی، جنگل، خاک، مرغ و تنوع زیستی به ویژه حیات وحش) و اعمال محدودیت قانونمند در بهره برداری از این منابع - مدیریت تغییرات اقلیم و مقابله با تهدیدات زیست محیطی نظیر یخبندان زایی، گردوغبار به ویژه ریز گردها، خشکسالی و عوامل سرایت دهنده میکروبی و رادینو اکتیو گسترش اقتصاد سبز - تعادل بخشی و حفاظت کلی آب های زیرزمینی از طریق اجرای عملیات آبخوانداری، آبخوانداری، مدیریت عوامل کاهش بهره برداری از آب های زیرزمینی و تبخیر و کنترل ورود آلاینده ها - استقرار نظام حسابرسی زیست محیطی در کشور با لحاظ ارزش ها و هزینه های زیست محیطی (تخریب، آلودگی و احیاء) در حساب های ملی - حمایت و تشویق سرمایه گذاری ها و فناوری های سازگار با محیط زیست با استفاده از ابزارهای مناسب از جمله عوارض و مالیات سبز - تدوین منشور اخلاق محیط زیست و ترویج و نهادینه سازی فرهنگ و اخلاق زیست محیطی مبتنی بر ارزش ها و الگوهای سازنده ایرانی - اسلامی	- اجتناب از بخشی نگری و مدیریت متفرق در عرصه منابع طبیعی - افزایش مشارکت های مردمی - اجتناب از افزایش آلاینده های محیط زیستی - ایجاد نظام پایش کارآمد محیط زیستی - بازبینی قوانین محیط زیستی - کاهش آسیب پذیری و سازگاری با تغییرات اقلیمی - ارتقای مدیریت منابع آب کشور - توسعه فناوری های سبز - ارتقای آگاهی های محیط زیستی - ارتقا و کارآمدسازی دیپلماسی محیط زیستی

سند/طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم الزامات در محور منابع طبیعی و محیط زیست
		زیست‌بوم‌ها و پیشگیری از آلودگی و تخریب محیط زیست - گسترش سطح آگاهی، دانش و بینش زیست‌محیطی جامعه و تقویت فرهنگ و معارف دینی مشارکت و مسئولیت‌پذیری اجتماعی - تقویت دیپلماسی محیط زیست	
پروانه ششم توسعه - مجلس شورای اسلامی	۱۳۹۵	- ارزیابی راهبردی محیط‌زیست (SEA) در سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه‌ای و ارزیابی اثرات زیست‌محیطی (EIA) طرح‌های بزرگ کلیه دستگاه‌های اجرائی و بخش‌های خصوصی و تعاونی، نهادهای عمومی غیردولتی در پهنه سرزمینی - اجرای برنامه عمل حفاظت، احیاء، مدیریت و بهره‌برداری مناسب از تالاب‌های کشور - اجرای طرح‌های جامع مدیریت پسماند به‌ویژه در سواحل دریاها، رودخانه‌ها، جنگل‌ها و دشت‌های حاشیه تالاب‌ها - تهیه و اجرای طرح جامع پیشگیری و اطفای حریق در عرصه تحت مدیریت سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری و سازمان حفاظت محیط‌زیست - تکمیل و اجرای تأسیسات جمع‌آوری، تصفیه، بازچرخانی و مدیریت پساب و فاضلاب در شهرها و شهرک‌های صنعتی و خدماتی - احیاء، توسعه و غنی‌سازی جنگل‌ها - اجرای عملیات آبخیزداری و حفاظت از خاک و آبخوان - بیان‌زدایی و کنترل کانون‌های بحرانی آن - تهیه نقشه‌های حدنگاری (کاداستر) منابع طبیعی - اجرای برنامه مدیریت سبز شامل مدیریت مصرف انرژی، آب، مواد اولیه، تجهیزات و کاغذ، کاهش مواد جامد زائد و بازیافت آن‌ها در ساختمان‌ها و وسایط نقلیه - احیای رویشگاه‌های مرعی و توسعه و فرآوری گیاهان دارویی - تبدیل پسماند به کود یا انرژی برای شهرهای مختلف -- اقدامات سیاسی، اقتصادی و عمرانی لازم برای تثبیت، استمرار و افزایش حلقه به رودخانه‌های مشترک و مرزی - تهیه، تدوین و اجرای برنامه عمل حفاظت و مدیریت از مناطق چهارگانه محیط زیست و گونه‌های در معرض تهدید و خطر انقراض حیات وحش کشور - جلوگیری از تغییر کاربری، تجاوز و تصرف، مبارزه با قاچاق چوب، استقرار مدیریت پایدار جنگل	- اجتناب از توسعه بدون ارزیابی محیط‌زیستی - جلوگیری از نابودی تالاب‌ها - جلوگیری از هدر رفت پسماند‌ها و مدیریت پایدار پسماند - ایجاد چرخه‌های بسته آب - جلوگیری از نابودی جنگل‌ها و مراتع - جلوگیری از بیان‌زدایی - جلوگیری از نابودی خاک و آبخوان‌ها - مدیریت سبز منابع طبیعی و سوخت‌ها - توسعه جنگل‌ها و مراتع - رعایت حلقه‌های محیط‌زیستی - جلوگیری از نابودی تنوع زیستی

۲-۲- بررسی وضعیت، فشارها و روندها در ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، محیط‌زیستی و ارتباطی

۲-۲-۱- بررسی وضعیت

از منظر جغرافیایی، استان کرمان از شمال شرق با استان خراسان جنوبی، از شمال و شمال غرب با استان یزد، از غرب با استان فارس و از جنوب با استان هرمزگان همسایه است. استان کرمان با وسعت ۱۸۱۷۱۴ کیلومتر مربع، ۱۱/۱ درصد از مساحت ایران را تشکیل می‌دهد (جغرافیای استان کرمان، ۱۳۹۹: ۱۲). پهنه جغرافیایی استان کرمان به لحاظ ناهمواری‌ها دارای دو قسمت کاملاً متمایز است:

۱) قسمت شرقی استان: از شمالی‌ترین نقطه استان که مرزهای جنوبی استان‌های خراسان جنوبی و یزد است تا جنوبی‌ترین ناحیه که جبهه شمالی کوه‌های بشاگرد را تشکیل می‌دهد، تماماً با زمین‌های پست و کویری پوشیده شده‌اند که بخشی از کویر لوت در شمال (نمکزار شهداد)، لوت زنگی احمد در وسط و جازموریان در جنوب از جمله آن‌ها است. تنها، قسمتی از رشته کوه‌های جبال بارز، در جنوب شرق استان، این پیوستگی مناطق پست کویری را در شمال جازموریان قطع می‌کند.

۲) قسمت مرکزی و غربی کرمان: در این قسمت علاوه بر چند کوه پراکنده، سه رشته کوه به نام‌های کوهستان پلوار، کوهستان جبال بارز و کوهستان بشاگرد به ترتیب در شمال، مرکز و جنوب استان به چشم می‌خورند که دارای جهت شمال غربی - جنوب شرقی می‌باشند. بلندترین کوه استان کوه هزار به ارتفاع ۴۴۶۵ متر است که در جبال بارز و تقریباً در مرکز جغرافیایی استان واقع شده است.

در نقشه زلزله‌خیزی ایران، بسیاری از نقاط استان کرمان و نیز شهر کرمان در منطقه با درجه خطر خیلی بالا و بقیه نقاط هم در مناطق با درجه بالا و متوسط واقع شده‌اند. گسل‌های طولانی و متعددی که در پهنه استان وجود دارند، زلزله‌های مرگبار و ویرانگر بسیاری را پدید آورده‌اند که زلزله پر تلفات ۱۳۸۲ در شهر «بم» واقع در شرق استان، بیش از ۸۰ درصد از شهر مذکور و اطراف آن را تخریب کرد و زیان‌های بسیاری بر جای گذاشت (سازمان نقشه‌برداری کشور، ۱۳۹۹: ۶). کرمان همواره یکی از ایالت‌های تاریخی و مشهور در تاریخ ایران بوده است. در حدودالعالم قدیمی‌ترین اثر جغرافیایی ایران، شانزده بار از کرمان نام برده شده و در شرح «ناحیت کرمان و شهرهای وی»، آمده است: «کرمان ناحیتی است مشرق وی حدود سندست و جنوب وی دریاء اعظم است، و در مغرب وی ناحیت پارس است، و شمال وی بیابان سیستان است». در احسن التقاسیم نیز از کرمان و شهرهای آن ایالت به نیکی یاد و نوشته شده است: «جیرفت در آنجا است که جهانانش به نمونه یاد کنند ... خرمای خبیص [شهداد] مرد را بی تاب کند... زیبایی پارچه‌های بم زبانزد است... کرمان داد و ستدگاه ثروتمندان

خوشگذران است، آب گوارا، هوای معتدل، دیانت و پاکی به حد کمال دارد... پس کرمان شهری مرفه است اگر حوادث بگذارد. کرمان در طول تاریخ با نام‌ها و لقب‌های متعددی که بر آن گذارده بودند، سرزمینی شناخته شده و دارای شهرت بود. بردشیر، بوتیا، جرمانیا، ژرمانیا، کارمانیا، کریمان و ... از جمله نام‌هایی است که در منابع تاریخی به کرمان داده شده بود. در عصر سلطنت شاه عباس اول صفوی، کرمان یکی از ایالت‌های ایران بود. در دوره فرمانروایی کریمخان زند، «دارالامان کرمان» نامیده می‌شد. در زمان سلطنت شاهان قاجار، همراه با بلوچستان یکی از ایالت‌های ایران بود. در دوره رضاشاه پهلوی، مجموعه‌ای از ایالت‌های فارس، کرمان، یزد و هرمزگان کنونی، استان جنوب نامیده شدند و اندکی بعد با برخی تغییرات در محدوده آن، استان هشتم نام گرفت و بالاخره در ۱۳۳۹، استان کرمان به مرکزیت کرمان و با همان نام تاریخی خود در تقسیمات کشوری ایران، جای گرفت (دفتر تقسیمات کشوری، ۱۳۹۴: ۹).

۲-۲-۲- توان اکولوژیک

توان اکولوژیک استان کرمان، بر دو عنصر صنعت و معدن می‌چرخد. صنایع استان کرمان به دو دسته صنایع دستی و ماشینی تقسیم می‌شوند. صنایع دستی شامل شال، پته و ترمه است که به غیر از پته‌دوزی، سایر صنایع دستی از رونق سابق برخوردار نیستند. صنایع دستی کارگاهی چون: قالی‌بافی، جاجیم‌بافی، گلیم‌بافی و خورجین بافی از صنایع رایج این استان به شمار می‌رود. صنایع ماشینی استان به سه دسته کارگاهی کوچک، متوسط و بزرگ تقسیم می‌شوند که از این صنایع می‌توان سیمان، زغال‌سنگ و مس که معروفیت جهانی دارد را نام برد. در بخش صنعت، به جز کارخانجات بزرگ خودروسازی کرمان، مس شهید باهنر، لاستیک بارز و ... که هزاران نفر شاغل را در خود جای داده است، انواع کارخانجات و واحدهای تولیدی نظیر صنایع مواد غذایی و آشامیدنی، تولید منسوجات، کارخانجات تولیدی پوشاک، محصولات چوبی، محصولات کاغذی، محصولات شیمیائی، پلاستیکی، محصولات کانی غیرفلزی، تولید فلزات اساسی، تولید ماشین‌آلات تولید مولد برق، تولید رادیو و تلویزیون تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم تریلر و ... در استان کرمان فعال هستند. علاوه بر این ۳۱۳ شرکت تعاونی فرش دستباف با بیش از ۱۷۰۰۰ نفر عضو و سرمایه‌ای معادل (۱،۹۶۴،۶۹۵ میلیون ریال) بخش دیگری از وضعیت اشتغال استان را نشان می‌دهد. وجود اراضی مناسب برای راه‌اندازی واحدهای بزرگ و کوچک، در شهرک‌های صنعتی و چه در مناطق آزاد و اراضی خصوصی، همراه با امکانات دیگری چون برق و انرژی و مساعدت مسئولین برای عرضه‌ی هر چه سریع‌تر پروانه و جواز مربوطه همه و همه بیانگر این واقعیت است که استان کرمان نه فقط بهشت معدن کاران به شمار می‌رود بلکه می‌تواند برای صاحبان صنایع نیز بهشت

دیگری باشد. از نظر اقتصادی منطقه ویژه و آزاد تجاری سیرجان اهمیت استان کرمان را افزایش داده است. این منطقه به عنوان یک قطب اقتصادی ویژه بر بستر مزیت‌های باراندازی، در ساختار اقتصادی استان کرمان نقش و موقعیت قابل توجهی را احراز کرده است و در آینده نیز بر اهمیت این جایگاه اقتصادی افزوده خواهد شد. در واقع شهرستان سیرجان محل اتصال کلیه محورهای ترانزیتی و حمل و نقل کالا از جنوب به شمال، شرق و غرب ایران و سایر کشورهای شمالی، شرقی و غربی اروپا و خلیج فارس است. همچنین، استان کرمان به دلیل داشتن منابع معدنی فلزی و غیرفلزی یکی از غنی‌ترین استان‌های معدنی کشور و به تعبیری “بهشت معدن کاران” شناخته شده است. مواد معدنی از قبیل زغال‌سنگ، مس، آهن، کروم، روی، سرب، تیتان و سنگ‌های ساختمانی تزئینی می‌توانند تأمین‌کننده مواد خام بخش صنعت در صنایع تبدیلی باشند. معادن استان در تأمین مواد اولیه مورد نیاز صنایع کشور نقش ارزنده‌ای بر عهده دارند. معادن سرشار آهن، زغال‌سنگ، مس و دیگر فلزات چرخ‌های صنعت استان و کشور را به گردش در می‌آورند. معادن زغال‌سنگ قسمتی از نیاز کارخانه ذوب آهن اصفهان را تأمین می‌کنند. منابع مس سرچشمه کرمان که به گواهی کارشناسان از غنی‌ترین و خالص‌ترین معادن مس در جهان به شمار می‌رود، از مشخصه‌های ویژه اقتصادی استان کرمان محسوب می‌شود.

۱- مس: مهم‌ترین معادن مس استان کرمان عبارت‌اند از: مس سرچشمه، مس میدوک، دره زار، چهار گنبد، دره آلو و سرگزکوه. حجم ذخیره آن‌ها یک میلیارد و هفتصد میلیون تن است که عمدتاً فعال و تعدادی نیز در مرحله تجهیز و آماده‌سازی می‌باشند.

۲- آهن: این فلز در کرمان عمدتاً در دو کمربند متمرکز شده است که عبارت‌اند از: کمربند دگرگونی سیرجان که مهم‌ترین و باکیفیت‌ترین معادن آهن ایران را شامل می‌گردد. معدن آهن گل‌گهر که از مجموع یک میلیارد تن ذخیره پیش‌بینی شده اکتشافات تفصیلی آن به اتمام رسیده و تاکنون ۷۰۰ میلیون تن ذخیره محرز گردیده است و در حال استخراج می‌باشد کمربند دوم آهن کمربند بافق - کرمان است حجم ذخیره قطعی این معدن ۱۸۰ میلیون تن است.

۳- تیتانیوم کهنوج: تیتانیوم کهنوج با ذخیره پیش‌بینی شده ۵۰۰ میلیون تن با عیار متوسط ۵/۳ درصد تیتان یکی از معادن مهم و استراتژیک کشور است که تاکنون با عملیات اکتشافی انجام شده حجم ۲۹۰ میلیون تن ذخیره آبرفتی این معدن با عیار متوسط ۴ درصد محرز گردیده است.

۴- معادن کرومیت: که در منطقه بافت و کهنوج قرار داشته و ذخیره‌ای معادل ۱۶ میلیون تن دارد.

۵- معادن سنگ‌های ساختمانی: ظرفیت فراوری معادن موجود بیش از ۲ میلیون تن است.

۶- زغال سنگ: اکثر این معادن در شهرستان زرنند و حومه آن قرار دارند. ذخیره مجموعه آن‌ها تقریباً ۱۲۰ میلیون تن است (پورتابل استانداری کرمان، ۱۴۰۰: ۲).

۲-۲-۳- چالش‌های هیدروپلیتیک

بررسی‌ها نشان می‌دهد که روند بارش سالانه منطقه کرمان سیر نزولی داشته و خشکسالی‌های متوالی هیدرولوژیکی سبب شده است تا از مهر ۷۸ تا آذر ۱۳۹۹ به میزان ۲۴۷۸۴ میلیون مترمکعب کاهش تولید جریان‌ات سطحی برای رودخانه‌های دائمی و فصلی استان نسبت به متوسط به وجود آید. از طرف دیگر، به دلیل افزایش روزافزون تقاضای آب در بخش‌های مختلف شرب، صنعت و کشاورزی در استان و وابستگی آن‌ها به آب زیرزمینی فشار فزاینده‌ای را به این منابع همراه داشته و در مجموع از ۲۵ سفره آب زیرزمینی در دوره آماربرداری شده، بیش از ۵/۱۴ میلیارد مترمکعب بیش از توان دینامیکی دشت‌ها، برداشت شده و باعث تخریب کمی و کیفی منابع آب آن‌ها گردیده است. با توجه به اینکه مدیریت ناپایدار منابع آب زیرزمینی به عنوان اصلی‌ترین چالش استان می‌باشد و در این راستا جهت رویکرد بنیادین به سمت مدیریت تقاضا و مصرف بهینه آب در بخش کشاورزی به خصوص باغات استان به عنوان بزرگ‌ترین مصرف‌کننده آب، ضروری است (ثمره هاشیمان و طیبیان، ۱۳۹۹: ۱۲). از نظر آب شرب، نیاز آب شرب جمعیت شهرها و روستاهای استان کرمان در سال ۱۳۹۹ به میزان ۳۲۰ میلیون مترمکعب عمدتاً از طریق منابع آب زیرزمینی و چاه‌های عمیق تأمین گردیده است. به دلیل اضافه برداشت از آبخوان‌ها افت سطح آب افزایش عمق چاه‌های بهره‌برداری زمین‌های منطقه و تغییر کیفیت منابع آب امکان برداشت به میزان فعلی در آینده از منابع آب موجود امکان‌پذیر نمی‌باشد. جمعیت استان در سال ۱۴۲۵ معادل ۴۳۵۳۵۸۶ نفر برآورد گردیده است و با اعمال سرانه مصرف فعلی برای سال هدف نیاز آب شرب شهری و روستایی ۴۵۲ میلیون مترمربع خواهد بود که فقط معادل ۲۵ درصد برداشت فعلی پایدار خواهد بود و مابقی معادل ۳۷۲ میلیون مترمربع باید از منابع جدید تأمین گردد. با توجه به این که اکثر دشت‌های استان در زون‌های آذرین و آتشفشانی حاوی منابع غنی از معادن فلزی ناحیه‌ای هستند. باید دقت لازم در مصرف آب به عمل آید. از آنجائی که چاه‌های فعلی آب شرب در شهرهای استان به لحاظ کیفی حفر گردیده‌اند و از طرفی نظر به این که آب با کیفیت مطلوب جهت شرب بسیار محدود می‌باشد، لذا تنها راه‌حل، طرح انتقال آب میان‌مدت و بلندمدت از منابع آب مطمئن می‌باشد. بدین منظور احداث سد صفا و سد سرمشک و تونل انتقال، آب شیرین کردن آب دریای عمان و انتقال به استان کرمان طرح تأمین و انتقال آب به شهرهای شمالی استان کرمان از بهشت‌آباد طرح انتقال آب از مخزن سد خرسان ۳ مورد توجه است (طیبیان و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۵).

فصل سوم

تحلیل محیط درونی

۳-۱- تقسیمات کشوری و هم‌جواری‌ها

استان کرمان با مساحتی معادل ۱۸۲۷۲۶ کیلومتر مربع در جنوب شرقی فلات ایران واقع شده است. این استان بیش از ۱۱/۱۵ درصد از مساحت کشور را به خود اختصاص داده است و پهناورترین استان کشور محسوب می‌شود. این استان از شمال به استان‌های خراسان جنوبی و یزد، از جنوب به استان هرمزگان، از شرق به استان سیستان و بلوچستان و از غرب به استان فارس محدود شده است. استان کرمان شبیه مثلث نامنظم بوده که قاعده آن به پهنای حدود ۴۸۰ کیلومتر در بخش شمالی استان قرار دارد. استان کرمان ۴۲۷ کیلومتر مرز مشترک با استان یزد، ۳۳۴ کیلومتر با استان خراسان جنوبی، ۱۳۶ کیلومتر با استان فارس، ۶۱۴ کیلومتر با استان هرمزگان و ۵۵۴ کیلومتر مرز مشترک با استان سیستان و بلوچستان دارد. از سال ۱۳۱۶ که اولین تقسیمات کشوری قانونی شد و استان کرمان استان هشتم نام گرفت تاکنون تغییرات متعددی در تقسیم‌بندی‌های کشوری به وجود آمده است. استان کرمان تا پایان سال ۱۳۹۶ دارای ۲۳ شهرستان، ۵۸ بخش، ۷۱ شهر و ۱۵۱ دهستان و تا پایان سال ۱۳۹۸ دارای ۲۳ شهرستان، ۶۰ بخش، ۷۷ شهر و ۱۵۴ دهستان بوده است. شهرستان‌های استان شامل: ارزوئیه، انار، بافت، بردسیر، بم، جیرفت، رابر، راور، رفسنجان، رودبارجنوب، ریگان، زرنده، سیرجان، شهربابک، عنبرآباد، فاریاب، فهرج، قلعه گنج، کرمان، کوهبنان، کهنوج، منوجان و نورماشیر می‌باشد.

نقشه ۱- موقعیت سیاسی استان نسبت به استان‌های هم‌جوار

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۸

از نظر وسعت شهرستان کرمان با مساحت ۴۴۴۹۱/۸ کیلومتر مربع (۲۴/۳۴ درصد از کل استان) بزرگ‌ترین و شهرستان رابر با مساحت ۱۸۴۷/۹ کیلومتر مربع (۱/۰۱ درصد از کل استان) کوچک‌ترین شهرستان استان می‌باشد. از نظر مسافت نزدیک‌ترین شهرستان به مرکز استان شهرستان بردسیر با ۶۰ کیلومتر و شهرستان منوجان با ۳۲۳ کیلومتر دورترین شهرستان به مرکز استان است. پنج شهرستان کرمان، شهر بابک، راور، سیرجان و قلعه گنج بیش از ۵۰ درصد مساحت استان را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۷- تقسیمات سیاسی استان کرمان در سال ۱۳۹۸

نام شهرستان	مساحت (کیلومتر مربع)	تعداد بخش	تعداد دهستان	تعداد شهر	تعداد آبادی	تعداد آبادی دارای سکنه	تعداد آبادی خالی از سکنه
ارزوئیه	۴۹۸۰	۲	۵	۱	۳۰۶	۱۸۵	۱۲۱
انار	۲۱۴۰	۱	۲	۲	۹۱	۳۱	۶۰
بافت	۶۴۹۳	۲	۶	۲	۷۳۵	۲۹۵	۴۴۰
بردسیر	۶۱۲۹	۴	۸	۵	۸۱۳	۳۲۳	۴۹۰
بم	۵۱۷۱	۳	۶	۲	۳۳۰	۳۰۴	۲۶
جیرفت	۹۶۵۴	۵	۱۵	۵	۱۲۶۲	۶۹۴	۵۶۸
رابر	۱۸۵۳	۲	۴	۲	۳۵۰	۱۳۵	۲۱۵
راور	۱۳۹۳۷	۲	۳	۲	۲۳۶	۱۲۶	۱۱۰
رفسنجان	۸۲۸۸	۴	۱۴	۶	۹۲۶	۴۷۴	۴۵۲
رودبار جنوب	۶۸۶۴	۲	۴	۲	۴۲۲	۲۹۱	۱۳۱
ریگان	۸۵۸۳	۲	۴	۲	۳۱۶	۳۰۹	۷
زرنند	۵۴۷۷	۲	۱۱	۵	۶۳۶	۱۷۵	۴۶۱
سیرجان	۱۳۱۲۹	۵	۱۰	۷	۱۳۲۰	۵۴۷	۷۷۳
شهر بابک	۱۳۵۲۹	۲	۹	۵	۸۲۹	۲۵۷	۵۷۲
عنبرآباد	۳۴۰۹	۲	۷	۳	۴۲۷	۱۶۰	۲۷۷
فاریاب	۲۵۶۴	۲	۴	۱	۱۸۴	۱۰۹	۷۵
فهرج	۴۵۶۰	۲	۴	۱	۱۸۷	۱۲۸	۴۹
قلعه گنج	۱۰۴۳۸	۲	۵	۳	۳۲۵	۱۹۹	۱۲۶
کرمان	۴۴۶۳۱	۶	۱۶	۱۳	۱۱۸۲	۴۵۷	۷۲۵
کوهبستان	۲۲۳۶	۲	۳	۲	۲۳۴	۸۴	۱۵۰
کهنوج	۲۱۱۰	۲	۵	۲	۱۹۶	۱۰۶	۹۰
منوجان	۳۵۴۷	۲	۵	۲	۲۸۵	۱۲۳	۱۶۲
نرماشیر	۲۹۹۴	۲	۴	۲	۱۶۱	۹۱	۷۰
کل استان	۱۸۱۷۲۶	۶۰	۱۵۴	۷۷	۱۱۷۶۳	۵۶۱۳	۶۱۵۰

منبع: سالنامه آماری استان کرمان، ۱۳۹۶

نقشه ۲- تقسیمات سیاسی استان کرمان

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۸

۲-۳- بررسی نظام طبیعی و محیط زیستی

۱-۲-۳- ویژگی‌های توپوگرافی (ناهمواری‌ها)

استان کرمان سرزمینی مرتفع و کوهستانی است به طوری که در محدوده کویر لوت و چاله جازموریان با کمتر ۲۰۰ متر ارتفاع از سطح دریا و ارتفاعات کوهبنان، هزار، چوپار و لاله‌زار با ارتفاع بیش از ۴۴۶۵ متر از سطح دریا، اختلاف ارتفاع ۴۲۶۵ متری را شاهد هستیم تفاوت‌های زیاد توپوگرافی تنوع شرایط اقلیمی و شرایط اکولوژیکی زیادی را در استان شکل داده است. ارتفاعات استان کرمان دنباله رشته‌کوه‌های مرکزی ایران است که از منطقه آذربایجان به طرف بلوچستان کشیده شده است که متأثر از زمین‌شناسی منطقه می‌باشد. رشته‌کوه‌های استان کرمان در دو محور موازی شمال غربی جنوب - شرقی امتداد یافته‌اند. رشته‌کوه‌های کوهبنان که ادامه ارتفاعات جندق و بیابانک می‌باشند در محوری شمال غربی - جنوب شرقی تا کرمان و بم گسترش یافته‌اند و این رشته‌کوه‌ها بزرگ‌ترین حائل و حدفاصل محدوده‌های کویری با مناطق مرکزی و غربی استان است. استان کرمان از نظر توپوگرافی به واحدهای دشت و کوهستان تقسیم می‌شود:

واحد دشت: وسعت دشت‌های استان کرمان، بالغ بر $۱۰۵۷۷۸/۳$ کیلومتر مربع است. اسامی دشت‌های فوق عبارت‌اند از: کرمان - باغین، زرند - سیریز، بردسیر - گلزار، رفسنجان - انار، کشکوئیه، سیرجان، شهرابک، خاتون آباد، بم - نرماشیر، راور، شهداد، گلبافت، راین، جیرفت - بلوک، کهنوج - قلعه گنج، اسام آباد، ساردوئیه، دشتاب، اسفندقه و ارزوئیه، دولت آباد، صوغان، منوجان، نودژ.

پهنه‌های رسوبی و آبرفتی ماسه‌ای، شنی و رسی در محدوده دشت‌ها گسترش یافته است. شیب این پهنه‌ها با دور شدن از پادگانه‌های دامنه‌ای، کم می‌شود. پادگانه‌های مذکور نیز ابتدا با شیب نسبتاً تند و ضخامت کم با پوشش واریزه‌های دانه‌درشت، شروع و با کاهش شیب به سطح اساس منتهی می‌شوند.

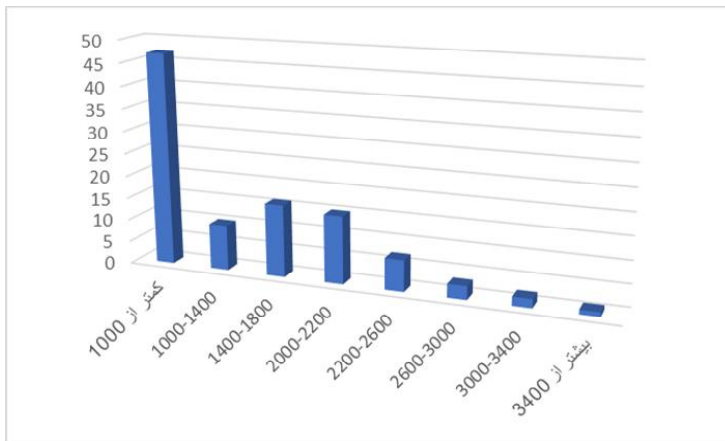
پوشش سطحی این نواحی، آبرفتی و فرسایشی بوده و رفته رفته دانه‌های آن ریزتر می‌شود. بر روی این پادگانه‌ها پنجه‌های آبرفتی و مسیل‌های متعددی وجود دارد که در صورت بارندگی حرکت آب در این مسیل‌ها به صورت پهن و صفحه‌ای جریان می‌یابد.

نواحی دشت به دلیل پستی و در نتیجه شرایط اقلیمی حاکم بر منطقه از رسوبات دانه‌ریز دوران چهارم انباشته شده است. قسمت‌هایی از این دشت‌ها خشک و کویری بوده که اغلب به صورت ریگزار و فاقد پوشش گیاهی یا پوشیده از سطوح نمکی است. این نواحی به‌عنوان محل جذب و تجمع زه آب‌های حوضه به حساب می‌آید.

در بخش‌هایی از دشت که جنس خاک بهتر و آب زیر زمینی کافی وجود دارد و تغذیه بهتر صورت می‌گیرد زمینه مساعد جهت کار کشاورزی فراهم شده و ما با تمرکز جمعیت مواجه هستیم.

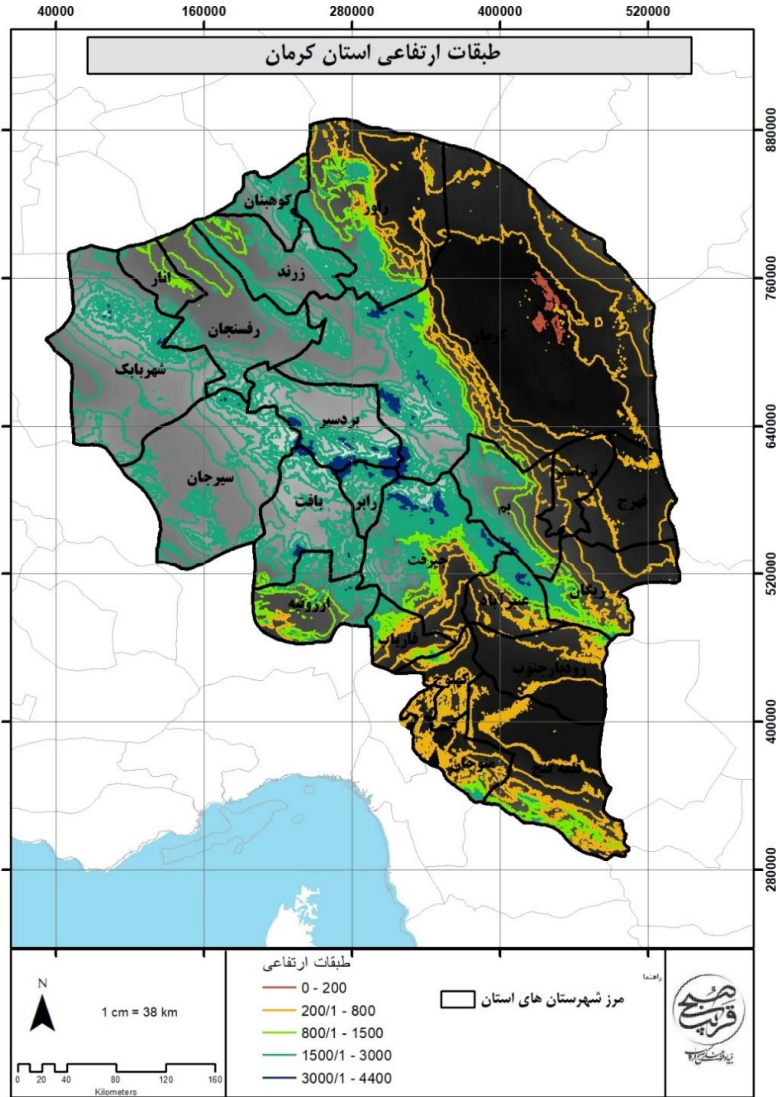
واحد کوهستان: کوه‌های مرکزی و رشته‌هایی از سلسله جبال زاگرس در فلات مرکزی ایران در شرق استان به هم گره خورده و بعد از تشکیل دیواره مرتفعی به صورت سلسله جبال بارز در حدفاصل دشت‌های لوت و جازموریان دوباره در استان سیستان و بلوچستان از هم باز می‌شوند، سپس با کوه‌های محوری تاقی پیدا نموده و در نهایت بعد از پیوستن به رشته کوه‌های بشاگرد در حاشیه جنوبی فلات باز به هم نزدیک و متراکم شده و به طرف فلات پامیر امتداد می‌یابد. ارتفاعات مذکور اغلب لخت، صخره‌ای و در هم ریخته بوده و در میان آن‌ها دره‌ها و گردنه‌های متعددی به چشم می‌خورد. در بخشی از شمال غرب و مرکز استان ارتفاعات از سنگ‌های کربناتی تشکیل شده و پدیده‌های مختلف کارستی وجود دارد.

از دیگر عوارض طبیعی استان می‌توان به موارد زیر اشاره نمود: کویر لوت، کویر نمک سیرجان و چاله جازموریان .

نمودار ۱- طبقات ارتفاعی استان کرمان

بر اساس نمودار فوق، ۴۷ درصد از مساحت استان کمتر از ۱۰۰۰ متر ارتفاع داشته و در طبقه اول قرار دارد. بیش از ۵۰ درصد مساحت استان در ارتفاعی بالاتر از ۱۴۰۰ متر قرار دارند و کمتر از ۵ درصد از مساحت کل استان در ارتفاع بالاتر از ۳۰۰۰ متر قرار گرفته است.

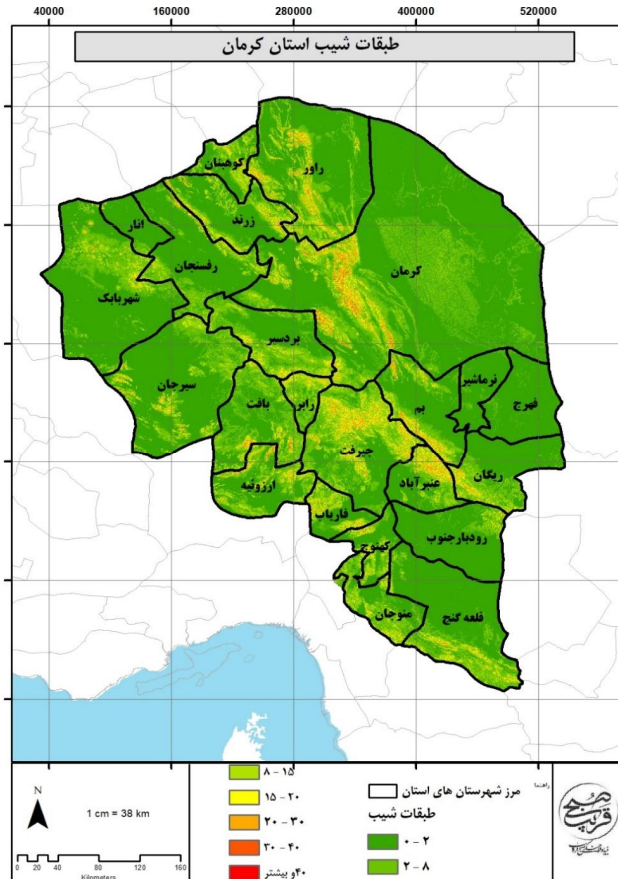

نقشه ۳- طبقات ارتفاعی استان کرمان

بیشترین مساحت استان را با وجود کوهستانی بودن طبقه اول شیب (۰-۲) با مساحت ۹۶۸۵۳/۸۷ کیلومتر مربع برابر با ۵۲/۹۱ درصد مساحت استان را به خود اختصاص داده است. جدول زیر نشان‌دهنده طبقات شیب و مساحت هر یک از طبقات در استان است.

جدول ۸- طبقات شیب استان

درصد از مساحت	مساحت (کیلومتر مربع)	طبقه شیب
۵۲/۹۱	۹۶۸۵۳/۸۷	۰-۲
۲۰/۸۲	۳۸۱۰۶/۴	۲-۵
۸/۱۷	۱۴۹۶۱/۴	۵-۸
۶/۱۸	۱۱۳۲۲/۶۹	۸-۱۲
۳/۰۶	۵۵۹۷/۷۴	۱۲-۱۵
۷/۳۹	۱۳۵۳۰/۱۷	۱۵-۳۰
۱/۴۷	۲۶۹۸/۳۳	۳۰-۶۵
۰/۰۰۰۱	۰/۰۱	بیش از ۶۵

نقشه ۴- طبقات شیب استان کرمان

۳-۲-۲- آب و هوا و اقلیم

موقعیت جغرافیایی استان کرمان و گسترش آن در جهت عرض جغرافیایی از یک طرف وجود اختلاف ارتفاع شدید در این استان به گونه‌ای که اختلاف بین پست‌ترین و مرتفع‌ترین مناطق آن به بیش از ۴۰۰۰ متر می‌رسد، موجب تنوع اقلیمی شدیدی در استان گردیده است.

در گستره استان کرمان، ۵ گونه اقلیمی را می‌توان شناسایی نمود که شامل موارد زیر است:

- معتدل کوهپایه‌ای: حواشی مناطق مرتفع استان در بخش‌های شمال غربی، مرکزی و تا حدودی شمالی استان را پوشش می‌دهد.

- گرم و فراخشک: شامل بخش‌های شمال و شمال شرق و شرق شهرستان کرمان و بخش شرقی شهرستان بم و چند محدوده کوچک در شمال شرق و شمال رودبار.

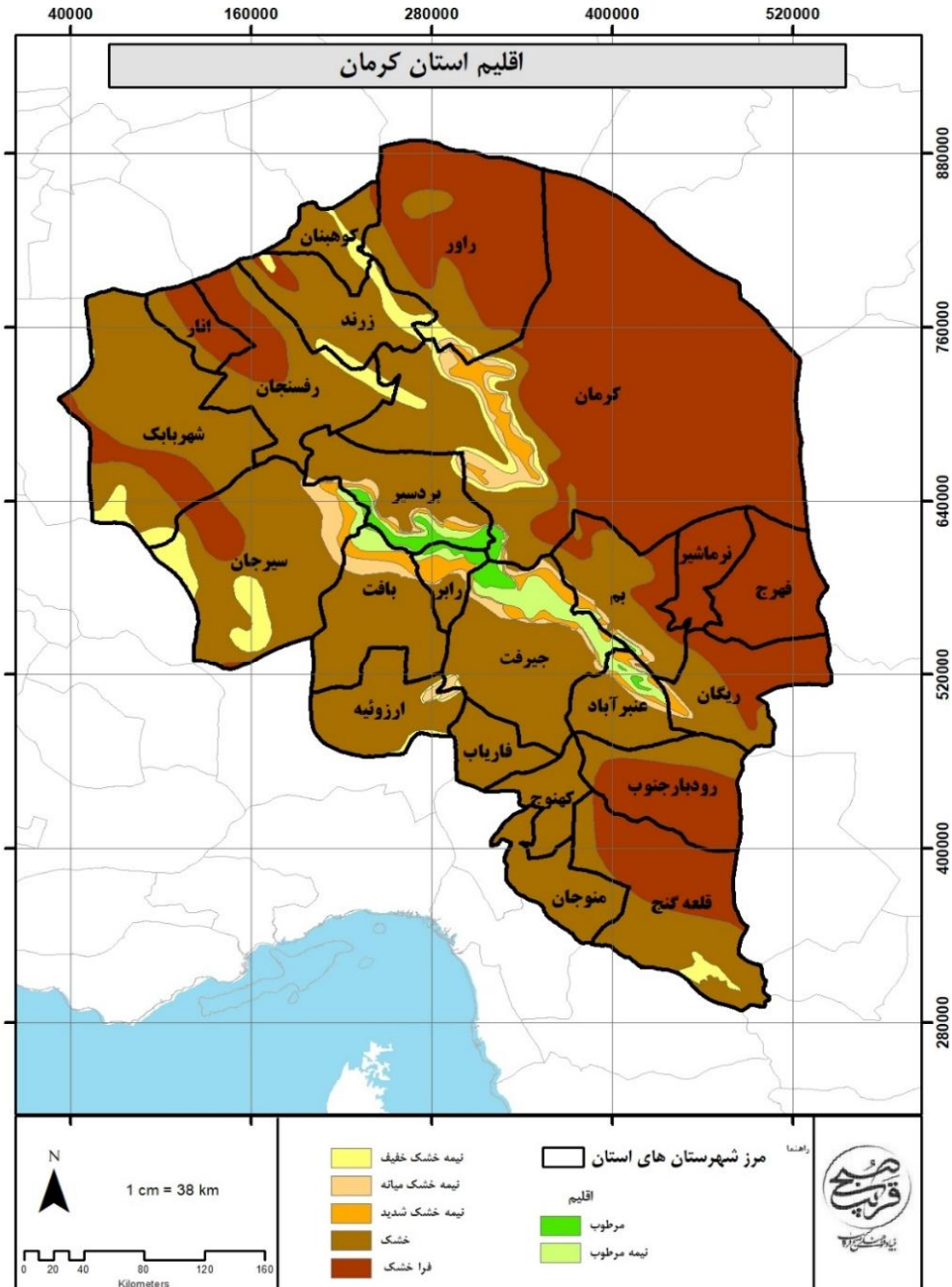
- کوهستانی سرد و مرطوب کوهستانی: این محدوده محورهای کوهستانی مرکزی غربی، شمال شرق و چند پهنه و قسمتی از شهرستان‌های بافت، رابر، بردسیر و سیرجان در محدوده نیمه معتدل کوه پایه‌ای را شامل می‌شود.

- گرم و خشک: شامل محدوده‌هایی از شهرستان سیرجان، رفسنجان، رودبار، قلعه گنج، عنبرآباد، شهر بابک، کرمان، زرنند، بم، بردسیر

- گرم و نیمه مرطوب: این پهنه در محدوده‌های جیرفت، بخش کهنوج و شمال محدوده منوجان، محدوده کوچکی از عنبرآباد و قلعه گنج و شهرستان‌های ارزوئیه و بافت را شامل می‌شود.

به جز گونه اقلیمی گرم و فراخشک، که گستره وسیع شرق و شمال شرق استان (منطقه کویری) را فراگرفته و گونه اقلیمی گرم و نیمه مرطوب، که عمدتاً در اطراف جیرفت و بخش‌های جنوبی استان (در نزدیکی خلیج فارس) وجود دارند سه گونه اقلیمی دیگر (گرم و خشک، کوهستانی سرد و مرطوب و معتدل کوهپایه‌ای)، در جای‌جای استان پراکنده‌اند. با این حال بیشترین وسعت استان را گونه‌های اقلیمی گرم و فراخشک و گرم و خشک فراگرفته است.

نقشه ۵- اقلیم استان کرمان

۳-۲-۱- بارش

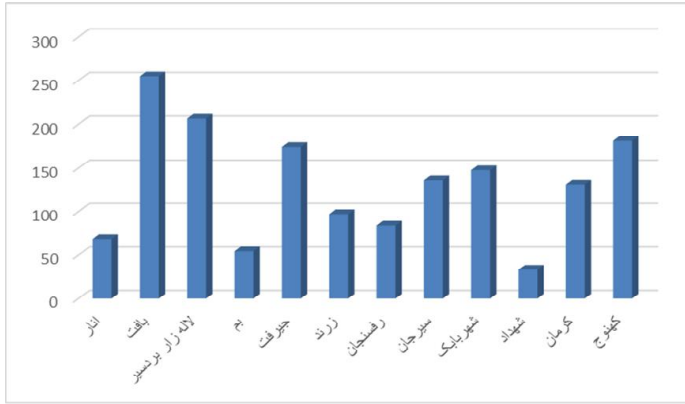
میزان ریزش‌های جوی در استان کرمان نوسانات شدیدی دارد و میزان متوسط آن بین ۵۰ تا ۱۷۰ میلی‌متر نوسان دارد. ریزش‌های جوی استان نیز به صورت نامنظم و بیشتر به صورت رگبار می‌باشد که اغلب به صورت سیل جاری می‌شود. به همین سبب ایجاد سیلاب‌های وسیع در دشت‌ها موجب شستشوی رویه خاک شده و به تدریج به شوره‌زار تبدیل می‌شود. میانگین بارش سالانه در سطح استان از ۱۵۰ میلی‌متر نیز کمتر است.

در حالی که میزان متوسط تبخیر از ۲۵۰۰ میلی‌متر در سال نیز تجاوز می‌کند به همین دلیل هم استان کرمان با کمبود شدید آب، فقر پوشش گیاهی، محدودیت شدید فعالیت زراعی و بالاخره با فعالیت شدید عوامل تخریب منابع طبیعی روبروست. شروع نزولات جوی معمولاً از اواخر آبان شروع و تا اواسط اردیبهشت ادامه دارد. در بعضی از نقاط استان احتمال ریزش باران حتی در تیرماه هم به صورت رگبار وجود دارد. در سلسله جبال بارز (دشت جیرفت) در بهار به صورت طغیان رودخانه هلیل رود و به جریان افتادن توده‌های عظیمی از گل‌ولای ظاهر می‌گردد.

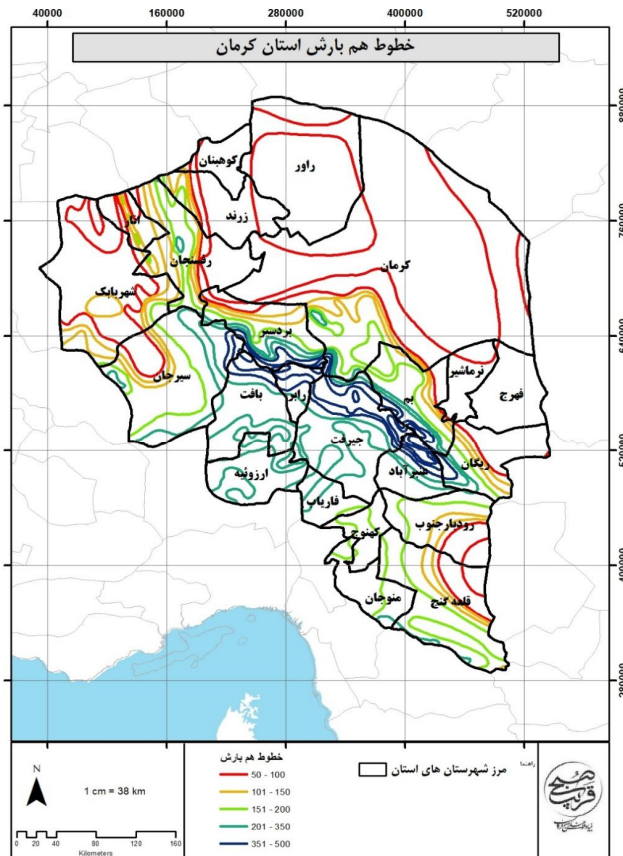
جدول ۹- میانگین بارندگی بلندمدت سالانه شهرهای دارای ایستگاه همدیدی در استان

کرمان

ردیف	شهر	میانگین بارندگی (میلی‌متر)
۱	انار	۶۸/۹
۲	بافت	۲۵۵
۳	لاله‌زار بردسیر	۲۰۶/۵
۴	بم	۵۴/۵
۵	جیرفت	۱۷۴/۲
۶	زرنند	۹۷/۱
۷	رفسنجان	۸۳/۹
۸	سیرجان	۱۳۶/۱
۹	شهربابک	۱۴۷/۸
۱۰	شهداد	۳۳
۱۱	کرمان	۱۳۱/۱
۱۲	کهنوج	۱۸۱/۳
	میانگین استانی	۱۳۰/۸

نمودار ۲- میانگین بلندمدت بارندگی در ایستگاه‌های همدیدی استان

نقشه ۶- خطوط هم بارش استان کرمان

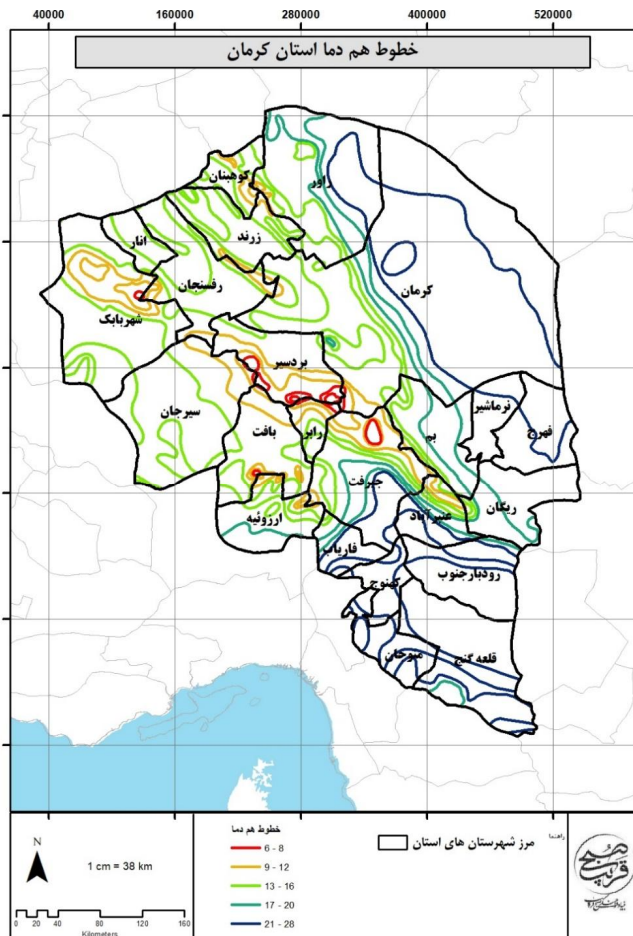
نتایج تحلیل داده‌های آماری دما در استان کرمان نشان می‌دهد تغییرات دمای هوا به طور هم‌زمان در نقاط مختلف استان بسیار زیاد است به طوری که حداکثر دمای هوا در مردادماه در منطقه شهداد به ۱۲ درجه می‌رسد هم‌زمان در سایر نقاط استان دمای هوا بین ۳۲ الی ۳۴ درجه می‌باشد و این در حالی است که لاله‌زار دارای دمای حداکثر ۱۶ درجه سانتی‌گراد و رابر دارای ۲۲ درجه سانتی‌گراد می‌باشد. زمانی که درجه حرارت حداقل شهرستان کرمان حتی به ۲۱ درجه سانتی‌گراد زیر صفر نزول می‌کند گرما در شهداد و قلعه گنج درجه حرارتی معادل ۷ الی ۱۲ درجه سانتی‌گراد بالای صفر را نشان می‌دهد. این تفاوت در دما در نقاط مختلف استان یکی از دلایلی است که نشان می‌دهد استان کرمان به لحاظ اقلیمی، یکدست نیست. درنهایت به لحاظ شاخص میانگین دما، بخش شمالی و شمال غربی استان، کمترین دما و بخش جنوبی و جنوب شرقی استان، بیشترین دما را دارا هستند. با این حال به طور کلی در استان کرمان به علت بالا بودن میانگین دمای روزانه و خشکی فزاینده هوا همچنین کاهش بارش کافی، چشم‌انداز طبیعی و انسانی خاصی به وجود آمده است.

جدول ۱۰- میانگین دمای بلندمدت سالانه شهرهای دارای ایستگاه همدیدی در استان کرمان

ردیف	شهر	میانگین دما (سانتی‌گراد)
۱	انار	۱۸/۲
۲	بافت	۱۵/۱
۳	لاله‌زار بردسیر	۹/۳
۴	بم	۲۳/۴
۵	چیرفت	۲۶/۵
۶	زرنند	۱۷/۲
۷	رفسنجان	۱۸/۸
۸	سیرجان	۱۷/۳
۹	شهربابک	۱۵/۲
۱۰	شهداد	۲۶/۸
۱۱	کرمان	۱۶
۱۲	کهنوج	۲۶/۷
	میانگین استانی	۱۹/۲

نمودار ۳- میانگین بلندی دما در استان

نقشه ۷- خطوط هم دما استان کرمان

۳-۲-۲-۳- رطوبت هوا

به طور متوسط سالیانه طی دوره آماری هفت ساله (۲۰۰۹-۲۰۱۶) بیشترین میزان رطوبت در ایستگاه میانده جیرفت و بیش از ۵۰ درصد و مقدار آن برابر ۵۰/۸ درصد و کمترین میزان رطوبت در ایستگاه شهداد و مقدار آن برابر ۲۰/۸ درصد می باشد.

جدول ۱۱- میانگین رطوبت نسبی در ایستگاه‌های مختلف استان

ردیف	ایستگاه	رطوبت نسبی (درصد)	ردیف	ایستگاه	رطوبت نسبی (درصد)
۱	فهرج	۲۳/۹	۱۴	لاله‌زار	۳۷
۲	رودبار جنوب	۳۷	۱۵	شهداد	۲۰/۸
۳	قلعه گنج	۳۳	۱۶	زرنده	۳۱
۴	کوهبنان	۳۴/۷	۱۷	کهنوج	۳۷
۵	منوجان	۴۰/۸	۱۸	انار	۳۰/۹
۶	رابر	۳۶/۸	۱۹	رفسنجان	۲۷/۸
۷	ماهان	۳۱/۷	۲۰	بافت	۳۳/۷
۸	ریگان	۲۴	۲۱	میانده جیرفت	۵۰/۸
۹	راور	۲۸/۴	۲۲	شهربابک	۳۷
۱۰	عنبرآباد	۳۹	۲۳	سیرجان	۳۴
۱۱	بردسیر	۳۷/۹	۲۴	بم	۲۴
۱۲	ارزویه بافت	۳۳/۸	۲۵	کرمان	۳۱/۸
۱۳	سیلوی جیرفت	۴۰		میانگین کل	۳۳/۸

با توجه به جدول بالا ایستگاه‌های عنبرآباد و منوجان و رودبار جنوب به ترتیب بیشترین درصد رطوبتی استان را به خود اختصاص داده‌اند که بیشتر به دلیل نزدیکی به خلیج فارس و جریان‌های رطوبتی آن می باشد و سد جیرفت که بزرگ‌ترین سازه انسانی در انباشت آب در استان کرمان می باشد خود در تزریق رطوبت و افزایش درصد رطوبتی تأثیرگذار بوده است و باعث ایجاد هوای شرجی در فصل گرم سال می شود و آسایش اقلیمی را مختل می کند.

۳-۲-۲-۴- جریان وزش بادهای

استان کرمان تحت تأثیر بادهای مختلف برون منطقه‌ای و محلی است. وزش این بادهای، آب و هوای آن را دستخوش تحولات و تغییرات زیادی می کند. این بادهای عمدتاً از نوع بادهای موسمی و خشک است و در ماه‌های اسفند، فروردین و اردیبهشت می‌وزند و جهت وزش آن‌ها از جنوب غرب به طرف شمال شرقی و

مشرق است. این بادهای انبوهی از خاک و شن با خود به طرف شهر کرمان می‌آورند و سبب تقلیل رطوبت نسبی هوا می‌شوند. همچنین بادهای غربی و شمال غربی باعث ریزش باران در زمستان و بهار می‌شود. در فصل پاییز به تدریج از وزش بادهای شمال شرق، شمال و شمال غرب کاسته شده و بر میزان بادهای سودانی که از جنوب-غرب و بادهای مدیترانه‌ای که از غرب می‌وزند، افزوده می‌شود و در واقع درصد هوای آرام افزایش می‌یابد و به طور کلی باد غالب در فصل پاییز از جانب جنوب غرب بوده و سرعت متوسط آن حدود ۳ کیلومتر در ساعت است. در فصل زمستان به تدریج به بادهای جبهه سودانی (جنوب غرب)، به میزان چشمگیری افزوده می‌گردد.

وزش باد در نقاط مختلف استان تقریباً دائمی است که البته بادهای شدید از اواخر زمستان به اواسط بهار و همین‌طور اوایل پاییز ملاحظه می‌شوند که بعضاً همراه با طوفان‌های شدید گردو خاک همراه است. جهت باد غالباً از جنوب غربی به شمال شرقی یا غرب به شرق است.

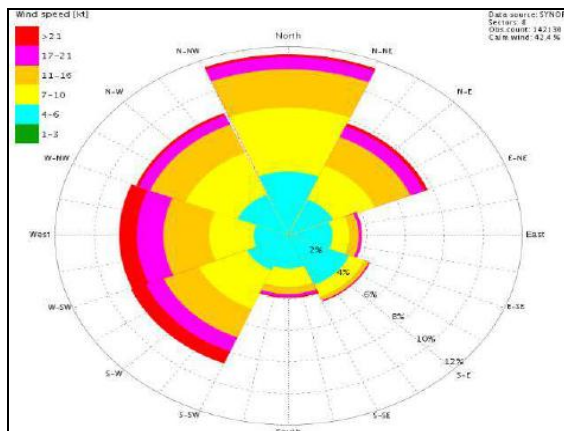
در واقع بارندگی‌های این بخش از استان تحت تأثیر این جبهه قرار دارند، البته در این فصل بادهای جبهه مدیترانه‌ای (غرب) هم به تدریج افزایش پیدا می‌کنند ولی نه به میزان جبهه سودانی. جبهه مدیترانه‌ای هم دارای بادهای رطوبت زا، همراه با ریزش زمستانی است. در واقع بادهای مذکور در این فصل حامل رطوبت بوده و باران‌های فصل زمستان را موجب می‌گردند. باد غالب در فصل زمستان بیشتر از جانب جنوب غرب بوده و سرعت متوسط آن ۵ کیلومتر در ساعت است.

جدول ۱۲- بادهای غالب استان

نام باد	نوع باد	جهت	دوره غالب	سرعت وزش
باد قبله	منطقه‌ای	جنوب غرب	اواخر بهار تا پاییز	متوسط
باد شمال	منطقه‌ای	شمال	در تمام فصول	متوسط
باد شهداد	محلی	شرق	چهار فصل، اغلب تیر و مرداد	کم

به طور کلی بادهای در نواحی خشک استان کرمان، نقش مؤثری چه در فرسایش و چه در ایجاد شرایط خاص برای ساکنین این استان دارند. وزش بادهای شدید خصوصاً در مناطق جنوبی و شرقی استان در فصول مختلف، موجب محدودیت شدید برای زندگی ساکنین این نواحی می‌گردد. این بادهای به‌ویژه در مناطق بم و نواحی مجاور آن که تحت تأثیر بادهای ۱۲۰ روزه سیستان هستند، علاوه بر ایجاد شرایط بحرانی برای محیط زیست، اشکال خاص فرسایش را نیز ایجاد کرده است.

وقوع بادهای شدید همراه با شن‌های روان در مناطق مختلف استان در فصول گرم به‌ویژه در مناطق جنوبی و شرقی موجب تشدید دمای هوا و طاقت‌فرساتر شدن شرایط زندگی ساکنان آن می‌گردد.

شکل ۱- گلباد ایستگاه کرمان

۳-۲-۵- تبخیر و تعرق

بررسی‌های آماری تبخیر و تعرق استان نشان می‌دهد ایستگاه شهداد با ۵۳۶۶ میلی‌متر بیشترین میزان تبخیر و تعرق را در استان کرمان به خود اختصاص داده که بیشتر به دلیل درصد بالای تابشی است که دریافت می‌کند و نشان‌دهنده خشکی بیش از حد هوا در این منطقه است. همچنین لاله‌زار با ۱۷۸۱ میلی‌متر تبخیر و تعرق کمترین میزان تبخیر و تعرق را دارا می‌باشد و در نتیجه موجودی آب در آن کمتر هدر می‌رود.

جدول ۱۳- میانگین تبخیر در ایستگاه‌های مختلف استان

ردیف	ایستگاه	تبخیر (میلی‌متر)
۱	کرمان	۲۵۲۱
۲	بم	۲۸۵۶
۳	سیرجان	۲۲۸۳
۴	شهربابک	۲۴۳۰
۵	میانده جیرفت	۲۹۷۱
۶	بافت	۲۳۱۴
۷	انار	۲۶۸۰
۸	کهنوج	۲۳۷۱
۹	زرند	۲۳۹۸
۱۰	شهداد	۵۳۶۶
۱۱	لاله‌زار	۱۷۸۱
۱۲	سیلوی جیرفت	۳۳۶۵
۱۳	ارزویه بافت	۳۲۹۷
۱۴	بردسیر	۲۱۹۹
۱۵	راور	۳۳۱۴
	میانگین استانی	۲۸۰۹/۷

۳-۲-۲-۶- ساعات آفتابی

در استان کرمان به غیر از چند ایستگاه، تقریباً سراسر استان از درصد بالایی ساعات آفتابی برخوردار است و می‌توان از این پتانسیل جهت تولید انرژی و ایجاد پنل‌های خورشیدی در سطح گسترده‌ای توجه شود . بر اساس جدول زیر ایستگاه شهربابک و زرنند از بیشترین ساعات آفتابی برخوردار بوده و نشان دهنده پتانسیل بالای ایجاد صفحه‌های خورشیدی است.

جدول ۱۴- میانگین ساعات آفتابی در ایستگاه‌های مختلف استان

ردیف	ایستگاه	تبخیر (میلی‌متر)
۱	کرمان	۳۳۲۳
۲	بم	۳۰۷۸
۳	سیرجان	۳۲۹۲
۴	شهربابک	۳۳۵۷
۵	میانده جیرفت	۳۱۶۳
۶	بافت	۳۲۱۵
۷	رفسنجان	۳۲۷۹
۸	انار	۳۲۵۱
۹	کهنوج	۳۲۴۲
۱۰	زرنند	۳۳۳۱
۱۱	شهداد	۳۲۷۱
۱۲	لاله‌زار	۳۱۲۱
۱۳	سیلوی جیرفت	۳۱۴۳
۱۴	بردسیر	۳۳۱۲
	میانگین استانی	۳۱۶۹

۳-۲-۳- منابع آب

استان کرمان بر اساس تقسیم‌بندی حوضه‌های آبریز، در دو ابر حوضه آبریز فلات مرکزی و حوضه آبریز خلیج فارس که خود شامل شش حوضه آبریز (کویر در انجیر، کویر سیرجان- ابرقو، خلیج فارس، کویر لوت، جازموریان و کل مهران می‌باشد)، واقع شده است.

جدول ۱۵- مشخصات حوضه‌های آبریز استان کرمان

نام حوضه آبریز	مساحت کل (کیلومتر مربع)	نام رودخانه	طول رود (کیلومتر)	نام رودخانه	طول رود (کیلومتر)
جازموریان	۶۹۶۰۰	هلیل رود	۴۴۰	سرچنگل	۱۰۴
		آب شور اسفندقه	۵۴	سرگز	۳۵
		استارد (آغین)	۷۲	سرنزاب	۳۲
		اسفندان	۲۸	شصت پیچ	۴۰
		بحر آسمان	۲۰	علی آباد	۳۵
		حیشین	۳۰	فرق	۶۰
		خاک سفید	۱۷	کرفتو	۷۰
		دلفارد	۷۵	کره	۲۷
		دولت آباد	۲۵	کفارچی	۷۰
		دهوج	۱۴۰	کمرکان	۴۸
		رابر	۵۴	کهنوج	۵۷
		رودر	۳۰	گسک چوغان	۸۵
		زاویه	۲۵	نراب	۴۰
		زونک	۲۰	هنزا	۱۹
		کوبر لوت	۵۴۰۰۰	رود شور بیرجند	۲۸۰
پشویه	۵۵			دامن کوه	۹۰
دهنه غار	۹۰			رودشور راور	۹۵
رودشورگزر	۳۰۰			تهرود	۶۰
نساء	۱۸۵			شیرین رود	-
شهداد	۱۰۰				
کوبر درانجیر	۳۳۸۳۷	چاری	۲۵	هفت کوسک	۵۲
		سه کنج	۱۱	حسین آباد	۳۵
		چترود	۴۰	طغرل الجرد	۷۰
		داوران	۵۰	شاهزاده عباس (گیودری)	۷۰
		کبوترخان	-	شور	-
		آب بخشاء	۱۴۵	مسینه	۲۲
		پاری کوه	-	قلندری	-
		تنگوئی	۱۰۸	پلنگی	۴۵
ایرفو سیرجان:	۲۲۷۲۷	حسین آباد سوج	۸۰	فاریان (اشور)	۷۰
		موردان	۶۲	-	-
خلیج فارس- دریای عمان و کل مهران	۷۰۷۱				

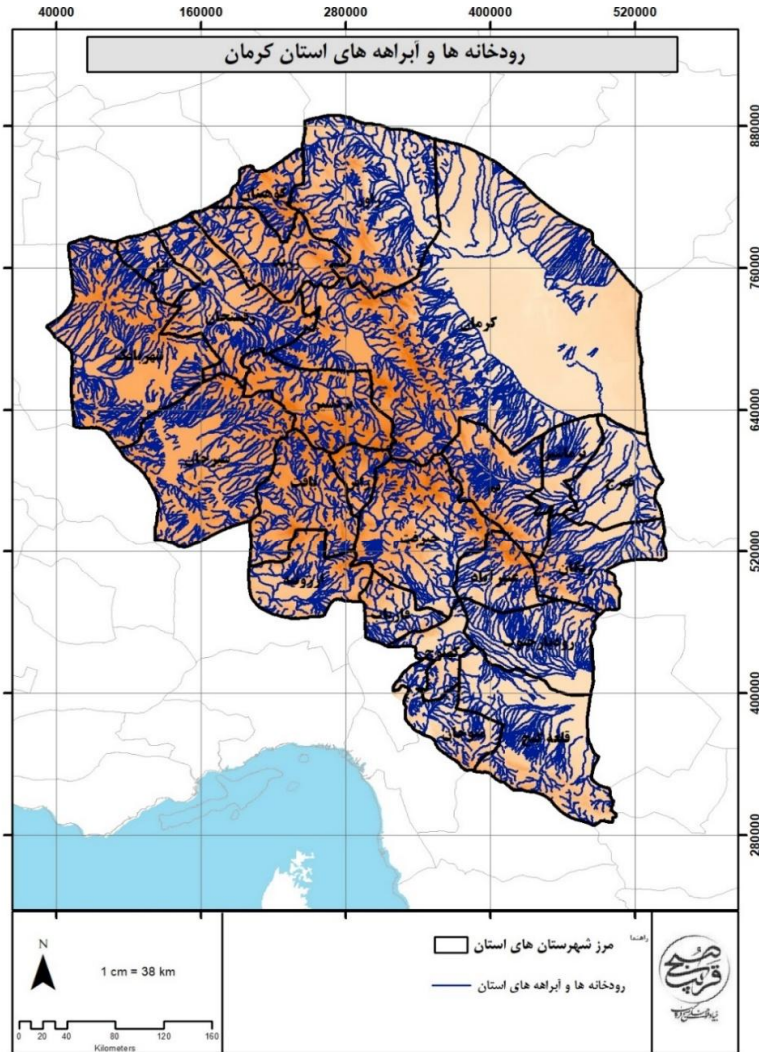
در مناطق گرم و خشک کشور ایران به‌ویژه استان کرمان به دلیل کاهش بارش و خشکسالی‌های اخیر، تقریباً در اکثر نقاط منابع آب سطحی مانند رودخانه‌ها و چشمه‌ها خشک شده‌اند و تنها راه تأمین آب شرب، حفر چاه و

استفاده از منابع آب زیرزمینی می‌باشد. کم شدن حجم و افت سطح سفره‌های آب زیرزمینی و در نتیجه پیشروی جبهه‌های آب‌شور باعث کاهش مقدار و کیفیت آب زیرزمینی شده است. لذا برنامه‌ریزی برای حفاظت از منابع آب استان در جهت استفاده بهینه و پایدار از آن ضرورت دارد.

۳-۲-۳-۱- آب‌های سطحی

با توجه به اختصاص بیش از ۱۱ درصد مساحت کشور به استان کرمان تنها ۲ درصد از حجم آب‌های سطحی معادل ۲/۰۸ میلیارد مترمکعب در استان کرمان می‌باشد (بیشترین استفاده از آن در شهرستان‌های جیرفت، رابر، عنبرآباد، رودبار، بافت، کهنوج و بردسیر است که مهم‌ترین رودهای استان کرمان نیز در این نواحی جاری‌اند) که نشانگر این امر است که این استان در منطقه خشک کشور قرار دارد. توزیع جریان آب‌های سطحی استان به نفع مناطق جنوبی استان و حوضه آبریز جازموریان است و بیشترین حجم آب‌های سطحی مربوط به شهرستان‌های جنوبی و شهرستان بافت می‌باشد به عبارت دیگر بیش از نیمی از حجم آب‌های سطحی مربوط به حوضه جازموریان و بقیه مربوط به دیگر حوضه‌ها است.

تغییرات شدید بارندگی از سالی به سال دیگر، عدم توزیع فصلی آبدهی، ناهمگونی میزان بارش و عدم تناسب زمانی بارش باعث گردیده است ریزش‌ها عمدتاً به صورت سیلابی به وقوع پیوسته و جریان‌های آب‌های سطحی استان به صورت فصلی عمل نموده و باعث کمبود آب در بخش‌های مختلف مصرف گردد. رودخانه‌های واقع در استان بر حسب تداوم جریان به دو گروه رودخانه‌های دائمی و فصلی تقسیم‌بندی می‌گردند. مهم‌ترین و پرآب‌ترین رود دائمی استان، هلیل رود است که از کوه‌های منطقه گوغریافت، لاله زار، رابر، بحرآسمان دلفارد و جبال بارز سرچشمه گرفته و با طول بیش از ۴۱۱ کیلومتر به تالاب جازموریان می‌ریزد.

نقشه ۸- رودخانه‌ها و آبراهه‌های استان کرمان

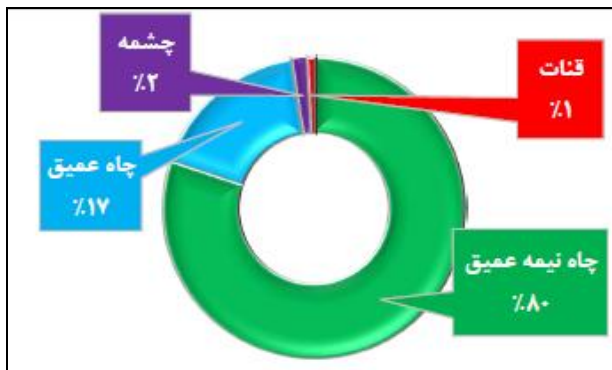
۳-۲-۳- آب‌های زیرزمینی

در حوضه‌های آبریز استان و دشت‌های مربوطه، علی‌رغم این که سطح وسیعی از آن‌ها حالت کویری دارد، بهره‌برداری از منابع آب‌های زیرزمینی توسعه فراوان یافته است. به طوری که در سال آبی ۹۸-۱۳۹۷ تعداد ۱۵۷۴۱ چاه عمیق و ۱۸۸۰۴ چاه نیمه عمیق، وجود داشته که میزان تخلیه سالانه چاه‌های عمیق ۴۴۶۹۸۴۰ میلیون

مترمکعب و میزان تخلیه سالانه چاه‌های نیمه عمیق ۱۳۵۹۴۵۲ میلیون مترمکعب برآورد شده است. بیشتر مصرف از منابع آب زیرزمینی از چاه‌ها، سپس از قنات و در نهایت از چشمه می‌باشد، براین اساس استان کرمان در رتبه دوم کشور قرار گرفته است که با توجه به کم آب بودن استان، توجه به این نکته بسیار حائز اهمیت می‌باشد. با توجه به مساحت، نوع اقلیم، جمعیت استان و نوع کشاورزی، منابع آبی محدودی در اختیار مصرف‌کنندگان است و میزان تخلیه آب‌های زیرزمینی قابل توجه است.

جدول ۱۶- منابع آب زیرزمینی موجود

تخلیه (میلیون مترمکعب)	تعداد	نوع منبع	
۴۴۶۹	۱۵۷۴۱	عمیق	چاه
۱۳۳۷	۱۸۸۰۴	نیمه عمیق	
۴۵۶	۲۳۹۱	قنات	
۱۱۰	۱۵۹۳	چشمه	
۶۳۶۹	۳۸۵۲۹	جمع	

نمودار ۴- حجم تخلیه سالانه از منابع آب زیر زمینی استان

۳-۲-۴- پایداری منابع آب

استان کرمان در حوزه آبریز اصلی خلیج فارس- دریای عمان و مرکزی قرار دارد و حجم کل منابع آب تجدیدشونده برابر با ۵۰۲۰ میلیون مترمکعب در سال است که از این مقدار ۲۸۸۷ میلیون مترمکعب مربوط به آب‌های زیرزمینی و ۲۱۳۳ میلیون مترمکعب برای آب‌های سطحی است.

جدول ۱۷- منابع و مصارف آب سطحی و زیرزمینی استان کرمان

مشخصات جغرافیایی و اقلیمی		
عنوان	واحد	مقدار
نوع اقلیم	-	خشک و فرا خشک
مساحت	کیلومتر مربع	۱۷۹۳۶۰
تعداد و نام حوضه‌های آبریز اصلی	حوضه	۲ خلیج فارس - دریای عمان، مرکزی
تعداد و نام حوضه‌های آبریز فرعی	حوضه	۶ ابرقو - سیرجان، بندر عباس، سدیح، گل، مهران، درانجیر، بلوت، هامون، جازموریان
میانگین سالانه نزولات جوی	میلیمتر	۱۳۴
متوسط سالانه حجم نزولات جوی	میلیون مترمکعب	۲۴۰۰۹
حجم کل منابع آب تجدیدشونده	میلیون مترمکعب	۵۰۲۰
منابع آب سطحی		
عنوان	واحد	مقدار
حجم منابع آب سطحی از منابع تجدیدشونده	میلیون مترمکعب	۲۱۳۳
تعداد رودخانه‌های مهم	رودخانه	۱۹
تعداد رودخانه‌های مرزی	رودخانه	-
حجم سالانه آب رودخانه‌های مرزی	میلیون مترمکعب	-
حجم سالانه آب در چرخه (خروجی از استان یا ورودی به دریاچه‌ها، کفه‌ها و کویرها)	میلیون مترمکعب	۱۰۰
حجم سالانه آب ورودی از طریق مرزهای استان یا انتقالی به استان	میلیون مترمکعب	۰
منابع آب زیر زمینی		
عنوان	واحد	مقدار
حجم منابع آب زیر زمینی از منابع تجدیدشونده	میلیون مترمکعب	۲۸۱۷
تعداد چاه‌ها	حلقه	۳۴۵۵۶
حجم برداشت سالانه آب از چاه‌ها	میلیون مترمکعب	۵۸۲۰
تعداد چشمه‌ها	دهنه	۱۵۹۳
حجم سالانه تخلیه از چشمه‌ها	میلیون مترمکعب	۱۱۰
تعداد قنوات	رشته	۲۴۲۶
حجم سالانه تخلیه از قنوات	میلیون مترمکعب	۳۲۹
میزان کل برداشت و مصارف		
عنوان	واحد	مقدار
میزان مصرف سالانه از منابع آب زیر زمینی		۶۲۳۸
اضافه برداشت سالانه از منابع آب زیر زمینی	میلیون مترمکعب	۸۰۶
میزان برداشت سالانه از منابع آب سطحی استان	میلیون مترمکعب	۹/۴۲۹
حجم کل سالانه آب مصرفی (سطحی و زیرزمینی)	میلیون مترمکعب	۸/۶۶۶۷
مصارف سالانه کشاورزی	میلیون مترمکعب	۶۷۷۴
مصارف سالانه شرب	میلیون مترمکعب	۴/۳۱۹
مصارف سالانه صنعت	میلیون مترمکعب	۴/۷۴

شاخص فالکن مارک

فالکن مارک دانشمند سوئدی در مطالعات خود بحران آب را بر اساس مقدار سرانه منابع آب تجدیدپذیر سالانه هر کشور تعریف کرده است. فالکن مارک میزان سرانه آب ۱۷۰۰ مترمکعب در سال را به عنوان شاخص کمبود معرفی کرده است. بر این اساس کشورهایی که دارای سرانه منابع آب سالانه تجدیدپذیر بیش از ۱۷۰۰ مترمکعب هستند، مشکل بحران آب ندارند و کشورهایی که دارای سرانه منابع آب تجدیدپذیر بین ۱۰۰۰ تا ۱۷۰۰ مترمکعب هستند جزو کشورهای با تنش آبی محسوب می‌شوند و کشورهایی که دارای سرانه آب تجدیدپذیر کمتر از ۱۰۰۰ مترمکعب در سال هستند جزو کشورهای با کمبود آب هستند و سرانه آب کمتر از ۵۰۰ مترمکعب در سال، فشار بسیار شدیدی به آن کشور تحمیل می‌کند. با توجه به جمعیت کشور، در حال حاضر سرانه آب تجدیدپذیر ایران از مرز ۱۷۰۰ مترمکعب عبور کرده و کشور ما وارد دوره تنش آبی شده است. با توجه به تقسیم حجم آب تجدیدشونده استان کرمان بر جمعیت در سال ۱۳۹۸ (۱۹۵۲۴۳۴ نفر) عدد ۲۵۷۱ به دست آمد که نشان می‌دهد استان کرمان در محدوده کم آبی قرار دارد.

جدول ۱۸- شاخص فالکن مارک و وضعیت منابع آبی استان کرمان و ایران

تعیین وضعیت/دسته بندی	شاخص (سرانه/مترمکعب)	عدد شاخص برای ایران و استان کرمان
بدون تنش	بالتر از ۱۷۰۰	-
تنش آبی	۱۷۰۰-۱۰۰۰	ایران
کم آبی	۱۰۰۰-۵۰۰	کرمان
کم آبی مطلق	کمتر از ۵۰۰	-

شاخص سازمان ملل

بنیاد کمیسیون توسعه پایدار سازمان ملل میزان درصد برداشت از منابع آب تجدیدپذیر در هر کشور را به عنوان شاخص اندازه گیری بحران آب معرفی کرده است. بر اساس شاخص مذکور هرگاه میزان برداشت آب یک کشور بیشتر از ۴۰ درصد کل منابع آب تجدیدپذیر آن باشد این کشور با بحران شدید آب مواجه است و اگر این مقدار در حدها ۲۰ تا ۴۰ درصد باشد بحران در وضعیت متوسط و چنانچه این شاخص بین ۱۰ تا ۲۰ درصد باشد بحران در حد متعادل و کمتر از ۱۰ درصد بدون بحران تلقی می‌شود. با توجه به اینکه در ایران هم‌اکنون ۷۰ درصد کل آب تجدیدپذیر کشور مورد استفاده قرار می‌گیرد، ایران در وضعیت بحران شدید آبی قرار دارد.

جدول ۱۹- شاخص سازمان ملل برای بحران آب

شاخص‌ها	محدوده بحرانی
کمتر از ۱۰ درصد	بدون بحران
بین ۱ تا ۲۰ درصد	بحران در حد متعادل
بین ۲۰ تا ۴۰ درصد	بحران در وضعیت متوسط
بیشتر از ۴۰ درصد	بحران شدید آب

حجم آب تجدیدشونده استان کرمان برابر با ۵۰۲۰ میلیون مترمکعب است و حجم کل سالانه آب مصرفی (سطحی و زیرزمینی) ۶۶۶۷ میلیون مترمکعب است. از این رو برداشت از منابع تجدید پذیر استان کرمان برابر با ۱/۳۲ درصد است. بنابراین طبق این شاخص استان در وضعیت بحران شدید قرار دارد. شایان ذکر است که حجم مصارف آب (زیرزمینی و سطحی) بیش از حجم آب تجدیدشونده است.

شاخص نسبت بحرانی

به منظور مقایسه سطح کم‌آبی در حوضه‌های آبریز متفاوت می‌توان از شاخص نسبت بحرانی استفاده کرد. آلکامو و همکاران (۲۰۰۰) این شاخص را نسبت میزان آب برداشت شده برای استفاده‌های انسانی به کل منابع آب تجدیدپذیر تعریف نموده‌اند. هرچه نسبت بحرانی عدد بزرگ‌تری باشد. فشار بیشتری بر منابع آب وارد می‌شود و به همان میزان هم کیفیت آب مصرف‌کنندگان پایین دست کاهش می‌یابد.

$$CR = W/WA$$

W = آب برداشت شده

WA = منابع آب در دسترس (منابع آبی تجدیدپذیر)

جدول ۲۰- شاخص نسبت بحرانی و محدوده‌های آن

شاخص‌ها	محدوده بحرانی
بدون تنش	۰/۱-۰
تنش آبی کم	۰/۲-۰/۱
تنش آبی متوسط	۰/۴-۰/۲
تنش آبی زیاد	۰/۸-۰/۴

محاسبه شاخص نسبت بحرانی برای منابع آب استان کرمان در سال ۱۳۹۸

کل منابع آبی استان (سطحی و زیرزمینی) $CR=6667/5020=1/32$ تنش آبی زیاد

منابع آب سطحی استان $CR=429/5020=0/085$ تنش آبی زیاد

منابع آب زیرزمینی استان $CR=6238/5020=1/24$ تنش آبی کم

با توجه به نتایج به دست آمده از شاخص‌های ارائه شده در این قسمت مشخص شد که استان کرمان در مرحله کم آبی قرار دارد.

شایان ذکر است که این استان در مرحله بحران آب نیز قرار دارد چراکه با توجه به دو شاخص سازمان ملل و همچنین شاخص نسبت بحرانی این استان در محدوده بحران شدید آب قرار دارد. این استان به لحاظ شاخص فالکن در سطحی بالاتر از کشور قرار دارد با این وجود در محدوده کم آبی قرار دارد.

۳-۲-۵- کشاورزی استان

استان کرمان همواره به عنوان یکی از قطب‌های کشاورزی کشور به‌ویژه در زمینه تولیدات باغی و زراعی مطرح بوده است.

۲۵۱۱۱۳ واحد تولیدی کشاورزی، تحت عنوان بهره‌برداری کشاورزی در سطح استان شناسایی شده است که حداقل به یکی از فعالیت‌های زراعت، باغداری، تولید گلخانه‌ای، پرورش دام، پرورش ماکیان به روش سنتی، پرورش زنبور عسل و کرم ابریشم مشغول بوده‌اند.

اکثریت مطلق این بهره‌برداری‌ها توسط اشخاص حقیقی یا همان کشاورزان و دامداران اداره می‌شود.

جدول ۲۱- تعداد بهره‌برداری و مساحت زیر کشت استان (۱۳۹۳)

نوع بهره‌برداری	تعداد بهره‌برداری	مساحت (هکتار)
آبی	۲۱۰۳۸۸	۷۴۶۰۹۲
دیم	۴۰۷۱	۱۱۴۱۲
کل	۲۱۴۴۵۹	۷۵۷۵۰۴

جدول ۲۲- میزان سطح کشت و تولید محصولات عمده کشاورزی استان

تولید (تن)	سطح کشت (هکتار)	محصول	
۳۳۷۲۳۵	۷۴۵۱۸	گندم	غلات
۹۱۴۰۹	۲۷۶۰۰	جو	
۱۸۰۷۷۱	۲۰۳۰۰	ذرت دانه‌ای	
۳۱۴۶	۱۶۰۰	سایر غلات	
۶۱۲۵۶۰	۱۲۴۰۱۸	جمع غلات	
۷۳۴/۵	۵۳۲	نخود	حبوبات
۴۲۹/۸	۲۳۷۷	لوبیا	
۴۷۰	۴۰۷	عدس	
۴۴۶۸/۱	۲۳۸۸/۸	سایر حبوبات	
۹۳۴۹/۶	۵۷۰۴/۸	جمع حبوبات	
۱۵۱۹۸	۶۱۹	خریزه	محصولات جالیزی
۶۶۸۱۴۸	۱۸۶۵۰	هندوانه	
۵۱۹۹۰۳	۱۶۴۵۰	خیار سبز	
۷۷۵۸۳	۳۴۲۹/۴	سایر محصولات جالیزی	
۱۲۸۰۳۲	۳۹۱۴۸/۴	جمع محصولات جالیزی	
۴۲۶۸۳۸/۸	۱۲۱۵۷	سیب زمینی	سبزیجات
۴۴۶۰۷۰/۱	۸۳۳۸	پیاز	
۴۵۷۰۰۴	۱۲۸۰۸	گوجه فرنگی	
۱۶۲۶۲۹	۷۳۲۸/۶	سایر سبزیجات	
۱۴۹۲۵۴۰/۹	۴۰۶۳۱/۶	جمع سبزیجات	
۵۱۰۳۱۰	۴۰۲۹۷	یونجه	نیاتات علوفه ای
۴۶۴۲۳۰	۸۷۶۲	ذرت علوفه ای	
۳۱۶۹۵۵/۱	۱۴۷۶۰/۲	سایر نیاتات علوفه ای	
۱۲۹۱۴۹۵/۱	۶۳۸۱۹/۲	جمع نیاتات علوفه ای	
۱۱۲۲۸۷	۲۱۲۵۷۵	پسته	سایر محصولات
۳۴۲۹۴۰	۵۸۴۵۱	خرما	
۲۱۳۵۵	۲۰۴۴۰	گردو	
۱۰۵۶۹	۱۵۰۹۳	بادام	
۳/۴	۱۰۱۳	زعفران	

از نظر نوع دام استان کرمان با داشتن ۱۴۷۴۳۳۳ رأس بز و بزغاله، ۱۱/۹۵ درصد تعداد بز و بزغاله‌های کشور را دارا بوده و از نظر تعداد شتر و گاو میش نیز استان با در اختیار داشتن ۰/۱۳ درصد از تعداد شتر و گاو میش کشور را به خود اختصاص داده است. به طور کلی دامداری در استان کرمان عمدتاً سنتی و با محوریت پرورش بز و بزغاله و گوسفند و بره می‌باشد. وجود مراتع در استان کرمان و وجود کشتزارهای وسیع در بعضی مناطق استان

زمینه مساعدی برای پرورش دام ایجاد کرده است. در سال ۱۳۹۳ استان کرمان با تولید بیش از ۲۰ هزار تن گوشت قرمز و بالغ بر ۱۸۲ هزار تن شیر به ترتیب ۲/۷ و ۲/۱ درصد تولید گوشت قرمز و شیر کشور را از آن خود نموده است. همچنین در این سال، ۴۳/۵۶ هزار تن گوشت مرغ و ۱۷/۲۸ هزار تن تخم مرغ و ۵۸۸۳ تن انواع آبزیان، صید و تولید شده است که از این میزان ۴۷۸۱ تن به مزارع پرورش ماهی و ۱۱۰۲ تن به منابع طبیعی و نیمه طبیعی تعلق داشته است.

۳-۲-۶- پوشش گیاهی و جانوری

استان کرمان با مساحت ۱۸/۱ میلیون هکتار (۱۱/۵ درصد مساحت کل کشور) در حاشیه کویر مرکزی ایران قرار گرفته است و بیشتر مناطق استان دارای پوشش گیاهی از نوع استپ-بیابانی و نیمه بیابانی به شمار می‌روند. بنا بر شواهد تاریخی سراسر این استان در ادوار گذشته پوشیده از مناطق جنگلی بوده است ولی به مرور به واسطه استفاده و قطع بی‌رویهی درختان این جنگل‌ها از بین رفته و به صورت بیابان‌های سوزان درآمده است. از سال ۱۳۸۱ عملاً حیطه وظایف منابع طبیعی و آبخیزداری به دو بخش شمال و جنوب تقسیم شد، لذا در این گزارش منابع طبیعی بخش‌های شمالی و جنوبی استان شامل جنگل‌ها، مراتع و مناطق بیابانی مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرند. بر اساس تقسیم‌بندی‌های اقلیمی و مطالعه جامع گیاهی، پنج منطقه رویش جنگلی شامل هیرکانی، نیمه مرطوب ارسبارانی، ایران و تورانی، خلیجی- عمانی و زاگرسی می‌باشد و استان کرمان دارای دو منطقه رویشی ایران و تورانی و خلیجی- عمانی می‌باشد.

منطقه رویشی ایران و تورانی

این منطقه رویشی با مساحت حدود ۳/۵ میلیون هکتار قسمت اعظم فلات مرکزی ایران را در بر گرفته، جزو مناطق خشک و نیمه خشک می‌باشد که بیشترین گونه‌های بومی را داراست و بر حسب شرایط توپوگرافی و ارتفاع به دو زیر منطقه کوهستانی و جلگه‌ای تقسیم می‌شود. جنگل‌های منطقه ایران تورانی از نظر تولید چوب، کم اهمیت ولی از نظر مسائل زیست محیطی، حیات وحش، حفاظت خاک، تولیدات غیر چوبی و گیاهان دارویی دارای اهمیت ویژه‌ای هستند. مشکلات عمده این جنگل‌ها، دامداری خارج از توان، محدود شدن منابع آب به دلیل بهره‌برداری بی‌رویه، خشکسالی‌ها، توسعه جاده‌ها، شهرها و روستاها می‌باشد.

منطقه رویشی نیمه گرمسیری خلیج عمانی

این منطقه بخشی از جنوب غربی و تمام سواحل جنوبی کشور را شامل می‌شود. مساحت جنگل‌های این منطقه ۲/۸ میلیون هکتار است که به دلیل شرایط نامساعد اقلیمی دارای تنوع گونه‌ای کمتر از مناطق هیرکانی، ارسبارانی و زاگرس است.

علاوه بر گونه‌های خشک زی، جنگل‌های مانگرو نیز در این منطقه وجود داشته و سطح قابل توجهی از جنگل‌های منطقه را تشکیل می‌دهند. بسیاری از گونه‌های این منطقه مانند شیشم و انار شیطان و سایر گونه‌های گرمسیری، مدیترانه‌ای و ییلاقی به دلیل منحصر به فرد بودن به‌عنوان ذخیره‌گاه مورد حفاظت و حمایت قرار گرفته‌اند.

جدول ۲۳- مساحت پارک‌های جنگلی طبیعی، فضا‌های سبز و ذخیره‌گاه‌های جنگلی استان در پایان سال ۹۸

پوشش گیاهی	مساحت (هکتار)
پارک‌های جنگلی طبیعی	۳۹۱/۱
فضاهای سبز	۱۸۳۷۴۱
ذخیره‌گاه‌های جنگلی	۷۹۶۸/۸
جمع کل عرصه‌های جنگلی	۱۴۹۵۳۳۶/۱

جدول ۲۴- مساحت جنگل‌ها، مراتع و پدیده‌های بیابانی تا سال ۱۳۹۸

مساحت (هکتار)		شرح	
۱۴۹۵۳۳۶/۱		جنگل	
۸۲۰۹۸۸۰	۱۰۹۴۴۵/۴	خوب (پرتراکم)	
	۲۲۰۲۱۰۸/۹	متوسط (نیمه متراکم)	
	۵۸۹۸۳۲۵/۷	فقیر (تراکم کم)	
۷۸۵۳۸۶۴		بیابان	

استان کرمان با وسعت زیاد، تنوع آب‌وهوایی گسترده و دارا بودن زیستگاه‌های مختلف طبیعی توانسته است گونه‌های جانوری و گیاهی متنوعی را در خود پرورش دهد، به طوری که وجود گونه‌های جانوری در معرض

خطر انقراض نظیر خرس سیاه آسیایی و جیرفتی که در دنیا کمیاب می‌باشند، اهمیت زیستگاه‌های طبیعی استان و لزوم حفاظت از آن‌ها را نمایان می‌سازند.

در استان کرمان به لحاظ موقعیت جغرافیایی، طبیعی و شرایط اقلیمی گونه‌های مختلفی از حیوانات وحشی و اهلی در قسمت‌های کوهستانی و جلگه‌ای آن زندگی می‌کنند. در نواحی سردسیری و گرمسیری استان حیواناتی همچون پلنگ، یوزپلنگ، گرگ، روباه، خرس سیاه، شغال، کفتار، خرگوش، انواع مار، کل، بز، میش و قوچ زندگی می‌کنند.

گورخر از دیگر جانوران این استان است که در دشت‌ها زیست می‌کند که در گذشته تعداد آن‌ها زیاد بوده ولی در اثر شکار بی‌رویه، نسل آن در استان منقرض شده و معرفی مجدد آن به منطقه در حال انجام است. خشک‌سالی و چرای بیش از اندازه دام اهلی و در نتیجه تخریب زیستگاه‌ها، فعالیت معادن و همچنین شکار غیرمجاز، حیات بسیاری از گونه‌ها را در معرض خطر قرار داده است.

۳-۲-۷- وضعیت کانسارهای معدنی

کمرندهای معدنی استان شامل کمرندهای دهج-ساردوئیه، سنندج-سیرجان، ارومیه دختر و اسفندقه - فاریاب می‌باشند.

کمرند دهج -ساردوئیه: کمرند دهج-ساردوئیه، از دهج در شمال غرب استان کرمان در امتداد کمرند آتشفشانی-نفوذی ارومیه دختر از شمال غرب تا جنوب شرق در منطقه ساردوئیه به طول حدود ۵۰۰ کیلومتر کشیده شده است.

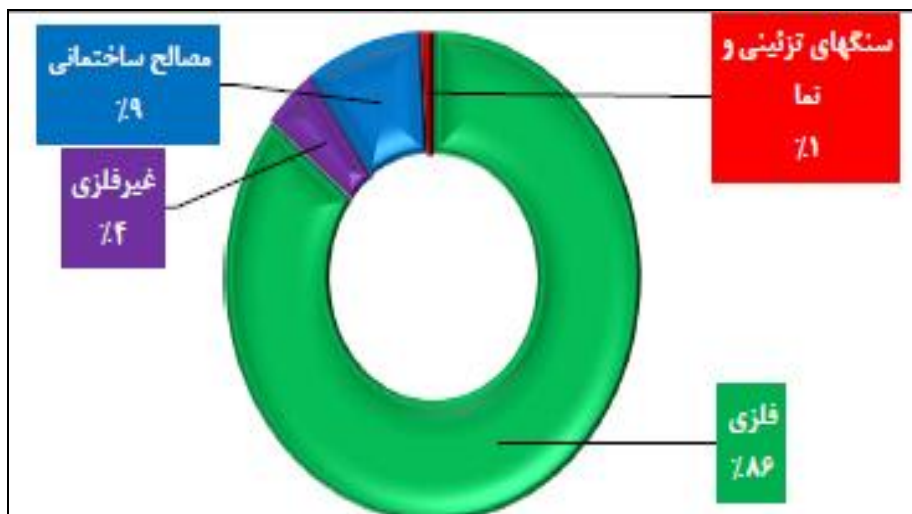
کمرند سنندج - سیرجان: بر اساس برداشت‌ها و مطالعات اخیر، این زون به دو بخش شمالی و جنوبی تقسیم می‌شود که بخش جنوبی، از گلپایگان تا سیرجان با آثار کوهزایی پرکامبرین و تریاس میانی و وجود توده‌های نفوذی مانند گرانیت‌های حاجی‌آباد، اقلید، سیرجان و توده‌های بازی اسفندقه مشخص می‌گردد و بخش شمالی آن که همدان-ارومیه خوانده می‌شود، با عملکرد فازهای مهم کوهزایی سیمین کرتاسه پایانی مشخص می‌شود. توده‌های نفوذی متعددی مانند اراک، بروجرد، مایر و الوند در آن به وجود آمده است.

کمرند ارومیه دختر: این ایالت به صورت یک نوار آتشفشانی در غرب-جنوب غربی زون ایران مرکزی و در شمال زون سنندج-سیرجان جای دارد. این نوار از یک سری گسترده ستر از سنگ‌های آتشفشانی و آذرآواری‌های وابسته به آن تشکیل شده که از سهند تا بزمان کشیده شده است.

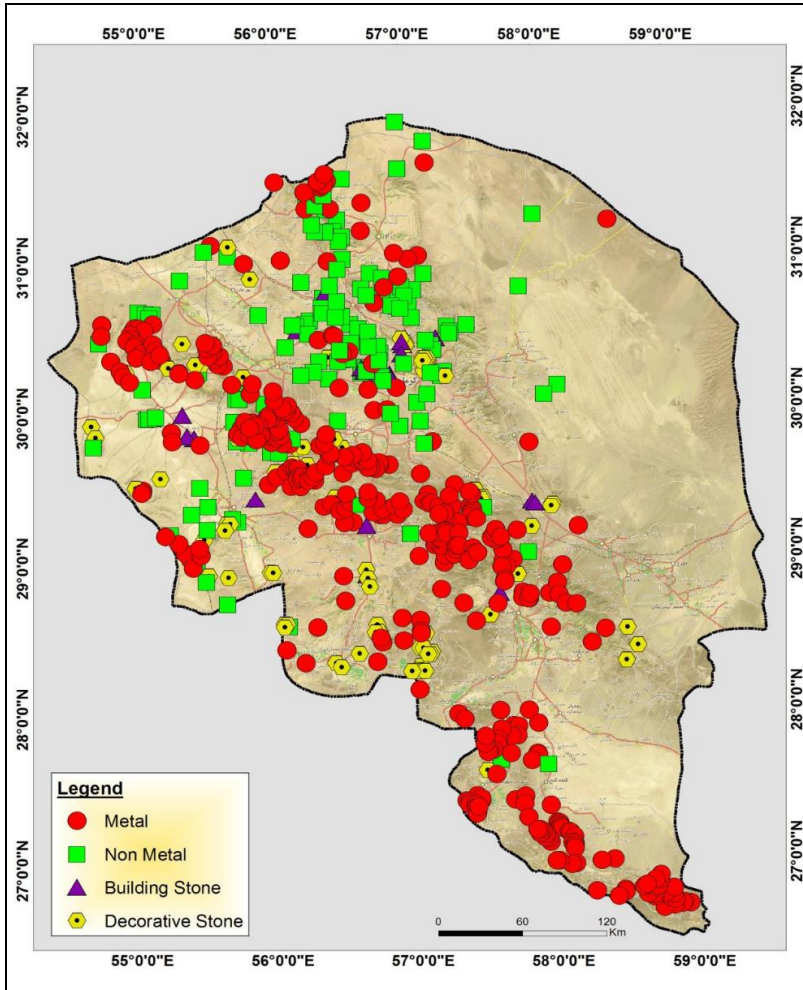
کمر بند فلز زایی کرم دار اسفندقه-فاریاب: این کمر بند متعلق به پایان زون سنندج-سیرجان می باشد که از شرق به فروافتادگی جازموریان، از جنوب و جنوب غربی به زون های مکران و زاگرس و از شمال به سنگ های آتشفشانی زون ارومیه-دختر محدود می شود. در این نوار، دو منطقه فلزدار و کروم دار به نام های اسفندقه و فاریاب وجود دارد که تاکنون بزرگ ترین ذخایر کرومیت را تشکیل می دهند.

بر اساس آمار وزارت صنعت، معدن، تجارت، استان کرمان با ذخیره ۲/۴ میلیارد تن از لحاظ میزان ذخایر معدنی رتبه هفتم کشور را به خود اختصاص داده است.

سهم گروه های معدنی از کل ذخیره مواد معدنی استان به صورت گروه فلزی ۸۶ درصد (برابر ۲,۱ میلیارد تن)، گروه غیرفلزی ۴ درصد (برابر ۰,۱ میلیارد تن)، سنگ های تزئینی و نما ۱ درصد (برابر ۰/۰۲ میلیارد تن) و مصالح ساختمانی ۹ درصد (برابر ۰/۲ میلیارد تن) می باشد.

نمودار ۵- درصد ذخایر انواع مواد معدنی در استان کرمان

نقشه ۹- پراکندگی مواد معدنی در استان کرمان

۳-۲-۸- مخاطرات محیطی

۳-۲-۸-۱- زلزله

بررسی لرزه‌خیزی واحدهای لرزه زمین ساخت استان کرمان نشان می‌دهد که بخش عمده استان به شدت در معرض خطر زلزله‌های شدید است و خطر زلزله در سیرجان، لوت مرکز و احتمالاً جازموریان نسبت به سایر مناطق کمتر است.

استان کرمان در طی تاریخ ۲۰۰۰ ساله لرزه‌خیزی کشور بارها مکان زمین‌لرزه‌های متوسط تا قوی بوده است. استان کرمان با دارا بودن ۱۷ گسل فعال یکی از لرزه‌خیزترین استان‌های کشور به شمار می‌رود. این گسل‌ها به این شرح است:

گسل گلباف

این گسل با طول حدود ۱۰۰ کیلومتر و روند شمال غربی، جنوب شرقی؛ از جنوب غرب دشت بم تا غرب شهداد ادامه می‌یابد و در این محل به گسل لکوکوه می‌پیوندد. این گسل مسبب بیش از ۱۳ زلزله تاریخی با بزرگی بیش از ۵ است از این رو یکی از فعال‌ترین گسل‌های استان کرمان به شمار می‌رود.

گسل نایبند

گسل نایبند با طول بیش از ۴۰۰ کیلومتر دارای امتداد تقریبی شمالی - جنوبی است که در برخی از نقاط جابجایی قائمی در حد ۲۰ متر را نشان می‌دهد و وقوع زلزله‌هایی در بخش جنوبی این گسل، نشان از فعال بودن آن است.

گسل لکرکوه

این گسل با روند شمال - شمال شرقی، جنوب - جنوب غربی تقریباً به موازات گسل نایبند و به طول ۱۳۰ کیلومتر در غرب آن قرار دارد. مسبب وقوع زمین‌لرزه ویرانگر سال ۱۲۹۰ هجری راور که منجر به کشته شدن ۷۰۰ نفر شد، این گسل بوده است.

گسل کوهبنان

گسل کوهبنان است با طول حدود ۳۰۰ کیلومتر یکی از لرزه‌خیزترین روندهای ساختاری در استان کرمان است که زمین‌لرزه‌های سال ۱۲۴۲ هجری چترود، ۱۲۵۰ چترود، ۱۳۶۵ گسیک زرنند و ۱۳۸۳ حتکن به این گسل نسبت داده شده است.

گسل داوران

این گسل در کوهستان‌های شمال دشت رفسنجان واقع شده است.

گسل رفسنجان

این گسل با طول بیش از ۱۴۰ کیلومتر در جنوب شهرستان رفسنجان مسبب زمین‌لرزه سال ۱۳۰۲ است که ۲۶۰۰ نفر بر اثر آن جان باختند.

گسل انار

گسل انار که با طول حدود ۱۰۰ کیلومتر از نزدیکی شهر انار عبور می‌کند، ادامه گسل رفسنجان است.

گسل ده شیر

گسل ده شیر با طول ۳۵۰ کیلومتر از جنوب نائین شروع شده و به “چاه گو” واقع در منطقه سیرجان می‌رسد.

گسل شهر بابک

گسل شهر بابک با طول حداقل ۲۷۰ کیلومتر و قسمتی از یک گسل اصلی و مهم ایران است که در برخی از منابع علمی بنام گسل ده شیر- بافت نامیده شده است.

گسل بلورد

گسل بلورد با طول حدود ۷۰ کیلومتر در حد فاصل جنوب بلورد شهرستان سیرجان تا جنوب شهرستان سیرجان است. این گسل بافت با طول تقریبی ۹۶ کیلومتر از شهرستان بافت عبور می‌کند و توانایی ایجاد زلزله با بزرگای ۷ را دارد.

گسل لاله‌زار

گسل لاله‌زار با طول ۵۰ کیلومتر، دوازدهمین گسل فعال استان کرمان است که مرکز چندین زلزله مهم و تاریخی بوده است.

گسل‌های ساردوئیه (سریژن) و جیرفت (سبزوار)

طول گسل ساردوئیه (سریژن) حدود ۱۰۰ کیلومتر است و گسل جیرفت (سبزوار) از دیگر گسل‌های فعال استان کرمان و دارای روند تقریباً شمالی-جنوبی است.

گسل‌های جنوب جازموریان

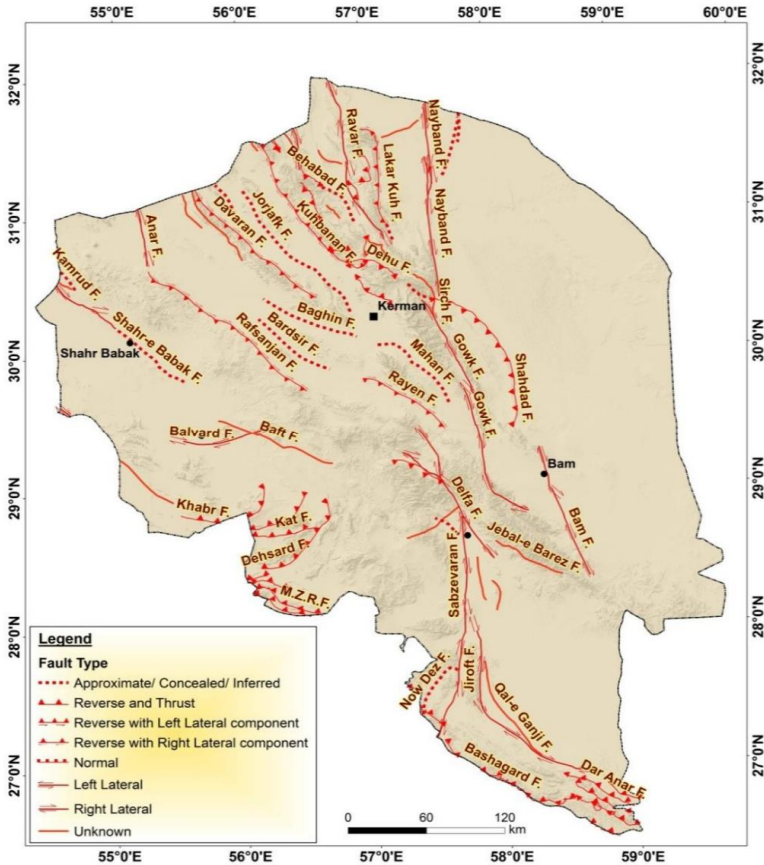
گسل‌های جنوب جازموریان از دیگر گسل‌های فعال استان است بطوری که در منطقه مکران تعداد زیادی گسل با جهت گیری شرقی-غربی وجود دارد که یکی از مهم‌ترین آن‌ها گسل‌های جنوب جازموریان است.

گسل راین و گسل بم

این گسل با طول حدود ۶۵ کیلومتر و از حوالی شهر بم می‌گذرد. بطوریکه در قرن اخیر شاهد وقوع چندین زمین‌لرزه ناشی از این گسل بوده‌ایم.

گسل ماهان

گسل ماهان از شرق ماهان عبور می کند.

نقشه ۱۰- گسل های اصلی استان کرمان

با توجه به مشخصات زمین لرزه‌هایی که قادر به ایجاد پارامترهای جنبش زمین می‌باشند، زمین لرزه‌های طراحی مطابق با آیین‌نامه طراحی ساختمان‌ها در برابر زلزله (استاندارد ۲۸۰۰) مناطق مختلف کشور را از دیدگاه خطر لرزه‌ای به چهار قسمت تقسیم می‌نماید. این چهار قسمت عبارت‌اند از:

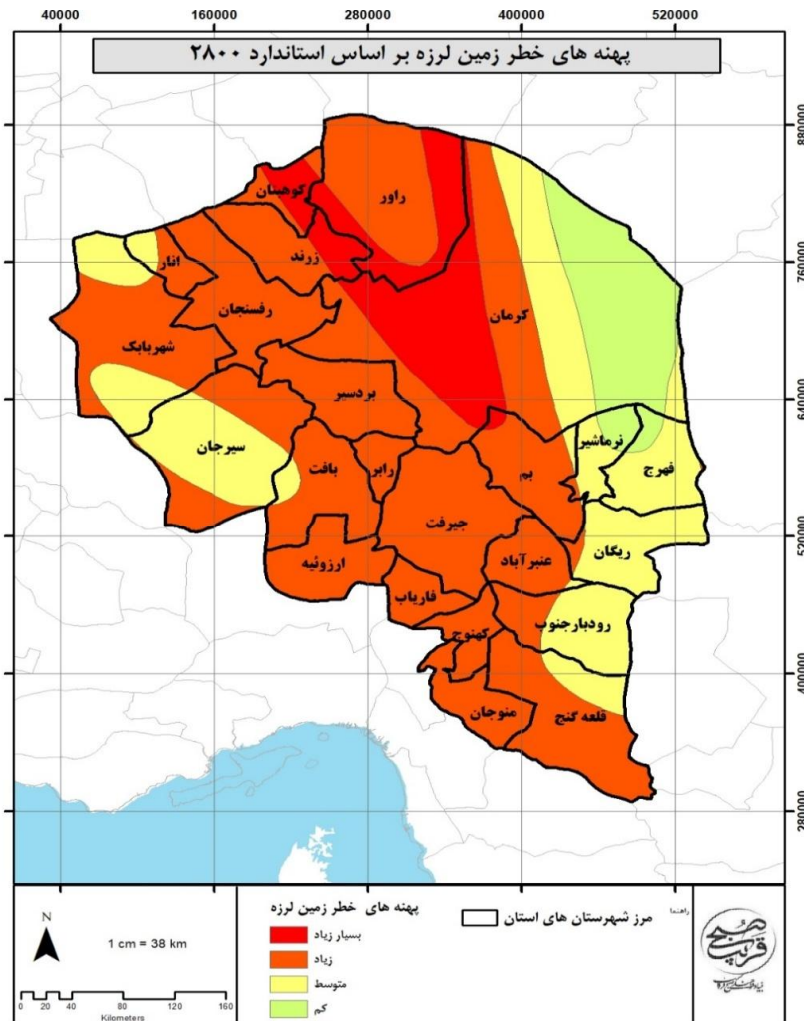
- مناطق با خطر نسبی خیلی زیاد (شتاب $g \leq 0.35$)

- مناطق با خطر نسبی زیاد (شتاب $g = 0.30$)

- مناطق با خطر نسبی متوسط (شتاب $g = 0.25$)

- مناطق با خطر نسبی کم (شتاب $g \geq 0.20$)

بر اساس نقشه پهنه‌بندی خطر نسبی، بیشترین وسعت گستره استان کرمان در محدوده با خطر نسبی زیاد قرار دارد. به سمت شرق استان از خطر زمین‌لرزه کاسته می‌شود به طوری که شرقی‌ترین بخش استان، دارای خطر نسبی کم می‌باشد.

نقشه ۱۱- پهنه‌های خطر زمین لرزه بر اساس استاندارد ۲۸۰۰

از ۱۸۳۰۷۱ کیلومتر مربع کل مساحت استان کرمان، ۱۰۲۸۴۰ کیلومتر مربع معادل ۵۶ درصد از مساحت استان فاصله کمتر از ۵ کیلومتر (خطر بالا) با گسل‌ها دارند و تنها ۱۳ درصد (۲۴۵۵۳ کیلومتر مربع) از مساحت استان فاصله بیشتر از ۲۰ کیلومتر با گسل‌ها دارند. این در حالی است که شعاع متوسط زلزله‌های از ۲۰۱۵-۱۹۰۰ حدود ۰ کیلومتر بوده و دورترین نقطه استان از گسل‌ها ۶۲ کیلومتر فاصله دارد که آن هم در کویر لوت واقع شده است.

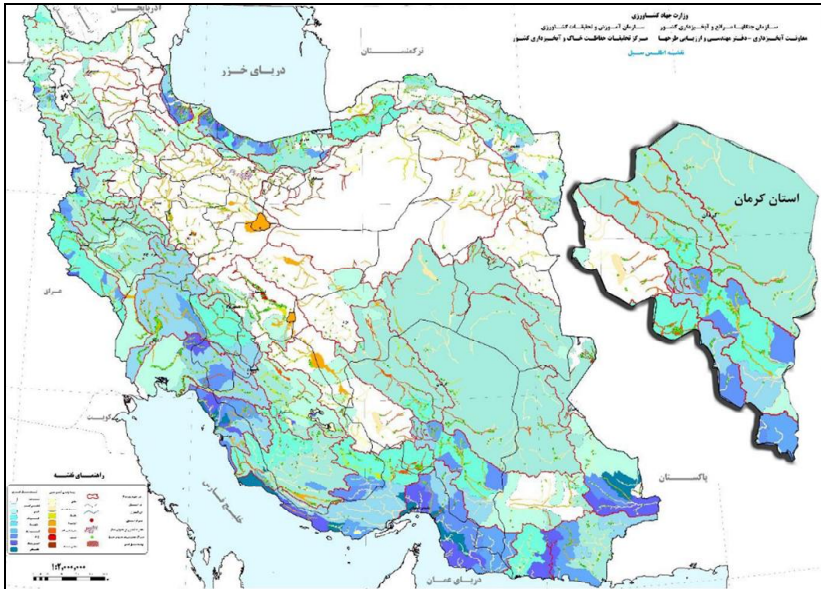
جدول ۲۵- مشخصات نقاط جمعیتی استان در ارتباط با خطوط گسل

نقاط جمعیتی	تعداد	جمعیت	واقع در محدوده یک کیلومتری گسل (غیرمجاز به لحاظ شهرسازی)		واقع در محدوده یک تا ۵ کیلومتری گسل	
			تعداد	درصد جمعیت	تعداد	درصد جمعیت
شهر	۷۱	۱۶۹۴۸۸۱	۲۷	۱۰۳۱۴۹۰	۱۲۲۱۶۶۹	۷۲/۲۹
روستا	۱۱۷۵۵	۱۲۴۴۳۴۴	۲۲۶۶	۱۵۳۱۴۱	۴۹۲۶۵۶	۲۹/۶۵

۳-۲-۸-۲- سیل

در بررسی‌های به عمل آمده از سال ۱۳۲۴ تا سال ۱۳۷۸ در استان کرمان تعداد سیلاب و خسارت‌های ناشی از آن به شدت افزایش یافته به طوری که طی سال‌های ۱۳۲۴ تا ۱۳۵۰ تعداد ۲۶ سیل در استان کرمان و طی دهه پنجاه تا شصت تعداد ۵۰ مورد سیل و طی سال‌های ۱۳۶۰ تا ۱۳۷۰ تعداد ۳۰۰ سیل در استان کرمان واقع شده است طی سال‌های فوق بر اثر وقوع سیلاب به ۱۸۱۰ رشته قنات ۲۰۰۰۰ باب منزل مسکونی و آموزشی و تجاری، ۴۳۴۶۹ هکتار باغ و اراضی زراعی و ۵۰۰ دهنه پل خسارت وارد شده و بیش از ۱۲۰ هزار رأس دام تلف شده است. در چند سال اخیر نیز به دلیل خشکسالی‌های متمادی، عدم توزیع مناسب فصلی بارش از یک سو و نوسانات شدید میزان بارندگی و نوع ریزش عمدتاً سیلابی در سطح استان و همچنین تخریب پوشش گیاهی استان به عنوان عامل محدودکننده سیلاب، باعث افزایش شدید جریان‌ات سطحی و سیلاب‌ها به خصوص مناطق جنوبی استان، با وجود مقادیر کمتر بارندگی شده است.

به علت کم و ناچیز بودن ریزش‌های جوی، بسیاری از رودخانه‌های استان کوچک، کوتاه و با رژیم جریان موقتی تا فصلی می‌باشند. جریان آب در رودخانه‌های استان در بسیاری از اوقات سال (به‌ویژه در بهار) کدر و گل‌آلود است. به علت کم بودن منابع آب، مناطق حاشیه رودخانه‌ها محل تجمع انسان، تشکیل روستاها و استفاده بسیار زیاد از زمین می‌باشد. بنابراین محدوده‌های کمی از حاشیه رودخانه‌های استان به‌صورت بکر، طبیعی و فاقد مالکیت شخصی است که این مسئله امکان ایجاد خسارات ناشی از سیل را افزایش می‌دهد.

نقشه ۱۲- اطلس سیل ایران و استان کرمان

۳-۲-۳- طوفان شن

بیابان‌ها حدود ۴۳ درصد از سطح استان را به خود اختصاص داده است. بررسی‌های انجام شده نشان می‌دهد که سطحی معادل ۴/۵ میلیون هکتار از اراضی بیابانی استان تحت تأثیر شدید فرسایش شدید بادی قرار دارد. بر اساس این بررسی‌ها، کانون‌های بحرانی فرسایش بادی در استان، ۲۹ کانون با مساحت تقریبی ۵۹۲۵۲۷ هکتار می‌باشد که عمده فعالیت‌ها بیابان‌زدایی استان در همین محدوده بحرانی می‌باشد. شایان ذکر است استان کرمان از نظر وسعت کانون‌های بحرانی با شدت زیاد، رتبه اول را در سطح کشور داراست که سبب شده است مناطقی که تحت تأثیر فرسایش بادی در این کانون‌های بحرانی قرار گرفته‌اند متحمل خسارت زیادی در ابعاد اجتماعی و اقتصادی شوند.

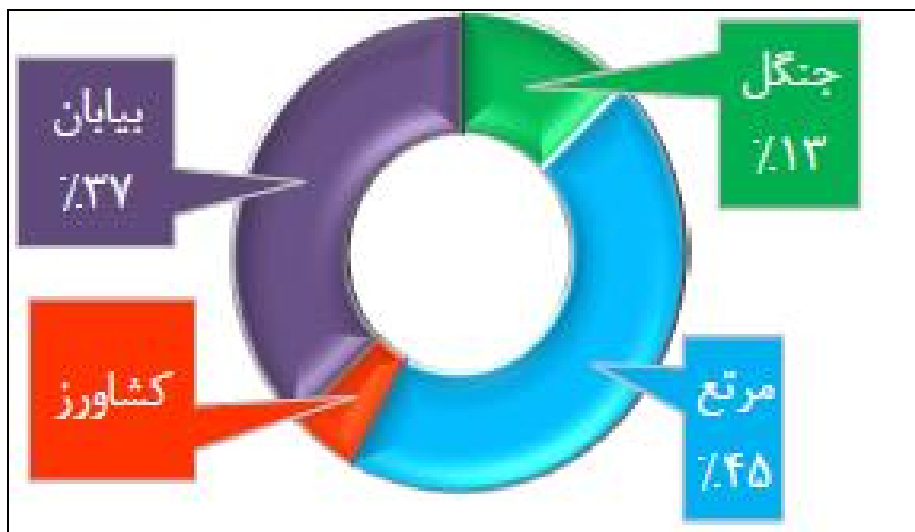
۳-۲-۹- کاربری اراضی

استان کرمان دارای ۶/۳ میلیون هکتار اراضی بیابانی می‌باشد که حدود ۳۷ درصد از سطح استان را به خود اختصاص داده است، از این میزان ۳/۲ میلیون هکتار اراضی کویری و بیابانی و ۲ میلیون هکتار شن‌زارهای فعال

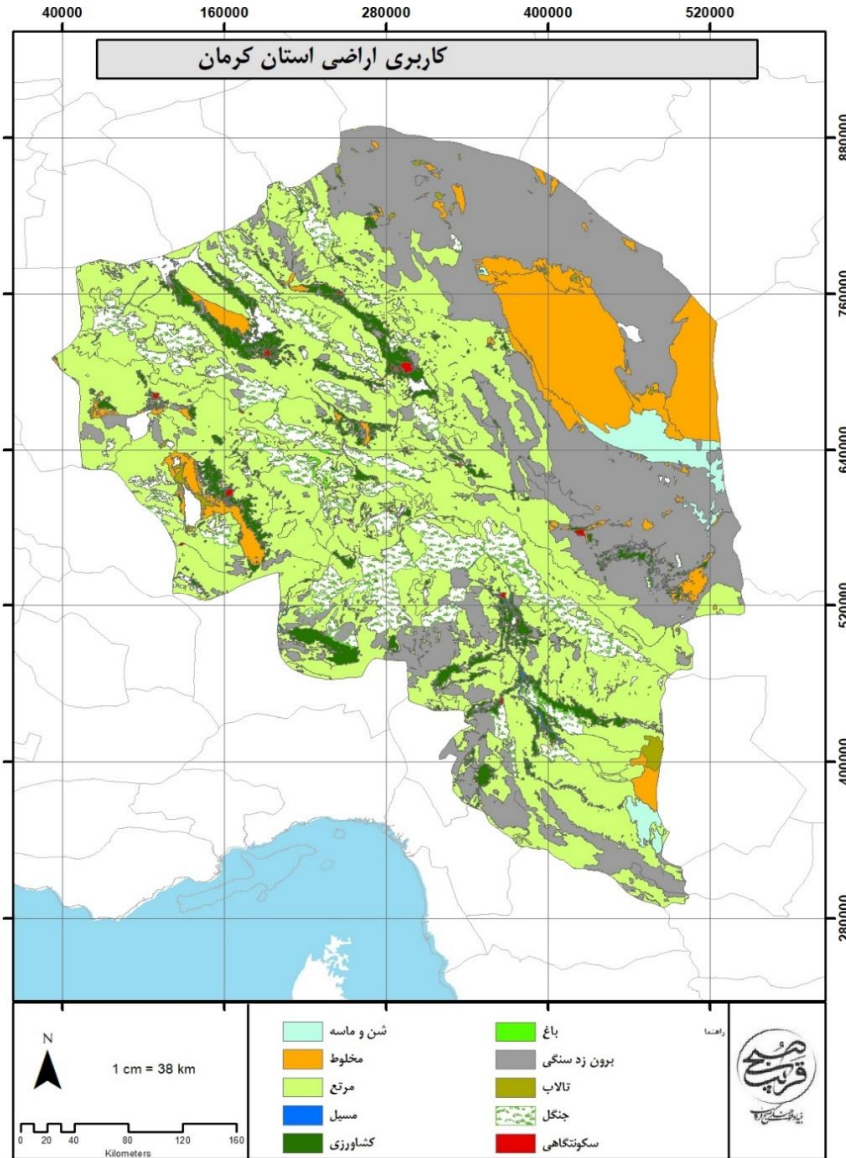
و نیمه فعال می‌باشد، تمرکز فعالیت‌های بیابان‌زدایی اداره کل منابع طبیعی استان در محدوده همین شنزارها می‌باشد.

لازم به ذکر است که از ابتدای شروع فعالیت‌های تثبیت شن و بیابان‌زدایی در استان کارهای چشم‌گیری در مناطق مختلف خصوصاً شهرستان‌های بم - کرمان (شهداد) و کهنوج صورت پذیرفته که تأثیر قابل‌ملاحظه‌ای در بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی این مناطق گذاشته است بررسی‌های انجام شده نشان می‌دهد که سطحی معادل ۴/۲ میلیون هکتار از اراضی بیابانی استان تحت تأثیر شدید فرسایش بادی قرار داشته که دارای بالاترین درجه آسیب‌پذیری می‌باشند.

همچنین بر اساس مطالعات شناسایی کانون‌های بحرانی فرسایش بادی در سال ۸۱ تعداد ۱۶ کانون بحرانی فرسایش بادی با مساحت ۶۷۶۰۰۰ هکتار در سطح استان شناسایی که در حال حاضر عمده فعالیت‌های استان در بخش بیابان در محدوده همین کانون‌های بحرانی صورت می‌گیرد.

نمودار ۶- درصد انواع کاربری

نقشه ۱۳- کاربری اراضی استان کرمان

۳-۲-۱۰- واحدهای اراضی

واحدهای اراضی استان کرمان در ۹ تیپ اصلی، یک تیپ متفرقه و یک مجموعه از تیپها قرار می گیرد.

تیپ کوهستان‌ها: تیپ مذکور حدود ۲۰/۰۹ درصد از وسعت استان را در بر می‌گیرد و خود به ۶ واحد جداگانه تقسیم می‌شود. در سطح استان، کوه‌های بسیار مرتفع تا کم ارتفاع به‌صورت مجتمع و یا پراکنده دیده می‌شود. اغلب کوه‌های استان از سنگ‌های آذرین و در قسمت‌هایی از سنگ‌های آهکی، ماسه‌سنگ، کنگلومرا، دگرگونی، گچی و یا مارنی تشکیل شده است. شیب این تیپ بین ۵۰ تا ۱۰۰ درصد است.

تیپ تپه‌ها: این تیپ شامل ۴ واحد اراضی است و معادل ۱۵/۸۶ درصد از وسعت استان را شامل می‌شود. تپه‌ها به صورت مجتمع در کنار کوه‌ها قرار گرفته و یا در سطح استان پراکنده‌اند. بخش اعظم تپه‌ها فاقد پوشش خاکی و گیاهی است. جنس تپه‌ها از سنگ‌های آذرین، کنگلومرا، مارن‌های گچی، ماسه‌سنگ و گچ بوده است.

تیپ فلات‌ها و تراس‌های فوقانی: این تیپ ۱۴/۹۸ درصد از وسعت استان را در بر گرفته و به ۷ واحد اراضی تقسیم می‌گردد. واحد مزبور دارای خاک‌های کم‌عمق با بافت سبک تا خیلی سنگین و توام با سنگریزه و یا بدون سنگریزه است.

تیپ دشت‌های دامنه‌ای: تیپ مذکور دارای ۵ واحد اراضی بوده و ۴/۱۸ درصد وسعت استان را شامل می‌شود. دشت‌های دامنه‌ای، اراضی نسبتاً مسطح و یا با شیب ملایمی را در بر می‌گیرد که اغلب بدون سنگریزه و یا با سنگریزه کم همراه بوده است.

تیپ دشت‌های رسوبی رودخانه‌ای: این تیپ مشتمل بر ۲ واحد اراضی است و ۰/۶۶ درصد از وسعت استان را در بر می‌گیرد. یک واحد شامل دشت‌های رسوبی مسطح و یا خاک‌های عمیق مربوط به رسوبات رودخانه هلیل رود و واحد دیگر شامل اراضی رسوبی و مسطح حاشیه رودخانه بهم می‌گردد.

تیپ اراضی پست و طشتکی: این واحد ۱/۱۹ درصد از وسعت استان را شامل می‌شود. اراضی پست بسیار مسطح با خاک‌های عمیق و با بافت متوسط تا سنگین و شوری بسیار زیاد جز این واحد به شمار می‌رود.

تیپ دشت‌های سیلابی: تعداد ۳ واحد اراضی، مربوط به این تیپ وجود دارد. ۵/۲۸ درصد از وسعت استان به این واحدها تعلق دارد. این تیپ اراضی بسیار مسطح همراه با کمی تحلدب با مسیل‌های فرسایشی کم عمق و فعال را در بر می‌گیرد.

تیپ آبرفت‌های بادبزی شکل سنگریزه دار: این تیپ نیز خود به ۳ واحد اراضی تقسیم شده و ۳/۱۹ درصد از وسعت استان را شامل می‌شود. زمین‌های مذکور اراضی نسبتاً مسطح و سنگریزه داری است که در ورودی رودخانه‌ها، نواحی کوهپایه‌ای و ابتدای دشت به چشم می‌خورد.

تیپ واریزه‌های بادبزنی شکل سنگریزه دار: تیپ مذکور شامل ۴ واحد اراضی است و ۲۳/۹۸ درصد از وسعت استان را در بر می‌گیرد. این تیپ شامل اراضی سنگریزه داری است که مواد اصلی آن‌ها در اثر تخریب و قوه ثقل زمین جدا شده و توسط آبراهه‌های فصلی در پایین کوه‌ها و تپه‌ها و به موازات آن‌ها رسوب‌گذاری شده است.

تیپ اراضی متفرقه: وسعت این تیپ معادل ۹/۳ درصد از مساحت استان بوده و به ۳ واحد اراضی تقسیم می‌گردد. تیپ مزبور شامل شن‌های روان، تپه‌های شنی متحرک، شن‌ها و اراضی شنی تثبیت شده و اراضی مخروطه و فرسایش یافته کویر لوت است.

۳-۲-۱۱- مناطق حفاظت شده

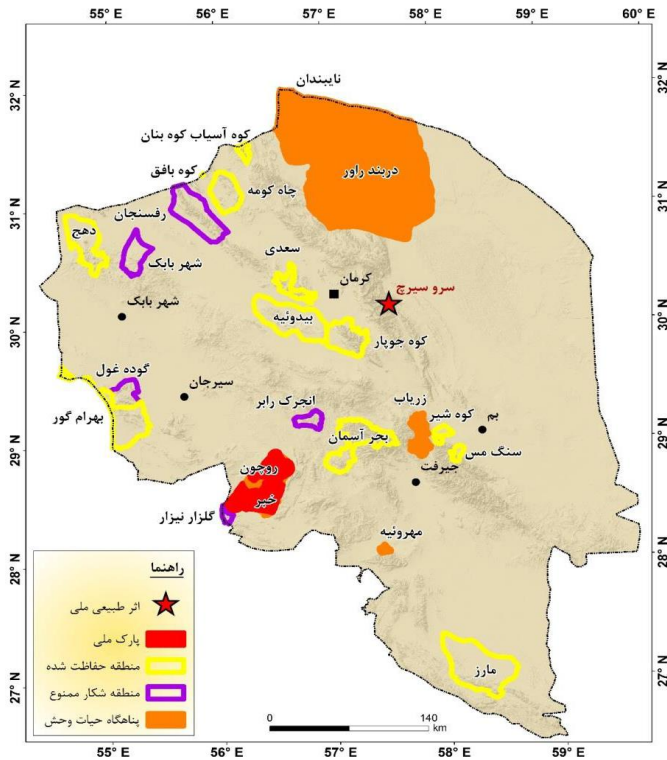
بر اساس گزارش اداره کل حفاظت محیط زیست استان کرمان مناطق تحت مدیریت استان شامل ۸ منطقه حفاظت شده (۶۱۰۹۹۳،۷ هکتار) و پارک ملی خیر و همچنین ۶ منطقه شکارممنوع (۲۲۶۲۸۲،۹۳۳ هکتار) و ۴ پناهگاه حیات وحش (۱۴۴۷۱۲۵ هکتار) می‌باشد.

جدول ۲۶- موقعیت و مساحت مناطق حفاظت شده استان

موقعیت	مساحت (هکتار)	منطقه حفاظت شده
در فاصله ۲۵ کیلومتری شرق شهر رابر	۱۱۹۵۷۲،۵۳۵	منطقه حفاظت شده بحرآسمان
حد واسط شهرهای ماهان و جوپار	۵۱۸۳۲،۱۷۵	منطقه حفاظت شده کوه جوپار
در شمال روستای شعبیره تا روستای قاسم آباد	۶۴۶۷۹،۰۴۷	منطقه حفاظت شده چاه کوچه
در منطقه شمال استان کرمان	۹۷۸۷۶،۷۳۶	منطقه حفاظت شده دهج
واقع در در شهرستان کرمان و منطقه سعدی	۳۷۳۰۰	منطقه حفاظت شده سعدی
مجاورت با استان سیستان و بلوچستان	۱۲۹۵۴،۸۹۸	منطقه حفاظت شده سنگ مس
مجاورت با استان سیستان و بلوچستان	۱۳۳۶۶،۴۲۴	منطقه حفاظت شده کوه شیر
در امتداد جاده چاه لک به سولان از سمت شمال	۲۱۳۴۱۱،۸۶۰	منطقه حفاظت شده مارز
در فاصله ۴۰ کیلومتری شهر بافت	۱۴۹۹۸۲،۲۶۷	پارک ملی خیر

جدول ۲۲- موقعیت و مساحت مناطق شکار ممنوع استان

موقعیت	مساحت (هکتار)	منطقه شکار ممنوع
در غرب شهرستان ریگان	۷۷۶۰۰	منطقه شکار ممنوع ریگان
در محدوده شهرستان بافت و شهرستان رابهر	۱۸۹۹۱	منطقه شکار ممنوع انجرک
شهرستان شهربابک	۵۶۱۷۶,۲۰۵	منطقه شکار ممنوع شهربابک (گود چاه)
در فاصله ۴۰ کیلومتری غرب شهر سیرجان	۴۸۷۳۶,۶۲۹	منطقه شکار ممنوع گود غول
در محدوده استحقاظی شهرستان بافت دهستان گوغر	۴۰۶۶,۸۷۰	منطقه شکار ممنوع جنگل قلابی گوغر
ضلع غربی شهرک مس سرچشمه	۲۰۷۱۲,۲۲۹	منطقه شکار ممنوع پاریز
در فاصله ۴۰ کیلومتری شهر بافت	۲۸۶۲۵,۲۵۳	پناهگاه حیات وحش روچون
در شمال و شرق شهر راور	۱۳۶۸۵۹۵,۶۹۱	پناهگاه حیات وحش دربند راور
شهرستان جیرفت	۴۵۳۰۹,۰۹۵	پناهگاه حیات وحش زریاب
در فاصله ۶۰ کیلومتری شمال کهنوج و ۱۰۰ کیلومتری جنوب غربی شهرستان جیرفت	۴۵۹۵,۳۸۰	پناهگاه حیات وحش مهرنیه

نقشه ۱۴- مناطق تحت حفاظت محیط زیست استان کرمان

۳-۳- بررسی نظام اجتماعی-جمعیتی

۳-۳-۱- بررسی و تحلیل اجتماعی و فرهنگی استان کرمان

۳-۳-۱-۱- تعیین عوامل و فرایندهای فرهنگی مانع و پیشبرنده توسعه استان کرمان

توسعه اجتماعی با چگونگی و شیوه زندگی افراد یک جامعه پیوند تنگاتنگی دارد و ناظر بر بالا بردن سطح زندگی عمومی از طریق ایجاد شرایط مطلوب و بهینه در زمینه‌های فقرزدایی، تغذیه، بهداشت، مسکن، اشتغال، آموزش و چگونگی گذران اوقات فراغت می‌باشد. توسعه اجتماعی باید به رفاه و آسایش بیشتر افراد جامعه منجر شود تا افراد رضایت بیشتری از زندگی داشته باشند. توسعه اجتماعی، یک حوزه میان‌رشته‌ای و میان بخشی در جست‌وجوی بهزیستی مادی و اجتماعی مردم در همه سطوح جامعه تعریف می‌شود. از طرفی دیگر توسعه اجتماعی در برگیرنده بعدی از توسعه است که بر کنش و واکنش‌های انسانی، نهادها و روابط اجتماعی با یکدیگر تأکید می‌ورزد و بر آن‌ها تمرکز می‌نماید. امروز طرح رویکرد اجتماع محور در فرایند مدیریت و برنامه‌ریزی سبب شده که سنجش میزان توسعه‌یافتگی بر مبنای شاخص‌های اجتماعی و فرهنگی بخش مهمی از جریان تحقیق در راستای رفع نابرابری‌های منطقه‌ای به حساب آید (سرور و خلیجی، ۱۳۹۴).

به طور کلی در مسیر رسیدن به توسعه عواملی وجود دارد که مانع و عواملی نیز پیشبرنده توسعه است که پژوهشگران نیز در صدد شناخت این عوامل هستند؛ شناسایی عوامل مانع و یا پیشبرنده توسعه این امکان را فراهم می‌نماید که در شناخت و تحلیل روند تغییرات نیروهای پیشران توسعه در استان به یک چارچوب مشخص دست یافت. در واقع هدف از شناخت عوامل و فرایندهای فرهنگی و اجتماعی در نهایت دستیابی به چارچوبی جامع از این عوامل در ارتباط با توسعه استان است؛ اینکه روند تغییرات شاخص‌ها و مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی استانی به طور کلی در راستای توسعه و به عنوان بستر ساز و محرک توسعه عمل می‌کنند یا اینکه در فرایند توسعه به عنوان اختلال ایجاد می‌کنند (گزارش آمایش استان گیلان، ۱۳۹۷).

۳-۳-۱-۲- عوامل و فرایندهای فرهنگی-اجتماعی پیشبرنده توسعه

از جمله عوامل پیشبرنده توسعه استان کرمان می‌توان به مواردی همچون مدارای بالای اجتماعی، پابندی به دین، صداقت، استقامت و پایداری بالا، فرهنگ و سنت اصیل، نوع دوستی، پذیرش بالا نسبت به غریبه‌ها، علاقه به علم، قناعت و صبوری و همچنین صنایع دستی ارزشمند استان کرمان مانند؛ فرش، قلم‌زنی، گیوه، گلیم و ... اشاره کرد؛ که هر یک از این موارد یاد شده خود عاملی مهم در پیشبرد توسعه در استان محسوب می‌شوند به عنوان مثال میزان بالای مدارای اجتماعی و همچنین میزان بالای پذیرش اجتماعی عاملی مهم در جهت قبول

برنامه‌های توسعه‌ای در استان توسط مردم است که این موضوع اجرای برنامه‌های توسعه‌ای در استان را هموار کرده و از محرک‌های مهم توسعه به حساب می‌آیند.

علاوه بر این عوامل دیگری نیز مانند ارزیابی خوب نسبت به آینده، تعلق و عرق ملی نسبت به ایران و ... از دیگر عوامل پیشبرنده توسعه در استان به شمار می‌روند.

۳-۱-۳-۳- عوامل و فرایندهای فرهنگی-اجتماعی مانع توسعه

از موانع مهم فرهنگی توسعه در استان کرمان می‌توان به عدم وجود روحیه مطالبه‌گری، قانون‌گریزی، راحت‌طلبی، عدم آگاهی کافی در حوزه‌های مختلف، اعتماد به نفس پایین، از بین رفتن نشاط اجتماعی در جامعه و بالا بودن میزان روحیه تقدیرگرایی اشاره کرد. از موانع مهم دیگر در توسعه استان کرمان افزایش میزان آسیب‌ها و مشکلات اجتماعی است که شامل مواردی همچون بیکاری به‌ویژه بیکاری زنان، افزایش میزان طلاق، بالای بودن میزان مواد مخدر در استان چه در حوزه قاچاق و چه در حوزه اعتیاد، نزاع‌های دسته‌جمعی، قتل، سرقت، مهاجران غیرقانونی افغانستانی و... است.

پایین بودن میزان سرمایه اجتماعی در همه سطوح از دیگر موانع توسعه استان به شمار می‌رود. پایین بودن اعتماد سازمانی و اعتماد عمومی، پایین بودن رضایت از زندگی، گسترش ویژگی‌های اخلاقی منفی، مشارکت پایین، پنداشت به عدم موفقیت نظام در رفع مشکلات، ارزیابی پایین نسبت به کیفیت خدمات سازمانی و ... از متغیرهای سنجش سرمایه اجتماعی بوده است که میزان آن در استان کرمان کمتر از میانگین کل کشور بوده است که این عوامل نیز از موانع توسعه در استان کرمان به حساب می‌آیند.

۳-۱-۳-۴- وضعیت شاخص‌های توسعه انسانی در استان کرمان

مسائل و مشکلات اجتماعی

بیکاری

جدول زیر نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر تا سال ۱۳۹۷ استان کرمان را نشان می‌دهد؛ همان‌طور که در جدول زیر مشاهده می‌شود نرخ بیکاری در استان روند سینوسی داشته است. همچنین باید توجه داشت در تمام سال‌های بررسی شده به جز سال ۱۳۸۵ نرخ بیکاری پایین‌تر از کل کشور بوده است.

جدول ۲۸- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر

استان	۱۳۸۰	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵	۱۳۹۷
کرمان	۱۱/۴	۱۳/۴	۱۲/۱	۱۱/۵	۱۱/۴
کل کشور	۱۴/۲	۱۱/۳	۱۲/۳	۱۲/۴	۱۲

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

سالنامه آماری استان کرمان، ۱۳۹۷

جدول زیر نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر به تفکیک مناطق شهری و روستایی در استان کرمان و کل کشور را نشان می‌دهد. با توجه به اطلاعات جدول نرخ بیکاری در استان کرمان در مناطق شهری نسبت به مناطق روستایی بالاتر بوده است؛ همچنین همان‌طور که در جدول مشاهده می‌شود نرخ بیکاری در مناطق شهری استان کرمان در سال ۱۳۹۸ برابر ۱۲/۹ درصد و در مناطق روستایی ۸/۷ درصد بوده است که در مقایسه با نرخ بیکاری کل کشور در مناطق شهری وضعیت نامناسب و در مناطق روستایی وضعیت بهتری داشته است.

جدول ۲۹- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر به تفکیک مناطق شهری و روستایی

سال	جمع		نقاط شهری		نقاط روستایی	
	رتبه	نرخ	رتبه	نرخ	رتبه	نرخ
۱۳۹۴	۲۹	۷/۹	۳۰	۸/۷	۱۹	۶/۸
	-	۱۱	-	۱۲/۲	-	۸/۱
۱۳۹۵	۱۸	۱۱/۵	۱۴	۱۳/۸	۲۰	۷/۹
	-	۱۲/۴	-	۱۳/۷	-	۸/۹
۱۳۹۶	۱۳	۱۱/۵	۱۵	۱۳/۵	۱۵	۸/۴
	-	۱۲/۱	-	۱۳/۴	-	۸/۲
۱۳۹۷	۱۳	۱۱/۴	۱۴	۱۳/۲	۱۳	۸/۷
	-	۱۲	-	۱۳/۵	-	۷/۹
۱۳۹۸	۱۰	۱۱/۲	۱۲	۱۲/۹	۱۰	۸/۷
	-	۱۰/۶	-	۱۱/۸	-	۷/۳

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۸-۱۳۹۴

جدول زیر نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر به تفکیک جنسیت در استان کرمان و کل کشور را نشان می‌دهد؛ همان‌طور که در جدول مشاهده می‌شود نرخ بیکاری زنان در همه سال‌های مورد بررسی نسبت به بیکاری مردان بیشتر بوده است؛ همچنین نرخ بیکاری زنان در همه سال‌های بررسی شده به جز سال ۱۳۹۴ بیشتر

از نرخ بیکاری کل کشور بوده است به گونه‌ای که در سال ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ بالاترین نرخ بیکاری کشور را داشته و در سال ۱۳۹۷ در بین استان‌های کشور دومین استانی بوده است که نرخ بیکاری در آن بالا بوده است.

جدول ۳۰- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر به تفکیک جنسیت

نرخ بیکاری زنان		نرخ بیکاری مردان		سال	
رتبه	نرخ	رتبه	نرخ		
۱۳	۲۱/۴	۳۱	۵/۵	کرمان	۱۳۹۴
-	۱۹/۴	-	۹/۳	کل کشور	
۱	۲۸/۲	۲۹	۷/۱	کرمان	۱۳۹۵
-	۲۰/۷	-	۱۰/۵	کل کشور	
۱	۲۹/۱	۲۹	۷/۱	کرمان	۱۳۹۶
-	۱۹/۸	-	۱۰/۲	کل کشور	
۴	۲۸	۲۷	۷/۶	کرمان	۱۳۹۷
-	۱۸/۹	-	۱۰/۴	کل کشور	
۲	۲۹/۴	۲۴	۷/۴	کرمان	۱۳۹۸
-	۱۷/۵	-	۹	کل کشور	

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۸-۱۳۹۴

طلاق

جدول زیر تعداد طلاق و ازدواج را به تفکیک مناطق شهری و روستایی نشان می‌دهد؛ با توجه به اطلاعات جدول زیر میزان طلاق در سال‌های مورد بررسی همواره افزایش پیدا کرده است و همچنین میزان ازدواج نیز از سال ۱۳۹۰ کاهش پیدا کرده است.

جدول ۳۱- تعداد ازدواج و طلاق واقع شده در استان کرمان

نقاط روستایی		نقاط شهری		جمع		سال
طلاق	ازدواج	طلاق	ازدواج	طلاق	ازدواج	
...	...	...	...	...	...	۱۳۸۰
۲۳۱	۶۰۳۰	۲۴۷۷	۲۴۸۸۱	۲۷۰۸	۳۰۹۱۱	۱۳۸۵
۸۸	۴۹۹۲	۳۵۱۹	۲۸۹۶۸	۳۶۰۷	۳۳۹۶۰	۱۳۹۰
۲۶۹	۱۸۰۶	۵۰۲۷	۲۵۳۲۴	۵۲۹۶	۲۷۱۳۰	۱۳۹۵
۱۳۷	۱۸۷۸	۵۴۷۸	۱۹۶۶۵	۵۶۱۵	۲۱۵۴۳	۱۳۹۷
۱۱۴۹۰	۶۳۹۰۴	۱۶۴۱۲۴	۴۸۶۶۶۱	۱۷۵۶۱۴	۵۵۰۵۶۵	۱۳۹۷ کل کشور

منبع: سالنامه آماری استان کرمان، ۱۳۹۷

جدول زیر نسبت طلاق به ازدواج در استان کرمان را نشان می‌دهد؛ همان‌طور که در جدول قابل مشاهده است؛ نسبت طلاق به ازدواج طی سال‌های مورد بررسی افزایش یافته است به شکلی که از ۸/۷۶ در سال ۱۳۸۰ به ۲۶/۰۶ در سال ۱۳۹۷ رسیده است، ولیکن نسبت طلاق به ازدواج استان در سال ۱۳۹۷ به نسبت کل کشور پایین‌تر بوده است.

جدول ۳۲- نسبت طلاق به ازدواج در استان کرمان

سال	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵	۱۳۹۷	۱۳۹۷ کل کشور
تعداد طلاق به ازای هر ۱۰۰ ازدواج	۸/۷۶	۱۰/۶۲	۱۹/۵۲	۲۶/۰۶	۳۱/۹

بهبودی و تأمین اجتماعی

جدول زیر تعداد مراکز (دولتی و غیردولتی) تحت پوشش معاونت اجتماعی اداره کل بهزیستی و افراد خدمت‌گیرنده را نشان می‌دهد؛ با توجه به اطلاعات جدول زیر در سال ۱۳۹۷، ۲۳۹۱۴ نفر در ۷۸ مراکز نگهداری افراد دچار آسیب اجتماعی هستند که این تعداد نسبت به سال ۱۳۹۵ در تعداد افراد تحت پوشش و در تعداد مراکز بیشتر شده است؛ همچنین در سال ۱۳۹۷، ۳۵۳۷ نفر در ۶۸ مرکز نگهداری کودکان تحت پوشش هستند که تعداد افراد در این خصوص کاهش و تعداد مراکز آن افزایش پیدا کرده است.

جدول ۳۳- تعداد مراکز (دولتی و غیردولتی) تحت پوشش معاونت اجتماعی اداره کل

بهبودی و افراد خدمت‌گیرنده

سال	نگهداری کودکان بی‌سرپرست		آسیب‌های اجتماعی ^۶	
	تعداد مراکز	تعداد افراد	تعداد مراکز	تعداد افراد
۱۳۸۰	...	...	...	...
۱۳۸۵	۵۹	۳۷۵۸	۷	۲۳۹۰
۱۳۹۰	۵۴	۳۳۰۰	۱۹	۸۷۸۱
۱۳۹۵	۶۱	۳۶۰۵	۵۸	۲۱۳۲۲
۱۳۹۷	۶۸	۳۵۳۷	۷۸	۲۳۹۱۴

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

سالنامه آماری استان کرمان، ۱۳۹۷

۶. شامل فعالیت واحدهای بازپروری زنان و دختران آسیب دیده اجتماعی، خانه سلامت، ساماندهی کودکان خیابانی، مداخله در بحران‌های فردی، خانوادگی و اجتماعی، مداخله به منظور کاهش طلاق، مهمانسرای سلامت کودک و طرح تلفن کودک است که در سال ۱۳۹۰ اطلاعات پایگاه خدمات اجتماعی، اسکان موقت، خدمات سیار اورژانس اجتماعی و حمایت از مبتلایان به اختلال هویت جنسی را نیز شامل می‌شود.

جدول زیر میزان شاخص‌های مرتبط با سازمان بهزیستی را نشان می‌دهد؛ همان‌طور که در جدول زیر مشخص است استان کرمان در نسبت تعداد مراکز ارائه‌دهنده خدمات اجتماعی شهری در بخش آسیب‌های اجتماعی رتبه ۱۳، در نسبت تعداد مراکز نگهداری از کودکان بی‌سرپرست رتبه ۲۳، در تعداد معلولان تحت نظارت سازمان بهزیستی کشور رتبه ۷ و در تعداد افراد پذیرفته‌شده در مراکز آسیب‌های اجتماعی تحت پوشش سازمان بهزیستی رتبه ۱۲ را داشته است.

جدول ۳۴- میزان شاخص‌های مرتبط با سازمان بهزیستی

۱۳۹۸		استان	موارد
رتبه	شاخص		
۱۳	۰/۲۹	کرمان	نسبت تعداد مراکز ارائه‌دهنده خدمات اجتماعی شهری در بخش آسیب‌های اجتماعی به تعداد افراد دارای آسیب اجتماعی
-	۰/۱۸	کل کشور	
۲۳	۲	کرمان	نسبت تعداد مراکز نگهداری از کودکان بی‌سرپرست به تعداد کودکان بی‌سرپرست
-	۲/۶۰	کل کشور	
۷	۶۹۴۱۲	کرمان	تعداد معلولان تحت نظارت سازمان بهزیستی کشور
-	۱۷۱۰۴۷۵	کل کشور	
۱۲	۲۶۵۷۸	کرمان	تعداد افراد پذیرفته‌شده در مراکز آسیب‌های اجتماعی تحت پوشش سازمان بهزیستی
-	۹۴۵۳۹۴	کل کشور	

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۸-۱۳۹۴

جدول ذیل موارد مرتبط در خصوص کمیته امداد امام خمینی استان کرمان را در مقایسه با کل کشور نشان می‌دهد؛ همان‌طور که مشاهده می‌شود استان کرمان در تعداد واحدهای کمیته امداد امام خمینی رتبه ۴، در تعداد مددجویان مورد حمایت کمیته امداد خمینی رتبه ۵ و در سهم زنان سرپرست خانوار رتبه ۲۵ را داشته است.

جدول ۳۵- میزان شاخص‌های مرتبط با کمیته امداد امام خمینی

۱۳۹۸		استان	موارد
رتبه	شاخص		
۴	۴۵	کرمان	تعداد واحدهای کمیته امداد امام خمینی
-	۸۳۲	کل کشور	
۵	۲۶۱۲۹۹	کرمان	تعداد مددجویان مورد حمایت کمیته امداد خمینی
-	۴۷۸۳۶۸۱	کل کشور	
۲۵	۲۰/۳	کرمان	سهم زنان سرپرست خانوار از کل افراد تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی
-	۲۵/۱	کل کشور	

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۸-۱۳۹۴

جدول زیر درصد افراد تحت پوشش سازمان تأمین اجتماعی در استان کرمان و کل کشور را نشان می‌دهد؛ همان‌طور که در جدول مشخص است در مجموع ۴۵/۲۴ درصد مردم در استان بیمه‌شده و مستمری‌بگیر هستند که این درصد از درصد کل کشور پایین‌تر است. در استان کرمان ۳۹/۰۸ درصد بیمه‌شده و ۶/۱۶ درصد مستمری‌بگیر هستند. که این درصد در کل کشور برابر با ۴۵/۶۱ درصد بیمه‌شده و ۸/۱۵ درصد مستمری‌بگیر می‌باشد.

جدول ۳۶- درصد افراد تحت پوشش سازمان تأمین اجتماعی

سال ۱۳۹۷			استان
مستمری‌بگیران	بیمه‌شدگان	مجموع	
۶/۱۶	۳۹/۰۸	۴۵/۲۴	کرمان
۸/۱۵	۴۵/۶۱	۵۳/۷۶	کل کشور

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

جدول زیر درصد بیمه‌شدگان تحت پوشش سازمان بیمه سلامت در سال ۱۳۹۷ در استان کرمان و کل کشور را نشان می‌دهد؛ همان‌طور که در جدول مشخص است در استان کرمان درصد افرادی که تحت پوشش بیمه سلامت ایران شده‌اند برابر با ۵۳/۶۱ درصد بوده است که از درصد بیمه‌شدگان پوشش سازمان بیمه سلامت در کل کشور (۵۱/۶۳ درصد) بالاتر بوده است.

جدول ۳۷- درصد بیمه‌شدگان تحت پوشش سازمان بیمه سلامت ایران

سال ۱۳۹۷	استان
۵۳/۶۱	کرمان
۵۱/۶۳	کل کشور

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

آسیب‌های اجتماعی

اعتیاد و قاچاق مواد مخدر

جدول زیر مربوط به انواع مواد مخدر و روان‌گردان‌های کشف شده در استان کرمان می‌باشد؛ همان‌طور که در جدول قابل مشاهده است بیشترین مواد مخدر کشف شده مربوط به تریاک و شیره تریاک بوده است و همچنین در سایر مواد مخدر نیز بالاترین میزان کشف به آمپول قرص‌های روان‌گردان مربوط می‌شود.

از تاریخ ۱۳۹۱/۷/۱ سازمان بیمه خدمات درمانی به سازمان بیمه سلامت ایران تغییر نام پیدا کرده است.

جدول ۳۸- انواع مواد مخدر و روان گردان های کشف شده

سال					مواد مخدر (کیلوگرم)	
۱۳۹۷	۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۸۰		
۱۹۹۹	۱۶۳۴	۷۶۶	۳۳۷	...	هروئین (هروئین، کراک، کریستال)	مواد افیونی
۳۹۲۳	۱۶۱۸	۱۵۱۹	۰	...	مرفین	
۸۹۴۶۶	۷۴۴۹۷	۴۵۲۹۶	۸۷۷۰	...	تریاک و شیره تریاک	
...	...	...	۰	...	سایر	
۱۵۹۴۱	۱۰۵۸۱	۳۹۸۷	۲۴۱۷	...	حشیش	کانابیس
۶۷	...	...	...	...	گراس	
۲۰۷	۶۰	۱۴	...	...	شیشه (متا آمفتمین)	محرک ها
۲۸۰	...	۹۰۵	۰	...	سایر موارد	سایر موارد
۴۶۸۴۵	...	...	...	...	آپول و قرص های روان گردان	
۲۰۳	...	...	...	...	مواد پیش ساز (لیتر)	

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

سالنامه آماری استان کرمان، ۱۳۹۷

جدول زیر در خصوص دستگیرشدگان در ارتباط با انواع مواد مخدر کشف شده به تفکیک نوع جرم است؛ همان طور که در جدول مشاهده می شود تعداد دستگیرشدگان در ارتباط با مواد مخدر کشف شده در سال ۱۳۹۷ به نسبت سال ۱۳۹۵ در هر سه مورد بررسی شده کاهش پیدا کرده است.

جدول ۳۹- دستگیرشدگان در ارتباط با انواع مواد مخدر کشف شده به تفکیک نوع جرم

سال	جمع کل	فاچاچیجان و عوامل توزیع کننده	معتاد و مصرف کننده	اتباع بیگانه
۱۳۸۰	...	...	...	...
۱۳۸۵	۸۲	۸۰	۰	۲
۱۳۹۰	۸۷۸۷	۸۱۶۹	۴۰۹	۲۰۹
۱۳۹۵	۹۹۳۳۰	۱۱۷۲۴	۵۹۰۴	۸۱۷۰۲
۱۳۹۷	۷۷۵۵۸	۹۰۳۵	۴۷۴۶	۶۳۷۷۷

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

سالنامه آماری استان کرمان، ۱۳۹۷

جدول زیر نسبت متوسط مقدار مواد مخدر کشف شده به کل جمعیت (کیلوگرم به ده هزار نفر) در استان کرمان را نشان می دهد؛ همان طور که در جدول مشخص است این نسبت در سال ۱۳۹۸ در استان برابر با ۴۴۹/۲۳ و در کل کشور ۱۱۴/۴۴ بوده است که این مساله نشان از میزان زیاد مواد مخدر کشف شده در استان در مقایسه با

کل کشور است که استان در این مساله رتبه ۳ را دارا می‌باشد. استان کرمان از جمله استان‌هایی است که بیشترین مواد مخدر در آن کشف شده است.

جدول ۴۰- نسبت متوسط مقدار مخدر کشف شده به کل جمعیت (کیلوگرم به ده هزار نفر)

۱۳۹۸		استان
رتبه	نسبت	
۳	۴۴۹/۲۳	کرمان
-	۱۱۴/۴۴	کل کشور

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۴-۱۳۹۸

جدول زیر نسبت دستگیرشدگان مواد مخدر به کل جمعیت در استان کرمان را در سال ۱۳۹۸ نشان می‌دهد؛ همان‌طور که در جدول مشخص است این نسبت در استان برابر با ۳۳/۹۴ و در کل کشور ۵۰/۲۵ بوده است و میزان پایین توانایی در دستگیری قاچاقچیان مواد را نشان می‌دهد.

جدول ۴۱- نسبت دستگیرشدگان مواد مخدر به کل جمعیت (در هر ده هزار نفر)

۱۳۹۸		استان
رتبه	نسبت	
۲۳	۳۳/۹۴	کرمان
-	۵۰/۲۵	کل کشور

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۴-۱۳۹۸

سرقت

جدول ذیل تعداد سرقت‌های عادی بر حسب نوع را در استان کرمان نشان می‌دهد، همان‌طور که در جدول مشاهده می‌شود تعداد سرقت‌ها در تمام سال‌ها مورد بررسی روند افزایشی داشته است و میزان آن در استان زیاد شده است. تعداد سرقت در سال ۱۳۹۷ از اماکن خصوص ۲۸۵۵۷، دولتی ۵۴۴۱، منزل ۵۱۳ و مغازه ۵۲۴۰ بوده است که به نسبت سال‌های گذشته افزایش پیدا کرده است.

جدول ۴۲- سرقت‌های عادی بر حسب نوع (مورد)

احشام	سرقت انواع وسایل نقلیه و لوازم آن			سرقت از اماکن				جمع
	لوازم خودرو یا وسایل داخل آن	موتورسیکلت	اتومبیل	مغازه	منزل	اماکن دولتی	اماکن خصوصی	
۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۱۳۸۰
۳۵۹	۱۴۲۶	۴۶۷	۱۸۸	۸۰۸	۷۲	۱۹۶	۳۶۷۰	۱۳۸۵
۲۳۲۵	۲۴۴۱	۱۰۰۸	۵۹۶	۲۰۹۲	۱۶۹	۵۶۸	۱۰۱۵۱	۱۳۹۰
۴۱۴۱	۲۸۷۵	۱۲۹۶	۶۱۷	۲۸۸۵	۲۱۴	۱۸۰۳	۱۵۸۳۹	۱۳۹۵
۸۰۸۸	۳۰۸۴	۱۷۰۲	۸۹۳	۵۲۴۰	۵۱۳	۵۴۴۱	۲۸۵۵۷	۱۳۹۷

منبع: سالنامه آماری استان کرمان، ۱۳۹۷

جدول زیر نسبت تعداد دستگیرشدگان انواع سرقت‌های عادی به کل جمعیت را در ده هزار نفر نشان می‌دهد که این نسبت در استان کرمان برابر با ۳۸/۳۱ در ده هزار نفر می‌باشد که به نسبت کل کشور (۴۲/۸۲) کمتر است. رتبه استان (۱۵) در این خصوص نشان از میزان متوسط دستگیرشدگان انواع سرقت‌های عادی به کل جمعیت در کشور است.

جدول ۴۳- نسبت تعداد دستگیرشدگان انواع سرقت‌های عادی به کل جمعیت (در ده هزار نفر)

۱۳۹۸		استان
رتبه	نسبت	
۱۵	۳۸/۳۱	کرمان
-	۴۲/۸۲	کل کشور

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۸-۱۳۹۴

جرایم واقع شده در حوزه استحضایی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران

بنا بر سالنامه آماری کشور در سال ۱۳۹۷، میزان قتل در این سال در استان (۲/۶۹) در هر صد هزار نفر) بالاتر از این میزان در کل کشور (۲/۲۵) بوده است؛ همچنین استان کرمان به نسبت کل کشور در جرایمی مانند نزاع‌های فردی و دسته‌جمعی و چاقو و قمه کشی میزان بالاتری داشته است.

جدول ۴۴- جرائم واقع شده در حوزه استحضافی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران بر حسب موضوع (در صد هزار نفر)

سال ۱۳۹۷									
شرارت				نزاع و درگیری		مرگ‌های مشکوک		قتل	استان
دستگیرشدگان	سایر شرارت‌ها	چاقو و قمه کشی	زورگیری و باج‌گیری (اخاذی)	دسته‌جمعی	فردی	سایر	خودکشی		
۲/۹۴	۰/۳۲	۸/۱۲	۰/۰۰	۱۴/۸۵	۱۱۰۷/۴۰	۱۴/۹۵	۳/۹۲	۲/۶۹	کرمان
۹/۰۰	۲/۱۸	۷/۶۵	۰/۱۵	۸/۰۴	۹۴۳/۳۴	۲۸/۵۳	۵/۳۰	۲/۲۵	کل کشور

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

جدول زیر در خصوص نسبت تعداد دستگیرشدگان جرائم واقع شده در حوزه استحضافی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران به کل جمعیت (تعداد به صد هزار نفر) می‌باشد؛ با توجه به اطلاعات جدول زیر استان کرمان نسبت دستگیرشدگان در این مورد ۲/۶۱ در صد هزار نفر می‌باشد که به نسبت کل کشور (۷/۵۲) وضعیت پایین‌تری داشته است.

جدول ۴۵- نسبت تعداد دستگیرشدگان جرائم واقع شده در حوزه استحضافی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران به کل جمعیت (تعداد به صد هزار نفر)

۱۳۹۸		استان
رتبه	نسبت	
۱۸	۲/۶۱	کرمان
-	۷/۵۲	کل کشور

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۸-۱۳۹۴

۳-۱-۵- سنجش سرمایه اجتماعی استان

سرمایه اجتماعی در علوم اجتماعی مفهوم جدیدی نیست بلکه صرفاً مفهومی قدیمی در بسته‌بندی جدید است (شارع‌پور، ۱۳۸۵). سرمایه اجتماعی جزئی جدا نشدنی از مجموعه داشته‌های یک جامعه است که نقش اساسی در توسعه پایدار و متوازن دارد. در این بخش از گزارش به مطالعه و بررسی ابعاد سرمایه اجتماعی در سطوح کلان میانی و خرد و همچنین شاخص سرمایه اجتماعی کل بر اساس نتایج آخرین گزارش سنجش سرمایه اجتماعی کشور در سال ۱۳۹۳ پرداخته شده است.

سرمایه اجتماعی سطح کلان

بر اساس گزارش سنجش سرمایه اجتماعی کشور در سال ۱۳۹۳، سنجش سرمایه اجتماعی در سطح کلان از ترکیب ۴ مؤلفه زیر ساخته می‌شود که میانگین هر کدام از این مؤلفه‌ها در تعیین وضعیت سرمایه اجتماعی سطح کلان در استان و کل کشور مهم است.

۱. پنداشت نسبت به موفقیت نظام در رفع و حل مشکلات

۲. پنداشت نسبت به موفقیت نهادی در انجام وظایف

۳. پنداشت نسبت به نکویی جامعه

• مطلوب بودن جامعه

• وجود عدالت و برابری

۴. ارزیابی نسبت به آینده

جدول زیر میانگین متغیرهای سرمایه اجتماعی سطح کلان در استان کرمان و کل کشور را نشان می‌دهد؛ همان‌طور که در جدول مشخص است در همه متغیرها به جز پنداشت نسبت به موفقیت نظام در رفع و حل مشکلات میانگین استان کرمان پایین‌تر از میانگین کل کشور است و استان در مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی سطح کلان وضعیت نامناسبی دارد.

جدول ۴۶- میانگین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی سطح کلان در استان کرمان و کل کشور

رتبه	میانگین	استان	مؤلفه‌ها
۱۵	۲۳/۹۸	کرمان	پنداشت نسبت به موفقیت نظام در رفع و حل مشکلات (میانگین طیف ۳۰)
-	۲۳/۶۴	کل کشور	
۹	۲۸/۸۴	کرمان	پنداشت نسبت به موفقیت نهادی در انجام وظایف (میانگین طیف ۳۰)
-	۲۹/۳	کل کشور	
۸	۲۱/۴۵	کرمان	پنداشت نسبت به نکویی جامعه (مطلوب بودن جامعه) (میانگین طیف ۲۴)
-	۲۱/۹۱	کل کشور	
۶	۲۱/۱۲	کرمان	پنداشت نسبت به نکویی جامعه (وجود عدالت و برابری) (میانگین طیف ۲۷)
-	۲۲/۰۸	کل کشور	
۲۱	۱۹/۵۵	کرمان	ارزیابی نسبت به آینده (میانگین طیف ۲۱)
-	۱۸/۸۲	کل کشور	

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

جدول زیر نشان دهنده شاخص سرمایه اجتماعی در سطح کلان در استان کرمان و همچنین کل کشور است؛ با توجه به اطلاعات جدول میانگین استان کرمان در شاخص سرمایه اجتماعی سطح کلان برابر با ۱۳/۱۲ است که از میانگین کل کشور با ۱۳/۱۸ پایین تر بوده و همچنین از میانگین طیف اصلی شاخص نیز پایین تر است.

جدول ۴۷- میانگین سرمایه اجتماعی سطح کلان در استان کرمان و کل کشور

رتبه	میانگین طیف (۱۵)	استان	مورد
۱۳	۱۳/۱۲	کرمان	سرمایه اجتماعی در سطح کلان
-	۱۳/۱۸	کل کشور	

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

سرمایه اجتماعی سطح میانی

سرمایه اجتماعی در سطح میانی از ترکیب ۸ متغیر زیر ساخته می شود که مبتنی بر نظر پاسخگویان نسبت به نهادها و سازمان ها می باشد که این ۸ متغیر عبارت اند از:

۱. اعتماد سازمانی
۲. کیفیت خدمات سازمانی
۳. عملکرد و پاسخگویی سازمان ها به نیازها
۴. آمادگی مشارکت و کمک به سازمان ها در صورت نیاز
۵. اعتماد تعمیم یافته (اعتماد به گروه های شغلی و حرفه ای)
۶. دگرخواهی، پرهیز کاری و وظیفه شناسی گروه های شغلی و حرفه ای
۷. عام گرایی گروه های شغلی و حرفه ای
۸. ویژگی ها و ارزش های اخلاقی مسئولین

جدول زیر مربوط به متغیرهای شاخص سرمایه اجتماعی در سطح میانی می باشد. همان طور که در جدول مشخص است میانگین استان کرمان نسبت به کل کشور در همه متغیرها میانگین پایین تری را نسبت به کل کشور داشته است این موضوع وضعیت نامناسب استان کرمان در متغیرهای شاخص سرمایه اجتماعی در سطح میانی را نشان می دهد. همان طور که در جدول زیر مشخص است.

جدول ۴۸- میانگین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی سطح میانی در استان کرمان و کل کشور

رتبه	میانگین	استان	مؤلفه‌ها
۵	۶۱/۳۳	کرمان	اعتماد سازمانی (میانگین طیف ۶۹)
-	۶۴/۳۴	کل کشور	
۷	۵۳/۹۵	کرمان	کیفیت خدمات سازمانی (میانگین طیف ۶۰)
-	۵۵/۶۱	کل کشور	
۷	۴۰/۷۲	کرمان	عملکرد و پاسخگویی سازمان‌ها به نیازها (میانگین طیف ۵۴)
-	۵۲/۲۶	کل کشور	
۱۷	۵۵/۴۱	کرمان	آمادگی مشارکت و کمک به سازمان‌ها در صورت نیاز (میانگین طیف ۴۸)
-	۴۵/۵۴	کل کشور	
۶	۳۸/۲۴	کرمان	اعتماد تعمیم یافته (اعتماد به گروه‌های شغلی و حرفه‌ای) (میانگین طیف ۳۹)
-	۳۹/۴۹	کل کشور	
۱۱	۳۸/۷۳	کرمان	دگرخواهی، پرهیزکاری و وظیفه‌شناسی گروه‌های شغلی و حرفه‌ای (میانگین طیف ۳۹)
-	۳۹/۷۵	کل کشور	
۴	۳۶/۷	کرمان	عام‌گرایی گروه‌های شغلی و حرفه‌ای (میانگین طیف ۳۹)
-	۳۸	کل کشور	
۱۴	۱۹/۷۴	کرمان	ویژگی‌ها و ارزش‌های اخلاقی منفی مسئولین (میانگین طیف ۱۸)
-	۱۹/۹۷	کل کشور	
۸	۱۲/۵۲	کرمان	ویژگی‌ها و ارزش‌های اخلاقی مثبت مسئولین (میانگین طیف ۱۵)
-	۱۳	کل کشور	

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

جدول زیر میانگین سرمایه اجتماعی سطح میانی در استان کرمان و کل کشور نشان می‌دهد که استان کرمان با میانگین ۲۵/۹۸ پایین‌تر از میانگین کل کشور با میانگین ۲۶/۳۶ قرار داشته و به نسبت استان‌های دیگر رتبه ۸ را داشته است.

جدول ۴۹- میانگین سرمایه اجتماعی سطح میانی در استان کرمان و کل کشور

رتبه	میانگین طیف (۲۷)	استان	مورد
۸	۲۵/۹۸	کرمان	سرمایه اجتماعی در سطح میانی
-	۲۶/۳۶	کل کشور	

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

سرمایه اجتماعی سطح خرد

سرمایه اجتماعی در سطح خرد با ۸ مؤلفه زیر تعریف می‌شود که از مجموع این مؤلفه شاخص سرمایه اجتماعی سطح خرد ساخته می‌شود که این ۸ مؤلفه عبارت‌اند از:

۱. اعتماد عمومی
۲. ارزش‌ها و ویژگی‌های اخلاقی

۳. عام‌گرایی اجتماعی (شعاع اعتماد و تعاملات نزدیک و دور؛ از اعضای خانواده تا غریبه‌ها)
۴. مشارکت اجتماعی
۵. بده‌بستان اجتماعی
۶. تعلق و عرق ملی
۷. رضایت از زندگی
۸. احساس امنیت

جدول زیر میانگین متغیرهای سرمایه اجتماعی سطح خرد را در استان و کل کشور نشان می‌دهد؛ با توجه به جدول میانگین استان کرمان در همه متغیرها به جز ارزش‌ها و ویژگی‌های اخلاقی منفی و عام‌گرایی اجتماعی شعاع اعتماد و تعاملات با غیرهمشهری و غریبه‌ها پایین‌تر از میانگین کل کشور بوده و وضعیت نامناسبی نسبت به کل کشور داشته است.

جدول ۵۰- میانگین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی سطح خرد در استان کرمان و کل کشور

رتبه	میانگین	استان	مؤلفه‌ها
۹	۲۵/۴۴	کرمان	ارزش‌ها و ویژگی‌های اخلاقی منفی (میانگین طیف ۲۱)
-	۲۴/۹	کل کشور	
۲۶	۲۳/۱	کرمان	ارزش‌ها و ویژگی‌های اخلاقی مثبت (میانگین طیف ۲۷)
-	۲۳/۷۶	کل کشور	
۵	۲۴/۲۸	کرمان	عام‌گرایی اجتماعی شعاع اعتماد و تعاملات با اعضای خانواده
-	۲۵/۱۱	کل کشور	
۹	۱۸/۸۳	کرمان	عام‌گرایی اجتماعی شعاع اعتماد و تعاملات با همسایه‌ها و آشنایان
-	۱۹/۱۱	کل کشور	
۱۵	۱۵/۴۹	کرمان	عام‌گرایی اجتماعی شعاع اعتماد و تعاملات با غیرهمشهری و غریبه‌ها
-	۱۵/۱۶	کل کشور	

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

اعتماد عمومی

قابل اعتماد بودن مردم

توزیع درصدی قابل اعتماد بودن مردم از نظر پاسخگویان در استان کرمان و کل کشور در جدول زیر آمده است؛ با توجه به اطلاعات جدول زیر ۴۸/۶ درصد از پاسخگویان استان کرمان میزان قابل اعتماد بودن مردم را متوسط ارزیابی کرده‌اند که این میزان در کشور برابر با ۴۷/۱ درصد بوده است؛ همچنین باید توجه داشت که

۳۹/۸ درصد پاسخگویان میزان قابل اعتماد بودن مردم در استان را کم و خیلی کم و ۱۱/۷ درصد نیز زیاد و خیلی زیاد عنوان کرده‌اند. استان کرمان در رابطه با ارزیابی کم از این متغیر رتبه ۷ را در بین استان‌های دیگر داشته و در بین ۱۰ استانی قرار دارد که پایین‌ترین میزان قابل اعتماد بودن مردم را در کشور داشته است.

جدول ۵۱- توزیع درصدی قابل اعتماد بودن مردم در استان کرمان و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	استان
۷	۱/۸	۹/۹	۴۸/۶	۲۳/۵	۱۶/۳	کرمان
-	۲/۵	۱۴/۹	۴۷/۱	۲۳/۱	۱۲/۵	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

احتمال سپردن مراقبت از فرزندان به همسایگان (در زمان مسافرت)

جدول زیر توزیع درصدی احتمال سپردن مراقبت از فرزندان به همسایگان (در زمان مسافرت) در استان کرمان و کل کشور را نشان می‌دهد؛ با توجه به اطلاعات جدول زیر ۶۰/۱ درصد از پاسخگویان استان کرمان این میزان را کم و خیلی کم و ۱۵/۲ زیاد و خیلی زیاد عنوان کرده‌اند که این میزان در کشور به ترتیب برابر با ۵۵/۸ و ۱۸/۲ درصد بوده است. استان کرمان در مقایسه با استان‌های دیگر در این خصوص رتبه ۹ را دارد و جزو ۱۰ استانی است که کمترین ارزیابی را نسبت به این متغیر داشته‌اند.

جدول ۵۲- توزیع درصدی احتمال سپردن مراقبت از فرزندان به همسایگان (در زمان مسافرت) در استان کرمان و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	استان
۹	۳/۱	۱۲/۱	۲۴/۸	۲۱/۹	۳۸/۲	کرمان
-	۲/۸	۱۵/۴	۲۶	۲۴/۴	۳۱/۴	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

مشارکت اجتماعی

مشارکت در فعالیت داوطلبانه

توزیع درصدی مشارکت در فعالیت داوطلبانه در استان کرمان و کل کشور در جدول زیر آمده است؛ با توجه به اطلاعات جدول زیر ۴۹/۲ درصد از پاسخگویان استان کرمان میزان مشارکت در فعالیت داوطلبانه خود را کم و

خیلی کم و ۱۲/۴ زیاد و خیلی زیاد عنوان کرده‌اند که این میزان در کل کشور به ترتیب برابر با ۵۱/۳ و ۱۴/۱ درصد بوده است.

جدول ۵۳- توزیع درصدی مشارکت در فعالیت داوطلبانه در استان کرمان و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	استان
۱۸	۳/۸	۸/۶	۳۸/۴	۲۸/۲	۲۱	کرمان
-	۳/۳	۱۰/۸	۳۴/۶	۲۷/۴	۲۳/۹	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

تعلق و عرق ملی

افتخار به ایرانی بودن

توزیع درصدی افتخار به ایرانی بودن در استان کرمان و کل کشور در جدول زیر قابل مشاهده است؛ با توجه به اطلاعات جدول زیر ۷۹/۲ درصد از پاسخگویان استان کرمان میزان افتخار به ایرانی بودن خود را زیاد و خیلی زیاد و ۶/۷ درصد کم و خیلی کم عنوان کرده‌اند که این میزان در کشور به ترتیب برابر با ۷۵/۵ و ۸/۸ درصد بوده است؛ استان کرمان در رابطه با این موضوع رتبه ۲۱ را داشته است که نشان از افتخار زیاد به ایرانی بودن پاسخگویان استان کرمان دارد.

جدول ۵۴- توزیع درصدی افتخار به ایرانی بودن در استان کرمان و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	استان
۲۱	۵۳/۸	۲۵/۴	۱۴/۲	۴	۲/۷	کرمان
-	۴۵	۳۰/۵	۱۵/۸	۵/۸	۳	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

تمایل به مهاجرت

جدول زیر توزیع درصدی تمایل به مهاجرت در استان کرمان و کل کشور را نشان می‌دهد؛ با توجه به جدول زیر ۵۹/۴ درصد از پاسخگویان استان کرمان تمایل به مهاجرت خود را کم و خیلی کم و ۲۱/۷ درصد زیاد و خیلی زیاد عنوان کرده‌اند که این میزان در کشور به ترتیب برابر با ۵۶/۹ و ۲۳/۱ درصد بوده است و تمایل به مهاجرت در بین پاسخگویان استان کرمان در حد متوسطی بوده است.

جدول ۵۵- توزیع درصدی تمایل به مهاجرت در استان کرمان و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	استان
۱۵	۹/۱	۱۲/۶	۱۸/۸	۲۴/۸	۳۴/۶	کرمان
-	۹/۹	۱۳/۲	۲۰	۲۲	۳۴/۹	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

رضایت از زندگی

توزیع درصدی رضایت از زندگی در استان کرمان و کل کشور در جدول زیر آمده است؛ همان‌طور که در جدول زیر قابل مشاهده است ۲۳ درصد از پاسخگویان استان کرمان میزان رضایت از زندگی خود را کم و خیلی کم و ۲۹/۹ درصد زیاد و خیلی زیاد عنوان کرده‌اند که این میزان در کل کشور به ترتیب برابر با ۲۵/۹ درصد کم و خیلی کم و ۳۳/۶ درصد زیاد و خیلی زیاد بوده است. با توجه به رتبه استان (۱۳) نیز می‌توان عنوان کرد که استان کرمان در میزان رضایت از زندگی در بین دیگر استان‌های کشور دارای میانگین متوسطی است.

جدول ۵۶- توزیع درصدی رضایت از زندگی در استان کرمان و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	استان
۱۳	۸/۵	۲۱/۴	۴۷/۲	۱۳/۴	۹/۶	کرمان
-	۷/۳	۲۶/۳	۴۰/۵	۱۷/۲	۸/۷	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

احساس امنیت

جدول زیر توزیع درصدی احساس امنیت در استان کرمان و کل کشور را نشان می‌دهد؛ همان‌طور که در جدول زیر قابل مشاهده است ۲۴/۲ درصد از پاسخگویان استان کرمان میزان احساس امنیت خود را زیاد و خیلی زیاد و ۴۵/۲ درصد کم و خیلی کم بیان کرده‌اند که این میزان در کل کشور به ترتیب برابر ۳۳/۹ و ۳۴/۴ درصد بوده است. استان کرمان در این شاخص رتبه ۶ را داشته و جزو ۱۰ استانی است که کمترین میزان احساس امنیت را داشته‌اند.

جدول ۵۷- توزیع درصدی احساس امنیت در استان کرمان و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	استان
۶	۶/۵	۱۷/۷	۳۰/۶	۲۶	۱۹/۲	کرمان
-	۷	۲۶/۹	۳۱/۷	۲۰/۲	۱۴/۲	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

جدول زیر میانگین شاخص سرمایه اجتماعی سطح خرد را در استان و کل کشور نشان می‌دهد؛ با توجه به جدول میانگین سرمایه اجتماعی سطح خرد استان کرمان (۲۵/۱۸) پایین‌تر از میانگین کل کشور (۲۵/۲۳) بوده است. استان کرمان در این رابطه رتبه ۱۵ را داشته است.

جدول ۵۸- میانگین سرمایه اجتماعی سطح خرد در استان کرمان و کل کشور

رتبه	میانگین طیف (۲۲)	استان	مورد
۱۵	۲۵,۱۸	کرمان	سرمایه اجتماعی در سطح خرد
-	۲۵/۲۳	کل کشور	

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

سرمایه اجتماعی کل

جدول زیر میانگین شاخص سرمایه اجتماعی را در استان و کل کشور نشان می‌دهد با توجه به جدول، میانگین سرمایه اجتماعی استان کرمان (۲/۷۷) پایین‌تر از میانگین کل کشور (۲/۷۹) است و میزان سرمایه اجتماعی در استان پایین بوده است.

جدول ۵۹- میانگین سرمایه اجتماعی در استان کرمان و کل کشور

رتبه	میانگین (۱ تا ۵)	استان	مورد
۱۲	۲,۷۷	کرمان	سرمایه اجتماعی کل
-	۲/۷۹	کل کشور	

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

وضعیت سلامت و درمان استان کرمان

در سال ۱۳۹۷، از ۲۲۸۵ پزشک شاغل در دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی، ۷۹۳ نفر پزشک عمومی، ۷۰۴ نفر پزشک متخصص، ۳۱۹ نفر دندان‌پزشک، ۸۵ نفر پزشک فوق تخصص و ۷۰ نفر داروساز مشغول به فعالیت بوده‌اند. در این سال ۴۳۰ مرکز بهداشتی و درمانی وابسته به دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی در کل استان فعالیت داشته است که از این تعداد ۲۸۰ مرکز در مناطق شهری و ۱۵۰ مرکز در مناطق روستایی قرار داشته است. تعداد خانه بهداشت فعال در روستاهای استان نیز ۹۰۴ خانه گزارش شده که نسبت به سال قبل ۳/۴ درصد افزایش داشته است.

دو جدول زیر تعداد و سرانه (در هر صد هزار نفر) پزشکان شاغل در دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی- درمانی بر حسب نوع رشته و نوع تخصص را نشان می‌دهد؛ با توجه به جدول در سال ۱۳۹۷ سرانه مجموع پزشکان شاغل در استان برابر با ۶۹/۳۶ در هر صد هزار نفر بوده است که در مقایسه با کل کشور (۶۱/۰۶ در هر صد هزار نفر) بالاتر بوده و به نسبت کل کشور وضعیت مناسبی داشته است. استان کرمان در رابطه با پزشکان در همه سرانه‌ها به جز پزشک فوق متخصص و پزشک داروساز، وضعیت بهتری نسبت به کل کشور داشته است.

جدول ۶۰- پزشکان شاغل در دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی- درمانی بر حسب نوع رشته و نوع تخصص

سال	جمع	پزشک عمومی	دندان پزشکی	دکترای علوم آزمایشگاهی	داروساز	پزشک متخصص	پزشک فوق متخصص	دکترای تخصصی
۱۳۹۷ کل کشور	۴۸۰۰۶	۱۶۱۳۰	۵۲۲۲	۳۴۰	۲۴۰۶	۱۶۵۳۰	۲۶۲۶	۵۵۵۲
۱۳۸۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
۱۳۸۵	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
۱۳۹۰	۱۳۲۸	۵۶۵	۱۷۸	۶	۳۵	۳۷۴	۴۹	۱۲۱
۱۳۹۵	۱۹۹۵	۸۰۲	۲۸۳	۵	۷۰	۵۵۳	۶۵	۲۱۷
۱۳۹۷	۲۱۹۵	۷۴۶	۳۱۴	۱۴	۶۵	۶۵۸	۸۴	۳۱۴

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

سالنامه آماری استان کرمان، ۱۳۹۷

جدول ۶۱- سرانه پزشکان شاغل در دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی- درمانی بر حسب نوع رشته و نوع تخصص (صد هزار نفر)^۸

سال	جمع	پزشک عمومی	دندان پزشکی	دکترای علوم آزمایشگاهی	داروساز	پزشک متخصص	پزشک فوق متخصص	دکترای تخصصی
کل کشور	۶۱/۰۶	۲۰/۱۸	۶/۵۳	۰/۴۳	۳/۰۱	۲۰/۶۸	۳/۲۹	۶/۹۵
۱۳۹۰	۴۵/۱۹	۱۹/۲۲	۶/۰۶	۰/۲۰	۱/۱۹	۱۲/۷۳	۱/۶۷	۴/۱۲
۱۳۹۵	۶۳/۰۴	۲۵/۳۴	۸/۹۴	۰/۱۶	۲/۲۱	۱۷/۴۷	۲/۰۵	۶/۸۶
۱۳۹۷	۶۹/۳۶	۲۳/۵۷	۹/۹۲	۰/۴۴	۲/۰۵	۲۰/۷۹	۲/۶۵	۹/۹۲

^۸ سرانه سال ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ بر اساس آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن (۱۳۹۵) محاسبه شده است.

دو جدول زیر تعداد و سرانه بیمارستان‌های فعال و تخت‌های مصوب موجود بر حسب نوع وابستگی در هر صد هزار نفر را نشان می‌دهد. سرانه بیمارستان‌های فعال استان کرمان در سال ۱۳۹۷ برابر با ۱/۲۶ بوده است که با سرانه کل کشور برابر بوده است؛ همچنین در تخت‌های فعال و مصوب وضعیت استان (۱۶۹/۷۱) در هر صد هزار نفر) در مقایسه با کل کشور (۲۰۸/۳۷) در هر هزار نفر) وضعیت نامناسبی است.

جدول ۶۲- تعداد بیمارستان‌های فعال کشور و تخت‌های مصوب موجود بر حسب نوع وابستگی

سال و شهرستان	مجموع		دولتی						غیردولتی		سایر			
	بیمارستان فعال	تخت مصوب	دانشگاه علوم پزشکی		تأمین اجتماعی		سایر نهادهای عمومی		خبریه		خصوصی			
			بیمارستان فعال	تخت مصوب	بیمارستان فعال	تخت مصوب	بیمارستان فعال	تخت مصوب	بیمارستان فعال	تخت مصوب	بیمارستان فعال	تخت مصوب		
۱۳۹۷ کل کشور	۱۰۰۱۶	۱۶۶۵۴۳	۶۲۹	۱۱۲۶۸۳	۷۵	۱۲۷۵۶	۶۹	۱۱۵۳۳	۳۵	۵۳۳۸	۱۷۴	۱۸۷۰۳	۲	۱۱۱۴
۱۳۸۰	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
۱۳۸۵	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
۱۳۹۰	۲۶	۴۰۴۹	۱۶	۲۸۱۸	۳	۵۴۶	۳	۴۱۰	۱	۱۲۵	۳	۱۵۰	...	
۱۳۹۵	۳۴	۴۸۵۱	۲۰	۳۳۵۲	۳	۵۷۰	۴	۴۴۲	۱	۱۲۵	۶	۴۶۲	...	
۱۳۹۷	۴۰	۵۳۷۱	۲۶	۳۹۲۶	۳	۵۷۰	۴	۲۸۸	۱	۱۲۵	۶	۴۶۲	...	

منبع: سالنامه آماری استان کرمان، ۱۳۹۷

سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

جدول ۶۳- سرانه بیمارستان‌های فعال و تخت‌های مصوب موجود بر حسب نوع وابستگی (صد هزار نفر)

سال	مجموع		دولتی			غیردولتی		سایر						
	بیمارستان فعال	تخت مصوب	دانشگاه علوم پزشکی		تأمین اجتماعی		سایر نهادهای عمومی		خبریه					
			بیمارستان فعال	تخت مصوب	بیمارستان فعال	تخت مصوب	بیمارستان فعال	تخت مصوب	بیمارستان فعال	تخت مصوب				
کل کشور	۱/۲۷	۲۰۸/۳۷	۰/۷۹	۱۴۰/۹۸	۰/۰۹	۱۵/۹۶	۰/۱۳	۱۹/۹۵	۰/۰۴	۶/۶۸	۰/۲۲	۲۳/۴۰	۰/۰۰	۱/۳۹
۱۳۹۰	۰/۸۸	۱۳۷/۷۷	۰/۵۴	۹۵/۸۸	۰/۱۰	۱۸/۵۸	۰/۱۰	۱۳/۹۵	۰/۰۳	۴/۲۵	۰/۱۰	۵/۱۰	۰	۰
۱۳۹۵	۱/۰۷	۱۵۳/۱۸	۰/۶۳	۱۰۲/۷۶	۰/۰۹	۱۸/۰۱	۰/۱۳	۱۳/۹۷	۰/۰۳	۳/۹۵	۰/۱۹	۱۴/۶۰	۰	۰
۱۳۹۷	۱/۲۶	۱۶۹/۷۱	۰/۸۲	۱۲۴/۰۶	۰/۰۹	۱۸/۰۱	۰/۱۳	۹/۱۰	۰/۰۳	۳/۹۵	۰/۱۹	۱۴/۶۰	۰	۰

دو جدول زیر تعداد و سرانه تخت‌های فعال بخش‌های بیمارستانی در هر صد هزار نفر را نشان می‌دهد. با توجه به اطلاعات جدول سرانه مجموع تخت‌های فعال در استان کرمان در سال ۱۳۹۷ برابر ۳۲/۷ در هر صد هزار نفر است که نسبت به کل کشور پایین‌تر است. استان کرمان در تخت‌های فعال بیمارستانی در همه تخت‌ها سرانه پایین‌تری نسبت به کل کشور داشته است.

جدول ۶۴- تعداد تخت‌های فعال بخش‌های بیمارستانی

سال	مجموع	روانی	سوختگی	مراقبت‌های ویژه (آی سی یو)	مراقبت بیماران قلبی (سی سی یو)	مراقبت نوزادان (ان آی سی یو)	سایر
کل کشور	۱۳۸۱۱۷	۱۰۲۴۷	۹۲۱	۸۹۲۹	۵۹۳۰	۳۲۶۲	۱۰۸۸۲۸
۱۳۸۰	...	...	...	...	...	...	...
۱۳۸۵	...	...	...	...	...	...	...
۱۳۹۰	۶۴۵	۲۸۰	۵۰	۱۳۶	۱۵۴	۲۵	...
۱۳۹۵	۹۹۷	۴۱۰	۳۶	۲۴۳	۲۱۶	۹۲	...
۱۳۹۷	۱۰۳۵	۳۹۰	۳۶	۲۶۸	۲۲۹	۱۱۲	...

منبع: سالنامه آماری استان کرمان، ۱۳۹۷

سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

جدول ۶۵- سرانه تخت‌های فعال بخش‌های بیمارستانی (صد هزار نفر)

سال	مجموع	روانی	سوختگی	مراقبت‌های ویژه (آی سی یو)	مراقبت بیماران قلبی (سی سی یو)	مراقبت نوزادان (ان آی سی یو)	سایر
کل کشور	۱۷۲/۸۱	۱۲/۸۲	۱/۱۵	۱۱/۱۷	۷/۴۲	۴/۰۸	۱۳۶/۱۶
۱۳۹۰	۲۱/۹۵	۹/۵۳	۱/۷۰	۴/۶۳	۵/۲۴	۰/۸۵	...
۱۳۹۵	۳۱/۵۰	۱۲/۹۶	۱/۱۴	۷/۶۸	۶/۸۳	۲/۹۱	...
۱۳۹۷	۳۲/۷۰	۱۲/۳۲	۱/۱۴	۸/۴۷	۷/۲۴	۳/۵۴	...

دو جدول زیر تعداد و سرانه مراکز ارائه دهنده مراقبت‌های اولیه بهداشتی در هر صد هزار نفر را نشان می‌دهد. با توجه به اطلاعات جدول سرانه مجموع مراکز ارائه دهنده مراقبت‌های اولیه بهداشتی در استان کرمان در سال ۱۳۹۷ برابر با ۴۳/۸۳ است که نسبت به کل کشور بالاتر بوده است.

جدول ۶۶- مراکز ارائه دهنده مراقبت‌های اولیه بهداشتی

پایگاه مراقبت بهداشتی مرزی	تسهیلات زایمانی	خانه های بهداشت فعال	پایگاه بهداشت		مراکز خدمات جامع (مراکز بهداشتی و درمانی)				مجموع	سال
			شهری	روستایی	شبهانه روزی	شهری روستایی	روستایی	شهری		
۹۲	۲۱۴	۱۷۷۴۶	۵۲۶۵	۳۲۴	۵۶۱	۱۰۵۹	۲۶۴۵	۱۵۵۹	۲۹۴۶۵	۱۳۹۷ کل کشور
...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	۱۳۸۰
...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	۱۳۸۵
...	۱۰	۷۲۳	۵۸	۴	...	...	۹۵	۸۹	۹۷۹	۱۳۹۰
...	۱۴	۸۵۸	۱۱۵	۵	...	...	۱۱۷	۱۱۱	۱۲۲۰	۱۳۹۵
۱	۶	۹۰۳	۲۰۸	۱۴	۱۸	۵۵	۱۳۰	۵۲	۱۳۸۷	۱۳۹۷

منبع: سالنامه آماری استان کرمان، ۱۳۹۷

سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

جدول ۶۷- سرانه مراکز ارائه دهنده مراقبت‌های اولیه بهداشتی (صد هزار نفر)

پایگاه مراقبت بهداشتی مرزی	تسهیلات زایمانی	خانه های بهداشت فعال	پایگاه بهداشت		مراکز خدمات جامع (مراکز بهداشتی و درمانی)				مجموع	سال و شهرستان
			شهری	روستایی	شبهانه روزی	شهری روستایی	روستایی	شهری		
۰/۱۲	۰/۲۷	۲۲/۲۰	۶/۵۹	۰/۴۱	۰/۷۰	۱/۳۲	۳/۳۱	۱/۹۵	۳۶/۸۷	۱۳۹۷ کل کشور
...	۰/۳۴	۲۴/۶۰	۱/۹۷	۰/۱۴	...	...	۳/۲۳	۳/۰۳	۳۳/۳۱	۱۳۹۰
...	۰/۴۴	۲۷/۱۱	۳/۶۳	۰/۱۶	...	...	۳/۷۰	۳/۵۱	۳۸/۵۵	۱۳۹۵
۰/۰۳	۰/۱۹	۲۸/۵۳	۶/۵۷	۰/۴۴	۰/۵۷	۱/۷۴	۴/۱۱	۱/۶۴	۴۳/۸۳	۱۳۹۷

دو جدول زیر تعداد و سرانه پایگاه‌های اورژانس در هر صد هزار نفر را نشان می‌دهد. با توجه به اطلاعات جدول سرانه مجموع پایگاه‌های اورژانس در استان کرمان در سال ۱۳۹۷ برابر با ۵/۰۶ است که نسبت به کل کشور بالاتر است. باید توجه داشت که سرانه پایگاه‌های اورژانس هم در نقاط شهری و هم در نقاط جاده‌ای بالاتر از سرانه کل کشور بوده است.

جدول ۶۸- تعداد پایگاه‌های اورژانس پیش بیمارستانی ۱۱۵

جاده‌ای	شهری	مجموع	سال ۱۳۹۷
۱۱۳	۴۷	۱۶۰	کرمان
۱۵۶۹	۹۶۷	۲۵۳۶	کل کشور

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

جدول ۶۹- سرانه پایگاه‌های اورژانس پیش بیمارستانی ۱۱۵

سال ۱۳۹۷	مجموع	شهری	جاده‌ای
کرمان	۵/۰۶	۱/۴۹	۳/۵۷
کل کشور	۳/۱۷	۱/۲۱	۱/۹۶

۳-۲- فقر و محرومیت

محوریت موضوع فقر و محرومیت از جمله مهم‌ترین مسائل کشور به خصوص در دوره پس از انقلاب اسلامی بوده است. فقر با تعابیری چون فقر مطلق (تعریف معیشتی و حداقلی) و فقر نسبی (به مثابه محرومیت نسبی) همواره مورد توجه سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و متخصصان کشور بوده است. با پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ به دلیل پشتوانه ایدئولوژیک انقلاب در بسط عدالت اجتماعی، اشتیاق برای تساهل، توازن و تعادل بین همه مناطق کشور و تعدیل شکاف میان شهر و روستا، دیدگاه‌های محرومیت‌زدایی رونق یافت. تلاش برای محرومیت‌زدایی و توسعه مناطق محروم و دورافتاده کشور در دستور کار نظام جمهوری اسلامی قرار گرفت. پس از آن برنامه‌های اول تا ششم توسعه نیز گواه اهمیت این موضوع در دولت‌های مختلف بوده است.

درواقع کاهش محرومیت و نابرابری منطقه‌ای به دلیل تبعات اقتصادی و سیاسی، موضوع مهمی در بیش‌تر کشورهای در حال توسعه است. کیفیت زندگی افراد دستخوش نابرابری‌های منطقه‌ای عظیمی است که در بسیاری موارد به سرعت در حال افزایش است. زیرا هرچقدر تفاوت‌های منطقه‌ای از ابعاد مختلف بیشتر باشد، منجر به حرکت جمعیت و سرمایه به سمت قطب‌های پرجاذبه می‌گردد. در ایران یکی از اهداف مهم در برنامه‌های اقتصادی- اجتماعی پس از انقلاب، کاهش محرومیت و رفع نابرابری میان مناطق بوده است. توسعه منطقه‌ای در ایران در طول دهه اول بعد از انقلاب اسلامی، با توجه ویژه به مناطق محروم در کل کشور مورد توجه قرار گرفت. در دهه دوم بعد از انقلاب، جهت‌گیری جدیدی در برنامه‌ریزی منطقه‌ای ایجاد گردید؛ تغییر جهت برنامه‌ریزی منطقه‌ای از سطوح ملی و بین منطقه‌ای به سطوح منطقه‌ای و درون منطقه‌ای، توجه به سازمان‌دهی طرح‌های مناطق روستایی و توجه به شناسایی پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های مناطق برای حصول توسعه از آن جمله است.

با این وجود علیرغم تلاش‌های صورت گرفته در برنامه‌ها و سیاست‌ها، در حال حاضر نابرابری‌های مشهودی میان مناطق مختلف کشور به لحاظ شاخص‌های توسعه و سطوح محرومیت موجود است. از این رو پژوهش‌های متفاوتی در راستای شناسایی و طبقه‌بندی مناطق محروم کشور و برنامه‌ریزی به منظور اتخاذ سیاست‌های مناسب جهت ارتقای وضعیت موجود صورت گرفته است.

۳-۲-۱- طرح‌های انجام شده در زمینه مناطق محروم

طرح مطالعاتی «نگاهی به فقر چندبعدی و بررسی وضعیت آن در ایران» توسط دفتر مطالعات رفاه اجتماعی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماع (بر اساس داده‌های سرشماری سال ۱۳۹۱)؛ «شناسایی مناطق کمتر توسعه یافته کشور» زیر نظر سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (۱۳۸۶-۱۳۸۵) و «اطلس مناطق محروم کشور؛ سطح‌بندی و پهنه‌بندی مناطق محروم کشور و مزیت نسبی این مناطق» توسط بنیاد برکت (۱۳۹۶) از جمله مطالعاتی است که در زمینه شناسایی مناطق محروم کشور در سطوح شهرستان، بخش و دهستان در سطح ملی صورت گرفته است.

الف) دفتر مطالعات رفاه اجتماعی به بررسی فقر چندبعدی در ایران پرداخته است. در این پژوهش با استفاده از فایل خام داده‌های طرح آمارگیری از هزینه و درآمد خانوار شهری و روستایی سال ۱۳۹۱ مرکز آمار ایران، محاسبات شاخص فقر چندبعدی انجام شده است. بدین منظور ۵ شاخص سلامت، آموزش، مسکن، استانداردهای زندگی و اشتغال به عنوان مشخصه‌های فقر چندبعدی در نظر گرفته شده است. سپس با استفاده از وزن دهی به شاخص‌ها و مؤلفه‌های هر یک، میزان اهمیت آن‌ها تعیین شده است.

جدول ۲۰- شاخص‌ها و ابعاد فقر چندبعدی

وزن مؤلفه‌ها	مؤلفه	وزن شاخص	شاخص
۱۰	سوء تغذیه	۲۰	سلامت
۱۰	عدم برخورداری از بیمه درمان		
۱۰	خانوارهای دارای عضو کمتر از ۵ سال تحصیل	۲۰	آموزش
۱۰	خانوارهای دارای کودک ۶ تا ۱۸ سال کمتر از ۸ کلاس سواد (متناسب با سن)		
۱۰	مصالح بی‌دوام	۲۰	مسکن
۱۰	سطح زیربنای کمتر از ۱۶ مترمربع		
۴	سطح دسترسی به آشپزخانه	۲۰	استانداردهای زندگی
۴	عدم دسترسی به آب و برق		
۴	نداشتن حمام		
۴	نداشتن دارایی مانند اتومبیل، دوچرخه و...		
۴	نوع سوخت خانوار برای پخت و پز		
۱۰	سرپرست بیکار	۲۰	اشتغال
۱۰	عدم برخورداری از بیمه اجتماعی		

شاخص‌های مذکور درصد خانوارهایی را که دچار فقر چندبعدی هستند به تفکیک استان نشان می‌دهد. بر این اساس ۲۰ درصد از خانوارهای مناطق شهری استان کرمان دچار فقر شهری هستند. همچنین ۳۹ درصد از خانوارهای مناطق روستایی دچار فقر چندبعدی هستند. در این گزارش میانگین محرومیت هر استان نیز مشخص

شده است. میانگین محرومیت در مناطق شهری استان کرمان برابر با $36/8$ و در مناطق روستایی برابر با $42/1$ هست. مقدار عددی این شاخص هر چه بیش تر باشد به معنی فاصله زیاد خانوارهای دچار فقر چندبعدی از آستانه فقر است. این شاخص در واقع معادل شاخص شکاف فقر در محاسبه فقر درآمدی است. علاوه بر این، بر اساس مطالعات انجام شده، ۵ اولویت اول هر استان جهت برنامه‌ریزی به تفکیک مناطق شهری و روستایی مشخص شده است. ۵ اولویت اول استان کرمان در مناطق شهری عبارت است از سلامت، استاندارد زندگی، مسکن، آموزش و اشتغال. اولویت‌های استان کرمان به تفکیک مناطق روستایی نیز عبارت است از: استانداردهای زندگی، مسکن، سلامت، آموزش و اشتغال (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی، بی تا).

ب) طرح مطالعاتی شناسایی مناطق کمتر توسعه یافته کشور با هدف شناسایی مناطق کمتر توسعه یافته و تهیه نقشه مرکب آن‌ها (چگالی شاخص، بیکاری، بی‌سوادی، کمبود امکانات سکونتی، ارتباطی، فرهنگی، آموزشی و بهداشتی و ...) به منظور حمایت و تقویت توان منطقه‌ای صورت گرفته است.

در این پژوهش پس از انجام مطالعات اولیه و بحث و بررسی مراجع صاحب نظر، ۲۵ شاخص به منظور سنجش میزان محرومیت در سطوح شهرستان، بخش و دهستان استفاده شده است. لازم به ذکر است برخی از شاخص‌ها به تناسب سطوح مورد بررسی (شهرستان، بخش و دهستان) متفاوت بوده است. شاخص‌هایی نظیر نرخ بیکاری، نرخ بی‌سوادی (به دلیل وجود رابطه مستقیم و شدید با محرومیت)، تراکم خانوار در واحد مسکونی (پایین بودن این نرخ بیانگر بهبود وضعیت اقتصاد و توسعه‌ای هر جامعه‌ای است)، نرخ مهاجرت (نشانگر عدم رضایت از مکان زندگی و بازتاب توزیع نامتوازن امکانات)، بار تکفل شغلی (بیانگر نسبت جمعیت شاغل به کل جمعیت)، نسبت مراکز بهداشتی و درمانی به تعداد نقاط جمعیتی، نسبت آموزشگاه متوسطه به تعداد نقاط جمعیتی، نسبت تأسیسات ورزشی به تعداد نقاط جمعیتی، نسبت روستاهای برخوردار از گاز، نسبت روستاهای دارای آب آشامیدنی سالم به کل روستاها (از مهم‌ترین شاخص‌های توسعه انسانی و اجتماعی که عدم برخورداری از آن سهم تعیین کننده‌ای در تشخیص محرومیت دارد)، نسبت جمعیت تحت پوشش کمیته امداد و بهزیستی به کل جمعیت، چگالی جمعیت (نشانگر رابطه میان جمعیت و مساحت شهرستان، بخش و دهستان است)، فاصله مرکز شهرستان از مرکز (به منظور دسترسی یا عدم دسترسی مردم منطقه به خدمات مرکزی استان)، فاصله مرکز شهرستان از نزدیک‌ترین فرودگاه، فاصله مرکز شهرستان به ایستگاه راه آهن، نسبت پزشک به تعداد نقاط جمعیتی، نسبت روستاهای بهره‌مند از دفاتر پستی به تعداد روستا، نسبت شرکت تعاونی روستایی به تعداد روستا، نسبت شعب بانک به تعداد نقاط جمعیتی، نسبت کتابخانه‌های عمومی یا کانون پرورش فکری و ... در سه سطح شهرستان، بخش و دهستان مورد ارزیابی قرار گرفت. در واقع شاخص‌ها ترکیبی از متغیرهای اجتماعی و فرهنگی

و از سوی دیگر متغیرهای اقتصادی و زیرساختی بوده است. اهمیت شاخص‌های مذکور در میزان محرومیت و قابل سنجش بودن؛ در انتخاب آن‌ها نقش اساسی داشته است.

سنجش میزان محرومیت: در این طرح به دلیل محدودیت‌های موجود در دستیابی به شاخص‌های مذکور در محدوده‌های شهرستان، بخش و دهستان؛ از نتایج سرشماری سال ۱۳۸۵ استفاده شده است. در طی جلساتی با مسئولین استانداری‌ها و معاونین و همین‌طور متخصصین امر، فرآیند وزن دهی شاخص‌ها انجام شده است.

بر اساس روش ضریب همبستگی، میانگین وزن هریک از شاخص‌ها مشخص شده و بر پایه آن پهنه‌بندی و سطح‌بندی بخش‌های محروم (به واسطه مجموع امتیاز شاخص ترکیبی کل) مشخص شده است. از این رو با رتبه‌بندی شاخص‌ها از طریق وزن دهی جایگاه هر شهرستان، بخش و دهستان به لحاظ میزان محرومیت مشخص شده است. بر این اساس مناطق محروم استان کرمان به شرح جدول زیر است:

جدول ۷۱- مناطق کمتر توسعه یافته استان کرمان

تابعیت تقسیماتی			ضریب دهستان	دهستان کمتر توسعه یافته
بخش	شهرستان	استان		
ارزوئیه	بافت	کرمان	۶	ارزوئیه
ارزوئیه	بافت	کرمان	۷	صوغان
ارزوئیه	بافت	کرمان	۷	وکیل آباد
رابر	بافت	کرمان	۶	رابر
رابر	بافت	کرمان	۶	سیه بنویه
رابر	بافت	کرمان	۶	جواران
رابر	بافت	کرمان	۶	هنزا
مرکزی	بافت	کرمان	۶	دشتاب
مرکزی	بافت	کرمان	۷	خبر
مرکزی	بافت	کرمان	۶	دهسرد
مرکزی	بافت	کرمان	۶	فتح آباد
مرکزی	بافت	کرمان	۶	کیسکان
مرکزی	بافت	کرمان	۶	گوغر
لاله‌زار	بردسیر	کرمان	۶	لاله‌زار
لاله‌زار	بردسیر	کرمان	۶	قلعه عسکر
مرکزی	بردسیر	کرمان	۶	کوه پنج
روداب	بم	کرمان	۶	روداب غربی
روداب	بم	کرمان	۶	روداب شرقی
مرکزی	بم	کرمان	۶	دهبکری
نوماشیر	بم	کرمان	۷	پشت رود
نوماشیر	بم	کرمان	۷	عزیز آباد

تابعیت تقسیماتی			ضریب دهستان	دهستان کمتر توسعه یافته
بخش	شهرستان	استان		
جبالبارز	جیرفت	کرمان	۶	رضوان
جبالبارز	جیرفت	کرمان	۶	سغدر
جبالبارز	جیرفت	کرمان	۶	مسکون
ساردوئیه	جیرفت	کرمان	۶	دلفارد
ساردوئیه	جیرفت	کرمان	۶	ساردوئیه
ساردوئیه	جیرفت	کرمان	۷	گور
مرکزی	جیرفت	کرمان	۷	اسفندقه
مرکزی	جیرفت	کرمان	۶	اسلام آباد
کوهساران	راور	کرمان	۷	حرجند
کشکوئیه	رفسنجان	کرمان	۶	راویز
مرکزی	رفسنجان	کرمان	۶	خنامان
جازموریان	رودبار جنوب	کرمان	۸	جازموریان
جازموریان	رودبار جنوب	کرمان	۸	کوهستان
مرکزی	رودبار جنوب	کرمان	۷	رودبار
مرکزی	رودبار جنوب	کرمان	۸	نهضت آباد
گنبدکی	ریگان	کرمان	۸	گنبدکی
گنبدکی	ریگان	کرمان	۸	ناصریه
مرکزی	ریگان	کرمان	۸	ریگان
مرکزی	ریگان	کرمان	۹	گاوکان
مرکزی	زرند	کرمان	۶	جرجافک
مرکزی	زرند	کرمان	۶	حتکن
مرکزی	زرند	کرمان	۶	سرنان
مرکزی	سیرجان	کرمان	۶	چهارگنبد
دهج	شهر بابک	کرمان	۶	خبر
مرکزی	شهر بابک	کرمان	۶	مدوارات
اسماعیلی	عنبرآباد	کرمان	۶	حسین آباد
اسماعیلی	عنبرآباد	کرمان	۶	اسماعیلی
اسماعیلی	عنبرآباد	کرمان	۶	گنج آباد
جبالبارز جنوبی	عنبرآباد	کرمان	۶	گرمسار
جبالبارز جنوبی	عنبرآباد	کرمان	۷	مردهک
جبالبارز جنوبی	عنبرآباد	کرمان	۸	نرگسان
مرکزی	عنبرآباد	کرمان	۶	جهادآباد
مرکزی	عنبرآباد	کرمان	۶	علی آباد
مرکزی	عنبرآباد	کرمان	۷	امجز
مرکزی	عنبرآباد	کرمان	۶	محمدآباد

تابعیت تقسیماتی			ضریب دهستان	دهستان کمتر توسعه یافته
بخش	شهرستان	استان		
مرکزی	فهرج	کرمان	۷	برج اکرم
مرکزی	فهرج	کرمان	۷	فهرج
نگین کویر	فهرج	کرمان	۸	چاهدگال
نگین کویر	فهرج	کرمان	۸	نگین کویر
چاه دادخدا	قلعه گنج	کرمان	۹	چاه دادخدا
چاه دادخدا	قلعه گنج	کرمان	۹	رمشک
چاه دادخدا	قلعه گنج	کرمان	۹	مارز
مرکزی	قلعه گنج	کرمان	۷	سرخ قلعه
مرکزی	قلعه گنج	کرمان	۷	قلعه گنج
چترود	کرمان	کرمان	۶	معزیه
راین	کرمان	کرمان	۷	حسین آباد گروه
راین	کرمان	کرمان	۶	راین
شهداد	کرمان	کرمان	۷	تکاب
شهداد	کرمان	کرمان	۶	سیرج
شهداد	کرمان	کرمان	۷	اندوهجرد
گلباف	کرمان	کرمان	۷	کشیت
گلباف	کرمان	کرمان	۶	جوشان
مرکزی	کرمان	کرمان	۶	درختگان
فاریاب	کهنوج	کرمان	۷	حور
فاریاب	کهنوج	کرمان	۷	گلاشکرد
فاریاب	کهنوج	کرمان	۷	مهر و نیه
مرکزی	کهنوج	کرمان	۶	حومه
مرکزی	کهنوج	کرمان	۷	زه
طغرالجرد	کوهبنان	کرمان	۶	طغرالجرد
طغرالجرد	کوهبنان	کرمان	۶	شعبیره
مرکزی	کوهبنان	کرمان	۶	جور
مرکزی	کوهبنان	کرمان	۶	خرم دشت
آسمینون	منوجان	کرمان	۷	بجگان
آسمینون	منوجان	کرمان	۷	ده کهان
آسمینون	منوجان	کرمان	۷	نودژ
مرکزی	منوجان	کرمان	۸	گشمیران
مرکزی	منوجان	کرمان	۷	نورآباد
مرکزی	منوجان	کرمان	۷	قلعه

(شناسایی مناطق کمتر توسعه یافته کشور، ریاست جمهوری، ۱۳۸۶)

بر اساس مطالعات مذکور، ۱۵/۷ درصد از دهستان‌ها محرومیت بالایی (ضریب ۹ و ۸) داشته است و ۳۱/۵ درصد دارای محرومیت متوسط (ضریب ۷) و ۵۲/۸ درصد نیز از محرومیت پایینی (ضریب ۶) برخوردار بوده‌اند. شایان ذکر است، ضرایب بر اساس ۵ تا ۹ تعیین شده و ضریب ۵ به معنی محرومیت کمتر و ضریب ۹ به معنی محرومیت بیش‌تر است. دهستان گاوکان شهرستان ریگان و دهستان‌های چاه دادخدا، رمشک و مارز شهرستان قلعه گنج در اولویت میزان فقر قرار دارند.

ج) پژوهش دیگر مربوط به اطلس مناطق محروم کشور؛ سطح‌بندی و پهنه‌بندی مناطق محروم کشور و مزیت نسبی این مناطق توسط بنیاد برکت صورت گرفته است. در این طرح ۵۴ شاخص به منظور سنجش سطح محرومیت مورد استفاده قرار گرفته شده است.

سنجش میزان محرومیت: بر اساس روش مک گراناها (روش ضریب همبستگی) میانگین وزن هریک از شاخص‌ها مشخص شده و بر پایه آن پهنه‌بندی و سطح‌بندی بخش‌های محروم (به واسطه مجموع امتیاز شاخص ترکیبی کل) مشخص شده است. از این رو با رتبه‌بندی شاخص‌ها از طریق وزن دهی جایگاه هر استان، شهرستان و بخش به لحاظ میزان محرومیت مشخص شده است. شاخص‌های مذکور به شرح جدول زیر است:

جدول ۲۲- وزن شاخص‌های ترکیبی بر اساس روش مک گراناها (روش ضریب همبستگی)

ردیف	شاخص	میانگین وزن شاخص‌ها
۱	نرخ اشتغال (درصد)	۰/۰۸۳۵
۲	نرخ اشتغال زنان (درصد)	۰/۱۱۴۸
۳	نرخ فعالیت (درصد)	۰/۱۴۰۷
۴	بار تکفل شغلی (نفر به ازای هر نفر شاغل)	۰/۱۶۴۳
۵	نسبت شاغلان بخش کشاورزی به کل شاغلان (درصد)	۰/۱۹۱۶
۶	نسبت شاغلان بخش صنعت به کل شاغلان (درصد)	۰/۲۲۲۳
۷	نسبت شاغلان بخش خدمات به کل شاغلان (درصد)	۰/۲۴۳۳
۸	نسبت مساحت اراضی راعی به کل مساحت بخش	۰/۲۷۴۵
۹	نسبت مساحت اراضی زراعی آبی به کل اراضی زراعی (درصد)	۰/۳۰۲۳
۱۰	نسبت مساحت اراضی زراعی دیم به کل اراضی زراعی (درصد)	۰/۳۲۵۱
۱۱	نسبت مساحت اراضی باغی به کل اراضی (درصد)	۰/۳۵۸۸
۱۲	سرانه دام سنگین خانوار (رأس)	۰/۳۹۳۰
۱۳	سرانه دام سبک خانوار (رأس)	۰/۴۱۹۵
۱۴	تراکم تراکتور در هر ۱۰۰ هکتار اراضی	۰/۴۵۰۲
۱۵	تراکم کمباین در هر ۱۰۰۰ هکتار اراضی	۰/۴۸۱۵
۱۶	نسبت شرکت تعاونی روستایی به تعداد روستا (درصد)	۰/۵۰۲۷
۱۸	نسبت روستاهای بهره مند از گاز به تعداد روستا (درصد)	۰/۵۳۶۰

ردیف	شاخص	میانگین وزن شاخص‌ها
۱۹	نسبت شعب بانک به ۱۰/۰۰۰ نفر جمعیت	۰/۵۵۵۴
۲۰	فاصله مرکز بخش از مرکز شهرستان (Km)	۰/۵۸۵۹
۲۱	فاصله مرکز بخش از مرکز استان (Km)	۰/۶۰۳۷
۲۲	شدت فرسایش	۰/۶۳۷۴
۲۳	قابلیت اراضی	۰/۶۶۸۹
۲۴	ارتفاع	۰/۶۹۳۴
۲۵	کلاس شیب	۰/۷۲۳۲
۲۶	میزان بارش	۰/۷۴۶۲
۳۱	دما	۰/۷۶۹۱
۳۲	اقلیم	۰/۷۹۹۸
۳۳	منابع آب	۰/۸۲۷۱
۳۴	تعداد معدن	۰/۸۵۵۵
۳۵	پتانسیل زلزله	۰/۸۷۹۴
۳۶	پتانسیل سیل	۰/۹۰۵۹
۳۷	بعد خانوار	۰/۹۳۰۰
۳۸	نرخ رشد جمعیت (درصد)	۰/۹۵۸۹
۳۹	نسبت جنسی (درصد)	۰/۹۸۵۰
۴۰	تراکم جمعیت	۱/۰۱۰۸
۴۱	نسبت شهرنشینی (درصد)	۱/۰۴۴۰
۴۲	نرخ باسوادی (درصد)	۱/۰۶۷۸
۴۳	نرخ باسوادی زنان (درصد)	۱/۰۹۸۱
۴۴	نسبت باسوادان با تحصیلات عالی به کل باسوادان (درصد)	۱/۱۲۲۸
۴۵	نسبت مراکز بهداشتی درمانی و خانه بهداشت به جمعیت (ده هزار نفر جمعیت)	۱/۱۴۶۵
۴۶	نسبت پزشک به جمعیت (ده هزار نفر جمعیت)	۱/۱۸۲۲
۴۷	نسبت مدرسه راهنمایی به تعداد روستا (درصد)	۱/۲۰۴۲
۴۸	نسبت دبیرستان و هنرستان به تعداد روستا (درصد)	۱/۲۳۰۶
۴۹	نسبت کتابخانه و کانون پرورش فکری کودکان به تعداد روستا (درصد)	۱/۲۵۸۸
۵۰	نسبت تأسیسات ورزشی به تعداد روستا (درصد)	۱/۲۹۰۰
۵۱	نسبت روستاهای بهره‌مند از آب آشامیدنی سالم (درصد)	۱/۳۱۳۳
۵۲	نسبت روستاهای بهره‌مند از دفتر پستی به تعداد روستا (درصد)	۱/۳۳۷۲
۵۳	نسبت جمعیت تحت پوشش کمیته امداد و بهزیستی به کل جمعیت (درصد)	۱/۳۶۱۱
۵۴	نسبت روستاهای خالی از سکنه به کل روستاها (درصد)	۰/۰۳۴۶

(اطلس مناطق محروم کشور، بنیاد برکت، ۱۳۹۶)

جدول ۲۳- مناطق کم تر توسعه یافته استان کرمان

ردیف	استان	شهرستان	بخش
۱	کرمان	ارزوئیه	مرکزی
۲	کرمان	ارزوئیه	صوغان
۳	کرمان	رابر	مرکزی
۴	کرمان	رابر	هنزا
۵	کرمان	بردسیر	لاله زار
۶	کرمان	بم	بروات
۷	کرمان	نرماشیر	مرکزی
۸	کرمان	نرماشیر	روداب
۹	کرمان	کرمان	راین
۱۰	کرمان	کرمان	شهداد
۱۱	کرمان	کرمان	گلباف
۱۲	کرمان	جیرفت	مرکزی
۱۳	کرمان	جیرفت	جبالبارز
۱۴	کرمان	جیرفت	ساردوئیه
۱۵	کرمان	جیرفت	اسماعیلی
۱۶	کرمان	رودبار جنوب	رودبار (مرکزی)
۱۷	کرمان	رودبار جنوب	جازموریان
۱۸	کرمان	ریگان	گنیکه
۱۹	کرمان	ریگان	مرکزی
۲۰	کرمان	فهرج	نگین کویر
۲۱	کرمان	فهرج	مرکزی
۲۲	کرمان	عنبرآباد	مرکزی
۲۳	کرمان	عنبرآباد	جبالبارز جنوبی
۲۴	کرمان	کوهبنان	مرکزی
۲۵	کرمان	کوهبنان	طغرالجرد
۲۶	کرمان	قلعه گنج	مرکزی
۲۷	کرمان	قلعه گنج	چاه داد خدا
۲۸	کرمان	منوجان	مرکزی
۲۹	کرمان	منوجان	اسمیتون
۳۰	کرمان	کهنوج	مرکزی
۳۱	کرمان	فاریاب	مرکزی
۳۲	کرمان	فاریاب	حور

(اطلس مناطق محروم کشور، بنیاد برکت، ۱۳۹۶)

نتایج این پژوهش حاکی از آن است که در مجموع، ۵۶۴ بخش و شهرستان محروم در استان‌های مختلف کشور مورد سنجش قرار گرفته است. در این میان استان کرمان دارای ۱۶ شهرستان و ۳۲ بخش محروم است. شهرستان‌های قلعه گنج (بخش چاه دادخدا)، رودبار جنوب (بخش جازموریان)، ریگان (بخش مرکزی)، فهرج (بخش نگین کویر)، عنبرآباد (بخش جبالبارز جنوبی)، رودبار جنوب (بخش رودبار مرکزی)، فاریاب (بخش حور)، قلعه گنج (بخش مرکزی)، جیرفت (بخش اسماعیلی)، ریگان (بخش گنبدکی) در ردیف ۱۷، ۲۱، ۴۲، ۴۶، ۴۹، ۵۱، ۶۴، ۹۰، ۹۷ و ۱۰۸ مناطق محروم کشور به حساب آمدند. بدیهی است رفع محرومیت مناطق مذکور مستلزم شناخت کافی از امکانات و پتانسیل‌های منطقه‌ای و بهره‌گیری از آن‌ها در جهت رفع محرومیت و دستیابی به توسعه پایدار است. مزیت‌های نسبی مناطق محروم استان کرمان در سه بخش عمده اقتصادی یعنی کشاورزی، صنعت و خدمات و زیربخش‌های آن به شرح زیر است:

الف) کشاورزی:

- ۱- مزیت نسبی در تولید محصولات باغی نظیر پسته، انار، انگور آبی، زردآلو، خرما، بادام آبی، آلو، هلو و سیب (استان کرمان رتبه اول تولید پسته، رتبه اول تولید گردو و رتبه چهارم تولید بادام در کشور را داراست).
- ۲- استان کرمان رتبه دوم در تولید گل محمدی را در کشور دارد.
- ۳- مزیت نسبی در تولید گندم، ذرت دانه‌ای، جو، سیب‌زمینی، پیاز، گوجه و سایر سبزیجات، هندوانه، خیار، خربزه، یونجه، ذرت علوفه‌ای و سایر نباتات علوفه‌ای و همچنین مزیت نسبی در تولید زیره اعم از زیره سبز و به‌ویژه زیره سیاه که شهرت خاص دارد و حنا و هل در دامنه‌های کوهپایه‌های شهرستان‌های محروم استان و تولید زعفران
- ۴- مزیت نسبی در دامداری و دام‌پروری دام سبک
- ۵- مزیت نسبی در پرورش دام سنگین به‌ویژه در بخش‌های مرکزی جیرفت، مرکزی قلعه گنج، جازموریان رودبار جنوب و ....
- ۶- مزیت نسبی در تولید تخم‌مرغ و گوشت مرغ
- ۷- مزیت نسبی در پرورش زنبور عسل
- ۸- مزیت نسبی در پرورش ماهی بیش‌تر گرمابی با توجه به وجود رودخانه‌های هلیل رود در جیرفت که درروی آن سد جیرفت احداث شده است.
- ۹- مزیت نسبی در وجود مراتع که ۴۵ درصد کاربری اراضی استان را به خود اختصاص داده است

۱۰- دشت‌های نیمه بیابانی این استان از نظر کشاورزی، استقرار شهرها و روستاها اهمیت زیادی دارند (دشت ابراهیم‌آباد سیرجان که مرتفع‌ترین دشت داخلی ایران به شمار می‌رود، دشت جازموریان، دشت انار، دشت رفسنجان)

ب) صنعت:

- ۱- وجود ناحیه صنعتی در بخش رودبار شهرستان رودبار
- ۲- وجود ناحیه صنعتی در بخش عنبرآباد شهرستان عنبرآباد
- ۳- وجود ناحیه صنعتی در بخش قلعه گنج شهرستان قلعه گنج
- ۴- وجود ناحیه صنعتی در بخش کوهبنان شهرستان کوهبنان
- ۵- وجود ناحیه صنعتی در بخش ریگان شهرستان ریگان
- ۶- وجود ناحیه صنعتی در بخش فهرج شهرستان فهرج
- ۷- وجود ناحیه صنعتی جهادآباد در بخش عنبرآباد شهرستان عنبرآباد
- ۸- وجود ناحیه صنعتی راین در بخش مرکزی شهرستان کرمان
- ۹- وجود ناحیه صنعتی رستم‌آباد در بخش بم شهرستان بم
- ۱۰- وجود شهرک صنعتی جیرفت و جیرفت ۲ در شهرستان جیرفت
- ۱۱- وجود شهرک صنعتی کهنوج شهرستان کهنوج
- ۱۲- وجود ظرفیت‌های معدنی و معادن سنگ چینی (مرمر)، سولفات سدیم، پوزولان، کرومیت و سنگ لاشه در بخش‌های محروم استان
- ۱۳- مزیت نسبی در تولید فرش انواع قالی و قالیچه‌های صادراتی، پته‌دوزی و جاجیم در اکثر بخش‌های محروم استان از جمله کهنوج، فهرج؛ همچنین صنایع دستی پولک‌دوزی و سفره بافی در بخش رابر کرمان
- ۱۴- مزیت نسبی و پتانسیل ایجاد کارگاه‌های تولید گلاب و عطریات، در خرد اقلیم بخش محروم لاله‌زار بردسیر کرمان
- ۱۵- پتانسیل و مزیت نسبی در ایجاد صنایع بسته‌بندی و تبدیلی فراوری زعفران، زیره، حنا و هل
- ۱۶- پتانسیل و مزیت نسبی در ایجاد صنایع وابسته به مس از جمله کابل‌های مسی و صنایع دستی و کارگاهی ظروف مسی

ج) خدمات:

- ۱- مزیت نسبی در ارائه خدمات بازرگانی به لحاظ نزدیکی به استان‌های هرمزگان و سیستان و بلوچستان و داشتن چندین گمرک در استان (گمرک کرمان، سیرجان، رفسنجان، بم در منطقه ویژه اقتصادی بم) و تولید محصولات متنوع در زمینه پسته، خرما، فرش و گلیم، صنایع دستی، زیره، هل و کالاهای مسی
- ۲- وجود پتانسیل و مزیت نسبی در ارائه خدمات حمل و نقل به لحاظ قرار گرفتن در کریدور جنوب - شمال و داشتن راه آهن در دو محور ریلی تهران- کرمان- زاهدان و تهران- بندرعباس و با وجود زیرساخت‌های بازرگانی و ارتباطی مناسب از جمله فرودگاه‌های متعدد در استان (کرمان، بم، بین‌المللی رفسنجان، سیرجان و جیرفت) و نزدیکی به بندرعباس و با وجود مراکز استخراج مواد کانی و بر خورداری از حمل و نقل ریلی
- ۳- مزیت نسبی در فعالیت‌های مرتبط با گردشگری با وجود جاذبه‌های طبیعی، تاریخی، فرهنگی، مذهبی و ... در بخش‌های محروم استان. مانند زیباترین کویر دنیا شامل کلوت‌های زیبا، نکاها (تپه‌ها) و تپه گندم بریان (که به گفته کارشناسان شبیه کره ماه است) در بخش شهداد کرمان و شهر ریگان، آبشار وروار در بخش مرکزی عنبرآباد با ارتفاع بیش از ۱۰۰ متر که عنوان بلندترین آبشار خاورمیانه را به خود اختصاص داده است. چشمه آبگرم لاله‌زار در بردسیر، چشمه معدنی غرغره و چشمه حسین‌آباد و آبشار راین (زر رود) در بخش راین کرمان، منطقه حفاظت شده مارز (بزرگ‌ترین دالان مهاجرت هوبره‌ها در فصول پاییز و زمستان) در قلعه گنج، آبشار دلفارد در بخش مرکزی جیرفت و دریاچه سد جیرفت
- ۴- وجود مزیت نسبی در ایجاد پایانه صادراتی اختصاص پسته در برخی از بخش‌های محروم مستعد استان
- ۵- مزیت نسبی وجود مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای متعدد در استان، که زمینه توانمندسازی مهارتی جوانان مستعد بخش‌های مناطق محروم را فراهم می‌کند
- ۶- مزیت نسبی صنایع خودروسازی در منطقه و نزدیکی به استان بندرعباس باعث تأثیر مستقیم و غیرمستقیم در ایجاد فرصت‌های شغلی و عرضه و فروش محصولات تولیدی بخش‌های محروم استان را فراهم نموده است.
- ۱۱- مزیت نسبی در وجود مناطق ویژه اقتصادی سیرجان، رفسنجان و ارگک جدید در شهرستان بم (اطلس، مناطقی محروم کشور، بنیاد برکت، ۱۳۹۶).

۳-۲-۳- شاخص‌های جمعیتی دهستان‌های محروم استان کرمان

بر اساس داده‌های سرشماری سال ۱۳۹۵، جمعیت کل ساکن در مناطق محروم استان کرمان برابر با ۷۸۵,۰۴۴ نفر است. از این تعداد ۳۸۶,۷۸۰ نفر زن و ۳۹۸,۲۶۴ نفر مرد هستند. تعداد خانوار ساکن در این مناطق برابر با

۲۲۷,۲۰۹ است. میانگین بعد خانوار برابر با ۳/۴ است و میانگین نسبت جنسی در این مناطق برابر با ۱۰۲/۹ است. نسبت جنسی در مناطق محروم این استان پایین‌تر از متوسط نسبت جنسی در کل کشور (۱۰۳) است. بعد خانوار این مناطق کمی بالاتر از بعد خانوار در کل کشور است (متوسط بعد خانوار کل کشور در سرشماری ۱۳۹۵ برابر با ۳/۳ بوده است). بالاترین نسبت جنسی مربوط به دهستان دهیکری شهرستان بم با نسبت ۱۲۲/۹ است. پس از آن دهستان‌های خیر، راین، گاوکن، فهرج، لاله‌زار، طغرالجرد و نرگسان در شهرستان‌های شهر بابک، کرمان، ریگان، کرمان، بردسیر، کوهبنان و عنبرآباد به ترتیب ۱۱۸/۴، ۱۱۵/۱، ۱۱۳/۵، ۱۱۳/۲، ۱۱۲/۴، ۱۱۱/۹، ۱۱۱/۲ بالاترین نسبت جنسی را دارند. بالاتری میزان بعد خانوار نیز مربوط به دهستان‌های رودبار جنوب شهرستان جازموریان و نگین کویر شهرستان فهرج با بعد خانوار ۴/۱ است. بعد خانوار در دهستان‌های رمشک، نهضت آباد، برج اکرم و چاه دادخدا به ترتیب با بعد خانوار ۴، ۳/۹، ۳/۹ و ۳/۹ در شهرستان‌های قلعه گنج، رودبار جنوب، فهرج و قلعه گنج بیش‌ترین میزان را داشته است.

جدول ۷۴- شاخص‌های جمعیتی مناطق محروم استان کرمان

تابعیت تقسیماتی				سرشماری سال ۹۵					
بخش	شهرستان	استان	دهستان کمتر توسعه یافته	بعد خانوار	نسبت جنسی	تعداد زنان	تعداد مردان	جمعیت	خانوار
ارزویه	بافت	کرمان	ارزویه	۳.۴	۱۰۳.۹	۶,۱۰۱	۶,۳۳۶	۱۲,۴۳۷	۳,۶۷۰
ارزویه	بافت	کرمان	صوغان	۳.۷	۱۰۸.۴	۱,۹۲۹	۲,۰۹۱	۴,۰۲۰	۱,۰۹۹
ارزویه	بافت	کرمان	وکیل‌آباد	۳.۴	۱۰۰.۰	۲,۹۱۵	۲,۹۱۶	۵,۸۳۱	۱,۷۰۵
داب	بافت	کرمان	داب	۲.۹	۹۸.۴	۲,۲۸۱	۲,۲۴۵	۴,۵۲۶	۱,۵۵۴
داب	بافت	کرمان	سیه بنویه	۳.۰	۱۰۵.۲	۲,۸۰۳	۲,۹۴۸	۵,۷۵۱	۱,۸۹۱
داب	بافت	کرمان	جواران	۲.۸	۹۵.۸	۲,۷۵۹	۲,۶۴۴	۵,۴۰۳	۱,۹۲۵
داب	بافت	کرمان	هنزا	۳.۰	۱۰۵.۶	۲,۳۶۰	۲,۹۹۱	۴,۸۵۱	۱,۵۹۷
مرکزی	بافت	کرمان	دشتاب	۳.۰	۱۰۲.۶	۴,۸۰۲	۴,۹۲۸	۹,۷۳۰	۳,۲۶۷
مرکزی	بافت	کرمان	خیر	۳.۱	۱۰۳.۱	۳,۰۹۳	۳,۱۸۹	۶,۲۸۲	۲,۰۱۳
مرکزی	بافت	کرمان	دهسرد	۳.۴	۱۰۲.۰	۲,۰۷۹	۲,۱۲۱	۴,۲۰۰	۱,۲۳۷
مرکزی	بافت	کرمان	فتح‌آباد	۲.۹	۱۰۱.۱	۲,۲۷۸	۲,۳۰۳	۴,۵۸۱	۱,۵۵۹
مرکزی	بافت	کرمان	کیسکان	۳.۰	۱۰۶.۴	۳,۲۳۸	۳,۴۴۴	۶,۶۸۲	۲,۲۱۹
مرکزی	بافت	کرمان	گوغر	۲.۹	۱۰۲.۶	۳,۵۸۵	۳,۶۷۹	۷,۲۶۴	۲,۵۲۸
لاله‌زار	بردسیر	کرمان	لاله‌زار	۳.۱	۱۱۲.۴	۱,۵۲۵	۱,۷۱۴	۳,۲۳۹	۱,۰۴۷
لاله‌زار	بردسیر	کرمان	قلعه‌عسکر	۳.۰	۱۰۱.۷	۲,۸۴۶	۲,۸۹۳	۵,۷۳۹	۱,۹۱۱
مرکزی	بردسیر	کرمان	کوه پنج	۳.۱	۹۹.۲	۳,۰۳۲	۳,۰۰۸	۶,۰۴۰	۱,۹۲۲
روداب	بم	کرمان	روداب غربی	۳.۲	۱۰۸.۸	۱۱,۶۸۵	۱۲,۶۹۸	۲۴,۳۸۳	۷,۵۹۱
روداب	بم	کرمان	روداب شرقی	۳.۳	۱۰۷.۱	۳,۱۳۲	۳,۳۵۵	۶,۴۸۷	۱,۹۷۷
مرکزی	بم	کرمان	دهیکری	۳.۱	۱۲۲.۹	۵,۷۹۳	۷,۱۲۱	۱۲,۹۱۴	۴,۱۴۱
نرماشیر	بم	کرمان	پشت رود	۳.۳	۱۰۴.۵	۷,۱۶۰	۷,۶۸۲	۱۴,۶۴۲	۴,۴۶۰
نرماشیر	بم	کرمان	عزیزآباد	۳.۴	۱۰۱.۷	۱۰,۰۲۹	۱۰,۱۹۷	۲۰,۲۲۶	۵,۹۰۰

تابعیت تقسیماتی				سرشماری سال ۹۵					
بخش	شهرستان	استان	دهستان کمتر توسعه یافته	بعد خانوار	نسبت جنسی	تعداد زنان	تعداد مردان	جمعیت	خانوار
جبالبارز	جیرفت	کرمان	رضوان	۳.۶	۱۱۰.۵	۲,۵۸۸	۲,۸۶۱	۵,۴۴۹	۱,۵۲۷
جبالبارز	جیرفت	کرمان	سغدر	۳.۲	۹۹.۹	۲,۹۵۰	۲,۹۴۸	۵,۸۹۸	۱,۸۲۸
جبالبارز	جیرفت	کرمان	مسکون	۳.۰	۱۰۰.۸	۲,۵۱۰	۲,۵۳۰	۵,۰۴۰	۱,۶۸۴
ساردوئیه	جیرفت	کرمان	دلفازاد	۲.۸	۱۰۵.۸	۳,۲۱۶	۳,۴۰۴	۶,۶۲۰	۲,۳۵۶
ساردوئیه	جیرفت	کرمان	ساردوئیه	۳.۱	۱۰۶.۴	۷,۵۲۳	۸,۰۰۶	۱۵,۵۲۹	۵,۰۱۴
ساردوئیه	جیرفت	کرمان	گور	۲.۹	۱۰۴.۲	۳,۱۰۴	۳,۲۳۵	۶,۳۳۹	۲,۲۱۴
مرکزی	جیرفت	کرمان	اسفندقه	۳.۵	۱۰۲.۳	۶,۰۸۶	۶,۲۲۴	۱۲,۳۱۰	۳,۵۳۱
مرکزی	جیرفت	کرمان	اسلام آباد	۳.۷	۱۰۵.۲	۸,۰۰۵	۸,۴۱۹	۱۶,۴۲۴	۴,۴۰۷
کوهساران	راور	کرمان	حرجند	۳.۲	۱۰۱.۷	۲,۱۱۱	۲,۱۶۶	۴,۲۵۷	۱,۳۱۵
کشکوئیه	رفسنجان	کرمان	راویز	۲.۹	۹۶.۹	۷۲۱	۶۹۹	۱,۴۲۰	۴۸۸
مرکزی	رفسنجان	کرمان	خانمان	۲.۹	۹۳.۳	۱,۰۱۷	۹۴۹	۱,۹۶۶	۶۷۱
جازموریان	رودبار جنوب	کرمان	جازموریان	۴.۱	۱۰۳.۱	۱۵,۵۸۲	۱۶,۰۶۰	۳۱,۶۴۲	۷,۸۰۴
جازموریان	رودبار جنوب	کرمان	کوهستان	۳.۶	۱۰۱.۱	۲,۶۸۰	۲,۷۱۰	۵,۳۹۰	۱,۶۸۴
مرکزی	رودبار جنوب	کرمان	رودبار	۳.۶	۹۸.۰	۱۳,۰۵۱	۱۲,۷۸۹	۲۵,۸۴۰	۷,۰۹۷
مرکزی	رودبار جنوب	کرمان	نهدت آباد	۳.۹	۱۰۱.۳	۱۰,۶۹۹	۱۰,۸۳۹	۲۱,۵۳۸	۵,۴۶۷
گنبدکی	ریگان	کرمان	گنبدکی	۳.۲	۱۰۱.۳	۲,۲۷۸	۲,۳۰۷	۴,۵۸۵	۱,۴۳۵
گنبدکی	ریگان	کرمان	ناصریه	۳.۴	۱۰۴.۳	۶,۹۴۲	۷,۲۳۹	۱۴,۱۸۱	۴,۲۱۰
مرکزی	ریگان	کرمان	ریگان	۳.۶	۱۰۱.۶	۱۸,۳۲۲	۱۸,۶۱۱	۳۶,۹۳۳	۱۰,۳۹۲
مرکزی	ریگان	کرمان	گاوکان	۳.۸	۱۱۳.۵	۲,۳۳۹	۲,۵۴۱	۴,۸۸۰	۱,۴۲۸
مرکزی	زرند	کرمان	چرخچک	۲.۹	۱۰۰.۳	۱,۱۹۵	۱,۱۹۸	۲,۳۹۳	۸۱۳
مرکزی	زرند	کرمان	حتکن	۲.۹	۹۷.۴	۴۵۵	۴۴۳	۸۹۸	۳۱۱
مرکزی	زرند	کرمان	سربنان	۳.۲	۹۷.۲	۱,۳۷۲	۱,۳۳۴	۲,۷۰۶	۸۴۹
مرکزی	سیرجان	کرمان	چهارگنبد	۳.۱	۱۰۸.۶	۲,۰۷۰	۲,۲۴۸	۴,۳۱۸	۱,۳۸۰
دهج	شهرابک	کرمان	خیر	۳.۲	۱۱۸.۴	۲,۲۴۶	۲,۶۶۰	۴,۹۰۶	۱,۵۴۸
مرکزی	شهرابک	کرمان	مدوارات	۳.۰	۱۰۸.۵	۱,۶۱۶	۱,۷۵۴	۳,۳۷۰	۱,۱۳۱
اسماعیلی	عنبرآباد	کرمان	حسین آباد	۳.۵	۹۹.۹	۸,۷۲۹	۸,۷۲۰	۱۷,۴۴۹	۴,۹۷۱
اسماعیلی	عنبرآباد	کرمان	اسماعیلی	۳.۳	۹۷.۲	۴,۵۹۲	۴,۴۶۴	۹,۰۵۶	۲,۷۸۰
اسماعیلی	عنبرآباد	کرمان	گنج آباد	۳.۴	۹۸.۸	۵,۵۲۳	۵,۴۵۴	۱۰,۹۷۷	۳,۱۸۹
جبالبارز جنوبی	عنبرآباد	کرمان	گرمنار	۳.۶	۱۰۵.۵	۳,۷۰۵	۳,۹۰۸	۷,۶۱۳	۲,۰۸۷
جبالبارز جنوبی	عنبرآباد	کرمان	مردهک	۳.۶	۱۰۰.۱	۴,۰۵۴	۴,۰۵۸	۸,۱۱۲	۲,۳۲۷
جبالبارز جنوبی	عنبرآباد	کرمان	نرگسان	۳.۷	۱۱۱.۲	۲,۶۷۶	۲,۹۷۶	۵,۶۵۲	۱,۵۱۵
مرکزی	عنبرآباد	کرمان	جهادآباد	۳.۵	۹۹.۲	۸,۱۶۳	۸,۰۹۵	۱۶,۲۵۸	۴,۶۷۵
مرکزی	عنبرآباد	کرمان	علی آباد	۳.۶	۹۶.۱	۵,۴۲۳	۵,۲۱۲	۱۰,۶۳۵	۲,۹۲۶
مرکزی	عنبرآباد	کرمان	امجز	۳.۳	۱۰۴.۵	۱,۴۴۳	۱,۵۰۸	۲,۹۵۱	۸۹۴
مرکزی	عنبرآباد	کرمان	محمدآباد	۳.۴	۱۰۵.۰	۲,۹۴۳	۳,۰۸۹	۶,۰۳۲	۱,۸۰۰
مرکزی	فهرج	کرمان	برج اکرم	۳.۹	۱۰۹.۱	۹,۱۶۷	۹,۹۹۸	۱۹,۱۶۵	۴,۸۹۰
مرکزی	فهرج	کرمان	فهرج	۳.۷	۱۱۳.۲	۶,۴۶۳	۷,۳۱۶	۱۳,۷۷۹	۳,۷۱۱
نگین کویر	فهرج	کرمان	چاهدگال	۳.۵	۹۶.۵	۱,۴۴۰	۱,۳۹۰	۲,۸۳۰	۸۰۷
نگین کویر	فهرج	کرمان	نگین کویر	۴.۱	۱۰۸.۴	۱۱,۵۵۹	۱۲,۵۳۳	۲۴,۰۹۲	۵,۸۳۶
چاه دادخدا	قلعه گنج	کرمان	چاه دادخدا	۳.۹	۹۷.۷	۶,۵۵۸	۶,۴۱۰	۱۲,۹۶۸	۳,۲۸۵
چاه دادخدا	قلعه گنج	کرمان	رمشک	۴.۰	۹۸.۶	۵,۰۵۴	۴,۹۸۵	۱۰,۰۳۹	۲,۵۳۳

تابعیت تقسیماتی				سرشماری سال ۹۵					
بخش	شهرستان	استان	دهستان کمتر توسعه یافته	بعد خانوار	نسبت جنسی	تعداد زنان	تعداد مردان	جمعیت	خانوار
چاه دادخدا	قلعه گنج	کرمان	مارز	۳.۶	۹۸.۸	۱,۲۷۴	۱,۲۵۹	۲,۵۳۳	۷۰۱
مرکزی	قلعه گنج	کرمان	سرخ قلعه	۳.۷	۹۸.۱	۱۱,۰۰۰	۱۰,۷۸۹	۲۱,۷۸۹	۵,۸۱۹
مرکزی	قلعه گنج	کرمان	قلعه گنج	۳.۵	۱۰۰.۱	۷,۹۹۳	۸,۰۰۴	۱۵,۹۹۷	۴,۵۴۵
چترود	کرمان	کرمان	معزیه	۳.۲	۱۰۴.۰	۳,۹۴۴	۴,۱۰۳	۸,۰۴۷	۲,۵۱۵
راین	کرمان	کرمان	حسین آباد گروه	۳.۱	۹۴.۱	۱,۳۳۳	۱,۲۵۵	۲,۵۸۸	۸۳۲
راین	کرمان	کرمان	راین	۳.۳	۱۱۵.۱	۱,۳۰۱	۱,۴۹۷	۲,۷۹۸	۸۵۰
شهادت	کرمان	کرمان	نکاب	۳.۵	۹۹.۱	۲,۹۵۹	۲,۹۳۱	۵,۸۹۰	۱,۷۰۵
شهادت	کرمان	کرمان	سیرج	۳.۰	۱۰۱.۷	۱,۰۸۶	۱,۱۰۴	۲,۱۹۰	۷۳۰
شهادت	کرمان	کرمان	اندوهجرد	۳.۳	۱۰۲.۹	۶۴۷	۶۶۶	۱,۳۱۳	۳۹۶
گیلیاف	کرمان	کرمان	کشیت	۳.۵	۹۷.۳	۱,۱۷۲	۱,۱۴۰	۲,۳۱۲	۶۵۳
گیلیاف	کرمان	کرمان	جوشان	۳.۲	۱۰۰.۴	۱,۴۷۵	۱,۴۸۱	۲,۹۵۶	۹۱۷
مرکزی	کرمان	کرمان	درختگان	۳.۴	۱۱۰.۷	۶,۰۰۹	۶,۶۵۳	۱۲,۶۶۲	۳,۷۲۶
فاریاب	کهنوج	کرمان	حور	۳.۶	۱۰۴.۴	۶,۳۹۰	۶,۶۷۲	۱۳,۰۶۲	۳,۶۴۴
فاریاب	کهنوج	کرمان	کلاشگرد	۳.۲	۱۰۱.۴	۲,۵۸۵	۲,۶۲۰	۵,۲۰۵	۱,۶۴۳
فاریاب	کهنوج	کرمان	مهرویه	۳.۵	۹۶.۹	۳,۴۹۶	۳,۳۸۸	۶,۸۸۴	۱,۹۵۸
مرکزی	کهنوج	کرمان	حومه	۳.۷	۹۹.۵	۲,۶۲۳	۲,۶۰۹	۵,۲۳۲	۱,۴۳۰
مرکزی	کهنوج	کرمان	زه	۳.۶	۹۷.۲	۸,۲۴۷	۸,۰۱۵	۱۶,۲۶۲	۴,۴۶۸
طغرالجرد	کوهبنان	کرمان	طغرالجرد	۳.۵	۱۱۱.۹	۶۳۷	۷۱۳	۱,۳۵۰	۳۸۷
طغرالجرد	کوهبنان	کرمان	شعبیره	۳.۲	۹۷.۹	۱,۲۰۴	۱,۱۷۹	۲,۳۸۳	۷۵۰
مرکزی	کوهبنان	کرمان	جور	۳.۱	۹۶.۹	۱,۲۱۱	۱,۱۷۴	۲,۳۸۵	۷۶۹
مرکزی	کوهبنان	کرمان	خرم دشت	۳.۱	۱۰۹.۳	۱,۰۳۳	۱,۱۱۸	۲,۱۵۱	۶۹۷
آسمینون	منوجان	کرمان	بجگان	۳.۳	۱۰۰.۲	۳,۲۲۸	۳,۳۲۵	۶,۵۵۳	۱,۹۶۲
آسمینون	منوجان	کرمان	ده کهان	۳.۵	۱۰۲.۷	۳,۶۴۹	۳,۷۴۸	۷,۳۹۷	۲,۱۰۷
آسمینون	منوجان	کرمان	نودژ	۳.۴	۱۰۲.۴	۲,۰۹۶	۲,۱۴۷	۴,۲۴۳	۱,۲۵۲
مرکزی	منوجان	کرمان	کشمیران	۳.۶	۹۴.۴	۸۱۵	۷۶۹	۱,۵۸۴	۴۴۲
مرکزی	منوجان	کرمان	نورآباد	۳.۶	۱۰۱.۷	۱,۴۲۷	۱,۴۵۱	۲,۸۷۸	۸۰۳
مرکزی	منوجان	کرمان	قلعه	۳.۷	۱۰۰.۱	۱۴,۶۶۱	۱۴,۶۷۱	۲۹,۳۳۲	۷,۹۴۵
میانگین				۳.۴	۱۰۲.۹	۳۸۶,۷۸۰	۳۹۸,۲۶۴	۷۸۵,۰۴۴	۲۲۷,۲۰۹

(داده‌های سرشماری مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵)

۳-۲-۳- جمع بندی

- استان کرمان با مساحت ۱۸۲,۳۰۱ کیلومترمربع و جمعیت ۳,۱۶۴,۷۱۸ نفر پهناورترین استان کشور به شمار می‌آید (بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵). این استان از شمال به استان‌های خراسان و یزد، از شرق به استان سیستان و بلوچستان، از غرب به استان فارس و از جنوب به استان هرمزگان محدود می‌شود.
- کرمان به عنوان پهناورترین استان کشور دارای قابلیت‌های اقتصادی-اجتماعی بسیاری نظیر معادن، منابع معدنی فلزی و غیرفلزی، مناطق ویژه اقتصادی، حاصلخیزی خاک دشت‌های استان، تولیدکننده و صادرکننده اصلی محصول پسته و خرما در ایران، دسترسی مناسب به شبکه حمل و نقل (بخش‌های شمالی

استان)، شرایط اقلیمی متنوع و از همه مهم تر ظرفیت سرمایه انسانی تحصیل کرده است. علاوه بر اینها موقعیت ممتاز جغرافیایی استان از نظر دسترسی به بنادر جنوبی کشور و ارتباط جنوبی و شرقی به مرزهای آسیای میانه و ماوراء قفقاز و اروپا آن را به چهارراه ترانزیتی مبدل ساخته است.

- بر اساس گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، در رابطه با سنجش فقر ایران در سال ۱۳۹۵؛ نرخ فقر مطلق (درصد فقرا) در استان کرمان برابر با ۳۲/۹۰ بوده است. تعداد فقرا ۱۳۱۱۲۸۴ نفر و تعداد خانوارهای فقیر ۳۱۴۲۴۶ بوده است (مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۹۷: ۳۱).
- درصد بیکاری در سال ۹۴ معادل ۷/۹ درصد و در تابستان ۹۵ معادل ۱۱/۲ درصد اعلام گردیده است. به دلایل متعدد از جمله سهم بالای اشتغال فصلی بخش کشاورزی از اشتغال استان، درصد واقعی بیکاری بسیار بالاتر است و اشتغال ناقص ۱۷/۴ درصدی استان که دو برابر متوسط کشور است، مؤید این واقعیت است و از سوی درصد پایین مشارکت اقتصادی استان (حدود ۳۵ درصد)، بر عدم افزایش بیش‌تر آمار بیکاری تأثیرگذار است (خلاصه مدیریتی مطالعات استانی طرح توسعه کسب و کار و اشتغال پایدار استان کرمان، ۱۳۹۵: ۶).

- عوامل بسیاری چون رشد بیکاری، ناپایداری روستاها در اثر تخریب مراتع، محدودیت ناشی از آب و عدم مدیریت صحیح آن، بروز خشکسالی‌های متوالی، عدم توازن در توزیع امکانات اجتماعی، اقتصادی و رفاهی، خشک شدن تالاب جازموریان، مهاجرت اتباع خارجی به استان، مهاجرت روستا-شهری، نابرابری در بخش‌های شمالی و جنوبی استان به نفع بخش‌های شمالی، قاچاق مواد مخدر و مشاغل کاذب، عدم وجود فن‌آوری مناسب در بخش کشاورزی، توزیع نامناسب فرصت‌های آموزشی، مخاطرات طبیعی چون سیل، زلزله و سرمازدگی محصولات کشاورزی در منطقه سبب شده است که استان کرمان و به خصوص مناطق جنوبی استان یکی از محروم‌ترین مناطق کشور با میزان بالایی از فقر و نابرابری در کشور به حساب آید. بنابراین توجه به فرصت‌ها و پتانسیل‌های این استان از جمله بهره‌گیری از جاذبه‌های گردشگری، توسعه صنایع، مدیریت آب و افزایش بهره‌وری کشاورزی، گسترش صنایع و بازدهی آن، توسعه صادرات و بهره‌گیری از پتانسیل مسیر ترانزیت کالا از جمله راهکارهای غلبه بر فقر و محرومیت در استان کرمان است.

۳-۳-۳- سکونتگاه‌های غیر رسمی

سکونتگاه‌های غیررسمی به مثابه یکی از پیامدها و ویژگی‌های بارز شهرنشینی در کشورهای در حال توسعه و از جمله ایران بوده است. این سکونتگاه‌ها یکی از عوامل تهدیدکننده کیفیت زندگی و برهم زنده تعادل

اجتماعی در شهرها به حساب می‌آیند. اسکان غیررسمی در شهرها به طور اساسی ناشی از عوامل متعددی است. بخشی از آن سبب توسعه ناهمگون و نابرابر مناطق شهری و تفاوت‌های مکانی - فضایی (افتراق مکانی) نسبت به امکانات و تسهیلات موجود است.

تعاریف متعددی از سکونتگاه‌ها ارائه شده است که هر یک بر ملاک‌ها و معیارهای خاصی مانند کالبد، جغرافیا، اقتصاد، روابط اجتماعی و ویژگی‌های روانی تأکید کرده‌اند. برخی از نظر «بوم‌شناسی شهری» بر عواملی مانند نحوه استفاده از زمین، کمبود مسکن، قیمت و اجاره زمین توجه کرده و عده‌ای دیگر از چشم‌انداز «فقر شهری» و مسائلی مانند نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی و «تبعیض» نگریسته‌اند.

این پدیده به اشکال متفاوت در گوشه و کنار شهرها، حتی در بخش مرکزی شهرها در قالب محله‌هایی با عناوین زاغه، آلونک‌نشینی، حاشیه‌نشینی، سکونتگاه‌های خودرو، سکونتگاه‌های غیرمجاز، سکونتگاه‌های برنامه‌ریزی نشده و ... مشاهده می‌شود. فقدان مالکیت بر زمین، قرارگیری در اراضی نامناسب (حریم خطوط راه‌آهن، بزرگراه‌ها و ...)، در دسترس نبودن امکانات پایه زندگی، بی‌نظمی و نابسامانی کالبدی، اقتصادی و اجتماعی، وجود فضاهای بی‌دفاع، گم و بدون نظارت؛ از ویژگی‌های این سکونتگاه‌هاست.

مهم‌ترین عوامل شکل‌گیری و گسترش سکونتگاه‌های غیررسمی؛ روند شتابان جمعیت شهری و عدم توسعه زیرساخت‌های ضروری، مهاجرت گسترده اعم از روستا به شهر و مهاجرت افراد از هسته داخلی شهر به حواشی آن، سطح پایین درآمد خانوار و بالا بودن بهای زمین و همچنین هزینه ساخت و ساز رسمی، فقدان منطقه‌بندی و کاربری نامناسب زمین، ناکارآمدی سیاست‌ها و برنامه دولت‌ها، برنامه‌ریزی از بالا به پایین، توزیع ناعادلانه خدمات و امکانات بوده است.

۳-۳-۱- نحوه مواجهه دولت‌ها با سکونتگاه‌های غیررسمی

به دنبال شهرنشینی شتابان معاصر در کشورهای در حال توسعه و از جمله ایران، سکونتگاه‌های غیررسمی به مثابه جلوه‌ای کالبدی از فقر شهری در درون یا پیرامون شهرها شکل گرفتند. بنا به شرایط تاریخی و جغرافیایی و با توجه به مکاتب اقتصادی و سیاسی حاکم، از این پدیده برداشت‌های متفاوتی شکل گرفت و برای حل آن نیز رویکردهای متفاوتی اتخاذ گردید. از نادیده انگاشتن تا توانمندسازی، طیفی از اقدامات و سیاست‌ها را در برمی‌گیرد که به فراخور شرایط تاریخی و جغرافیایی مورد توجه قرار گرفته‌اند. این سیاست‌ها تحت تأثیر مکاتب، نظام‌های سیاسی و اجرایی و یا سازمان‌های بین‌المللی ترویج شده و کمابیش در بیش‌تر این کشورها

تجربه شده‌اند. سیاست‌هایی چون نادیده گرفتن، تخریب و تخلیه اجباری، مسکن عمومی، بهسازی و توانمندسازی و ... نتایج متفاوتی را در کشورهای مختلف به همراه داشته است.

از اوایل سده بیستم که مسئله فقر و سکونتگاه‌های فقیرنشین مورد توجه جدی برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران قرار گرفت؛ تمرکز بر سیاست‌های اقتصادی کلان از جمله سیاست‌های فقرزدایی و سیاست‌هایی برای افزایش متوسط درآمد و نیز ایجاد عدالت اجتماعی، همواره به مثابه راه حل ریشه‌ای فقر و محلات فقیرنشین مورد توجه بوده است.

جدول ۲۵- خلاصه رویکردهای مسلط در برنامه‌ریزی و حل مسئله سکونتگاه‌های غیررسمی

تکات اصلی	دوره رواج و تسلط	رویکرد
با توسعه اقتصادی در کل جامعه مشکل حل خواهد شد. مشکل ساختاری است و با برنامه‌ریزی محلی حل نخواهد شد.	تا دهه ۱۹۶۰	نادیده گرفتن
سکونتگاه‌های غیررسمی غده چرکین بر بدن شهر هستند و باید برچیده شوند.	۱۹۶۰ تا ۱۹۸۰ برخی کشورها تاکنون	حذف و تخلیه اجباری
بهره‌گیری از نیروی کار، مهارت و توان مدیریت ساکنان در حل مشکل	۱۹۷۰ و ۱۹۸۰	خودیاری
دولت و منابع دولتی کلید حل مشکل است. نیاز به یارانه‌های هدف‌دار مسکن	۱۹۵۰ تا ۱۹۸۰	مسکن عمومی (اجتماعی)
تأمین زمین و زیرساخت‌های اولیه راه حل است.	۱۹۷۰ تا ۱۹۸۰	مکان- خدمات
تأمین حق سکونت و زیرساخت‌ها با بهره‌گیری از وضع موجود	۱۹۸۰ تاکنون	ارتقاء بخشی (بهسازی)
ایجاد چارچوب سیاسی، اداری و محیطی استفاده از ظرفیت‌های درونی اجتماعات محل توسعه اقتصادی و اجتماعی	۱۹۹۰ تاکنون	توانمندسازی
با ترکیبی از توانمندسازی و تأکید بر حکمروایی شایسته (به‌ویژه حق نگاهداشت مسکن) محور، اجتماع محلی دانسته شد.	از ۲۰۰۰	اجتماع محوری (تام)

(ایراندوست، ۱۳۸۹: ۱۳۹)

۳-۳-۲- سکونتگاه‌های غیررسمی در ایران و بطور خاص استان کرمان

ایران از جمله کشورهای در حال توسعه‌ای محسوب می‌شود که با مشکل وجود سکونتگاه‌های غیررسمی روبروست. سکونتگاه‌های غیررسمی در ایران پیش از سال ۱۳۳۰ به صورت محدود در چند شهر به وجود آمد. با این وجود تا قبل از اصلاحات ارضی، روندی بسیار آرام و کند داشته است. اما بعد از اصلاحات ارضی در ۱۳۴۲ همراه با رشد مهاجرت، حاشیه‌نشینی نیز ابعاد وسیع‌تری پیدا کرد. چراکه اکثر خوش‌نشینانی که صاحب نسق نبوده و در نتیجه زمینی به آن‌ها واگذار نشد، همچنین کشاورزانی که مقدار ناچیزی زمین به آن‌ها رسیده

بود مهاجرت نموده و در محلات فقیرنشین و حاشیه شهرها سکنی گزیدند. نکته قابل ذکر آن است که وجه اشتراک تمامی انواع سکونتگاه‌های غیررسمی دستیابی محدود و یا عدم دسترسی به امکانات و خدمات اساسی و زیرساختی است. اما در ایران سکونتگاه‌های غیررسمی به گونه‌ای متفاوت از سایر کشورها شکل گرفته است. به طوری که در غالب سکونتگاه‌های ایران، تصرف و مالکیت به صورت ملکی است و شکل تصرف عدوانی و غصبی بسیار نادر است. ساکنان این سکونتگاه‌ها مسکن را خود بر روی زمینی که تملک کرده‌اند، ساخته اما ضوابط و مقررات رسمی را رعایت نکرده و در نتیجه این سکونتگاه‌ها بدون برنامه ایجاد شده است. از این رو سکونتگاه‌های بی ضابطه با سکونتگاه‌های ایران قرابت معنایی بیش تری دارد. در حال حاضر بیش از ۳۰ درصد از جمعیت کشورمان در سکونتگاه‌های غیررسمی ساکن هستند. متأسفانه این پدیده به سرعت در حال رشد و گسترش است و مشکلات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، امنیتی و زیست‌محیطی فراوانی را در اغلب شهرهای ایران به وجود آورده است. استان کرمان نیز در حال حاضر به طور جدی درگیر پدیده سکونتگاه‌های غیررسمی در شهرستان‌های مختلف استان و به ویژه در شهر کرمان است. همانند سایر استان‌های کشور، اطلاعات متقین و به روز در رابطه با جمعیت و مساحت سکونتگاه‌های غیررسمی در این استان در دسترس نیست.

به گفته معاون عمرانی استاندار کرمان؛ ۳۰ نقطه حاشیه‌نشینی در اطراف شهر کرمان دارد (۱۳۹۹،۰۹،۱۷)؛ خبرگزاری ایسنا) با جمعیتی در حدود ۱۲۰،۰۰۰ نفر (۱۳۹۹،۰۹،۰۶)؛ خبرگزاری جمهوری اسلامی) وجود دارد. محله‌های بنی‌هاشم، الله‌آباد، شرف‌آباد و صیاد شیرازی، شهرک صنعتی و سرآسیاب، پامنار و قلعه دختر، قلعه محمود، شهرک سدی، امام حسن عسگری و میدان قلعه از جمله محلات دارای سکونتگاه غیررسمی در استان کرمان به شمار می‌آیند. رویکرد دستگاه‌های دولتی و حاکمیتی در مواجهه با این سکونتگاه‌ها، ایجاد حریم سبز بوده است. به گفته معاون استاندار ۱،۵۳۹ هکتار اراضی در قالب ۱۰ منطقه شناسایی شده و چیزی در حدود ۳۰ الی ۴۰ درصد از نقاط شناسایی شده با محورهای سبز پوشیده شده و مانع از گسترش حریم سکونتگاه‌های غیررسمی شده‌اند. به طور کلی عوامل مختلفی منجر به شکل‌گیری سکونتگاه‌های غیررسمی در این استان شده است. مواردی چون مهاجرت روستا-شهری، کمبود امکانات رفاهی، آموزشی و ...، رویای دستیابی به شغل، کاهش بهره‌وری کشاورزی، بیکاری و ...

شهرنشینی از مقولات جدی گسترش سکونتگاه‌های غیررسمی محسوب می‌شود. در استان کرمان، درصد شهرنشینی در سال ۱۳۵۵ برابر با ۳۲/۱ درصد بوده که در سال ۱۳۹۰ به ۵۷/۴ درصد افزایش یافته است؛ یعنی نزدیک به دو برابر رسیده است (مطالعات آمایش استان کرمان، تحلیل ساختار فضایی فرهنگی-اجتماعی، ۱۳۹۵: ۳۲). در سال ۱۳۹۵ نیز ۵۸/۸۵ درصد از جمعیت شهرنشین و ۴۱/۱۵ درصد روستانشین بوده‌اند (مرکز آمار ایران، سرشماری ۱۳۹۵). علیرغم رشد شهرنشینی در سال‌های اخیر، جمعیت روستانشین این استان

در مقایسه با متوسط کشور بالاست. این امر مستلزم برنامه ریزی جدی جهت ممانعت از گسترش سیل آسای مهاجرت جمعیت (بی برنامه) روستانشین به شهرها و از جمله شهر کرمان است.

نکته قابل ذکر آن است که نسبت جمعیت شهرنشین و روستانشین در شهرستان‌های استان متفاوت است. بطوری که در شهرستان کرمان ۸۶/۱ درصد مردم شهرنشین هستند. در مقابل در شهرستان رودبار بیش از ۸۸ درصد مردم روستانشین هستند. از سوی دیگر علی رغم آن که شهر کرمان پرجمعیت ترین نقطه شهری استان است، اما با توجه به سطح وسیع اراضی بیابانی در این شهرستان، تراکم ناخالص جمعیتی عدد پایینی است (مطالعات آمایش استان کرمان، تحلیل ساختار فضایی فرهنگی - اجتماعی، ۱۳۹۵: ۳۴).

از سوی دیگر، در استان کرمان؛ تعادل در ساختار توسعه فضایی بخش صنعتی دیده وجود ندارد. به نحوی که تمرکز شدید فعالیت‌های صنعتی در اطراف شهر کرمان و نواحی اطراف آن وجود دارد و عقب ماندگی مفرط از نظر وجود صنعت در ناحیه جنوبی استان شکل گرفته است. همچنین در استان در نواحی روستایی نیز تعادل توزیع فضایی نواحی صنعتی روستایی به چشم نمی خورد. بنابراین عدم رعایت تقسیم کار مشخص در توزیع فعالیت‌های صنعتی میان شهرستان‌های استان (در جهت شکل گیری تخصص‌های فضایی) از ویژگی‌های ساختار سکونتگاهی استان کرمان است که به شدت بر عدم تعادل‌های شبکه ارتباطی استان و رشد سکونتگاه‌های غیررسمی تأثیر گذار بوده است.

به طوری که عمده ترین محورهای توسعه، در شمال استان واقع شده است. بخش عمده راه‌های استان در اطراف سه شهر کرمان، سیرجان و رفسنجان قرار گرفته است و ناحیه جنوبی استان فاقد محورهای اصلی است (مطالعات آمایش استان کرمان، تحلیل نظام سکونتگاهی استان و ساختار فضایی آن، ۱۳۹۵: ۱۰۳). به طوری که بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۰؛ نیمه شمالی استان جمعیت بیش تری را نسبت به نیمه جنوبی در خود جای داده است. حدود ۷۵ درصد جمعیت شهری در نیمه شمالی و حدود ۲۵ درصد جمعیت شهری در نیمه جنوبی استان استقرار یافته اند (مطالعات آمایش استان کرمان، جمع بندی و نتیجه گیری از مطالعات وضع موجود، ۱۳۹۵: ۱۶۸).

علاوه بر این‌ها اتمام تدریجی منابع آبی قابل استفاده در بخش کشاورزی، از بزرگ ترین تهدیدات اشتغال استان است. این امر منجر به مهاجرت از نقاط کم آب به حاشیه شهرها گردیده است. ایجاد ۴۰۰ روستای خالی از سکنه یا فصلی، معلول این مهاجرت‌هاست.

کسب و کارهای مرتبط با محصول پسته از آسیب پذیرترین کسب و کارها است که حدود ۱۲ درصد ریزش اشتغال طی ۲ سال را تجربه کرده است. در سال‌های اخیر به دلیل برداشت‌های بی رویه و غیراصولی، بخش‌های کم آب تر استان در نواحی شمالی، که عموماً زیر کشت پسته رفته اند، دچار افت محصول و در برخی نواحی،

فقدان آب شیرین شدند. گروهی از پسته داران بزرگ‌تر، به دلیل احساس خطر، به تدریج در حال خروج سرمایه‌های خود از این محصول می‌باشند. به دلیل عدم آمادگی اقتصاد و برنامه‌ریزان از یک سو و تخصص و دانش پایین صاحبان سرمایه از سوی دیگر، بیش از ۶۵ درصد از این منابع به سمت خرید املاک در مرکز استان، رفسنجان، سیرجان، یزد، بندرعباس، شیراز، تهران و مشهد حرکت نموده است. این موضوع لزوم برنامه‌ریزی عاجل را دوچندان می‌نماید (خلاصه مدیریتی مطالعات استانی طرح توسعه کسب و کار و اشتغال پایدار استان کرمان، ۱۳۹۵: ۸).

از دیگر ویژگی‌های اقتصادی این استان عبارت است از؛ مشارکت اقتصادی زنان نیز معادل ۹/۹ درصد است که ۲/۵ درصد از متوسط کشور پایین‌تر است. ۷۰ درصد اشتغال استان در اقتصاد غیررسمی است که بر تصمیم‌گیری‌های کلان، تأثیر قابل توجهی خواهد داشت. سهم افغان‌ها در اشتغال غیررسمی استان بسیار بالا است (آمار دقیقی در این باره وجود ندارد؛ اما حداقل ۱۶۰ هزار نفر، معادل ۵۰ درصد جمعیت در استان کرمان را شامل می‌شود).

سهم فارغ‌التحصیلان عالی در اشتغال غیررسمی نیز رو به افزایش است (خلاصه مدیریتی مطالعات استانی طرح توسعه کسب و کار و اشتغال پایدار استان کرمان، ۱۳۹۵: ۷). مجموع عوامل مذکور منجر به رشد شهرنشینی و تومان رشد سکونتگاه‌های غیررسمی در استان کرمان شده است.

این استان به جهت داشتن استعدادهای بالقوه جایگاه مهمی از لحاظ صادرات غیرنفتی در کشور دارد. مناطق ویژه اقتصادی سیرجان، ارگ جدید بم، جازموریان و رفسنجان از جمله مناطق اقتصادی ویژه این استان است. استان کرمان به دلیل داشتن منابع معدنی فلزی و غیرفلزی یکی از غنی‌ترین استان‌های معدنی کشور محسوب می‌شود. مواد معدنی از قبیل زغال‌سنگ، مس، آهن، کروم، سرب، تیتان و سنگ‌های تزئینی می‌توانند تأمین‌کننده مواد خام بخش صنعت در صنایع تبدیلی با ارزش‌آوری بالا برای کشور باشند و همچنین می‌توانند نقش بسزایی در توسعه صادرات غیرنفتی، اشتغال و ارزش‌افزوده و توسعه صنعتی استان داشته باشند.

با توجه به کشاورزی قابل توجه در استان، زمینه‌های احداث واحدهای صنایع تبدیلی کشاورزی وجود دارد. از این رو می‌توان با برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های دقیق مبتنی بر پتانسیل‌های محیطی مانع از رشد و گسترش سکونتگاه‌های غیررسمی در این استان شد (مطالعات آمایش استان کرمان، تحلیل نظام سکونتگاهی استان و ساختار فضایی آن، ۱۳۹۴: ۱۹۰).

۳-۳-۳- جمع بندی

استان کرمان با دارا بودن ۱۱/۳ درصد از خاک ایران، به عنوان وسیع ترین استان کشور (بدون در نظر گرفتن آب های سرزمینی) در مرکز منطقه ای جنوب کشور واقع گردیده است. ۱۰ درصد منابع آب سطحی، ۳۵ درصد باغات و ۳۲ درصد معادن کشور در این استان واقع شده است. قرار گرفتن در مسیر اصلی ترانزیت جاده های (شمال- جنوب و جنوب شرق- مرکز) و ریلی کشور، عبور خط لوله گاز صلح از این استان، ظرفیت های کشاورزی، باغداری، معدنی، صنعتی، خدماتی و ... شرایط تبدیل استان کرمان به چهارراه ارتباطی و هاب منطقه ای کشور را فراهم نموده است (خلاصه مدیریت مطالعات استانی توسعه کسب و کار اشتغال پایدار استان کرمان، ۱۳۹۵: ۵).

این استان با آب های آزاد حدود ۴۰ کیلومتر فاصله دارد. استان کرمان به دلیل اختلاف ارتفاع بسیار زیاد، از کوه های برف گیر تا مناطق پایین تر از سطح آب های آزاد، تنوع بسیار بالای اقلیمی، آب و هوایی، جانوری و گیاهی داشته و با طی مسافتی بسیار کوتاه می توان از گرم ترین نقطه جهان در شهداد، به یکی از خنک ترین نقاط ایران در سیرچ رسید.

با وجود تمامی مواهب مذکور، این استان نتوانسته است به خوبی از پتانسیل های محیطی در جهت توسعه استانی بهره گیرد. مسائلی چون مستهلک بودن تکنولوژی وسایل و لوازم مورد نیاز معدنی، تراکم نامتوازن صنایع استان در قسمت های شمالی (و مشخصاً در شهرستان های کرمان، سیرجان، رفسنجان، جیرفت، زرنند، شهر بابک، بم و عنبرآباد)، مهاجرت روستا- شهری، افزایش تعداد مهاجرین و اتباع خارجی، خشک شدن تالاب جازموریان به عنوان مهم ترین حوزه آب ریز جنوب استان کرمان (که در حال حاضر به کانون گرد و غبار تبدیل شده است) (مسئله شناسی راهبردی استان کرمان، ۱۳۹۵: ۲۴). بحران شدید آب و برداشت سالانه بیش از ۱۱۰ درصد از منابع آب زیرزمینی که موجب شوری منابع آبی، خشکی باغات و به تبع آن کاهش درآمد، افزایش بیکاری، مهاجرت و گسترش حاشیه نشینی شده است (خلاصه مدیریت مطالعات استانی توسعه کسب و کار اشتغال پایدار استان کرمان، ۱۳۹۵: ۵).

بنابراین شناخت سکونتگاه های غیررسمی، کسب اطلاع از ویژگی های جمعیتی، فرصت ها و توان های منطقه ای آنان جهت توانمندسازی و ممانعت از گسترش سکونتگاه های غیررسمی اهمیتی اساسی دارد.

۳-۳-۴- بررسی ویژگی‌های جمعیتی

در برنامه‌ریزی‌هایی که در راستای پیشرفت و آبادانی یک منطقه صورت می‌گیرد، شناخت وضعیت گذشته آن منطقه یک اصل پذیرفته شده است و به طور معمول بخش قابل توجهی از مطالعات پشتیبان این نوع برنامه‌ریزی‌ها را به خود اختصاص می‌دهد. از سوی دیگر در شرایطی که هدف گذاری‌های کمی در چارچوب یک برنامه‌ریزی لحاظ شوند، شناسایی روندها و ساختار تحولات متغیرهای مورد نظر، اهمیتی مضاعف خواهند یافت. به طور طبیعی در یک برنامه‌ریزی مرتبط با توسعه، تحولات جمعیتی از مهم‌ترین حوزه‌هایی است که وضعیت گذشته آن، باید مورد بررسی قرار گیرد. بنابراین یکی از پیش‌نیازهای اساسی برنامه‌ریزی‌های ملی و منطقه‌ای آگاهی از تحولات و ساختار جمعیت فعلی و آینده است. این آگاهی از یک سو وضعیت و کیفیت منابع انسانی را روشن می‌کند و از سوی دیگر سطح نیازهای جامعه را برای سال‌های آتی مشخص می‌سازد.

عدم توجه به شاخص‌های جمعیتی در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های منطقه‌ای و ملی، موجب می‌گردد که توان منطقه و سرزمین با جمعیت آن تناسب نداشته و مشکلات بسیاری را جهت دستیابی به توسعه متوازن در سطح ملی به وجود آورد.

گزارش حاضر با استفاده از روش اسنادی و بهره‌گیری از منابع آماری از قبیل آمارهای توصیفی، نتایج سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران، سالنامه‌های سازمان ثبت‌احوال و ...، با تمرکز بر ساختمان جمعیت استان کرمان و مقایسه شاخص‌های مربوطه با میانگین‌های کشوری در صدد است که تصویری روشن از منابع انسانی استان را جهت دستیابی به توسعه‌ی عادلانه و متوازن ارائه دهد.

۳-۳-۴-۱- تغییرات تعداد جمعیت

جمعیت استان کرمان از ۱۰۹۱۱۴۸ نفر در سال ۱۳۶۵ به ۲۰۰۴۳۲۸ نفر در سال ۱۳۸۵ و سپس به ۳۱۶۴۷۱۸ نفر در سال ۱۳۹۵ افزایش یافته است. این ارقام بیانگر آن است که طی ۴۰ سال منتهی به سال ۱۳۹۵، جمعیت استان هر ساله به طور میانگین ۲/۷ درصد رشد داشته است. این نرخ رشد در مقایسه با رشد متوسط ۲/۱ درصدی کل کشور در همین بازه زمانی، نشان می‌دهد که افزایش جمعیت استان در قیاس با کل کشور، بیشتر بوده است. برآوردها نشان می‌دهد که در سال ۱۳۹۹ نیز جمعیت استان نسبت به سال ۱۳۹۵ با رشد متوسط ۱/۳۶ درصد، به حدود ۳۳۴۱۰۰۰ نفر رسیده است.

با وجود افزایش مستمر تعداد جمعیت در دوره مورد بررسی، شتاب این افزایش در سطح استان از سال ۱۳۵۵ تا سال ۱۳۹۵ کاهش یافته است. با مشاهده تغییرات افزایش نسبی جمعیت در جداول ذیل به خوبی می‌توان به کاهش این شتاب پی برد. افزایش نسبی جمعیت از ۴۸/۷ درصد در دوره ۶۵-۱۳۵۵ به ۷/۷ درصد در دوره ۹۵-۱۳۹۰ رسیده است.

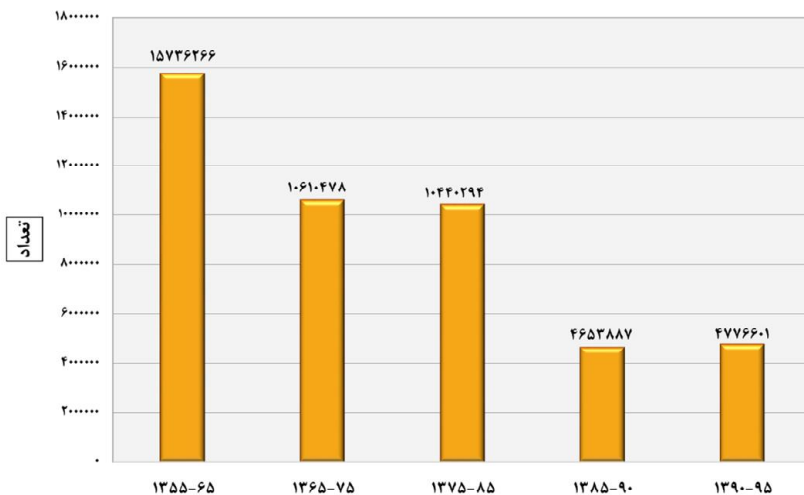
لازم به ذکر است که همسو با تغییرات جمعیت نقاط شهری و روستایی کشور، در استان کرمان نیز تعداد جمعیت نقاط شهری همواره با افزایش و تعداد جمعیت نقاط روستایی با کاهش مواجه شده است. شتاب کاهش جمعیت روستایی استان در مقایسه با جمعیت روستایی کشور در سال ۱۳۹۵، بسیار متفاوت بوده و در هیچ یک از دوره‌های مورد بررسی، تغییر جمعیت نقاط روستایی استان، منفی نشده است.

جدول ۷۶- تغییرات تعداد جمعیت کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵

سال	کل			نقاط شهری			نقاط روستایی		
	تعداد جمعیت	افزایش مطلق	افزایش نسبی (درصد)	تعداد جمعیت	افزایش مطلق	افزایش نسبی (درصد)	تعداد جمعیت	افزایش مطلق	افزایش نسبی (درصد)
۱۳۵۵	۳۳۷۰۸۷۴۴	-	-	۱۵۸۵۴۶۸۰	-	-	۱۷۸۵۴۰۶۴	-	-
۱۳۶۵	۴۹۴۴۵۰۱۰	۱۵۷۳۶۲۶۶	۴۶/۷	۲۶۸۴۴۵۶۱	۱۰۹۸۹۸۸۱	۶۹/۳	۲۲۶۰۰۴۴۹	۴۷۴۶۳۸۵	۲۶/۶
۱۳۷۵	۶۰۰۵۵۴۸۸	۱۰۶۱۰۴۷۸	۲۱/۵	۳۶۸۱۷۷۸۹	۹۹۷۳۲۲۸	۳۷/۲	۲۳۲۳۷۶۹۹	۶۳۷۲۵۰	۲/۸
۱۳۸۵	۷۰۴۹۵۷۸۲	۱۰۴۴۰۲۹۴	۱۷/۴	۴۸۲۵۹۹۶۴	۱۱۴۴۲۱۷۵	۳۱/۱	۲۲۳۳۵۸۱۸	-۱۰۰۱۸۸۱	-۴/۳
۱۳۹۰	۷۵۱۴۹۶۶۹	۴۶۵۳۸۸۷	۶/۶	۵۳۴۴۶۶۶۱	۵۳۸۶۶۹۷	۱۱/۲	۲۱۵۰۳۰۰۸	-۷۳۲۸۱۰	-۳/۳
۱۳۹۵	۷۹۹۲۶۲۷۰	۴۷۷۶۶۰۱	۶/۴	۵۹۱۴۶۸۴۷	۵۵۰۰۱۸۶	۱۰/۳	۲۰۷۷۹۴۲۳	-۷۳۳۵۸۵	-۳/۴

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

همان‌طور که در نمودار زیر مشاهده می‌شود بیشترین افزایش تعداد جمعیت مطلق کشور مربوط به دوره ۶۵-۱۳۵۵ و کمترین آن مربوط به دوره ۹۰-۱۳۸۵ بوده است.

نمودار ۷- تغییرات تعداد مطلق جمعیت کشور، طی سال‌های ۱۳۵۵-۹۵

جدول ۷۲- تغییرات تعداد جمعیت استان کرمان به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۵-

۱۳۵۵

سال	کل		نقاط شهری		نقاط روستایی	
	تعداد جمعیت	افزایش مطلق	تعداد جمعیت	افزایش نسبی (درصد)	تعداد جمعیت	افزایش نسبی (درصد)
۱۳۵۵	۱۰۹۱۱۴۸	-	۳۵۰۸۰۶	-	۷۴۰۳۴۲	-
۱۳۶۵	۱۶۲۲۹۵۸	۵۳۱۸۱۰	۶۹۸۷۵۵	۴۸۷	۹۲۴۲۰۳	۱۸۳۸۶۱
۱۳۷۵	۲۰۰۴۳۲۸	۳۸۱۳۷۰	۱۰۶۰۰۷۵	۲۳/۵	۹۴۴۲۵۳	۲۰۰۵۰
۱۳۸۵	۲۶۵۲۴۱۳	۶۴۸۰۸۵	۱۵۵۲۵۱۹	۳۲/۳	۱۰۹۹۸۹۴	۱۵۵۶۴۱
۱۳۹۰	۲۹۳۸۹۸۸	۲۸۶۵۷۵	۱۶۸۹۸۴۲	۱۰/۸	۱۲۴۹۱۴۶	۱۴۹۲۵۲
۱۳۹۵	۳۱۶۴۷۱۸	۲۲۵۳۰	۱۸۵۸۵۸۷	۷/۷	۱۳۰۶۱۳۱	۵۶۹۸۵

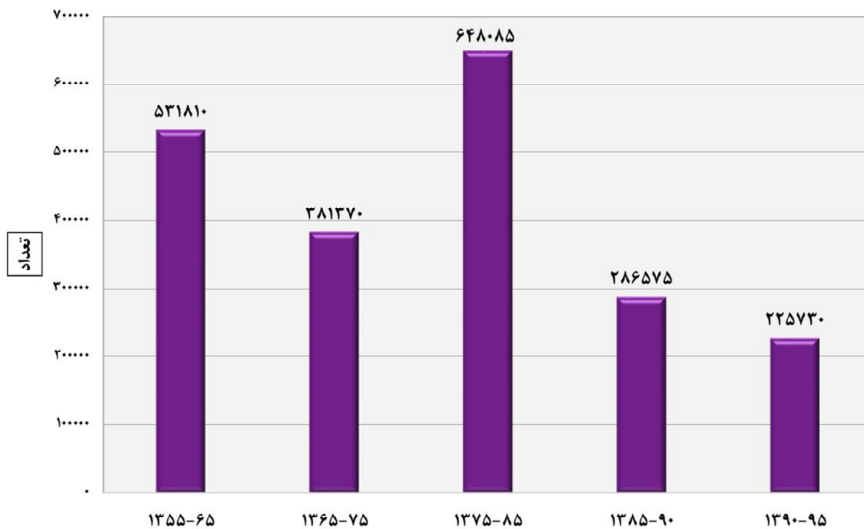
مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

نمودار خطی زیر نیز بیانگر تغییرات تعداد جمعیت استان در یک بازه ۴۰ ساله است. ملاحظه می‌شود که شتاب تغییر تعداد جمعیت تا سال ۱۳۸۵، نمایان‌تر است از سال ۱۳۸۵ به بعد روند تغییر تعداد جمعیت آرام‌تر پیش رفته است.

نمودار ۸- تغییرات تعداد جمعیت استان کرمان، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵

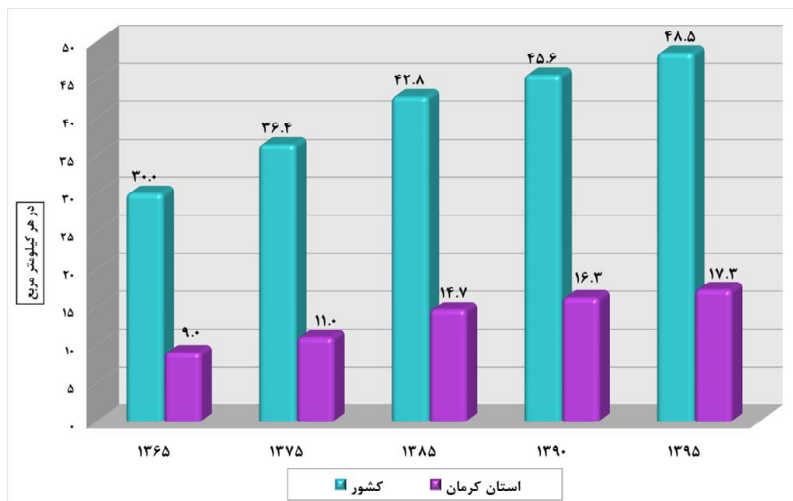
با توجه به نمودار زیر می‌توان اذعان کرد که بالاترین تغییر جمعیت استان کرمان مربوط به دوره ۸۵-۱۳۷۵ بوده است، در این دوره ۶۴۸۰۸۵ نفر به جمعیت استان افزوده شده است، در دوره‌های بعد همواره افزایش تعداد جمعیت استان روند نزولی طی کرده و در دوره ۹۵-۱۳۹۰، پایین‌ترین تغییر اتفاق افتاده است و ۲۲۵۷۳۰ نفر به جمعیت استان اضافه شده است.

نمودار ۹- تغییرات تعداد مطلق جمعیت استان کرمان، طی سال‌های ۹۵-۱۳۵۵

۳-۳-۴-۲- تراکم جمعیت

جمعیت هر منطقه بر اساس عوامل متعددی نظیر آب و هوا، امکانات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در سطح آن منطقه پخش و توزیع می‌شود. تراکم جمعیت را در اصطلاح عامیانه می‌توان به پرازدحام و کم ازدحام بودن هر سرزمینی تعبیر کرد. تراکم جمعیت از تقسیم جمعیت به مساحت، برحسب کیلومتر مربع به دست می‌آید. در کشور ایران تراکم حسابی جمعیت در سرشماری‌های متعدد رو به افزایش است و علت آن ثابت بودن مساحت کشور و افزایش روزافزون جمعیت است. در سال ۱۳۶۵ تراکم جمعیت در کل استان ۹ نفر در هر کیلومتر مربع بوده است و این در حالی است که تراکم جمعیت در همان سال در کل کشور ۳۰ نفر در هر کیلومتر مربع است. بر اساس محاسبات به عمل آمده؛ طی ۳۰ سال بعد (۱۳۹۵) میزان تراکم جمعیت استان به ۱۷/۳ نفر در هر کیلومتر مربع افزایش یافته است. تراکم جمعیتی استان حدود ۳۱ واحد از میانگین تراکم جمعیت در کل کشور کمتر بوده است. در سال ۱۳۹۵، رتبه استان کرمان به لحاظ شاخص تراکم جمعیت؛ ۲۷ می‌باشد، به عبارتی در رده استان‌های با تراکم پایین به لحاظ جمعیت، محسوب می‌شود.

نمودار ۱۰- تراکم نسبی جمعیت کشور و استان کرمان، در سال‌های ۹۵-۱۳۶۵

در جدول زیر تراکم جمعیت شهرستان‌های استان کرمان در سال ۱۳۹۵ نمایش داده شده است. ملاحظه می‌شود که دامنه اختلاف تراکم جمعیت در میان شهرستان‌های استان بسیار گسترده است و شهرستان‌های

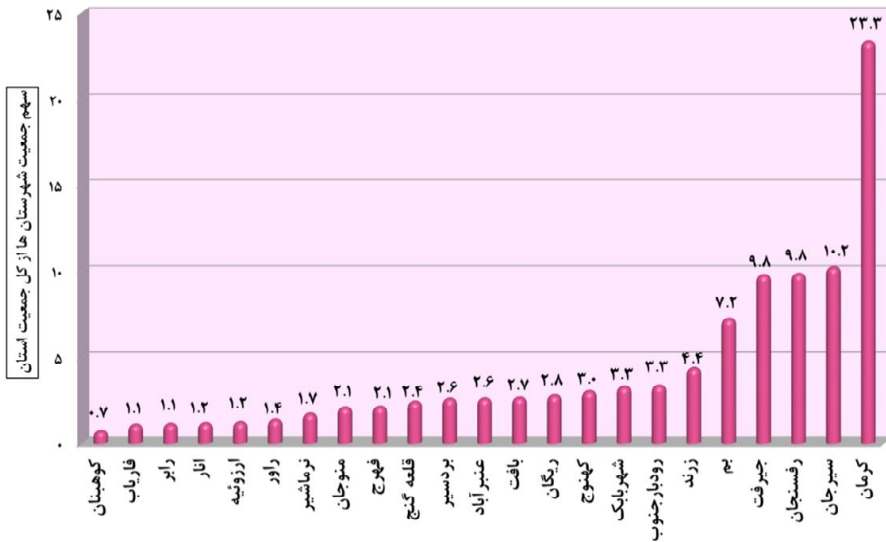
کهنوج (۴۵/۴ نفر در هر کیلومتر مربع) و بم (۴۴/۱ نفر در هر کیلومتر مربع) جزو پرتراکم ترین و شهرستان راور (۳/۱ نفر در هر کیلومتر مربع) با اختلاف زیاد، جزو کم تراکم ترین شهرستان های استان می باشند.

جدول ۲۸- تراکم نسبی جمعیت شهرستان های استان کرمان، در سال ۱۳۹۵

شهرستان	تعداد جمعیت	مساحت	تراکم جمعیت (در هر کیلومتر مربع)
ارزنویه	۳۸۵۱۰	۴۹۸۰	۷/۷
انار	۳۶۸۹۷	۲۱۴۰	۱۷/۲
بافت	۸۴۱۰۳	۶۴۹۳	۱۳/۰
بردسیر	۸۱۹۸۳	۶۱۳۹	۱۳/۴
بم	۲۲۸۲۴۱	۵۱۷۱	۴۴/۱
جیرفت	۳۰۸۸۵۸	۹۶۵۴	۳۲/۰
رابر	۳۵۳۶۲	۱۸۵۳	۱۹/۱
راور	۴۳۱۹۸	۱۳۹۳۷	۳/۱
رفسنجان	۳۱۱۲۱۴	۸۲۸۸	۳۷/۵
رودبار جنوب	۱۰۵۹۹۲	۶۸۶۴	۱۵/۴
ریگان	۸۸۴۱۰	۸۵۸۳	۱۰/۳
زرنند	۱۳۸۱۳۳	۵۴۷۷	۲۵/۲
سیرجان	۳۲۴۱۰۳	۱۳۱۲۹	۲۴/۷
شهربابک	۱۰۳۹۷۵	۱۳۵۲۹	۷/۷
عنبرآباد	۸۲۴۳۸	۳۴۰۹	۲۴/۲
فاریاب	۳۴۰۰۰	۲۵۶۴	۱۳/۳
فهرج	۶۷۰۹۶	۴۵۶۰	۱۴/۷
قلعه گنج	۷۶۴۹۵	۱۰۴۳۸	۷/۳
کرمان	۷۳۸۷۲۴	۴۴۶۳۱	۱۶/۶
کوهبنان	۲۱۲۰۵	۲۲۳۶	۹/۵
کهنوج	۹۵۸۴۸	۲۱۱۰	۴۵/۴
منوجان	۶۵۷۰۵	۳۵۴۷	۱۸/۵
نرماشیر	۵۴۲۲۸	۲۹۹۴	۱۸/۱
استان کرمان	۳۱۶۴۷۱۸	۱۸۲۷۲۶	۱۷/۳

مأخذ: محاسبه شده بر اساس اطلاعات مرکز آمار ایران و سالنامه آماری استان کرمان

در نمودار زیر سهم جمعیت شهرستان‌های استان از کل جمعیت استان نمایش داده شده است. همان‌طور که ملاحظه می‌شود شهرستان‌های کرمان، سیرجان، رفسنجان و جیرفت، بالاترین سهم جمعیتی استان را به خود اختصاص داده‌اند.

نمودار ۱۱- سهم (درصد) جمعیت شهرستان‌های استان کرمان از کل جمعیت استان در سال ۱۳۹۵

۳-۳-۳-۳- سهم جمعیت استان از کشور

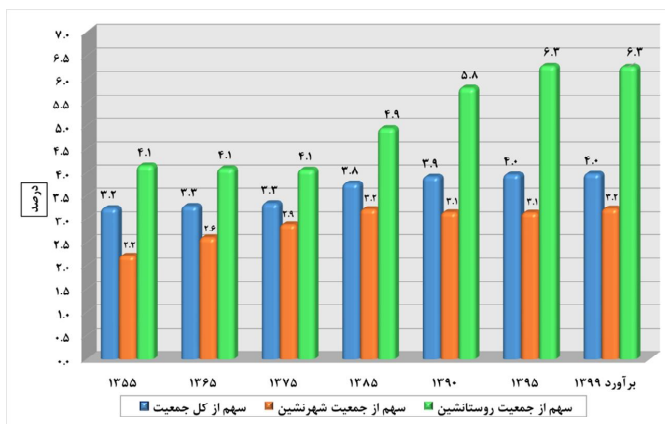
با توجه به تفاوت تعداد جمعیت استان‌ها و نیز تأثیر تفاوت سهم جمعیتی مناطق بر میزان تأثیرگذاری آن‌ها بر کل کشور، سهم جمعیتی استان از کل کشور طی ۵ دوره سرشماری و همچنین برآورد سال ۱۳۹۹ به تفکیک وضع سکونت مورد بررسی قرار گرفته است. ملاحظه می‌شود که در طول ۴۴ سال مورد بررسی، سهم جمعیت استان کرمان از جمعیت کشور همواره روندی همراه با افزایش، طی کرده است. همچنین برآورد مرکز آمار ایران حاکی از ادامه روند ثابت سهم جمعیت استان از جمعیت کشور در سال‌های آتی دارد. لازم به ذکر است که رتبه جمعیتی استان کرمان در میان استان‌های کشور، ۹ می‌باشد، به عبارتی این استان در رده استان‌های پرجمعیت کشور، محسوب می‌شود.

جدول ۷۹- روند تغییرات سهم جمعیت شهری و روستایی استان کرمان از جمعیت شهری و روستایی کشور، در سال‌های ۹۹-۱۳۶۵

سال							شوح	
برآورد ۱۳۹۹	۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	۱۳۵۵		
۸۴۰۳۸۰۰۰	۷۹۹۲۶۲۷۰	۷۵۱۴۹۶۶۹	۷۰۴۹۵۷۸۲	۶۰۰۵۵۴۸۸	۴۹۴۴۵۰۱۰	۳۳۷۰۸۷۴۴	کشور	تعداد کل جمعیت
۳۳۴۱۰۰۰	۳۱۶۴۷۱۸	۲۹۳۸۹۸۸	۲۶۵۲۴۱۳	۲۰۰۴۳۲۸	۱۶۲۲۹۵۸	۱۰۹۱۱۴۸	استان کرمان	
۴/۰	۴/۰	۳/۹	۳/۸	۳/۳	۳/۳	۳/۲	سهم از کشور (درصد)	
۶۳۳۹۰۰۰۰	۵۹۱۴۶۸۴۷	۵۳۶۴۶۶۶۱	۴۸۲۵۹۹۶۴	۳۶۸۱۷۷۸۹	۲۶۸۴۴۵۶۱	۱۵۸۵۴۶۸۰	کشور	تعداد جمعیت شهرنشین
۲۰۴۷۰۰۰	۱۸۵۸۵۸۷	۱۶۸۹۸۴۲	۱۵۵۲۵۱۹	۱۰۶۰۰۷۵	۶۹۸۷۵۵	۳۵۰۸۰۶	استان کرمان	
۳/۲	۳/۱	۳/۱	۳/۲	۲/۹	۲/۶	۲/۲	سهم از کشور (درصد)	
۲۰۶۴۸۰۰۰	۲۰۷۷۹۴۲۳	۲۱۵۰۳۰۰۸	۲۲۲۳۵۸۱۸	۲۳۳۳۷۶۹۹	۲۲۶۰۰۴۴۹	۱۷۸۵۴۰۶۴	کشور	تعداد جمعیت روستائین
۱۲۹۴۰۰۰	۱۳۰۶۱۳۱	۱۲۴۹۱۴۶	۱۰۹۹۸۹۴	۹۴۴۲۵۳	۹۲۴۲۰۳	۷۴۰۳۴۲	استان کرمان	
۶/۳	۶/۳	۵/۸	۴/۹	۴/۱	۴/۱	۴/۱	سهم از کشور (درصد)	

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

در نمودار زیر روند کاهشی سهم جمعیت استان کرمان از جمعیت کشور، هم در نقاط شهری و هم در نقاط روستایی به خوبی نمایش داده شده است. البته سهم جمعیت نقاط روستایی استان از نقاط روستایی کشور بیشتر از سهم جمعیت نقاط شهری استان از نقاط شهری کشور، می‌باشد.

نمودار ۱۲- روند تغییرات سهم جمعیت شهری و روستایی استان کرمان از جمعیت شهری و روستایی کشور، در سال‌های ۹۹-۱۳۶۵

۳-۳-۴- میزان شهرنشینی و روستانشینی

میزان شهرنشینی و روستانشینی به نسبتی از جمعیت یک محدوده اطلاق می‌شود که در نقاط شهری یا روستایی سکونت دارند. در طرح ریزی کالبدی مناطق، نه تنها تعداد جمعیت، بلکه ساخت و توزیع آن نیز مدنظر قرار می‌گیرد که با گذشت زمان بر اثر افزایش سریع جمعیت در پهنه سرزمین و گسترش شهرها، اهمیت فزاینده‌ای یافته است. در همین راستا توجه به توزیع جمعیت در دو منطقه روستایی و شهری به لحاظ تبعات و مشکلاتی که ایجاد می‌کند، یکی از اهم خصوصیات جمعیتی خواهد بود. لذا تلاش شده است که این تغییرات جمعیتی در سطح مناطق شهری و روستایی استان نیز مورد مطالعه قرار گیرد؛ که حاصل آن در جدول زیر نشان داده شده است.

بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵، نسبت جمعیت شهرنشین کشور ۷۴ درصد و نسبت جمعیت روستانشین برابر با ۲۶ درصد بوده و در نتیجه میزان جمعیت شهرنشین در کشور در این سال، حدود ۳ برابر میزان جمعیت روستانشین بوده است.

با توجه به نتایج سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران می‌توان اذعان داشت که شتاب شهرنشینی در استان کرمان کندتر از نسبت شهرنشینی کشور، پیش رفته است و در سال ۱۳۹۹ از کل جمعیت استان، ۶۱/۳ درصد شهرنشین و ۳۸/۷ درصد روستانشین بوده‌اند. برآوردهای مرکز آمار ایران نیز حاکی است که میزان شهرنشینی جمعیت استان در سال‌های آتی همچنان پایین‌تر از کشور باشد. بر اساس نتایج سرشماری سال ۱۳۹۵، استان کرمان در رده استان‌های با میزان شهرنشینی پایین قرار دارد (رتبه‌ی این استان به لحاظ میزان شهرنشینی، ۲۵ بوده است). به علاوه، رتبه میزان روستانشینی استان در سطح کشور برابر با ۷ بوده است، بنابراین استان کرمان، در رده استان‌های با میزان روستانشینی بالا، قرار دارد.

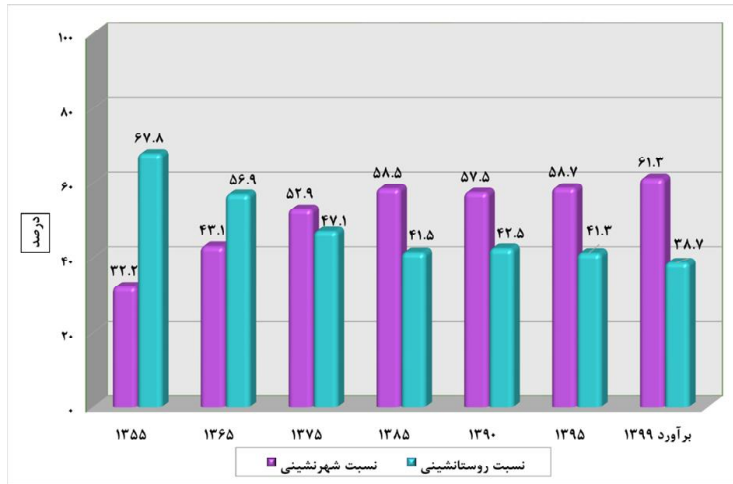
جدول ۸۰- مقایسه روند تغییرات نسبت جمعیت شهرنشین و روستانشین استان کرمان با کشور،

در سال‌های ۹۹-۱۳۵۵

سال							شرح
۱۳۹۹ برآورد	۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	۱۳۵۵	
۷۵/۴	۷۴	۷۱/۴	۶۸/۵	۶۱/۳	۵۴/۳	۴۷	کشور
۶۱/۳	۵۸/۷	۵۷/۵	۵۸/۵	۵۲/۹	۴۳/۱	۳۲/۲	استان کرمان
۲۴/۶	۲۶/۰	۲۸/۶	۳۱/۵	۳۸/۷	۴۵/۷	۵۳	کشور
۳۸/۷	۴۱/۳	۴۲/۵	۴۱/۵	۴۷/۱	۵۶/۹	۶۷/۸	استان کرمان

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

نمودار ۱۳- روند تغییرات نسبت جمعیت شهرنشین و روستائین استان کرمان با کشور، در سال‌های ۹۹-۱۳۵۵

۳-۳-۴-۵- متوسط رشد سالانه جمعیت

طی دوره مابین سال‌های ۹۵-۱۳۴۵ رشد سالانه جمعیت استان کرمان در نقاط شهری و روستایی نوساناتی قابل توجه پشت سر نهاده و از دوره ۶۵-۱۳۵۵ به بعد، روند رشد جمعیت استان، همراه با کاهش بوده است. نرخ رشد جمعیت نقاط روستایی استان در هر ۶ دوره مورد بررسی (۱۳۴۵-۹۵) مثبت بوده و از ۲/۷۳ درصد در دوره ۵۵-۱۳۴۵ به ۰/۹۰ درصد در دوره ۹۵-۱۳۹۰ رسیده است، گفتنی است که نقاط روستایی استان کرمان طولانی‌ترین درصد رشد مثبت جمعیت را در مقایسه با بسیاری از استان‌های کشور تجربه کرده است، به عبارتی دیگر؛ رشد سالانه جمعیت نقاط روستایی این استان، هرگز منفی نبوده است. درصد رشد سالانه جمعیت نقاط شهری استان کرمان از دوره ۶۵-۱۳۵۵ تا دوره ۹۰-۱۳۸۵ همواره رو به کاهش بوده است، اما در دوره ۹۵-۱۳۹۰ افزایشی نسبی تجربه نموده که بیشتر متأثر از افزایش میزان مهاجرت‌های روستا به شهر طی این دوره می‌باشد. بنابراین می‌توان گفت که کاهش رشد جمعیت روستایی این دوره، به دلیل مهاجرت به نقاط شهری استان اتفاق افتاده است. رتبه رشد جمعیتی استان کرمان در دوره ۹۵-۱۳۹۰، برای کل استان؛ ۹، برای نقاط شهری ۱۵ و برای نقاط روستایی ۳ بوده است به عبارتی استان کرمان، در رده استان‌های با رشد جمعیتی مطلوب، محسوب می‌شود.

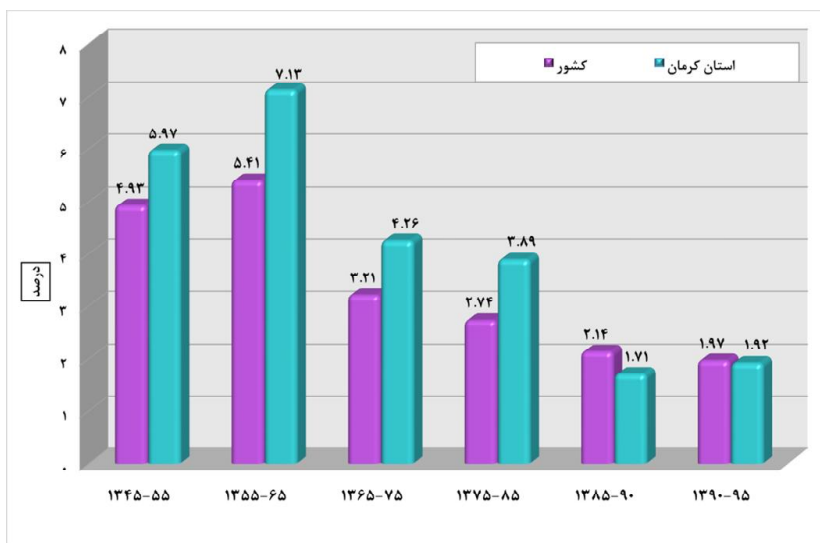
جدول ۸۱- درصد رشد سالانه جمعیت استان کرمان و کشور به تفکیک وضع سکونت، طی

سرشماری‌های ۹۵-۱۳۴

دوره سرشماری						شرح	وضع سکونت
۹۵-۱۳۹۰	۹۰-۱۳۸۵	۸۵-۱۳۷۵	۷۵-۱۳۶۵	۶۵-۱۳۵۵	۵۵-۱۳۴۵		
۱/۲۴	۱/۲۹	۱/۶۲	۱/۹۶	۳/۹۱	۲/۷۱	کشور	کل
۱/۴۹	۲/۰۷	۲/۸۴	۲/۱۳	۴/۰۵	۳/۶۶	استان کرمان	
۱/۹۷	۲/۱۴	۲/۷۴	۳/۲۱	۵/۴۱	۴/۹۳	کشور	نقاط شهری
۱/۹۲	۱/۷۱	۳/۸۹	۴/۲۶	۷/۱۳	۵/۹۷	استان کرمان	
-۰/۶۸	-۰/۶۳	-۰/۴۴	-۰/۲۸	۲/۲۷	۱/۱۱	کشور	نقاط روستایی
۰/۹۰	۲/۵۸	۱/۵۴	-۰/۲۱	۲/۲۴	۲/۷۳	استان کرمان	

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

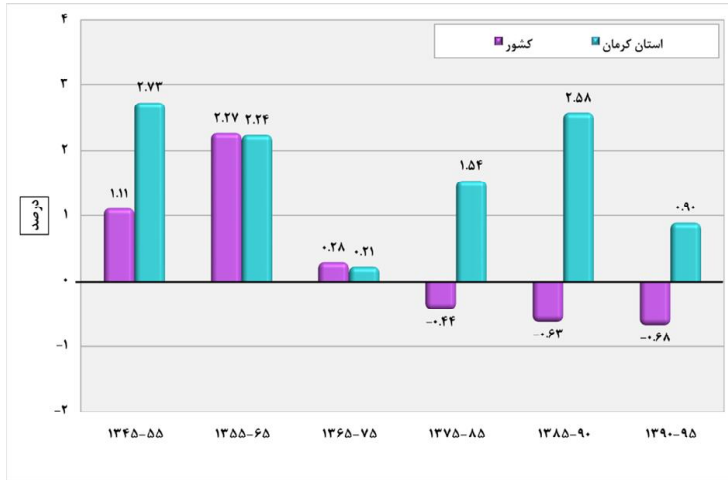
همان‌طور که در نمودار زیر نمایش داده شده است، درصد رشد سالانه جمعیت نقاط شهری استان کرمان تا دوره ۹۰-۱۳۸۵ همواره از درصد رشد سالانه جمعیت نقاط شهری کشور، بیشتر بوده است اما در دوره ۹۵-۱۳۹۰ از درصد رشد سالانه جمعیت نقاط شهری کشور، پایین‌تر آمده است.

نمودار ۱۴- درصد رشد سالانه جمعیت نقاط شهری استان کرمان و کشور، طی سرشماری‌های

۹۵-۱۳۴۵

در نمودار زیر نیز مقایسه درصد رشد سالانه جمعیت نقاط روستایی استان کرمان با کشور نمایش داده شده است. ملاحظه می‌شود که رشد سالانه جمعیت نقاط روستایی استان کرمان همواره بالاتر از متوسط کشوری و مثبت بوده است.

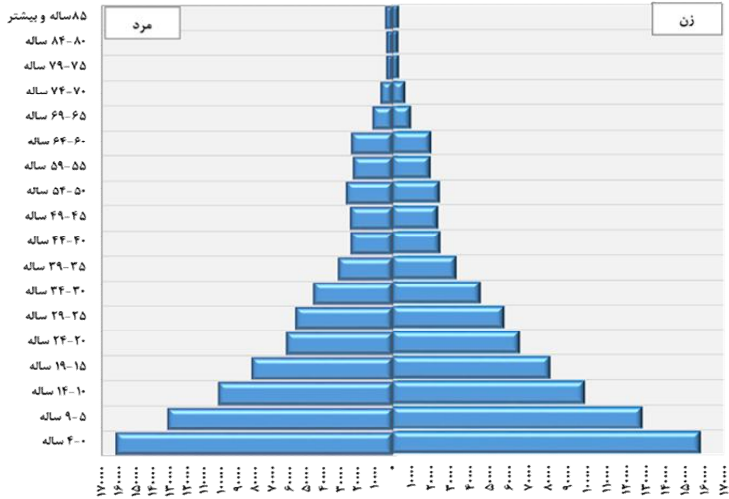

نمودار ۱۵- درصد رشد سالانه جمعیت نقاط روستایی استان کرمان و کشور، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۴۵

۳-۳-۴-۶- هرم سنی جنسی جمعیت

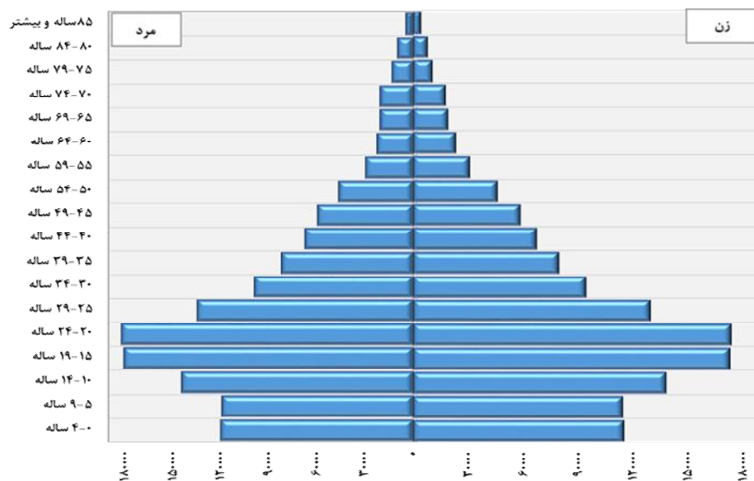
ترکیب سنی جمعیت به صورت توزیع سنی و به تفکیک جنس با هرم سنی نشان داده می‌شود و به عبارت دیگر نمایش هندسی توزیع جمعیت برحسب سن و جنس با هرم سنی امکان‌پذیر است. شکل هرم سنی جنسی یک منطقه به سه عامل بستگی دارد: تعداد موالید در هر یک از نسل‌ها، تقلیل تعداد افراد در اثر مرگ و میر، مهاجرت به یک منطقه یا مهاجرت از آن منطقه.

مقایسه هرم‌های سنی جنسی جمعیت استان کرمان در سال ۱۳۶۵ نشان می‌دهد که حجم قابل توجهی از جمعیت در قاعده هرم (گروه‌های سنی ۱۴-۰ ساله) قرار داشته‌اند، دوره‌ای که در هر خانواده به طور میانگین ۵ نفر زندگی می‌کرده‌اند و عمدتاً شامل فرزندان کمتر از ۱۸ سال بوده‌اند، بنابراین ساختار جمعیتی استان بسیار جوان بوده است. همچنین این هرم نشان می‌دهد که تعداد جمعیت مردان و زنان از سن ۵۰ سال به بالا، به شدت نابرابر شده است و نسبت جمعیت سالمند از کل جمعیت بسیار کم بوده است.

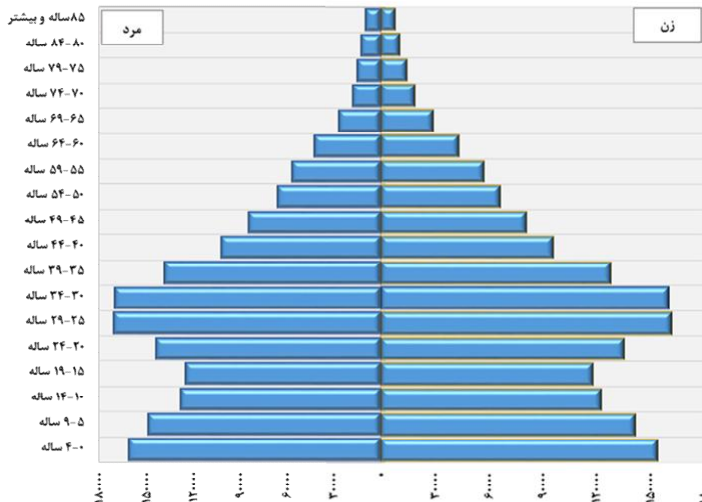
نمودار ۱۶- هرم سنی جمعیت استان کرمان، در سال ۱۳۶۵

طی ۲۰ سال بعد (سال ۱۳۸۵)، شکل هرم سنی جمعیت به سرعت تغییر یافته و بخش عمده‌ای از جمعیت استان در سنین جوانی (۱۵ تا ۲۹ سالگی) قرار گرفته‌اند، به عبارت دیگر می‌توان اظهار کرد که جمعیت جوان سال ۱۳۸۵، همان جمعیت زیر ۱۸ سال در سال ۱۳۶۵ می‌باشند که با روندی آرام به سمت گروه‌های سنی بالاتر میل پیدا کرده است. همچنین هرم سنی جمعیت سال ۱۳۸۵، حاکی است که باروری بالای سال‌های گذشته در استان متوقف شده است و حرکت جمعیت به سمت میان‌سالی مشهود است.

نمودار ۱۷- هرم سنی جمعیت استان کرمان، در سال ۱۳۸۵

با توجه به هرم سنی جنسی سال ۱۳۹۵، می‌توان اذعان نمود که تعداد موالید استان کرمان از سال ۱۳۹۰ رو به افزایش گذاشته است. در واقع متولدین دهه ۶۰ که اکنون به سن بزرگسالی و فعالیت رسیده‌اند، بیشترین تعداد جمعیت را نشان می‌دهند. بنابراین با توجه به این هرم باید گفت که گذار سنی جمعیت، همگام با سایر گذارهای جمعیتی در این استان اتفاق افتاده است (تغییر از وضعیتی که جمعیت این استان بسیار جوان (شرایط دهه ۶۰ و ۷۰) به وضعیت امروزی که سهم بزرگی از جمعیت را جوانان و بزرگسالان تشکیل می‌دهند). به این ترتیب در هرم ذیل افزایش گروه‌های سنی ۲۵-۲۹ ساله و ۳۰-۳۴ ساله نسبت به دوره‌های قبل کاملاً نمایان است. اقتصاددانان این وضعیت را فرصت طلایی اطلاق می‌کنند. همچنین افزایش جمعیت در گروه‌های سنی مذکور بر روی میزان زاد و ولد کنونی که به گشتاور جمعیتی معروف است، تأثیر بسزایی گذاشته است. ملاحظه می‌شود که جمعیت گروه سنی ۰-۴ ساله بیش از جمعیت ۵-۹ ساله و جمعیت گروه سنی ۵-۹ ساله بیش از ۱۰-۱۴ ساله می‌باشد (پدیده گشتاور جمعیتی). البته افزایش تعداد موالید یک پدیده مقطعی و موقتی می‌باشد چرا که با ورود جمعیت ۲۵-۳۴ ساله‌ها به سنین بزرگسالی، این پدیده نیز متوقف خواهد شد. با توجه به رأس هرم نیز باید گفت که جمعیت سالمند استان کرمان هرچند که رو به افزایش گذاشته اما همچنان سهم کمی از جمعیت را به خود اختصاص داده است.

نمودار ۱۸- هرم سنی جنسی جمعیت استان کرمان، در سال ۱۳۹۵

۳-۳-۴-۷- گروه عمده سنی جمعیت

وضعیت توزیع جمعیت در گروه‌های سنی یا سنین مختلف، همان نحوه پراکندگی جمعیت بر حسب سن است. سن یکی از متغیرهای اصلی جمعیت است و توزیع آن در گروه‌های مختلف سنی از نظر اقتصادی و اجتماعی حائز اهمیت است. مقایسه‌ی توزیع درصد جمعیت استان کرمان و کشور بر حسب گروه‌های عمده سنی از سرشماری ۱۳۵۵ تا ۱۳۹۵ در جدول و نمودارهای زیر نمایش داده شده است.

الف) گروه سنی ۰-۱۴ سال: به این گروه سنی، گروه سنی کودکان نیز گفته می‌شود. با رویکرد جمعیتی؛ بالا بودن یا پایین بودن حجم این گروه سنی ارتباط مستقیمی با مرگ و میر و تغییر رفتارهای باروری دارد. با رویکرد اقتصاد کلان؛ بالا بودن یا پایین بودن حجم این گروه سنی تأثیر مستقیمی بر سرمایه‌گذاری در زمینه‌ی نیازهای مصرفی کودکان و زنان می‌گذارد. چنانکه ملاحظه می‌شود در سال ۱۳۵۵ از کل جمعیت استان کرمان، ۴۵/۷ درصد در گروه سنی ۰ تا ۱۴ سال قرار داشته‌اند که در سال ۱۳۶۵ تحت تأثیر سیاست‌های افزایش جمعیت به ۴۷/۹ درصد رسیده است، اما در دوره‌های بعد به سرعت از حجم جمعیت واقع در این گروه سنی کاسته شده و به ۲۷/۱ درصد در سرشماری سال ۱۳۹۵ رسیده است. در سال ۱۳۹۵ رتبه استان کرمان در سطح کشور به لحاظ شاخص جوانی جمعیت برابر با ۷ بوده است. یعنی در رده استان‌های با میزان بالای جمعیت واقع در گروه سنی ۰-۱۴ ساله قرار داشته است.

ب) گروه سنی ۱۵-۶۴ سال: در رابطه با تغییرات حجم جمعیت گروه سنی ۱۵-۶۴ ساله، در سال ۱۳۶۵ در مقایسه با سال ۱۳۹۵، باید اذعان داشت به همان اندازه که از حجم جمعیت گروه سنی ۰-۱۴ ساله کاسته شده به حجم جمعیت گروه سنی ۱۵-۶۴ ساله افزوده شده است. چنانکه ملاحظه می‌شود حجم جمعیت گروه سنی ۱۵-۶۴ ساله استان کرمان با روندی سینوسی از ۵۰/۸ درصد در سال ۱۳۵۵، به ۶۸/۴ درصد در ۳۵ ساله بعد (۱۳۹۰) افزایش یافته و سپس در طول ۵ سال بعد (۱۳۹۵) به ۶۷/۸ درصد از کل جمعیت رسیده است. در مقایسه‌ی حجم جمعیت گروه سنی ۱۵-۶۴ ساله استان کرمان با میانگین کشوری در سال ۱۳۹۵، باید اظهار نمود که این نسبت برای استان کرمان کمتر از کشور، می‌باشد.

پ) گروه سنی ۶۵ سال و بیشتر: به این گروه سنی، جمعیت سالمند و سالخورده نیز گفته می‌شود. در مطالعه‌های جمعیت‌شناختی، سالمندی جمعیت به این معنا است که نسبت افراد سالخورده به کل جمعیت، در حال افزایش باشد. به عبارت دقیق‌تر، جمعیت رو به سوی سالمندی، جمعیتی است که بین ۷ تا ۱۴ درصد آن جمعیت را گروه‌های سنی ۶۵ ساله و بیشتر تشکیل دهند. این نسبت در جامعه سالمند بین ۱۴ تا ۲۰ درصد و در جامعه سالخورده ۲۰ درصد و بیشتر است. مطابق با داده‌های جدول زیر حجم جمعیت سالمند استان کرمان در سال

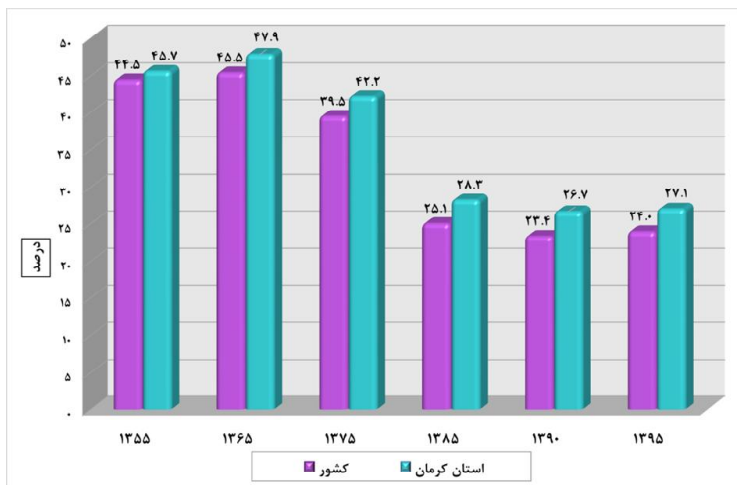
۱۳۶۵ برابر با ۳/۳ درصد از کل جمعیت استان بوده که با روند افزایشی به ۵/۱ درصد در سال ۱۳۹۵، رسیده است. بنابراین با توجه به مباحث ذکر شده جمعیت استان کرمان به مرحله سالمندی نرسیده است. در مقایسه‌ی جمعیت سالمند استان کرمان با میانگین کشوری، همچنان که مشاهده می‌شود، درصد جمعیت ۶۵ سال و بیشتر استان از کشور، کمتر می‌باشد.

به طور کلی چنان که ملاحظه می‌شود بیشترین حجم جمعیت استان کرمان در مرحله جوانی و میان‌سالی قرار دارد و همچنان که در مطالب قبلی بدان اشاره شده این موضوع می‌تواند به عنوان فرصت تلقی شود لیکن این مرحله با چالش‌هایی نیز همراه خواهد بود، که از آن جمله می‌توان به نیازهای خاص همچون آموزش، ایجاد اشتغال و ازدواج اشاره کرد که در برنامه‌ریزی‌های کلان باید پیش از پیش بدان توجه شود. رتبه استان کرمان به لحاظ درصد جمعیت گروه سنی ۶۴-۱۵ ساله (جمعیت بالقوه فعال)، در میان دیگر استان‌های کشور، ۲۵ و به لحاظ درصد جمعیت ۶۵ ساله و بالاتر ۲۴ می‌باشد. در واقع اگر ساختار سنی جمعیت استان کرمان تغییر نکند و میزان باروری به همین روال ادامه یابد، این استان سال‌های طولانی با سالمندی جمعیت فاصله خواهد داشت.

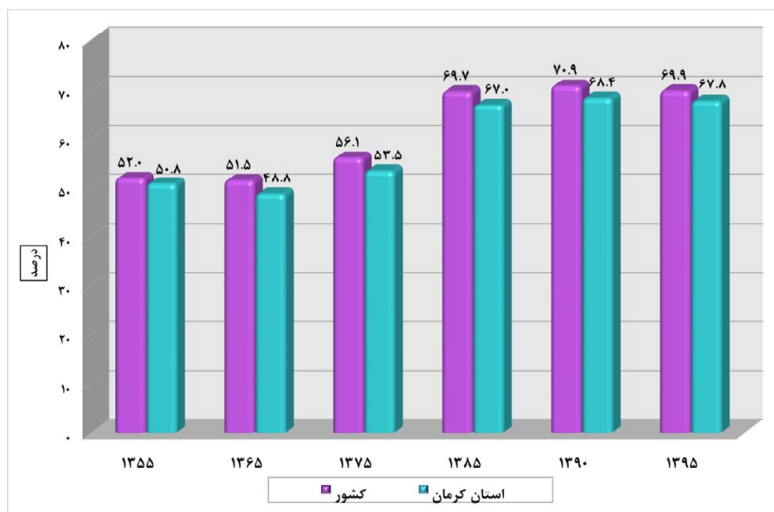
جدول ۸۲- تعداد و توزیع درصد جمعیت استان کرمان و کشور بر حسب گروه‌های عمده سنی، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵

شرح	سال	تعداد			توزیع درصد			
		۱۴-۰ ساله	۱۵-۶۴ ساله	۶۵ ساله و بیشتر	۱۴-۰ ساله	۱۵-۶۴ ساله	۶۵ ساله و بیشتر	
کشور	۱۳۵۵	۱۵۰۰۹۳۶۳	۱۷۵۱۲۹۱۱	۱۱۸۶۷۰	۳۳۷۰۸۷۴۴	۴۴/۵	۵۲/۰	۳/۵
	۱۳۶۵	۲۲۴۷۰۱۷	۲۵۴۴۵۵۶۲	۱۵۰۱۷۱۸	۴۹۴۲۱۲۹۷	۴۵/۵	۵۱/۵	۳/۰
	۱۳۷۵	۲۳۲۵۵۴۵	۳۳۷۰۲۴۰۶	۲۵۹۵۱۸۱	۶۰۰۲۳۱۳۲	۳۹/۵	۵۶/۱	۴/۳
	۱۳۸۵	۱۷۶۸۱۶۲۹	۴۹۱۵۷۵۶۲	۳۶۵۶۵۹۱	۷۰۴۹۵۷۸۲	۲۵/۱	۶۹/۷	۵/۲
	۱۳۹۰	۱۷۵۶۱۷۷۸	۵۳۲۴۴۸۰	۴۲۹۶۷۶۹	۷۵۱۰۳۳۴۷	۲۳/۴	۷۰/۹	۵/۷
	۱۳۹۵	۱۹۱۹۲۶۶۵	۵۵۸۶۲۰۸۷	۴۸۷۱۵۱۸	۷۹۹۲۶۲۷۰	۲۴/۰	۶۹/۹	۶/۱
استان کرمان	۱۳۵۵	۴۹۸۳۴۴	۵۵۴۵۹۶	۳۸۲۰۸	۱۰۹۱۱۴۸	۴۵/۷	۵۰/۸	۳/۵
	۱۳۶۵	۷۷۷۸۷۸	۷۹۱۳۹۵	۵۳۶۸۵	۱۶۲۲۹۵۸	۴۷/۹	۴۸/۸	۳/۳
	۱۳۷۵	۸۴۶۶۵۴	۱۰۷۱۶۳۰	۸۶۰۴۴	۲۰۰۴۳۲۸	۴۲/۲	۵۳/۵	۴/۳
	۱۳۸۵	۷۵۱۲۵۷	۱۷۷۶۳۴۱	۱۲۴۸۱۵	۲۶۵۲۴۱۳	۲۸/۳	۶۷/۰	۴/۷
	۱۳۹۰	۷۸۴۶۸۰	۲۰۱۱۱۱۳	۱۴۳۱۹۵	۲۹۳۸۹۸۸	۲۶/۷	۶۸/۴	۴/۹
	۱۳۹۵	۸۵۹۶۶۴	۲۱۴۶۶۶۱	۱۶۱۱۹۳	۳۱۶۴۷۱۸	۲۷/۱	۶۷/۸	۵/۱

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

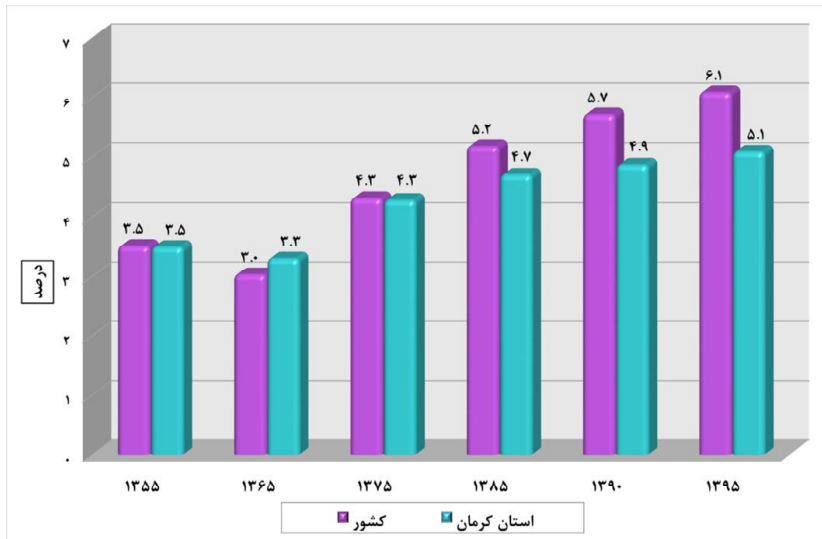

نمودار ۱۹- روند تغییرات درصد جمعیت ۱۴-۰ ساله استان کرمان و کشور، در سال های ۱۳۵۵-۹۵

نمودار ۲۰- روند تغییرات درصد جمعیت ۶۴-۱۵ ساله استان کرمان و کشور، در سال های ۹۵-۱۳۵۵

نمودار ۲۱- روند تغییرات درصد جمعیت ۶۵ ساله و بالاتر استان کرمان و کشور، در سال‌های ۱۳۵۵-۹۵

۳-۳-۴-۸- نسبت جنسی جمعیت

نسبت جنسی عبارت است از نسبت تعداد مردان به زنان در یک جمعیت که در عدد صد ضرب می‌شود. نسبت جنسی به طور ساده نشان می‌دهد که در مقابل هر صد نفر زن چند نفر مرد در جمعیت وجود دارد. در صورتی که این شاخص از ۱۰۰ کمتر شد تعداد زنان بیشتر است و اگر بیشتر از ۱۰۰ شد تعداد مردان بیشتر خواهد بود. افزایش یا کاهش نسبت جنسی جمعیت می‌تواند تبعات و آثار بسیاری را در زمینه‌های مختلف اجتماعی و اقتصادی جامعه داشته باشد. اطلاعات درباره جنس در برنامه‌ریزی‌های مختلف و به‌ویژه برنامه‌ریزی خدمات بهداشتی مورد نیاز است. وقایع جمعیتی عموماً بر حسب جنس به‌طور متفاوت رخ می‌دهند. نسبت جنسی می‌تواند به‌واسطه مهاجرت یا مرگ و میر شدید یک جنس تحت تأثیر قرار گیرد و از محدوده معمول فراتر رود.

با توجه به اطلاعات ارائه شده از سوی مرکز آمار ایران و همان‌گونه که در جدول ذیل نمایش داده شده است طی ۴ دوره مورد بررسی شاخص نسبت جنسی جمعیت در استان کرمان از الگوی یکسانی پیروی نکرده است و به استناد آمار سال ۱۳۹۰ شاخص نسبت جنسی استان در این سال در حالت متعادل‌تری قرار داشته است.

شاخص نسبت جنسی استان در سال ۱۳۹۵ نسبت به سال ۱۳۹۰، به ویژه در مناطق روستایی به یک باره افزایش یافته است. به طور کلی در تمامی دوره‌های مورد بررسی تعداد مردان بیشتر از تعداد زنان بوده است. در سال ۱۳۹۵؛ رتبه استان کرمان به لحاظ شاخص نسبت جنسی ۴ بوده است، به عبارتی بعد از استان‌های بوشهر، یزد و کرمان بالاترین میزان نسبت جنسی را در سطح کشور داشته است.

جدول ۸۳- نسبت جنسی جمعیت استان کرمان و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۱۳۶۵-۹۵

سال					جنس/نسبت جنسی	شرح	وضع سکونت	
۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵				
۴۰۴۹۸۴۴۲	۳۷۹۰۵۶۶۹	۳۵۸۶۶۳۶۲	۳۰۵۱۵۱۵۹	۲۵۲۸۰۹۶۱	مرد	کشور	کل	
۳۹۴۲۷۸۲۸	۳۷۲۴۴۰۰۰	۳۴۶۲۹۴۲۰	۲۹۵۴۰۳۲۹	۲۴۱۶۴۰۴۹	زن			
۱۰۲/۷	۱۰۱/۸	۱۰۳/۶	۱۰۳/۳	۱۰۴/۶	نسبت جنسی			
۱۶۱۷۶۸۸	۱۴۸۲۳۳۹	۱۳۵۲۸۶۷	۱۰۱۸۲۰۱	۸۲۲۴۱۲	مرد	استان کرمان		
۱۵۴۷۰۳۰	۱۴۵۶۶۴۹	۱۲۹۸۵۴۶	۹۸۶۱۲۷	۸۰۰۵۴۶	زن			
۱۰۴/۶	۱۰۱/۸	۱۰۴/۳	۱۰۳/۳	۱۰۲/۷	نسبت جنسی			
۲۹۸۴۱۴۱۴	۲۷۰۲۳۶۳۸	۲۴۵۷۶۴۴۲	۱۸۸۰۵۰۲۳	۱۳۷۶۹۶۱۷	مرد	کشور		نقاط شهری
۲۹۳۰۵۴۳۳	۲۶۶۲۳۰۲۳	۲۳۶۸۳۵۲۲	۱۸۰۱۲۷۶۶	۱۳۰۷۴۹۴۴	زن			
۱۰۱/۸	۱۰۱/۵	۱۰۳/۸	۱۰۴/۴	۱۰۵/۳	نسبت جنسی			
۹۴۸۵۷۱	۸۵۱۴۶۷	۷۹۵۱۵۳	۵۴۴۰۰۹	۳۵۷۰۶۸	مرد	استان کرمان		
۹۱۰۰۱۶	۸۳۸۳۷۵	۷۵۷۳۶۶	۵۱۶۰۶۶	۳۴۱۶۸۷	زن			
۱۰۲/۷	۱۰۲/۶	۱۰۲/۸	۱۰۳/۵	۱۰۴/۵	نسبت جنسی			
۱۰۶۵۷۰۲۸	۱۰۸۸۲۰۳۱	۱۱۲۸۹۹۲۰	۱۱۷۱۰۱۳۶	۱۱۵۱۱۳۴۴	مرد	کشور	نقاط روستایی	
۱۰۱۲۲۳۹۵	۱۰۶۲۰۹۷۷	۱۰۹۴۵۸۹۸	۱۱۵۲۷۵۶۳	۱۱۰۸۹۱۰۵	زن			
۱۰۵/۳	۱۰۲/۵	۱۰۳/۱	۱۰۱/۶	۱۰۳/۸	نسبت جنسی			
۶۶۹۱۱۷	۶۳۰۸۷۲	۵۵۸۷۱۴	۴۷۴۱۹۲	۴۶۵۳۴۴	مرد	استان کرمان		
۶۳۷۰۱۴	۶۱۸۲۷۴	۵۴۱۱۸۰	۴۷۰۰۶۱	۴۵۸۸۵۹	زن			
۱۰۵/۰	۱۰۲/۰	۱۰۳/۲	۱۰۰/۹	۱۰۱/۴	نسبت جنسی			

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

نمودار ۲۲- روند تغییرات شاخص نسبت جنسی نقاط شهری و روستایی استان کرمان، سال‌های ۹۵-۱۳۶۵

۳-۳-۴-۹- متوسط بعد خانوار

خانواده به عنوان یکی از مهم‌ترین ارکان جامعه، از مؤثرترین نهادهای اجتماعی است که هرگونه تغییر و تحول در آن می‌تواند تغییراتی را در جامعه ایجاد کند. به همین لحاظ بررسی تغییرات و دگرگونی‌های رخ داده در این نهاد از بنیادی‌ترین اموری است که باید در برنامه‌ریزی‌های منطقه‌ای مد نظر قرار داد. بعد خانوار به عنوان متوسط افرادی که در یک خانواده زندگی می‌کنند، از ویژگی‌های اصلی هر خانوار است که باید در بررسی وضعیت و روند تغییرات خانوار، به آن توجه کرد. بعد خانوار می‌تواند تحت تأثیر عوامل اقتصادی، اجتماعی تغییر کند همچنین می‌تواند تبعاتی را نیز در زمینه‌های مختلف ایجاد کند. لذا بررسی آن و روند تغییرات آن یکی از مهم‌ترین عوامل جمعیتی مورد بررسی خواهد بود.

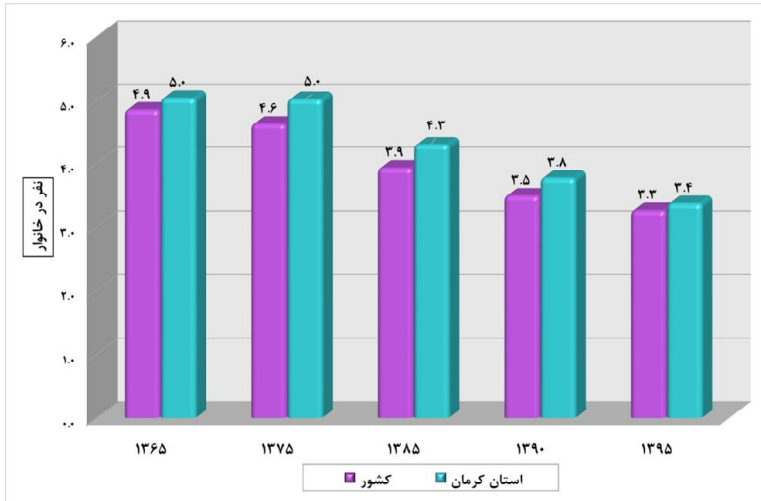
جدول زیر نتایج تعداد و بعد خانوار استان را در مقایسه با کشور طی سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵ نشان می‌دهد. همراه با کاهش مولید در کشور و نیز افزایش شکل خانواده‌های هسته‌ای، بر تعداد خانوارها افزوده شده و از بعد خانوار کاسته شده است. این الگو به صورت یکسانی در استان کرمان نیز ملاحظه می‌شود. با کاهش بعد خانوار، این عدد از ۵/۱ در سال ۱۳۶۵ به ۳/۴ در سال ۱۳۹۵ رسیده است. نکته قابل توجه این است که مناطق روستایی و شهری نیز همگرایی بالایی با این روند نشان می‌دهند. بعد خانوار در مناطق شهری و روستایی استان کاهش پیدا کرده است، به علاوه؛ بعد خانوار مناطق شهری و مناطق روستایی استان در سال ۱۳۹۵، نسبتاً برابر به دست آمده

است. متوسط بعد خانوار کشور در سال ۱۳۹۵ برابر با ۳/۳ نفر است این رقم از متوسط بعد خانوار استان، کمی پایین تر است. رتبه استان به لحاظ شاخص متوسط بعد خانوار ۱۳ می باشد، به عبارتی این استان در رده استان های با تعداد اعضای خانوار متوسط قرار دارد. گفتنی است که بر اساس نتایج آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن (سال ۱۳۹۵)، حدود ۱۳/۶ درصد (معادل ۱۲۶۰۵۸ خانوار) از خانوارهای استان زن سرپرست بوده اند و ۴۳/۲ درصد از خانوارهای زن سرپرست، خانوارهای یک نفره (خودسرپرست) بوده اند. رتبه استان کرمان به لحاظ شاخص نسبت زنان سرپرست خانوار، ۴ بوده است، به عبارتی در رده استان های با نسبت بالای خانوار زن سرپرست قرار دارد.

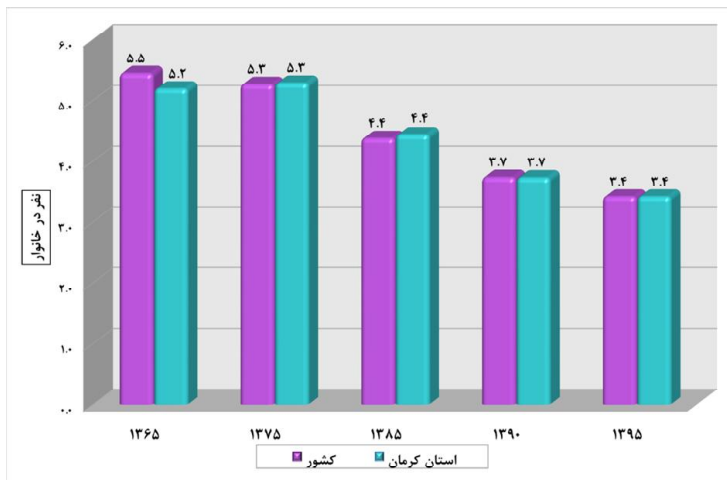
جدول ۸۴- تعداد و متوسط بعد خانوارهای استان کرمان و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال های ۹۵-۱۳۶۵

تعداد خانوار						
شرح	جنس	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
کشور	کل	۹۶۷۲۴۷۷	۱۲۳۸۷۳۴۵	۱۷۳۵۲۶۸۶	۲۱۱۱۰۴۸۱	۲۴۱۹۶۰۳۵
	نقاط شهری	۵۵۲۷۴۷۵	۷۹۴۳۱۸۹	۱۲۲۸۲۹۲۶	۱۵۳۶۵۸۹۲	۱۸۱۲۵۴۸۸
	نقاط روستایی	۴۱۴۵۰۰۲	۴۴۰۵۸۱۴	۵۰۶۹۷۶۰	۵۷۴۴۵۸۹	۶۰۷۰۵۴۷
استان کرمان	کل	۳۱۶۲۴۰	۳۹۳۶۶۶	۶۰۸۵۰۲	۷۸۲۴۶۰	۹۳۲۷۲۱
	نقاط شهری	۱۳۸۵۶۶	۲۱۰۹۸۱	۳۶۱۱۷۵	۴۴۸۲۰۹	۵۵۱۱۴۱
	نقاط روستایی	۱۷۷۶۷۴	۱۷۸۳۱۰	۲۴۷۳۲۷	۳۳۴۲۵۱	۳۸۱۵۸۰
متوسط بعد خانوار						
کشور	کل	۵/۱	۴/۸	۴/۱	۳/۶	۳/۳
	نقاط شهری	۴/۹	۴/۶	۳/۹	۳/۵	۳/۳
	نقاط روستایی	۵/۵	۵/۳	۴/۴	۳/۷	۳/۴
استان کرمان	کل	۵/۱	۵/۱	۴/۴	۳/۸	۳/۴
	نقاط شهری	۵/۰	۵/۰	۴/۳	۳/۸	۳/۴
	نقاط روستایی	۵/۲	۵/۳	۴/۴	۳/۷	۳/۴

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

نمودار ۲۳- مقایسه تغییرات متوسط بعد خانوار نقاط شهری استان کرمان و کشور، سال‌های ۹۵-۱۳۶۵

نمودار ۲۴- مقایسه تغییرات متوسط بعد خانوار نقاط روستایی استان کرمان و کشور، سال‌های ۹۵-۱۳۶۵

۳-۳-۴-۱۰- موازنه مهاجرتی

مهاجرت یکی از عوامل اصلی دخیل در تغییرات ساختار و پویایی جمعیت است. جابجایی‌های جمعیتی همچنین تحولات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در مبدأ و مقصد را موجب می‌شود. مهاجرت را می‌توان نوعی تطبیق و سازگاری در پاسخ به نیازهای اقتصادی و اجتماعی محسوب کرد. بنابراین تفاوت‌های منطقه‌ای علت غالب بسیاری از مهاجرت‌هاست. این تحرکات منطقه‌ای اثرات قابل توجهی را بر وضعیت مناطق مهاجرفرست و مهاجرپذیر اعمال کرده است.

با توجه به کاهش میزان‌های مرگ‌ومیر و موالید، می‌توان گفت سهم مهاجرت در رشد جمعیت در مقیاس تقسیم‌بندی‌های استانی و واحدهای کوچک‌تر از آن در حال افزایش است. لذا توجه به مهاجرت به عنوان یکی از ضروریات برنامه‌ریزی‌های منطقه‌ای، سرلوحه بسیاری از مطالعات قرار گرفته است. بر همین اساس در اینجا نیز تلاش شده است که روندهای مهاجرت استان کرمان را به عنوان یکی از عوامل تغییرات جمعیت در این استان مورد بررسی قرار دهیم.

مطابق با نتایج سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران، تراز مهاجرتی استان کرمان طی ۴۰ سال منتهی به سال ۱۳۹۵ به جزء دوره ۶۵-۱۳۵۵، همواره منفی بوده است، به عبارتی این استان به جزء دوره ۶۵-۱۳۵۵، همواره مهاجرفرست بوده است و در فاصله‌ی سال‌های ۹۵-۱۳۶۵، نزدیک به ۶۱ هزار نفر از جمعیت خود را از دست داده است. ذکر این نکته ضروری است که در کشور ما، مهاجران خارج شده از هر استانی، عمدتاً در رده نیروهای متخصص، توانمند و جوان آن استان محسوب می‌شوند.

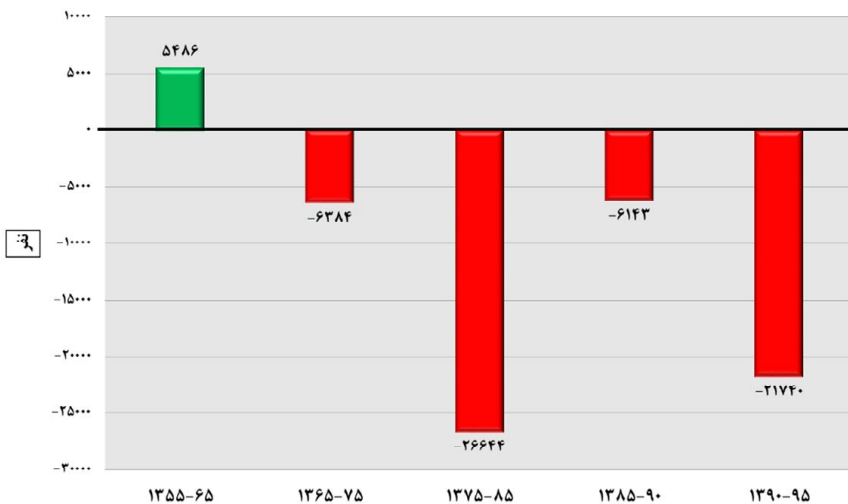
همان‌طور که در نمودار و جدول زیر نیز مشاهده می‌شود بیشترین میزان مهاجرفرستی استان کرمان طی ده سال دوره ۸۵-۱۳۷۵ اتفاق افتاده است، در این دوره نزدیک به ۲۷ هزار نفر از جمعیت استان کرمان مهاجرت کرده‌اند، جمعیتی که می‌توانست بر افزایش میزان باروری و در نتیجه رشد جمعیت استان در دوره‌های بعد اثرگذار باشد.

نسبت مهاجران وارد شده به مهاجران خارج شده در طول ده سال دوره ۹۵-۱۳۸۵ نشان می‌دهد که به طور متوسط به ازای هر ۱۰۰ نفری که از استان خارج شده، حدود ۵۵ نفر به استان وارد شده است، در واقع در طول ۱۰ ساله‌ی ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۵ استان کرمان حدود ۱ درصد از جمعیت خود را به علت مهاجرت از دست داده است.

جدول ۸۵- مقایسه مهاجران وارد شده، خارج شده و خالص مهاجرت استان کرمان، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۶۵

دوره	مهاجران وارد شده	مهاجران خارج شده	خالص مهاجرت	نسبت خالص مهاجرت به جمعیت استان (درصد)	نسبت مهاجران وارد شده به مهاجران خارج شده (درصد)
۶۵-۱۳۵۵	۲۹۳۰۸	۲۳۸۲۲	۵۴۸۶	۰/۳۳۸	۱۲۳/۰
۷۵-۱۳۶۵	۵۵۴۲۰	۶۱۸۰۴	-۶۳۸۴	-۰/۳۱۹	۸۹/۷
۸۵-۱۳۷۵	۸۷۴۲۷	۱۱۴۰۷۱	-۲۶۶۴۴	-۱/۰۰۵	۷۶/۶
۹۰-۱۳۸۵	۳۷۷۹۲	۴۳۹۳۵	-۶۱۴۳	-۰/۲۰۹	۸۶/۰
۹۵-۱۳۹۰	۲۶۶۷۷	۴۸۲۱۷	-۲۱۵۴۰	-۰/۶۸۷	۵۴/۹

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

نمودار ۲۵- خالص مهاجرت استان کرمان، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۶۵

در پنج سال دوره ۹۵-۱۳۹۰ تعداد مهاجران وارد شده به استان کرمان^۹ ۹۴۹۴۴ نفر بوده که ۶۷۰۰۵ نفر از آن‌ها در نقاط شهری و ۲۷۹۳۹ نفر باقی مانده نیز در نقاط روستایی استان سکونت گزیده‌اند به عبارتی دیگر طی

۹. در این جدول جابه‌جایی جمعیتی درون استان نیز در نظر گرفته شده است.

دوره مورد بررسی ۳/۶ درصد از جمعیت ساکن در نقاط شهری و ۲/۱ درصد از جمعیت ساکن در نقاط روستایی استان، مهاجر بوده‌اند. گفتنی است که میزان مهاجرپذیری استان در دوره ۹۵-۱۳۹۰، در مقایسه با دوره‌های قبل، کاهش داشته است. بالاترین میزان مهاجرپذیری مربوط به دوره ۸۵-۱۳۷۵ بوده که ۱۷/۱ درصد از جمعیت نقاط شهری و ۹/۱ درصد از جمعیت نقاط روستایی، مهاجر بوده‌اند. ذکر این نکته ضروری است که مطابق با آخرین آمار در دسترس در مورد دلایل مهاجرت به استان کرمان؛ جدای از بحث پیروی از خانوار، مهاجرت‌های به علت انجام یا پایان تحصیل، دستیابی به مسکن مناسب‌تر بر مهاجرت‌های شغلی (جستجوی کار، جستجوی کار بهتر و انتقال شغلی) برتری داشته‌اند، بنابراین بیشتر مهاجران وارد شده به استان کرمان، مهاجران مقطعی محسوب می‌شوند.

جدول ۸۶- تعداد و نسبت مهاجرپذیری استان کرمان و کشور به تفکیک وضع سکونت، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۶۵

دوره	شرح	تعداد			نسبت مهاجرپذیری (به ازای صد نفر جمعیت کل شهری/روستایی)	
		کل	نقاط شهری	نقاط روستایی	کل	نقاط روستایی
۷۵-۱۳۶۵	کشور	۸۷۱۸۷۷۰	۶۱۲۲۶۷۵	۲۵۹۶۰۹۵	۱۴/۵	۱۱/۲
	استان کرمان	۲۳۳۰۶۴	۱۵۱۶۱۳	۸۱۴۵۱	۱۱/۶	۸/۶
۸۵-۱۳۷۵	کشور	۱۲۱۴۸۱۴۸	۸۹۹۹۷۰۹	۳۱۴۸۴۳۹	۱۷/۲	۱۴/۲
	استان کرمان	۳۶۵۲۴۷	۲۶۵۵۹۰	۹۹۶۵۷	۱۳/۸	۹/۱
۹۰-۱۳۸۵	کشور	۵۵۳۴۶۶۶	۴۳۰۲۰۸۶	۱۲۳۲۵۸۰	۷/۴	۵/۷
	استان کرمان	۱۶۸۵۵۱	۱۳۲۴۶۰	۳۶۰۹۱	۵/۷	۲/۹
۹۵-۱۳۹۰	کشور	۴۳۰۰۹۸۸	۳۵۶۴۷۳۵	۷۳۶۲۵۳	۵/۴	۳/۵
	استان کرمان	۹۴۹۴۴	۶۷۰۰۵	۲۷۹۳۹	۳/۰	۲/۱

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

۳-۳-۴-۱۱- مبدأ اقامت قبلی مهاجران

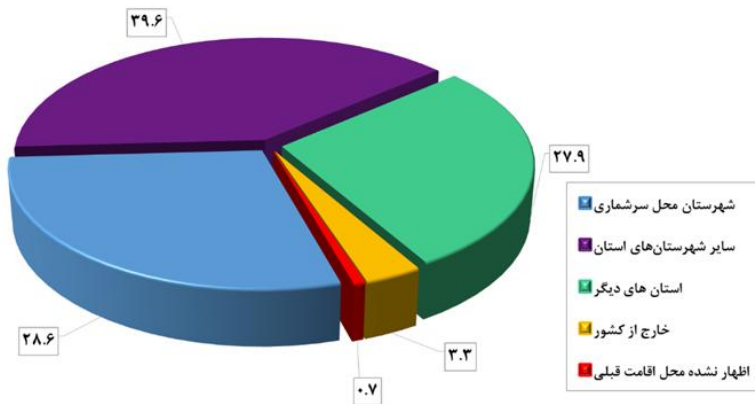
مهاجرت‌های داخلی خود به انواع مختلفی از قبیل مهاجرت‌های شهر به شهر، روستا به شهر، روستا به روستا، شهر به روستا، بین استانی، داخل استانی و ... قابل تقسیم هستند که هر کدام از منظر خاصی به موضوع مهاجرت می‌پردازند. در گزارش حاضر مهاجران استان کرمان برحسب محل اقامت قبلی آنان مورد مطالعه قرار

گرفته‌اند و علت پرداختن به این موضوع آگاهی از حجم مهاجرت‌های درون استانی و برون استانی می‌باشد. آگاهی از سهم مهاجرت‌های بین استانی و درون استانی می‌تواند نقش عمده‌ای در سیاست‌گذاری‌های جمعیتی و مهاجرتی یک منطقه داشته باشد.

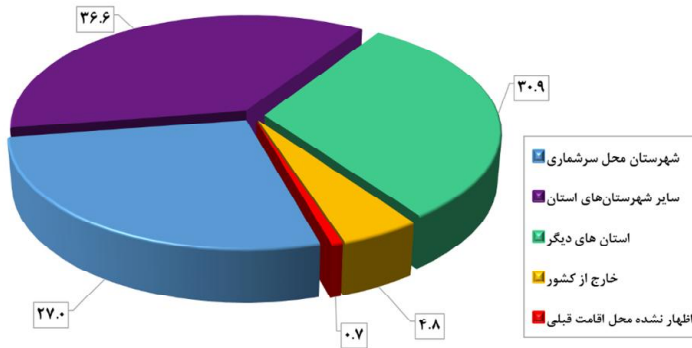
مطابق با نتایج سرشماری سال ۱۳۹۵ از کل مهاجران وارد شده به استان کرمان؛ مبدأ اقامت ۳۹/۶ درصد از آن‌ها، مهاجران درون استانی (مربوط به سایر شهرستان‌های استان) بوده‌اند. مهاجران مربوط به شهرستان محل سرشماری با ۲۸/۶ درصد در مرتبه دوم قرار گرفته‌اند. به علاوه مبدأ اقامت ۲۷/۹ درصد از مهاجران نیز برون استان (استان‌های دیگر) بوده است، سهم مهاجران غیر ایرانی در این استان برابر با ۳/۳ درصد می‌باشد.

لازم به ذکر است که مهاجران درون شهرستانی و درون استانی در این استان، عمدتاً شامل روستاییانی هستند که به سمت نزدیک‌ترین شهرها، محل اقامت خود را تغییر داده‌اند. مهاجرانی که از استان‌های دیگر به استان کرمان وارد شده‌اند عمدتاً از استان‌های هرمزگان، فارس، سیستان و بلوچستان، تهران و یزد بوده‌اند. سهم بالایی از مهاجران خارجی مربوط به کشور افغانستان می‌باشند.

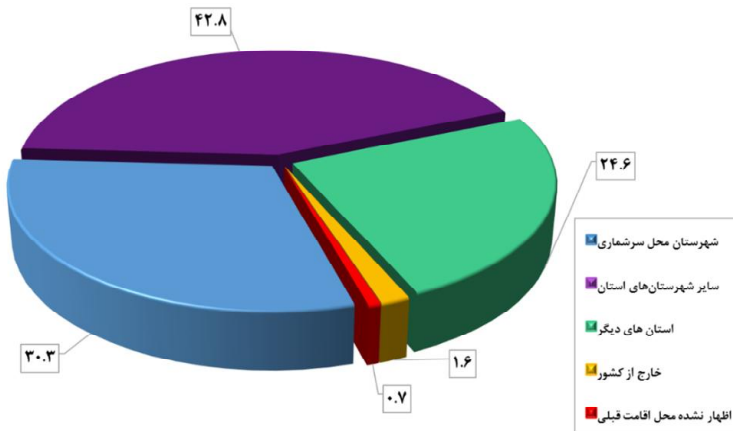

نمودار ۲۶- مبدأ اقامت قبلی مهاجران استان کرمان، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰

نمودارهای زیر نشان می‌دهند که طی دوره ۹۵-۱۳۹۰، سهم مهاجران برون استانی مردان بیشتر از زنان بوده است. از کل مهاجران برون استانی وارد شده به استان کرمان، ۵۸/۴ درصد مرد و ۴۱/۶ درصد زن می‌باشند و از کل مهاجران درون شهرستانی؛ ۴۹/۹ درصد مرد و ۵۰/۱ درصد زن می‌باشند. بنابراین می‌توان اذعان داشت که استان کرمان جاذبه کمتری برای ورود زنان مهاجر از استان‌های دیگر، داشته است.

نمودار ۲۷- مبدأ اقامت قبلی مردان مهاجر استان کرمان، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰

نمودار ۲۸- مبدأ اقامت قبلی زنان مهاجر استان کرمان، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰

۳-۳-۴-۱۲- الگوی مهاجرت

بررسی آمار و اطلاعات مهاجرتی طی دوره ۹۵-۱۳۹۰ نشان می‌دهد حجم قابل توجهی از مهاجران وارد شده به استان کرمان، مبدأ اقامت قبلی‌شان شهر بوده و به شهرهای استان نیز وارد شده‌اند (۵۶/۸ درصد از کل مهاجران). بررسی توزیع سنی مهاجران شهر به شهر نشان می‌دهد که حدود ۵ درصد از این مهاجران در گروه‌های سنی ۵۰ ساله و بالاتر قرار داشته‌اند، این امر حکایت از مهاجرت خانواری و افراد جوان است که از شهرهای کوچک به سمت شهرهای بزرگ‌تر و مراکز شهرستانی در جستجوی شغل و دستیابی به امکانات و خدمات بهتر، دست به مهاجرت زده‌اند. حجم مهاجرت‌های شهر به روستا با ۱۹/۷ درصد از کل مهاجران در مرتبه دوم قرار گرفته است. مهاجرت‌های روستا به شهر با ۱۱/۶ درصد نیز عدد قابل توجهی است، آمارها حاکی است که حدود ۵۴ درصد از مهاجران شهر به روستا در استان کرمان، در گروه سنی ۱۵ تا ۳۹ سال قرار دارند، در واقع با توجه به حجم مهاجران این گروه سنی، می‌توان گفت که مهاجران شهر به روستا، عمدتاً کسانی بوده‌اند که به خاطر تحصیل، سربازی و کارگری، به طور موقت از روستا خارج شده و در سرشماری ۱۳۹۵ به روستای محل سکونت خود بازگشته‌اند.

جدول ۸۷- تعداد و توزیع درصد مهاجران واردشده به استان کرمان بر حسب الگوی مهاجرت (بر اساس آخرین جابجایی انجام شده)، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰

الگوی مهاجرت							شوح
جمع	اظهارنشده محل اقامت قبلی	خارج از کشور	شهر به روستا	روستا به روستا	روستا به شهر	شهر به شهر	
۹۴۹۴۴	۶۴۵	۳۰۹۸	۱۸۶۶۲	۷۶۰۰	۱۰۹۸۳	۵۳۹۵۶	تعداد
۱۰۰	۰/۷	۳/۳	۱۹/۷	۸/۰	۱۱/۶	۵۶/۸	توزیع درصد

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

۳-۳-۴-۱۳- ولادت‌های ثبت شده

زاد و ولد یکی از مهم‌ترین رویدادهای جمعیتی است که در حرکات طبیعی جمعیت اثرگذار است و عامل منحصر به فرد افزایش جمعیت می‌باشد. بنابراین رویداد ولادت از جمله آمارهای حیاتی است که افزایش آن در هر جامعه‌ای تأثیر مستقیمی بر رشد جمعیت می‌گذارد. در سال ۱۳۸۵ تعداد ۵۲۵۱۵ ولادت برای استان کرمان

ثبت شده بود که این رقم به ۶۳۳۱۶ ولادت در سال ۱۳۹۵ افزایش یافته و طی دو سال بعد (۱۳۹۷) به ۵۵۷۳۰ ولادت کاهش یافته است. همان‌طور که در جدول ملاحظه می‌شود در سال ۱۳۹۷، میزان خام ولادت‌های ثبت شده در استان کمی بالاتر از متوسط کشوری بدست آمده است. افزایش تعداد و میزان ولادت‌های ثبت شده استان در طول سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ را می‌توان به مولید مربوط به دهه ۶۰ دانست که در این بازه زمانی به سن ازدواج و فرزندآوری رسیده‌اند.

جدول ۸۸- تعداد و میزان ولادت‌های ثبت شده استان کرمان و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۷-۱۳۸۵

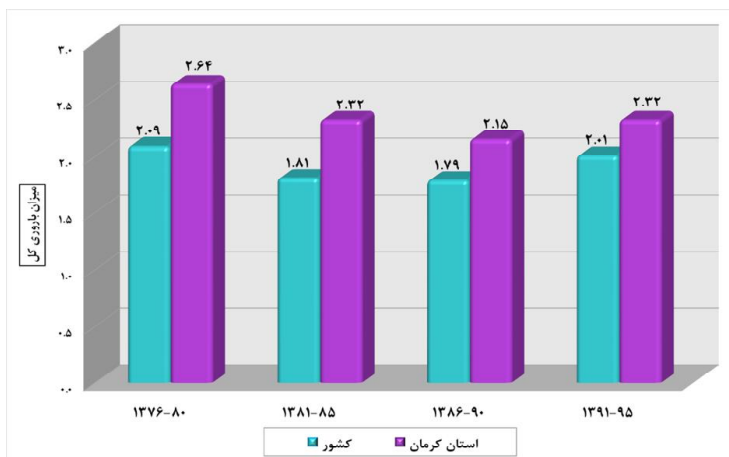
سال	شرح	تعداد			میزان به ازای هزار نفر جمعیت کل شهری/روستایی	
		جمع	نقاط شهری	نقاط روستایی	جمع	نقاط شهری
۱۳۸۵	کشور	۱۲۵۳۹۱۲	۸۴۵۰۵۰	۴۰۸۸۶۲	۱۷/۸	۱۷/۴
	استان کرمان	۵۲۵۱۵	۳۲۷۷۹	۱۹۷۳۶	۱۹/۸	۱۷/۹
۱۳۹۰	کشور	۱۳۸۲۲۲۹	۱۰۸۷۹۸۸	۲۹۴۲۴۱	۱۸/۴	۱۳/۷
	استان کرمان	۵۵۵۳۴	۳۵۰۲۲	۲۰۵۱۲	۱۸/۹	۱۶/۴
۱۳۹۵	کشور	۱۵۲۸۰۵۳	۱۱۷۶۰۳۲	۳۵۲۰۲۱	۱۹/۱	۱۶/۹
	استان کرمان	۶۳۳۱۶	۴۵۸۳۹	۱۷۴۷۷	۲۰/۰	۱۳/۴
۱۳۹۷	کشور	۱۳۶۶۵۱۹	۱۰۴۷۹۲۵	۳۱۸۵۹۴	۱۶/۶	۱۵/۴
	استان کرمان	۵۵۷۳۰	۴۰۲۸۴	۱۵۴۴۶	۱۷/۱	۱۱/۹

مأخذ: محاسبه شده بر اساس اطلاعات سازمان ثبت احوال کشور

۳-۳-۴-۱۴- میزان باروری کل

یکی از مهم‌ترین شاخص‌های باروری، میزان کل باروری است. میزان کل باروری عبارت است از شمار فرزندان که یک زن در طول دوران باروری خود با توجه به سن باروری (۴۹-۱۵ سال)، بدون به شمار آوردن مرگ و میرهای فرزندان به دنیا می‌آورد.

تغییرات میزان باروری کل استان کرمان و کشور برحسب دوره‌های ۵ ساله، از سال ۱۳۷۶ تا ۱۳۹۵ در نمودار ذیل نمایش داده شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود روند باروری هم در کشور و هم در استان کرمان از سال ۱۳۷۶ تا ۱۳۹۰، روندی کاهشی بوده است و در دوره ۹۵-۱۳۹۱ نسبت به دوره‌های قبل، اندکی افزایش یافته است. همچنین در دو دوره اخیر، میزان باروری کل در استان کرمان از میزان باروری کل در سطح کشور، بیشتر می‌باشد. در دوره ۹۵-۱۳۹۱ رتبه استان کرمان به لحاظ شاخص میزان باروری کل، ۹ بوده است، عبارتی در رده استان‌های با میزان بالای باروری قرار داشته است.

نمودار ۲۹- میزان باروری کل استان کرمان و کشور، طی سال‌های ۹۵-۱۳۷۶

۳-۳-۴-۱۵- مرگ و میرهای ثبت شده

مرگ و میر یکی از دو پدیده ذاتی جمعیت است که ثبات یا تغییر آن سبب تغییر در حجم، توزیع یا ترکیب جمعیت خواهد شد. بنابراین دسترسی به آمار دقیق، صحیح و به روز این رویداد بسیار حائز اهمیت می‌باشد. شمار مرگ و میرها نیز مانند بسیاری از پدیده‌های جمعیتی ممکن است در مناطق مختلف، در نقاط شهری و روستایی و حتی در نواحی مختلف یک شهر متفاوت باشد. این تفاوت بیش از هر چیز به تغذیه، ویژگی‌های زیست‌محیطی، سطح توسعه و بهداشت، تفاوت‌های قومی و نژادی، سطح فرهنگ، آگاهی‌های اجتماعی و عوامل متعدد دیگری مربوط است که هر یک از آنها می‌تواند مطالعات مرگ و میر را به جهت خاصی سوق دهد. منبع اصلی آمارهای مرگ و میر ثبت وقایع حیاتی یا نظام ثبت احوال است.

میزان خام مرگ و میرهای ثبت شده برای استان کرمان در سال ۱۳۸۵ برابر با ۴ مرگ به ازای هزار نفر جمعیت بوده که طی سال‌های بعد با روندی سینوسی به ۴/۱ مرگ به ازای هزار نفر جمعیت در سال ۱۳۹۷ رسیده است. در تمامی سال‌های مورد بررسی، میزان خام مرگ و میرهای ثبت شده استان از متوسط کشوری، پایین‌تر بوده است. اختلاف میزان خام مرگ و میرهای ثبت شده در نقاط شهری و نقاط روستایی استان نیز قابل توجه است. با توجه به ساختار سنی جمعیت نقاط روستایی استان، می‌توان اذعان کرد که ثبت آمار مرگ و میر نقاط روستایی اشکال دارد.

جدول ۸۹- تعداد و میزان مرگ و میر ثبت شده استان کرمان و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۷-۱۳۸۵

سال	شرح	تعداد			میزان به ازای هزار نفر جمعیت کل شهری/روستایی		
		کل	نقاط شهری	نقاط روستایی	کل	نقاط شهری	نقاط روستایی
۱۳۸۵	کشور	۴۰۸۵۶۶	۲۵۷۴۳۶	۱۵۱۱۳۰	۵/۸	۵/۳	۶/۸
	استان کرمان	۱۰۶۹۱	۷۱۳۷	۳۵۵۴	۴/۰	۴/۶	۳/۲
۱۳۹۰	کشور	۴۲۲۱۳۳	۳۰۵۴۷۵	۱۱۶۶۵۸	۵/۶	۵/۷	۵/۴
	استان کرمان	۱۲۵۰۹	۸۸۶۸	۳۶۴۱	۴/۳	۵/۲	۲/۹
۱۳۹۵	کشور	۳۶۹۷۵۱	۲۷۴۸۷۰	۹۴۸۸۱	۴/۶	۴/۶	۴/۶
	استان کرمان	۱۲۷۸۷	۹۸۳۴	۲۹۵۳	۴/۰	۵/۳	۲/۳
۱۳۹۷	کشور	۳۵۷۶۸۷	۲۶۷۳۸۴	۹۰۳۰۳	۴/۴	۴/۴	۴/۴
	استان کرمان	۱۳۲۹۵	۹۷۶۶	۳۵۲۹	۴/۱	۵/۰	۲/۷

مأخذ: محاسبه شده بر اساس اطلاعات سازمان ثبت احوال کشور

۳-۳-۴-۱۶- امید به زندگی

امید به زندگی^{۱۰} به عنوان یکی از اندازه‌های خلاصه سلامت جمعیت، به همراه سایر شاخص‌های بهداشتی، نتیجه عملکردهای نظام سلامت را جهت تعیین اولویت‌ها، تخصیص منابع و ارزشیابی برنامه‌های سلامت مشخص

۱۰. منظور از امید به زندگی در بدو تولد، میانگین سال‌هایی است که یک فرد از بدو تولد در زمان و مکان معینی، زندگی خواهد کرد.

می‌کنند. بررسی مقادیر امید به زندگی یک جمعیت در طول زمان یا در مکان‌های مختلف با زمان‌های مشابه، امکان مقایسه برآیند نهایی عوامل خطر منتهی به مرگ و عوامل پیشگیری‌کننده از مرگ و میر را فراهم می‌سازد. به همین جهت یکی از بخش‌های اصلی مورد بررسی در استان کرمان، میزان امید به زندگی آن در سال‌های ۱۳۸۵، ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ می‌باشد.

همراه با افزایش خدمات پزشکی و امکانات بهداشتی و ظهور درمان‌های نوین، روند افزایشی در میزان امید به زندگی رخ داده است. این روند افزایشی هم در سطح کشوری و در سطح استانی دارای نوسان بوده است.

در سال ۱۳۹۵ امید به زندگی برای زنان استان ۷۵/۵ سال و برای مردان ۷۱/۴ سال بوده است، بنابراین امید به زندگی زنان استان با اختلاف، بیشتر از امید زندگی مردان می‌باشد. ملاحظه می‌شود که همواره میزان امید به زندگی در میان مردان استان، پایین‌تر از مردان کشور بوده است. به طور کلی طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۵، امید به زندگی زنان و مردان استان کرمان، روندی افزایشی طی کرده و به امید به زندگی مردان حدود ۲/۲ سال و به امید به زندگی زنان حدود ۴ سال افزوده شده است.

جدول ۹۰- مقایسه امید زندگی کل کشور و استان کرمان به تفکیک جنس، در سال‌های ۹۵- (سال) ۱۳۸۵

سال	کل کشور		استان کرمان	
	مرد	زن	مرد	زن
۱۳۸۵	۷۱/۷	۷۳/۶	۶۹/۲	۷۱/۵
۱۳۹۰	۷۱/۵	۷۴	۷۰/۹	۷۳/۷
۱۳۹۵	۷۲/۵	۷۵/۵	۷۱/۴	۷۵/۵

مأخذ: بر اساس اطلاعات مرکز آمار ایران

۳-۳-۴-۱۷- پیش‌بینی جمعیت تا سال ۱۴۱۵

در مطالعات جمعیت‌شناسی آهنگ رشد جمعیت از اهمیت به‌سزایی برخوردار می‌باشد. به این ترتیب که آهنگ رشد جمعیت اگر متعادل باشد یک فرصت است و در صورتی که غیرمتعادل باشد یک تهدید محسوب می‌شود، برای دستیابی به تجزیه و تحلیل مناسب در این زمینه، ناگزیر به پیش‌بینی جمعیت هستیم. برای انجام پیش‌بینی از روش «ترکیبی پیش‌بینی جمعیت» بهره گرفته شده است. در این روش که متداول‌ترین روش

پیش‌بینی جمعیت می‌باشد بر اساس عملکرد مجموعه عوامل مؤثر بر تغییر و تحولات جمعیت یعنی باروری، مرگ و میر، مهاجرت و ترکیب سنی و جنسی جمعیت استفاده شده است.

بر اساس پیش‌بینی مرکز آمار ایران، جمعیت استان کرمان تا سال ۱۴۱۵ به بیش از ۳ میلیون و ۸۷۷ هزار نفر خواهد رسید. یعنی طی ۲۰ ساله‌ی ۱۳۹۵ تا ۱۴۱۵ حدود ۷۱۲۲۸۲ نفر (به ازای هر سال ۳۵۶۱۴ نفر) به جمعیت اضافه خواهد شد که این رقم بسیار پایین است. همچنین بر اساس پیش‌بینی‌های بدست آمده در طول ۲۰ سال آینده^{۱۱} نزدیک به ۷۰ درصد جمعیت استان ساکن نقاط شهری و حدود ۳۰ درصد جمعیت استان ساکن نقاط روستایی خواهند بود.

جدول ۹۱- پیش‌بینی تعداد جمعیت کشور و استان کرمان، بر اساس برآوردهای مرکز آمار ایران تا سال ۱۴۱۵

سال	شرح	جمع			نقاط شهری			نقاط روستایی		
		مردوزن	مرد	زن	مردوزن	مرد	زن	مردوزن	مرد	زن
۱۴۰۰	کشور	۸۴۹۷۱۰۰۰	۴۲۹۳۷۰۰۰	۴۲۰۳۴۰۰۰	۶۴۳۹۷۰۰۰	۳۲۵۳۶۰۰۰	۳۱۸۶۱۰۰۰	۲۰۵۷۵۰۰۰	۱۰۴۰۱۰۰۰	۱۰۱۷۳۰۰۰
	استان کرمان	۳۳۸۳۰۰۰	۱۷۲۵۰۰۰	۱۶۵۸۰۰۰	۲۰۹۴۰۰۰	۱۰۶۸۰۰۰	۱۰۲۶۰۰۰	۱۲۸۹۰۰۰	۶۵۷۰۰۰	۶۳۲۰۰۰
۱۴۰۵	کشور	۸۹۱۲۱۰۰۰	۴۴۹۵۰۰۰۰	۴۴۱۷۱۰۰۰	۶۸۹۸۲۰۰۰	۳۴۷۸۸۰۰۰	۳۴۱۹۵۰۰۰	۲۰۱۳۹۰۰۰	۱۰۱۶۳۰۰۰	۹۹۷۶۰۰۰
	استان کرمان	۳۵۷۴۰۰۰	۱۸۱۹۰۰۰	۱۷۵۴۰۰۰	۲۳۲۳۰۰۰	۱۱۸۳۰۰۰	۱۱۴۰۰۰۰	۱۲۵۱۰۰۰	۶۳۷۰۰۰	۶۱۴۰۰۰
۱۴۱۰	کشور	۹۲۴۶۰۰۰۰	۴۶۵۶۲۰۰۰	۴۵۸۹۸۰۰۰	۷۲۸۷۷۰۰۰	۳۶۶۹۴۰۰۰	۳۶۱۸۳۰۰۰	۱۹۵۸۳۰۰۰	۹۸۶۸۰۰۰	۹۷۱۵۰۰۰
	استان کرمان	۳۷۳۷۰۰۰	۱۹۰۰۰۰۰	۱۸۳۶۰۰۰	۲۵۴۱۰۰۰	۱۲۹۲۰۰۰	۱۲۴۹۰۰۰	۱۱۹۶۰۰۰	۶۰۸۰۰۰	۵۸۸۰۰۰
۱۴۱۵	کشور	۹۵۲۷۸۰۰۰	۴۷۹۰۸۰۰۰	۴۷۳۷۰۰۰۰	۷۶۳۴۷۰۰۰	۳۸۳۸۱۰۰۰	۳۷۹۶۵۰۰۰	۱۸۹۳۲۰۰۰	۹۵۲۷۰۰۰	۹۴۰۵۰۰۰
	استان کرمان	۳۸۷۷۰۰۰	۱۹۷۰۰۰۰	۱۹۰۷۰۰۰	۲۷۱۴۰۰۰	۱۳۷۹۰۰۰	۱۳۳۵۰۰۰	۱۱۶۳۰۰۰	۵۹۱۰۰۰	۵۷۲۰۰۰

مأخذ: مرکز آمار ایران

۳-۳-۴-۱۸- جمع بندی

- استان کرمان با جمعیتی بالغ بر ۳ میلیون و ۳۴۱ هزار نفر (برآورد مرکز آمار ایران برای سال ۱۳۹۹)، ۴ درصد از جمعیت کشور را شامل می‌شود. از جمله شاخص‌های قابل توجه در این استان بالا بودن نسبت

^{۱۱} . مبنای پیش‌بینی؛ جمعیت سال ۱۳۹۵ است.

جمعیت روستایی است، به طوری که بر اساس برآورد مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۹، نزدیک به ۳۹ درصد جمعیت استان را روستائینان تشکیل می‌دهند. رتبه استان کرمان به لحاظ شاخص نسبت جمعیت روستائین، ۷ بوده است و نهمین استان کشور به لحاظ تعداد جمعیت است.

- ساختار سنی جمعیت کنونی استان کرمان نمایانگر قرار گرفتن سهم قابل توجهی از جمعیت در سنین جوانی و میان‌سالی (فعال بالقوه) است؛ میانگین سنی جمعیت (۲۹ سال)، بالا بودن سهم جمعیت ۶۴-۱۵ ساله (۶۷/۸ درصد از کل جمعیت) گواه این مطلب هستند.
- مطابق با نتایج سرشماری سال ۱۳۹۵، نسبت جنسی استان کرمان برابر با ۱۰۴/۶ به دست آمده است و رتبه استان کرمان به لحاظ این شاخص، ۴ بوده است. به عبارتی بعد از استان‌های بوشهر، یزد و کرمان، بالاترین نسبت جنسی جمعیت متعلق به این استان می‌باشد.
- درصد رشد سالانه جمعیت استان طی دوره ۹۵-۱۳۹۰، بالاتر از میانگین رشد سالانه کشور بوده است. در این دوره درصد رشد سالانه جمعیت استان ۲/۷ درصد گزارش شده است.
- تراکم جمعیتی در استان همواره بسیار پایین‌تر از کشور بوده است و عدم توازن جمعیتی در میان شهرستان‌های استان نیز مشهود است. رتبه استان کرمان به لحاظ شاخص تراکم جمعیت در سطح کشور، ۲۷ بوده است.
- آمار مهاجرت استان (با کسر مهاجرت‌های داخل استانی) نشان می‌دهد که جمعیت مهاجر وارد شده به استان (طی دوره ۹۵-۱۳۹۰) حدود ۱ درصد از جمعیت استان را شامل می‌شود، در استان کرمان جدای از بحث پیروی از خانوار، مهاجرت‌های به علت انجام یا پایان تحصیل، دستیابی به مسکن مناسب‌تر بر مهاجرت‌های شغلی (جستجوی کار، جستجوی کار بهتر و انتقال شغلی) برتری داشته‌اند، بنابراین بیشتر مهاجران وارد شده به استان کرمان، مهاجران مقطعی محسوب می‌شوند.
- خالص مهاجرت استان نیز در طول سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵، همواره منفی بوده است، این امر دلالت بر مهاجرفرستی استان دارد. گفتنی است که طی بازه مورد بررسی استان کرمان نزدیک به از ۶۱ هزار نفر از جمعیت خود را به علت مهاجرت از دست داده است.
- در خصوص متوسط بعد خانوارهای ساکن در این استان باید گفت که بعد خانوار کمی بالاتر از میانگین کشوری گزارش شده است و نکته حائز اهمیت در مورد خانوارهای استان این است که؛ بر اساس نتایج آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن (سال ۱۳۹۵)، حدود ۱۳/۶ درصد (معادل ۱۲۶۰۵۸ خانوار) از خانوارهای استان زن سرپرست بوده‌اند و ۴۳/۲ درصد از خانوارهای زن سرپرست، خانوارهای یک‌نفره

(خودسرپرست) بوده‌اند. رتبه استان کرمان به لحاظ شاخص نسبت زنان سرپرست خانوار، ۴ بوده است، به عبارتی در رده استان‌های با نسبت بالای خانوار زن سرپرست قرار دارد.

- بر اساس آمار سال ۱۳۹۷ سازمان ثبت احوال، میزان خام ولادت در استان، بالاتر از میانگین کشوری می‌باشد و باروی کل در استان برابر با ۲/۳۲ بوده که کمی بالاتر از کل کشور است.
- میزان خام مرگ و میرهای ثبت شده برای سال ۱۳۹۷ در استان از میانگین کشوری، پایین‌تر گزارش شده است. این امر متأثر از جوان‌تر بودن ساختار سنی جمعیت استان کرمان نیز می‌باشد.

۳-۳-۵- وضعیت سواد و تعلیم و تربیت رسمی - عمومی

۳-۳-۵-۱- تعلیم و تربیت رسمی - عمومی

آموزش عمومی شامل دوره‌های ابتدایی، راهنمایی، متوسطه عمومی و فنی و حرفه‌ای می‌باشد و مسئولیت اجرای آن با وزارت آموزش و پرورش است. شایان‌ذکر است که از سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱ با تغییر نظام آموزش عمومی مقاطع تحصیلی شامل ابتدایی، متوسطه دوره اول و متوسطه دوره دوم است. در این بخش تلاش خواهد شد، در ابتدا آمار بخش تعلیم و تربیت رسمی عمومی با تمرکز بر استان کرمان ارائه شود و در نهایت ضمن احصاء مهم‌ترین مسائل و چالش‌های آموزش عمومی راهکارهایی برای بهبود این وضعیت پیشنهاد خواهد شد.

۳-۳-۵-۱-۱- گزیده آمار و اطلاعات

- در سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۷ از مجموع ۶۲۴۸۹۲ دانش‌آموز مشغول به تحصیل در سطح استان، ۳۸۸۷ نفر در دوره آموزش استثنایی (۶۲٪ درصد و ۲/۵۰ درصد دانش‌آموزان استثنایی کشور)، ۵۲۶۰۹ نفر در دوره پیش‌دبستانی (۴۱٪ درصد دانش‌آموزان)؛ ۳۲۹۲۴۰ نفر در دوره ابتدایی (۶۸٪ درصد و پایین‌تر از میانگین کشوری با ۶/۵۴ درصد)، ۱۲۶۰۸۴ نفر در دوره متوسطه اول (۱۷٪ درصد و پایین‌تر از میانگین کشوری با ۷/۲۲ درصد)؛ و ۹۰۳۶۵ نفر در دوره متوسطه دوم (۴۶٪ درصد و پایین‌تر از متوسط کشوری با ۱۸ درصد) مشغول به تحصیل بوده‌اند.
- از کل دانش‌آموزان استان ۵۱/۷۱ درصد را پسران و ۴۸/۲۹ درصد را دختران تشکیل می‌دهند.
- پوشش تحصیلی استان در دوره ابتدایی ۹۸/۰۴ درصد می‌باشد. نرخ تکرار پایه در دوره ابتدایی ۱/۵۹ درصد و نرخ ترک تحصیل در دوره ابتدایی نیز یک درصد می‌باشد.

- پوشش تحصیلی، در دوره متوسطه اول ۹۰/۵۱ درصد و در متوسطه دوم ۸۳/۲۶ درصد می‌باشد. بر اساس آمار سال ۱۳۹۹ اداره کل استان، حدود ۸۳۶۳ دانش‌آموز بازمانده از تحصیل در استان وجود دارند که غالب این دانش‌آموزان متعلق به مناطق کمتر برخوردار جنوب استان کرمان می‌باشند. استان کرمان پهناورترین استان کشور است و پراکندگی و وسعت استان باعث شده که دانش‌آموزان در نقاط مختلف به دلیل بعد مسافت نتوانند سر کلاس درس حاضر شوند. در کنار مسئله گستردگی و پراکندگی، فقر مالی و فرهنگی، نیازهای ویژه و ازدواج زودهنگام دختران در بخش‌های روستایی و عشایری سایر دلایل ترک تحصیل در سطح استان می‌باشد.
- بر اساس آمار سازمان نوسازی، توسعه و تجهیز مدارس کشور، سرانه مطلوب فضای آموزشی در کشور ۸/۴ مترمربع است. سرانه متوسط فضای آموزشی در کشور نیز ۵/۱۸ مترمربع است.^{۱۲} در استان کرمان سرانه فضای آموزشی ۴/۹ متر می‌باشد و پایین‌تر از میانگین کشوری است. کمبود فضای آموزشی به‌ویژه در شهر کرمان و شهرستان‌های بزرگ استان از مهم‌ترین چالش‌های آموزشی استان می‌باشد. به دلیل کمبود فضای آموزشی در سطح استان تراکم دانش‌آموزی در برخی مناطق به خصوص شهرهای بزرگ به ۴۸ نفر می‌رسد. مضاف بر این، اندک بودن فضای آموزشی باعث ایجاد مدارس کپری، چادری، کانکسی و دو شیفته در سطح استان شده است.
- بر اساس آمار حدود ۳۹ درصد از مدارس استان کرمان نیازمند تعمیر و مقاوم‌سازی هستند که حدود ۴۴ درصد از این مدارس در طی سال‌های بین ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹ تخریب، بازسازی و نوسازی شده‌اند. در خصوص میزان فرسودگی مدارس، بر اساس گزارشات جنوب استان در مقایسه با سایر مناطق استان وضعیت به مراتب بدتر را دارد.
- بر اساس اطلاعات سالنامه آماری سال ۱۳۹۸ استان کرمان حدود ۴۰ هزار نفر شاغل در آموزش و پرورش هستند که شامل گروه معلمان (آموزگار، دبیر، هنرآموز و استادکار)، گروه مدیریت (مدیر، معاون پرورشی، معاون فناوری، معاون اجرایی، معاون امور عمومی و معاون آموزشی) و گروه کیفیت-بخشی (شامل مشاور، مربی امور تربیتی پرورشی، مراقب سلامت، سرپرست بخش، سرپرست آموزش، سرپرست شبانه‌روزی، مسئول سوادآموزی مجتمع، مسئول توان‌بخشی و متصدی سایت رایانه) می‌باشد. با این وجود، استان کرمان با کمبود نیرو روبرو است. مهم‌ترین دلایل این معضل شیب تند بازنشستگی معلمان (بازنشستگی حدود ۱۳ هزار فرهنگی تا چهار سال آینده)، کاهش سهمیه استان برای جذب معلم و از همه مهم‌تر توزیع نامتوازن معلمان در استان می‌باشد.

^{۱۲} در فضای آموزش شهری سرانه ۴/۹۶ متر مربع و در فضاهای آموزش روستایی سرانه ۵/۸۱ متر مربع است.

- بر اساس آمار اداره کل آموزش و پرورش استان، حدود ۱۲ هزار دانش‌آموز عشایر در استان کرمان مشغول به تحصیل هستند. بر اساس همین آمار، ۲۲ درصد مدارس ابتدایی و ۴۴ درصد مدارس متوسطه عشایری کشور به سامانه شاد متصل شده‌اند.
- بر اساس آمار اداره کل آموزش و پرورش استان، حدود ۱۹ درصد از دانش‌آموزان (۱۲۰ هزار دانش‌آموز) استان به خصوص در بخش روستایی، به دلایلی مانند نبود اینترنت و گوشی هوشمند از دسترسی سامانه شاد محروم هستند. آن دسته از دانش‌آموزانی که به شبکه شاد دسترسی ندارند تعدادی در کلاس‌های حضوری (دانش‌آموزان روستایی)، تعدادی از آموزش‌های تلویزیونی و تعدادی نیز از درس‌نامه‌ها و محتواهای درسی تولید شده از سوی مدارس، استفاده می‌کنند.

جدول ۹۲- آمار و اطلاعات بخش آموزش و پرورش استان کرمان

سال و مقطع تحصیلی	جمع	پسر	دختر	معلم	مدیریت و کیفیت بخشی	تعداد آموزشگاه	تعداد کلاس درس
۹۸-۱۳۹۷	۶۲۴۸۹۲	۳۳۳۱۴۸	۳۰۱۷۴۴	۳۵۹۵۴	۳۹۵۵	۸۲۵۹	۳۱۶۳۳
آموزش استثنایی	۳۸۸۷	۲۴۲۷	۱۴۶۰	۱۰۸۴	۱۴۲	۱۹۷	۶۲۳
پیش دبستانی	۵۲۶۰۹	۲۶۸۷۹	۲۵۷۳۰			۲۱۱۹	۳۶۶۹
ابتدایی	۳۲۹۲۴۰	۱۷۰۱۸۷	۱۵۹۰۵۳	۱۶۰۱۴	۱۲۷۶	۳۲۳۸	۱۴۹۶۱
متوسطه دوره اول	۱۲۶۰۸۴	۶۴۷۸۵	۶۱۲۹۹	۸۷۴۷	۹۷۹	۱۱۴۸	۵۴۶۳
متوسطه دوره دوم	۹۰۳۶۵	۴۳۶۸۳	۴۶۶۸۲	۱۰۱۰۹	۱۵۵۸	۹۷۴	۵۰۲۴
بزرگ‌سال (دوره اول متوسطه)	۱۹۶۳	۱۵۳۱	۴۳۲			۱۳۲	۱۳۵
بزرگ‌سال (دوره دوم متوسطه)	۲۰۶۸۶	۱۳۶۱۰	۷۰۷۶			۴۵۱	۱۸۵۸

۳-۳-۵-۱-۲- مهم‌ترین مسائل آموزش و پرورش استان کرمان

۱. پیر شدن نیروی انسانی آموزش و پرورش استان و عدم توازن ورودی‌ها با خروج‌های آموزش و پرورش و سامان‌دهی نامناسب نیروها (بر اساس گزارشات، تا سال ۱۴۰۴ حدود ۱۳ هزار فرهنگی در سطح استان بازنشسته می‌شوند)؛

۲. کمبود و غیراستاندارد بودن فضای آموزشی در سطح استان؛ در حال حاضر حدود ۳۰۰ پروژه ناتمام در سطح استان وجود دارد که باید مورد پیگیری و اجرایی‌سازی قرار گیرد. افزون بر این، کمبود فضای آموزشی باعث ایجاد کلاس‌های درسی متراکم (کلاس‌هایی با ۴۵ دانش‌آموز) شده است.
۳. معضل دانش‌آموزان بازمانده از تحصیل در استان (بر اساس آمار در سال ۱۳۹۹، حدود ۸۳۶۳ دانش‌آموز به دلایل مختلف مانند فقر، ازدواج زودهنگام، نیازهای ویژه و ..... از تحصیل بازمانده‌اند).
۴. عدم دسترسی حدود ۱۹ درصد دانش‌آموزان شهری و روستایی به سامانه شاد به دلیل در دسترس نبودن اینترنت و گوشی‌های هوشمند؛
۵. مشکلات آموزش و پرورش عشایری مانند کمبود فضای آموزشی، پوشش تحصیلی پایین و دسترسی اندک به آموزش‌های مجازی؛

۳-۳-۱-۵-۳- راهکارهای پیشنهادی

به منظور بهبود وضعیت تشریح شده در بالا و انجام اقدامات مقتضی در خصوص مسائل احصائی راهکارهای زیر ارائه می‌گردد:

۱. تأمین نیروی انسانی مورد نیاز برای استان با استفاده از ظرفیت‌های موجود مانند دانشگاه فرهنگیان، تبدیل وضعیت نیروهای حق‌التدریس و .....
۲. تأمین و ترمیم فضای آموزشی از محل اعتبارات ملی و استانی و کمک‌های بخش مردمی و نهایی‌سازی پروژه‌های ناتمام در این عرصه؛
۳. شناسایی دانش‌آموزان بازمانده از تحصیل با استفاده از ظرفیت‌های دستگاه‌های اجرایی و ایجاد زمینه برای برگرداندن این دانش‌آموزان به چرخه آموزش با استفاده از طرح آبا(آشتی با آموزش)؛
۴. ارتقای دسترسی به سامانه شاد از طریق بهبود وضعیت دسترسی به اینترنت و گوشی‌های هوشمند؛
۵. اولویت‌گذاری مسائل مربوط به آموزش و پرورش عشایری و انجام اقدامات لازم به منظور ارتقای سطح پوشش تحصیلی و .....

۳-۳-۲- وضعیت سواد در استان کرمان

وضع سواد در بین افراد جامعه یکی از معیارهای مهم در تعیین میزان توسعه‌یافتگی کشورها بشمار می‌آید و بررسی روند تغییرات آن بیانگر چگونگی پیشرفت و توسعه نیروی انسانی در آن جامعه است. یکی از مهم‌ترین

شاخص‌ها در این زمینه میزان باسوادی است. به طور کلی، بررسی این شاخص در سال‌های بعد از انقلاب حاکی از روند افزایشی آن و توجه به مسئله آموزش عمومی در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌های کشور است. با این مقدمه کوتاه در این بخش تلاش خواهد شد وضعیت سواد در استان کرمان مورد بررسی قرار گیرد و در نهایت دلالت‌های این مطالعه برای تدوین برنامه‌های راهبردی استان استخراج شود.

جدول ۹۳- وضعیت نرخ باسوادی در استان کرمان

نرخ باسوادی (درصد)	جنس / سکونت‌گاه
۸۷/۵۳	مردان
۸۳/۲۵	زنان
۸۹/۲۶	شهری
۷۹/۹۳	روستایی

۳-۵-۲-۱- آمار و اطلاعات

بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال‌های ۱۳۶۵، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵، ۱۳۹۰، ۱۳۹۵ نرخ باسوادی در جمعیت ۶ ساله و بیشتر به ترتیب ۵۱/۴۷ درصد، ۷۴/۷۹ درصد، ۷۹/۸۹ درصد، ۸۲/۲۰ درصد و ۸۵/۴۴ درصد بوده است.

بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵ میزان باسوادی مردان و زنان ۶ ساله و بیشتر استان به ترتیب معادل ۸۷/۵۳ درصد (پایین‌تر از متوسط کشوری با ۹۱ درصد) و ۸۳/۲۵ (پایین‌تر از متوسط کشوری با ۸۴/۲) بوده است. میزان باسوادی در نقاط شهری و روستایی به ترتیب ۸۹/۲۶ (پایین‌تر از متوسط کشوری با ۹۰/۸) و ۷۹/۹۳ درصد (بالا‌تر از متوسط کشوری با ۷۸/۵) درصد بوده است. فاصله باسوادی مردان و زنان در سطح استان حدود ۴ درصد و فاصله باسوادی در نقاط شهری و روستایی حدود ۱۰ درصد می‌باشد.

بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ شهرستان کرمان با ۸۸/۹۰ درصد و شهرستان قلعه گنج با ۶۷/۲۹ درصد به ترتیب بیشترین و کمترین میزان باسوادی را در استان کرمان دارا هستند. کرمان در زمینه باسوادی رتبه ۱۸ را بین استان‌های کشور دارد.

بر اساس سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، جمعیت بی‌سوادان استان در رده‌ی ۱۰ تا ۴۹ سال ۱۵۵ هزار و ۱۵۰ نفر است، که از این تعداد حدود ۸۲ هزار و ۶۴۲ نفر زن و ۷۲ هزار و ۵۰۸ نفر مرد هستند. به تعبیر دیگر، ۵۳/۳ درصد بی‌سوادان زن و ۴۶/۷ درصد بی‌سوادان مرد می‌باشند. این تعداد از بی‌سوادان در واقع جامعه هدف

سوادآموزی در سطح استان را تشکیل می‌دهند. بر اساس آمار سال ۱۳۹۷، حدود ۴۳۱۳ نفر در دوره‌های
سوادآموزی، ۱۴۱۷ نفر در دوره تحکیم و ۳۰۰ نفر در دوره انتقال شرکت کرده‌اند.
بر اساس آخرین آمار معاونت سوادآموزی اداره کل آموزش و پرورش کرمان، حدود ۲۱ مرکز یادگیری محلی
در استان وجود دارد که در کنار آموزش سواد پایه به سوادآموزان این استان مواردی شامل حرفه‌آموزی و ایجاد
اشتغال و تولید نیز جزء فعالیت آن‌ها است.
بر اساس آمار سازمان نهضت سوادآموزی حدود ۵۱۲ مرکز یادگیری محلی در کشور وجود دارد که سهم
استان کرمان حدود ۴/۱ درصد می‌باشد. مضاف بر این، حدود ۱۲۰۰ آموزشیار متکفل آموزش سواد در سطح
استان می‌باشند.

۳-۳-۵-۲- مهم‌ترین مسائل سوادآموزی

۱. پایین بودن تقاضای اجتماعی برای دریافت خدمات سوادآموزی به خصوص از طرف مردان به دلیل
فقر فرهنگی و مشکلات اقتصادی؛
۲. عدم وجود امنیت شغلی، دستمزد پایین آموزش‌دهنده‌ها، مشکلات بیمه آموزشیاران و در نتیجه کاسته
شدن از انگیزه حرفه‌ای آن‌ها؛
۳. نبود اطلاعات مناسب در خصوص بی‌سوادان؛
۴. وجود محدودیت‌های سنی (۱۰-۴۹) به عنوان جامعه هدف و عدم ارائه خدمات به افراد بالای ۴۹ سال؛

۳-۳-۵-۳- راهکارهای پیشنهادی

- ۱- انجام اقدامات فرهنگی مانند ارائه مشاوره به افراد و توجه آن‌ها در خصوص اهمیت و مزایای
سوادآموزی برای آن‌ها؛
- ۲- تعیین تکلیف در خصوص وضعیت استخدامی و بیمه آموزشیاران به منظور ایجاد انگیزه بیشتر در
نیروهای انسانی؛
- ۳- ایجاد سامانه یکپارچه جهت شناسایی افراد بی‌سواد و راستی‌آزمایی در خصوص وضعیت سواد آن‌ها؛
- ۴- رفع موانع قانونی سوادآموزی و گسترش دایره شمول سوادآموزی به گروه‌های سنی بالاتر از ۴۹ سال؛

۳-۳-۵-۳- وضعیت آموزش عالی در استان کرمان

۳-۳-۵-۳-۱- آمار و اطلاعات

• در حوزه آموزش عالی با توجه به تقسیم‌بندی‌های صورت گرفته مبتنی بر سیاست‌ها و ضوابط اجرایی حاکم بر آمایش آموزش عالی در جمهوری اسلامی ایران (مصوبه جلسه ۷۷۶ مورخ ۱۳۹۴/۱۲/۱۸ شورای عالی انقلاب فرهنگی) استان کرمان در منطقه ۸ جایابی شده است:

منطقه ۸ شامل هرمزگان، کرمان و سیستان و بلوچستان و دانشگاه‌های شهید باهنر کرمان، صنعتی سیرجان، تحصیلات تکمیلی صنعتی و تکنولوژی پیشرفته، جیرفت، ولیعصر رفسنجان، هرمزگان، سیستان و بلوچستان، زابل، دریانوردی و علوم دریایی چابهار، ولایت ایرانشهر، مجتمع آموزش عالی بم، دانشکده علوم انسانی در دانشگاه (اصولی) نرجس رفسنجان است.

• در سال ۹۸-۹۹ تعداد کل دانشجویان استان برابر ۱۲۲۸۷۹ نفر بوده است که ۶۵۱۵۸ نفر (۵۳/۰۲) درصد مردان و ۵۷۷۲۱ نفر (۴۶/۹) درصد زنان بوده‌اند.

• از کل دانشجویان ۲۱/۸ درصد در مقطع کاردانی (۲۶۷۹۱ دانشجوی)، ۵۸ درصد در مقطع کارشناسی (۷۱۲۲۸ دانشجوی)، ۱۵/۱ درصد در مقطع کارشناسی ارشد (۱۸۵۱۳ دانشجوی) ۵/۲ درصد در دکتری حرفه‌ای و تخصصی (۶۳۴۷ دانشجوی) تحصیل می‌کنند.

• بر اساس آمار، از تعداد کل دانشجویان استان:

۱. ۸/۸۳ درصد (۱۰۸۶۰ دانشجوی) در گروه پزشکی (بالاتر از متوسط کشوری با ۷/۲۶ درصد)؛

۲. ۴۱/۷۶ درصد (۵۱۳۱۵ دانشجوی) در گروه علوم انسانی (پایین‌تر از متوسط کشوری با ۴۸/۵ درصد)؛

۳. ۶/۰۶ درصد (۷۴۴۲ دانشجوی) در گروه علوم پایه (پایین‌تر از متوسط کشوری با ۶/۲ درصد)؛

۴. ۳۱/۸۰ درصد (۳۹۰۷۸ دانشجوی) در گروه فنی مهندسی (بالاتر از متوسط کشوری با ۲۶/۵)؛

۵. ۵/۱۶ درصد (۶۳۴۱ دانشجوی) در گروه کشاورزی و دامپزشکی (بالاتر از متوسط کشوری با ۳/۷۶ درصد)؛

۶. ۶/۳۸ درصد (۷۸۴۳ دانشجوی) در گروه هنر (بالاتر از متوسط کشوری با ۳/۳۷ درصد) مشغول به تحصیل بوده‌اند.

• دانش‌آموختگان دوره‌های تحصیلی مختلف در سال ۱۳۹۶-۹۷، ۲۳۹۱۸ نفر بوده‌اند که از این تعداد:

۱. ۷/۴ درصد مربوط به گروه پزشکی (۱۷۶۷ نفر)؛

۲. ۳۲/۹ درصد مربوط به گروه فنی مهندسی (۷۸۶۴ نفر)؛

۳. ۴۳/۶ درصد مربوط به گروه علوم انسانی (۱۰۴۲۳ نفر)؛

۴. ۵/۷ درصد مربوط به گروه علوم پایه (۱۳۵۴ نفر)؛

۵. ۴/۲ درصد مربوط به گروه کشاورزی و دامپزشکی (۱۰۰۲ نفر)؛

۶. ۶/۳ درصد مربوط به گروه هنر (۱۵۰۸ نفر)

بر اساس آمار ارائه شده در سال ۱۳۹۵ در استان کرمان ۱۲۱ موسسه آموزش عالی وجود دارد (۴/۱ از مؤسسات آموزش عالی کشور) که شامل ۷ واحد دولتی (وزارت عتف)، ۲۸ واحد دانشگاه پیام‌نور، ۳۸ واحد علمی-کاربردی، ۲ واحد دانشگاه فرهنگیان، ۱۱ موسسه فنی و حرفه‌ای، ۴ واحد وزارت بهداشت، ۱۳ موسسه غیردولتی- غیرانتفاعی و ۱۷ واحد دانشگاه آزاد می‌باشد. در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸، تعداد آموزشگران دانشگاهی تمام‌وقت مؤسسات آموزش عالی، ۳۳۲۳ نفر بوده است. ۶۷ درصد از آموزشگران مرد و ۳۳ درصد زن بوده‌اند. نسبت دانشجو به استاد بر اساس آمار وزارت عتف حدود ۴۷/۶۹ می‌باشد که نسبت به متوسط کشوری که ۴۹/۷ نفر می‌باشد در سطح بالاتری قرار دارد. بر اساس آمار آمایش آموزش عالی سهم شاغلان با تحصیلات عالی به کل شاغلان استان حدود ۱۸/۳۹ درصد است و سهم شاغلان با تحصیلات عالی استان به کل شاغلان عالی کشور ۳/۲۵ درصد می‌باشد.

۳-۳-۵-۲- مهم‌ترین مسائل آموزش عالی

بر اساس گزارشات و تحلیل‌های ارائه شده مهم‌ترین مسائل آموزش عالی استان به شرح ذیل می‌باشد:

۱. حجم بالای فارغ‌التحصیلان بیکار در سطح استان به عنوان یکی از مهم‌ترین دلایل مهاجرت؛
۲. عدم تناسب رشته‌ها با نیازهای بازار کار، شرایط بومی منطقه و مزیت‌های نسبی موجود در استان کرمان به دلیل فقدان آمایش آموزش عالی؛
۳. ارتباط ضعیف و ناکارآمد صنعت با دانشگاه و ارتباط اندک پژوهش‌های دانشگاهی با نیازهای صنعتی؛
۴. کمبود هیات علمی در سطح استان به خصوص در دانشگاه کرمان و علوم پزشکی؛

۳-۳-۵-۳- راهکارهای پیشنهادی

۱. متناسب‌سازی خروجی‌های آموزش عالی با نیازهای زیست‌بوم با هدف کاهش بیکاری دانش‌آموختگان؛
۲. انجام مطالعات آمایشی در سطح آموزش عالی استان و تطابق آموزش‌ها و پژوهش‌های دانشگاهی با نیازها و مزیت‌های استان؛

۳. تقویت ارتباط بین صنعت و دانشگاه و جهت‌دهی به پژوهش‌های دانشگاهی در جهت پاسخ‌دهی به نیازهای صنعت؛

۴. تأمین اعضای هیات علمی در سطح استان؛

۵. کثرت وجود مراکز آموزش عالی و دانشگاه‌ها در سطح استان (استان کرمان جزو ۸ استانی است که در آن‌ها بیش از ۱۰۰ موسسه آموزشی عالی تأسیس شده است). به تعبیر دیگر رشد کمی در مقابل ارتقا کیفی.

۳-۴- بررسی نظام اقتصادی و تولید

۳-۴-۱- نمای کلی اقتصاد استان کرمان

بررسی اندازه بازار خانگی استان جهت حمایت از تولید نشان می‌دهد که استان کرمان سهم قابل توجهی از جمعیت کشور را دارد. هرچند نرخ رشد جمعیت در استان طی سه دهه اخیر کاهش یافته است اما با این وجود، ۳/۱ میلیون نفری همچنان یکی از استان‌ها با قابلیت بالای نیروی انسانی و بازار مطلوب مصرف است. یکی از ویژگی‌های بازار استان سهم بالای جمعیت روستایی است که توان کشاورزی استان را تا حد قابل ملاحظه‌ای بالا برده است. هرچند به دلیل شرایط جغرافیایی تراکم جمعیتی استان در سطح پایینی است اما از نظر جمعیت در وضعیت بهتری قرار دارد. بررسی وضعیت اشتغال استان نشان می‌دهد که نرخ اشتغال در مناطق شهری و روستایی پایین‌تر از متوسط کشوری است. بررسی اشتغال به تفکیک نیز نشان می‌دهد بخش خدمات و کشاورزی با روند افزایش اشتغال و بخش صنعت را روند کاهش اشتغال روبه‌رو بوده است. از این رو استان یکی از استان‌ها با نرخ نسبتاً بالای بیکاری قرار دارد. با توجه به نرخ بیکاری، ضریب بارتکفل به عنوان نمادی از اشتغال ناپایدار و غری مولد استان شناخته می‌شود، بالا است. استان کرمان جز استان‌های بار بارتکفل خالص و ناخالص بالای کشور است. متأثر از این شرایط در سال ۹۸، این استان پایین‌ترین سطح درآمد سالانه مناطق شهری کشور را دارد. هرچند در مقایسه با مناطق شهری، مناطق روستایی وضعیت بهتری را دارا است اما مناطق روستایی استان نیز از جز سومین استان از نظر پایین بودن درآمد سالانه خانوار است. از این رفاه اجتماعی و تأمین معاش یکی از مهم‌ترین چالش‌های استان جهت توسعه است که میزان کیفیت زندگی در این استان را به شدت تحت تأثیر قرار داده است. اما یکی از نقاط قوت استان پایین بودن ضریب جینی نسبت به میانگین کشوری است. بررسی ضریب جینی در مناطق روستایی نشان می‌دهد که توزیع درآمد مناطق روستایی در مقایسه با مناطق شهری از وضعیت مطلوب‌تری برخوردار است. بررسی نرخ مشارکت اقتصادی استان نیز نشان می‌دهد که استان کرمان جز استان‌ها با پایین‌ترین نرخ مشارکت اقتصادی در کشور است. از این رو با توجه به جمعیت استان،

شاهد مهاجرت نیروی کار استان به سایر استان‌ها و پایتخت هستیم. یکی از نقاط قوت استان در جذب سرمایه‌گذاری خارجی بوده است. بررسی میزان جذب سرمایه‌گذاری خارجی نشان می‌دهد در سال ۹۷ استان کرمان بعد استان یزد بالاترین میزان جذب سرمایه خارجی داشته است. افزون بر آن در سال ۹۶ نیز رتبه سوم و در ۹۵ رتبه هشتم در جذب سرمایه‌گذاری خارجی داشته است. از این رو می‌توان بیان داشت استان کرمان از ظرفیت بالایی برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی به‌ویژه در بخش توسعه صنایع معدنی را دارا است. در واقع می‌توان بیان داشت استان کرمان در زمینه وجود سرمایه دارای ظرفیت بالایی است ب طوری که بررسی میزان نرخ سپرده‌گذاری در استان نشان می‌دهد که از این نظر در رتبه چهارم کشور قرار دارد. در نهایت بررسی سرانه تولید ناخالص داخلی استان بیانگر پایین بودن آن نسبت به میانگین کشوری است.

جدول ۹۴- نمای کلی وضعیت استان کرمان در مقایسه با کشور در سال ۹۸

رتبه در کشور	کشور	کرمان	بخش	شاخص
۹	۱۰۰	۴	سهم جمعیتی (۱۳۹۵)	اندازه بازار خانگی
۱۰	۱۰۰	۳/۱	سهم جمعیت شهری (۱۳۹۵)	
۵	۱۰۰	۶/۳	سهم جمعیت روستایی (۱۳۹۵)	
۲۷	۵۱	۱۸	تراکم نسبی جمعیت (نفر در کیلومتر مربع)	
۲۴	۷۵/۱	۶۰/۶	میزان شهرنشینی	
-	۸۸/۲	۸۷/۱	مناطق شهری	نرخ اشتغال
-	۹۲/۷	۹۱/۳	مناطق روستایی	
-	۱۷/۷۵	۳۴/۱	کشاورزی	
-	۳۱/۹۵	۲۶/۳	صنعت	سهم اشتغال
-	۵۰/۲۵	۳۹/۶	خدمات	
۱۰	۱۰/۶	۱۱/۲	جمعیت کل	نرخ بیکاری
۱۲	۱۱/۸	۱۲/۹	مناطق شهری	
۱۰	۷/۳	۸/۷	مناطق روستایی	
۹	۲/۰۹	۲/۳۳	مناطق شهری	بار تکفل خالص
۸	۲/۷۱	۲/۹۷	مناطق شهری	بار تکفل ناخالص
۳۱	۵۴۱۰۰۷	۳۴۰۸۸۸	متوسط درآمد سالانه یک خانوار شهری	درآمد
۲۹	۲۹۷۰۲۲	۲۰۱۹۱۸	متوسط درآمد سالانه یک خانوار روستایی	
۱۶	۰/۳۸۲۸	۰/۳۱۷۶	مناطق شهری	ضریب جینی
۲۴	۰/۳۵۳۹	۰/۲۹۰۱	مناطق روستایی	
۲۲	۳۹/۹	۳۷/۵	جمعیت کل	نرخ مشارکت اقتصادی
۲۴	۳۹/۲	۳۶/۸	مناطق شهری	
۲۳	۴۲/۳	۳۸/۷	مناطق روستایی	
۲	۵۱۰۶۶۴۲	۸۴۲۱۱۲	میزان جذب سرمایه (هزار دلار) (۱۳۹۷)	سرمایه‌گذاری خارجی
۴	۳۱/۴	۳۷/۳	-	نرخ رشد سپرده‌های بانکی
۱۲	۱۸۴۵۸۴	۱۶۷۶۷۸	هزار ریال به نفر (۱۳۹۶)	سرانه تولید ناخالص داخلی استان

تولید ناخالص داخلی

بررسی تولید ناخالص داخلی کشور نشان می‌دهد که به طور متوسط سهم استان از تولید ناخالص داخلی کشور ۲/۸ درصد و سهم در تولید ناخالص داخلی بدون نفت ۳/۳۸ درصد است. رتبه استان در تمامی سال‌های مورد بررسی به طور متوسط ۹ بوده است. بیشترین میزان تولید ناخالص داخلی بدون نفت استان در سال ۷۹ به ۹۳/۳ درصد و کمترین آن با ۲/۹۸ درصد بوده است.

جدول ۹۵- تولید ناخالص داخلی (میلیون ریال)

تولید ناخالص داخلی بدون نفت			تولید ناخالص داخلی		
سهم درصدی	کرمان	کل کشور	سهم درصدی	کرمان	کل کشور
۳.۹۳	۲۰۱۳۳۶۹۶.۶۹	۵۱۲۳۴۰۲۰۰	۳.۲۰	۲۰۱۴۰۰۱۱۰.۷	۶۳۰۰۳۸۶۲۲.۹
۳.۲۸	۲۰۱۶۶۰۳۰.۸۹	۶۱۴۱۷۶۶۷۵.۷	۲.۷۵	۲۰۱۷۸۳۲۸.۲۶	۷۳۳۹۰۸۹۸۱.۹
۳.۲۴	۲۵۲۳۳۰۳۰.۱	۷۷۸۸۵۶۴۵۳.۸	۲.۶۵	۲۵۲۸۲۴۶۶.۷۱	۹۵۴۲۴۰۲۷۳.۴
۳.۰۳	۲۹۲۹۱۸۰۱.۱	۹۶۵۷۵۷۱۳۱	۲.۴۷	۲۹۳۴۵۲۹۶.۵۸	۱۱۸۹۲۸۶۸۷۹
۳.۰۰	۳۶۹۵۲۹۹۵.۷۹	۱۲۳۱۵۱۳۰۳۷	۲.۳۸	۳۷۰۱۱۴۱۸.۳۷	۱۵۵۴۸۱۰۸۹۴
۳.۲۸	۴۹۱۸۱۶۲۸.۱۸	۱۵۰۱۳۲۰۴۰۶	۲.۵۴	۴۹۲۵۸۹۷۲.۶۸	۱۹۴۱۱۸۷۵۸۴
۳.۶۹	۶۸۶۴۷۵۱۸.۵۲	۱۸۵۸۸۳۹۹۶۹	۲.۸۸	۶۸۷۲۹۶۴۵.۱۴	۲۳۸۲۶۷۴۸۱۸
۳.۶۴	۸۶۲۱۲۳۱۵.۴۳	۲۳۷۰۸۰۶۱۹۲	۲.۸۱	۸۶۳۲۵۷۱۲.۵۹	۳۰۷۲۶۱۵۴۳۹
۲.۹۸	۸۷۴۷۷۶۴۵.۳۸	۲۹۳۲۶۰۱۴۷۳	۲.۴۲	۸۸۵۶۷۷۰۴۰.۸	۳۶۵۵۱۹۵۴۷۲
۳.۰۹	۱۰۱۷۳۶۶۳۸.۶	۳۲۹۶۵۷۹۴۷۶	۲.۶۴	۱۰۲۸۲۶۷۷۶.۵	۳۸۹۴۲۳۷۷۸
۳.۳۶	۱۳۴۵۵۵۳۲۵.۹	۴۰۱۰۲۲۰۵۷۲	۲.۸۰	۱۳۵۷۴۲۱۴۰	۴۸۵۵۸۶۲۲۱۱
۳.۲۳	۱۶۵۴۱۹۴۰.۸۹	۵۱۲۳۱۵۷۶۰.۸	۲.۶۴	۱۶۷۱۰۰۶۷۶.۶	۶۳۳۹۶۲۱۵۸۵
۳.۵۱	۲۲۸۶۶۸۵۷۱.۲	۶۵۱۳۶۵۲۳۳۷	۳.۱۱	۲۳۰۴۱۶۰۳۴.۶	۷۴۲۰۸۰۱۱۴۴
۳.۵۱	۳۰۷۹۱۸۵۹۳.۲	۸۷۶۱۵۷۱۵۶۵	۳.۰۸	۳۰۹۶۸۳۱۱۰.۵	۱۰۰۴۹۰۸۷۵۶۳
۳.۴۴	۳۵۲۹۰۲۴۲۰.۹	۱۰۲۶۸۷۹۰۷۵۸	۲.۸۱	۳۵۳۲۵۰۹۴۸.۶	۱۲۵۵۰۹۶۰۰۲۶
۳.۳۸	۳۶۴۹۹۴۸۶۹	۱۰۷۹۸۱۵۸۱۷۸۱	۳.۰۰	۳۶۵۳۷۶۴۲۰.۷	۱۲۱۸۰۰۱۶۱۲۹
۳.۴۳	۴۴۱۰۸۴۷۶۴.۱	۱۲۸۶۴۲۸۹۲۴۹	۲.۹۶	۴۴۱۵۰۱۷۰۹.۶	۱۴۹۰۶۲۵۷۵۳۴
۳.۶۲	۵۵۰۷۷۸۶۸۳	۱۵۱۹۴۲۹۲۴۳۷	۳.۰۷	۵۵۱۳۵۸۳۴۱.۸	۱۷۹۷۱۸۷۱۱۵۳
۳.۶۴	۷۵۹۷۳۲۲۷۶.۵	۲۰۸۷۰۳۲۹۲۲۴	۲.۹۵	۷۶۱۴۱۶۱۴۳.۳	۲۵۸۲۹۷۱۲۴۲۶

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

ارزش افزوده به تفکیک بخش‌های اقتصادی استان کرمان در مقایسه با کشور

بخش کشاورزی و معدن

بررسی بخش کشاورزی استان نشان می‌دهد این بخش به طور متوسط ۶/۸۱ درصد از ارزش افزوده کل کشور در بخش کشاورزی را تشکیل داده است و از این منظر رتبه استان ۸ است. بررسی زیر بخش‌های کشاورزی نشان می‌دهد که استان در زراعت و باغداری، پرورش حیوانات و دام سنتی و جنگل‌داری دارای ظرفیت بالایی برای توسعه است. یکی از مهم‌ترین پتانسیل‌های استان در زمینه ارزش افزوده بخش معدن است.

جدول ۹۶- سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی و معدن استان کرمان از کشور

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۵۵۳	۶۷۱	۷۰۴	۶۹۹	۶۹۰	۷۲۶	۶۸۸	۷۲۰	کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری
۶۳۱	۸۰۳	۸۳۲	۸۳۹	۸۳۳	۸۷۱	۸۶۹	۸۷۳	زراعت و باغداری
۴۵۰	۳۹۹	۴۳۵	۴۱۸	۴۳۲	۴۱۳	۳۶۰	۴۱۲	پرورش حیوانات
۰۲۳	۰۱۹	۰۱۹	۰۲۰	۰۳۰	۰۳۳	۰۲۹	۰۲۴	گاوداری صنعتی
۶۱۹	۵۳۴	۵۷۴	۵۵۳	۵۶۲	۵۶۱	۴۸۷	۵۵۲	دام سنتی
۱۳۰	۱۲۷	۱۵۷	۱۶۰	۲۰۴	۱۰۵	۱۰۰	۱۱۹	مرغداری
۰۶۱	۱۰۶	۱۲۹	۱۲۸	۱۶۱	۱۵۸	۱۳۹	۱۱۹	ورش زنبور عسل، کرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت‌های کشاورزی
۵۴۳	۴۸۳	۴۸۱	۴۸۸	۵۰۰	۵۰۰	۴۵۶	۴۳۹	جنگلداری
۰۴۸	۰۴۹	۰۴۹	۰۴۱	۰۳۳	۰۳۰	۰۳۲	۰۴۴	ماهیگیری
۲۹۰	۳۲۲	۲۶۷	۲۱۴	۱۶۶	۱۳۲	۱۷۱	۱۳۴	استخراج معدن
۰۰۲	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معادن
۳۸۸۱	۳۸۶۹	۴۲۰۶	۳۷۸۶	۳۵۷۲	۳۹۱۱	۴۲۹۹	۳۹۶۸	استخراج سایر معادن

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

بررسی شاخص‌های بخش کشاورزی استان نشان می‌دهد که بررسی سرانه تولید گوشت قرمز، مرغ و آبزیان در استان در سطح پایینی قرار دارد. یکی از نقاط قوت استان سهم بالا در زمینه اراضی تحت پوشش سیستم آبیاری تحت فشار است. ۷/۲۳ درصد از اراضی تحت فشار کشور در این استان واقع شده است. رتبه استان از این نظر سوم است. با وجود این یکی از مشکلات استان مصرف بالای آب در بخش کشاورزی و منابع آب کشور است. از قابلیت‌های بالای استان در زمینه معدن است. بررسی بخش معدن نشان می‌دهد نسبت معادن در حال بهره‌برداری به کل جمعیت استان در سطح بالایی است و در این زمینه رتبه سوم در میان استان‌های کشور را دارد. در واقع ۱۱/۶۴ درصد از معادن کشور در این استان هستند. این استان به دلیل دارا بودن منابع غنی معدنی از سهم قابل توجهی در ارزش افزوده این بخش برخوردار است. بررسی سهم استان از معادن در حال بهره‌برداری نشان می‌دهد که ۱۱/۶۴ درصد از معادن در حال بهره‌برداری در استان کرمان واقع شده‌اند. در واقع استان از نظر

تعداد معادن در حال بهره‌برداری در کشور در رتبه نخست قرار دارد. اما بررسی ارزش افزوده با توجه به رتبه نخست از نظر اشتغال و تعداد معادن در حال بهره‌برداری، وضعیت سرانه ارزش تولید و میزان ارزش افزوده در رتبه نخست کشور قرار دارد که به معنی خروجی بخش کوچکی از ارزش افزوده بخش معدن استان است. استان کرمان از نظر سرانه ارزش تولیدات و سرانه ارزش افزوده معادن در حال بهره‌برداری در وضعیت مطلوبی قرار دارد. طی بازه زمانی چند سال اخیر با رتبه نخست و با بعد از یزد رتبه دوم را داشته است.

جدول ۹۷- وضعیت شاخص‌های بخش کشاورزی و معدن در مقایسه با کشور

رتبه در کشور	کشور	کرمان	شاخص
۲۲	۱۰/۳۴	۱۰/۳۳	سرانه تولید گوشت قرمز (کیلوگرم به نفر)
۲۵	۱۳۲/۴۳	۸۴/۶۶	سرانه تولید شیر
۲۸	۳۲/۹۰	۱۸/۵۱	سرانه تولید گوشت مرغ
۲۵	۱۵/۴۴	۱/۷۶	سرانه تولید آبزیان
۲۱	۱/۱۱	۰/۳۹	نسبت تعداد شاغلان بخش شیلات (آبزی پروری) به کل جمعیت
۲۰	۰/۰۳	۰/۰۱	نسبت مساحت جنگل کاری به مساحت استان
۳	۱۰۰	۷/۳۳	سهم استان از اراضی تحت پوشش سیستم آبیاری تحت فشار (۱۳۹۷)
۱۸	۱۰۰	۰/۱۶	سهم استان از اراضی تحت پوشش شبکه‌های آبیاری و زهکشی (۱۳۹۷)
۴	۱۰۰	۶/۹	سهم آب مصرف شده استان از منابع آب کشور
۴	۱۰۰	۷/۳	سهم استان از آب مصرف شده در بخش کشاورزی
۳	۵/۹۹	۱۷/۵۷	نسبت تعداد معادن در حال بهره‌برداری به کل جمعیت (۱۳۹۷) ۱۱۵
۱	۱۰۰	۱۱/۶۴	سهم استان از معادن در حال بهره‌برداری
۳	۱۲۱/۴۸	۸۴۱/۷۴	نسبت تعداد شاغلان معدن در حال بهره‌برداری به کل جمعیت (تعداد به صد هزار نفر)
۲	۴/۸۱	۶۰/۶۱	سرانه ارزش تولیدات معدن در حال بهره‌برداری (میلیون ریال به نفر)
۲	۳۷۵۲/۱۰	۴۶۲۶۸/۸۸	سرانه ارزش افزوده معدن در حال بهره‌برداری (هزار ریال به نفر)
۲	۲۳۷/۲۷	۱۶۶۷/۳۸	نسبت سرمایه‌گذاری (ارزش تغییرات اموال سرمایه‌ای) معادن در حال بهره‌برداری به کل جمعیت (هزار ریال به نفر)
۱	۱۰۰	۲۷/۴۸	سهم استان از شاغلان معدن در حال بهره‌برداری

منبع: مرکز آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌ها در مقایسه با کشور

بخش صنعت و ساختمان

بخش صنعت بعد از کشاورزی و معدن به عنوان بخش‌های تأثیرگذار در اقتصاد ملی شناخته می‌شود. این بخش به طور متوسط ۴/۳ درصد از ارزش افزوده بخش صنعت کل کشور را تشکیل داده است و از این نظر استان در رتبه هشتم از نظر تأثیرگذاری در اقتصاد ملی است. بررسی زیر بخش‌های معدن نشان می‌دهد که تولید فلزات

پایه و تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم تریلر از مهم ترین بخش های استان با قابلیت بالای ارزش افزوده است. بخش تولید فلزات پایه به طور متوسط ۱۷/۶۱ درصد از ارزش افزوده این بخش را در اقتصاد ملی تشکیل داده است. بخش تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم تریلر به طور متوسط ۷/۰۴ درصد از ارزش افزوده بخش صنعت را تشکیل داده است. بخش وسایل نقلیه موتوری ۱۵/۱۱ درصد از اشتغال استان و ساخت فلزات اساسی، ۷/۰۹ درصد از اشتغال استان را شامل می شوند. همچنین این صنایع از نظر تعداد ۱/۴۶ در از تعداد صنایع در بخش وسایل نقلیه موتوری و ۳/۸۳ درصد در زمینه ساخت فلزات اساسی کارگاه صنعتی در استان وجود دارد. همچنین تولید، انتقال و توزیع برق و آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت های تصفیه به ترتیب، ۴/۴۵ درصد و ۴/۳۷ درصد از ارزش افزوده این بخش از صنعت را تشکیل داده است. در این استان تولید فرآورده های توتون و تنباکو وجود ندارد. تعمیر و نصب ماشین آلات و تجهیزات پایین بخش از نظر ارزش افزوده بخش صنعتی است. بخش ساختمان از دیگر بخش های با اهمیت در اقتصاد استان است که ۲/۵ درصد از ارزش افزوده کشور را تولید کرده است.

جدول ۹۸- سهم ارزش افزوده بخش صنعت و ساختمان استان کرمان از کشور

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰
۴.۰۱	۴.۶۵	۴.۵۱	۴.۱۷	۴.۲۸	۵.۳۱	۶.۳۳	۴.۲۰
۴.۵۴	۴.۵۶	۴.۳۸	۴.۶۶	۴.۱۷	۵.۰۶	۸.۱۱	۵.۲۱
-۰.۹۶	-۰.۹۲	-۰.۷۷	-۰.۸۸	-۰.۶۴	-۰.۵۹	-۰.۵۵	-۰.۵۵
۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰
-۰.۶۷	-۰.۸۲	-۰.۵۵	۱.۳۴	۱.۱۸	-۰.۸۷	-۰.۹۴	-۰.۷۹
۱.۰۶	۱.۳۳	۱.۱۳	۱.۱۶	۱.۱۸	۱.۱۸	۱.۱۰	۱.۱۳
-۰.۱۹	-۰.۱۹	-۰.۱۷	-۰.۱۹	-۰.۰۸	-۰.۰۹	-۰.۱۶	-۰.۳۱
-۰.۳۹	-۰.۳۹	-۰.۴۴	-۰.۴۲	-۰.۴۲	-۰.۴۳	-۰.۸۵	-۰.۹۷
-۰.۷۲	-۰.۸۵	-۰.۵۷	۱.۰۳	۱.۰۷	-۰.۹۳	۱.۰۱	-۰.۸۹
-۰.۸۶	-۰.۶۸	-۰.۷۷	-۰.۸۷	-۰.۸۳	-۰.۷۷	-۰.۷۵	-۰.۷۱
-۰.۳۴	۱.۲۰	-۰.۶۶	-۰.۴۰	-۰.۳۸	-۰.۲۱	-۰.۸۰	۱.۵۲
-۰.۱۴	-۰.۱۸	-۰.۳۲	-۰.۳۰	-۰.۳۴	-۰.۳۸	-۰.۳۲	-۰.۱۷
-۰.۶۴	-۰.۲۱	-۰.۳۷	-۰.۳۸	-۰.۲۷	-۰.۲۴	۱.۳۳	۱.۰۳
۲.۸۶	۴.۱۸	۵.۷۳	۵.۳۱	۶.۶۵	۱.۸۷	۶.۸۰	۴.۳۵
۲.۱۱	۲.۱۶	۲.۰۵	۲.۳۹	۲.۳۷	۲.۷۵	۲.۸۳	۳.۰۱
۱۵.۹۴	۱۲.۵۱	۱۵.۷۴	۱۹.۷۸	۱۷.۲۰	۲۳.۸۱	۲۴.۹۶	۱۰.۹۱
-۰.۸۵	-۰.۹۳	-۰.۸۴	۱.۰۰	۱.۰۰	۱.۰۹	۱.۴۰	-۰.۷۵
-۰.۲۲	۲.۰۰	-۰.۸۱	-۰.۱۷	-۰.۲۱	-۰.۶۳	-۰.۵۹	-۰.۵۶
۲.۹۱	۳.۷۶	۲.۹۸	۳.۷۹	۳.۶۲	۳.۵۳	۳.۵۰	۳.۰۵
-۰.۷۱	-۰.۶۵	-۰.۷۷	-۰.۷۶	-۰.۹۱	-۰.۹۲	۲.۰۹	-۰.۸۴
۱۲.۷۵	۷.۶۳	۴.۸۴	۷.۶۷	۷.۳۶	۷.۴۶	۳.۹۸	۴.۶۳
-۰.۶۴	۳.۹۴	۲.۶۷	۲.۰۵	۱.۲۸	-۰.۷۶	-۰.۰۳	-۰.۵۹
۱.۴۰	۱.۴۴	۱.۵۶	۱.۶۰	۱.۵۹	۱.۸۰	۱.۹۳	۱.۴۱
-۰.۲۲	-۰.۳۳	-۰.۲۶	-۰.۳۳	-۰.۲۱	۱.۰۴	-۰.۲۱	-۰.۲۱
-۰.۵۰	-۰.۰۱	-۰.۰۴	-۰.۰۸	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰
۰.۹۱	۱.۳۷	۱.۷۲	۱.۴۴	-۰.۷۶	-۰.۶۷	-۰.۹۲	۱.۰۶
۴.۱۷	۴.۶۱	۴.۹۴	۴.۳۵	۳.۹۰	۴.۳۶	۴.۳۵	۵.۰۴
-۰.۳۸	-۰.۳۹	-۰.۳۳	-۰.۸۲	-۰.۴۸	-۰.۳۸	-۰.۵۶	-۰.۶۳
۶.۴۰	۵.۷۳	۵.۰۰	۳.۷۸	۴.۳۴	۴.۱۲	۳.۱۸	۲.۴۲
۲.۵۱	۲.۵۶	۲.۱۸	۲.۳۱	۲.۲۶	۲.۰۰	۲.۶۰	۳.۳۳
۱.۸۳	۱.۹۷	۲.۰۳	۲.۱۰	۲.۰۱	۱.۹۰	۱.۸۳	۲.۰۶
۲.۸۰	۲.۷۲	۲.۳۴	۲.۵۰	۲.۳۴	۲.۰۵	۲.۹۵	۳.۸۰

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

بررسی شاخص‌های بخش صنعت در استان نشان می‌دهد که استان از نظر نسبت کارگاه به جمعیت در تقریباً سطح پایینی قرار دارد. از این رو نسبت شاغلان در بخش کارگاه صنعتی نیز در سطح پایینی قرار دارد. اما سهم استان از نظر ارزش تولید کارگاه‌های صنعتی با توجه به اشتغال کم این بخش در سطح مطلوبی قرار دارد. سهم استان از نظر تعداد کارگاه‌های صنعتی ۲/۰۸ درصد در سال ۹۶ است این در حالی است که سهم استان از ارزش افزوده فعالیت صنعتی ۳/۸۶ درصد است. با توجه به سهم اشتغال استان از کارگاه‌های صنعتی که ۲/۴۱ است، بیانگر ارزش بهره‌وری بالای بخش کارگاه‌های صنعتی در استان است. اما استان از نظر مصرف آب بخش صنعت در سطح بالایی قرار دارد که پایداری بخش صنعت را تحت شعاع قرار داده است.

جدول ۹۹- وضعیت شاخص‌های بخش صنعت در مقایسه با کشور

رتبه در کشور	کشور	کرمان	شاخص
۱۹	۳/۷۴	۱/۹۶	نسبت تعداد کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت (تعداد به ده هزار نفر) (۱۳۹۶)
۱۹	۳/۷۲	۱/۹۵	نسبت تعداد کارگاه‌های صنعتی خصوصی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت (تعداد به ده هزار نفر)
۱۹	۲/۲۷	۱/۸۷	نسبت تعداد کارگاه‌های صنعتی عمومی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت (تعداد به ده هزار نفر) (۱۳۹۵)
۱۶	۲۱/۹۳	۱۳/۳۴	نسبت تعداد شاغلان کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت (تعداد به ده هزار نفر) (۱۳۹۶)
۱۸	۲۶/۷۰	۱۱/۰۸	سرايه ارزش افزوده فعاليت صنعتي کارگاه‌های صنعتی دارای ده نفر کارکن و بیشتر (میلیون ریال به نفر) (۱۳۹۶)
۱۱	۱۰۰	۲/۸۵	سهم استان از ارزش تولید کارگاه‌های صنعتی (۱۳۹۶)
۱۶	۱۰۰	۲/۰۸	سهم استان از تعداد کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر (۱۳۹۶)
۸	۱۰۰	۳/۸۶	سهم استان از ارزش افزوده فعالیت صنعتی کارگاه‌های صنعتی دارای ده نفر کارکن و بیشتر (۱۳۹۶)
۱۲	۱۰۰	۲/۴۱	سهم استان از شاغلان کارگاه‌های صنعتی دارای ده نفر کارکن و بیشتر
۴	۱۰۰	۲/۸	سهم استان از آب مصرف شده در بخش صنعت

منبع: مرکز آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌ها در مقایسه با کشور

بخش خدمات

بخش خدمات پایین‌ترین میزان ارزش افزوده در میان بخش‌های مختلف استان در اقتصاد ملی است. در سال ۹۰ سهم بخش خدمات از اقتصادی ملی ۲/۲۶ درصد بوده است که در سال ۹۷ این سهم افزایش یافته است و به میزان ۲/۴۴ درصد رسیده است. رتبه استان در تمامی سال‌های مورد بررسی ۱۱ بوده است. در میان فعالیت‌های خدماتی استان سهم بخش آموزش از همه بخش‌های استان بالاتر است.

جدول ۱۰۰- سهم استان کرمان از ارزش افزوده بخش خدمات کشور

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۲.۱۲	۲.۱۲	۲.۱۲	۲.۱۲	۲.۱۲	۲.۱۲	۲.۱۲	۲.۱۲	عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتور و موتور سیکلت
۲.۱۲	۲.۱۲	۲.۱۲	۲.۱۲	۲.۱۲	۲.۱۲	۲.۱۲	۲.۱۲	عمده فروشی، خرده فروشی به جز وسایل نقلیه موتور و موتورسیکلت
۲.۱۱	۲.۱۱	۲.۱۱	۲.۱۱	۲.۱۱	۲.۱۱	۲.۱۱	۲.۱۱	عمده فروشی، خرده فروشی و تعمیر وسایل نقلیه موتور و موتورسیکلت
۳.۰۱	۳.۰۲	۲.۶۴	۲.۳۵	۲.۹۶	۲.۴۸	۲.۱۶	۱.۹۲	حمل و نقل و انبارداری و پست
۳.۲۵	۳.۲۲	۲.۸۳	۲.۵۶	۳.۲۴	۲.۶۹	۲.۳۲	۲.۰۶	حمل و نقل زمینی و حمل و نقل با خط لوله
۱.۱۱	۰.۸۲	۰.۴۷	۱.۰۰	۱.۰۲	۱.۸۲	۱.۵۲	۱.۱۱	حمل و نقل از طریق راه آهن بین شهری
۳.۳۷	۳.۳۵	۲.۹۴	۲.۶۴	۳.۳۵	۲.۷۷	۲.۳۹	۲.۱۳	سایر حمل و نقل زمینی
۰.۸۹	۱.۰۳	۱.۰۲	۱.۰۷	۱.۲۱	۱.۱۰	۰.۹۱	۱.۰۲	حمل و نقل از طریق لوله
۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	حمل و نقل آبی
۱.۷۹	۱.۶۸	۱.۶۸	۱.۷۱	۱.۹۶	۱.۹۲	۱.۹۵	۲.۰۷	حمل و نقل هوایی
۱.۷۰	۱.۹۰	۱.۷۸	۰.۸۹	۰.۷۸	۰.۷۸	۰.۷۱	۰.۷۰	انبارداری و فعالیت‌های پشتیبانی حمل و نقل
۱.۹۵	۱.۹۵	۱.۹۵	۱.۹۴	۱.۹۵	۱.۹۵	۱.۹۵	۱.۹۳	فعالیت‌های پست و پیسک
۳.۳۷	۳.۴۰	۳.۴۲	۳.۴۰	۳.۴۰	۳.۳۹	۳.۳۷	۳.۳۲	فعالیت خدماتی مربوط به تامین جا و غذا
۱.۳۰	۱.۳۱	۱.۳۰	۱.۳۰	۱.۳۰	۱.۳۰	۱.۲۹	۱.۲۹	تامین جا (اقامتگاه‌ها)
۳.۷۵	۳.۷۵	۳.۷۷	۳.۷۶	۳.۷۶	۳.۷۶	۳.۷۷	۳.۷۸	فعالیت‌های خدماتی مربوط به غذا و آشامیدنی‌ها (رستوران‌ها و ...)
۰.۷۰	۰.۶۳	۰.۶۳	۰.۶۱	۰.۵۸	۰.۵۸	۰.۵۷	۰.۵۵	اطلاعات و ارتباطات
۰.۴۲	۰.۴۲	۰.۴۲	۰.۴۲	۰.۴۲	۰.۴۲	۰.۴۲	۰.۴۳	ارتباطات
۱.۰۹	۰.۹۴	۱.۰۳	۱.۰۶	۱.۰۸	۱.۱۱	۱.۱۲	۱.۰۲	سایر فعالیت‌های اطلاعات و ارتباطات
۱.۸۴	۱.۷۸	۱.۳۵	۱.۳۵	۱.۴۲	۱.۵۳	۱.۸۰	۱.۶۹	فعالیت‌های مالی و بیمه
۱.۸۳	۱.۸۳	۱.۰۲	۱.۱۵	۱.۳۰	۱.۶۸	۱.۸۰	۱.۷۹	بانک و موسسات مالی
۲.۶۶	۲.۴۲	۲.۴۳	۲.۴۳	۲.۴۴	۲.۴۴	۲.۴۳	۲.۳۲	بیمه
۰.۷۲	۰.۷۲	۰.۷۲	۰.۶۱	۰.۵۸	۰.۸۴	۰.۶۷	۰.۴۴	سایر فعالیت‌های خدمات مالی و بیمه
۱.۶۹	۱.۶۹	۱.۷۰	۱.۷۰	۱.۸۲	۱.۶۹	۱.۷۰	۱.۸۵	املاک و مستغلات
۱.۸۰	۱.۸۰	۱.۸۲	۱.۸۲	۱.۸۹	۱.۸۱	۱.۶۸	۱.۹۹	خدمات واحدهای مسکونی شخصی
۱.۲۵	۱.۲۵	۱.۲۵	۱.۲۵	۱.۵۱	۱.۲۲	۱.۴۸	۱.۴۰	خدمات واحدهای مسکونی اجاری
۲.۰۸	۲.۰۸	۲.۰۸	۲.۰۸	۲.۰۸	۲.۰۸	۲.۰۸	۲.۰۸	خدمات واحدهای غیر مسکونی
۲.۲۲	۲.۲۲	۲.۲۱	۲.۲۱	۲.۲۰	۲.۱۶	۲.۱۳	۲.۱۳	خدمات دلالتان مستغلات
۱.۶۸	۱.۶۵	۱.۸۳	۱.۶۴	۱.۶۵	۱.۵۸	۱.۵۸	۱.۵۵	فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی
۰.۵۵	۰.۵۸	۰.۹۷	۰.۴۸	۰.۴۹	۰.۳۷	۰.۳۸	۰.۴۱	تحقیق و توسعه
۱.۸۳	۱.۸۳	۱.۹۰	۱.۸۲	۱.۸۴	۱.۸۳	۱.۸۲	۱.۸۴	سایر فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی
۳.۸۷	۳.۳۱	۳.۵۲	۳.۶۳	۳.۸۴	۳.۷۲	۳.۶۶	۳.۶۷	فعالیت‌های دامپزشکی

ادامه جدول سهم استان کرمان از ارزش افزوده بخش خدمات کشور

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۲.۷۱	۲.۵۷	۲.۶۴	۲.۷۰	۲.۸۲	۲.۸۵	۲.۸۵	۲.۷۰	فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی
۲.۹۹	۳.۰۴	۲.۸۸	۲.۸۱	۲.۸۶	۳.۰۳	۳.۰۲	۳.۰۵	اداره امور عمومی، خدمات شهری و تامین اجتماعی
۲.۶۳	۲.۷۴	۲.۴۵	۲.۳۲	۲.۴۷	۲.۷۷	۲.۶۶	۲.۶۲	امور عمومی و خدمات شهری
۱.۸۸	۲.۰۸	۱.۹۴	۱.۷۱	۱.۳۹	۱.۹۵	۲.۱۳	۱.۹۶	امور عمومی
۳.۰۲	۳.۰۸	۲.۶۹	۲.۶۰	۲.۹۲	۳.۱۵	۲.۹۳	۳.۰۴	خدمات شهری
۳.۳۹	۳.۴۰	۳.۳۷	۳.۴۲	۳.۳۹	۳.۴۰	۳.۴۰	۳.۴۱	امور دفاعی و انتظامی
۳.۵۰	۳.۵۰	۳.۵۰	۳.۵۰	۳.۴۹	۳.۵۰	۳.۵۰	۳.۴۹	امور دفاعی
۳.۱۵	۳.۱۹	۳.۱۳	۳.۲۵	۳.۲۱	۳.۲۰	۳.۱۷	۳.۱۹	امور انتظامی
۲.۷۰	۲.۶۱	۲.۴۴	۲.۴۷	۲.۲۲	۲.۶۵	۲.۹۳	۳.۰۶	تامین اجتماعی اجباری
۴.۵۰	۴.۵۳	۴.۵۳	۴.۵۵	۴.۷۲	۳.۸۳	۳.۸۵	۳.۸۳	آموزش
۴.۲۲	۵.۴۷	۴.۳۳	۴.۳۰	۴.۸۱	۴.۴۴	۴.۴۰	۴.۶۴	آموزش ابتدایی
۴.۲۷	۵.۵۷	۴.۳۸	۴.۳۵	۴.۸۹	۴.۴۹	۴.۴۴	۴.۶۷	آموزش ابتدایی دولتی
۳.۳۵	۳.۳۵	۳.۳۵	۳.۳۵	۳.۳۵	۳.۳۵	۳.۳۵	۳.۳۵	آموزش ابتدایی خصوصی
۴.۶۲	۳.۴۳	۴.۴۶	۴.۶۲	۴.۷۸	۴.۴۴	۴.۴۶	۴.۵۲	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای
۴.۸۴	۳.۵۴	۴.۶۸	۴.۸۴	۵.۰۱	۴.۵۸	۴.۵۶	۴.۶۵	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای دولتی
۲.۰۸	۲.۰۳	۰.۹۵	۰.۹۴	۱.۰۰	۲.۱۰	۲.۴۳	۲.۲۹	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای خصوصی
۴.۷۴	۴.۹۳	۴.۹۸	۴.۸۳	۴.۷۰	۲.۸۴	۲.۵۶	۲.۴۳	آموزش عالی
۳.۰۳	۳.۰۱	۳.۰۲	۲.۹۷	۲.۹۱	۲.۹۷	۲.۶۷	۲.۴۳	آموزش عالی دولتی
۷.۶۰	۷.۶۶	۷.۴۸	۷.۵۰	۷.۱۳	۲.۶۷	۲.۳۸	۲.۴۴	آموزش عالی خصوصی
۳.۹۷	۳.۶۱	۳.۵۵	۳.۴۶	۳.۸۰	۱.۵۵	۲.۹۸	۲.۹۲	آموزش بزرگسالان
۴.۰۱	۳.۱۱	۳.۴۱	۳.۴۷	۴.۱۸	۱.۸۲	۳.۰۴	۳.۰۲	آموزش بزرگسالان دولتی
۳.۹۴	۳.۹۳	۳.۶۶	۳.۴۶	۳.۴۱	۱.۲۴	۲.۹۲	۲.۸۱	آموزش بزرگسالان خصوصی
۳.۶۷	۳.۳۷	۳.۶۰	۳.۴۷	۳.۲۶	۳.۲۶	۳.۰۶	۳.۳۵	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی
۳.۶۹	۳.۳۸	۳.۶۲	۳.۴۸	۳.۲۷	۳.۲۸	۳.۰۶	۳.۳۸	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان
۴.۰۱	۳.۶۷	۳.۹۴	۳.۹۶	۳.۹۶	۳.۷۲	۳.۸۹	۳.۹۴	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان دولتی
۳.۴۲	۳.۱۶	۳.۳۸	۳.۱۴	۲.۸۱	۲.۹۷	۲.۴۴	۲.۷۲	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان خصوصی
۳.۱۸	۳.۲۱	۳.۱۵	۳.۱۴	۳.۱۰	۳.۱۰	۳.۰۹	۳.۰۷	مددکاری اجتماعی
۲.۲۸	۲.۳۴	۲.۴۰	۲.۱۴	۲.۱۲	۲.۰۷	۲.۱۴	۲.۲۱	فعالیت‌های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات
۱.۹۱	۱.۸۰	۱.۵۸	۱.۵۴	۱.۵۸	۱.۵۵	۱.۵۹	۱.۵۸	هنر، سرگرمی و تفریح
۳.۸۳	۳.۶۶	۴.۵۵	۳.۳۹	۳.۰۸	۲.۹۱	۳.۱۵	۳.۳۰	سازمان‌های مذهبی و سازمان‌های دارای عضو
۱.۷۶	۱.۷۶	۱.۷۶	۱.۷۶	۱.۷۶	۱.۷۶	۱.۷۶	۲.۰۱	تعمیر رایانه و کالاهای شخصی و خانگی
۲.۲۹	۲.۲۹	۲.۲۹	۲.۲۹	۲.۲۹	۲.۲۹	۲.۲۹	۲.۲۹	سایر فعالیت‌های خدماتی شخصی

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

ارزش افزوده بخش‌های اقتصادی استان کرمان

بخش کشاورزی و معدن

بخش کشاورزی به طور متوسط ۱۸/۹۵ درصد از ارزش افزوده استان را تشکیل داده است. سطح برداشت محصولات زراعی در استان کرمان ۲ درصد از سطح کشاورزی کشور را تشکیل داده است از این نظر رتبه

استان ۲۶ است. میزان تولید محصولات نیز در این استان معادل ۲ درصد از کل محصولات کشور است و از این نظر رتبه استان ۲۲ است. در بخش باغداری استان کرمان یکی از مهم ترین استان ها در زمینه تولید محصولات باغی کشور است. سطح بارو محصولات باغبانی آب در استان ۲۸۷۱۰۳ هکتار است که معادل ۱۳/۲ درصد از محصولات باغبانی کشور است. سطح بارور محصولات باغبانی دیم نیز ۳۴۹۵ هکتار است که معادل ۱/۱ درصد از اراضی دیمی باغی کشور است و در مجموع سطح باغداری استان کرمان ۱۱/۶ درصد است که جایگاه استان در این زمینه سوم است. اما بر اساس سالنامه زراعی استان در سال ۹۸ با احتساب جنوب کرمان سهم استان تولید باغی به صورت آبی حدود ۸ درصد است که در مجموع سهم استان از تولیدات باغی کشور، ۷/۹ درصد است و رتبه استان در این زمینه ۵ است. بر اساس سالنامه آماری سال ۹۸، کرمان رتبه نخست در زمینه پسته و خرما در کشور را دارد. با توجه به سالنامه آماری استان ۲۱ درصد از استخراج مواد معدنی کشور متعلق به استان کرمان است. در بخش معدن ۹۰ درصد از فعالیت های مربوط به استخراج معدن حدود ۸۰ درصد از تیتانیوم و ۷۰ درصد از کرومیت در استان کرمان استخراج می شود. استان کرمان از نظر تولید مواد معدنی بسیار غنی است و ۴۰ نوع ماده معدنی در استان وجود دارد.

جدول ۱۰۱- ارزش افزوده بخش کشاورزی نسبت به استان

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۱۶۰۰۷	۱۸۰۵۳	۲۱۰۶۶	۲۲۳۳۹	۲۰۰۷۱	۲۰۰۳۸	۱۵۰۶۱	۱۶۰۶۳	کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری
۱۳۰۰	۱۶۰۰۵	۱۸۰۵۲	۱۹۰۳۳	۱۷۰۰۰	۱۷۰۵۹	۱۳۰۳۶	۱۴۰۲۳	زراعت و باغداری
۲۰۷۸	۲۰۲۷	۲۰۶۴	۲۰۸۵	۲۰۸۳	۲۰۵۳	۲۰۱۲	۲۰۲۳	پرورش حیوانات
۰۰۰۲	۰۰۰۱	۰۰۰۱	۰۰۰۲	۰۰۰۲	۰۰۰۲	۰۰۰۲	۰۰۰۲	گاوآوردی صنعتی
۲۰۶۲	۲۰۱۳	۲۰۶۶	۲۰۶۵	۲۰۵۸	۲۰۳۷	۱۰۹۸	۲۰۱۰	دام سنتی
۰۰۱۳	۰۰۱۱	۰۰۱۴	۰۰۱۴	۰۰۱۹	۰۰۱۰	۰۰۰۹	۰۰۱۰	مرغداری
۰۰۰۱	۰۰۰۲	۰۰۰۳	۰۰۰۵	۰۰۰۴	۰۰۰۴	۰۰۰۳	۰۰۰۲	پرورش زنبور عسل، گرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت های کشاورزی
۰۰۰۰	۰۰۰۲	۰۰۰۱	۰۰۰۳	۰۰۰۳	۰۰۰۱	۰۰۰۹	۰۰۱۲	جنگلداری
۰۰۰۹	۰۰۰۸	۰۰۰۹	۰۰۰۸	۰۰۰۶	۰۰۰۴	۰۰۰۴	۰۰۰۵	ماهیگیری
۱۸۰۷۶	۱۶۰۳۶	۱۱۰۲۶	۸۰۰	۹۰۴۵	۱۰۰۹۵	۱۳۰۰۸	۱۲۰۱۵	استخراج معدن
۰۰۱۴	۰۰۰۰	۰۰۰۰	۰۰۰۰	۰۰۰۰	۰۰۰۰	۰۰۰۰	۰۰۰۰	استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معادن
۱۸۰۶۲	۱۶۰۳۶	۱۱۰۲۶	۸۰۰	۹۰۴۵	۱۰۰۹۵	۱۳۰۰۸	۱۲۰۱۵	استخراج سایر معادن

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

بخش صنعت و ساختمان

بخش صنعت دومین بخش تأثیرگذار در اقتصاد استان بعد از بخش خدمات است. بر اساس آمار سال ۹۸ در استان ۶۰۹۵۵ نفر در زمینه صنعت مشغول به فعالیت هستند. در کرمان ۱۲۲۷ کارگاه صنعتی وجود دارد. عمده کارگاه های صنعتی استان در زمینه محصولات غذایی و آشامیدنی ها (۲۶ درصد)، سایر محصولات کانی

غیرفلزی (۲۴ درصد) است. در استان ۹۱ کارگاه صنعتی ۱۰۰ نفر کارکن به بالا وجود دارد. همچنین ۹۲ کارگاه صنعتی فعال ۵۰ تا ۱۰۰ نفر کارکن در استان کرمان فعال هستند.

جدول ۱۰۲- ارزش افزوده بخش صنعت و ساختمان نسبت به استان

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۲۰.۶۲	۱۷.۹۶	۱۷.۵۲	۲۰.۳۲	۲۲.۶۰	۲۸.۱۳	۳۱.۴۱	۱۹.۲۸	صنعت
۴.۰۴	۳.۸۴	۳.۹۴	۴.۳۵	۳.۰۷	۳.۴۲	۵.۸۱	۳.۵۶	تولید محصولات غذایی
۰.۰۳	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۳	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	تولید انواع آشامیدنیها
۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	تولید فرآوردهای نوتون و تنباکو
۰.۱۲	۰.۱۴	۰.۱۷	۰.۲۵	۰.۲۳	۰.۱۷	۰.۱۸	۰.۲۰	تولید مشروبات
۰.۰۹	۰.۰۹	۰.۱۱	۰.۱۱	۰.۱۰	۰.۰۹	۰.۰۹	۰.۱۵	تولید پوشاک
۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۲	تولید چرم و فرآوردهای وابسته
۰.۱۰	۰.۰۸	۰.۰۸	۰.۰۹	۰.۱۱	۰.۱۱	۰.۱۹	۰.۲۵	تولید چوب و محصولات چوبی به جز میلمان، حصیر و مواد حصیر بافی
۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۴	۰.۰۸	۰.۰۷	۰.۰۶	۰.۰۵	۰.۰۵	تولید کاغذ و فرآوردهای کاغذی
۰.۰۳	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۲	۰.۰۳	۰.۰۳	چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده
۰.۱۳	۰.۱۴	۰.۱۹	۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۹	۰.۲۲	۰.۵۰	تولید کتک فرآوردهای حاصل از پالایش نفت
۰.۱۲	۰.۱۴	۰.۲۲	۰.۲۲	۰.۳۲	۰.۲۵	۰.۲۷	۰.۱۴	تولید مواد شیمیایی و فرآوردهای شیمیایی
۰.۰۷	۰.۰۲	۰.۰۵	۰.۰۴	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۱۱	۰.۰۹	تولید داروها و فرآوردهای دارویی و شیمیایی و گیاهی
۰.۶۳	۰.۷۰	۱.۰۰	۰.۹۴	۱.۲۲	۰.۲۸	۱.۱۱	۰.۸۳	تولید فرآوردهای لاستیکی و پلاستیکی
۰.۸۳	۰.۸۴	۰.۸۳	۱.۰۰	۱.۳۱	۱.۵۶	۱.۶۹	۲.۱۷	تولید سایر فرآوردهای معدنی غیرفلزی
۱۲.۴۱	۸.۰۴	۷.۷۲	۱۰.۰۰	۱۲.۲۰	۱۹.۴۷	۱۹.۶۶	۷.۶۱	تولید فلزات پایه
۰.۲۰	۰.۲۴	۰.۲۴	۰.۳۲	۰.۳۰	۰.۳۱	۰.۴۳	۰.۳۱	تولید محصولات فلزی ساخته شده، به جز ماشین آلات و تجهیزات
۰.۰۶	۰.۱۳	۰.۰۵	۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۴	۰.۰۳	۰.۰۴	تولید محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی و نوری
۰.۳۴	۰.۴۲	۰.۲۹	۰.۴۶	۰.۴۹	۰.۴۴	۰.۴۳	۰.۴۸	تولید تجهیزات برقی
۰.۰۸	۰.۰۹	۰.۱۰	۰.۱۲	۰.۱۳	۰.۱۲	۰.۲۷	۰.۱۸	تولید ماشین‌آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر
۱.۲۱	۲.۴۸	۲.۰۸	۲.۰۰	۲.۷۷	۱.۵۰	۰.۶۹	۲.۴۸	تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم تریلر
۰.۰۲	۰.۱۳	۰.۱۲	۰.۰۹	۰.۰۳	۰.۰۲	۰.۰۰	۰.۰۲	تولید سایر تجهیزات حمل و نقل
۰.۰۹	۰.۱۱	۰.۱۳	۰.۱۲	۰.۱۰	۰.۱۰	۰.۱۲	۰.۱۳	تولید میلمان
۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۴	۰.۰۶	۰.۰۶	تولید سایر مصنوعات
۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	تعمیر و نصب ماشین‌آلات و تجهیزات
۲.۱۳	۲.۶۴	۳.۴۷	۱.۷۶	۱.۴۸	۱.۳۰	۱.۴۶	۲.۲۵	تامین برق، گاز، بخار و تهویه هوا
۱.۶۱	۲.۰۷	۲.۵۱	۰.۷۳	۰.۶۳	۰.۶۱	۰.۶۵	۱.۰۴	تولید، انتقال و توزیع برق
۰.۵۲	۰.۵۷	۰.۹۶	۱.۰۳	۰.۸۵	۰.۶۹	۰.۸۱	۱.۲۰	تولید و توزیع گاز طبیعی
۰.۵۷	۰.۵۳	۰.۴۵	۰.۴۱	۰.۴۱	۰.۳۳	۰.۳۱	۰.۳۰	آرستای، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه
۳.۲۳	۳.۲۳	۳.۲۹	۳.۵۳	۳.۵۵	۲.۹۴	۳.۸۸	۷.۰۴	ساختمان
۰.۷۸	۰.۵۳	۰.۵۶	۰.۷۰	۰.۸۱	۰.۸۶	۰.۸۵	۱.۱۸	ساختمان‌های مسکونی
۲.۴۴	۲.۷۰	۲.۷۳	۲.۸۳	۲.۷۴	۲.۰۸	۳.۰۳	۵.۸۶	سایر ساختمان‌ها

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

بخش خدمات

بررسی میزان ارزش افزوده بخش خدمات استان کرمان نشان می‌دهد، بیشترین میزان ارزش افزوده مربوط به بخش خرده و عمده‌فروشی است. همچنین بخش حمل و نقل و انبارداری از دیگر بخش‌های خدمات استان با ارزش افزوده بالا است. املاک و مستغلات و بخش فعالیت‌های مددکاری و فعالیت‌های مربوط به سلامتی از دیگر بخش‌های با ارزش افزوده بالا است.

جدول ۱۰۳- ارزش افزوده بخش خدمات نسبت به استان

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۸.۱۹	۷.۸۵	۷.۸۶	۸.۳۴	۸.۹۸	۸.۸۹	۷.۸۳	۹.۵۷	عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت
۷.۶۸	۷.۳۱	۷.۲۶	۷.۷۲	۸.۴۶	۸.۴۴	۷.۴۱	۹.۰۲	عمده فروشی، خرده فروشی به جز وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت
۰.۵۱	۰.۵۵	۰.۶۰	۰.۶۲	۰.۵۲	۰.۴۴	۰.۴۳	۰.۵۵	عمده فروشی، خرده فروشی و تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت
۶.۱۸	۶.۶۰	۶.۳۵	۵.۹۸	۷.۰۳	۴.۹۳	۴.۱۶	۴.۲۴	حمل و نقل و انبارداری و پست
۵.۷۷	۶.۱۶	۵.۸۹	۵.۶۹	۶.۷۴	۴.۷۱	۳.۹۷	۴.۰۰	حمل و نقل زمینی و حمل و نقل با خط لوله
۰.۰۵	۰.۰۴	۰.۰۲	۰.۰۴	۰.۰۴	۰.۰۷	۰.۰۶	۰.۰۶	حمل و نقل از طریق راه آهن بین شهری
۵.۶۸	۶.۰۶	۵.۸۰	۵.۵۷	۶.۶۲	۴.۵۸	۳.۸۶	۳.۸۷	سایر حمل و نقل زمینی
۰.۰۴	۰.۰۶	۰.۰۷	۰.۰۸	۰.۰۸	۰.۰۷	۰.۰۵	۰.۰۷	حمل و نقل از طریق لوله
۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	حمل و نقل آبی
۰.۰۸	۰.۰۸	۰.۰۹	۰.۱۱	۰.۱۳	۰.۰۹	۰.۰۶	۰.۰۸	حمل و نقل هوایی
۰.۳۰	۰.۳۲	۰.۳۴	۰.۱۵	۰.۱۳	۰.۱۱	۰.۱۰	۰.۱۴	انبارداری و فعالیت‌های پشتیبانی حمل و نقل
۰.۰۲	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۳	فعالیت‌های پست و پیک
۱.۳۱	۱.۳۲	۱.۵۳	۱.۶۷	۱.۴۸	۱.۳۲	۱.۱۸	۱.۳۱	فعالیت خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا
۰.۰۸	۰.۰۷	۰.۰۸	۰.۰۹	۰.۰۸	۰.۰۸	۰.۰۷	۰.۰۹	تأمین جا(اقامتگاه‌ها)
۱.۲۳	۱.۲۴	۱.۴۵	۱.۵۸	۱.۴۰	۱.۲۵	۱.۱۱	۱.۲۱	فعالیت‌های خدماتی مربوط به غذا و آشامیدنی‌ها(رستوران‌ها و...)
۰.۴۰	۰.۴۱	۰.۴۳	۰.۴۱	۰.۳۶	۰.۳۲	۰.۲۸	۰.۳۶	اطلاعات و ارتباطات
۰.۱۴	۰.۱۶	۰.۱۹	۰.۱۹	۰.۲۰	۰.۱۸	۰.۱۷	۰.۲۳	ارتباطات
۰.۱۶	۰.۲۴	۰.۲۴	۰.۲۱	۰.۱۶	۰.۱۴	۰.۱۲	۰.۱۴	سایر فعالیت‌های اطلاعات و ارتباطات
۱.۵۱	۱.۰۴	۰.۹۱	۰.۹۹	۱.۰۲	۱.۳۶	۱.۴۸	۱.۸۳	فعالیت‌های مالی و بیمه
۰.۸۳	۰.۶۰	۰.۳۶	۰.۴۸	۰.۴۷	۰.۶۴	۰.۹۱	۱.۳۳	بانک و موسسات مالی
۰.۵۷	۰.۳۷	۰.۴۵	۰.۴۳	۰.۴۵	۰.۴۵	۰.۵۰	۰.۴۳	بیمه
۰.۱۱	۰.۰۸	۰.۱۰	۰.۰۹	۰.۱۰	۰.۲۷	۰.۰۷	۰.۰۷	سایر فعالیت‌های خدمات مالی و بیمه
۶.۲۹	۶.۷۳	۷.۳۴	۷.۶۲	۷.۲۳	۶.۵۰	۶.۳۹	۸.۰۸	املاک و مستغلات
۳.۷۳	۴.۰۷	۴.۵۲	۴.۶۶	۴.۱۷	۳.۸۷	۳.۸۲	۵.۰۶	خدمات واحدهای مسکونی شخصی
۱.۳۲	۱.۳۹	۱.۵۰	۱.۵۱	۱.۶۷	۱.۳۳	۱.۳۴	۱.۶۰	خدمات واحدهای مسکونی اجاری
۱.۱۱	۱.۱۳	۱.۱۸	۱.۳۱	۱.۲۷	۱.۱۷	۱.۰۷	۱.۲۳	خدمات واحدهای غیرمسکونی
۰.۱۲	۰.۱۳	۰.۱۴	۰.۱۴	۰.۱۲	۰.۱۳	۰.۱۶	۰.۱۸	خدمات دلالان مستغلات
۰.۵۲	۰.۵۶	۰.۶۲	۰.۶۰	۰.۵۰	۰.۴۲	۰.۴۰	۰.۵۴	فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی
۰.۰۳	۰.۰۴	۰.۰۴	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۳	تحقیق و توسعه
۰.۴۶	۰.۴۹	۰.۵۴	۰.۵۳	۰.۴۴	۰.۳۷	۰.۳۵	۰.۴۷	سایر فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی
۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۴	۰.۰۴	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۴	فعالیت‌های دامپزشکی

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

ادامه جدول ارزش افزوده بخش خدمات نسبت به استان

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۰.۳۲	۰.۳۹	۰.۴۱	۰.۴۳	۰.۳۸	۰.۳۳	۰.۳۱	۰.۳۶	فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی
۴.۳۲	۴.۸۸	۵.۰۵	۵.۰۵	۴.۴۹	۴.۱۴	۴.۰۱	۵.۷۱	اداره امور عمومی، خدمات شهری و تامین اجتماعی
۱.۸۶	۲.۱۳	۲.۱۴	۲.۱۸	۲.۰۷	۲.۰۸	۱.۷۵	۲.۲۰	امور عمومی و خدمات شهری
۰.۴۶	۰.۵۶	۰.۵۴	۰.۵۰	۰.۳۴	۰.۴۶	۰.۴۷	۰.۶۴	امور عمومی
۱.۴۰	۱.۵۶	۱.۶۰	۱.۶۸	۱.۷۳	۱.۶۲	۱.۲۷	۱.۵۷	خدمات شهری
۲.۳۱	۲.۵۷	۲.۷۳	۲.۶۷	۲.۳۰	۱.۹۷	۲.۱۶	۳.۳۷	امور دفاعی و انتظامی
۱.۶۱	۱.۸۲	۱.۸۶	۱.۹۱	۱.۵۴	۱.۳۵	۱.۵۵	۲.۴۷	امور دفاعی
۰.۶۹	۰.۷۵	۰.۸۸	۰.۷۷	۰.۷۶	۰.۶۲	۰.۶۲	۰.۹۰	امور انتظامی
۰.۱۵	۰.۱۸	۰.۱۸	۰.۱۹	۰.۱۲	۰.۰۹	۰.۱۰	۰.۱۳	تامین اجتماعی اجباری
۴.۰۷	۵.۱۰	۵.۴۷	۵.۴۴	۴.۸۲	۳.۳۴	۴.۱۲	۵.۳۷	آموزش
۱.۲۷	۲.۰۸	۱.۷۴	۱.۶۸	۱.۳۵	۱.۰۹	۱.۳۹	۱.۷۵	آموزش ابتدایی
۱.۲۲	۲.۰۲	۱.۶۸	۱.۶۲	۱.۳۰	۱.۰۵	۱.۳۵	۱.۷۲	آموزش ابتدایی دولتی
۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۵	۰.۰۴	۰.۰۴	۰.۰۳	آموزش ابتدایی خصوصی
۱.۴۹	۱.۳۸	۱.۹۷	۲.۰۸	۱.۷۳	۱.۴۵	۱.۸۳	۲.۳۷	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای
۱.۴۳	۱.۳۲	۱.۹۴	۲.۰۶	۱.۷۱	۱.۴۱	۱.۷۸	۲.۳۰	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای دولتی
۰.۰۵	۰.۰۶	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۴	۰.۰۴	۰.۰۶	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای خصوصی
۱.۲۰	۱.۵۲	۱.۶۴	۱.۷۴	۱.۵۹	۰.۷۵	۰.۷۶	۱.۰۵	آموزش عالی
۰.۴۸	۰.۵۴	۰.۵۶	۰.۶۳	۰.۵۷	۰.۴۵	۰.۴۹	۰.۶۶	آموزش عالی دولتی
۰.۷۲	۰.۹۸	۱.۰۸	۱.۱۱	۱.۰۲	۰.۳۰	۰.۲۷	۰.۳۹	آموزش عالی خصوصی
۰.۱۱	۰.۱۲	۰.۱۳	۰.۱۴	۰.۱۴	۰.۰۶	۰.۱۵	۰.۲۱	آموزش بزرگسالان
۰.۰۵	۰.۰۴	۰.۰۵	۰.۰۶	۰.۰۸	۰.۰۴	۰.۰۸	۰.۱۲	آموزش بزرگسالان دولتی
۰.۰۷	۰.۰۸	۰.۰۸	۰.۰۷	۰.۰۶	۰.۰۲	۰.۰۷	۰.۰۹	آموزش بزرگسالان خصوصی
۴.۹۰	۵.۱۹	۵.۹۴	۶.۲۳	۴.۸۴	۳.۹۳	۳.۴۶	۴.۲۵	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی
۴.۷۳	۴.۹۸	۵.۶۹	۵.۹۴	۴.۵۹	۳.۶۸	۳.۲۱	۳.۹۳	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان
۲.۳۵	۲.۳۴	۲.۶۳	۲.۸۴	۲.۲۳	۱.۶۹	۱.۷۳	۲.۴۷	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان دولتی
۲.۳۸	۲.۶۵	۳.۰۶	۳.۱۰	۲.۳۶	۱.۹۹	۱.۴۷	۱.۴۵	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان خصوصی
۰.۱۸	۰.۲۱	۰.۲۵	۰.۲۹	۰.۲۵	۰.۲۴	۰.۲۵	۰.۳۲	مددکاری اجتماعی
۰.۶۲	۰.۶۹	۰.۷۵	۰.۷۲	۰.۶۶	۰.۵۹	۰.۶۲	۰.۷۵	فعالیت‌های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات
۰.۲۰	۰.۱۹	۰.۱۹	۰.۲۲	۰.۲۰	۰.۱۹	۰.۱۹	۰.۲۲	هنر، سرگرمی و تفریح
۰.۱۷	۰.۱۹	۰.۲۵	۰.۱۹	۰.۱۷	۰.۱۵	۰.۱۷	۰.۲۴	سازمان‌های مذهبی و سازمان‌های دارای عضو
۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۳	تعمیر رایانه و کالاهای شخصی و خانگی
۰.۲۳	۰.۲۸	۰.۲۸	۰.۲۹	۰.۲۶	۰.۲۳	۰.۲۳	۰.۲۷	سایر فعالیت‌های خدماتی شخصی

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

گردشگری

استان کرمان از پتانسیل بالایی جهت توسعه بخش گردشگری برخوردار است این استان در زمینه تاریخی - فرهنگی و طبیعی دارای قابلیت بالایی است. در این استان ۶۵۱ مورد آثار ثبت شده ملی وجود دارد که ۲۷

درصد از آثار ثبت جهانی کشور را شامل می‌شود و از استان‌های محسوب می‌شود که بیشترین آثار در زمینه ثبت جهانی دارد. از جمله استان‌های کشور است که گردشگری می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در اقتصاد استان داشته باشد. به عبارتی بررسی میزان درآمد حاصل از گردشگری استان نشان می‌دهد که از ۸۰۰ میلیارد تومان درآمد حاصل از گردشگری از سال ۹۲ تا ۹۵ عاید استان شده است. بررسی زیرساخت‌های اقامتی در استان نشان می‌دهد که در استان ۳۸۶ اقامتگاه تا سال ۹۷ وجود داشته است. که سهم هتل پنج ستاره یک هتل بوده است. در این استان ۳ هتل چهار ستاره و ۴ هتل سه ستاره. ۱۸ هتل ۲ ستاره وجود دارد. همچنین ۲۳ مهمان-پذیر نیز در استان واقع شده است که ظرفیت مجموع این اقامتگاه‌ها به طور متوسط حدود ۵ هزار نفر است. با توجه به ظرفیت استان در زمینه جذب گردشگری یکی از محورهای کلیدی جهت توسعه بخش گردشگری، به‌ویژه گردشگری خارجی توسعه زیرساخت‌های اقامتی استان است. بررسی تعداد گردشگران به استان روند صعودی را نشان می‌دهد. با توجه به توان ارزآوری گردشگران خارجی در همه دنیا سرمایه‌گذاری به سمت جذب گردشگران خارجی است. بررسی میزان جذب گردشگران خارجی در مقایسه با گردشگران داخلی نشان می‌دهد که سهم گردشگران خارجی رفته رفته از تعداد گردشگران کاهش یافته است. این بدین معنی است که تعداد گردشگران داخلی طی سال‌های اخیر روند رو به رشد بیشتری را تجربه کرده است.

جدول ۱۰۴- میزان گردشگران داخلی و خارجی وارده شده به استان کرمان

سال	گردشگران داخلی	گردشگران خارجی	سهم گردشگران خارجی
۱۳۹۰	۱۳۳۶۳۵	۸۲۰۲	۶/۱۳
۱۳۹۱	۱۱۳۶۰۲	۵۸۵۱	۵/۱۵
۱۳۹۲	۱۰۸۵۶۳	۱۱۸۹۰	۱۰/۹۵
۱۳۹۳	۱۷۵۹۱۶	۱۵۹۴۸	۹/۰۶
۱۳۹۴	۲۵۱۳۱۵	۲۵۱۰۰	۹/۹۸
۱۳۹۵	۳۱۸۴۶۰	۳۰۶۰۰	۹/۶
۱۳۹۶	۴۵۰۳۷۸	۳۵۶۷۲	۷/۹۲

بررسی نرخ مکمل‌گری فعالیت استان نشان می‌دهد که شهرستان بم بالاترین نرخ مکمل‌گری با سایر شهرستان‌های استان دارد. این بدن معنی است ساختار صنعتی شهرستان بم متفاوت‌تر از سایر شهرستان‌های استان است.

شهرستان‌های رفسنجان، زرنند و کوهبنان از دیگر شهرستان‌های استان با نرخ مکمل‌گری بالا است.

جدول ۱۰۵- نرخ مکمل گری فعالیت های صنعتی در شهرستان های استان کرمان

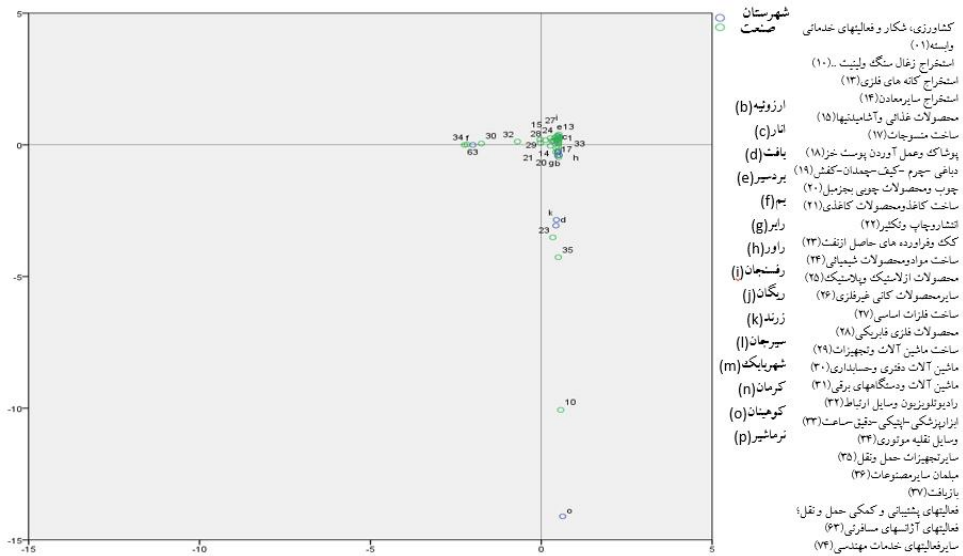
شهرستان	نرخ مکمل گری	نرخ مکمل گری کل
ارزوئیه	۰.۰۰	۰.۰۲۱
انار	۰.۰۳	
بافت	۰.۰۷	
بردسیر	۰.۰۸	
بم	۰.۶۵	
رابر	۰.۰۱	
راور	۰.۰۱	
رفسنجان	۰.۳۳	
ریگان	۰.۰۲	
زرنند	۰.۳۲	
سیرجان	۰.۰۸	
شهربابک	۰.۰۵	
کرمان	۰.۲۲	
کوهبنان	۰.۳۲	
نرماشیر	۰.۰۲	

منبع: مرکز آمار ایران، وزارت صنعت، معدن و تجارت، محاسبات نگارنده

بررسی وضعیت هم افزایی نشان می دهد که شهرستان های کوهیان، زرنند و بافت در زمینه استخراج زغال سنگ، سایر تجهیزات حمل و نقل، کک و فرآورده های حاصل از نفت از قابلیت بالای هم افزایی هستند.

افزون بر آن شهرستان های راور، رابر و ارزوئیه از دیگر شهرستان های استان با قابلیت هم افزایی است که در استخراج معادن، منسوجات و چوب و محصولات چوبی از قابلیت بالای هم افزایی اقتصادی هستند. شهرستان بردسیر، رفسنجان و بردسیر در استخراج کانی های فلزی، ساخت مواد و محصولات شیمیایی و ساخت فلزات اساسی از قابلیت بالای هم افزایی برخوردار هستند.

نمودار ۳۰- سنجش وضعیت تکمیل گری فعالیت های صنعتی در استان

منبع: مرکز آمار ایران، وزارت صنعت، معدن و تجارت، محاسبات نگارنده

مزیت های نسبی، رقابتی و همکارانه استان

استان کرمان یکی از استان های با قابلیت بالا برای توسعه است. بخش کشاورزی یکی از محورهای توسعه استان شناخته می شود. وجود سیستم کشاورزی چند کشتی و برند شدن در محصولاتی همچون پسته، خرما و گیاهان دارویی یکی از ظرفیت های استان برای توسعه است. از سوی دیگر به دلیل وجود عشایر در این استان امکان تبدیل دامداری سنتی به صنعتی جهت تقویت بخش دامداری وجود دارد. مهم ترین بخش استان جهت توسعه بخش معدن استان است. این بخش حدود ۴۰ درصد از ارزش افزوده معادن کل کشور را تشکیل داده است. وجود بیش از ۴۰ نوع ماده معدنی و برخی معادن همچون مس از مزیت های نسبی استان در این زمینه شناخته می شود. در بخش صنعتی نیز استان به دلیل دارا بودن صنایع مرتبط با تولیدات فلزی، وسایل نقلیه موتوری و تولید محصولات غذایی که عمدتاً بر اساس مزیت نسبی استان شکل گرفته است به عنوان قابلیت مهم استان برای توسعه شناخته می شود. از سوی دیگر بررسی سهم بنگاه های صنعتی در استان نشان می دهد که ۲/۰۸ درصد از کارگاه های صنعتی کشور در این استان استقرار یافته اند که ارزش تولیدی ۲/۸۵ درصد را دارند. با توجه به میزان ۲/۸ درصدی سهم اشتغال صنعتی استان از کشور بیانگر بهره وری بالای کارگاه های صنعتی به دلیل وجود صرفه ناشی از مقیاس و دسترسی مطلوب و ارزان به نهادهای تولید است. از این رو استان کرمان از ظرفیت بالایی برای

جذب بنگاه‌های اقتصادی جدید و نقش آفرینی بخش معدن و صنعت در قالب ایجاد صنایع تبدیلی و هم‌افزایی اقتصادی است. هرچند بخش صنعت به عنوان یکی از محورهای مهم در توسعه استان شناخته می‌شود اما تاکنون متناسب با ظرفیت و پتانسیل استان توسعه نیافته است. بررسی تخصصی شدن فعالیت‌های صنعتی استان به عنوان مزیت رقابتی نشان می‌دهد که استان در ۹ رشته فعالیت صنعتی به صورت تخصصی درآمده است. عمده تمرکز صنایع تخصصی در شهرستان‌های کرمان، بم، زرنده و سیرجان قرار دارد. در میان شهرستان‌های استان، کرمان، رفسنجان و بم به عنوان شهرستان‌های شناخته می‌شوند که از صرفه انباشت و مقیاس مطلوبی به دلیل تمرکز قابل توجهی از اشتغال و بنگاه‌های صنعتی برخوردار هستند. بررسی میزان قابلیت هم‌افزایی اقتصادی در استان نشان می‌دهد که گسترش فعالیت‌های صنعتی در استان به صورت مشابه اتفاق افتاده است. از این رو قابلیت هم‌افزایی اقتصادی استان نسبت به مکمل بودن فعالیت‌ها بیشتر است. شهرستان بم و رفسنجان از قابلیت بالایی برای مکمل‌گری با دیگر شهرستان‌های استان دارند.

۳-۵- نظام سکونتگاهی

۳-۵-۱- نظام شهرنشینی

بررسی تحولات جمعیتی استان نشان می‌دهد در ۳۰ سال گذشته جمعیت آن از ۱۶۲۲۹۵۸ نفر در سال ۱۳۶۵ به بیش از سه میلیون نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده که افزایش مطلق آن ۱۵۴۱ هزار نفر بوده است. این ارقام بیانگر آن است که طی ۳۰ سال منتهی به سال ۱۳۹۵، جمعیت استان هر ساله به طور میانگین ۲/۲۵ درصد رشد داشته است. این نرخ رشد در مقایسه با رشد متوسط ۱/۶ درصدی کل کشور در همین بازه زمانی، نشان می‌دهد که افزایش جمعیت استان در قیاس با کل کشور؛ بیشتر بوده و شتاب افزایش جمعیت استان کرمان سریع‌تر اتفاق است. تغییر تعداد مطلق جمعیت استان کرمان حاکی از آن است که بیشترین افزایش تعداد جمعیت استان مربوط به دوره ۸۵-۱۳۷۵ و کمترین آن نیز مربوط به دوره ۹۰-۱۳۸۵ می‌باشد. همچنین در خصوص سهم جمعیت استان کرمان از کشور باید گفت که در طول سال‌های ۹۵-۱۳۶۵ سهم جمعیت استان کرمان از جمعیت کشور با روندی آرام، همواره رو به افزایش بوده و از ۳/۲۸ درصد در سال ۱۳۶۵ به ۳/۹۶ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است.

طبق سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، ۵۹۱۴۶۸۴۷ نفر از جمعیت کشور را ساکنین شهری تشکیل می‌دهند و متوسط رشد سالانه جمعیت شهری کشور در دوره ۳۰ ساله اخیر (۹۵-۶۵) برابر با ۲/۶۴ درصد بوده است که از متوسط رشد جمعیت کل (۱/۶) بیشتر است. به عبارتی در این بازه زمانی، جمعیتی بالغ بر ۳۲/۳

میلیون نفر به جمعیت شهری کشور افزوده شد و سهم نسبی جمعیت شهرنشین از ۵۴/۲۹ به ۷۴ درصد افزایش یافته است.

جمعیت شهری استان کرمان همانند جمعیت شهری کشور طی دوره ۹۵-۱۳۶۵ همواره رو به افزایش بوده؛ به طوری که جمعیت شهری استان در سال ۱۳۶۵ معادل ۷۲۴۸۹۴ نفر بوده و با رشدی معادل ۳/۲ درصد به ۱۸۵۸۵۸۷ نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده است، بنابراین می‌توان گفت جمعیت شهری استان در این دوره بیش از ۲/۵ برابر شده است.

بررسی تحول شهرنشینی نشان می‌دهد که نسبت شهرنشینی کشور در سال ۱۳۶۵ معادل ۵۴/۳ درصد بوده و به ۷۴ درصد در سال ۱۳۹۵ افزایش یافته است. به عبارتی، در مجموع ۳۰ سال اخیر (۹۵-۱۳۶۵) حدود ۲۰ درصد به میزان شهرنشینی کشور اضافه شده است. همان‌طور که در جدول زیر مشخص است مرتباً از سهم جمعیت روستایی کشور کاسته و به سهم جمعیت نقاط شهری افزوده شده؛ به طوری که در دوره‌های مختلف سهم جمعیت شهرنشین از روستائین پیشی گرفته است. این روند تاکنون علی‌رغم کاسته شدن از شدت آن همچنان ادامه دارد؛ به طوری که در سال ۱۳۹۵ نرخ شهرنشینی به ۷۴ درصد افزایش یافته است.

با توجه به نتایج سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران می‌توان اذعان داشت که شتاب شهرنشینی در استان کرمان بسیار کندتر از نسبت شهرنشینی کشور، پیش رفته است. همان‌طور که ملاحظه می‌شود میزان شهرنشینی استان کرمان در سال ۱۳۶۵ معادل ۴۴/۷ درصد کل جمعیت بوده و در سرشماری سال ۱۳۹۵ به ۵۸/۷ درصد از کل جمعیت رسیده است؛ درحالی‌که سرشماری سال ۱۳۶۵ نشان می‌دهد که بیش از نیمی از جمعیت کشور، شهرنشین بوده‌اند. برآورد سال ۱۳۹۵ نیز حاکی از آن است که میزان شهرنشینی استان حدود ۱۵ واحد کمتر از میانگین کشوری می‌باشد.

جدول ۱۰۶- تغییرات جمعیت کشور و استان در فاصله سال‌های ۹۵-۱۳۶۵

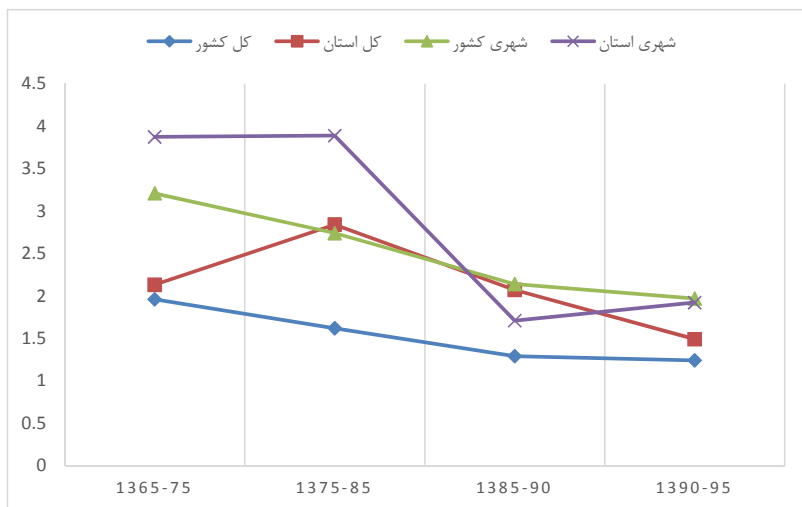
شرح	جمعیت کل				
	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
کشور	۶۰۰۵۵۴۸۸	۶۰۰۵۵۴۸۸	۷۰۴۹۵۷۸۲	۷۵۱۴۹۶۶۹	۷۹۹۲۶۲۱۰
استان	۲۰۰۴۳۲۸	۲۰۰۴۳۲۸	۲۶۵۲۴۱۳	۲۹۳۸۹۸۸	۳۱۶۴۷۱۸
سهم استان از کشور	۳/۲۸	۳/۳۴	۳/۷۶	۳/۹۱	۳/۹۶
شرح	متوسط رشد سالانه جمعیت (درصد)				
	۱۳۶۵-۷۵	۱۳۷۵-۸۵	۱۳۸۵-۹۰	۱۳۹۰-۹۵	۱۳۶۵-۹۵
کل کشور	۱/۹۶	۱/۶۲	۱/۲۹	۱/۲۴	۱/۶
کل استان	۲/۱۳	۲/۸۴	۲/۰۷	۱/۴۹	۲/۲۵

منبع: سرشماری عمومی نفوس و مسکن

جدول ۱۰۷- تغییرات جمعیت شهری و نرخ رشد کشور و استان در فاصله سال های ۹۵-۱۳۶۵

جمعیت شهری					شرح
۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	
۵۹۱۴۶۸۴۷	۵۳۶۴۶۶۶۱	۴۸۲۵۹۹۶۴	۳۶۸۱۷۷۸۹	۲۶۸۴۴۵۶۱	کشور
۱۸۵۸۵۸۷	۱۶۸۹۸۴۲	۱۵۵۲۵۱۹	۱۰۶۰۰۷۵	۷۲۴۸۹۴	استان
۳/۱۴	۳/۱۵	۳/۲۲	۲/۸۸	۲/۷۰	سهم استان از کشور
نسبت شهرنشینی					شرح
۷۴	۷۱/۳۹	۶۸/۴۶	۶۱/۳۱	۵۴/۲۹	
۵۸/۷	۵۷/۵	۵۸/۵	۵۲/۹	۴۴/۷	شهری استان
متوسط رشد سالانه جمعیت (درصد)					شرح
۱۳۶۵-۹۵	۱۳۹۰-۹۵	۱۳۸۵-۹۰	۱۳۷۵-۸۵	۱۳۶۵-۷۵	
۲/۶۴	۱/۹۷	۲/۱۴	۲/۷۴	۳/۲۱	شهری استان
۳/۲	۱/۹	۱/۷	۳/۹	۳/۹	

منبع: سرشماری عمومی نفوس و مسکن

نمودار ۳۱- تغییرات رشد سالانه جمعیت کل و شهری کشور و استان

مطابق با نمودار فوق از بررسی و مقایسه نرخ‌های رشد جمعیت شهری کل کشور و استان در سال‌های مختلف نیز این گونه برداشت می‌شود که نرخ رشد جمعیت شهری استان کرمان به استثنای دوره‌های ۹۰-۱۳۸۵ و ۹۵-۱۳۹۰، از متوسط کشور بیشتر بوده و مشابه با روند تجربه شده در کشور رو به کاهش بوده است. همچنین میزان آن طی دوره ۳۰ ساله ۹۵-۱۳۶۵ در استان کرمان معادل ۳/۲ درصد بوده و از متوسط رشد جمعیت شهری کشور (۲/۶۴ درصد) در دوره مشابه بیشتر بوده است.

۳-۵-۱-۱- بررسی تحولات جمعیتی کانون‌های شهری استان کرمان

در سرشماری سال ۱۳۷۵ استان کرمان متشکل از ۲۸ کانون شهری بوده است که طی دوره ۸۵-۱۳۷۵ با تشکیل ۲۹ کانون شهری اعم از منوجان، نگار، رودبار، دهج، اختیارآباد، نجف شهر، زنگی‌آباد، کشکوئیه، گلزار، فهرج، محمدآباد، ارزوئیه، نودژ، زیدآباد، یزدان شهر، پاریز، فاریاب، بهرمان، ریحان، امین شهر، نماشیر، کاظم‌آباد، محی‌آباد، درب بهشت، اندوهجرد، جبالبارز، مردهک، نظام شهر و هجدک، شمار شهرهای استان به ۵۷ شهر بالغ گردید.

در دوره پنج ساله ۹۰-۱۳۸۵ هفت روستای خورسند، جوزم، خاتون‌آباد، دوساری، لاله‌زار، هماشهر و صفائیه نیز به شهر تغییر وضعیت داده و در نهایت در سال ۱۳۹۰ شمار شهرهای استان به ۶۴ شهر ارتقاء یافته است. در نهایت در دوره پنج ساله ۹۵-۱۳۹۰ نیز با تشکیل هفت شهر گنبدکی، زهکلوت، بلوک، بلورد، دشتکار، خواجه شهر و هنزا شمار شهرهای استان به ۷۱ شهر رسیده است.

بر اساس جدول زیر که جمعیت شهرهای استان کرمان را از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵ به نمایش می‌گذارد، باید گفت که در تمامی سال‌ها پرجمعیت‌ترین شهر استان، شهر کرمان بوده که جمعیت آن از ۳۸۴۹۹۱ نفر در سال ۱۳۷۵ به ۵۳۷۷۱۸ نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده است.

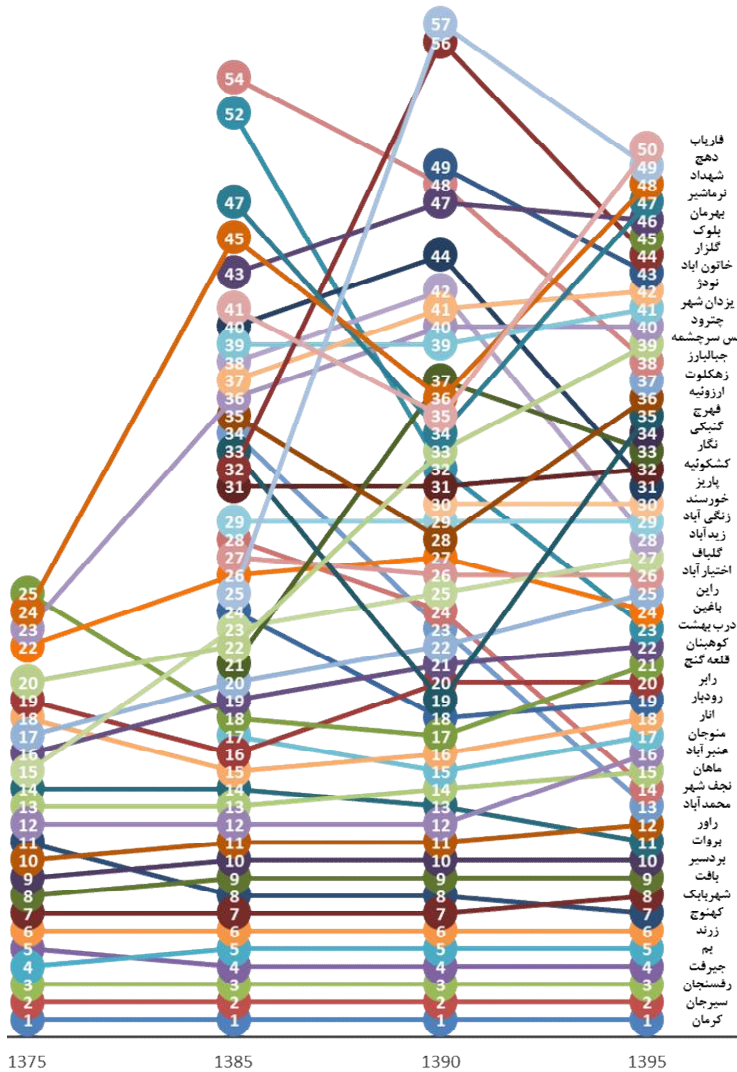
پس از کرمان، شهر سیرجان دومین شهر بزرگ استان است که جمعیت آن از ۱۳۵۰۲۴ نفر در سال ۱۳۷۵ به ۱۹۹۷۰۴ نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده است.

جدول ۱۰۸- جمعیت نقاط شهری استان در فاصله سال‌های ۹۵-۱۳۷۵

نام	۱۳۷۵		۱۳۸۵		۱۳۹۰		۱۳۹۵	
	رتبه	جمعیت	رتبه	جمعیت	رتبه	جمعیت	رتبه	جمعیت
کرمان	۱	۳۸۴۹۹۱	۱	۴۹۶۶۸۴	۱	۵۳۴۴۴۱	۱	۵۳۷۷۱۸
سیرجان	۲	۱۳۵۰۲۴	۲	۱۶۷۰۱۴	۲	۱۸۵۶۳۳	۲	۱۹۹۷۰۴
رفسنجان	۳	۹۸۲۵۷	۳	۱۳۶۳۸۸	۳	۱۵۱۴۲۰	۳	۱۶۱۹۰۹
جیرفت	۵	۵۹۲۰۱	۴	۹۵۰۳۱	۴	۱۱۱۰۳۴	۴	۱۳۰۴۲۹
بم	۴	۷۰۰۷۹	۵	۷۳۸۲۳	۵	۱۰۷۱۳۱	۵	۱۲۷۳۹۶
زرنند	۶	۴۱۳۳۴	۶	۵۴۷۴۵	۶	۵۷۷۴۹	۶	۶۰۳۷۰
کهنوج	۱۱	۲۲۵۵۸	۸	۳۸۵۷۱	۸	۴۳۹۷۷	۷	۵۲۶۲۴
شهربابک	۷	۳۱۶۰۴	۷	۴۳۹۱۶	۷	۴۵۲۵۶	۸	۵۱۶۲۰
بافت	۸	۲۷۹۲۰	۹	۳۵۰۰۸	۹	۳۳۱۰۷	۹	۳۴۵۱۷
بردسیر	۹	۲۶۰۴۰	۱۰	۳۱۸۰۱	۱۰	۳۱۸۷۰	۱۰	۳۵۱۵۲
بروات	۱۴	۱۳۸۵۷	۱۴	۱۵۳۸۸	۱۳	۱۸۶۳۳	۱۱	۲۲۶۶۱
راور	۱۰	۲۴۹۰۳	۱۱	۲۲۹۱۰	۱۱	۲۱۹۰۱	۱۲	۲۲۷۲۹
محمدآباد	-	-	۳۴	۵۷۷۳	۲۳	۹۶۶۴	۱۳	۲۰۷۲۰
نجف شهر	-	-	۲۸	۶۷۶۸	۲۴	۹۴۴۸	۱۴	۲۰۱۶۴
ماهان	۱۳	۱۵۵۰۰	۱۳	۱۶۷۸۷	۱۴	۱۷۱۷۸	۱۵	۱۹۴۲۳
عنبرآباد	۱۲	۱۵۵۸۹	۱۲	۱۸۵۹۰	۱۲	۱۸۷۳۱	۱۶	۱۸۱۸۵
منوجان	-	-	۱۷	۱۲۱۱۰	۱۵	۱۴۲۸۶	۱۷	۱۵۶۳۴
انار	۱۸	۱۰۲۰۴	۱۵	۱۲۷۹۱	۱۶	۱۳۰۸۹	۱۸	۱۵۵۳۲
رودبار	-	-	۲۴	۸۷۷۵	۱۸	۱۲۲۲۳	۱۹	۱۴۷۴۷
رابر	۱۹	۹۸۳۷	۱۶	۱۲۳۸۶	۲۰	۱۱۶۵۷	۲۰	۱۳۲۶۳
قلعه گنج	۲۵	۴۶۶۵	۱۸	۱۱۵۶۰	۱۷	۱۲۶۶۳	۲۱	۱۳۱۶۹
کوهبنان	۱۶	۱۰۷۲۱	۱۹	۱۰۱۱۲	۲۱	۱۱۰۹۳	۲۲	۱۰۷۶۱
درب بهشت	-	-	۵۲	۳۴۵۶	۳۲	۶۵۳۸	۲۳	۱۰۶۷۰
باغین	۲۲	۵۵۲۰	۲۶	۷۶۱۶	۲۷	۸۱۷۶	۲۴	۱۰۴۰۷
راین	۱۷	۱۰۳۰۳	۲۰	۹۶۲۳	۲۲	۱۱۰۰۶	۲۵	۱۰۲۸۶
اختیارآباد	-	-	۲۷	۷۵۱۳	۲۶	۸۷۴۶	۲۶	۹۸۴۰
گلباف	۱۵	۱۱۳۳۷	۲۳	۸۳۴۱	۲۵	۸۸۲۸	۲۷	۹۲۰۵
زیدآباد	-	-	۳۸	۵۳۱۴	۴۲	۵۲۶۰	۲۸	۹۱۱۲
زنگی آباد	-	-	۲۹	۶۶۶۶	۲۹	۶۸۲۳	۲۹	۸۵۶۸
خووسند	-	-	-	-	۳۰	۶۶۷۲	۳۰	۸۲۵۲
پاریز	-	-	۴۰	۴۵۲۷	۴۴	۴۹۰۲	۳۱	۸۰۰۵
کشکونه	-	-	۳۱	۶۱۵۰	۳۱	۶۶۱۰	۳۲	۷۶۴۴
نگار	-	-	۲۱	۹۲۹۱	۳۷	۵۷۳۱	۳۳	۷۶۰۰
گنبدکی	-	-	-	-	-	-	۳۴	۷۲۱۰
فهرج	-	-	۳۳	۶۱۰۵	۱۹	۱۱۹۳۹	۳۵	۶۸۷۶
ارزویه	-	-	۳۵	۵۶۶۸	۲۸	۷۵۵۵	۳۶	۶۸۶۸
زهکلو	-	-	-	-	-	-	۳۷	۶۸۳۵
جبالبارز	-	-	۵۴	۲۶۳۹	۴۸	۴۴۱۶	۳۸	۶۷۵۰
مس سرچشمه	۲۰	۹۰۷۰	۲۲	۸۴۵۱	۳۳	۶۴۰۶	۳۹	۵۹۶۷
چترود	۲۳	۴۹۱۳	۳۶	۵۶۶۰	۴۰	۵۳۴۴	۴۰	۵۸۶۰

۱۳۹۵		۱۳۹۰		۱۳۸۵		۱۳۷۵		نام
جمعیت	رتبه	جمعیت	رتبه	جمعیت	رتبه	جمعیت	رتبه	
۵۶۰۷	۴۱	۵۴۴۲	۳۹	۵۰۳۷	۳۹	-	-	یزدان شهر
۵۵۶۲	۴۲	۵۲۸۴	۴۱	۵۵۱۰	۳۷	-	-	نودژ
۵۴۷۱	۴۳	۴۲۰۱	۴۹	-	-	-	-	خاتون آباد
۵۴۴۵	۴۴	۳۴۱۱	۵۶	۶۱۳۱	۳۲	-	-	گلزار
۵۳۰۴	۴۵	-	-	-	-	-	-	بلوک
۵۲۶۵	۴۶	۴۵۲۸	۴۷	۴۴۰۵	۴۳	-	-	بهرمان
۵۲۲۲	۴۷	۶۱۶۷	۳۴	۳۹۶۶	۴۷	-	-	نرماشیر
۵۲۱۷	۴۸	۵۹۴۲	۳۶	۴۰۹۷	۴۵	۴۸۰۰	۲۴	شهداد
۵۰۴۵	۴۹	۳۳۶۶	۵۷	۷۷۵۶	۲۵	-	-	دهج
۴۸۶۳	۵۰	۶۰۲۵	۳۵	۴۵۰۸	۴۱	-	-	فاریاب
۴۵۸۰	۵۱	۴۷۹۱	۴۵	۴۳۶۰	۴۴	-	-	ریحان
۴۵۴۳	۵۲	۵۵۵۵	۳۸	۶۵۰۳	۳۰	۶۰۷۸	۲۱	کیانشهر
۴۵۱۷	۵۳	۴۰۳۴	۵۰	۴۴۱۷	۴۲	۳۶۵۵	۲۷	یزنجان
۴۴۲۹	۵۴	۲۹۴۵	۵۸	-	-	-	-	لاله زار
۴۴۱۳	۵۵	۴۵۵۵	۴۶	۴۰۴۴	۴۶	-	-	امین شهر
۴۱۳۰	۵۶	۳۷۶۲	۵۲	-	-	-	-	دوساری
۴۰۶۰	۵۷	۳۶۴۵	۵۴	۳۶۱۲	۴۹	-	-	کاظم آباد
۴۰۴۱	۵۸	۳۵۸۹	۵۵	۲۸۵۳	۵۳	-	-	اندوهجرد
۳۹۳۰	۵۹	۳۷۱۹	۵۳	۳۴۹۳	۵۱	-	-	محمی آباد
۳۶۰۷	۶۰	۳۹۳۷	۵۱	۳۸۳۰	۴۸	۳۸۵۵	۲۶	جویار
۳۵۳۴	۶۱	-	-	-	-	-	-	بلورد
۳۴۳۶	۶۲	۴۹۲۹	۴۳	-	-	-	-	جوزم
۳۳۱۱	۶۳	۲۸۰۰	۶۰	-	-	-	-	هماشهر
۳۲۳۴	۶۴	-	-	-	-	-	-	دشتکار
۲۸۷۰	۶۵	۲۹۰۴	۵۹	۱۹۱۲	۵۵	-	-	مردهک
۲۶۲۸	۶۶	۲۱۵۳	۶۲	۳۵۸۲	۵۰	۲۷۷۰	۲۸	ختانوک
۲۴۷۸	۶۷	-	-	-	-	-	-	خواجه شهر
۲۴۷۸	۶۸	۲۲۳۳	۶۱	-	-	-	-	صفاییه
۲۴۲۶	۶۹	۲۰۴۹	۶۳	۱۷۵۷	۵۶	-	-	نظام شهر
۱۴۵۲	۷۰	-	-	-	-	-	-	هترا
۱۰۰۷	۷۱	۷۵۰	۶۴	۹۳۸	۵۷	-	-	هجدک

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵، ۱۳۹۰، ۱۳۹۵

نمودار ۳۲- تغییرات رتبه جمعیتی شهرهای استان طی دوره ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵

نمودار فوق تنها رتبه جمعیتی ۵۰ شهر نخست استان را در سال ۱۳۹۵ نشان می‌دهد که بررسی رتبه جمعیتی شهرهای استان نشان دهنده ثبات نسبی رتبه جمعیتی شهرهای پرجمعیت‌تر استان در قیاس با شهرهای کوچک است؛ به نحوی که رتبه جمعیتی شهرهای نخست تا هفتم طی دوره ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵ ثابت مانده و به علت تبدیل بسیاری از نقاط روستایی به نقاط شهری، رتبه جمعیتی دیگر شهرهای استان (شهرهای با رتبه جمعیتی پایین)

دستخوش تغییرات گسترده‌ای شده است که از جمله آن‌ها باید به شهرهای مس سرچشمه، محمدآباد، دهج، شهداد، کوهبنان، گلباف و... اشاره کرد.

۳-۵-۱-۲- وضعیت نخست شهری در استان کرمان

وضعیت نخست شهری یک منطقه می‌تواند وضعیت توسعه را تحت‌الشعاع قرار دهد و به طور نامتناسبی نسبت به دیگر شهرها بزرگ‌تر است. مروری بر روش‌ها و شاخص‌های بررسی میزان نخست‌شهری بیانگر آن است که تاکنون چندین شاخص برای این موضوع بیان شده است؛ که شاخص چهار شهر مهتا یک از مهم‌ترین این روش‌ها است. شاخص مهتا در سال ۱۹۶۴ بهترین روش را برای نخست‌شهری، نسبت اندازه‌ی شهر نخست به چهار شهر اول پیشنهاد کرد. بعدها ریچاردسون شاخص چهار شهر را با معیارهای قاعده‌ی رتبه - اندازه تطبیق داد؛ بدین صورت که اگر بر اساس قاعده‌ی رتبه - اندازه‌ی شهری، اندازه مطلوب شهرها در نظام شهری این گونه باشد که شهر اول دو برابر شهر دوم، سه برابر شهر سوم و چهار برابر شهر چهارم باشد؛ بنابراین نسبت شهر اول به مجموع چهار شهر نخست نظام شهری باید برابر ۰/۴۸ باشد (حکمت نیا و موسوی، ۱۳۸۵).

$$\frac{P_1}{P_1 + P_2 + P_3 + P_4}$$

مقادیر به دست آمده برای شاخص مهتا در استان کرمان طی دوره ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵ از رقم ۰/۵۶ در سال ۱۳۷۵ به ۰/۵۲ در سال ۱۳۹۵ رسیده است. بر اساس جدول ارائه شده تا قبل از سال ۱۳۹۵ میزان شاخص چهار شهر مهتا همواره بیشتر از ۰/۵۴ بوده که نشان دهنده وضعیت برتری شهر کرمان نسبت به سه شهر نخست استان در نظام شهری استان مشهود بوده است. اما با کاهش میزان این شاخص به ۰/۵۲ در سال ۱۳۹۵، شاخص چهار شهر مهتا نشان دهنده وضعیت برتری مطلوب شهر کرمان در نظام شهری استان بوده است.

جدول ۱۰۹- روند تغییرات شاخص نخست شهری در استان کرمان

شرح	جمعیت شهر نخست	جمعیت شهرهای نخست، دوم، سوم و چهارم	شاخص نخست شهری
نخست شهری ۱۳۷۵	۳۸۴۹۹۱	۶۸۸۳۵۱	۰/۵۶
نخست شهری ۱۳۸۵	۴۹۶۶۸۴	۸۹۵۱۱۷	۰/۵۵
نخست شهری ۱۳۹۰	۵۳۴۴۴۱	۹۸۲۵۱۸	۰/۵۴
نخست شهری ۱۳۹۵	۵۳۷۷۱۸	۱۰۲۹۷۶۰	۰/۵۲

۳-۱-۵-۳- بررسی وضعیت ساختار سلسله‌مراتبی کانون‌های شهری استان

امروزه شهرهایی که جریانات فضایی را به خود جذب می‌کنند و به کانون‌های سکونتی حائز اهمیت تبدیل می‌شوند، با ارائه فرصت‌های اقتصادی، اجتماعی، تحصیلی و ... منجر به جذب بیشتر جمعیت می‌گردند. از این رو شناخت سلسله‌مراتب جمعیتی شهرها می‌تواند تصویری از سلسله‌مراتب اهمیت و تأثیرگذاری آن‌ها ارائه دهد. امری که پیش‌نیاز تعیین اندازه‌ی بهینه‌ی شهرها و اتخاذ راهبردهای برنامه‌ریزانه در این راستا است. بر اساس اطلاعات سرشماری‌های نفوس و مسکن انجام‌شده در کشور در دوره‌ی سال‌های ۱۳۹۵-۱۳۷۵، وضعیت ساختار سلسله‌مراتبی استان کرمان در هر رده در قالب جدول زیر نشان داده شده است.

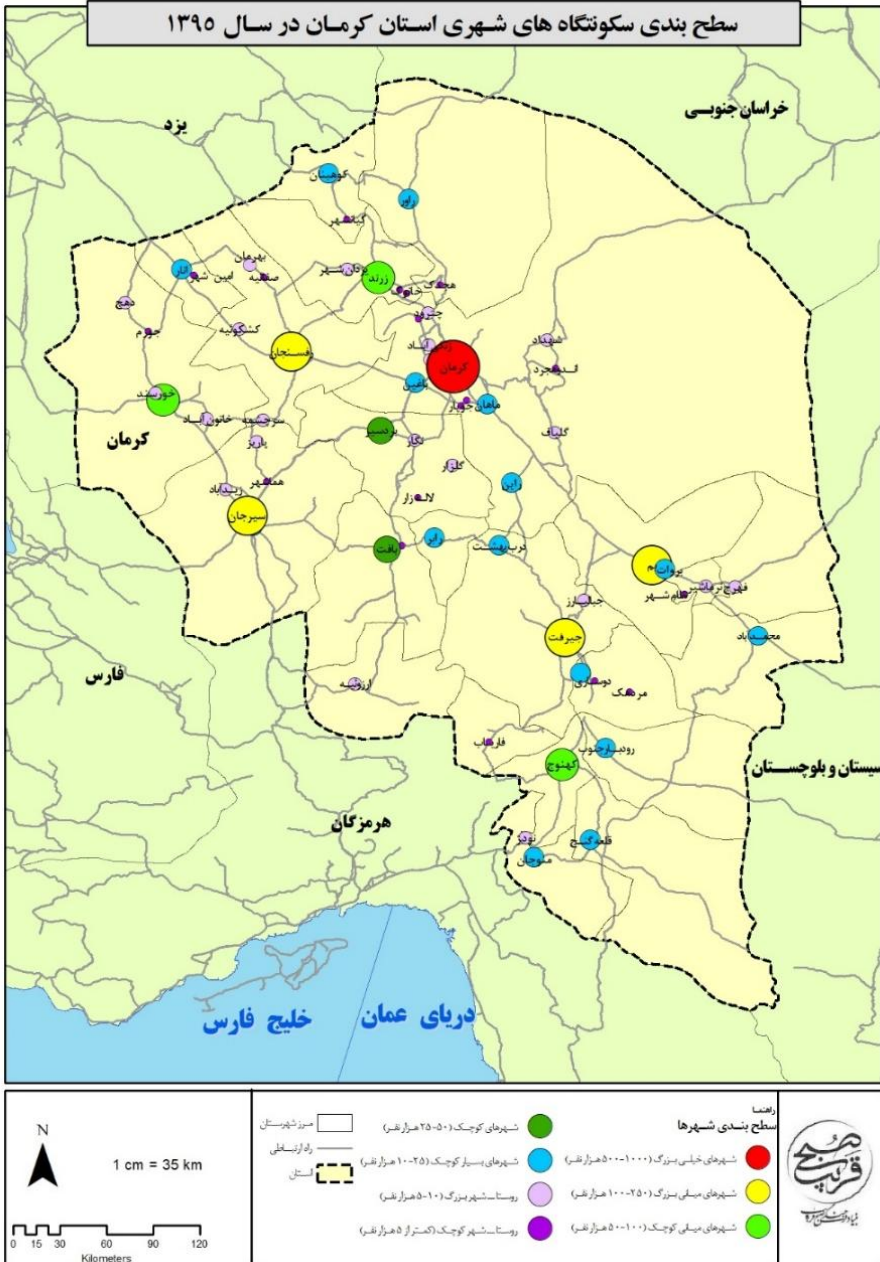
بررسی چگونگی توزیع تعداد شهرها در طبقات جمعیتی نشان می‌دهد که در سال ۱۳۷۵، تعداد نقاط شهری استان کرمان برابر با ۲۸ نقطه شهری بوده است که از این تعداد، ۱۹ شهر با فراوانی ۷۶ درصد، تنها جمعیتی معادل ۱۸ درصد از جمعیت شهری استان را در خود جای داده‌اند و این در حالی است که چهار شهر کرمان، سیرجان، رفسنجان و بم ۶۵ درصد جمعیت شهری استان را در بر گرفته‌اند. طی دوره ۸۵-۱۳۷۵ با تبدیل ۲۹ نقطه روستایی به نقطه شهری تعداد شهرهای استان دو برابر شده است. در این سال دو شهر سیرجان و رفسنجان (بین ۱۰۰ تا ۲۵۰ هزار نفر) و کرمان (بین ۲۵۰ تا ۵۰۰ هزار نفر) هریک به ترتیب ۲۰ و ۳۳ درصد از کل جمعیت شهری استان را در خود جای داده‌اند. به عبارتی ۵۳ درصد از جمعیت شهری استان تنها در سه شهر سکونت دارند و ۴۷ درصد باقی‌مانده در ۵۴ نقطه شهری دیگر مستقرند. این وضعیت از تعدد شهرهای کوچک و کم جمعیت در پهنه استان حکایت دارد؛ به طوری که افزایش تعداد نقاط شهری کمتر از ۵ هزار نفر سبب شده سهم ناچیزی از جمعیت ساکن در نقاط شهری در تعداد قابل توجهی از سکونتگاه‌های شهری مستقر باشند؛ چرا که در این سال ۳۸ نقطه شهری استان، جمعیتی کمتر از ۱۰ هزار نفر داشته‌اند و به این ترتیب باید گفت ۶۷ درصد شهرهای استان در زمره روستا-شهرها محسوب می‌شوند و جمعیتی کمتر از ۱۵ درصد از جمعیت شهری استان را در خود جای داده‌اند. در سال ۱۳۹۰ تعداد شهرهای استان کرمان به ۶۴ شهر رسیده است. از این تعداد، مطابق روال گذشته بیشترین تعداد شهرها به رده جمعیتی زیر ۲۵ هزار نفر تعلق دارد؛ بطوریکه ۵۴ شهر با فراوانی ۸۴ درصد تنها ۲۳ درصد از مجموع جمعیت شهرنشین را به خود اختصاص داده را در بر می‌گیرد. در این سال افزایش جمعیت شهر کرمان و ارتقاء آن به طبقه جمعیتی ۱۰۰۰-۵۰۰۰ هزار نفر، خالی شدن طبقه جمعیتی شهرهای بزرگ (۵۰۰-۲۵۰ هزار نفر) را در نظام شهری استان کرمان به دنبال داشته است. همچنین افزایش جمعیت دو شهر جیرفت و بم و ارتقاء آن‌ها به شهرهای ۲۵۰-۱۰۰ هزار نفر سبب شده که تنها شهر زرنند در طبقه جمعیتی ۱۰۰-۵۰ هزار نفر قرار گیرد. مهم‌ترین تغییری که در سال ۱۳۹۵ نسبت به ۱۳۹۰ به وقوع پیوست، افزایش شمار شهرهای استان از ۶۴ شهر به ۷۱ شهر در نتیجه تبدیل هفت نقطه روستایی استان به سکونت‌گاه‌های

شهری بوده است. در این سال نیز همچون سال قبل هیچ یک از شهرهای استان در طبقه جمعیتی ۲۵۰ تا ۵۰۰ هزار نفر قرار نگرفته و همچنان چهار شهر سیرجان، رفسنجان، جیرفت و بم در طبقه ۱۰۰ تا ۲۵۰ هزار نفر جمعیت قرار دارند و با ارتقاء جمعیت دو شهر کهنوج و شهرابک، شمار شهرهای واقع در طبقه جمعیتی ۱۰۰-۵۰ هزار نفر به سه شهر ارتقاء یافته است. از آنجا که هفت نقطه شهری اضافه شده در این سال جمعیتی کمتر از ۱۰ هزار نفر داشته‌اند، بر تعداد و جمعیت روستا-شهرهای استان افزوده شده است. به این ترتیب ۴۶ شهر با فراوانی ۶۵ درصد که تنها ۱۳ درصد از جمعیت شهرنشین استان را در خود جای داده‌اند، به طبقه جمعیتی کمتر از ۱۰ هزار نفر جمعیت تعلق دارند. شهر کرمان نیز به عنوان تنها شهر دارای جمعیت ۱۰۰۰ تا ۵۰۰ هزار نفر به عنوان مرکز استان از سال ۱۳۹۰ تاکنون در زمره شهرهای بسیار بزرگ به حساب آمده است.

جدول ۱۱۰- روند تغییرات سطوح جمعیتی نقاط شهری استان طی سال‌های ۹۵-۱۳۷۵

سال	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
شهرهای بسیار بزرگ (۱۰۰۰-۵۰۰ هزار نفر)	-	-	کرمان	کرمان
شهرهای بزرگ (۵۰۰-۲۵۰ هزار نفر)	کرمان	کرمان	-	-
شهرهای میانی بزرگ (۲۵۰-۱۰۰ هزار نفر)	سیرجان	سیرجان، رفسنجان	سیرجان، رفسنجان، جیرفت، بم	سیرجان، رفسنجان، جیرفت، بم
شهرهای میانی کوچک (۱۰۰-۵۰ هزار نفر)	رفسنجان، بم، جیرفت	جیرفت، بم، زرد	زرد	زرد، کهنوج، شهرابک
شهرهای کوچک (۵۰-۲۵ هزار نفر)	زرد، شهرابک، بافت، بردسیر	شهرابک، کهنوج، بافت، بردسیر	شهرابک، کهنوج، بافت، بردسیر	بافت، بردسیر
شهرهای بسیار کوچک (۲۵-۱۰ هزار نفر)	راور، کهنوج، عنبرآباد، ماهان، بروت، گلپاف، کوهپان، راین، انار	راور، عنبرآباد، ماهان، بروت، انار، رابر، منوجان، قلعه گنج، کوهپان	راور، عنبرآباد، پروات، ماهان، منوجان، انار، قلعه گنج، رودبار، فهرج، رابر، کوهپان، راین	بروات، راور، محمدآباد، نجف شهر، ماهان، عنبرآباد، منوجان، انار، رودبار، رابر، قلعه گنج، کوهپان، درب بهشت، باغین، راین
روستا - شهر بزرگ (۱۰-۵ هزار نفر)	راور، مس، کیهان شهر، باغین	راین، نگار، مس سرچشمه، گلپاف، رودبار، دهج، باغین، اختیارآباد، نجف شهر، زنگی آباد، کیانشهر، کشکوتیه، گلزار، فهرج، محمدآباد، ارزونیه، چترود، نودژ، زیدآباد، یزدان شهر	محمدآباد، نجف شهر، گلپاف، اختیارآباد، باغین، ارزونیه، زنگی آباد، خورسند، کشکوتیه، درب بهشت، مس سرچشمه، نرماشیر، فاریاب، شهداد، نگار، کیانشهر، یزدان شهر، چترود، نودژ، زیدآباد	اختیارآباد، گلپاف، زنگی آباد، خورسند، پاریز، کشکوتیه، نگار، گنبدکی، فهرج، ارزونیه، زهکولت، جبالبارز، مس سرچشمه، چترود، یزدان شهر، نودژ، خاتون اباد، گلزار، بلوک، بهرام، نرماشیر، شهداد، دهج
روستا - شهر کوچک (کمتر از ۵ هزار نفر)	چترود، شهداد، قلعه گنج، جوپار، یزنجان، خانوک	پاریز، فاریاب، یزنجان، بهرام، ریحان، شهداد، امین شهر، نرماشیر، جوپار، کاظم آباد، خانوک، محی آباد، درب بهشت، اندوهجرد، جبالبارز، مردهک، نظام شهر، هجدک	جوزم، پاریز، ریحان، امین شهر، بهرام، جبالبارز، خاتون اباد، یزنجان، جوپار، دوساری، محی آباد، کاظم آباد، اندوهجرد، گلزار، دهج، لاله‌زار، مردهک، هماشهر، صفائیه، خانوک، نظام شهر، هجدک	فاریاب، ریحان، کیانشهر، یزنجان، لاله‌زار، امین شهر، دوساری، کاظم آباد، اندوهجرد، محی آباد، جوپار، بلورد، جوزم، هماشهر، دشتکار، مردهک، خانوک، خواجو شهر، صفائیه، نظام شهر، هنزا، هجدک

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵، ۱۳۹۰، ۱۳۹۵

نقشه ۱۵- سطح بندی سکونتگاه های شهری استان کرمان

به طور کلی می‌توان بر اساس طبقات جمعیتی شهرها، الگوی نامتوازن شبکه شهری استان کرمان را به لحاظ جمعیت مشاهده نمود؛ به طوری که در حدود ۸۶ درصد از شهرهای استان که جمعیتی کمتر از ۲۵ هزار نفر داشته‌اند، تنها ۲۶ درصد از جمعیت شهری استان را در سال ۱۳۹۵ در خود جای داده‌اند و در مقابل تنها شهر کرمان ۳۰ درصد از جمعیت شهری را به خود اختصاص داده است. این مهم حاکی از عدم تعادل و توازن در نحوه توزیع جمعیت در سلسله مراتب نظام شهری استان است. بر اساس آنچه گفته شد بررسی وضعیت توزیع جمعیت شهری در سلسله مراتب اندازه شهری بیانگر دو موضوع مهم به شرح زیر است:

- بررسی شاخص نخست شهری در سطح استان کرمان نشان از برتری مطلوب شهر کرمان نسبت به سه شهر نخست استان دارد، چراکه شهر کرمان به عنوان مرکز استان کرمان با داشتن جمعیتی معادل ۵۳۷۷۱۸ نفر در سال ۱۳۹۵، به طور متوسط حدود نیمی از جمعیت سه شهر سیرجان، رفسنجان و جیرفت را در سال ۱۳۹۵ در خود جای داده است که در وضعیت تعادل قرار دارد.
- از نظر سلسله مراتب اندازه شهرها، نظام سکونت گاهی استان دارای عدم توازن و تعادل در توزیع اندازه شهری است؛ چراکه به علت خالی بودن طبقه جمعیتی شهرهای بزرگ (۵۰۰-۲۵۰ هزار نفر)، شکاف جمعیتی در میان نظام شهری استان کاملاً مشهود است. همچنین چهار سیرجان، رفسنجان، جیرفت و بم که در طبقه جمعیتی ۱۰۰ تا ۲۵۰ هزار نفر قرار داشته‌اند، ۳۳ درصد و شهر کرمان نیز ۳۰ درصد از جمعیت شهری استان را در خود جای داده‌اند.

۳-۵-۱-۴- الگوی استقرار سکونتگاه‌های شهری استان

استقرار و پیدایش یک شهر بیش از هر چیز تابع شرایط محیطی و موقعیت جغرافیایی و سپس عوامل اقتصادی و اجتماعی است. زیرا عوارض و پدیده‌های طبیعی در مکان‌گزینی، پراکندگی، حوزه نفوذ، توسعه فیزیکی، مورفولوژی شهری و امثال آن‌ها اثر قاطعی دارند و به عنوان یک عامل مؤثر عمل می‌کند.

استان کرمان سرزمینی مرتفع و کوهستانی است به طوری که در محدوده کویر لوت و چاله جازموریان با ارتفاع کمتر از ۲۰۰ متر از سطح دریا و ارتفاعات کوهستان، هزار، چوپار و الله‌زار با ارتفاع بیش از ۴۴۶۵ متر از سطح دریا، اختلاف ارتفاع ۴۲۶۵ متری را شاهد هستیم. تفاوت‌های زیاد توپوگرافی تنوع شرایط اقلیمی و شرایط اکولوژیکی زیادی را در استان شکل داده است.

ارتفاعات استان کرمان دنباله رشته کوه‌های مرکزی ایران است که از منطقه آذربایجان به طرف بلوچستان کشیده شده است که متأثر از زمین‌شناسی منطقه می‌باشد. رشته کوه‌های استان کرمان در دو محور موازی شمال غربی-جنوب شرقی امتداد یافته‌اند. رشته کوه‌های کوهبنان که ادامه ارتفاعات جندق و بیابانک می‌باشند در محوری شمال غربی- جنوب شرقی تا کرمان و بم گسترش یافته‌اند و این رشته کوه‌ها بزرگ‌ترین حائل و حدفاصل محدوده‌های کویری با مناطق مرکزی و غربی استان است.

دسته دیگر از ارتفاعات استان کرمان به موازات رشته کوه‌های کوهبنان از یزد تا کرمان و امتداد آن تا چاله جازموریان ادامه دارد و مرتفع‌ترین ناهمواری‌های استان را در خود جای داده است. به طور کلی سه رشته عمده به شرح زیر از شمال غربی به جنوب شرقی کشیده شده است و دشت‌های وسیع استان را از یکدیگر جدا می‌سازد:

۱- رشته کوه‌هایی که از منطقه زرنند در حاشیه کویر لوت به سمت کرمان، شهداد و بم ادامه دارد که بزرگ‌ترین حائل بین مناطق کویر با سایر نقاط استان است. بلندترین ارتفاعات این سلسله کوه‌ها عبارت‌اند از، کوه کوهبنان با ارتفاع ۳۶۵۸ متر و کوه‌های سیمک به ارتفاع ۳۱۴۲ متر و کوه پلوار به ارتفاع ۴۲۳۳ متر از سطح دریا.

۲- رشته کوه‌هایی که از شمال غرب به جنوب شرقی منطقه کشیده شده و رفسنجان را از منطقه شهر بابک و هرات و مروست جدا می‌سازد و بلندترین ارتفاعات آن کوه مدوار به ارتفاع ۳۶۰۰ متر و کوه شهر بابک به ارتفاع ۳۴۷۲ متر از سطح دریا می‌باشد.

۳- رشته کوه‌های جنوبی کرمان از مناطق جنوبی رفسنجان شروع شده و به طرف جنوب شرقی کشیده می‌شود و مناطق کرمان، سیرجان، بافت و جیرفت را شامل می‌شود.

جدول ۱۱۱- طبقه‌بندی شهرهای استان بر اساس ویژگی‌های طبیعی و دسترسی به راه‌ها

شرح	روستا - شهر کوچک (کمتر از ۵ هزار نفر)	روستا - شهر بزرگ (۱۰-۵ هزار نفر)	شهرهای بسیار کوچک (۱۰-۲۵ هزار نفر)	شهرهای کوچک (۲۵-۵۰ هزار نفر)	شهرهای میانی کوچک (۵۰-۱۰۰ هزار نفر)	شهرهای میانی بزرگ (۱۰۰-۲۵۰ هزار نفر)	شهرهای خیلی بزرگ (۵۰۰-۱۰۰۰ هزار نفر)	جمع کل
کمتر از ۱۰۰ متر		۲	۳					۵
بین ۱۰۰ تا ۵۰۰ متر	۵	۲	۳		۱	۱		۱۲
بین ۵۰۰ تا ۱۰۰۰ متر	۲	۳	۲			۱		۸
بین ۱۰۰۰ تا ۱۵۰۰ متر	۱۰	۱۳	۶	۲	۲	۲	۱	۳۶
بین ۱۵۰۰ تا ۲۵۰۰ متر	۱	۱	۱					۳
جمع کل تعداد شهرها	۱۸	۲۱	۱۵	۲	۳	۴	۱	۶۴
کمتر از ۱۰۰ متر		۱۰۷۷۹	۴۳۵۰					۵۴۳۲۹
بین ۱۰۰ تا ۵۰۰ متر	۱۸۳۳۰	۱۲۰۹۸	۶۱۶۶۶		۵۲۶۲۴	۱۳۰۴۲۹		۲۷۵۱۴۷
بین ۵۰۰ تا ۱۰۰۰ متر	۶۸۹۱	۱۹۷۷۷	۳۸۲۶۱			۱۲۷۳۲۶		۱۹۲۳۲۵
بین ۱۰۰۰ تا ۱۵۰۰ متر	۳۵۶۱۹	۹۴۷۶۰	۸۴۳۰۴	۵۹۶۶۹	۱۱۱۹۹۰	۳۶۱۶۱۳	۵۳۷۷۱۸	۱۲۸۵۶۷۳
بین ۱۵۰۰ تا ۲۵۰۰ متر	۴۴۲۹	۵۹۶۷۰	۱۰۶۷۰					۲۱۰۶۶
جمعیت کل	۶۵۲۶۹	۱۴۳۳۸۱	۲۳۸۴۵۱	۵۹۶۶۹	۱۶۴۶۱۴	۶۱۹۴۳۸	۵۳۷۷۱۸	۱۸۲۸۵۴۰
کمتر از ۱ درصد	۸	۱۲	۱۱		۳	۴	۱	۳۹
بین ۱ تا ۲/۵ درصد	۵	۵	۲	۱				۱۳
بین ۲/۵ تا ۵ درصد	۵	۴	۳	۱				۱۲
جمع کل تعداد شهرها	۱۸	۲۱	۱۵	۲	۳	۴	۱	۶۴
کمتر از ۱ درصد	۲۸۵۵۱	۸۲۶۳۶	۱۸۴۸۰۹		۱۶۴۶۱۴	۶۱۹۴۳۸	۵۳۷۷۱۸	۱۶۱۷۷۶۶
بین ۱ تا ۲/۵ درصد	۱۹۲۸۸	۳۴۹۷۸	۲۹۷۰۹	۲۵۱۵۲				۱۰۹۱۲۷
بین ۲/۵ تا ۵ درصد	۱۷۴۳۰	۲۵۷۶۷	۲۳۹۲۳	۳۴۵۱۷				۱۰۱۶۴۷
جمعیت کل	۶۵۲۶۹	۱۴۳۳۸۱	۲۳۸۴۵۱	۵۹۶۶۹	۱۶۴۶۱۴	۶۱۹۴۳۸	۵۳۷۷۱۸	۱۸۲۸۵۴۰
در فاصله ۱۰ کیلومتری بزرگراه	۱۰	۱۱	۷	۲	۳	۴	۱	۳۸
در فاصله ۱۰ کیلومتری راه اصلی	۳	۲	۴					۹
در فاصله ۱۰ کیلومتری راه فرعی	۵	۸	۴					۱۷
جمع کل تعداد شهرها	۱۸	۲۱	۱۵	۲	۳	۴	۱	۶۴
در فاصله ۱۰ کیلومتری بزرگراه	۳۷۶۰۲	۸۰۲۸۶	۱۱۷۲۳۳	۵۹۶۶۹	۱۶۴۶۱۴	۶۱۹۴۳۸	۵۳۷۷۱۸	۱۶۱۶۵۶۰
در فاصله ۱۰ کیلومتری راه اصلی	۸۹۸۶	۱۶۰۸۱	۷۱۳۶۵					۹۶۴۳۲
در فاصله ۱۰ کیلومتری راه فرعی	۱۸۶۸۱	۴۷۰۱۴	۴۹۸۵۳					۱۱۵۵۴۸
جمعیت کل	۶۵۲۶۹	۱۴۳۳۸۱	۲۳۸۴۵۱	۵۹۶۶۹	۱۶۴۶۱۴	۶۱۹۴۳۸	۵۳۷۷۱۸	۱۸۲۸۵۴۰

۳-۵-۲- نظام روستانشینی

جمعیت روستانشینی در سال‌های اخیر، همواره سهم کمتری از کل جمعیت کشور را داشته است و به طور متناوب این سهم کمتر شده است. طبق سرشماری عمومی نفوس و مسکن، رشد جمعیت روستایی کشور تنها در دهه ۷۵-۱۳۶۵ نرخ مثبت ۰/۳ را تجربه کرده است و سایر دوره سرشماری با رشد منفی روبه رو بوده است. در طول این دوره نسبت روستانشینی در کشور از ۴۵/۲ به ۲۶ درصد کاهش یافته و مطابق سرشماری سال ۱۳۹۵

تنها ۲۰/۷ میلیون نفر از جمعیت ۷۹/۹ میلیون نفری کشور را ساکنان روستایی شامل می‌شود. به عبارت دیگر در بازه زمانی مورد مطالعه با وجود افزایش ۱/۶ برابری جمعیت کل کشور، جمعیت روستایی حدوداً هشت درصد کاهش یافته است و از سهم آن نسبت به جمعیت کل کشور حدود ۲۰ درصد کاسته شده است. بنابراین روند حاکم بر کل کشور در طی سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵، کاهش جمعیت روستایی در مقابل افزایش جمعیت کل کشور و در نتیجه کاهش چشمگیر سهم جمعیت روستانشین نسبت به جمعیت کل است.

برخلاف روند حاکم در کشور، تعداد جمعیت روستایی استان کرمان در چند دهه اخیر، همواره روندی افزایشی داشته است؛ به نحوی که در ۳۰ سال گذشته جمعیت روستایی استان از ۸۹۳۰۹۴ نفر در سال ۱۳۶۵ به ۱۳۰۲۵۵۷ نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده که افزایش مطلق آن حدود ۲۳۴۵۴۹ نفر بوده است و متوسط رشد سالانه برابر ۱/۲۷ درصد را در طی دوره مذکور نشان می‌دهد که از نرخ رشد جمعیت روستایی سالانه کشور (۲۸- درصد) در همین دوره بالاتر است.

بر اساس آنچه گفته شد در دوره مطالعاتی ۹۵-۱۳۶۵ همواره به سهم جمعیت روستایی استان از کل جمعیت روستایی کشور افزوده شده است؛ به گونه‌ای که در سال ۱۳۶۵ استان کرمان معادل ۳/۹۵ درصد از جمعیت روستایی کشور را به خود اختصاص داده است و با افزایش حجم جمعیت روستایی استان در سال ۱۳۹۵ سهم آن در کل جمعیت روستایی کشور به ۶/۲۷ درصد ارتقاء یافته است.

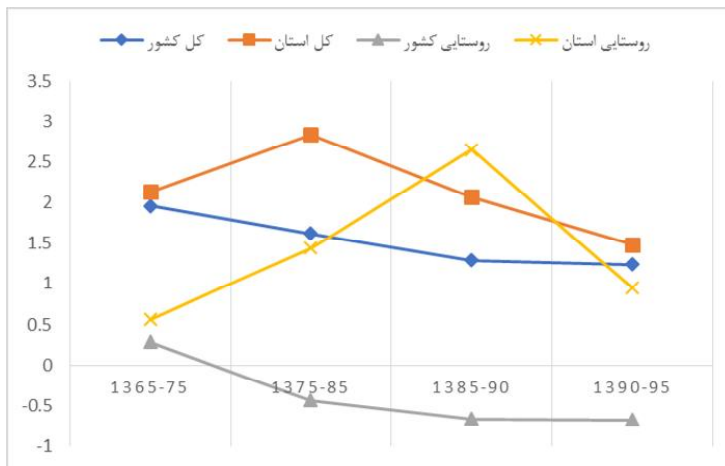
در ارتباط با نرخ رشد جمعیت روستایی کشور می‌بایستی خاطر نشان کرد که برای اولین بار در دوره ۸۵-۱۳۷۵ روند تغییرات جمعیت روستایی کشور، معکوس و منفی شده در حالی که نرخ رشد جمعیت استان کرمان همواره روند مثبتی داشته و این استان طی ۳۰ سال اخیر با رشد جمعیت روستایی همراه بوده است. اگرچه میزان نرخ رشد روستایی استان طی دوره ۳۰ ساله دچار نوساناتی شده، اما همواره از متوسط کشور بیشتر بوده است؛ به نحوی که طی دوره ۹۰-۱۳۸۵ نرخ رشد جمعیت روستایی استان در بیشترین حالت خود بوده (۶۶/۲ درصد) بوده و در مقابل نرخ رشد جمعیت روستایی متوسط کشور معادل ۶۷/۰- محاسبه شده است. این مهم نشان می‌دهد که روند تخلیه آبادی‌های کشور و کاهش گرایش به روستانشینی با شدت بیشتری نسبت به استان کرمان دنبال شده است. با توجه به آنچه گفته شد، روند کاهش جمعیت روستانشین کشور طی دوره ۳۰ ساله ۹۵-۱۳۶۵ با سرعت بیشتری در مقایسه با استان اتفاق افتاده است.

جدول ۱۱۲- تغییرات جمعیت روستایی طی دوره ۱۳۶۵-۱۳۹۵

جمعیت روستایی					شرح
۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	
۲۰۷۷۹۴۲۳	۲۱۵۰۳۰۰۸	۲۲۳۵۸۱۸	۲۳۲۳۷۶۹۹	۲۲۶۰۰۴۴۹	کشور
۱۳۰۲۵۵۷	۱۲۴۲۳۴۴	۱۰۸۹۷۴۸	۹۴۴۲۵۳	۸۹۳۰۹۴	استان
۶/۲۷	۵/۷۸	۴/۹۰	۴/۰۶	۳/۹۵	سهم استان از کشور
نسبت روستائینی					شرح
۲۶	۲۸/۶۱	۳۱/۵۴	۳۸/۶۹	۴۵/۷۱	
۴۱/۱۶	۴۲/۲۷	۴۱/۰۹	۴۷/۱۱	۵۵/۰۳	استان
متوسط رشد سالانه جمعیت (درصد)					شرح
۱۳۶۵-۹۵	۱۳۹۰-۹۵	۱۳۸۵-۹۰	۱۳۷۵-۸۵	۱۳۶۵-۷۵	
-۰/۲۸	-۰/۶۸	-۰/۶۷	-۰/۴۴	۰/۲۸	روستایی استان
۱/۲۷	۰/۹۵	۲/۶۶	۱/۴۴	۰/۵۶	

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۶۵، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵، ۱۳۹۰، ۱۳۹۵

نمودار ۳۳- تغییرات نرخ رشد جمعیت روستایی استان و کشور

۳-۶- نظام زیربنایی

استان کرمان به واسطه موقعیت جغرافیایی و حاشیه‌ای و کویری و وسعت زیاد در شرق کشور با محدودیت‌هایی در زمینه توسعه زیربناها مواجه بوده است. شبکه حمل‌ونقلی استان بر پایه زیربنای حمل‌ونقل

جاده‌ای، ریلی و فرودگاهی است. در حال حاضر استان میادین نفت و گاز فعال ندارد و تأسیسات مربوط به نفت و گاز چشمگیر نیست و اما در زمینه تولید انرژی برق دارای نیروگاه است.

۳-۶-۱- نظام حمل و نقل و ارتباطات

شبکه‌های حمل و نقل شامل پنج حوزه اصلی حمل و نقل جاده‌ای، حمل و نقل هوایی، حمل و نقل ریلی، حمل و نقل آبی و حمل و نقل لوله‌ای است. با توجه به موقعیت استان کرمان دو حوزه نخست از اهمیت بیشتری برخوردار هستند. از این رو در ابتدا وضعیت حمل و نقل جاده‌ای و سپس وضعیت حمل و نقل هوایی و ریلی در استان مورد بررسی قرار گرفته است.

۳-۶-۱-۱- حمل و نقل جاده‌ای استان کرمان

استان کرمان در زمینه زیرساخت‌های حمل و نقل جاده‌ای با محدودیت‌های متعددی رو به رو است، به نحوی که استان علیرغم جایگاه ارتباطی ویژه در محور شرق فاقد زیرساخت‌های آزادراهی است؛ بر اساس آمار ارائه شده

- نسبت طول بزرگراه و آزادراه به جمعیت ۶۳ کیلومتر به ازای هر ۱۰۰ هزار نفر است که وضعیت این شاخص مناسب‌تر از میانگین کشور است؛
- نسبت طول راه‌های شریانی به ازای هر ۱۰۰ هزار نفر جمعیت برابر با ۷۷ کیلومتر است که از این نظر استان جایگاه مناسب‌تری نسبت به میانگین کشور دارد؛
- نسبت طول راه‌های ترانزیتی به ۱۰۰ هزار نفر جمعیت برابر با ۴۵ کیلومتر است که جایگاه استان نسبت به کشور مناسب‌تر است؛
- نسبت طول راه‌های روستایی به جمعیت روستایی ۵۴۱ کیلومتر به ازای هر ۱۰۰ هزار نفر است که از این نظر این شاخص نیز استان وضعیت نامناسب‌تری دارد.
- استان از نظر تعداد تجهیزات راهداری، تعداد پایانه‌های باری و مسافربری نسبت به جمعیت وضعیت نامناسب‌تری را نسبت به میانگین کشور دارد.
- استان از نظر تعداد کشته‌شدگان جاده‌ای نسبت به جمعیت با ۲۲/۲ نفر کشته‌شده در تصادفات جاده‌ای به ازای هر ۱۰۰ هزار نفر جمعیت دارای وضعیتی نامناسب‌تر نسبت به میانگین کشور است.

جدول ۱۱۳- مقایسه شاخص‌های حمل و نقل جاده‌ای استان و کشور

شاخص‌های حمل و نقل جاده‌ای در سال ۱۳۹۸	کشور	کرمان	وضعیت نسبت به کشور
نسبت طول بزرگراه و آزادراه به ۱۰۰ هزار نفر جمعیت (کیلومتر به نفر)	۲۵/۸	۶۳/۲	مناسب‌تر
نسبت طول راه‌های شریانی به ۱۰۰ هزار نفر جمعیت (کیلومتر به نفر)	۷۵/۶	۷۷/۹	مناسب‌تر
نسبت طول راه‌های ترانزیتی به ۱۰۰ هزار نفر جمعیت (کیلومتر به نفر)	۳۱/۶	۴۵/۹	مناسب‌تر
نسبت طول راه‌های روستایی به ۱۰۰ هزار نفر جمعیت روستایی (کیلومتر به نفر)	۶۴۵/۲	۵۴۱/۹	نامناسب‌تر
طول کل راه‌ها نسبت به ماشین‌آلات و تجهیزات راهداری (کیلومتر به دستگاه)	۱۵/۰	۱۹/۰	مناسب‌تر
نسبت راه‌های ترانزیتی به پایانه‌های باربری (کیلومتر به پایانه)	۳۰۴/۵	۳۶۳/۰	نامناسب‌تر
پایانه مسافربری به ازای ۱۰۰ هزار نفر جمعیت (پایانه به ازای نفر)	۰/۴۲	۰/۲۵	نامناسب‌تر
تعداد کشته‌شدگان جاده‌ای به ازای ۱۰۰ هزار نفر جمعیت	۱۴/۰	۲۲/۲	نامناسب‌تر

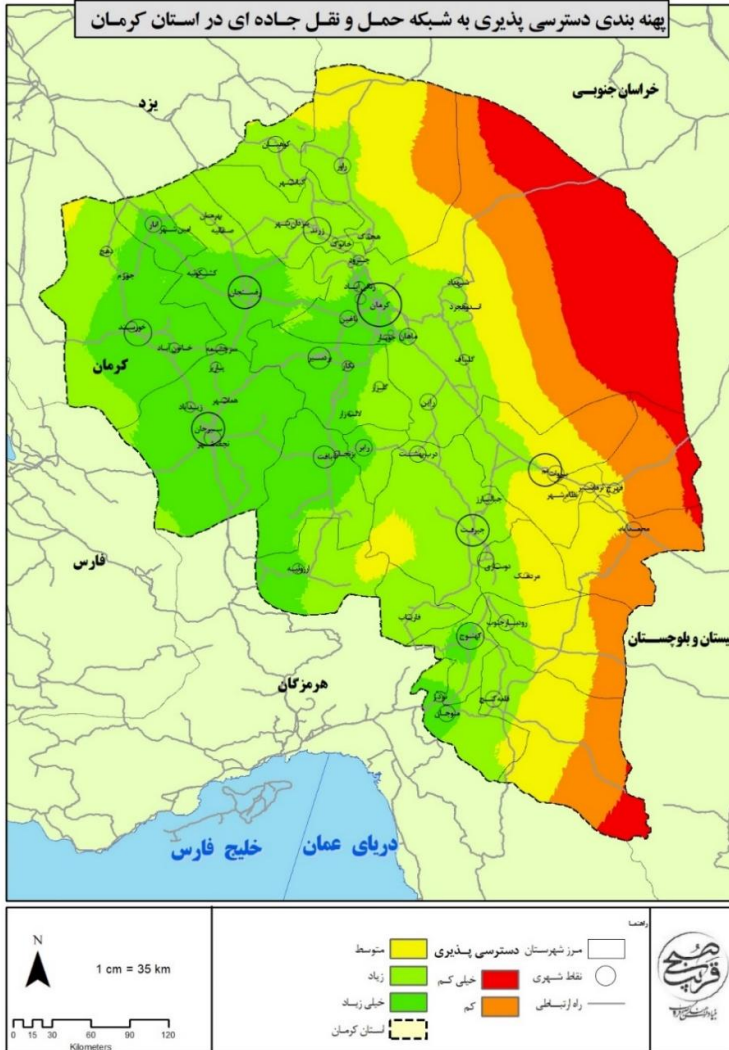
منبع: سازمان راهداری و حمل و نقل جاده‌ای کشور، ۱۳۹۸

عوامل مختلفی در شکل‌گیری شبکه راه‌های استان کرمان تأثیر داشته است که در اینجا به خلاصه‌ای از مهم‌ترین این عوامل اشاره شده است.

- نخست شکل طبیعی زمین و پستی و بلندی‌های و موقعیت بیابانی استان در پهنه‌های شمالی و شرقی و ارتباط پهنه‌های مختلف استان را یکدیگر را تحت تأثیر قرار داده و محورهای ارتباطی عمدتاً در مسیرها و دشت‌های هموار ایجاد شده است، در نتیجه عرصه‌هایی از استان که دارای موقعیت کویری و ناهمواری بیشتری بوده‌اند از دسترسی برخوردار هستند.
- موقعیت مرزی و فاصله زیاد از مرکز کشور و موقعیت حاشیه‌ای استان نیز یکی از عوامل محرومیت‌زای استان بوده است به طوری که پهنه‌های جنوبی استان بیشترین محرومیت مربوط به زیرساخت‌ها را دارند.

۳-۶-۱-۲- پهنه‌بندی دسترسی پذیری

بررسی وضعیت دسترسی پذیری استان نشان دهنده الگوی مرکز پیرامون در دسترسی پذیری استان است، بر اساس همپوشی نقشه‌های مربوط به دسترسی‌پذیری شبکه حمل و نقل جاده‌ای، پیرامون شهرهای اصلی استان بیشتر است. مناطق حاشیه‌ای دسترسی‌پذیری بسیار کمی دارند، الگوی کلی دسترسی‌پذیری در استان بر اساس الگوی مرکز پیرامون با مرکزیت شهرهای اصلی استان و حول محورهای ارتباطی اصلی است و پهنه کویری شمال شرق استان کمترین دسترسی‌پذیری را دارد.

نقشه ۱۶- پهنه بندی دسترسی پذیری در استان کرمان

۳-۱-۶-۳ حمل و نقل هوایی و فرودگاهها

استان کرمان از نظر دسترسی به زیرساخت های حمل و نقل هوایی دارای جایگاه مناسبی در بین استان های کشور است به طوری که در شهرهای رفسنجان، بم، جیرفت، سیرجان و کرمان فرودگاه وجود دارد.

فرودگاه کرمان: در میان ۵ فرودگاه استان کرمان، فرودگاه بین‌المللی آیت‌الله هاشمی رفسنجانی یکی از کلیدی‌ترین فرودگاه‌های این منطقه است و بالغ بر ۱۲۰ پرواز هفتگی داخلی و خارجی در این فرودگاه انجام می‌شود. فرودگاه کرمان یکی از مهم‌ترین پایانه‌های حمل و نقل هوایی در ایران شناخته می‌شود.

این فرودگاه در ۱۰ کیلومتری از شهر کرمان قرار دارد و دارای ۳ پایانه مجهز داخلی و خارجی دارد. طرح اولیه این فرودگاه در سال ۱۳۰۴ برنامه‌ریزی شد و تا ۳۰ سال بعد از آن پیش تولید فرودگاه به طول انجامید تا اینکه بالاخره در سال ۱۳۳۵ عملیات عمرانی برای ساخت فرودگاه آغاز شد.

در سال ۱۳۴۹ اولین پرواز از فرودگاه کرمان به تهران آغاز شد و در ابتدای احداث این فرودگاه در هفته دو پرواز از کرمان به تهران و بالعکس انجام می‌شد؛ ولی به مرور زمان مسیرهای پرواز در این فرودگاه افزایش یافت به گونه‌ای که اکنون ۸ پرواز داخلی و ۲ پرواز خارجی را در هفته ارائه می‌دهد.

در سال ۱۳۶۶ عملیات توسعه باند اصلی به اتمام رسید که به طول ۳۸۴۵ متر و عرض ۶۰ متر این باند ارتقاء یافت. مساحت پایانه‌های فرودگاه کرمان در سال ۱۳۶۶ به ۱۸۰۰ متر توسعه یافت و در سال ۱۳۷۰ پایانه مجزا برای پرواز حجاج بهره‌برداری شد.

فرودگاه رفسنجان: فرودگاه رفسنجان در سال ۲۰۱۶ میلادی فعالیت خود را آغاز کرده اما به دلیل انجام عملیات عمرانی برای توسعه فرودگاه پروازهای داخلی در این فرودگاه با مشکلاتی همراه بود است و عملیات بهسازی فرودگاه نزدیک به سه سال طول کشید که شامل توسعه باند فرودگاه و عوامل پروازی بوده است. در سال ۹۹ در این فرودگاه ۴۸ پرواز انجام شده و ۱۵۶۰ نفر مسافر و ۱۵۹۶۷ کیلوگرم بار جا به جا شده است. هم‌اکنون در این فرودگاه فقط پرواز تهران رفسنجان و رفسنجان تهران انجام می‌شود.

فرودگاه بم: در سال ۱۳۷۴ فرودگاه بم آغاز به کار کرد و در سال ۱۳۷۶ با جذب سرمایه‌گذار و شروع به کار منطقه‌ی ویژه‌ی اقتصادی بم تجهیزات فرودگاه کامل تر شد. از آن زمان تاکنون فرودگاه با برنامه‌های پراکنده و مختلفی به مرور تجهیز تر شده و برای انجام پروازهای داخلی مناسب‌سازی شد. همچنین از سال ۱۳۸۹ فرودگاه بم مرز هوایی شناخته شد و جهت انجام پروازهای خارجی در مواقع لزوم مجوز گرفت. در سال گذشته فرودگاه بم با انجام ۱۶۴ پرواز و جابجای ۶۲۰۰ مسافر در جایگاه ۳۹مین فرودگاه پر تردد ایران قرار گرفت. همچنین این فرودگاه در سال میلادی ۲۰۱۷ مجموعاً ۳۵۱ نشست و برخاست هواپیما را مدیریت کرد که متوسط نزدیک به یک پرواز در روز می‌شود. در حال حاضر تنها مسیر پروازی فعال برای فرودگاه بم پروازهای ایرلاین ماهان به تهران است.

۳-۶-۱-۴- حمل و نقل ریلی و راه آهن

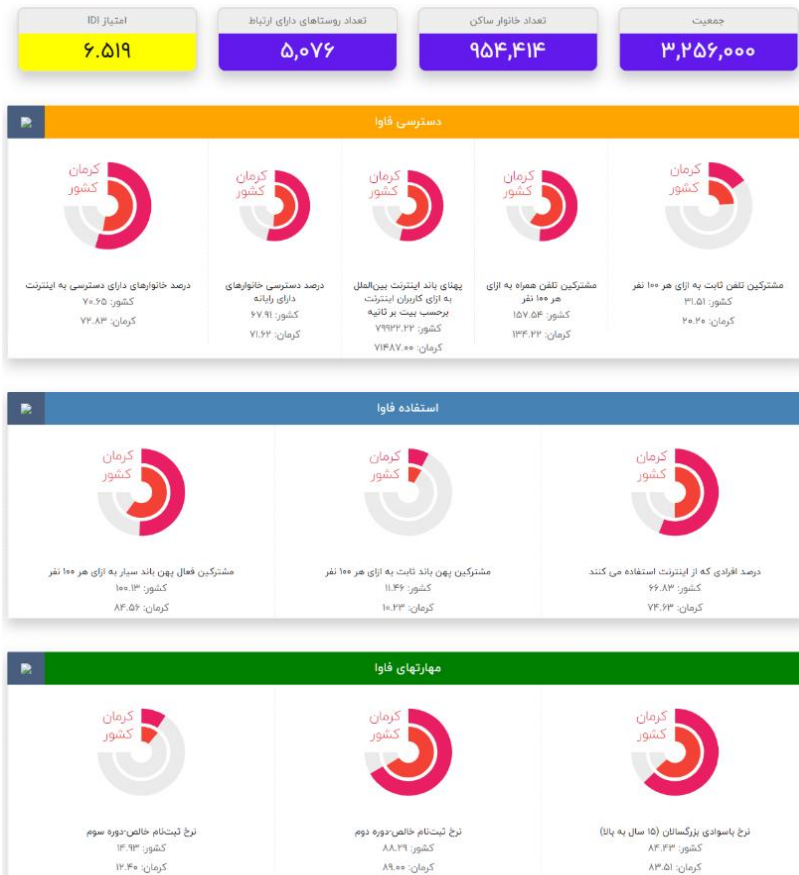
اتصال ایستگاه راه آهن زرنند در سال ۱۳۵۰ به شبکه خطوط ریلی کشور اولین اتصال یکی از شهرستان‌های استان کرمان به راه آهن بوده است و ساختمان ایستگاه بین‌المللی زرنند که نماد راه آهن ایران در جنوب شرق کشور است و جزء اولین ایستگاه‌های جنوب شرق کشور با ترانزیت بین‌المللی است که پتانسیل ثبت ملی و حتی جهانی در آثار میراثی کشور را دارد. در ادامه خط آهن زرنند-کرمان در سال ۱۳۵۶ (به طول ۸۰ کیلومتر) به بهره‌برداری رسید، همچنین در ادامه مسیر ایستگاه بم در سال ۱۳۸۲ به شبکه ریلی پیوست. ایستگاه کرمان به جهت اینکه مبدأ اصلی حرکت قطارهای مسافری در استان است در بخش مسافری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در این رابطه ایستگاه‌های زرنند و سیریز و راین و مانی و فهرج از دیگر ایستگاه‌های مسافری کرمان است.

نقشه ۱۷- شبکه حمل و نقل استان کرمان

۳-۶-۱-۵- فناوری اطلاعات و ارتباطات

بررسی وضعیت استان کرمان از نظر شاخص IDI در سال اسفند ۱۳۹۹ نشان دهنده جایگاه ۲۰ ام استان در بین استان‌های کشور است. بررسی زیرشاخص‌های این بخش برای استان نشان می‌دهد که در زیرشاخص مهارت استفاده از فناوری اطلاعات دارای رتبه ۱۸ ام، در زیرشاخص دسترسی به خدمات فناوری اطلاعات در جایگاه ۲۵ ام و در زیرشاخص میزان استفاده از خدمات فناوری اطلاعات در جایگاه ۱۹ ام در بین استان‌های کشور قرار دارد. لذا این استان با راهبرد بهبود دسترسی به زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات می‌تواند به اهداف استانی دست یابد.

شکل ۲- شاخص فناوری اطلاعات در استان کرمان ۱۳۹۹

منبع: درگاه پایش جامعه اطلاعاتی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۹

۳-۶-۲- نظام انرژی و تأمین آب

با توجه به این که استان فاقد میادین و تأسیسات نفت و گاز است، تأسیسات انرژی استان بیشتر به بخش برق مرتبط است، لذا در این بخش وضعیت استان از نظر زیرساخت‌های برق و آب و گازرسانی مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۳-۶-۲-۱- زیرساخت‌های مرتبط با برق

در سال ۱۳۹۹ ظرفیت تولید انرژی استان برابر با سه هزار و ۸۴۲ مگاوات بوده است و تعداد ۲۴۰ هزار و ۸۷۵ خانوار روستایی در استان کرمان برق‌رسانی شده‌اند و از نظر برق‌رسانی به روستاهای بالای ۱۰ خانوار بیش از ۹۷ درصد روستاها برق‌رسانی شده است. مصرف برق استان ۲ هزار و ۷۰۰ مگاوات است و ظرفیت عملی تولید برق در نیروگاه‌های استان به حدود سه هزار مگاوات می‌رسد. در سال ۱۳۹۹ یک نیروگاه هزار مگاوات سیکل ترکیبی در استان در دست احداث بوده است و نیروگاه‌های کوچک متعدد با ظرفیت ۲۴ مگاوات نیز جزو پروژه‌های در دست احداث استان است. ۴۱٫۹ درصد برق مصرفی استان کرمان در بخش صنعتی، ۲۵ درصد در بخش خانگی، ۲۴٫۴ درصد در بخش کشاورزی و مابقی مصارف تجاری و عمومی روشنایی است و ۲۲ مصرف‌کننده بزرگ برق استان از طریق شبکه‌های توزیع که بالغ بر ۸۰۰ مگاوات مصرف دارند.

نیروگاه سیکل ترکیبی (کرمان) شهید سلیمانی است که با ۸ واحد گازی و ۴ واحد بخار در ۲۰ کیلومتری اتوبان کرمان، رفسنجان با تولیدی قریب به ۲۰۰۰ مگاوات قرار گرفته است و جز بزرگ‌ترین نیروگاه‌های کشور محسوب می‌شود.

۳-۶-۲-۲- زیرساخت‌های نفت و گاز

با توجه به وسعت استان کرمان و موقعیت جغرافیایی استان نسبت به مناطق نفت‌خیز جنوب استان کرمان از تأسیسات انتقال و توزیع نفت و گاز برخوردار هستند. مهم‌ترین زیرساخت‌های نفت و گاز استان کرمان عبارت‌اند از:

خطوط لوله استحقاقی شامل: ۱۴۶ کیلومتر خطوط لوله ۱۲۶ اینچ بندرعباس/رفسنجان با ظرفیت حمل ۴۸۰۰۰ مترمکعب در روز، ۴۱۳ کیلومتر خطوط لوله ۱۲۰ اینچ رفسنجان/اصفهان با ظرفیت حمل ۳۲۰۰۰ مترمکعب

در روز، ۶۳۵ کیلومتر خطوط لوله ۱۱۶ اینچ رفسنجان/اصفهان با ظرفیت حمل ۱۹۰۰۰ مترمکعب در روز و ۲۱۵ کیلومتر خطوط لوله ۱۱۴ اینچ رفسنجان/اصفهان با ظرفیت حمل ۱۶۰۰۰ مترمکعب در روز.

مراکز انتقال نفت و تأسیسات تابعه: تأسیسات کرمان (۲۰ کیلومتری شهر کرمان)، تأسیسات سیرجان (جوار شهر سیرجان)، مرکز انتقال نفت و تأسیسات یزد (جوار شهر یزد)، مرکز انتقال نفت و تأسیسات ناین (۲۰ کیلومتری شهر ناین)، مرکز انتقال نفت و تأسیسات رفسنجان (۱۰ کیلومتری شهر رفسنجان).

استان کرمان از سال ۱۳۷۲ به شبکه سراسری گاز کشور متصل شده و اکنون، بیش از ۹۷ درصد از جمعیت شهری و بیش از ۵۰ درصد خانوار روستایی استان از این نعمت برخوردار هستند.

۳-۲-۶-۳- استحصال و تأمین آب

از حیث هیدروگرافی سیستم آبی رودخانه‌های گستره استان کرمان در پنج حوضه آبریز به شرح زیر واقع شده است:

الف- حوضه غرب جازموریان: مساحت این حوضه آبریز ۳۵۹۲۱ کیلومترمربع بوده که بخش عمده شهرستان‌های بافت، جیرفت و کهنوج در آن قرار دارند.

ب- حوضه آبریز کویر لوت: این حوضه به مساحت ۷۶۴۰۰ کیلومترمربع در برگیرنده بخشی از شهرستان‌های کرمان، جیرفت، شهرستان‌های بم و راور می‌باشد.

ج- حوضه آبریز ابرقو - سیرجان: این حوضه به مساحت ۲۳۱۱۴ کیلومترمربع در غرب استان کرمان واقع شده و شهرستان‌های سیرجان و شهر بابک به طور عمده در این محدوده قرار دارند.

د- حوضه آبریز کویر در انجیر: این حوضه به مساحت ۳۱۷۹۴ کیلومترمربع در شمال استان واقع شده و شهرستان‌های بردسیر، زرنند، رفسنجان و بخشی از شهرستان کرمان در این محدوده قرار دارد.

ه- حوضه آبریز خلیج فارس و دریای عمان: این حوضه به مساحت ۱۵۷۷۴ کیلومترمربع بخشی از شهرستان‌های بافت و کهنوج را در بر می‌گیرد. حدود ۶۰ درصد از حوزه آبریز سد میناب و بخشی از حوضه آبریز رودخانه کل در این محدوده قرار دارد.

این استان با متوسط بارندگی سالیانه ۱۲۹ میلی‌متر، در سطح کشور در زمره مناطق خشک محسوب می‌شود. کاهش نزولات جوی، تداوم خشکسالی، رشد جمعیت و افزایش سطح زیر کشت باغات باعث گردیده حجم

ذخیره سفره‌های آب زیرزمینی کاهش یافته و تداوم این روند موجب افت کمی و کیفی منابع آب و بحرانی شدن بسیاری از دشت‌ها شده است.

عدم امکان تأمین آب شرب مطمئن، برداشت بی‌رویه از منابع آب زیرزمینی، نشست زمین، عدم امکان استفاده از ظرفیت معادن و امکانات بالقوه استان و ... از جمله اثرات ناشی از این بحران می‌باشد.

جدول ۱۱۴- میزان برداشت و مصرف منابع آب سطحی و زیرسطحی در سال ۱۳۹۲

مقدار	واحد	عنوان
منابع آب سطحی		
۲۱۳۳	میلیون مترمکعب	حجم منابع آب سطحی از منابع تجدیدشونده
-	میلیون مترمکعب	حجم سالانه آب رودخانه‌های مرزی
۱۰۰	میلیون مترمکعب	حجم سالانه آب در چرخه (خروجی از استان یا ورودی به دریاچه‌ها، کفه‌ها و کویرها)
-	میلیون مترمکعب	حجم سالانه آب ورودی از طریق مرزهای استان یا انتقالی به استان
منابع آب زیرزمینی		
۲۸۸۷	میلیون مترمکعب	حجم منابع آب زیرزمینی از منابع تجدیدشونده
۵۸۲۰	میلیون مترمکعب	حجم برداشت سالانه آب از چاه‌ها
۱۱۰	میلیون مترمکعب	حجم سالانه تخلیه از چشمه‌ها
۳۲۹	میلیون مترمکعب	حجم سالانه تخلیه از قنوات
میزان کل برداشت و مصارف		
۶۲۳۸	میلیون مترمکعب	میزان مصرف سالانه از منابع آب زیرزمینی
۸۰۶	میلیون مترمکعب	اضافه برداشت سالانه از منابع آب زیرزمینی
۴۲۹/۹	میلیون مترمکعب	میزان برداشت سالانه از منابع آب سطحی استان
۶۶۶۷/۸	میلیون مترمکعب	حجم کل سالانه آب مصرفی (سطحی و زیرزمینی)
۶۲۷۴	میلیون مترمکعب	مصارف سالانه کشاورزی
۳۱۹/۴	میلیون مترمکعب	مصارف سالانه شرب
۷۴/۴	میلیون مترمکعب	مصارف سالانه صنعت

منبع: دفتر مطالعات پایه منابع آب، وزارت نیرو، ۱۳۹۲

بررسی میزان مصرف منابع در سال ۱۳۹۲ نشان دهنده سه موضوع اساسی است، نخست سهم برداشت از منابع زیرسطحی ۹۳ درصد و برداشت از منبع آب سطحی ۷ درصد آب مصرفی استان است. دوم اضافه برداشت از منابع آب زیرزمینی حدود ۱۳ درصد از کل برداشت از منابع آب زیرزمینی است و سوم سهم بالای مصرف در بخش کشاورزی است، به طوری که بیش از ۹۴ درصد منابع سطحی و زیرسطحی در بخش کشاورزی مصرف شده است و سهم بخش صنعت حدود ۱ درصد منابع موجود بوده است و حدود ۵ درصد مربوط به مصارف شرب بوده است.

۳-۷- بررسی نظام مدیریتی

۳-۷-۱- وضع موجود و مدل مفهومی

در این قسمت از مطالعات سیستم مدیریتی حاکم بر استان کرمان بررسی و تحلیل می‌گردد. این سیستم همچون بستر (Platform) و چارچوبی است که کلیه فرآیندها و اقدامات توسعه‌ای، هم در حوزه نرم‌افزاری (سازمانی، اداری، حقوقی و ...) و هم در حوزه سخت‌افزاری (اجرا، تدارکات، نظارت و ...)، از طریق این سیستم و نظام موجود صورت می‌گیرد. در واقع می‌توان گفت توسعه پایدار و متوازن استان از یک سو، به کلیه برآوردها، تحلیل‌ها و راهکارهای فنی و تخصصی توسعه استان و از سوی دیگر به نحوه اجرای نتایج و محصول مطالعات آمایش که حاصل کارآمدی و اثربخشی نظام مدیریتی است، وابسته است. دستیابی به اهداف طرح آمایش استان نیازمند استفاده حداکثری از ظرفیت‌های قانونی و حقوقی موجود در نظام مدیریتی و شناسایی خلأها و کمبودهای قانونی و اداری و رفع آنهاست، تا از این طریق امکان تحقق حداکثری پروژه‌ها و اقدامات برنامه‌ریزی شده در مطالعات آمایش استان فراهم گردد.

نظام برنامه‌ریزی و مدیریت در کشور به صورت متمرکز، از بالا به پایین و به صورت بخشی و تخصصی است. به عبارت دیگر، سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی اجرایی و بودجه‌ریزی به صورت متمرکز از مرکز و در سطح ملی صورت می‌گیرد و سهم هر یک از وزارتخانه‌ها (دستگاه‌های اجرایی تخصصی) مشخص و به آن‌ها ابلاغ می‌شود و آن‌ها نیز به صورت سلسله‌مراتبی به دستگاه‌های متناظر در استان و شهرستان ابلاغ نموده و سپس فرآیندهای اجرایی را مطابق آیین‌نامه‌های سازمان برنامه و بودجه کشور، انجام می‌دهند. نظام پایش و نظارت عملکرد نیز متناسب با همین سیستم سلسله‌مراتبی از سطح خرد به کلان تهیه و جهت برنامه‌ریزی‌های آینده بکار گرفته می‌شود. در این نظام انجام هماهنگی‌های بین بخشی از طریق تشکیل ستادها، کمیته‌ها و کمیسیون‌های متشکل از نمایندگان دستگاه‌ها زیر نظر عالی‌ترین مقام مرتبط ملی، استانی یا شهرستانی، صورت می‌گیرد.

اجرای آمایش سرزمین در مقیاس استان کرمان و شهرستان‌های آن در چارچوب نظام مدیریتی مذکور با چالش‌هایی مواجه است که مهم‌ترین آن‌ها به شرح زیر است:

- کرمان دومین استان عشایرنشین کشور بعد از استان فارس (۹ درصد عشایر کشور و ۳۲ درصد از جمعیت استان)؛
- تمرکز تشکلهای مدنی و انجمن‌ها در کرمان و سیرجان و تنزل اعضای آن‌ها به کانون‌های خانوادگی؛
- گسترش و پراکندگی مراکز جمعیتی؛
- ناامنی ناشی از ترانزیت و فروش مواد مخدر؛

- بحران مدیریت آب و کمبود جدی بارش؛
- توسعه نیافتگی جنوب استان نسبت به شمال آن؛
- عدم استفاده از رویکرد علمی و تجارب حرفه‌ای و فن‌آوری‌های نوین اداری؛
- فقدان نگرش راهبردی و بلندمدت مدیران و تصمیم‌گیران؛
- ضعف فرهنگ و باور نسبت به امر پاسخگویی و فقدان سازوکار نظارت بر آن؛
- غلبه سبک مدیریت فردگرایانه، فزون‌خواهانه و غیر مشارکتی؛
- فقدان نظام شایسته‌سالاری و بی‌ثباتی در انتصاب و تداوم خدمت؛
- عدم انطباق فرهنگ‌سازمانی با باورها و نگرش‌های غالب؛
- فقدان ارتباط بین سیاست‌های کلان و خط‌مشی‌های اداری و اجرایی؛
- غلبه تصور ذهنی و باور اجتماعی اشتغال پایدار در نظام اداری دولتی استان؛
- فقدان آمادگی و تعهد به تحول و دگرگونی در نظام اداری؛
- مدیریت ناکارآمد بر منابع انسانی بخش دولتی؛
- ضعف شدید در روابط و هماهنگی‌های بین‌سازمانی و غلبه تعارض بر همکاری‌های بین‌سازمانی؛
- پهناوری استان و نبود دسترسی برابر و مناسب به کلیه امکانات اداری در استان به‌ویژه در بخش جنوبی؛
- مهاجرت گسترده از روستا به شهر و عدم برنامه‌ریزی توسعه شهری برای پذیرش جمعیت با ایجاد زیرساخت‌های لازم؛
- عدم توجه مدیریت استان به حفظ نخبگان استانی با توجه به کاهش رشد جمعیت استان؛
- وابستگی قابل توجه توسعه استان به منابع ملی؛
- تنوع قومی در استان و ضعف در عدالت فضایی و نارضایتی بخش‌های مختلف استان؛
- عدم توجه و برنامه‌ریزی جدی مدیریت استان جهت تکمیل پروژه‌های ملی، استانی و زیرساختی؛
- فقدان تعریف الزامات نهادی و قانونی مورد نیاز تحقق برنامه آمایش استان؛
- نبود نظام یکپارچه برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و مدیریت توسعه سرزمینی در استان؛
- تشتت شدید در تصمیمات و مداخلات فضایی بخش‌های استان با مدیریت بخشی؛
- عدم توجه جدی شوراهای عالی و ستادهای استانی نظیر شورای عالی شهرسازی و معماری، ستاد بازآفرینی پایدار شهری، ستاد آموزش استان و غیره به آمایش سرزمین در سطح ملی و استانی؛
- نبود نتایج و دستاوردهای آمایش سرزمین به عنوان قوانین لازم‌الاجرا برای نهادهای دولتی و غیردولتی؛
- فقدان متولی جدی، کارآمد، مسئولیت‌پذیر و پاسخگو برای اجرای آمایش استان؛

- نبود نیروهای متخصص و میان رشته‌ای در راستای تحقق آمایش در استان؛
- کمبود جدی منابع مالی و پولی لازم و مدیریت بهینه منابع موجود برای تحقق آمایش استان؛
- نبود ابزارها، سازوکارهای منسجم و نهادهای مسئول پایش و نظارت بر عملکرد آمایش و فرآیندهای آن (سامانه ساترا، اگرچه یک بستر مناسب است اما سازوکار نهادی نیست)؛
- فقدان مشارکت جدی نهادهای غیردولتی و نمایندگان مردم (نمایندگان مجلس شورای اسلامی و اعضای شورای اسلامی استان، شهرها و روستاها) در تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری‌های برنامه توسعه استان؛
- نبود تقسیم وظایف و مسئولیت‌های نهادی غیردولتی و نهادهای عمومی در برنامه توسعه استان و پاسخگویی آن‌ها؛
- ضعف در مشارکت و همکاری نهادهای قضایی به عنوان ناظر و مدعی‌العموم در برنامه‌های توسعه استان؛
- فقدان توجه به فرصت‌ها و پتانسیل‌های به وجود آمده بعد از تهیه طرح از یک سو، و تغییر در شرایط و ویژگی‌های مکانی و فضایی از سوی دیگر در راستای بازنگری و به روزرسانی برخط برنامه توسعه استان؛
- نبود سازوکار حفظ و رعایت زمان‌بندی پروژه‌ها و اقدامات برآمده از برنامه توسعه استان و ایجاد سازوکار رفع مشکلات و موانع اجرایی؛
- ضعف در شناسایی و توجه جدی به مسائل و مشکلات مردم استان به عنوان مجریان و دخیلان اصلی توسعه استان و سازوکارهای لازم برای انتقال نظرات و دیدگاه‌ها در برنامه توسعه؛
- عدم فرآیند برنامه‌ریزی از پایین به بالا و ایجاد شرایط تأثیرگذاری آن بر استراتژی‌های کلی توسعه استان؛
- نبود نظام کارا و مؤثر در جهت حفظ کیفیت اجرای برنامه‌ها و اقدامات توسعه‌ای؛
- تداخل تصمیم‌گیری‌ها در مناطقی با تداخل مسئولیت‌های نهادهای متولی و مجری و وجود خلأهای تصمیم‌گیری؛
- ضعف در پیش‌بینی و شناسایی فرصت‌ها و تهدیدهای امنیتی و ارائه راهکارها برای مواقع بحران با هدف کاهش حداقل تأثیرات بر فرآیند توسعه استان؛
- نبود سازوکارهای لازم برای کاهش ریسک جهت فعالیت بخش خصوصی و تعاونی؛

برای رفع موانع نظری و عملی اجرای آمایش استان نیازمند چارچوب نظری مناسب و منطبق با شرایط کشور است، تا از این طریق هم از حداکثر ظرفیت قانونی موجود کشور استفاده شود و هم خلأهای موجود شناسایی شده و فرآیندهای لازم برای ایجاد سازوکارهای قانونی مناسب در آینده برداشته شود. لذا با مطالعه منابع مختلف داخلی و خارجی از جمله ROM, D&E, TQM, KM, PDCA, IMS, PMBOK و سایر مطالب مرتبط، مدل مفهومی نظام مدیریتی آمایش استان مطابق نمودار صفحه بعد پیشنهاد شده است.

در این مدل کلیه مفاهیم کلیدی مرتبط با اجرای برنامه توسعه آمایش استان دیده شده است. هر یک از این ابعاد، خود یک نظام مدیریتی است که باید توسط نهادهای مرتبط در یک سازوکار اجرایی مناسب انجام شود. لازم به ذکر است که کلیه ۱۴ بعد (نظام) در کنار یکدیگر می‌تواند حداکثر اثرگذاری و کارآمدی را برای نتایج مطالعات آمایش استان داشته باشد. ایجاد خلل جدی در هر یک از این ابعاد، عملاً سایر ابعاد را با چالش جدی در هدایت و راهبری مواجه می‌کند.

نمودار ۳۴- چارچوب مفهومی نظام مدیریتی آمایش و توسعه فضایی استان

۳-۷-۲- تحلیل وضع موجود

استان کرمان از جمله استان‌های دارای ظرفیت توسعه در کشور است. بخش قابل توجهی از این ظرفیت به دلیل مدیریت نامطلوب و ناکارآمدی در سطوح مختلف استان به کار گرفته نشده است. اجرای با کیفیت طرح آمایش، نیازمند سازوکارهای اجرایی مناسب و سازگار با طرح است، تا از این طریق امکان تحقق و اجرای نتایج طرح آمایش حاصل شده و اثرات مثبت آن در توسعه استان نمایان شود. در حال حاضر استان کرمان دارای پروژه‌های ناتمام بسیاری است. بنا بر اظهار نظر مسئولان استان این استان دارای بیش از ۳۰۰۰ پروژه ناتمام است و هدف دولت گذاری ۱۲۰ تا ۱۷۰ میلیارد تومان پروژه‌های ناتمام به بخش خصوصی است. از این تعداد پروژه تقریباً هزار و ۵۰۰ مورد آن احداثی و توسعه‌ای هستند و مابقی آن کوچک‌تر در جنبه حفظ، نگهداری، تعمیر، تجهیز و پروژه‌های مستمر مثل لایروبی قنوات را شامل می‌شوند که برای تکمیل آن‌ها به دو میلیارد و ۵۰۰ میلیون تومان اعتبار نیاز است. تعداد پروژه‌های بخش ملی هم به ۱۸۰ مورد است که پیشرفت فیزیکی متفاوتی داشته‌اند و هزینه‌ای نزدیک به ۱۰ تا ۱۲ هزار میلیارد تومان برای تکمیل آن‌ها نیاز است. مهم‌ترین این پروژه‌ها در بخش آب و صنعت تعریف شده‌اند.

در زمینه اقتصاد مقاومتی در استان کرمان ۲۶۷ پروژه تعریف شده است که تکمیل این پروژه‌ها نقش قابل توجهی در توسعه مناطق کمتر توسعه یافته دارد. تاکنون شاهد پیشرفت فیزیکی ۵۰ درصدی این طرح‌ها هستیم. در زیر به برخی از این پروژه‌ها اشاره می‌گردد:

۱. راه آهن جیرفت- بم: این پروژه به طول ۲۷ کیلومتر از سال ۱۳۹۷ آغاز شده و دارای شش ایستگاه است و به دلیل کمبود اعتبار متوقف مانده است.
۲. راه آهن سیرجان- بافت: این پروژه که بیش از ۱۸ سال از شروع آن می‌گذرد هنوز تکمیل نشده و برای تکمیل نیاز به تأمین اعتبار دارد.
۳. تأمین آب شهرهای جیرفت و عنبرآباد: چندین سال بدون اعتبار باقی مانده است و به دلیل عدم تأمین اعتبار این دو شهر با مشکل آب سالم روبرو هستند.
۴. آبرسانی به شهر راور: تأمین آب شرب از سد قارون برای شهر زرنند دیده شده بود و مقرر شد که شهر راور نیز اضافه گردد، ولی اجرای پروژه نیازمند تأمین اعتبار است که هنوز انجام نشده است.
۵. تأمین آب شهرستان‌های ریگان، نرماشیر و فهرج: این آب از سد نرماشیر تأمین می‌گردد که هنوز اجرایی نشده است.

۶. تکمیل سیل بند خرم: در جنوب استان برای حفاظت از رودبار جنوب و جازموریان در برابر سیل بوده و نیازمند تأمین اعتبار است.

۷. سه بیمارستان انار، ریگان و عنبرآباد: این سه بیمارستان مجوزهای ماده ۲۳ را دریافت کرده و نیازمند تأمین اعتبار هستند.

۸. بیمارستان‌های کاشانی جیرفت، بم و رفسنجان: به دلیل عدم تأمین بودجه نیمه کاره مانده‌اند.

۹. دانشکده‌های جدیدالتأسیس سیرجان، بم و جیرفت: این بناها نیز نیمه کاره مانده و نیازمند تأمین اعتبار برای تکمیل هستند.

۱۰. مجتمع فرهنگی هنری تالار مرکزی شهر کرمان: طرح مطالعاتی آن از سال ۸۲ آغاز و بعد از تهیه طرح در سال ۸۸ اجرای این پروژه در بلوار شهید صدوقی کرمان در زمینی به مساحت ۳۷ هزار و ۴۰۰ مترمربع در زیربنای ۱۴ هزار و ۵۰۰ مترمربع آغاز شد. این پروژه بیش از ۹۵ درصد پیشرفت داشته اما تکمیل نشده است.

تأمین بودجه و تکمیل پروژه‌های عمرانی و غیرعمرانی نیمه‌تمام دولت از مشکلات جدی استان کرمان است. این امر کلیه امورات مربوط به مدیریت زمان، کیفیت، تغییرات، ریسک، نتیجه‌گرایی و غیره را تحت تأثیر قرار داده و نامشخص کرده است. هیچ سازمان و نهادی نیز مسئولیت این عدم تحقق برنامه را به عهده نگرفته و پیشنهادهای در خصوص به روزرسانی آن انجام نداده و همه امورات تحقق پروژه‌ها و اقدامات را به بودجه دولت گره زده‌اند. این در حالی است که راه‌حل‌های متنوع و مختلفی تأمین مالی برای اجرای پروژه‌ها می‌توان برنامه‌ریزی و اجرا کرد.

به موارد فوق باید، بخش پروژه‌های غیرعمرانی نظیر پروژه‌های اقتصادی و اجتماعی - فرهنگی را نیز که معمولاً از دید مسئولان مغفول می‌ماند، اضافه کرد. به این ترتیب متوجه مشکلات قابل توجه استان کرمان با توجه به منابع و ظرفیت‌های فراوان آن خواهیم شد. دولت با در اختیار داشتن نقش‌های مختلف نظارت و ارزیابی، تأمین مالی، انتخاب مجریان و پیمانکاران و تصمیمات اجرایی پروژه‌ها، عملاً به عنوان مجری و متولی اجرا شناخته شده و تا حد زیادی توانمندی و ظرفیت‌های بخش خصوصی را در زمینه‌های مختلف خلاقیت و نوآوری، تأمین مالی، ارتقای کیفی، مدیریت اجرا و بهره‌برداری بهینه و کارآمد نادیده گرفته است.

با نگاهی کوتاه به اجرای پروژه‌ها و برنامه‌ها در استان کرمان می‌توان چالش‌ها و مشکلات جدی در اجرا و بهره‌برداری آن‌ها را در نظام مدیریت اجرا دانست که مهم‌ترین آن‌ها به شرح زیر است:

۱. پهناوری وسعت استان و ضعف دسترسی به امکانات اداری مرکز استان باعث افزایش تعارضات سازمانی و شکل‌گیری موازی کاری‌ها در برخی وظایف و فعالیت‌های اداره کل شمال و جنوب و عدم رسمیت داشتن بخش جنوب استان در سطح ملی شده است.
۲. عدم انطباق فرهنگ سازمانی با شرایط جغرافیایی، باورها و نگرش‌های جامعه موجب ایجاد تعارضات مختلف و ناکارآمدی مدیریت استان شده است.
۳. حاکمیت تفکر بخشی‌نگری در کنار مدیریت فردگرایانه و عدم نظارت عالی، موجب افزایش فساد اداری و ناکارآمدی دستگاه مدیریت استان شده است.
۴. ساختار قومی- قبیله‌ای و مذهبی متکثر استان موجب کشمکش‌های مدیریتی شده و نظام تصمیم‌گیری را با چالش مواجه کرده است. ارتباط با استان‌های اطراف نیز زیر سایه این موضوع قرار دارد.
۵. عدم تمرکز و آشنایی کافی مدیران و کارشناسان دستگاه‌ها و نهادهای دولتی و غیردولتی با وظایف و مأموریت‌های سازمانی و برنامه‌ریزی برای انجام آن‌ها از معضلات این استان است.
۶. نگاه سیاسی به حوزه مدیریتی موجب شده است که در استان کرمان بسیاری از پروژه‌ها و اقدامات به نتیجه و بهره‌برداری نرسند. نگاه حزبی و جهت‌گیری مدیریتی در این زمینه از موانع مهم و مشکلات مهم است.
۷. مصوبات شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان کرمان در یکی دو حوزه نظیر اشتغال متمرکز است و کمتر متناسب با وضعیت استان بوده و به بهبود فرایندها توجه دارد. در موارد قابل توجهی مصوبات انجام شده، به مرحله اجرا در نیامده‌اند.
۸. ساختار فعلی شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان و همچنین سایر شوراهای استان، بسیار عریض و طویل و با کارگروه‌های فراوان زیرمجموعه بوده که عملاً تصمیم‌گیری و اتفاق نظر را با مشکل مواجه می‌کند. بررسی‌ها نشان داده است که این شوراها تأثیر مثبت و مؤثری بر توسعه استان نداشته و نیاز به تغییرات ساختاری و عملکردی در این شوراها به صورت جدی احساس می‌شود. همچنین هیچ‌گونه نهاد و سازوکار نظارتی بر عملکرد این شوراها وجود ندارد.
۹. عدم مشارکت و بهره‌مندی بخش خصوصی و مردم کرمان در توسعه استان: متأسفانه اکثر سمن‌ها از مأموریت و وظایف خود آشنا نبوده و از این ظرفیت برای حل بخشی از مشکلات و معضلات استان که در توان همکاری آن‌هاست، استفاده نمی‌شود.
۱۰. نمایندگان مردم استان کرمان نظیر نمایندگان مجلس شورای اسلامی و مهم‌تر نمایندگان در شورای اسلامی استان، شورای اسلامی شهرها و روستاهای استان و نمایندگان صنوف، نقش بسیار اندک و

ناچیزی در تصمیم‌گیری‌های راهبردی و کلان استان دارند. در استان کرمان همواره به دلیل نقش پررنگ مسائل ملی، مردم دیده نشده‌اند. این در حالی است که در مواقع بحرانی، همیشه این مردم استان بوده‌اند که هزینه و امکان عبور از بحران را فراهم کرده‌اند.

۱۱. در این استان نهادهای نظارتی همچون استانداری، سازمان برنامه و بودجه استان و واحدهای ارزیابی و نظارت دستگاه‌های اجرایی، هیچ‌گونه سیستم اجرایی دقیق و هدفمند و برنامه‌ریزی‌شده‌ای برای مدیریت زمان پروژه‌های اجرایی را ندارند. همواره در پروژه‌ها بخش CPM پروژه‌ها وجود دارد که پیشرفت کار را کنترل می‌کند. اما مدیریت زمان یعنی رفع چالش‌هایی که زمان پروژه را با تغییر مواجه می‌کند. تأخیر در اجرای پروژه‌ها تنها به دلیل تأمین منابع مالی نیست، بلکه عمدتاً به دلایل تصمیم‌گیری‌های نادرست و غیرواقع تأمین مالی و تأمین‌کنندگان مالی، نبود راهکارهای رفع چالش‌های قانونی و حقوقی نظیر مالکیت، بروکراسی اعطای مجوزها و صلاحیت‌ها و نظایر آن است. مدیریت زمان اقدامات توسعه‌ای در استان عملاً بدون متولی است.

۱۲. شرایط استان همواره در حال تغییر است. این تغییرات شامل تغییر در داده‌ها به دلایل مهاجرت و جابجایی، تغییر در فناوری، تغییر در پارادایم‌ها و رویکردهای مواجهه با مسئله، تغییر در نیروی انسانی و ماهر، تغییر در بودجه و اعتبارات، تغییر در قوانین و مقررات و موارد مشابه است. سازگار شدن فرآیند توسعه استان و انطباق پروژه‌های کلان و راهبردی که معمولاً بلندمدت هستند با این تغییرات، یک کار کارشناسی، فنی و مدیریتی (تصمیم‌گیرانه) است. در استان متولی رصد تغییرات، اثرات آن بر اقدامات و پروژه‌ها، رفع کمبودها و نیازهای جدید چه ارگان و سازمانی است؟ مدیریت تغییرات یکی از چالش‌های جدی دنیای امروز ماست که نیاز است سازوکار مناسبی برای آن دیده شود.

۱۳. بسیاری از پروژه‌هایی که توسط دولت و یا توسط بخش خصوصی یا تعاونی که دارای صلاحیت لازم یا نظارت کافی نبوده‌اند، اجرا شده‌اند و از کیفیت پایین در بهره‌برداری برخوردارند. بخش قابل توجهی از این پروژه‌ها به اهداف خود نرسیده و با صرف هزینه و زمان زیاد، در واقع ناموفق بوده‌اند. مدیریت کیفیت یک فرآیند است که پایش، نظارت و ارزیابی فناوری، نیروی انسانی، گردش کار، مواد و مصالح و ارائه خدمت را بررسی و مدیریت می‌کند. با نگاهی به کشورهای همسایه این استان، تمرکز بر کیفیت و تأثیر آن بر جذب مخاطب و سرمایه را می‌توان به آسانی مشاهده کرد. مدیریت کیفیت توسعه استان به عهده چه سازمان و ارگانی است؟ لازم است که این امر مهم در سازوکاری مطمئن و فنی پیگیری و اجرایی گردد.

۱۴. هر دستگاه اجرایی و یا نهاد نظارتی و سیاست گذاری دارای قلمروهای فعالیتی و عملکردی است. یکی از چالش‌های جدی استان کرمان تداخل زیاد این قلمروها و عدم انطباق تصمیم‌گیری‌ها در قلمروهای مشترک است. هر دستگاهی برای پیشبرد اهداف و مأموریت‌های سازمانی خود طرح‌ها و برنامه‌هایی را آماده و تصویب می‌کند. این در حالی است که راهکارهای پیشنهادی این طرح‌ها در قلمروهای مشترک، در بسیاری موارد متناقض، متضاد و خنثی‌کننده یکدیگر است به جای آنکه هم‌افزا و دارای سینرژیک باشد.

۱۵. توسعه استان کرمان بدون توجه به رصد تغییر شاخص‌های توسعه امکان‌پذیر نیست. برای تصمیم‌گیری کارآمد و مؤثر لازم است که داده‌ها و اطلاعات در طول زمان از رصد شده تا بستر لازم برای تحلیل، چرایی و چگونگی معین گردد. بدون داده‌های کمی و کیفی هدفمند، تصمیم‌گیری، قدم زدن در تاریکی مطلق است و امید داشتن به شانس و اقبال است. ایجاد سامانه داده‌ها و اطلاعات به صورت روش‌مند و هدفمند کمک می‌کند که اولویت‌ها، چالش‌ها، میزان عدم قطعیت و قابلیت کنترل و برنامه‌ریزی، دخیلان و ذی‌نفعان و بسیاری موارد مؤثر دیگر در تحقق توسعه، مشخص گردد. این امر نیازمند مدیریت و سیستم داده‌ها و اطلاعات در درازمدت است. به طوری که با تغییرات مدیران و یا سیاست‌های اجرایی، این نظام مدیریت به کار خود ادامه دهد.

۱۶. برنامه‌ریزی توسعه استان کرمان به صورت بالا به پایین انجام شده است. در بهترین حالت نظر افراد و گروه‌های غیردولتی دریافت شده است. این امر با ایجاد نظامی که منابع و دارایی‌هایی که قابلیت جذب و به کارگیری در توسعه استان را دارد، بسیار متفاوت است. بخش قابل توجهی از ظرفیت استان کرمان در اختیار بخش غیردولتی است. ایجاد یک جایگاه پررنگ در برنامه توسعه استان برای این امر ضروری است. همچنین این منابع به شکلی تجمع شده و قابل دستیابی سریع نیست، لذا باید به شیوه‌ای مدیریت شود که در طول زمان به صورت انعطاف‌پذیر اضافه و کسر گردد. منابع و دارایی‌های استان کرمان خارج از استان و کشور را نیز به این بخش اضافه شود، پیچیدگی موضوع و ضرورت مدیریت متمرکز آن در استان بیشتر احساس خواهد شد.

۱۷. بررسی تأمین اعتبارات در ۸۰ سال گذشته به روشنی نشان می‌دهد، بودجه‌ریزی با تخصیص اعتبارات دولتی همواره فاصله داشته است. روش‌های مختلفی برای حل این موضوع و جلوگیری از توقف توسعه استان کرمان وجود دارد. برای مثال ایجاد محرک‌های تشویقی جذب سرمایه‌گذار، ایجاد فضای امن سرمایه‌گذاری، کاهش موانع جذب سرمایه و فعالیت‌های اقتصادی، ایجاد تناسب بین اجرای اقدامات و پروژه‌ها با تخصیص اعتبارات، بهره‌گیری از منابع بانکی و تعاونی و موارد مشابه دیگر کمک می‌کند

که مدیریت مالی و پولی توسعه استان ک با کمترین چالش مواجه شود. لازم است از یک سو ریسک توسعه کاهش یابد و از سوی دیگر مدیریت مالی به صورت متمرکز در استان انجام شود. منابع مالی مسئولیت اجتماعی صنایع نیز از دیگر منابع قابل برنامه‌ریزی برای توسعه استان است. در حال حاضر هیچ کدام از این موارد به دقت اجرایی نشده است.

۱۸. نهادها و دستگاه‌های استان در بخش دولتی و غیردولتی دارای وظایف و آیین‌نامه‌هایی هستند که گاه با یکدیگر مشترک، متداخل و ناهم‌افزاست. این موارد موجب می‌شود که فعالیت‌های تصمیم‌گیری، اعطای مجوزها، اجرای پروژه‌ها و غیره با تأخیر زمانی زیادی صورت گیرد. مدیریت این چالش‌ها تا حد زیادی در داخل استان کرمان امکان‌پذیر است. لازم است که مدیران عالی این امر را جدی گرفته و سازوکارهای لازم برای مدیریت آن را ایجاد کنند. استفاده از ظرفیت‌های قانونی موجود و ایجاد قوانین و مقررات جدید یکپارچه و هم‌افزا از موضوعات مهم توسعه استان کرمان است.

۱۹. کلیه فعالیت‌های نهادهای دولتی، حکومتی، مردمی و تعاونی در نهایت باید منجر به توسعه بیشتر استان مطابق با پیش‌بینی‌های برنامه توسعه فضایی استان شود. در بسیاری مواقع نهادها و دستگاه‌ها تنها به دنبال اجرای پروژه‌ها هستند و هیچ‌گونه نگاه راهبردی برای دستیابی به اهداف برنامه نیستند. تصور می‌کنند با اجرای صرف پروژه‌ها در بازه‌های زمانی مختلف می‌توان به توسعه استان رسید که خطایی جدی است. همواره در انجام کنش‌های کوتاه‌مدت (اجرای پروژه‌ها و اقدامات) باید نگاه راهبردی و بلندمدت داشت تا موانع و مشکلات فعلی و آینده را دید و حل کرد. لذا مدیریت نتیجه‌گرا از جمله مدیریت‌های دیگر مغفول مانده استان، بدون متولی جدی و از چالش‌های پیش‌روست. کلیه فعالیت‌های باید در نهایت منجر به نتیجه گردد. این امر نیازمند مدیریت فرآیند، نتیجه و بهبود است.

۲۰. در نظام برنامه‌ریزی کشور ما، تهیه طرح با اجرای آن دو شق جدا انگاشته شده است. این در حالی است که مدیریت بهبود شامل چهار مرحله اصلی است: برنامه، اجرا، ارزیابی، بازنگری. چگونه می‌توان یک برنامه یا طرح را برای ده یا بیست سال به صورت قطعی و بدون انعطاف تهیه کرد؟ چگونه می‌توان تغییرات مختلف مالی، حقوقی، فنی، طبیعی و غیره را در آن اعمال کرد؟ چگونه می‌توان ریسک اجرای آن را کاهش داد؟ و بسیاری ابهام‌های دیگر، بنابراین لازم است که یک برنامه در فرآیند بهبود تعریف و اجرایی گردد. این امر نیازمند یک مدیریت واحد و متمرکز و آگاه است.

در نهایت باید گفت که مدیریت یکپارچه آمایش و توسعه فضایی استان کرمان بدون توجه به هر یک از ۱۴ بعد گفته شده امکان‌پذیر نیست. عدم توجه و داشتن سازوکار و برنامه برای هر یک از ابعاد منجر به ایجاد اثرات

منفی در دیگر بخش‌ها خواهد شد و در نهایت اجرای برنامه را با چالش و مشکل مواجه خواهد کرد. لذا نمی‌توان برای یک یا چند محور چاره‌اندیشید و دیگر محورها را به آینده موکول کرد.

۳-۸- شناسایی قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها

۳-۸-۱- قابلیت‌ها و ظرفیت‌های منابع طبیعی

استان کرمان به عنوان پهناورترین استان کشور از جمله معدود استان‌هایی است که از شرایط آب و هوایی بسیار متنوعی برخوردار است و این موهبت الهی ضمن ارتقای ویژه جایگاه کشاورزی استان، زمینه تولید بالغ بر ۷۰ نوع محصول باغی و ۵۰ نوع محصول زراعی را فراهم آورده است. تقریباً ۷۰ نوع محصولات کشاورزی در مساحت ۳۹۵ هزار هکتار با عملکرد ۱/۶ میلیون تن و ۵۴ نوع محصولات باغبانی در ۲۱۷ هزار هکتار با عملکرد ۵ میلیون و ۶۴۸ هزار تن به علت تنوع شرایط آب و هوایی در استان کرمان، کشت می‌شود. حدود ۱۷ درصد از باغ‌های کشور در این استان قرار دارند و از این حیث در کشور دارای رتبه‌ی اول می‌باشد. بارش سالانه در استان حدود ۱۱۰ میلی‌متر است. تنوع آب و هوایی بالا در استان کرمان باعث شده است که این استان دارای محصولات کشاورزی متنوع شامل محصولات گرمسیری و نیمه گرمسیری و درختان میوه مناطق سردسیری باشد.

استان کرمان از جمله استان‌های برتر و برجسته کشور در بخش کشاورزی به شمار می‌رود. محصولاتی چون پسته، با بیش از ۳۰۰ هزار هکتار (بیش از ۸۰ درصد باغ‌های پسته کشور) کرمان را به عنوان مهم‌ترین منطقه پسته‌کاری خاورمیانه و جهان مطرح کرده است.

وجود افتخاراتی چون رتبه اول سطح زیر کشت گردو کشور، رتبه اول سطح زیر کشت و تولید محصولات گلخانه‌ای و وجود منطقه جیرفت و کهنوج با امکان تولید محصول در تمام فصول سال، رتبه اول تولید خرما در کشور، رتبه سوم تولید مرکبات، کسب حداکثر عملکرد ۱۳/۹ تن در هکتار پسته، ۱۳/۸ تن گردو، ۲۷/۷ تن خرما، ۴۲ تن مرکبات، ۱۳ تن گندم، ۵۴ تن سیب‌زمینی در هکتار، کرمان را جزو قطب‌های مهم کشاورزی قرار داده است.

نمونه‌ای دیگر از فعالیت‌های کشاورزی در استان کرمان کشت گلخانه‌ای است که این نوع کشت در اغلب نقاط استان به‌ویژه شهرهای جنوبی استان مورد استفاده قرار می‌گیرد. این نوع کشت به دلیل صرفه‌جویی در مصرف آب و خاک امکان اجرای آن در تمامی فصول سال و کنترل راحت شرایط کشت، در سال‌های اخیر به

شدت مورد استقبال و توجه قرار گرفته است. گفتنی است تولید گل محمدی و اسانس آن در لاله‌زار بردسیر بعد از قمصر کاشان رتبه دوم را در ایران دارد.

زیستگاه اصلی پسته خاورمیانه، به‌ویژه ایران است. کرمان دارای آب و هوای مناسب برای کشت پسته می‌باشد و این موضوع سبب شده است که ارقام پسته کرمان دارای کیفیت بسیار خوبی باشند.

بهترین مناطق کاشت پسته در استان کرمان شامل: رفسنجان، کرمان، راین، رباط، راوار، بردسیر، شهربابک و زرنند می‌باشند که شهرستان رفسنجان با دارا بودن بیش از ۷۰ درصد از تولید کل پسته و تعداد باغات پسته رتبه‌ی اول را در تولید و صادرات پسته دارا می‌باشد. پسته‌های تولید شده در رفسنجان به عنوان پسته‌های با کیفیت در بازارهای جهانی شناخته می‌شوند. انواع پسته در کرمان عبارت‌اند از کله قوچی، اوحدی، آلموند، اکبری، راوری و ... که درصد بالایی از محصول پسته ایران را تشکیل می‌دهند.

حدود ۲۱۲،۵۰۰ هکتار باغات که تقریباً ۹۶ هزار تن پسته تولید می‌کنند در این استان وجود دارد. پسته‌ی تولید شده در استان کرمان به علت ارتفاع بالا و رطوبت پایین و کیفیت بالا محصول تولید شده مزه‌ی بسیار خوبی دارد. معیشت بیش از یک میلیون نفر بستگی به صنعت پسته دارد. پسته ایران به ۸۵ کشور از جمله کشورهای اروپایی صادر می‌شود.

خرما از محصولات مهم استان کرمان می‌باشد. استان کرمان در جنوب شرقی ایران بزرگ‌ترین تولیدکننده خرما کشور است که یک‌سوم تولید خرما در کشور را شامل می‌شود. سالانه بین ۳۲۰ هزار تا ۳۴۰ هزار تن خرما در استان کرمان تولید می‌شود. ایران در حال حاضر از بزرگ‌ترین تولیدکننده‌های خرما در جهان می‌باشد که با وجود تولید بالا، دارای صادرات کم می‌باشد. حدود ۵۸ هزار هکتار از نخلستان‌های خرما، نزدیک به ۳۴۰ هزار تن خرما تولید می‌کند. شهرستان بم در استان کرمان تولیدکننده عمده خرما با کیفیت بالا؛ رنگ تیره و شیره دار در کشور می‌باشد. با توجه به پتانسیل‌های بالای این استان در تولید خرما و صادرات پایین‌تر نسبت به این حجم از تولید، امکان استفاده از دانش و تخصص ملی و بین‌المللی، همکاری‌ها و سرمایه‌گذاری‌ها در بخش تولید و بسته‌بندی خرما وجود دارد.

استان کرمان به عنوان بزرگ‌ترین تولیدکننده مواد معدنی کشور بیش از یک‌سوم ارزش تولیدات معدنی را به خود اختصاص داده است. وجود دو معدن بزرگ کشور یعنی معادن مس سرچشمه و سنگ‌آهن سیرجان و وجود بیش از ۴/۸ میلیارد تن انواع ذخایر معدنی شاهده‌ی بر این ادعا است که مهم‌ترین آن‌ها:

مس با ذخیره قطعی ۱/۷ میلیارد تن، سنگ آهن با ذخیره قطعی ۱/۶ میلیارد تن، زغال سنگ با ذخیره قطعی ۲۴۰ میلیون تن، کرومیت با ذخیره قطعی ۱۰ میلیون تن، تیتانیوم با ذخیره قطعی ۱۴۷ میلیون تن و میزان صادرات فولاد ۱۶/۱ میلیارد دلار می‌باشد.

شناسایی بیش از ۴۰ نوع ماده معدنی دیگر نشانگر قابلیت‌های ارزنده استان در این زمینه می‌باشد. معادن استان در تأمین مواد اولیه مورد نیاز صنایع کشور نقش ارزنده‌ای بر عهده دارند و چرخ‌های صنعت استان و کشور را به گردش در می‌آورند. معادن زغال سنگ قسمتی از نیاز کارخانه ذوب آهن اصفهان را تأمین می‌کنند. منابع مس سرچشمه کرمان که به گواهی کارشناسان از غنی‌ترین و خالص‌ترین معادن مس در جهان به شمار می‌رود، از مشخصه‌های ویژه اقتصادی استان کرمان محسوب می‌شود.

استان کرمان با توجه به ویژگی‌های طبیعی خود از دشت‌های مرتفع و فضا‌های کویری گسترده‌ای برخوردار است که برخی از آن‌ها هم چون دشت‌ها و مناطق ییلاقی، مورد استفاده وسیع گردشگری قرار می‌گیرند و برخی دیگر هم چون فضا‌های کویری مورد استفاده توره‌های کویری در صنعت گردشگری ایران قرار می‌گیرند. استان کرمان در کنار کویر بی‌انتهای خود و زیبایی‌های کویر از مناطق خاص ییلاقی و چشم‌اندازهای زیبای زمین‌شناسی نیز برخوردار است. در این منطقه می‌توان چشم‌اندازهایی را دید که در دیگر نقاط کم‌تر یافت می‌شود. تپه یا رشته کوه‌های ماسه‌ای (تلماسه) که بر اثر وزش باد و جابه‌جا شدن ماسه‌ها پدید آمده و شکل و اندازه آن‌ها بر اثر وزش باد مدام در حال تغییر است؛ از جذاب‌ترین اشکال ژئومورفولوژی استان کرمان به شمار می‌روند. آب و هوای کویر برای نیمی از سال مطلوب است و کوهستان‌های استان نیز برای نیمی دیگر از سال.

۳-۸-۲- مزیت‌های موقعیتی و استراتژیکی

مزیت‌های موقعیتی و استراتژیکی استان کرمان در حوزه‌های مزیت‌های مکانی و شبکه ارتباطی و مزیت‌های اقتصادی قابل دسته‌بندی هستند که عبارت‌اند از:

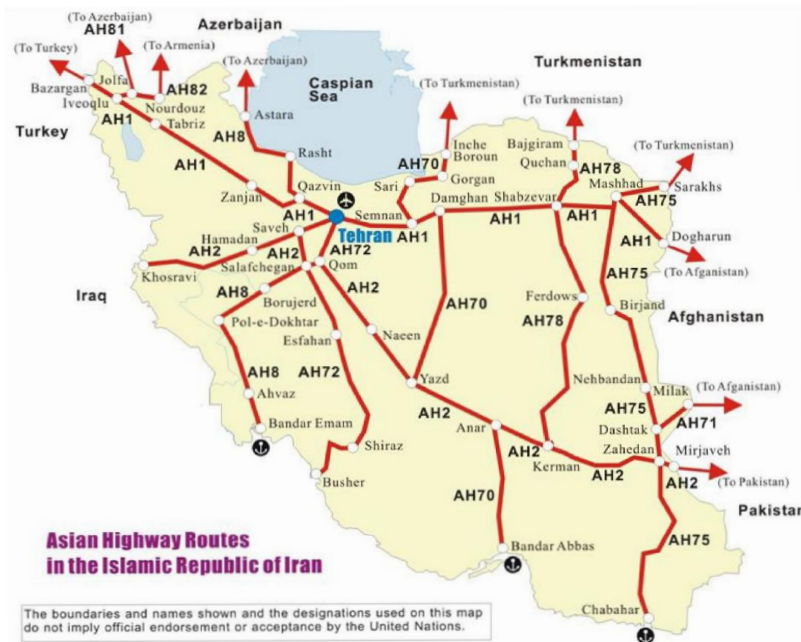
الف- موقعیت استان نسبت به کریدورهای بین‌المللی

طرح توسعه شبکه زیربنای حمل‌ونقل زمینی آسیا (ALTID): این طرح توسعه هماهنگ راه آهن آسیا (TAR) و توسعه شبکه بزرگراهی آسیایی (AH) را در دست اجرا دارد. استان کرمان در مسیر

اصلی AH78 قرار دارد که یکی از مهم ترین مسیر این شبکه هستند و با عنوان کریدورهای بین قاره ای مهم ترین عملکرد را دارند.

مسیر AH78: بزرگراهی در شبکه بزرگراه آسیایی با طول ۱۱۱۰ کیلومتر که از عشق آباد، ترکمنستان آغاز و با عبور از سیزوار و تا کرمان، ایران ادامه دارد.

مسیر AH2: بزرگراهی است که از دنپاسار در جزیره جاوه اندونزی شروع شده و پس از گذشتن از سنگاپور، مالزی، تایلند، میانمار، بنگلادش، هند، نپال و پاکستان، از مرز میرجاوه وارد ایران شده و در مرز خسروی در غرب ایران خاتمه پیدا می کند. طول این بزرگراه ۱۳۱۷۷ کیلومتر است و از استان کرمان عبور می کند.

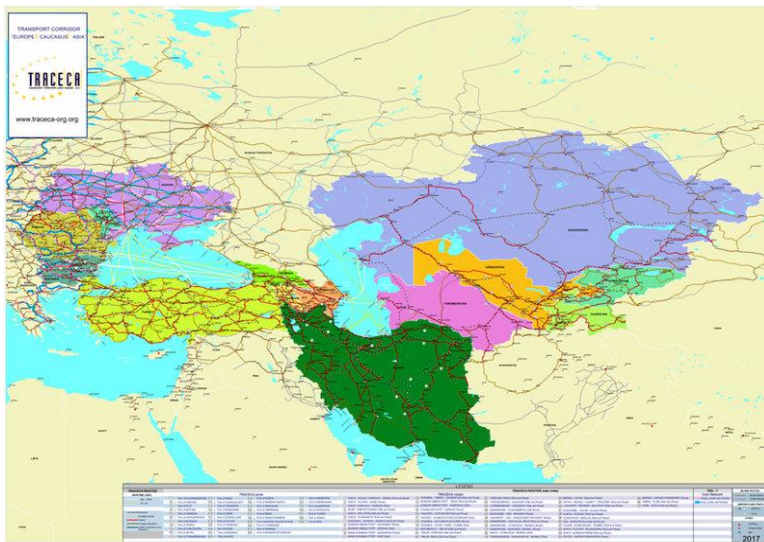

شکل ۳- محوره های بزرگراه آسیایی عبوری از کشور

کریدور تراسیکا (TRACECA): که شامل سیستم حمل و نقل ترکیبی در منطقه آسیای مرکزی، قفقاز و اروپای شرقی است، که نقش مهمی در احیای یکی از مسیرهای راه تاریخی ابریشم ایفا می کند. در سال ۲۰۱۸، ۱۳ کشور بلغارستان، مولداوی، رومانی، اوکراین و ترکیه در اروپا، ارمنستان، جمهوری آذربایجان، و گرجستان در قفقاز جنوبی، ایران، تاجیکستان، ازبکستان، قزاقستان و قرقیزستان در آسیای مرکزی عضو این کریدور

هستند. هدف این کریدور که از طرف اتحادیه اروپا با سرمایه اولیه ۱۵ میلیون یورو پشتیبانی مالی می‌شد، توسعه کریدور حمل‌ونقلی از اروپا، به سمت دریای سیاه، قفقاز، دریای خزر، و آسیای مرکزی بود. به واسطه موقعیت بسته (Land lock) برخی از کشورهای عضو و اهمیت دسترسی به دریای عمان برخی از زیرشاخه‌های این کریدور از استان کرمان عبور و ارتباط کشورهای عضو را با شمال و جنوب کشور و شرق و غرب کشور برقرار می‌کند. لازم به ذکر است از سال ۲۰۰۹ فعالیت‌های توسعه سازمان مربوطه به حداقل کاهش یافته و ایران از مزیت‌های عضویت در این مجموعه بهره‌ای نبرده است.

شکل ۴- ارتباط ایران با کریدور بین‌المللی ترانس‌کاسپیک و موقعیت استان کرمان

ب- معادن غنی و ارزشمند

استان کرمان با دارا بودن منابع عظیم و غنی معدنی به عنوان یکی از استان‌های مهم تعلق گشته و دارای موقعیت ممتازی در سطح کشور می‌باشد. وجود موادی از قبیل مس، آهن، کرومیت، منگنز، انواع خاک‌های صنعتی و سنگ‌های تزئینی و نما، زغال‌سنگ و ... که هر کدام جایگاه خاص خود را در زمینه صنایع و ساختمان دارند در گستره استان خود نمائی می‌کنند. شهرهای رفسنجان، سیرجان، بردسیر، بافت، زرنند، کهنوج، جیرفت و ... از جمله فضاهای توسعه یافته معدنی به شمار می‌آیند. در حال حاضر ۱۷۳ نوع ماده معدنی در استان شناسایی، اکتشاف و یا به مرحله بهره‌برداری رسیده‌اند که شامل مواد فلزی، غیرفلزی و سنگ‌های تزئینی و نما است.

در حال حاضر تعداد معادن فعال استان، ۱۴۵ معدن می‌باشد که از این تعداد، ۵۵ معدن آن مربوط به سنگ‌های تزئینی و نما می‌باشد.

تنوع و پیچیدگی زمین‌شناسی موجب وجود ذخایر گوناگون سنگ تزئینی در سراسر استان شده است. سنگ‌های آذرین، دگرگونی، رسوبی در بخش‌های مختلف استان تشکیل یافته‌اند، از سوی دیگر از آنجا که در استان کرمان دوران متفاوت زمین‌شناسی رخنمون دارد رنگ‌ها و بافت‌های متفاوتی هم در هر گونه سنگ تزئینی قابل رؤیت است.

شرایط اقلیمی استان امکان فعالیت معدنی در تمام طول سال یا حداقل ۱۱ ماه سال را موجب شده است. سرمایه فراوان حاصل از پسته به دلیل مشکلات پسته و کم‌آبی سرگردان بوده و قابلیت جذب در بخش معدن را دارد. جاده‌های آسفالت‌شده در سراسر استان و جاده‌های فرعی، قابلیت دسترسی به معادن را آسان نموده است.

همجواری استان کرمان با پنج استان در کشور که می‌توانند بازار محصولات خام و فرآوری شده معدنی آن باشند. نیروی کار ارزان و فراوان قابل دسترس و همچنین امکان جذب نیروی کار ساده از سیستان و بلوچستان و سایر استان‌های هم‌جوار وجود دارد.

عزم جدی مسئولین اداری استان در بحث معادن برای جایگزین کردن صادرات آن به جای پسته با توجه به کمبود آب و بحران آن در استان. فاصله ۵۰۰ کیلومتری (۶ ساعت برای وسایل نقلیه سنگین)، مهم‌ترین بندر صادراتی کشور تا مرکز استان.

(۵/۱۴ درصد) آن مربوط به معادن سنگ مرمر با ذخیره قطعی ۲۱۱۰۶۰ تن و استخراج سالانه ۲۸۶۰۰ تن است.

(۱۱ درصد) معادن مربوط به سنگ چینی با ذخیره قطعی ۲۵۸۰۰۰۰ تن و استخراج سالانه ۷۲۰۰۰ تن است.

(۵/۵ درصد) معادن مربوط به تراورتن با ذخیره قطعی ۱۶۵۰۰ تن و استخراج سالانه ۴۱۲۵ تن است.

کل ذخیره قطعی استان برابر با ۱۱۰۰۳۲۷۳ تن است و میزان استخراج سالیانه کل سنگ به میزان ۳۳۳۷۲۵ تن در سال است. البته ۶/۳ درصد از سنگ‌های استخراجی به صورت لاشه است، که با ذخیره قطعی ۱۸۰۰۰۰ تن و استخراج سالانه ۹۰۰۰۰ تن است. چنانچه آمار سنگ لاشه به ذخیره قطعی و استخراج کل اضافه گردد، میزان ذخیره قطعی استان ۱۲۸۰۳۲۷۳ تن و استخراج سالانه برابر ۴۲۳۷۲۵ تن می‌شود.

تعداد معادن غیرفعال استان ۲۸ معدن است که امکان دارد هر لحظه این معادن به لیست معادن فعال اضافه گردد. از این تعداد ۱۰ معدن یعنی ۳۶ درصد آن مرمریت است، ۹ معدن یعنی ۳۲ درصد آن سنگ چینی است، ۳ معدن

یعنی ۱۱ درصد آن سنگ مرمر و ۵ معدن یعنی ۱۸ درصد آن سنگ گرانیت است و ۳ درصد مربوط به تراورتن می‌باشد. که جمع کل ذخایر قطعی معادن غیرفعال استان ۴۴۵۷۴۵ تن با استخراج سالانه ۲۰۸۴۰۰ تن می‌باشد.

مس: مهم‌ترین معادن مس استان کرمان عبارت‌اند از: مس سرچشمه، مس میدوک، دره زار، چهار گنبد، دره آلو و سرگزکوه. حجم ذخیره آن‌ها یک میلیارد و هفتصد میلیون تن است که عمدتاً فعال و تعدادی نیز در مرحله تجهیز و آماده‌سازی می‌باشند.

آهن: این فلز در کرمان عمدتاً در دو کمر بند متمرکز شده است که عبارت‌اند از: کمر بند دگرگونی سیرجان که مهم‌ترین و با کیفیت‌ترین معادن آهن ایران را شامل می‌گردد. معدن آهن گل گهر که از مجموع یک میلیارد تن ذخیره پیش‌بینی شده اکتشافات تفصیلی آن به اتمام رسیده و تاکنون ۷۰۰ میلیون تن ذخیره محرز گردیده است و در حال استخراج می‌باشد کمر بند دوم آهن کمر بند بافق - کرمان است حجم ذخیره قطعی این معدن ۱۸۰ میلیون تن است.

تیتانیوم کهنوج: تیتانیوم کهنوج با ذخیره پیش‌بینی شده ۵۰۰ میلیون تن با عیار متوسط ۵/۳ درصد تیتان یکی از معادن مهم و استراتژیک کشور است که تاکنون با عملیات اکتشافی انجام شده حجم ۲۹۰ میلیون تن ذخیره آبرفتی این معدن با عیار متوسط ۴ درصد محرز گردیده است.

معادن کرومیت: که در منطقه بافت و کهنوج قرار داشته و ذخیره‌ای معادل ۱۶ میلیون تن دارد.

معادن سنگ‌های ساختمانی: ظرفیت فراوری معادن موجود بیش از ۲ میلیون تن است.

زغال‌سنگ: اکثر این معادن در شهرستان زرنند و حومه آن قرار دارند. ذخیره مجموعه آن‌ها تقریباً ۱۲۰ میلیون تن است.

د- ظرفیت‌های صنعتی

صنایع استان کرمان به دو دسته صنایع دستی و ماشینی تقسیم می‌شوند. صنایع دستی شامل شال، پته و ترمه است که به غیر از پته‌دوزی باقی از رونق سابق برخوردار نیستند. صنایع دستی کارگاهی چون: قالی‌بافی، جاجیم‌بافی، گلیم‌بافی و خورجین بافی از صنایع رایج این استان به شمار می‌رود. صنایع ماشینی استان به سه دسته کارگاهی کوچک، متوسط و بزرگ تقسیم می‌شوند که از این صنایع می‌توان سیمان، زغال‌سنگ و مس که معروفیت جهانی دارد را نام برد.

در بخش صنعت، به جز کارخانجات بزرگ خودروسازی کرمان، مس شهید باهنر، لاستیک بارز و ... که هزاران نفر شاغل را در خود جای داده است، انواع کارخانجات و واحدهای تولیدی نظیر: صنایع مواد غذایی و آشامیدنی، تولید منسوجات، کارخانجات تولیدی پوشاک، محصولات چوبی، محصولات کاغذی، محصولات شیمیایی، پلاستیکی، محصولات کانی غیرفلزی، تولید فلزات اساسی، تولید ماشین آلات تولید مولد برق، تولید رادیو و تلویزیون تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم تریلر و ... در استان کرمان فعال هستند.

علاوه بر این ۳۱۳ شرکت تعاونی فرش دستباف با بیش از ۱۷۰۰۰ نفر عضو و سرمایه‌ای معادل (۱،۹۶۴،۶۹۵ میلیون ریال) بخش دیگری از وضعیت اشتغال استان را نشان می‌دهد. وجود اراضی مناسب برای راه‌اندازی واحدهای بزرگ و کوچک، در شهرک‌های صنعتی و چه در مناطق آزاد و اراضی خصوصی، همراه با امکانات دیگری چون برق و انرژی و مساعدت مسئولین برای عرضه‌ی هر چه سریع‌تر پروانه و جواز مربوطه همه و همه بیانگر این واقعیت است که استان کرمان نه فقط بهشت معدن کاران به شمار می‌رود بلکه می‌تواند لکه می‌تواند برای صاحبان صنایع نیز بهشت دیگری باشد.

از نظر اقتصادی منطقه ویژه و آزاد تجاری سیرجان اهمیت استان کرمان را افزایش داده است. این منطقه به عنوان یک قطب اقتصادی ویژه بر بستر مزیت‌های باراندازی، در ساختار اقتصادی استان کرمان نقش و موقعیت قابل توجهی را احراز کرده است و در آینده نیز بر اهمیت این جایگاه اقتصادی افزوده خواهد شد. در واقع شهرستان سیرجان محل اتصال کلیه محورهای ترانزیتی و حمل و نقل کالا از جنوب به شمال، خاور و باختر ایران و سایر کشورهای شمالی، خاوری و باختری اروپا و خلیج فارس است.

ذ- کشاورزی و دامداری

استان کرمان به عنوان پهناورترین استان کشور از جمله معدود استان‌هایی است که از شرایط آب و هوایی بسیار متنوعی برخوردار است و این موهبت الهی ضمن ارتقای ویژه جایگاه کشاورزی استان، زمینه تولید بالغ بر ۷۰ نوع محصول باغی و ۵۰ نوع محصول زراعی را فراهم آورده است.

تقریباً ۷۰ نوع محصولات کشاورزی در مساحت ۳۹۵ هزار هکتار با عملکرد ۱/۶ میلیون تن و ۵۴ نوع محصولات باغبانی در ۲۱۷ هزار هکتار با عملکرد ۵ میلیون و ۶۴۸ هزار تن به علت تنوع شرایط آب و هوایی در استان کرمان، کشت می‌شود. حدود ۱۷ درصد از باغ‌های کشور در این استان قرار دارند و از این حیث در کشور دارای رتبه‌ی اول می‌باشد. بارش سالانه در استان حدود ۱۱۰ میلی‌متر است.

تنوع آب و هوایی بالا در استان کرمان باعث شده است که این استان دارای محصولات کشاورزی متنوع شامل محصولات گرمسیری و نیمه گرمسیری و درختان میوه مناطق سردسیری باشد.

استان کرمان از جمله استان‌های برتر و برجسته کشور در بخش کشاورزی به شمار می‌رود. محصولاتی چون پسته، با بیش از ۳۰۰ هزار هکتار) بیش از ۸۰٪ باغ‌های پسته کشور (کرمان را به عنوان مهم‌ترین منطقه پسته‌کاری خاورمیانه و جهان مطرح کرده است.

وجود افتخاراتی چون رتبه اول سطح زیر کشت گردو کشور، رتبه اول سطح زیر کشت و تولید محصولات گلخانه‌ای و وجود منطقه جیرفت و کهنوج با امکان تولید محصول در تمام فصول سال، رتبه اول تولید خرما در کشور، رتبه سوم تولید مرکبات، کسب حداکثر عملکرد ۱۳/۹ تن در هکتار پسته، ۱۳/۸ تن گردو، ۲۷/۷ تن خرما، ۴۲ تن مرکبات، ۱۳ تن گندم، ۵۴ تن سیب‌زمینی در هکتار، کرمان را جز قطب‌های مهم کشاورزی قرار داده است.

نمونه‌ای دیگر از فعالیت‌های کشاورزی در استان کرمان کشت گلخانه‌ای است که این نوع کشت در اغلب نقاط استان به‌ویژه شهرهای جنوبی استان مورد استفاده قرار می‌گیرد. این نوع کشت به دلیل صرفه‌جویی در مصرف آب و خاک امکان اجرای آن در تمامی فصول سال و کنترل راحت شرایط کشت، در سال‌های اخیر به شدت مورد استقبال و توجه قرار گرفته است. گفتنی است تولید گل محمدی و اسانس آن در لاله‌زار بردسیر بعد از قمر کاشان رتبه دوم را در ایران دارد.

پسته: زیستگاه اصلی پسته خاورمیانه، به‌ویژه ایران است. کرمان دارای آب و هوای مناسب برای کشت پسته می‌باشد و این موضوع سبب شده است که ارقام پسته کرمان دارای کیفیت بسیار خوبی باشند.

بهترین مناطق کاشت پسته در استان کرمان شامل: رفسنجان، کرمان، راین، رباط، راور، بردسیر، شهربابک و زرنده می‌باشند که شهرستان رفسنجان با دارا بودن بیش از ۷۰ درصد از تولید کل پسته و تعداد باغات پسته رتبه‌ی اول را در تولید و صادرات پسته دارا می‌باشد. پسته‌های تولید شده در رفسنجان به عنوان پسته‌های با کیفیت در بازارهای جهانی شناخته می‌شوند. انواع پسته در کرمان عبارت‌اند از کله قوچی، اوحدی، آلموند، اکبری، راور و ... که درصد بالایی از محصول پسته ایران را تشکیل می‌دهند.

حدود ۲۱۲،۵۰۰ هکتار باغات که تقریباً ۹۶ هزار تن پسته تولید می‌کنند در این استان وجود دارد. پسته‌ی تولید شده در استان کرمان به علت ارتفاع بالا و رطوبت پایین و کیفیت بالا محصول تولید شده مزه‌ی بسیار خوبی

دارد. معیشت بیش از یک میلیون نفر بستگی به صنعت پسته دارد. پسته ایران به ۸۵ کشور از جمله کشورهای اروپایی صادر می‌شود.

خرما: خرما از محصولات مهم استان کرمان می‌باشد. استان کرمان در جنوب شرقی ایران بزرگ‌ترین تولیدکننده خرما کشور است که یک‌سوم تولید خرما در کشور را شامل می‌شود. سالانه بین ۳۲۰ هزار تا ۳۴۰ هزار تن خرما در استان کرمان تولید می‌شود. ایران در حال حاضر از بزرگ‌ترین تولیدکننده‌های خرما در جهان می‌باشد که با وجود تولید بالا، دارای صادرات کم می‌باشد.

- حدود ۵۸ هزار هکتار از نخلستان‌های خرما، نزدیک به ۳۴۰ هزار تن خرما تولید می‌کند.
- شهرستان بم در استان کرمان تولیدکننده عمده خرما با کیفیت بالا، رنگ تیره و شیره دار در کشور می‌باشد.
- مرکبات: حدود ۴۲ هزار هکتار سطح زیر کشت، میوه بالغ بر ۵۸۸ هزار تن مرکبات تولید می‌کند.
- شهرستان جیرفت به عنوان یکی از قطب‌های اصلی تولید مرکبات در کشور شناخته می‌شود، در این شهرستان مرکبات با کیفیت بالا تولید می‌شود که در بازارهای شناخته شده هستند.
- سالانه حدود ۵۴۰ هزار تن انواع ارقام مرکبات شامل واشنگتن ناول، والنسیا، گریپ فروت و انواع نارنگی و لیموترش از باغات مرکبات جنوب کرمان محصول برداشت می‌شود که این محصول در نوع خود بی‌رقیب بوده و در حد ارگانیک است.
- استان کرمان دارای پتانسیل بالای سرمایه‌گذاری در بخش سرتینگ، بسته‌بندی و صادرات مرکبات می‌باشد.
- شهرستان‌های شهداد و جیرفت مرکبات با کیفیت بالا تولید می‌کنند.
- محصولات گلخانه‌ای: در شهرستان‌هایی مثل جیرفت، رودبار و ارزو تقریباً ۳ میلیون تن محصولات خارج از فصل و گلخانه‌ای مانند گوجه، خیار، فلفل، بادمجان، سیب‌زمینی، هندوانه، توت‌فرنگی، پیاز، سیر و سبزیجات دیگر تولید می‌شود.
- تجهیزات سرتینگ و بسته‌بندی در این مناطق کافی نیست و فرصت سرمایه‌گذاری بسیار مناسبی در این بخش با توجه به پتانسیل‌های بالای این منطقه وجود دارد.
- با وجود فرودگاه جیرفت، ارتباط این مناطق با کشورهای عربی حوزه خلیج فارس و کشورهای CIS (اتحاد سابق جماهیر شوروی)، مناطقی که در ۶ ماه از سال به علت سرما محصولی رشد نمی‌کند، به راحتی امکان‌پذیر است و این موضوع پتانسیل سرمایه‌گذاری در این مناطق را به شدت بالا می‌برد.

برخی از محصولات کشاورزی استان کرمان عبارت‌اند از: سیب، گلابی، توت‌فرنگی، تمشک، نارنگی، پرتقال، نارنج، شلیل، توت سفید، به، آلبالو، گیلاس، گوجه، گواوا، خرما، هلو، هویج، انگور، آلو، پسته، گردو، بادام، سنجد، لیمو، گریپ فروت، انجیر، موز، زیتون، انار و خرمالو.

برخی از محصولات زراعی استان کرمان عبارت‌اند از: گندم، ذرت، لوبیا، عدس، نخودفرنگی، سیب‌زمینی، گوجه‌فرنگی، پنبه، هندوانه، خیار و خربزه.

و- ظرفیت‌های توسعه انرژی تجدید پذیر

وجود ۳۳۰ روز آفتابی در کرمان یکی از ظرفیت‌های عمده استفاده از پتانسیل‌های بومی برای تولید انرژی در کشور است که این روزها با سرمایه‌گذاری‌های دولتی و بخش خصوصی داخلی و خارجی در حال شکل‌گیری است. با بهره‌برداری از این نیروگاه ۱ مگاواتی خورشیدی علاوه بر صرفه‌جویی در مصرف معادل ۵۰۰ هزار مترمکعب معادل گاز طبیعی در سال، از انتشار سالانه ۱۲۰۰ تن آلاینده‌های زیست‌محیطی گلخانه‌ای نیز جلوگیری خواهد شد. همچنین احداث این نیروگاه خورشیدی می‌تواند از مصرف سالیانه ۳۸۵ لیتر آبی که معمولاً در نیروگاه‌های حرارتی برای تولید برق مورد نیاز است، بکاهد.

در حال حاضر ظرفیت نیروگاه‌های تجدیدپذیر احداث شده در استان کرمان ۵۹،۶ مگاوات است که شامل ۴۷،۲۲ مگاوات نیروگاه خورشیدی مگاواتی و ۱۲،۳۴ مگاوات سامانه‌های خورشیدی محدود به ظرفیت انشعاب مشترکین می‌باشد. شایان‌ذکر است تعداد نیروگاه‌های خورشیدی پشت‌بامی (کوچک مقیاس) نصب شده در استان کرمان ۱۱۱۲ واحد نیروگاهی است و پیش‌بینی می‌گردد این عدد تا پایان سال ۱۴۰۰ به ۱۳۰۰ سامانه برسد.

۳-۸-۳- مزیت‌های رقابتی و نسبی

مزیت‌های نسبی استان

مزیت نسبی

بررسی سهم مکانی در استان کرمان نشان می‌دهد که این استان از نظر صادرکننده بودن محصولات در بخش صنعت و خدمات در سال ۸۵ به عنوان صادرکننده محصولات شناخته می‌شود. بیشتر شهرستان‌های استان در این سال در بخش کشاورزی صادرکننده محصولات و خدمات هستند. کرمان به عنوان مرکز استان به عنوان در بخش خدمات صادرکننده محسوب می‌شود. در سال ۹۰ شاهد تغییر اساسی در ساختار تولیدی استان هستیم. به

عبارتی تغییر صادرکننده بودن اقتصاد استان از بخش‌های صنعت و خدمات به بخش کشاورزی اتفاق افتاده است. شهرستان کرمان به عنوان مرکز استان در این سال در بخش صنعت و خدمات صادرکننده و اراده داده محصول و خدمات بوده است. در این سال نیز همانند سال ۸۵، بخش کشاورزی استان نقش قالب در اقتصاد استان دارد.

جدول ۱۱۵- سهم مکانی شهرستان‌های استان کرمان

۱۳۹۰ LQ			۱۳۸۵ LQ			شهرستان
خدمات	کشاورزی	صنعت	خدمات	کشاورزی	صنعت	
۱/۱۱	۰/۹۴	۰/۵۰	۱/۰۷	۰/۸۲	۰/۱۴	یافت
۰/۹۴	۱/۵۵	۰/۶۳	۱/۱۲	۰/۷۲	۰/۰۴	بم
۰/۹۷	۱/۸۴	۰/۴۱	۱/۰۷	۰/۹۴	۰/۰۱	جیرفت
۰/۹۰	۱/۲۳	۱/۲۳	۰/۸۵	۱/۳۴	۲/۰۹	رفسنجان
۰/۸۴	۱/۳۸	۱/۴۱	۰/۹۸	۰/۸۴	۲/۵۲	زرنند
۱/۰۱	۰/۶۳	۱/۱۵	۱/۰۱	۰/۸۲	۱/۸۲	سیرجان
۰/۷۲	۱/۵۹	۱/۶۹	۰/۸۵	۱/۱۶	۳/۵۴	شهربابک
۱/۱۳	۰/۴۵	۱/۰۱	۱/۰۶	۰/۸۹	۰/۳۳	کرمان
۱/۱۰	۱/۰۵	۰/۴۴	۰/۹۸	۱/۱۷	۰/۱۲	کهنوج
۰/۹۴	۱/۵۱	۰/۷۴	۰/۸۷	۱/۵۶	۰/۱۱	بردسیر
۰/۸۱	۱/۲۷	۱/۸۸	۰/۷۰	۱/۹۶	۱/۹۲	راور
۰/۷۵	۲/۹۱	۰/۳۱	۰/۸۰	۱/۷۴	۰/۰۰	عنبرآباد
۰/۹۳	۱/۳۳	۰/۷۶	۰/۸۱	۱/۵۵	۱/۶۱	منوجان
۰/۷۸	۰/۸۲	۲/۴۹	۰/۶۷	۰/۴۷	۱۱/۶۰	کوهبنان
۰/۷۲	۳/۱۶	۰/۳۹	۰/۶۴	۲/۴۴	۰/۰۵	رودبار جنوب
۱/۰۶	۱/۵۱	۰/۲۲	۱/۰۲	۱/۰۸	۰/۰۵	قلعه گنج
۰/۷۳	۲/۶۵	۰/۳۵	-	-	-	ریگان
۱/۰۳	۱/۰۶	۰/۴۳	-	-	-	رابر
۰/۵۸	۳/۵۴	۰/۲۸	-	-	-	فهرج
۰/۷۵	۲/۴۷	۰/۷۴	-	-	-	انار
۰/۸۰	۱/۶۸	۰/۳۷	-	-	-	نرماشیر
۰/۷۲	۲/۷۷	۰/۳۳	-	-	-	فاریاب
۰/۸۳	۲/۱۶	۰/۴۳	-	-	-	ارزوئیه
۰/۹۳	۲/۱۶	۰/۷۶	۱/۰۱	۰/۹۰	۳/۰۷	استان کرمان

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

مزیت رقابتی استان

در استان کرمان ۲۸ کد ایسیک فعال وجود دارد. این استان تنها استان در کشور است که در آن استخراج زغال سنگ و لینیت در آن وجود دارد. از میان بیست و هشت کد ایسیک موجود در استان ۹ صنعت به صورت تخصصی مشغول به فعالیت هستند. در این میان صنایع مرتبط با ماشین آلات دفتری و حسابداری به عنوان صنایع با فناوری بالا است که تعداد شاغلان این بخش ۲۵۴ نفر و ۴ کارگاه اقتصادی در این استان وجود دارد. شهرستان کرمان به عنوان مرکز استان است که بیشترین میزان تخصصی شدن فعالیت های اقتصادی در این شهرستان واقع شده است.

جدول ۱۱۶- ضریب تخصصی شدن فعالیت های صنعتی در استان کرمان

شهرستان	ضریب تخصصی شدن	فعالیت
کرمان، زرنده	۰.۱۰۵	کشاورزی، شکار و فعالیتهای خدماتی وابسته (۰۱)
کرمان	۰.۱۱۸	پوشاک و عمل آوردن پوست خز (۱۸)
کرمان	۰.۱۳۲	دباغی - چرم - کیف - چمدان - کفش (۱۹)
کرمان	۰.۱۳۷	انتشار و چاپ و تکثیر (۲۲)
کرمان	۰.۰۹۶	ساخت ماشین آلات و تجهیزات (۲۹)
کرمان، سیرجان	۰.۰۸۶	ماشین آلات دفتری و حسابداری (۳۰)
بم	۰.۱۳۲	وسایل نقلیه موتوری (۳۴)
کرمان	۰.۰۹۶	مبلمان سایر مصنوعات (۳۶)
بم	۰.۰۹۸	فعالیت های پشتیبانی و کمکی حمل و نقل؛ فعالیتهای آژانسهای مسافرتی (۶۳)

منبع: مرکز آمار ایران، وزارت صنعت، معدن و تجارت، محاسبات نگارنده

بررسی تمرکز فعالیت های اقتصادی در استان به تفکیک شهرستان نشان می دهد که تمرکز اشتغال در شهرستان کرمان بالاتر از سایر شهرستان های استان است.

در شهرستان کرمان ۵۵۱ کارگاه صنعتی وجود دارد که معادل ۴۴/۹ درصد از تعداد کارگاه های صنعتی است. شهرستان رفسنجان دومین شهرستان استان از نظر بالا بودن سهم تمرکز فعالیت صنعتی است. در این شهرستان ۱۹۴ کارگاه صنعتی وجود دارد که معادل ۱۵/۸۱ درصد از صنایع است. در شهرستان بم نیز ۱۱۸ کارگاه صنعتی وجود دارد که معادل ۹/۶۱ از تعداد بنگاه های استان است. در مجموع حدود ۸۰ درصد از اشتغال استان در این سه شهرستان تمرکز یافته است.

جدول ۱۱۷- ضریب تمرکز فعالیت‌های صنعتی در استان کرمان

شهرستان	ضریب تمرکز	شهرستان	ضریب تمرکز
ارزوئیه	۰.۰۲	ریگان	۰.۰۲
انار	۰.۴۴	زرند	۴.۶۸
بافت	۰.۵۴	سیرجان	۱۰.۴۴
بردسیر	۱.۷۷	شهربابک	۲.۲۳
بم	۱۸.۱۸	کرمان	۳۸.۲۵
رابر	۰.۰۲	کوهبنان	۰.۱۰
راور	۰.۲۳	نرماشیر	۰.۰۲
رفسنجان	۲۳.۰۶		

منبع: مرکز آمار ایران، وزارت صنعت، معدن و تجارت، محاسبات نگارنده

۴-۸-۴- شناخت قابلیت گردشگری کرمان

استان کرمان را می‌توان با توجه به پتانسیل‌ها و قابلیت‌های گردشگری به ۱۶ قطب گردشگری شامل ۴ قطب گردشگری بین‌المللی و ۱۲ قطب گردشگری در سطح ملی و محلی تقسیم کرد. با توجه به قطب‌های شناسایی شده، استان کرمان دارای ۶ محور بین‌المللی و ملی گردشگری است که هر کدام از چند قطب گردشگری تشکیل شده است و لازم است که امکانات ضروری در محورها ساماندهی شود.

علیرغم وجود جاذبه‌های طبیعی و تاریخی فراوان در سطح استان، صنعت گردشگری به لحاظ ارتباط با سایر بخش‌ها از نقاط ضعفی رنج می‌برد که از عمده‌ترین آن‌ها می‌توان به ضعف زیرساخت‌های اساسی حمل و نقل و امکانات جانبی مورد نیاز و نبود سرمایه‌گذاری‌های لازم در خصوص فعالیت‌های گردشگری اشاره کرد.

جدول ۱۱۸- جاذبه‌های طبیعی و تاریخی گردشگری استان کرمان به تفکیک شهرستان

شهرستان / بخش	طبیعی	تاریخی
کرمان	پارک جنگلی قائم، ییلاق کوهپایه	مجموعه بازار، بازار سرتاسری کرمان، بازار میدان ارگ، بازار ارگ، بازار نقاره‌خانه، بازار سراجی، بازار گنجعلی خان، مجموعه گنجعلی خان، میدان گنجعلی خان، موزه سکه، حمام گنجعلی خان، مدرسه و مسجد گنجعلی خان، آب انبار و چهارسوق گنجعلی خان، بازار مسگری شمالی، بازار مسگری غربی، کاروانسرای هنود (هندی‌ها)، مجموعه ابراهیم - خان، مجموعه وکیل (بازار، کاروانسرا و حمام وکیل)، حاج آقاعلی (مسجد، بازار و آب انبار حاج آقاعلی)، بازار اختیاری، بازار مظفری، سرای گلشن، مسجد امام، مشتاقیه، قبه سبز، گنبد جلیله، مقبره خواجه اتابک، امامزاده شاهزاده محمد، قلعه دختر، آتشکده کرمان، یخدان مویدی، کتابخانه ملی کرمان، تخت درگاه قلی بیگ، باغ فتح آباد، باغ موزه هرندی، موزه صنعتی، موزه شهید باهنر، موزه دفاع مقدس، موزه ارتش، گلزار شهدا
بخش ماهان	منطقه کوهنوردی جویبار	آستانه شاه نعمت الله ولی ماهان، باغ شاهزاده، شترگلو، دره تیگران، سکنج، جویبار، مقبره امامزاده شاهزاده حسین
بخش راین	درختان چنار هزارساله مسجد جامع، سرو ۴۰۰ ساله حرم امامزاده زید، دهانه آتشفشانی، کوه هزار، ارتفاعات اردیکان	ارگ راین (ورودی حاکم نشین)، مرقد امامزاده شیرخدا، امامزاده سیدعلی و امامزاده زید
بخش گلباف	سرو تاریخی هزارساله، آبشار دریا (کشیت)، آبشار بیدویی، آبگرم، آبشار بندر جوشان، آبشار آبگرم کشیت	قلعه گلباف و آب خندق واع در محله شاهپری، قلعه روستای کشیت، مقبره امامزاده زید محمود واقع در روستای حرمک، مقبره سلطان حسن شاه واقع در روستای آبگرم، مقبره شاه شمس‌الدین واقع در محله رزنو گلباف، مقبره شیخ جنید واقع در گلباف جنب قلعه، مقبره شیخ مرتضی نیشابوری واقع در گلباف جنب منبع آب، مقبره سلطان ابوسعید ابوالخیر واقع در بهشت زهرا گلباف، مقبره حاج سید حسن خراسانی معروف به حاج آقا، قلعه تاریخی هشتادان واقع در روستای هشتادان، تپه‌های گزغلی مراد در شرق کشیت، آثار کوره‌های لعاب در شرق کشیت
بخش شهداد	گندم بریان، کویر شهداد (کلوت‌ها)، سیرج	محوطه باستانی شهداد، امامزاده زید، شهرک باستانی دشت لوت، آب انبار حاج محمدتقی، آسیاب آبی دوقلو، خانه صادقی‌ها، قلعه رموک و کهنه شفیع آباد
بردسیر	بیدخوان بردسیر، لاله‌زار بردسیر	مناره مسجد نگار، بقعه پیربرحق (جاسور)، خانه بهادر الملک
سیرجان	-	آرامگاه شاه فیروز، آرامگاه میرزبیر، امامزاده علی، باغ سنگی بلورد
شهربابک	غار ایوب، روستاهای گردشگری آبدر، ریسه و جوزم	عمارت موسی خان، روستای صخره‌ای میمند، روستای پیش‌استا، مسجد شهربابک، قلعه کمرمرج، خانه صمدخان، خانه سالاری‌ها، آرامگاه خواجه حسن شکاری، گنبد ملاحیدر
رفسنجان	مناظر زیبای کویر، جنگل‌های ۱۲۰ هزار هکتاری پسته، دهکده صخره‌ای اودرج، سنگ‌نگاره‌های ۱۲۰۰۰ ساله، باغ سرای باقری، خانمان، سرچشمه، داوران، غار میرزا، غار توتیای جوادیه فلاح، راویز و آبشار زیرکوه سرخ، اودرج، چشمه‌های آب گرم ده ظهیر و آب جوشان راویز، رودخانه شاهزاده عباس، آبشار لولی کش	خانه حاج آقاعلی (رفسنجان)، آب انبار، موزه مردم‌شناسی رفسنجان، ساختمان کلاه - فرهنگی سعادت‌آباد، کاروانسرای کبوترخان، قلعه و مقبره نوش‌آباد، قلعه آقا، برج فردوسیة نوق، محوطه تاریخی با بیش از ۵۰۰ اثر تاریخی و باستانی
انار	-	قلعه تاریخی (ارگ) انار، امامزاده محمدصالح، خانه ابوالحسن خان، یخدان، مجموعه تاریخی روستای بیاض، کاروانسرا و کارخانه پنبه بیاض، امامزاده محمد صالح، کاروانسرای انار، قلعه انار، مقبره بشرحافی، برج بشرآباد، آب انبار حسن‌آباد، مسجد خواجه شریف، یخدان انار، اداره طرق، مدرسه سعدی، قلعه داودآباد، خانه ابوالحسن خان، عمارت قولی هوالهی، خانه مهدوی، خانه‌های سه گانه
زرنند	روستای گیسک، جای پای دایناسور	بازار زرنند، مسجد ۷۰۰ ساله حسینیه قلعه، خانه و برج سید علی خان، امامزاده عبدالله، برج زندویی، قلعه ختم سربنان، قلعه دختر سرکوه حصن، چهار برج یزدان آباد، غر کم دهنه

شهرستان/ بخش	طبیعی	تاریخی
		عبدل آباد، خانه و قلعه اصفهانی، مقبره خواجه فقیه
راور	روستای طرز	خانه فخری، خانه نو، یخدان راور، آب انبار غیاث،
کوهینان	طغر الجرد، چشمه پونه‌ای	آرامگاه آخوند (کوهینان)، خانقاه شیخ ابوسعید ابوالخیر، خانه آل طه، آسیاب‌های آبی، تحت لطیفی، قلعه دخیر، قلعه خان مکان، قلعه سلطان آباد، قلعه هشت برج، قلعه نو شعیجره، قلعه ده علی، حمام چما، آسیاب‌های آبی و بناهای تاریخی
بافت	پناهگاه حیات وحش خبر و روچون	قلعه غنجهلیخان هشون، تپه باستانی یحیی، بقعه متبرکه امامزاده سیدعلی موسی، برج مهر آباد، قلعه گوشک
ارزویه	-	چهارطاقی ارزویه
رابر	ییلاق رابر، بندر هزنا، گلی هوکتنگ هونی، تنگ کرو، چشمه عروس، عشق آباد، آبشار دورودخانه، تخت سرطشک، گردو درکا	-
جیرفت	ییلاق اسفندقه، ییلاق دلفارد، درب بهشت، آبگرم مسکون، آبشار درین، ییلاق ساردوئیه، سد جیرفت، جنل حفاظت شده انار شیطان، باغ‌های نخل و مرکبات	موزه جیرفت، محوطه باستانی شهر قدیم جیرفت، مسجد جامع دقیانوس، مقبره میرحیدر، قلعه اسفندقه، کاروانسرای مسکون، قلعه سموران، قلعه سلیمان، منطقه باستانی قلعه کوچک، تپه‌های کنار صندل
عنبرآباد	روستای دوساری، روستا و آبشار رودفرق، دهستان امجز، دهستان گرم رضا، چشمه آب باد رودفرق،	قلعه سموران
بم	ییلاق ده بکری	ارگ بم، مجموعه ارگ جدید، امامزاده اسیری، امامزاده زید
فهرج	-	قلعه سنگ، قلعه فهرج، کلوتهای فهرج، میل قاوردی، قلعه خاکی فهرج
ریگان	تپه‌های شنی و کمپ کویری، جنگل کهور، روستاهای هدف گردشگری و کوهستانی زیارت شاه	مقبره شاه خورشید، شهر قدیمی ریگان
نرماشیر	-	ارگ باستانی، تل آتشی دارستان، کلوتهای علی آباد و ضیاء آباد، میل نادری، قلعه خان، سد نساء یادگار تادود خاتون
کهنوج	منطقه حفاظت شده مهروئیه، تنگ زرچین، درگز، گرگ سلیمانی، تنگ آبشویی، جنگل کنار عشقی، رزان، گیشکندر	قلعه تاریخی کهنوج، زیارتگاه بی بی طیبه، زیارتگاه دیوان مراد، زیارتگاه شیث، قلعه ضرغام، قلعه گلاشکرد
رودبار جنوب	تالاب جازموریان	قلعه خرگ مختارآباد، قلعه اسلام آباد، قلعه نور کهنه هشتوگان، زیارتگاه چهل تن، زیارتگاه پنج تن و زیارتگاه میرتعداد
منوجان	آبگرم منوجان، دبران، بی بی سانیمه، گنو، طاق سنگی، باغ روضه ارم	قلعه تاریخی منوجان، محوطه باستانی تجدانو، تپه‌های تاریخی و باستانی کهن داووتی، کهنک، گل سرخ، محوطه باستانی کهنشاهان، قلعه باستانی کتر، محوطه باستانی جگستان و ککستان، تپه باستانی کوه شهر بنک و سرگرو، محوطه باستانی سوختگان بازگردومغ مهر، زیارتگاه عباس بن موسی بن جعفر، زیارتگاه شاه اشرف، زیارتگاه بی بی مریم
قلعه گنج	چاه نوروز، حوزة آب‌ریز جازموریان	قلعه، برج و بارو، تپه تاریخی، شهر هزاره رمشک، شهر حیدر، کلات نادری
فاریاب	جنگل مهروئیه، گذار، جنگل بادام وحشی، تنگ آبشویی	نقوش برجسته تنگ موردان

رویکرد راهبردی

۴-۱- شناسایی مسائل راهبردی

مسائل راهبردی به رویدادها، وقایع و روندهای کلیدی، پیچیده و بی ساختار اطلاق می‌گردد که با پیامدهای چند رخساره‌ای و چندبعدی اثر چشمگیر بر راهبردهای آتی منطقه و خود منطقه دارند. با توجه به اثرات چشمگیر این مسائل بر منطقه به عنوان یک کل، شناسایی این مسائل یکی از پراهمیت‌ترین گام‌ها در برنامه‌ریزی راهبردی فضایی می‌باشد (محمدیان مصمم، ۱۳۹۸). در ادبیات جهانی رهیافت‌هایی که تصمیم‌گیران برای شناخت مسائل راهبردی بکار می‌گیرند عبارت‌اند از پوشش محیطی، مدیریت مسائل، صورت‌بندی مسئله و تشخیص. در این طرح از رهیافت اعتدالی و سپارده برای شناسایی مسائل راهبردی استفاده می‌شود که در واقع با بهره‌گیری از ابعاد و معیارهای رهیافت‌های رایج جهانی است. بدین ترتیب که مسئله‌ای با شفافیت اندک، پیچیدگی، کنگی و عدم قطعیت بالا، اثرات شدیدتر، ماندگارتر و منفی‌تر، غیرعادی و جداگر، چندبعدی بودن و مقیاس اثرگذاری بالاتر و خارج از حوزه قدرت و اختیار و مسئولیت، مسئله‌ای راهبردی‌تر به شمار می‌رود (محمدیان مصمم، ۱۳۹۷). به منظور مشخص کردن این مسائل، بر اساس متغیرها و جهت آن‌ها کارشناس مربوطه از امتیاز ۱ (کمترین) تا ۱۰ (بیشترین) استفاده کرده و در نهایت با جمع امتیازات مسئله راهبردی استان را مشخص کرده است. در جداول زیر مسائل راهبردی استان در عرصه‌های مختلف مشخص و شرح داده شده است.

در عرصه نظام مدیریتی استان با مسائل راهبردی توسعه‌یافتگی جنوب استان نسبت به شمال آن، نبود نظام یکپارچه و همه‌جانبه برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و مدیریت توسعه سرزمینی در استان، پهناوری استان و نبود دسترسی برابر و مناسب به کلیه امکانات اداری در استان به‌ویژه در بخش جنوبی، فقدان نگرش راهبردی و بلندمدت مدیران و تصمیم‌گیران، تشنگی شدید و تداخل در تصمیمات و مداخلات فضایی بخش‌های استان با مدیریت بخشی، کمبود جدی منابع مالی و پولی لازم برای تحقق آمایش استان، ضعف در برنامه‌ریزی به موقع توسعه استان (شهر و روستا) با توجه به مهاجرت گسترده از روستا به شهر، نگاه سیاسی و امنیتی در امور مدیریتی در استان کرمان، ناامنی ناشی از ترانزیت و فروش مواد مخدر و عدم تمرکز بر حصول نتیجه (دستیابی به هدف) در اجرای برنامه توسعه استان (به جای اجرای صرف تعدادی پروژه) مواجه است.

در حوزه جمعیتی، اجتماعی و آموزش مسائل راهبردی استان شامل سرمایه اجتماعی پایین (در همه سطوح)، سطح پایین اعتماد سازمانی، قاچاق مواد مخدر و اعتیاد، طلاق، پایین بودن احساس امنیت، اعتماد عمومی پایین، فقر و محرومیت، سکونتگاه غیررسمی، مهاجرت فرستی استان طی ۳۰ سال متوالی و تمرکز نامتوازن جمعیت، بالا

بودن نسبت خانوارهای زن سرپرست، پایین آمدن رشد سالانه جمعیت در سال‌های آتی و پوشش تحصیلی پایین، است.

در حوزه زیربنایی و نظام سکونتگاهی، استان با مسائل راهبردی ضعف در زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و پایین بودن شاخص توسعه فناوری اطلاعات در استان، محدودیت‌های منابع آب، خشکسالی و کمبود آب مورد نیاز برای توسعه به واسطه خشکی سرزمین و برداشت بیش از حد از منابع آب و کشت محصولات پر آب بر، دسترسی‌پذیری پایین اغلب پهنه‌های جنوبی استان و مشکلات مربوط به دسترسی، محرومیت‌های زیرساخت‌های تأمین گاز در استان بخصوص در شهرهای کوچک و روستاها و عدم توازن در توزیع جمعیت شهری در شهرهای استان مواجه شده است.

در حوزه منابع طبیعی و محیط زیست نیز مسائل راهبردی استان شامل بحران شدید آبی و تبخیر و استفاده ناپایدار از منابع آب زیرزمینی، قرارگیری بخش زیادی از استان در پهنه خطر بسیار زیاد زلزله و تغییرات اقلیمی و خشکسالی بلندمدت است.

در نهایت، اقتصاد استان نیز با مسائل راهبردی روند افزایشی نرخ بیکاری، کاهش سطح رفاه عمومی و گسترش فقر، بهره‌وری نسبتاً پایین نیروی انسانی، بهره‌وری نسبتاً پایین اشتغال بخش معدن و خروج بخش کمی از ارزش افزوده در این بخش و سطح مهارت نسبتاً پایین نیروی انسانی شاغل در بخش صنعت استان مواجه است.

جدول ۱۹ - تعیین مسائل راهبردی نظام مدیریتی

ردیف	عنوان		نوع	ایجاد																						
				بعد تحلیلی								محتوای مسئله				کش مسئله				منبع مسئله						
	ویژگی‌های تحلیل								محدوده اثر				فصلنامه تخصصی				مستندات									
		مسئله		←	←	←	←	←	←	←	←	←	←	←	←	←	←	←	←	←	←	←	←	←	←	←
۱۴۶		بهنواری استان و نبود دسترسی برابر و مناسب به کلیه امکانات اداری در استان به ویژه در بخش جنوبی	۱	۶	۸	۱۰	۸	۷	۸	۹	۵	۸	۷	۸	۷	۷	۷	۸	۱۰	۶	۸	۷	۸	۷	۸	۷
۱۴۹		خلیه تصور ذهنی و باور اجتماعی اشتغال پایدار در نظام اداری دولتی	۲	۷	۶	۸	۶	۵	۶	۸	۶	۷	۶	۷	۶	۷	۶	۷	۸	۷	۶	۷	۸	۷	۶	۷
۱۳۲		ضعف در برنامه‌ریزی به موقع توسعه استان (شهر و روستا) با توجه به مهاجرت گسترده از روستا به شهر	۳	۶	۷	۱۰	۶	۶	۸	۱۰	۳	۸	۷	۸	۸	۸	۸	۸	۱۰	۶	۸	۷	۸	۷	۸	۷
۱۵۵		توسعه نابرابری جنوب استان نسبت به شمال آن	۴	۸	۸	۱۰	۸	۷	۸	۱۰	۷	۶	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۱۰	۷	۶	۷	۸	۷	۸	۷
۱۳۳		نگاه سیاسی و امنیتی در امور مدیریتی در استان کرمان	۵	۵	۸	۹	۷	۸	۶	۸	۶	۸	۷	۸	۸	۸	۸	۸	۱۰	۷	۶	۷	۸	۷	۸	۷
۱۰۴	۱	متناسب کم مصوبات شورای برنامه‌ریزی استان با وضعیت استان و تصمیم‌گیری در مورد بهبود فرآیندها و حل مشکلات	۶	۶	۴	۹	۶	۳	۶	۱۰	۳	۸	۴	۸	۴	۸	۸	۸	۹	۵	۷	۶	۷	۸	۷	۸
۱۴۶		عدم توجه و برنامه‌ریزی جدی مدیریت استان جهت تکمیل پروژه‌های ملی، استانی و زیرساختی	۷	۶	۷	۸	۷	۷	۷	۱۰	۷	۸	۱۰	۸	۹	۸	۸	۹	۱۰	۶	۵	۷	۸	۷	۸	۷
۱۰۴		برنامه‌ریزی موضوع محور و بخشی و علم برنامه‌ریزی بر اساس مسائل اولویت‌دار استان	۸	۵	۷	۸	۷	۳	۸	۷	۳	۷	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۱۰	۵	۳	۷	۸	۷	۸	۷
۷۹		نبود سازوکار شناسایی مسائل و اولویت‌های اصلی مردم	۹	۸	۵	۱۰	۵	۲	۴	۱۰	۳	۳	۵	۳	۳	۳	۳	۳	۱۰	۶	۶	۷	۸	۷	۸	۷
۱۱۸		فقدان برنامه‌ریزی از پایین به بالا و اصلاح اهداف و راهبردهای کلان استان بر اساس آن	۱۰	۸	۹	۱۰	۶	۴	۶	۸	۴	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۱۰	۶	۶	۷	۸	۷	۸	۷
۷۴		عدم توجه به آمایش استان در تدوین برنامه توسعه استان	۱۱	۳	۷	۷	۴	۲	۲	۷	۱	۵	۹	۲	۲	۲	۲	۲	۹	۷	۷	۸	۷	۸	۷	۸
۱۱۶		ضعف در پیش‌بینی و شناسایی فرصت‌ها و تهدیدهای امنیتی و استراتژی راهکارها برای موقع بحران	۱۲	۴	۶	۸	۵	۶	۶	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۱۰	۵	۴	۷	۸	۷	۸	۷
۱۳۳		ناامنی ناشی از تراژیت و فروش مواد مخدر	۱۳	۴	۷	۸	۷	۷	۷	۸	۷	۸	۸	۷	۷	۷	۷	۷	۱۰	۷	۵	۷	۸	۷	۸	۷
۱۱۰		نبود روبروکرد شفاف و روشن امنیتی به توسعه استان و انعکاس آن در	۱۴	۲	۵	۷	۶	۷	۶	۶	۸	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۱۰	۷	۷	۸	۷	۸	۷	۸

ردیف	عنوان	ابعاد														
		منبع مسئله	کش مسئله		محتوای مسئله	ویژگی‌های تحلیلی										
			فناشناسی (سولیت)	غیرمجمعی بودن		میان‌رشته‌ای بودن	غیرمجمعی بودن	وابستگی و ارتباطات زیاد	کدام قطعات	تکلیفی	تکلیفی	مهر سه‌گانه	توجه و وضوح			
۱۱۸	برنامه‌های توسعه استان	۸	۶	۵	۲	۷	۸	۸	۴	۵	۷	۶	۳	۶	۸	۵
۱۱۹	کمیود نیروهای متخصص و میان‌رشته‌ای فعال در نهادها در راستای تحقق آمایش در استان	۶	۵	۵	۴	۶	۶	۸	۴	۷	۱۰	۵	۶	۶	۸	۷
۱۱۷	قصدان آمدگی و تعهد به تحول و دگرگونی در نظام اداری	۲	۶	۷	۲	۸	۷	۱۰	۷	۸	۴	۸	۲	۳	۸	۲
۱۱۶	واپستگی قابل توجه توسعه استان به منابع ملی	۲	۶	۷	۳	۵	۶	۶	۴	۷	۶	۵	۵	۸	۱۰	۶
۱۱۱	عدم توجه جدی به کلیه ظرفیت‌ها و امکانات فضایی (مجمعی، نسبی و نهادی) مناطق به دلیل برنامه‌ریزی از بالا به پایین	۲	۳	۷	۳	۵	۶	۵	۴	۷	۶	۳	۵	۸	۸	۷
۱۱۰	ضعف در به کارگیری منابع غیردولتی در برنامه‌ریزی توسعه استان (منابع نهادی‌های حاکمیتی و مردمی، خصوصی و تعاونی)	۱	۵	۳	۲	۵	۸	۷	۳	۴	۵	۷	۸	۶	۸	۷
۱۱۷	ضعف در قوانین پشتیبان جذب منابع و ظرفیت‌های داخلی و خارج از استان در راستای توسعه استان	۱	۳	۴	۵	۸	۸	۴	۷	۷	۶	۶	۶	۹	۹	۶
۱۱۰	عدم نظارت بر فعالیت‌ها و مصوبات شوراهای کمیته‌ها و کمیسیون‌های موجود و فعال در استان	۱	۴	۵	۳	۶	۸	۱۰	۱	۱۰	۹	۲	۶	۵	۸	۷
۱۱۷	عریض و طولی بودن کارگروه‌ها و تعداد زیاد اعضای آن‌ها و مشکلات در گفتگو، تعامل و تصمیم‌گیری	۱	۲	۴	۲	۸	۸	۱۰	۵	۸	۸	۲	۸	۷	۱۰	۷
۱۱۰	ضعف شدید در روابط و هماهنگی‌های بین سازمانی و تعارض بر همکاری‌های بین سازمانی	۳	۴	۵	۵	۷	۷	۱۰	۴	۷	۸	۳	۵	۶	۸	۶
۱۰۶	عدم تمرکز و آشفتگی کافی مدیران و کارشناسان با وظایف و مأموریت‌های سازمانی	۱	۱	۲	۳	۱۰	۸	۱۰	۴	۱۰	۱۰	۲	۴	۳	۱۰	۴
۱۰۳	عدم انطباق فرهنگ سازمانی با باورها و نگرش‌های غالب	۳	۴	۳	۶	۸	۷	۷	۴	۷	۲	۵	۵	۶	۶	۵
۱۰۱	مدیریت ناکارآمد بر منابع انسانی بخش دولتی	۲	۳	۳	۴	۸	۷	۷	۵	۸	۳	۵	۶	۶	۷	۶
۱۱۴	فقدان تعریف الزامات نهادی و قانونی مورد نیاز تحقق برنامه آمایش استان	۱۰	۲	۳	۲	۷	۸	۱۰	۱۰	۸	۴	۴	۶	۳	۸	۸
۱۱۶	ضعف در هماهنگی بین بخشی و فعالیت سادها (زیر اقدام قانونی برای آن)	۲	۱	۲	۵	۸	۱۰	۱۰	۴	۸	۹	۶	۵	۷	۸	۳

ردیف	عنوان	مسئله	مکان	ابعاد																
				منبع مسئله	مسئله		بعد تحلیلی						محتوای مسئله							
					کشف مسئله	مسئله	منبع مسئله	روش	مکان	مدت زمان	تخصص	روش		منابع						
۱۰۱	۲۹	ضعف در نظارت و ارزیابی عملکرد بر اساس برنامه آمایش استان	۱	۱	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲
۸۰	۳۰	پاسخگو نبودن نهادهای سازمانها نسبت به عملکرد خود	۱	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲
۱۱۶	۳۱	خلافات موجود در وظایف، مسئولیتها، تصمیم گیری و رفع اختلافات و تضادهای سازمانی	۵	۴	۱	۲	۵	۷	۵	۷	۵	۷	۵	۷	۵	۷	۵	۷	۵	۷
۱۵۱	۳۲	نیرو نظام یکپارچه و همه جانبه برنامه ریزی، تصمیم گیری و مدیریت	۸	۳	۵	۵	۳	۹	۸	۹	۱۰	۸	۹	۱۰	۸	۹	۱۰	۸	۹	۱۰
۹۶	۳۳	بهبودری وسعت استان و ضعف دسترسی به امکانات اداری مرکز استان کرمان	۲	۳	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲
۹۸	۳۴	فقدان نظام شناسه سالاری و بی ثباتی در نظام تصمیم گیری	۱	۱	۳	۶	۸	۷	۷	۸	۷	۸	۷	۸	۷	۸	۷	۸	۷	۸
۱۴۰	۳۵	تشتت شدید و نامنظم در تصمیمات و مداخلات قضایی بخش های استان یا مدیریت بخشی	۱۰	۵	۲	۵	۷	۹	۱۰	۸	۹	۱۰	۸	۹	۱۰	۸	۹	۱۰	۸	۹
۹۰	۳۶	نقش کم رنگ مدیران (فرد گروه نهاده) و نبودن داران متمرکز فضایی	۳	۲	۱	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲
۹۹	۳۷	عدم توجه به برنامه ریزی مشارکتی در کنار برنامه ریزی استراتژیک	۴	۲	۳	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲
۱۳۳	۳۸	ساختار قومی - قبیله‌ای و مذهبی متکی بر استان و کمبودهای مدیریتی و تصمیم گیری	۷	۴	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶
۱۱۳	۳۹	عدم توجه مدیریت استان به حفظ تنوع استانی یا توجه به کاهش رشد جمعیت استان	۱	۳	۲	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴
۱۰۷	۴۰	غلبه شبکه مدیریت فرد گرانه، فزونی عواطف و غیر مشارکتی	۵	۶	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳
۷۵	۴۱	مداخله افراد و نهادهای قدرت و ایجاد تعارض در تهیه و اجرای برنامه	۲	۳	۵	۴	۲	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳
۷۹	۴۲	فقدان مشارکت جدی نهادهای غیر دولتی و نمایندگان مردم در تصمیم سازی و تصمیم گیری های برنامه توسعه استان	۱	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲
۶۵	۴۳	ضعف در بهبودگری از نظارت سازمان یافته مردم بر توسعه متوازن استان	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۹۵	۴۴	نیرو سازوکار پایش زمان بندی اجرای مراحل مختلف پروژهها و اقدامات	۱	۳	۶	۷	۸	۳	۷	۸	۳	۷	۸	۳	۷	۸	۳	۷	۸	۳

امتیاز کلی	ابعاد												عنوان	مقیاس			
	منبع مسئله		کشش مسئله		محتوای مسئله		ویژگی‌های تحلیل								مقیاس مسئله		
	میزان ریسک (استراتژی)	غیرممکن بودن	میزان ناشی شدن از	کشش	عدم قطعیت ناشی از	تاثیر از	تیرگی	تکرار	تداوم	تعمیر	تعمیر						
۱۰۵	۲	۲	۶	۷	۶	۵	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۵۹	ریسک	مؤسسات مالی بر اساس برنامه توسعه استان نمود سازوکارهای لازم برای کاهش ریسک جهت فعالیت بخش خصوصی و تعاونی
۱۰۶	۲	۱	۴	۵	۶	۵	۵	۷	۸	۷	۸	۷	۸	۶	۶۰	ریسک	نمود نظام مدیریت ریسک در تهیه و اجرای برنامه آمایش و توسعه استان
۱۰۷	۱	۲	۲	۲	۲	۸	۸	۸	۹	۶	۳	۳	۳	۴	۶۱	داده‌ها و اطلاعات و مدیریت دانش	نمود سیستم جامع داده‌ها و اطلاعات توسعه استان
۷۰	۱	۱	۱	۱	۵	۳	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۵	۶۲	داده‌ها و اطلاعات و مدیریت دانش	نمود نظام مستندسازی و انتشار دوره‌ای آن
۷۱	۱	۱	۱	۱	۱	۲	۴	۶	۶	۶	۶	۷	۷	۵	۶۳	داده‌ها و اطلاعات و مدیریت دانش	نمود تبدیل تجربیات به مدیریت دانش و انتشار آن جهت نقد و بررسی
۱۳۲	۵	۳	۶	۷	۸	۷	۸	۷	۸	۸	۸	۸	۸	۱۰	۶۴	نتیجه‌گرا	عدم تمرکز بر حصول نتیجه (دستیابی به هدف) در اجرای برنامه توسعه استان (به جای اجرای تعدادی پروژه)
۱۱۶	۵	۵	۶	۶	۲	۸	۷	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۷	۶۵	نتیجه‌گرا	عدم توجه به زنجیره و ماتریس شاخج

جدول ۱۲۰ - شرح مسائل راهبردی در حوزه مدیریتی

عنوان	شرح
مسئله محور	توسعه نابرابری جنوب استان نسبت به شمال آن
تصمیم گیری قلمرو محور	نیود نظام یکپارچه و همه جانبه برنامه ریزی، تصمیم گیری و مدیریت توسعه سرزمینی در استان
مسئله محور	بهبودی استان و نیود دسترسی برابر و مناسب به کلیه امکانات اداری در استان به ویژه در بخش جنوبی
تغییرات و انطباق	فقدان نگرش راهبردی و بلندمدت مدیران و تصمیم گیران
تصمیم گیری قلمرو محور	تشت شدید و نداخل در تصمیمات و مداخلات فضایی بخش های استان با مدیریت بخشی
مالی و پولی	کمیود منابع مالی و پولی لازم برای تحقق آمایش استان
مسئله محور	ضعف در برنامه ریزی به موقع توسعه استان (شهر و روستا) با توجه به مهاجرت گسترده از روستا به شهر
مسئله محور	نگاه سیاسی و امنیتی در امور مدیریتی در استان کرمان
ایستی و امنیت	ناامنی ناشی از ترانزیت و فروش مواد مخدر
نتیجه گرا	عدم تمرکز بر حصول نتیجه (دستیابی به هدف) در اجرای برنامه توسعه استان (به جای اجرای صرف تعدادی پروژه)

جدول ۱۲۱- تعیین مسائل راهبردی در حوزه جمعیتی-اجتماعی-آموزش

انتیاز فهرستی	ابعاد												مسئله				
	بند تحلیلی											مسئله					
	(ویژگی‌های تحلیلی)																
منبع مسئله	کشف مسئله			محتوای مسئله (ماهیت مسئله)		تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	
تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	
۱۳۴	۳	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	سرمایه اجتماعی پایین (در همه سطوح)
۱۳۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	سطح پایین اعتماد سازمانی
۱۵۰	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	فاجای مواد مخدر و اعتیاد
۱۳۰	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	علاق
۱۳۲	۵	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	پایین بودن احساس امنیت
۱۳۲	۴	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	اعتماد عمومی پایین
۱۳۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	فقر و محرومیت
۱۳۷	۸	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	سنگین‌نگه غیررسمی
۱۳۹	۹	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	مهاجر فرستی استان طی ۳۰ سال متوالی
۱۳۵	۷	۶	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	تمرکز نامتوازن جمعیت
۱۳۰	۶	۵	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	بالا بودن نسبت خانوارهای زن سرپرست
۱۲۹	۷	۸	۶	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	پایین آمدن رشد سه‌ساله جمعیت در سال‌های آتی
۱۲۵	۴	۶	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	پوشش تحصیلی پایین
۱۳۳	۱۰	۷	۸	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	کمبود نیروی انسانی

امتیاز نهایی	ایجاد													مسئله					
	منبع مسئله		گشودن مسئله		محتوای مسئله (ماهیت مسئله)			بعد تحلیلی (ویژگی‌های تحلیلی)											
	زمان	ظرف عملی بودن	پهلو تاریکی نشان	توان از نظر تخصصی دانش	کنترل و یادگیری	مقیاس کارگردی (۱ تا ۵)	تفاسد	کارگردی	تفاسد	تفاسد	تفاسد	تفاسد	تفاسد		تفاسد				
۱۱۱	۴	۵	۷	۵	۷	۸	۶	۶	۸	۸	۶	۴	۵	۸	۸	۶	۸	۵	بی‌کاری دانش‌آموختگان
۱۱۸	۴	۷	۶	۶	۸	۷	۷	۶	۵	۷	۶	۵	۶	۷	۶	۶	۷	۶	فقدان مطالعات آمایش آموزش عالی
۱۰۹	۳	۵	۴	۴	۵	۶	۷	۶	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۶	۶	۶	کسود حیات علمی
۱۰۸	۱۰	۷	۸	۳	۷	۶	۷	۷	۵	۴	۵	۵	۴	۵	۳	۷	۷	۵	عدم دسترسی به سامانه شاد
۱۰۷	۴	۵	۶	۵	۶	۴	۶	۶	۴	۵	۴	۴	۴	۸	۶	۶	۶	۶	تقاضای اجتنافی پایین برای سودآموزی
۱۰۶	۳	۶	۶	۴	۵	۴	۸	۸	۵	۵	۵	۵	۵	۶	۵	۷	۴	۸	انگیزه حرفه‌ای پایین آموزش‌یاران
۱۰۵	۴	۵	۶	۶	۵	۷	۷	۷	۵	۵	۵	۵	۵	۷	۶	۶	۶	۶	رابطه ضعیف صنعت و دانشگاه
۱۰۵	۱۰	۷	۸	۳	۷	۶	۴	۴	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۴	۵	۶	۵	بی‌سوادی مهاجران و اتباع خارجی

جدول ۱۲۲ - شرح مسائل راهبردی در حوزه اجتماعی-جمعیتی و آموزش

عنوان	شرح
سرمایه اجتماعی پایین (در همه سطوح)	میزان سرمایه‌های اجتماعی در هر سه سطح خرد، میانی و کلان و همچنین شاخص کل سرمایه اجتماعی از میانگین کل کشور پایین بوده است و استان کرمان در این شاخص میانگین پائینی داشته است.
سطح پایین اعتماد سازمانی	میانگین اعتماد سازمانی استان کرمان برابر ۶۱/۳۳ بوده است که این میانگین در کشور برابر ۶۶/۳۴ است که این مسئله میانگین پایین استان کرمان در این معیار را نشان می‌دهد.
قاچاق مواد مخدر و اعتیاد	نسبت مواد مخدر کشف شده در سال ۱۳۹۸ در استان برابر ۴۹۹/۳۳ و در کل کشور ۱۱۶/۲۴ بوده است که این مسئله نشان از میزان زیاد مواد مخدر کشف شده در استان در مقایسه با کل کشور است که استان در این مسئله رتبه ۳ را دارا می‌باشد. استان کرمان از جمله استان‌هایی است که بیشترین مواد مخدر در آن کشف شده است.
طلاق	میزان طلاق به ازواج در استان کرمان از سال ۱۳۸۰ تا سال ۱۳۹۷ افزایش یافته است که گویای آن ۸/۷۶ به ۲۶/۰۶ رسیده است.
پایین بودن احساس امنیت	۴۵/۲ درصد پاسخگویان استان کرمان میزان احساس امنیت خود را کم و خیلی کم بیان کرده‌اند که این میزان در کل کشور برابر ۳۴/۴ درصد بوده است. استان کرمان در این شاخص رتبه ۶ را داشته و جزو ۱۰ استانی است که کمترین میزان احساس امنیت را داشته‌اند.
اعتماد عمومی پایین	استان کرمان در رابطه با ارزیابی کم از قابل اعتماد بودن مردن رتبه ۷ را در بین استان‌های دیگر داشته و در بین ۱۰ استانی قرار دارد که پایین‌ترین میزان قابل اعتماد بودن مردم را در کشور داشته است.
فقر و محرومیت	جمعیت کل ساکن در مناطق محروم استان کرمان برابر با ۷۵۵٬۰۴۴ نفر است. از این تعداد ۳۷۵٬۷۸۰ نفر زن و ۳۷۹٬۲۶۴ نفر مرد هستند.
سکونتگاه غیررسمی	۴۰ نقطه حاشیه‌نشینی در اطراف شهر کرمان وجود دارد.
مهاجرتی استان طی ۳۰ سال متوالی	در طول سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵ استان کرمان نزدیک به ۶۱ هزار نفر از جمعیت خود را به علت مهاجرت از دست داده است و بیشترین حجم جمعیت از دست‌رفته، مربوط به دوره ۸۵-۱۳۷۵ بوده و از آنجایی که حجم گسترده‌ای از جمعیت خارج شده جوان بوده‌اند، بر روی رشد کمی جمعیت استان تأثیر گذاشته و موجب پایین آمدن رشد جمعیت در استان شده‌اند.
تمرکز نامتوازن جمعیت	تراکم جمعیتی شهرستان‌ها از حدود ۲/۸ نفر در هر کیلومتر مربع (شهرستان راور) تا حدود ۲۵/۴ نفر در هر کیلومتر مربع (شهرستان کهگیلویه) در نوسان می‌باشد. همچنین بین فراوانی مردان و زنان استان به‌ویژه نقاط روستایی، تعادل حاکم نیست که این امر نیز به شدت متأثر از چاه‌جایی جمعیت بوده است.
بالا بودن نسبت خانوارهای زن سرپرست	بر اساس نتایج آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن (سال ۱۳۹۵)، حدود ۱۳/۶ درصد (معادل ۱۶۰٬۵۸ خانوار) از خانوارهای استان زن سرپرست بوده‌اند و ۴۳/۲ درصد از خانوارهای زن سرپرست، خانوارهای یک‌نفره (نخودسرپرست) بوده‌اند. رتبه استان کرمان به لحاظ شاخص نسبت زنان سرپرست خانوار، ۴ بوده است، به عبارتی در رده استان‌های با نسبت بالای خانوار زن سرپرست قرار دارد.
پایین آمدن رشد سلاله جمعیت در سال‌های آتی	در تمامی دوره‌های مورد بررسی، رشد جمعیت استان بالاتر از متوسط کشوری به دست آمده است. اما برآوردهای جمعیتی حکایت از پایین آمدن رشد جمعیت استان دارد، بنابراین می‌بایست برای حفظ رشد کمی جمعیت، برنامه‌ریزی داشت.
پوشش تحصیلی پایین	در دوره متوسطه اول ۹۰/۵۱ درصد و در متوسطه دوم ۸۳/۲۶ درصد می‌باشد. بر اساس آمار سال ۱۳۹۹ اداره کل استان، حدود ۸۳/۲۶ دانش‌آموز بازمانده از تحصیل در استان وجود دارند که غالب این دانش‌آموزان متعلق به مناطق کمتر برخوردار جنوب استان کرمان می‌باشد.

جدول ۱۳- مسائل راهبردی در عرضه زیربنایی و نظام سکونتگاهی

امتیاز فصلی	ایجاد											مسئله	
	منبع مسئله			کاهش مسئله			محتوای مسئله (ماهیت مسئله)			بهبود تحلیلی (ویژگی‌های تحلیلی)			
	میان مسئله	میان مسئله	کاهش مسئله	کاهش مسئله	کاهش مسئله	محتوای مسئله (ماهیت مسئله)	محتوای مسئله (ماهیت مسئله)	محتوای مسئله (ماهیت مسئله)	محتوای مسئله (ماهیت مسئله)	محتوای مسئله (ماهیت مسئله)	محتوای مسئله (ماهیت مسئله)	محتوای مسئله (ماهیت مسئله)	
۱۰۵	۷	۶	۲	۳	۲	۶	۶	۶	۲	۲	۲	۵	ضخف در زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و پایش بودن شاخص توسعه فناوری اطلاعات در استان
۱۰۴	۵	۲	۵	۵	۲	۵	۵	۲	۲	۲	۲	۴	محدودیت‌های منابع آب، خشکسالی و کمبود آب مورد نیاز برای توسعه به واسطه خشکی سرزمین و برداشت بیش از حد از منابع آب و کسب محصولات پر آب بر
۱۰۶	۵	۵	۶	۶	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	دسترسی‌پذیری پایین اغلب پهنه‌های جنوبی استان و مشکلات مربوط به دسترسی
۱۱۰	۵	۳	۶	۶	۴	۳	۳	۴	۲	۲	۵	۵	محدودیت‌های زیرساخت‌های تأمین گاز در استان بخصوص در شهرهای کوچک و روستاها
۹۷	۵	۴	۷	۴	۷	۳	۳	۷	۳	۳	۴	۸	محدودیت و محدودیت در دسترسی به خدمات شهری در پهنه جنوبی استان
۸۶	۴	۴	۴	۳	۵	۴	۴	۴	۵	۵	۶	۷	محدودیت‌های طبیعی و اقلیمی و وجود گستره‌های کویری مؤثر بر توسعه شهری و روستایی
۱۰۶	۷	۴	۵	۴	۶	۳	۳	۶	۶	۶	۷	۵	عدم توازن در توزیع جمعیت شهری در شهرهای استان

جدول ۱۲۴ - شرح مسائل راهبردی در حوزه زیربنایی و نظام سکونتگاهی

مسئله	شرح
ضرب در زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و پابین بودن ناشخص توسعه فناوری اطلاعات در استان	استان کرمان از نظر شاخص فناوری اطلاعات و ارتباطات در سال ۱۳۹۹ رده ۲۰ بین استان‌های کشور را داشته است و از نظر دسترسی به خدمات و وجود زیرساخت‌های فناوری اطلاعات در رتبه ۲۵ بین استان‌ها قرار داشته است.
محدودیت‌های منابع آب، خشکسالی و کمبود آب مورد نیاز برای توسعه و توسعه خشکی سرزمین و در دست یاب از منابع آب و کسب محصولات پر آب پر	این استان با متوسط بارندگی سالانه ۱۲۹ میلی‌متر، در سطح کمبود در زمره مناطق خشک محسوب می‌شود. کاهش نزولات جوی، تداوم خشکسالی، رشد جمعیت و افزایش سطح زیر کشت باغات و برداشت بیش از حد از منابع آب زیرزمینی به میزان ۱۳ درصد باعث کاهش حجم ذخیره سفره‌های آب زیرزمینی شده و تداوم این روند موجب افت کمی و کیفی منابع آب و بحرانی شدن بسیاری از دشت‌ها شده است. عدم امکان تأمین آب شرب مطمئن، برداشت بی‌رویه از منابع آب زیرزمینی، نشست زمین، عدم امکان استفاده از ظرفیت معادن و امکانات بالقوه استان و ... از جمله اثرات ناشی از این بحران است.
دسترسی پذیری پایین اغلب پهنه‌های جنوبی استان و مشکلات مربوط به دسترسی	بررسی الگوی دسترسی پذیری استان به زیربنای حمل و نقل نشان دهنده دسترسی پذیری پایین پهنه‌های شمالی و جنوبی استان به زیرساخت‌های راه است و این موضوع زمینه‌ساز کاهش سرمایه‌گذاری و فقر و محرومیت در این پهنه‌ها شده است.
محرومیت‌های زیرساخت‌های تأمین گاز در استان بخصوص در شهرهای کوچک و روستاها	بررسی میزان دسترسی پذیری مناطق شهری و روستایی استان به زیرساخت‌های نفت و گاز نشان از محدودیت دسترسی ۵۰ درصد روستاها و ۵ درصد جمعیت شهری استان به زیرساخت‌های تأمین گاز است.
عدم توازن در توزیع جمعیت شهری در پهنه‌های استان	سلسله مراتب اندازه شهرها، نظام سکونت‌گاهی استان دارای عدم توازن و تعادل در توزیع اندازه شهری است؛ به علت خالی بودن طبقه جمعیتی شهرهای بزرگ (۵۰۰-۲۵۰ هزار نفر)، شکاف جمعیتی در میان نظام شهری استان کاملاً مشهود است. همچنین چهار سرجان، رفسنجان، جیرفت و بم که در طبقه جمعیتی ۱۰۰ تا ۲۵۰ هزار نفر قرار داشته‌اند، ۳۳ درصد از جمعیت شهری استان را در خود جای داده‌اند.

جدول ۱۲۵ - تعیین مسائل راهبردی در حوزه منابع طبیعی و محیط زیست

شماره مسئله	ایجاد										مسئله						
	منبع مسئله		کشش مسئله		محتوای مسئله (ماهیت مسئله)		بعد تحلیلی دوژمی‌های تحلیلی										
	تغییرات اقلیمی و خشکسالی	تغییرات اقلیمی و خشکسالی	تغییرات اقلیمی و خشکسالی	تغییرات اقلیمی و خشکسالی	تغییرات اقلیمی و خشکسالی	تغییرات اقلیمی و خشکسالی	تغییرات اقلیمی و خشکسالی	تغییرات اقلیمی و خشکسالی	تغییرات اقلیمی و خشکسالی	تغییرات اقلیمی و خشکسالی							
۱۱۸	۵	۳	۶	۵	۷	۷	۶	۶	۵	۸	۶	۶	۸	۶	۶	۶	بحران شدید آبی و تبخیر و استفاده ناپایدار از منابع آب زیرزمینی
۱۱۳	۹	۱۰	۹	۵	۵	۲	۳	۵	۱۰	۱۰	۶	۶	۳	۵	۵	۱۰	قرارگیری بخش زیادی از استان در پهنه خطر بسیار زیاد زلزله
۱۱۰	۴	۶	۴	۳	۶	۸	۶	۳	۵	۹	۶	۴	۶	۶	۵	۸	از بین رفتن اکوسیستم گیاهی و جانوری
۱۲۹	۸	۶	۵	۵	۱۰	۹	۸	۸	۷	۸	۷	۸	۷	۵	۶	۴	تغییرات اقلیمی و خشکسالی بلندمدت
۱۰۷	۳	۴	۴	۲	۳	۸	۶	۶	۳	۸	۷	۴	۵	۶	۷	۸	وزش بادهای همراه با طوفان شن
۱۳۳	۷	۶	۴	۴	۸	۹	۸	۴	۵	۹	۹	۵	۴	۵	۵	۵	تاب آوری پایین محصولات کشاورزی در برابر هوا سختی
۱۱۷	۸	۹	۸	۵	۵	۲	۴	۳	۹	۹	۵	۶	۳	۵	۹	۵	وجود آلودگی‌های زیست‌محیطی ناشی از وجود معادن زیاد در استان
۱۱۵	۵	۴	۶	۵	۷	۶	۴	۴	۶	۵	۶	۶	۴	۶	۷	۶	پایین بودن میزان بارش و رژیم زمانی و مکانی نامتناسب

جدول ۱۲۶ - شرح مسائل راهبردی در حوزه منابع طبیعی و محیط زیست

شرح	مسئله راهبردی
با توجه به نتایج به دست آمده از شاخص‌های ارائه شده در این قسمت مشخص شد که استان کرمان در مرحله کم آبی قرار دارد. شایان ذکر است که این استان در مرحله بحران آب قرار دارد چرا که با توجه به دو شاخص سازمان ملل و همچنین شاخص نسبت بحرانی این استان در محدوده بحران شدید آب قرار دارد.	بحران شدید آبی و تبخیر و استفاده ناپایدار از منابع آب زیرزمینی
بر اساس نقشه پهنه‌بندی خطر نسبی، بیشترین وسعت گستره استان کرمان در محدوده با خطر نسبی زیاد قرار دارد. به سمت خاور استان از خطر زمین‌لرزه کاسته می‌شود به طوری که خاوری‌ترین بخش استان، دارای خطر نسبی کم می‌باشد.	قرارگیری بخش زیادی از استان در پهنه خطر بسیار زیاد زلزله
تغییر اقلیم، بروز خشکسالی و کاهش نزولات آسمانی در کنار حفر چاه‌های غیر مجاز و برداشت بی‌رویه آب‌های زیر زمینی، سفره‌ها و منابع آبی استان را تا حد بسیار زیادی تخلیه کرده است، طوری که در سال‌های اخیر تأثیرات بسیار منفی در کاهش کیفیت و کمیت محصولات کشاورزی و آب شرب را شاهد بودیم.	تغییرات اقلیمی و خشکسالی بلندمدت

جدول ۱۲۸-شرح مسائل راهبردی استان کرمان در عرصه اقتصادی

عنوان مسئله	شرح مسئله
روند افزایش نرخ بیکاری	بررسی بیکاری جمعیت ده سال و بیشتر نشان می‌دهد که از سال ۹۰ تا ۹۷ روند نرخ بیکاری استان افزایش یافته است و از ۷ درصد در سال ۹۰ به ۹۰ تا ۱۱۴ درصد در سال ۹۷ رسیده است. در سال ۹۸ با احتساب نرخ بیکاری برای جمعیت ۱۵ سال به بالا سهم استان بالاتر از متوسط کشوری ۱۱۲ درصد است و استان جزو یک سوم استان‌های بالاترین نرخ بیکاری است. این موضوع برای مناطق شهری و روستایی نیز به همین منوال بوده است. بررسی نرخ بیکاری زنان نشان می‌دهد که استان کرمان یکی از بالاترین میزان نرخ بیکاری زنان را دارد. در سال ۹۵ و ۹۶ میزان نرخ بیکاری زنان ۲۸۲ و ۲۹۸ درصد بوده که رتبه نخست بیکاری زنان در کشور محسوب می‌شود. در سال ۹۸ بعد از استان یزد بالاترین نرخ بیکاری زنان در کشور را دارد. روند افزایش بیکاری در گروه سنی ۱۵-۹۸ تا ۹۸ شدیدتر بوده است به طوری که در سال ۹۴ سهم بیکاری این گروه سنی ۲۲۴ درصد بوده و با گذر چهار سال این میزان در سال ۹۸ به ۴۲ درصد و رتبه نخست کشور را دارد. برای گروه سنی ۱۵-۲۹ ساله نیز وضع به همین منوال بوده است. بررسی اشتغال بزرگسالان در حوزه زمانی ماکرو بیانگر رشد قابل ملاحظه آن از ۹۱۴ درصد در سال ۹۴ به ۲۲۶ درصد در سال ۹۸ است.
کاهش سطح رفاه عمومی و گسترش فقر	بررسی میزان درآمد سالانه خانوار شهری طی بازه زمانی ۹۰ تا ۹۸ نشان می‌دهد که سهم استان در رتبه سوم بوده است که در سال ۹۸ به رتبه آخر و به عنوان یکی از استان‌ها با پایین‌ترین رتبه درآمد سالانه خانوار شهری قرار گرفته است. وضعیت درآمد سالانه مناطق روستایی نیز به همین منوال بوده است که و استان بعد از سیستان به عنوان دومین استان از نظر درآمد سالانه خانوار روستایی شناخته می‌شود.
بهره‌وری نسبتاً پایین نیروی انسانی	بررسی میزان تولید ناخالص داخلی بدون نفت استان نشان می‌دهد که در سال ۹۵ سهم جمعیت استان ۴ درصد از جمعیت کل کشور بوده است اما بررسی میزان تولید ناخالص داخلی در همه سال‌های مورد بررسی کمتر از چهار درصد بوده است و بالاترین آن از سال ۹۰ تا ۹۷، ۳۶۶ درصد بوده است. بررسی سرانه تولید ناخالص داخلی استان از سال ۹۸ تا ۹۲ نشان می‌دهد که در همه سال‌های مورد بررسی سهم استان در سطح پایین‌تر از میانگین کشوری بوده است.
بهره‌وری نسبتاً پایین اشتغال بخش معدن و خروج بخش کمی از ارزش افزوده در این بخش	سرانه ارزش تولید معادن استان کرمان نشان می‌دهد که در تمامی سال‌های مورد بررسی ۹۷-۹۸ از سهم بالایی برخوردار است و در بعضی از سال‌ها در رتبه نخست و در بعضی از سال‌ها در رتبه دوم بعد از استان یزد قرار دارد. بررسی سرانه ارزش افزوده معادن در حال بهره‌برداری نیز نشان می‌دهد یکی از رقیب‌های جدی استان در زمینه بخش معدن، استان یزد می‌باشد. این در حالی است که در تمامی سال‌های مورد بررسی سهم اشتغال استان در بخش معدن نسبت به کل کشور در حد بالایی بوده است و رتبه نخست کشور را نظر اشتغال را دارا بوده است. در سال ۹۷ از مجموع اشتغال بخش معدن کشور ۲۷۴۸ درصد در استان کرمان مشغول به فعالیت بوده‌اند. در حالی که نسبت سرمایه‌گذاری در استان نیز معمولاً در رتبه نخست بوده است هرچند در سال ۹۷ با نزول رتبه به بعد از یزد در رتبه دوم قرار گرفته است. افزون بر آن سهم استان از معادن در حال بهره‌برداری نیز در دو به افزایش بوده و استان از این نظر در تمامی سال‌ها رتبه نخست کشور را دارد.
سطح مهارت نسبتاً پایین نیروی انسانی شاغل در بخش صنعت استان	بررسی ترکیب اشتغال استان در بخش صنعت بر اساس میزان تحصیلات نشان می‌دهد که ۸۷/۱۵ درصد از اشتغال نیروی کار استان در بخش صنعت دارای مدرک دیپلم و به پایین هستند. در واقع ۲۱/۸۹ درصد زیر دیپلم و ۴۵/۲۶ درصد دیپلم هستند. مقطع تحصیلات فوق‌دیپلم و لیسانس حدود ۳۰ درصد از اشتغال صنعتی را تشکیل داده است و مدرک فوق‌لیسانس و دکتری حدود سه درصد از اشتغال بخش صنعت استان را تشکیل داده است.

۴-۲- تدوین اهداف بنیادین

اهداف بنیادین سند، اهدافی هستند که در جهت حل مسائل راهبردی استان کرمان در پیش گرفته شده‌اند. در جدول زیر اهداف بنیادین سند به تفکیک محورهای مطالعاتی آورده شده است.

جدول ۱۲۹- اهداف بنیادین سند راهبردی توسعه کرمان

اهداف بنیادین	محور
- نظام جامع مدیریت در کل چرخه-آب در راستای اصول توسعه پایدار - حفاظت منابع آب و خاک و ذخایر ژنتیکی گیاهی - اشاعه الگوی بهینه‌سازی تولید و مصرف پایدار مواد و انرژی - اصلاح مدیریت کشاورزی و ارتقاء بهره‌وری آب - لحاظ نمودن اثرات تغییرات آب و هوا در برنامه‌های کوتاه، میان و بلندمدت استان - جلب مشارکت مردمی (جوامع محلی و بخش خصوصی) در مدیریت محیط زیست استان	منابع طبیعی و محیط زیست
- توسعه بخش کشاورزی با تأکید بر کشاورزی هاپونیک - توسعه صنعتی بخش دامداری - تنوع و تخصص‌گرایی در ساختار تولید - ایجاد اشتغال مولد و پایدار - صادرات محور کردن بخش معدن با قدرت فرآوری بالا - دستیابی با بازار جهانی در زمینه تولید مس و فرآورده‌های آن - تبدیل به یکی از مهم‌ترین قطب‌های صادراتی غیرنفتی کشور - تبدیل شدن به قطب گردشگری تاریخی و فرهنگی کشور - تبدیل به قطب انرژی پایدار با توجه به موقعیت جغرافیایی	اقتصادی
- گسترش فرهنگ بومی و تقویت هویت ملی در استانی - توسعه زیرساخت‌های فرهنگی - افزایش رفاه، نشاط و عدالت اجتماعی - عدالت فضایی در خدمات و امکانات رفاهی - افزایش مشارکت‌های مردمی و تقویت جایگاه مردم به‌ویژه زنان در فرایند توسعه - مبارزه با مواد مخدر و پیشگیری و کنترل اثرات مخرب آن - ساختن جامعه سالم و توسعه یافته با تأکید بر توانایی‌های ملی و هویت ملی - برقراری عدالت اجتماعی - توسعه اقتصادی - توسعه پایدار - برقراری عدالت اجتماعی - کاهش آسیب‌های اجتماعی - دستیابی به رشد متعادل و مطلوب جمعیت طی ۲۰ سال آینده - بهبود وضعیت دسترسی به آموزش در سطوح مختلف تحصیلی؛ - ارتقا سطح سواد عمومی استان؛ - بهبود وضعیت کیفی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی استان؛	اجتماعی-جمعیتی
- ارتقا و توسعه زیربنای تولید و انتقال انرژی‌های تجدید پذیر	زیربنایی

اهداف بنیادین	محور
- توسعه زیرساخت‌های پایه و توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات - مدیریت پایدار منابع طبیعی بخصوص آب بر اساس ظرفیت‌های محیط	
- اجرایی نمودن حداکثری برنامه‌ها و پروژه‌ها در همه حوزه‌ها - مشارکت حداکثری نهادها در تصمیم‌گیری و اجرا - ارتقای مدیریت امنیت و ایمنی در حوزه‌های مختلف توسعه - برنامه‌ریزی راهبردی و تمرکز بر مسائل اصلی توسعه استان - حساسیت اندک نسبت به مدیریت غیربومی در استان - تشکیل ستاد جذب و حمایت از سرمایه‌گذاران استان کرمان - تشکیل به موقع و با حساسیت شورای فرهنگ عمومی استان و شورای برنامه‌ریزی استان - برخورداری نسبی از نیروی انسانی باتجربه و دانش‌آموخته - تمایل بالا به مشارکت در تصمیم‌سازی و ارتقای کیفیت مدیریت بخش دولتی - خواست و استقبال جامعه از انجام اصلاحات اداری - برخورداری از رشد نسبی دانش و بینش تخصصی و حرفه‌ای در مدیران نظام اداری - آشکار و روشن‌سازی مأموریت‌ها و وظایف نهادها و دستگاه‌های فعال در استان - مدیریت اثبات و تا حد امکان بومی و آشنا با وضعیت اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و طبیعی استان و ثبات در تصمیم‌گیری - دسترسی همه استان به امکانات و خدمات اداری و نهادی - نگرش راهبردی و بلندمدت مدیران و تصمیم‌گیران - شایسته‌سالاری و ثبات در انتصاب و تداوم خدمت - ارتباط بین سیاست‌های کلان و خط‌مشی‌های اداری و اجرایی - انطباق فرهنگ‌سازمانی با شرایط جغرافیایی، باورها و نگرش‌های جامعه - تقویت هماهنگی بین ستادها و کمیته‌های استانی - استفاده از آخرین دستاوردهای فنی و تخصصی در مدیریت کیفیت - انطباق مصوبات شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان با وظایف و مأموریت‌های اصلی آن - نظارت بر عملکرد شوراها و کمیته‌ها و پرداختن به وظایف اصلی و مهم در تصمیم‌گیری و نه صرفاً هماهنگی - مدیریت یکپارچه، بین‌بخشی، میان‌رشته‌ای و مبتنی بر قلمروهای فضایی - فهم صحیح و دقیق مجریان از برنامه‌ها و اهداف - تأمین منابع مالی و پولی مناسب و به موقع و کاهش ریسک - آموزش نیروهای متخصص و بین‌رشته‌ای جهت راهبری توسعه استان - ایجاد نظام پایش، نظارت، ارزیابی و بهبود - برنامه‌ریزی مشارکتی و از پایین به بالا - تمرکز مدیریت بر نتایج و پرونده‌ها - تمرکز مدیریت بر مسئله‌های اولویت‌دار استان - الزام قوانین و مقررات پشتیبان اجرای آمایش استان - هماهنگی با تغییرات و فرصت‌ها و تهدیدهای جدید	مدیریتی- نهادی
- تحقق عدالت فضایی و محرومیت‌زدایی در توزیع خدمات بر مبنای جمعیت - تحقق عدالت فضایی و محرومیت‌زدایی در توزیع خدمات بر مبنای جمعیت	نظام سکونتگاهی

۳-۴- تدوین چشم‌انداز

در برنامه‌ریزی راهبردی، چشم‌انداز محرکی انگیزشی، هدف غایی و تصویر و دید شرایط ایده آل، مطلوب و منحصر به فرد منطقه یا سازمان در آینده است که از ویژگی‌های وضوح، خلاصه‌گی، امید، آینده‌سو، چالش‌انگیز، خاطره‌انگیز و تحقق‌پذیر، مطابقت با ارزش‌ها و فرهنگ و زمان‌بندی برخوردار است. با توجه به اهداف و اسناد فرادست، استان کرمان:

استان کرمان به عنوان چهارراه ترانزیتی فراملی و قطب معادن رقابت‌پذیر در عرصه جهانی، منطقه‌ای است که به پاس فناوری‌های سبز و دانش بنیان، جایگاهی فراملی در عرصه محصولات معدنی، کشاورزی و نفت و گاز با کیفیت و رقابتی داشته و به پاس توسعه صنایع مکمل‌گر و سبز، از رونق اقتصادی بهره‌مند شده است. در این استان مناطق محروم ضمن بهره‌مندی از نیازها و معیشت باثبات نقشی عظیم در اقتصاد و مدیریت استان ایفا می‌کنند و تمامی کارکردهای سیستم‌های پشتیبان حیات حفظ و بهبود یافته‌اند.

۴-۴- مأموریت‌های اصلی

مأموریت‌ها در واقع علت وجودی، هدف و شرح کارهای منحصربه‌فردی است که منطقه برای نیل به چشم‌انداز خود انجام می‌دهد. بنابراین مأموریت‌ها با کلماتی همچون حمایت، بهینه کردن، خلق، درگیری، یاری، کمک، فراهم کردن، برآورده کردن، تأمین ترویج و غیره آغاز می‌شود. در واقع، مأموریت کلان کرمان، پایدار کردن پیشرفت و آبادانی آن است و در کنار آن موارد زیر نیز به عنوان مأموریت‌های استان مطرح می‌باشد:

- خلق فرصت‌های اقتصادی و اجتماعی عادلانه برای جمعیت عشایر؛
- رونق و مقاومتی کردن اقتصاد منطقه؛
- ریشه‌کنی فقر و تأمین معیشت ایمن و باثبات برای تمامی گروه‌ها؛
- بهره‌برداری خردمندانانه و پایدار از قابلیت‌ها و مواهب خدادادی؛
- کاهش آسیب‌پذیری در برابر مخاطرات طبیعی و سایر شوک‌های بیرونی؛
- کاهش و یا از بین بردن عدم تعادل‌ها و بی‌عدالتی‌های فضایی؛
- توسعه منابع و سرمایه‌های انسانی جوان و با فرهنگ، متخصص، مشارکت‌جو، مولد و سالم؛
- حفظ، حمایت و ترویج ویژگی‌های ارزشمند سبک زندگی سال و مولد روستایی و عشایری؛

- برقراری عدالت و دربرگیرندگی اقتصادی، اجتماعی-فضایی؛
- حفظ، ارتقا و ترویج سبک زندگی ایرانی-اسلامی؛
- تأمین نیازهای اساسی همگان و ایجاد برابری در دسترسی به فرصت‌ها و تسهیلات؛
- توانمندسازی و مقتدرسازی محرومان و در حاشیه ماندگان و بی‌صدایان؛
- خلق مدیریت قلمرویی یکپارچه و سبز؛
- ارتقای تعاملات اقتصادی-اجتماعی و فرهنگی؛

۴-۵- بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید

پس از بررسی و تحلیل و شناسایی مسائل راهبردی، در نهایت به منظور تعیین نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها، از روش تحلیل راهبردی (سوات) استفاده می‌شود. این روش در ادبیات برنامه‌ریزی راهبردی، ابزاری مؤثر برای تحلیل، هدایت و کنترل محیط مورد برنامه‌ریزی به شمار می‌آید. این روش بر این اصل استوار است که هر پدیده در یک محیط رقابتی تحت تأثیر سازمان‌دهی ساختار درونی خود و عوامل ناشناخته و خارج از کنترل در محیط بیرونی (محیط پیرامون) قرار دارد. بنابراین سنجش و تحلیل راهبردی می‌تواند شکاف بین شرایط موجود و مطلوب را به منظور دستیابی به الگوی پایدار، زیست‌پذیر و رقابتی تعیین و سپس ارزیابی نماید. هدف تحلیل راهبردی استان کرمان، شناسایی عوامل درونی و بیرونی مؤثر بر آن در دستیابی به اهداف توسعه است که در محورهای مدیریتی-نهادی، اقتصادی-اجتماعی-جمعیتی، منابع طبیعی و محیط زیست، زیربنایی و نظام سکونتگاهی به تحلیل آن می‌پردازد.

محدود نظام مدیریتی

جدول ۸۳- عوامل درونی و بیرونی در نظام مدیریتی توسعه فضایی استان

تهدیدها (Threats)	عوامل بیرونی	فرصت‌ها (Opportunities)	نقاط ضعف (Weakness)	عوامل درونی	نقاط قوت (Strengths)	زمنه
- فقدان نگرش فضایی در تصمیم‌گیری‌ها و چابک‌سازی نهادهای خدمت‌رسان در سطح ملی و استانی؛ - عدم ایجاد سازوکار لازم برای مشارکت مردم در تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی و اجرای طرح توسعه استانی؛ - آمیختگی شدن رویکرد توسعه در استان و عدم استفاده حداکثری از ظرفیت‌های استان؛ - ضعف در نظارت کیفی بر توسعه استان و اتلاف منابع ملی و استانی؛ - ریسک بالای مشارکت در توسعه استان و اجرای ناقص برنامه‌ها؛ - ضعف در قوانین پشتیبان جذب منابع و ظرفیت‌های داخلی و خارج از استان؛ - ایجاد پدیده‌های ناهلطلب اجتماعی، اقتصادی، محیط زیستی اقدامات و پروژه‌ها به دلیل عدم ارزیابی قبل و حین اثرات و انجام اصلاحات لازم؛ - بی‌ثباتی در نظام تصمیم‌گیری؛ - افزایش کم‌کیفیتی‌ها به دلیل ساختار قوی موجود در داخل استان کرمان و	- رفع موانع حقوقی و قانونی در جهت گسترش ارتباطات اقتصادی و فرهنگی با سایر نقاط کشور؛ - استفاده از ظرفیت‌های تخصصی و فنی بخش خصوصی داخلی و خارج از استان جهت تحقق مدیریت یکپارچه در سطح پایش، نظارت، ارزیابی و تصمیم‌سازی؛ - یکپارچه‌سازی داده‌ها و اطلاعات موجود در نهادهای دولتی و غیردولتی و ایجاد سامانه هدایت و کنترل توسعه استان؛ - وضع چارچوب‌های قانونی برای استفاده از ظرفیت‌های مالی و پولی بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری جهت کاهش ریسک سرمایه‌گذاری؛ - وضع قوانین مدیریتی و حقوقی جهت کاهش ریسک فعالیت انقاعی و غیرانقاعی نظیر ارائه مجوزها، تسهیلات، تخفیفات و غیره؛ - هدفمند نمودن و استفاده از مصوبات ستادهای ملی نظیر ستاد بازآزمایی شهری، ستاد اقتصاد مقاومتی، هیات دولت و غیره جهت هماهنگی و تسهیل امور در استان؛ - ایجاد کمیته‌های نظارتی در ایام مختلف مدیریت آمایش استان در چارچوب اختیارات نهادهای حاکمیتی (استانداری) و تهیه برنامه بهبود - تبادل اطلاعات و تجربیات با سایر استان‌های	- بهاداری و وسعت استان و ضعف دسترسی به امکانات اداری مرکز استان؛ - حاکمیت تفکر بخشی‌نگری در کنار مدیریت فرگروانه و عدم نظارت عالی؛ - استان قوی - قبیله‌ای و مذهبی متکثر استان و کم‌کیفیتی‌های مدیریتی و تصمیم‌گیری؛ - ضعف شدید در روابط و هماهنگی‌های بین سازمانی و غلبه تعارض بر همکاری‌های بین سازمانی؛ - غلبه تصور ذهنی و باور اجتماعی اشتغال پایدار در نظام اداری دولتی استان؛ - مدیریت ناکارآمد بر منابع انسانی بخش دولتی؛ - غلبه سبک مدیریت فرگروانه، فقدان سازوکار نظارت بر آن؛ - ضعف فرهنگ و باور نسبت به امر پاسخگویی و فقدان سازوکار نظارت بر آن؛ - توسعه ناپذیری جنوب استان نسبت به شمال آن؛ - گسسه سیاسی و امنیتی در امور مدیریتی در استان کرمان؛ - تناسب کم مصوبات شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان با وظایف و مأموریت‌های اصلی آن؛ - توزیع نابرابر فرصت‌ها و منابع در سطح استان کرمان؛ - عدم نظارت بر فعالیت‌ها و مصوبات شوراها، کمیته‌ها و کمیسیون‌های موجود در فعال در استان؛ - عریض و طویل بودن کارگروه‌ها و تعداد زیاد اعضای آن‌ها و مشکلات در گفتگو، تعامل و تصمیم‌گیری؛ - بی‌ثباتی در نظام تصمیم‌گیری؛ - نبود نظام یکپارچه و همه‌جانبه برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و مدیریت توسعه سرزمینی در استان؛ - عدم توجه مدیریت استان به حفظ نخبگان استانی و ایجاد ثبات سیاسی و مدیریتی؛	- حساسیت و توجه ویژه مقام معظم رهبری و ریاست محترم جمهور و مجلس شورای اسلامی به انجام اصلاحات اداری؛ - برخورداری از رشد نسبی دانش و پیشرفت تخصصی و حرفه‌ای بالا به مشارکت در تصمیم‌سازی و ارتقای کیفیت مدیریت بخش دولتی؛ - حساسیت ادراک نسبت به مدیریت غیربومی در استان - تشکیل به موقع و با حساسیت شورای فرهنگ عمومی استان و شورای برنامه‌ریزی استان - برخورداری نسبی از نیروی انسانی با تجربه و دانش آموخته - ایجاد سازوکارهای قانونی جهت پراکنش فضایی جمعیت و خارج شدن از بزرگسری شیراز، در راستای تعادل بخشی در سطح استان و پرهیز از تمرکز جمعیتی - تهیه سند ملی توسعه استان و تعیین تکلیف فعالیت‌ها و محدودهای توسعه؛ - فعال بودن ستادها و کمیته‌های استانی در جهت بررسی و رفع مشکلات و موانع؛ - تمرکز بر توسعه اقتصادی مبتنی بر فناوری به جای	نظام مدیریتی		

تهدیدها (Threats)	عوامل بیرونی		عوامل درونی	نقاط قوت (Strengths)	زمینه
	فرصت‌ها (Opportunities)	نقاط ضعف (Weakness)			
استان‌های مجاور و عدم همکاری و وحدت رویه در توسعه استان؛ - فقدان آمادگی و تعهد به تحول و دگرگونی در نظام اداری؛	موفق در اجرای برنامه توسعه آمایش استان؛	- عدم توجه و برنامه‌ریزی جدی مدیریت استان جهت تکمیل پروژه‌های ملی، استانی و زیرساختی؛ - تهیه استاد متعدد توسعه در سطح استان و تبادل تصمیم‌گیری‌ها در برخی موارد نظیر سند ملی توسعه استان، طرح ناحیه؛ - نبود هماهنگی و هم‌افزایی مدیریتی در تصمیم‌گیری‌ها و تبادل نظریه‌های مدیریتی؛ - برنامه‌ریزی توسعه استان بدون تمرکز بر اولویت‌های مسائل استان از نگاه مردم و نهادهای مردمی؛ - ابهام و عدم شفافیت در مسائل امنیتی و اثرات الزامات آن بر توسعه استان؛ - فقدان برنامه‌ریزی پایین به بالا و برنامه‌ریزی با مشارکت مردم و نمایندگان شهری و روستایی آن‌ها؛ - ضعف در ایجاد چارچوب استفاده از منابع و دارایی‌های بخش خصوصی و مردمی در توسعه استان؛ - فقدان نیروهای متخصص و فنی موردنیاز و کالی برای راهبری توسعه استان؛ - نبود سازوکار مستقیم نظارت، ارزیابی و بهبود عملکرد سازمانی در راستای اجرای برنامه توسعه استان؛ - عدم تأمین منابع مالی مورد نیاز یا توجه به تولید ناخالص استان؛ - نبود سیستم جامع داده‌ها و اطلاعات جهت رصد توسعه و شناسایی به موقع مشکلات و چالش‌ها؛ - پروژه محور بودن توسعه و عدم توجه به نتایج و پیامدها و سطح دستیابی به اهداف توسعه استان؛ - فقدان تعریف الزامات نهادی و قانونی مورد نیاز تحقق برنامه آمایش استان؛ - نبود سازوکار پایش زمانی پروژه‌ها و اقدامات و ایجاد تغییرات با توجه به شرایط؛ - عدم توجه به زنجیره و ماتریس نتایج و کاهش کارآمدی اقدامات؛	وجود قوانین و مقررات نهادی جهت پایش، نظارت، ارزیابی و بهبود و نیاز به به کارگیری صحیح از آن‌ها؛	رویکرد صرف استفاده از منابع؛	

در محور اقتصادی

جدول ۸۳- عوامل درونی و بیرونی در نظام اقتصادی

عوامل بیرونی		عوامل درونی		زمینه
تهدیدها (Threats)	فرصت‌ها (Opportunities)	نقاط ضعف (Weakness)	نقاط قوت (Strengths)	
- ورود استان روقیب (بزرگ) در زمینه توسعه معدن - دیدگاه منفی به توسعه گردشگری در کشور - نگاه بخشی به توسعه استان - دیدگاه منفی به امنیت استان - وجود شبکه‌های مواد مخدر و ایجاد اختلال در نظام اقتصادی استان - تحریم‌های اقتصادی - مدیریت ناکارآمد بازار کار - کمبود مراکز و بنگاه‌های فعال در زمینه تحقیق و توسعه - واردات بی‌رویه - ضعف پیوندهای اقتصادی با خارج از استان - کاهش قیمت محصولات کشاورزی در فصل برداشت	- امکان بهره‌گیری از نیروی کار مهاجر (افغانستانی) - نزدیک شدن به بنادر جنوبی - قرار گرفتن بر سر راه ترانزیت کالا - امکان توسعه صادرات غیرنفتی - امکان گردشگری گردشگری - به‌ویژه در زمینه جذب گردشگر - امکان ایجاد نقش پس‌کرانه برای توسعه منطقه مکران - امکان نقش آفرینی و تبادل‌شدن به باب انرژی منطقه - امکان استفاده از انرژی خورشیدی جهت صادرات انرژی - فرصت بهره‌گیری از مناطق ساحلی استان‌های هم‌جوار برای توسعه بخش جنوبی استان	- کاهش سهم جمعیتی و تبع ضعف در حدیث از توان تولید پائین بودن نرخ اشتغال مناطق روستایی و شهری از میانگین کشوری - کاهش سهم اشتغال بخش صنعتی - بار سنگین خالص و ناخالص بالاتر از میانگین کشور - سرانه پایین تولید ناخالص داخلی - سهم بالای استان از آب مصرف شده در بخش کشاورزی - سهم پائین از نسبت تعداد کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت - نسبت تعداد شاغلان کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت پائین‌تر از میانگین کشور - سرانه ده نفر کارکن و بیشتر از میانگین کشور - دارای ده نفر کارکن و بیشتر از میانگین کشور - سهم نسبتاً پائین استان از تعداد کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر کشور - سهم بالای استان از آب مصرف شده در بخش صنعت - توسعه کم بخش صنعت با توجه به پتانسیل‌های اقتصادی استان - سهم حدود ۷۰ درصدی اشتغال بخش صنعت استان با مدرک دیپلم و زیر دیپلم - وجود قاچاق مواد مخدر و ایجاد انواع آسیب‌های اجتماعی - کم‌توجهی به توسعه گردشگری به عنوان یکی از محورها توسعه استان	- سهم قابل توجه در جمعیت روستایی برای گسترش بخش کشاورزی - سهم بالا در جذب سرمایه‌گذاری خارجی - وجود بخش قابل توجهی از عوامل تولید همچون سرمایه در استان - زمینه سوم از سهم استان از اراضی تحت پوشش سیستم آبیاری تحت‌فشار کشور - زمینه سوم استان در زمینه ارزش‌افزوده بخش کشاورزی - زمینه سوم از نظر تعداد معادن در حال بهره‌برداری - زمینه نخست از تعداد معادن در حال بهره‌برداری - نسبت بالای تعداد شاغلان معادن در حال بهره‌برداری به کل جمعیت استان - زمینه دوم از نظر سرانه ارزش تولیدات معادن در حال بهره‌برداری کشور - زمینه دوم از نظر سرانه ارزش‌افزوده معادن در حال بهره‌برداری در کشور - زمینه دوم از نسبت سرمایه‌گذاری در بخش معدن - زمینه نخست سهم استان از شاغلان معادن در حال بهره‌برداری کشور - ارزش‌افزوده بالا در بخش تولیدات فلزات پایه و تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم تریلر - سهم نسبتاً مطلوب استان از ارزش‌افزوده فعالیت صنعتی کارگاه‌های صنعتی دارای ده نفر کارکن و بیشتر - سهم نسبتاً مطلوب استان از ارزش تولید کارگاه‌های صنعتی کشور - بهره‌وری مطلوب بخش کارگاه‌های صنعتی استان - روند افزایش ارزش‌افزوده بخش خدمات از اقتصاد ملی - سهم چشم‌انداز در زمینه ارزش‌افزوده بخش معادن کشور - جایگاه سوم در زمینه اراضی باغی کشور - مرتب‌نمایی در تولید گیاهان دارویی - وجود چهار فرودگاه	نظام اقتصادی

در محور منابع طبیعی و محیط زیست
جدول ۱۳۰ - عوامل درونی و بیرونی و محیط طبیعی و زیستی توسعه فضایی استان

عوامل بیرونی	عوامل درونی	عوامل قوت (Strengths)	عوامل ضعف (Weakness)	زمینه
تهدیدها (Threats) - احتمال کاهش سطح آبهای زیر زمینی - به علت کمبود بارش‌ها - خشوری خاک به علت افزایش پتانسیل تبخیر و تعرق به بروز خشک‌سالی‌های بی دردی - خشک‌سالی و کاهش بارش در سال‌های اخیر - قرار گرفتن در اقلیم فراسنگ - پیشروی چاه آب شور به سمت آب‌های شیرین در دشت سیرجان - فقر پوشش گیاهی در نتیجه عدم نفوذ آب‌های سطحی به - منابع زیرزمینی و تبدیل به روان آب - منابع آبی و آلودگی منابع آب بر اثر استفاده زیاد از کود شیمیایی و حشره‌کش‌ها - فروتنست زمین در مناطق شهری به علت وجود فاضلات‌های متروکه - احتمال ایجاد تراخ بر سر آب - ناملایمات اقلیمی در برخی بخش‌های استان از جمله سردسیر بودن، پادهای گرم،	فرصت‌ها (Opportunities) - افزایش تمایل جهت سرمایه‌گذاری بیشتر برای حفظ منابع طبیعی - ایجاد سایت‌های تولید انرژی پاک خورشیدی - امکان ایجاد سایت توربین‌های بادی برای ایجاد انرژی پاک - خاص (ژئوتورسم) ایجاد ژئوپارک - وجود آب و هوای معتدل و محدوددهای خوش آب و هوا و تفریحی - وجود عرصه‌های مناسب کشاورزی و افزایش طول دوره رشد - وجود عرصه‌های قابل راه در آکروتورسم - چهار فصل بودن استان - وجود آکروتورسم‌های حساس و متنوع و برخوردار از ذخایر ژنتیکی حائز اهمیت جهانی - منابع آب‌های سطحی قابل توجه مهار نشده با قابلیت ذخیره‌سازی و بهره‌برداری مطمئن - افزایش ظرفیت و ایجاد مجتمع‌های (گلخانه‌های، دامداری و آبریزان) - افزایش ظرفیت و ایجاد فعالیت‌های زراعی و باغبانی (مشاوره‌ای، خدماتی و اجرایی)	نقاط قوت (Strengths) - موقعیت ژئو اکونومیکی استان و نقش ارتباط دهنده شرق کشور به مرکز و غرب - تنوع جغرافیایی زیاد و وجود اشتراکات طبیعی با استان‌های هم‌جوار - نزدیکی به آب‌های آزاد - برخورداری از شکل منشر کز (داری طول و عرض تقریباً مساوی) توپوگرافی - وجود ارتفاعات به عنوان کانون آنگیز حوضه‌های آبی - شیب کم زمین و تشکیل دشت‌های حاصلخیز با ارتفاع بالا - تنوع اقلیمی در استان - پایین بودن ابرناکی استان جهت استفاده از انرژی خورشیدی - تغییرات زیاد اقلیمی در فواصل مکانی کم به وجود مناطق خوش آب و هوا با وجود واقع شدن در اقلیم گرم و خشک - وجود کانسارهای معدنی متعدد و دشت آهن، مس، زغال‌سنگ و ... - تأثیر زمین شناسی در تأمین منابع آب سطحی به تنوع زیاد مواد معدنی در استان - شکل گیری چشمه‌های آب معدنی متعدد در استان	عوامل ضعف (Weakness) - شیب بالا در مناطق کوهستانی و نقش آن در فرسایش - اختلاف ارتفاع بالا (۴۰۰۰ متر) در استان - مشکلات مربوط به بهره‌برداری از منابع آب ناشی از اختلاف ارتفاع - بالا بودن فرسایش پذیری در استان به علت اختلاف شدید سرچشمه با بر اساس رودخانه‌ها - کمبود شدید و تغییرات مکانی و زمانی بارش در سطح استان - نوسانات بالای دمای سالانه در استان - تعداد بالای روزهای یخبندان و سرمازدگی در بعضی فصول - وزش بادهای همراه با طوفان شن - به وجود سازندهای با توانایی لغزش و حساس - به فرسایش شدید - به وجود سازندهای نفوذناپذیر در استان به وجود گسل‌های فعال زیاد در استان - ایجاد زلزله‌های متناوب با فراوانی بالا و قدرت تخریب بالا - ایجاد گسدهای نمکی در محدوده عملکرد خود و آلودگی ارضی و منابع آب - وجود آلودگی‌های زیست‌محیطی ناشی از وجود معادن	نظام طبیعی و محیط زیست

عوامل بیرونی		عوامل درونی		زینبه
تهدیدها (Threats)	فرصت‌ها (Opportunities)	نقاط ضعف (Weakness)	نقاط قوت (Strengths)	
محدود بودن فصل کاری - پایین بودن میزان بارش و رژیم زمانی و مکانی تا متناسب - هجوم شن‌های روان و گرد و غبار از درون استان و استان‌های هم‌جوار و تأثیرات منفی بر وضعیت کشاورزی استان - عدم وجود و کلیت ضوابط قانونی و قوانین در بحث نظارت بر قراردادهای خام دامی و لزوم حمایت قانونی بیشتر مقامات قضایی		زیاد در استان محیط زیست - شرایط طبیعی و موقعیت مکانی استقرار منطقه با توجه به وسعت زیاد استان - فشار تخلیه آب‌های زیر زمینی و پیلان منفی آب دشت‌ها - کویری بودن حدود ۳۰ درصد خاک استان و بیابانی بودن بیش از ۱۲ درصد آن - مواجه بودن در حدود ۳۶ درصد از اراضی استان با محدودیت فرسایش آبی و در حدود ۲۶ درصد آن با محدودیت فرسایش بادی - کمبود آب‌های سطحی و نکیجه بر آب‌های زیر زمینی جهت مصارف مختلف - شور شدن و آلودگی منابع آب به‌ویژه در دشت‌های شمالی استان	- وجود اشکال و چشم‌اندازهای ژئو مورفولوژیکی متنوع در استان - داشتن گونه‌های گیاهی و جانوری متنوع در استان کرمان و در بعضی موارد گونه‌های حمایت شده و کمیاب - وجود جمعیت حیات وحش از جمله چهارپایان و پرندگان در سطح استان	

در محور اجتماعی-جمعیتی-آموزش

جدول ۱۳۱- عوامل درونی و بیرونی در نظام اجتماعی-جمعیتی و آموزشی توسعه فضایی استان

عوامل بیرونی		عوامل درونی		زمینه	
تهدیدها (Threats)		نقاط ضعف (Weakness)		نقاط قوت (Strengths)	
- همجواری با استان‌های مرزی و امکان افزایش قاچاق در استان - همجواری با مراکز عمده قاچاق مواد مخدر - میزان زیاد مهاجران افغانی در استان و اسکان آن‌ها و وجود تعارضات فرهنگی، اجتماعی - از این روغن فرهنگ بومی به دلیل تهاجم فرهنگ و نفوذ آن در بین مردم	- فرصت‌ها (Opportunities) - شرایط خوب اجماع- فرهنگی در استان - تاریخ و پیشینه استان و میراث فرهنگی آن - امکان توسعه گردشگری در استان	- سرمایه اجتماعی پایین در هر سه سطح - اعتماد سازمانی پایین مردم - افزایش بیش از حد آسیب‌های اجتماعی - وضعیت نامناسب زنان در استان - بیکاری بالای زنان - احساس امنیت پایین	- پیشینه فرهنگی بالا - ارزشی خوب نسبت به آینده - تمایل و عرق ملی بالا - پذیرش فرهنگی بالا	- پروسی و تحلیلی - اجتماعی و فرهنگی	
- رشد سکونتگاه‌های غیررسمی در استان - مهاجرتی (داخل استان و خارج از آن) - فقر معیشتی و تأثیرات نامطلوب بر سلامتی ساکنین استان - خشک شدن تالاب جازموربان - بحران شدید آب	- مزیت نسبی در تولید محصولات باغی - مزیت نسبی در دامداری و دام‌پروری - مزیت نسبی در پرورش دام سنگین - مزیت نسبی در پرورش زنبورسل - مزیت نسبی در پرورش ماهی - مزیت نسبی در وجود مراغ - مزیت نسبی در ایجاد پایانه صادراتی اختصاص پسته	- محرومیت نسبی در برخورداری از امکانات - رشد بیکاری - خشکسالی - پایین بودن بهرهوری کشاورزی - فقر مطلق در زمینه تأمین معاش - مهاجرتی - توزیع نامتوازن امکانات در سطح استان - قاچاق مواد مخدر و مشاغل کاذب	- وجود شهرک‌ها و نواحی صنعتی در مناطق محروم - وجود معادن در بخش های محروم - جاذبه‌های گردشگری طبیعی و تاریخی در بخش های محروم - وجود مناطق ویژه اقتصادی سیرجان، رفسنجان و ارگ جدید در شهرستان بم	فقر و محرومیت	
- رشد سکونتگاه‌های غیررسمی در استان	- کنترل صنایع و فعالیت‌های وابسته به آن	- رشد مهاجرت از روستا به شهر - ضعف زیرساخت‌های کشاورزی	- جاذبه‌های گردشگری طبیعی استان - وسعت و خاک بسیاری	- حاشیه‌نشینی - مخالفات - فردیست	

عوامل بیرونی (Opportunities) (Threats)	عوامل درونی		عوامل قوت (Strengths)	زمینه
	فروست‌ها (Weakness)	نقاط ضعف		
تهدیدها (Threats) - افزایش آسیب‌های اجتماعی - بالا رفتن قیمت زمین به دلیل افزایش تقاضا در مناطق شهری - افزایش فقر - مهاجرت از استان‌های دیگر به این استان به خصوص از ایلام و همدان - توزیع نامتوازن جمعیت - غیرفعال شدن معادن به دلیل فقدان تجهیزات مورد نیاز	نقاط ضعف (Weakness) - توزیع نامتوازن امکانات در سطح استان - ضعف بخش کشاورزی - فقر شهری و روستایی - بیکاری - مستهلک بودن تکنولوژی و لوازم مورد نیاز معدنی	عوامل قوت (Strengths) توزیع نامتوازن امکانات در سطح استان - توزیع نامتوازن امکانات در سطح استان - ضعف بخش کشاورزی - فقر شهری و روستایی - بیکاری - مستهلک بودن تکنولوژی و لوازم مورد نیاز معدنی	عوامل قوت (Strengths) - توزیع نامتوازن امکانات در سطح استان - ضعف بخش کشاورزی - فقر شهری و روستایی - بیکاری - مستهلک بودن تکنولوژی و لوازم مورد نیاز معدنی	توزیع نامتوازن امکانات در سطح استان - توزیع نامتوازن امکانات در سطح استان - ضعف بخش کشاورزی - فقر شهری و روستایی - بیکاری - مستهلک بودن تکنولوژی و لوازم مورد نیاز معدنی
فرصت‌ها (Opportunities) - افزایش آسب‌های اجتماعی - بالا رفتن قیمت زمین به دلیل افزایش تقاضا در مناطق شهری - افزایش فقر - مهاجرت از استان‌های دیگر به این استان به خصوص از ایلام و همدان - توزیع نامتوازن جمعیت - غیرفعال شدن معادن به دلیل فقدان تجهیزات مورد نیاز	فروست‌ها (Weakness) - توزیع نامتوازن امکانات در سطح استان - ضعف بخش کشاورزی - فقر شهری و روستایی - بیکاری - مستهلک بودن تکنولوژی و لوازم مورد نیاز معدنی	عوامل قوت (Strengths) - توزیع نامتوازن امکانات در سطح استان - ضعف بخش کشاورزی - فقر شهری و روستایی - بیکاری - مستهلک بودن تکنولوژی و لوازم مورد نیاز معدنی	عوامل قوت (Strengths) - توزیع نامتوازن امکانات در سطح استان - ضعف بخش کشاورزی - فقر شهری و روستایی - بیکاری - مستهلک بودن تکنولوژی و لوازم مورد نیاز معدنی	توزیع نامتوازن امکانات در سطح استان - توزیع نامتوازن امکانات در سطح استان - ضعف بخش کشاورزی - فقر شهری و روستایی - بیکاری - مستهلک بودن تکنولوژی و لوازم مورد نیاز معدنی
تهدیدها (Threats) - از دست دادن نیروی جوان و متخصصین به علت مهاجرت‌رسانی - افزایش مسائل و آسیب‌های اجتماعی به واسطه جابه‌جایی جمعیت	فروست‌ها (Weakness) - متفی بودن شاخص مهاجرت استان - بالا بودن شاخص نسبت جنسی - ناموازن شدن فراوانی جمعیت مرد و زن در نقاط شهری و روستایی - بالا بودن حجم خانوارهای زن سرپرست - بالا بودن حجم خانوارهای خودسرپرست زن - عدم توازن در تراکم جمعیت شهرستان‌ها	عوامل قوت (Strengths) - متفی بودن شاخص مهاجرت استان - بالا بودن شاخص نسبت جنسی - ناموازن شدن فراوانی جمعیت مرد و زن در نقاط شهری و روستایی - بالا بودن حجم خانوارهای زن سرپرست - بالا بودن حجم خانوارهای خودسرپرست زن - عدم توازن در تراکم جمعیت شهرستان‌ها	عوامل قوت (Strengths) - متفی بودن شاخص مهاجرت استان - بالا بودن شاخص نسبت جنسی - ناموازن شدن فراوانی جمعیت مرد و زن در نقاط شهری و روستایی - بالا بودن حجم خانوارهای زن سرپرست - بالا بودن حجم خانوارهای خودسرپرست زن - عدم توازن در تراکم جمعیت شهرستان‌ها	توزیع نامتوازن امکانات در سطح استان - متفی بودن شاخص مهاجرت استان - بالا بودن شاخص نسبت جنسی - ناموازن شدن فراوانی جمعیت مرد و زن در نقاط شهری و روستایی - بالا بودن حجم خانوارهای زن سرپرست - بالا بودن حجم خانوارهای خودسرپرست زن - عدم توازن در تراکم جمعیت شهرستان‌ها
فرصت‌ها (Opportunities) - فراهم بودن نیروی محرک توسعه و بالندگی استان به واسطه نیروی انسانی جوانی که در دسترس قرار دارد.	فروست‌ها (Weakness) - فراهم بودن نیروی محرک توسعه و بالندگی استان به واسطه نیروی انسانی جوانی که در دسترس قرار دارد.	عوامل قوت (Strengths) - فراهم بودن نیروی محرک توسعه و بالندگی استان به واسطه نیروی انسانی جوانی که در دسترس قرار دارد.	عوامل قوت (Strengths) - فراهم بودن نیروی محرک توسعه و بالندگی استان به واسطه نیروی انسانی جوانی که در دسترس قرار دارد.	توزیع نامتوازن امکانات در سطح استان - فراهم بودن نیروی محرک توسعه و بالندگی استان به واسطه نیروی انسانی جوانی که در دسترس قرار دارد.
تهدیدها (Threats) - اتلاف منابع آموزشی در نتیجه تکرار پایه؛ - تداوم بی‌سوادی؛ - افت کیفیت آموزش در نتیجه تراکم بالای دانش‌آموزان؛ - احتمال آسیب دیدن معلمان و	فروست‌ها (Weakness) - اتلاف منابع آموزشی در نتیجه تکرار پایه؛ - تداوم بی‌سوادی؛ - افت کیفیت آموزش در نتیجه تراکم بالای دانش‌آموزان؛ - احتمال آسیب دیدن معلمان و	عوامل قوت (Strengths) - اتلاف منابع آموزشی در نتیجه تکرار پایه؛ - تداوم بی‌سوادی؛ - افت کیفیت آموزش در نتیجه تراکم بالای دانش‌آموزان؛ - احتمال آسیب دیدن معلمان و	عوامل قوت (Strengths) - اتلاف منابع آموزشی در نتیجه تکرار پایه؛ - تداوم بی‌سوادی؛ - افت کیفیت آموزش در نتیجه تراکم بالای دانش‌آموزان؛ - احتمال آسیب دیدن معلمان و	توزیع نامتوازن امکانات در سطح استان - اتلاف منابع آموزشی در نتیجه تکرار پایه؛ - تداوم بی‌سوادی؛ - افت کیفیت آموزش در نتیجه تراکم بالای دانش‌آموزان؛ - احتمال آسیب دیدن معلمان و
فرصت‌ها (Opportunities) - افزایش آسب‌های اجتماعی - بالا رفتن قیمت زمین به دلیل افزایش تقاضا در مناطق شهری - افزایش فقر - مهاجرت از استان‌های دیگر به این استان به خصوص از ایلام و همدان - توزیع نامتوازن جمعیت - غیرفعال شدن معادن به دلیل فقدان تجهیزات مورد نیاز	فروست‌ها (Weakness) - توزیع نامتوازن امکانات در سطح استان - ضعف بخش کشاورزی - فقر شهری و روستایی - بیکاری - مستهلک بودن تکنولوژی و لوازم مورد نیاز معدنی	عوامل قوت (Strengths) - توزیع نامتوازن امکانات در سطح استان - ضعف بخش کشاورزی - فقر شهری و روستایی - بیکاری - مستهلک بودن تکنولوژی و لوازم مورد نیاز معدنی	عوامل قوت (Strengths) - توزیع نامتوازن امکانات در سطح استان - ضعف بخش کشاورزی - فقر شهری و روستایی - بیکاری - مستهلک بودن تکنولوژی و لوازم مورد نیاز معدنی	توزیع نامتوازن امکانات در سطح استان - توزیع نامتوازن امکانات در سطح استان - ضعف بخش کشاورزی - فقر شهری و روستایی - بیکاری - مستهلک بودن تکنولوژی و لوازم مورد نیاز معدنی

عوامل بیرونی		عوامل درونی		نقاط قوت (Strengths)	زمینه
تهدیدها (Threats)	فرصت‌ها (Opportunities)	نقاط ضعف (Weakness)	عوامل درونی		
- دانش آموزان در مدرسه - پایدار بودن بی‌سوادی مردان؛ - بی‌اگرایی آموزش‌یاران نسبت - وانت کیفیت آموزش	فرصت‌ها	- وجود حجم بالای بازنشستگی در نیروی انسانی تا سال ۱۴۰۴؛ - دسترس‌ی پایین به آموزش به خصوص در دوره متوسطه در بخش آموزش عشایری؛ - عدم دسترسی حدود ۱۲۰ هزار دانش‌آموزان به سامانه شاد - اختلاف بالای سطح سواد در مناطق شهری و روستایی - پایین بودن سطح تقاضای اجتماعی برای خدمات سوادآموزی؛ - مهاجرپذیر بودن و کثرت اتباع خارجی بی‌سواد؛ - انگیزه‌های پایین آموزش‌یاران - عدم وجود آمار دقیق و واقعی از تعداد افراد بی‌سواد؛	- وجود ۱۲۱ موسسه آموزش عالی در سطح استان؛ - پیش از ۱۳۸۷۹ دانشجوی شاغل در مقاطع مختلف تحصیلی؛ - پایین‌تر بودن نسبت دانشجوی به استاد در مقایسه با متوسط کشوری؛	آموزش عالی	
- کمبود نیروی متخصص به - منظور اجرایی سازی برنامه‌های توسعه؛ - هدر رفت منابع آموزش عالی و - پاسخگو نبودن آموزش عالی به - نیازهای خاص استان؛	- بهبود وضعیت کمی آموزش عالی در - طی سالیان اخیر				

در محور زیربنایی و نظام سکونتگاهی
جدول ۱۳۲- عوامل درونی و بیرونی در نظام زیربنایی و سکونتگاهی توسعه فضایی استان

عوامل درونی		عوامل بیرونی		زمینه
تهدیدها (Threats)	فرصت‌ها (Opportunities)	نقاط ضعف (Weakness)	نقاط قوت (Strengths)	
محدودیت‌های منابع آب در استان و وابستگی بخش انرژی به آن محدودیت مناطق روستایی از نظر دسترسی به گاز و مخاطرات مربوط به مهاجرت و روستایی	ظرفیت بالای تولید انرژی خورشیدی و تجدید پذیر امکان توسعه توریسمی و پالایشگاه‌ها به واسطه دسترسی به خطوط انتقال نفت و گاز دسترسی به خطوط راه آهن و حمل و نقل جاده‌ای	محدودیت دسترسی مناطق روستایی به زیرساخت‌های گاز شهری محدودیت ۵ درصد از جمعیت شهری از زیرساخت‌های گاز شهری محدودیت‌های مربوط به تأمین آب	دسترسی به زیرساخت‌های ملی انتقال گاز نفت وجود زیرساخت‌های انرژی تجدید پذیر و خورشیدی	نظام زیربنایی
محدودیت‌های منابع آب در استان و وابستگی بخش انرژی به آن	ظرفیت بالای توسعه انرژی‌های تجدید پذیر ظرفیت توسعه محصولات گرمسیری همجواری با استان هرمزگان و بندرعباس وجود مناطق ویژه اقتصادی رملی زرنند، شهرابنگ، گل گهر سیرجان، شهباده، کرمان، انار	محدودیت‌های منابع آب در توسعه بخش کشاورزی و صنایع آب بر	ظرفیت‌های بالای بخش کشاورزی ظرفیت بالای بخش صنایع و معادن فلزی و غیر فلزی ظرفیت بالای تولید انرژی خورشیدی	موقعیت استراتژیک
مخاطرات ناشی از مهاجرت جمعیت روستایی به شهرها	موقعیت ارتباطی استان و همجواری با استان هرمزگان و فارس ظرفیت بالای توسعه فعالیت‌های توریسمی و حمل کالا در استان	خالی بودن طبقه جمعیتی ۲۵۰ تا ۵۰۰ هزار نفر از جمعیت محدودیت‌های اقلیمی و طبیعی در توسعه شهرهای استان محدودیت نسبی سکونتگاه‌های پهنه جنوبی استان مخاطرات محیطی از جمله زلزله مؤثر بر توسعه شهری	نرخ رشد مناسب جمعیت شهری استان نرخ رشد مناسب جمعیت روستایی استان وسعت و پهناداری زیاد استان	سکونتگاهی

تدوین راهبردها و سیاستها

۵-۱- راهبردها و سیاست‌ها

در این بخش با بهره‌گیری از نتایج تحلیل‌ها در ابعاد مختلف و همچنین مسائل و اهداف راهبردی، راهبردها و سیاست‌های اصلی سند توسعه استان کرمان تدوین شده است. علاوه بر تدوین راهبردها، سیاست‌های فضایی نیز برای هر یک از راهبردها تدوین گشته تا به طور تفصیلی‌تر حوزه‌های کنش را مشخص سازد. این راهبردها و سیاست‌ها بر اساس مسائل راهبردی استان کرمان و اهداف بنیادین تدوین شده می‌باشد.

در حوزه مدیریتی، ایجاد ساختار نهادی شایسته، سازگار، دارای محور، یکپارچه و نیرومند در کلیه ابعاد مدیریت توسعه فضایی استان کرمان، ایجاد و افزایش ظرفیت قانونی و حقوقی مدیریت توسعه فضایی استان کرمان، آموزش و به‌کارگیری نیروهای متخصص و متناسب با راهبری توسعه فضایی استان کرمان، تأمین منابع مالی و پولی در سطح ملی و استانی با رویکرد مشارکت حداکثری راهبردهای منتخب می‌باشد.

در عرصه نظام سکونتگاهی راهبردهای توسعه خدمات اجتماعی و برتر در سکونتگاه‌های استان محروم و راهبرد تقویت پیوندهای توسعه بخش استان با پیرامون تدوین شده است.

با توجه به اهمیت تولید و بخش اقتصاد استان کرمان راهبردهای این حوزه گسترده‌تر بوده و شامل توسعه الگوی بهینه کشت، توسعه بخش کشاورزی با تأکید بر محصولات گلخانه‌ای، برند سازی محصولات، بهبود فضای کسب و کار و ایجاد زمینه برای فعالیت استارت‌آپ‌ها، کاهش مصرف آب در بخش کشاورزی، پیوند مراکز تحقیقاتی و شرکت‌های دانش بنیان با بدنه کشاورزی استان، گسترش صنایع پایین‌دستی در تولید فلزات پایه، توسعه صنایع پایین‌دستی در تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم تریلر، تکمیل زنجیره‌های ارزش در صنایع مرتبط با فلزات اساسی، بهره‌گیری از تکنولوژی و فناوری نوین برای کشف و استخراج معادن، جلوگیری از قاچاق مواد مخدر به عنوان معضل اساسی استان، تقویت حوزه دامی استان و تلاش برای صنعتی کردن آن، گسترش اشتغال مبتنی بر خلاقیت و نوآوری، برند سازی برای محصولات تولیدی استان، افزایش سهم نسبت تعداد کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت، توسعه مراکز صنعتی دانش بنیان، تقویت و ارتقای صنایع مادر و تخصصی استان به‌ویژه در زمینه فولاد و پتروشیمی، شناسایی ظرفیت‌های صنایع دستی استان، توسعه خان‌های بوم گردی در سطح استان و راهبرد آموزش نهادها مرتبط با توسعه گردشگری می‌باشد.

در عرصه زیربنایی راهبردها شامل توسعه خوشه‌های صنعتی-معدنی بر اساس ظرفیت‌های معدنی، توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر و خورشیدی، توسعه صنایع میان دست و پایین دست نفت و گاز، تقویت پیوندهای برون استان و ارتباطات استان با سواحل جنوب کشور و بهینه‌سازی مصرف آب در بخش کشاورزی می‌باشد.

در عرصه اجتماعی راهبردهایی شامل کنترل آسیب‌های اجتماعی و رصد آن در استان، ایجاد اشتغال هم سو با نیاز استان به خصوص اشتغال زنان و همچنین کاهش میزان قاچاق مواد مخدر در استان، افزایش سازمان‌های مردم‌نهاد کارآمد و ایجاد آگاهی بیشتر در این رابطه، افزایش میزان اعتماد در استان، اشتغال‌زایی و مهارت‌افزایی، گسترش صنایع، تأمین زیرساخت‌ها در نقاط مختلف استان و کاهش نابرابری، مدیریت منابع آب، تقویت نهادهای اجتماعی و ایجاد ساختارهای مدنی مناسب، افزایش توانمندسازی اجتماعی، پذیرش سکونتگاه‌های غیررسمی موجود و ارائه خدمات زیربنایی به محدوده‌های شکل گرفته، کنترل رشد و توسعه بی‌رویه شهر و مدیریت زمین، افزایش بهره‌وری کشاورزی، جلوگیری از مهاجرت جمعیت جوان به‌ویژه در مناطق روستایی و شهرهای کوچک، حفظ رشد کنونی جمعیت، ارتقاء پوشش تحصیلی به خصوص در دوره ابتدایی، افزایش سرانه فضای آموزشی و ترمیم فضاهای آموزشی غیراستاندارد، تأمین نیروی انسانی جایگزین برای آموزش و پرورش، بهبود وضعیت دسترسی به آموزش مجازی، ارتقا سطح تقاضا برای سوادآموزی، فرهنگ‌سازی و رفع موانع سوادآموزی در سطح استان، ارتقای انگیزه حرفه‌ای آموزشیاران، ارتقا سطح سواد مهاجران و اتباع خارجی، کاهش سطح بیکاری دانش-آموختگان، انجام مطالعات آمایش آموزش عالی، تعمیق رابطه صنعت و دانشگاه و راهبرد تأمین اعضای هیات علمی تدوین شده است.

در بعد محیط زیستی نیز راهبردهای توسعه بخش معدن با توجه به تنوع ذخایر معدنی استان از قبیل مس، آهن، سرب و روی، زغال‌سنگ، کرومیت و تیتانیوم و سنگ‌های ساختمانی از طریق نوین‌سازی روش‌های بهره‌برداری، توسعه بخش کشاورزی و افزایش کمی و کیفی تولیدات بخش کشاورزی بر اساس افزایش بهره‌وری عوامل تولید و با تأکید بر بهره‌وری آب، بهره‌برداری بهینه از منابع آب، مهار و ذخیره‌سازی آب‌های سطحی، انتقال آب (درون حوضه‌ای و بین حوضه‌ای) با اولویت شرب، بهداشت و صنعت، مدیریت شبکه‌های توزیع و استفاده از آب‌های غیرمتعارف، تنظیم فرآیند توسعه پایدار استان از طریق اعمال مدیریت جامع زیست بومی مبتنی بر رویکرد مشارکتی با تأکید بر کنترل بیابان‌زایی، حفاظت کمی و کیفی منابع آب و خاک و حفاظت از تنوع زیستی و ذخایر ژنتیکی، ایجاد و تقویت نظام‌های کارآمد کنترل و مدیریت بحران پدیده‌های طبیعی با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین، بسترسازی برای توزیع عادلانه منابع آب استان برای توسعه کشاورزی و راهبرد اتخاذ مدیریت جامع، هماهنگ و نظام‌مند منابع حیاتی اتخاذ شده‌اند.

جدول ۱۳۳- راهبردها و سیاست‌های سند توسعه استان کرمان در محورهای مختلف

سیاست فضای	راهبرد	بعد
سیاست فضای - تمرکز و یکپارچگی در تصمیم‌گیری از طریق تشکیل کمیته راهبری توسعه استان؛ - رفع موانع و تعارضات اجتماعی و فرهنگی در نظام مدیریتی استان؛ - الزام کلیه ستادها و کمیته‌های استانی به اجرای سند توسعه فضایی استان و ارائه برنامه اجرایی به کمیته راهبری و تأیید و تصویب آن برای اجرا؛ - ارجاع کلیه تصمیمات نهادی و ستادی مغایر با سند توسعه فضایی استان و یا ضرورت بازنگری در تعدادی از برنامه‌های سند به کمیته راهبری و تصمیم‌گیری نهایی توسط آن و الزام اجرایی آن؛ - مشارکت حداکثری کلیه ذخیلان توسعه فضایی استان در تصمیم‌گیری‌ها؛ - تهیه برنامه نظارت کمیته راهبری بر اجرای برنامه توسعه استان؛ - استفاده از ظرفیت‌های فنی و تخصصی خارج از نهادهای دولتی به دلیل کمبود نیروی انسانی ماهر و کافی برای رصد توسعه فضایی استان؛ - رفع موانع قانونی و حقوقی اجرای سند توسعه فضایی استان؛ - شفافیت در الزامات و مقررات امنیتی و سیاسی مؤثر بر توسعه فضایی استان؛ - ارتقای دانش فنی و تخصصی نیروهای فعال در نهادها و ستادها؛ - تهیه راهنماها و دستورالعمل‌های اجرایی برنامه توسعه فضایی استان و آموزش دوره‌های آن به مجریان؛ - به کارگیری مشاوران فنی و تخصصی برای راهبری توسعه فضایی استان؛ - بودجه‌ریزی مشارکتی؛ - تعیین سهم و نحوه تخصیص اعتبارات و بودجه در بخش‌های مختلف؛	راهبرد - ایجاد ساختار نهادی شایسته، سازگار، دارای محور، یکپارچه و نیرومند در کلیه ابعاد مدیریت توسعه فضایی استان کرمان؛ - ایجاد و افزایش ظرفیت قانونی و حقوقی مدیریت توسعه فضایی استان کرمان؛ - آموزش و به کارگیری نیروهای متخصص و متناسب با راهبری توسعه فضایی استان کرمان؛ - تأمین منابع مالی و پولی در سطح ملی و استانی با رویکرد مشارکت حداکثری؛	مدیریتی
سیاست فضای - ایجاد خدمات پایه در سکونتگاه‌های استان بخصوص سکونتگاه‌های جنوبی استان - توسعه خدمات برتر در شهرهای رده نخست و دوم - ایجاد نظام خوشه‌ای و کردپوری در توسعه فعالیت‌ها - تقویت پیوندهای ملی با بندر عباس - تقویت پیوندهای روستا-شهری و تخصصی کردن فعالیت‌های روستایی - تقویت سکونتگاه‌های استان از نظر بروز بحران - تدوین دستورالعمل‌های مدیریت بحران و ساخت و ساز در استان	راهبرد - توسعه خدمات اجتماعی و برتر در سکونتگاه‌های استان محروم - تقویت پیوندهای توسعه بخش استان با پیرامون	نظام سکونتگاهی
سیاست فضای - تدوین برنامه واقع بینانه نسبت به توسعه استان - ایجاد مرکز پژوهش و اطلاعات آماری - گسترش صنایع تبدیلی و زنجیره‌های ارزش بخش معدن در نیمه شمال غربی استان کرمان - توسعه محصولات صادراتی همچون خرما، پسته و گیاهان دارویی - افزایش سهم بخش صنعت از تولید ناخالص ملی با تأکید بر زنجیره‌های ارزش و صنایع تبدیلی با فناوری بالا	راهبرد - توسعه الگوی بهینه کشت - توسعه بخش کشاورزی با تأکید بر محصولات گلخانه‌ای - برند سازی محصولات - بهبود فضای کسب و کار و ایجاد زمینه برای فعالیت استارت آپ‌ها - کاهش مصرف آب در بخش کشاورزی	نظام اقتصادی و فعالیت

سیاست فضایی	راهبرد	بعد
- افزایش تبلیغات و محو سازی نگاه منفی به استان در زمینه گردشگری - توسعه صنایع در ناحیه شرقی استان - توسعه زیرساخت‌های تبدیل انرژی خورشیدی، بادی و زیست‌توده در نواحی شمالی و شرقی استان - ایجاد زمینه برای فعالیت شرکت‌های دانش بنیان جهت بهره‌گیری از فناوری نوین در زمینه کشف و استخراج معدن - تقویت نقش مراکز رشد و پارک‌های علم و فناوری - تقویت نقش خدمات پشتیبان تولید استان - شناسایی ظرفیت‌های و منابع دست‌نخورده استان - به کارگیری سیاست‌های رقابت‌پذیری قلمرویی	- پیوند مراکز تحقیقاتی و شرکت‌های دانش بنیان با بدنه کشاورزی استان - توسعه کشاورزی سبز و صنایع فرآوری - گسترش صنایع پایین‌دستی در تولید فلزات پایه - توسعه صنایع پایین‌دستی در تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم تریلر - تکمیل زنجیره‌های ارزش در صنایع مرتبط با فلزات اساسی - بهره‌گیری از تکنولوژی و فناوری نوین برای کشف و استخراج معادن - جلوگیری از قاچاق مواد مخدر به عنوان معضل اساسی استان - تقویت حوزه دامی استان و تلاش برای صنعتی کردن آن - گسترش اشتغال مبتنی بر خلاقیت و نوآوری - برند سازی برای محصولات تولیدی استان - افزایش سهم نسبت تعداد کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت - توسعه مراکز صنعتی دانش بنیان - تقویت و ارتقای صنایع مادر و تخصصی استان به‌ویژه در زمینه فولاد و پتروشیمی - شناسایی ظرفیت‌های صنایع دستی استان - توسعه خان‌های بوم گردی در سطح استان - آموزش نهادها مرتبط با توسعه گردشگری	
- ایجاد هاب انرژی منطقه جنوب شرق کشور - توسعه پتروشیمی‌ها در استان - تقویت زیرساخت‌های پهنه جنوبی استان - اتصال روستاهای استان به شبکه گاز - توسعه بخش بازرگانی بر اساس ظرفیت‌های صنعتی و معدنی - توسعه صنایع وابسته به بخش کشاورزی - توسعه زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات - توسعه زیرساخت‌های ترانزیت کالا و انبارداری در استان	- توسعه خوشه‌های صنعتی-معدنی بر اساس ظرفیت‌های معدنی - توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر و خورشیدی - توسعه صنایع میاندست و پایین دست نفت و گاز - تقویت پیوندهای برون استان و ارتباطات استان با سواحل جنوب کشور - بهینه‌سازی مصرف آب در بخش کشاورزی	نظام زیربنایی، حمل و نقل و ارتباطات
- تقویت و تأسیس اورژانس‌های اجتماعی - آموزش مهارت‌های زندگی - تدوین سیاست واحد و همچنین مشخص کردن متولی واحد در امور اتباع در کشور. - حمایت از طرح‌های پژوهشی با موضوع ساماندهی جمعیت افغانستانی‌ها با نگاهی به تجربه کشورهای دیگر به منظور پیوند بیشتر بخش دانشگاه و بخش اجرایی. - برگزاری کارگاه‌های توانمندسازی زنان توسط سازمان‌های دولتی	- کنترل آسیب‌های اجتماعی و رصد آن در استان - ایجاد اشتغال هم سو با نیاز استان به خصوص اشتغال زنان و همچنین کاهش میزان قاچاق مواد مخدر در استان - افزایش سازمان‌های مردم‌نهاد کارآمد و ایجاد آگاهی بیشتر در این رابطه - افزایش میزان اعتماد در استان	اجتماعی-فرهنگی

سیاست فضایی	راهبرد	بعد
- فعال سازی سمن های فعال در حوزه زنان - بهره مندی از فرصت های گردشگری، تاریخی و ... - افزایش مهارت های افراد و برگزاری دوره های فنی و حرفه ای در زمینه های کارآفرینی و مهارت های اشتغال و ... - توانمندسازی اقتصادی ساکنین مناطق محروم توسعه صنایع و رشته های صنعتی - بهره گیری از مناطق ویژه اقتصادی رفسنجان، سیرجان و ارگ جدید بم - رونق صادرات محصولات کشاورزی - حمایت و تشویق به تشکیل صندوق های اعتباری در سطح محلات - تقویت زیرساخت های شهری در تمامی مراکز شهری - ایجاد جاذبه در مناطق مهاجر فرست و ارائه تسهیلات مسکن - ایجاد جاذبه در مبدأ - بهره گیری از شیوه های نوین آبیاری - تناسب قابلیت زمین با نوع کشت - احیای تالاب جازموریان	- اشتغال زایی - مهارت افزایی - گسترش صنایع - تأمین زیرساخت ها در نقاط مختلف استان و کاهش نابرابری - پیشگیری از مهاجرت - مدیریت منابع آبی	فقر و محرومیت
- گسترش نهادهای مردم نهاد و دفاتر تسهیلگری به منظور ارتقای توانمندی های ساکنین - افزایش تاب آوری اجتماعی، افزایش مشارکت و اعتماد اجتماعی - توسعه مرکز فنی و حرفه ای و توسعه مراکز کارآفرینی - ارائه تسهیلات رفاهی و زیربنایی به سکونتگاه های غیررسمی - اعمال سیاست های تشویقی جهت مقاوم سازی مسکن - ایجاد جاذبه در مناطق مهاجر فرست و ارائه تسهیلات به ساکنین - بهره گیری از ماشین آلات کشاورزی منطبق بر فناوری روز - حمایت بیمه ای از محصولات کشاورزی - احیای تالاب جازموریان	- تقویت نهادهای اجتماعی و ایجاد ساختارهای مدنی مناسب - افزایش توانمندسازی اجتماعی - اشتغال زایی و مهارت افزایی - پذیرش سکونتگاه های غیررسمی موجود و ارائه خدمات زیربنایی به محدوده های شکل گرفته - کنترل رشد و توسعه بی رویه شهر و مدیریت زمین - کاهش نرخ مهاجرت - افزایش بهره وری کشاورزی - مدیریت منابع آب	حاشیه نشینی و محلات فرودست شهری
- کاهش نرخ بیکاری و ایجاد فرصت های شغلی - دسترسی آسان مردم مناطق محروم به خدمات آموزشی و رفاهی و کمک به پیشرفت و آبادانی مناطق محروم - اجرای سیاست های تشویقی و حمایتی در راستای ازدواج و فرزندآوری	- جلوگیری از مهاجرت جمعیت جوان به ویژه در مناطق روستایی و شهرهای کوچک - حفظ رشد کنونی جمعیت	جمعیتی
- شناسایی دانش آموزان بازمانده از تحصیل با استفاده از ظرفیت های دستگاه های اجرایی و ایجاد زمینه برای برگرداندن این دانش آموزان به چرخه آموزش با استفاده از طرح آبا (آبشتی با آموزش)؛ - تأمین و ترمیم فضای آموزشی از محل اعتبارات ملی و استانی و کمک های بخش مردمی و نهایی سازی پروژه های ناتمام در این عرصه؛ - تأمین نیروی انسانی مورد نیاز برای استان با استفاده از ظرفیت های موجود مانند دانشگاه فرهنگیان، تبدیل وضعیت نیروهای حق التدریس و ..... - ارتقای دسترسی به سامانه شاد از طریق بهبود وضعیت دسترسی به اینترنت و گوشی های هوشمند؛	- ارتقاء پوشش تحصیلی به خصوص در دوره ابتدایی؛ - افزایش سرانه فضای آموزشی و ترمیم فضاهای آموزشی غیراستاندارد؛ - تأمین نیروی انسانی جایگزین برای آموزش و پرورش؛ - بهبود وضعیت دسترسی به آموزش مجازی؛ - ارتقا سطح تقاضا برای سوادآموزی؛ - فرهنگ سازی و رفع موانع سوادآموزی در سطح استان؛	تعلیم و تربیت رسمی عمومی و آموزش بزرگسالان

سیاست فضایی	راهبرد	بعد
- انجام اقدامات فرهنگی مانند ارائه مشاوره به افراد و توجیه آن‌ها در خصوص اهمیت و مزایای سوادآموزی برای آن‌ها؛ - تعیین تکلیف در خصوص وضعیت استخدامی و بیمه آموزشیاران به منظور ایجاد انگیزه بیشتر در نیروهای انسانی؛ - انجام اقدامات لازم به منظور شناسایی افرادی سواد مهاجر و اتباع خارجی با همکاری سایر دستگاه‌های اجرایی؛	- ارتقای انگیزه حرفه‌ای آموزشیاران؛ - ارتقا سطح سواد مهاجران و اتباع خارجی؛	
- متناسب‌سازی خروجی‌های آموزش عالی با نیازهای زیست‌بوم با هدف کاهش بیکاری دانش‌آموختگان؛ - انجام مطالعات آمایشی در سطح آموزش عالی استان و تطابق آموزش‌ها و پژوهش‌های دانشگاهی با نیازها و مزیت‌های استان؛ - تقویت ارتباط بین صنعت و دانشگاه و جهت‌دهی به پژوهش‌های دانشگاهی در جهت پاسخ‌دهی به نیازهای صنعت؛ - استخدام اعضای هیات علمی به خصوص برای دانشگاه‌های شهید باهنر و علوم پزشکی؛	- کاهش سطح بیکاری دانش‌آموختگان - انجام مطالعات آمایش آموزش عالی - تعمیق رابطه صنعت و دانشگاه - تأمین اعضای هیات علمی	آموزش عالی
- سرمایه‌گذاری برای انجام تحقیقات کشاورزی در راستای شناسایی و معرفی وارثه‌های جدید کشاورزی - اصلاح الگوی کشت با توجه به اقلیم استان - انتقال صنایع آب پری مانند صنایع فولاد و پتروشیمی به سواحل خلیج فارس و دریای عمان - اتخاذ تدابیر لازم جهت مدیریت بحران آب و خشکسالی و تأمین آب شرب شهری، روستای و صنعتی - توسعه جنگل‌کاری با تأکید بر درخت‌کاری اقتصادی با مشارکت مردم و جامعه محلی - اعمال مدیریت بهینه جهت تقویت حوزه‌های آبخیز با اولویت آبخیزان‌های با بیلان منفی - مدیریت یکپارچه حفاظت و پیش‌گیری از آلودگی سفره‌های آب زیر-زمینی استان - مدیریت تغییرات اقلیم و مقابله با تهدیدات زیست‌محیطی نظیر بیابان‌زایی، گرد و غبار به‌ویژه ریزگردها، خشکسالی و ... - تعادل‌بخشی و حفاظت کیفی آب‌های زیرزمینی از طریق اجرای عملیات آبخیزداری، آبخیزداری و ... - استفاده از فناوری‌های سبز و سازگار با محیط زیست - ایجاد سازوکار قانونی مشارکت مردم بومی در حفظ محیط زیست - توسعه بینش و آگاهی‌های محیط زیستی مردم محلی و مسئولان - تدوین برنامه و الزام اجرایی برای حفظ تالاب‌ها و مناطق حفاظت شده استان - بازیابی قوانین و مقررات محیط زیستی	- توسعه بخش معدن با توجه به تنوع ذخایر معدنی استان از قبیل مس، آهن، سرب و روی، زغال‌سنگ، کرومیت و تیتانیوم و سنگ‌های ساختمانی از طریق نوین‌سازی روش‌های بهره‌برداری - توسعه بخش کشاورزی و افزایش کمی و کیفی تولیدات بخش ب کشاورزی ر اساس افزایش بهره‌وری عوامل تولید و با تأکید بر بهره‌وری آب - بهره‌برداری بهینه از منابع آب، مهار و ذخیره‌سازی آب‌های سطحی، انتقال آب (درون حوضه‌ای و بین حوضه‌ای) با اولویت شرب، بهداشت و صنعت، مدیریت شبکه‌های توزیع و استفاده از آب‌های غیرمتعارف. - تنظیم فرآیند توسعه پایدار استان از طریق اعمال مدیریت جامع زیست بومی مبتنی بر رویکرد مشارکتی با تأکید بر کنترل بیابان‌زایی، حفاظت کمی و کیفی منابع آب و خاک و حفاظت از تنوع زیستی و ذخایر ژنتیکی - ایجاد و تقویت نظام‌های کارآمد کنترل و مدیریت بحران پدیده‌های طبیعی با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین - بسترسازی برای توزیع عادلانه منابع آب استان برای توسعه کشاورزی - اتخاذ مدیریت جامع، هماهنگ و نظام‌مند منابع حیاتی	منابع طبیعی و محیط زیست

منابع و مأخذ

۱. اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری کرمان، <https://kerman.frw.ir/>
۲. اداره کل هواشناسی استان کرمان، <http://kerman-met.ir/>
۳. اداره کل حفاظت محیط زیست استان کرمان، <https://kerman.doe.ir/>
۴. استانداری استان کرمان، وزارت کشور، <https://gov.kr.ir/>
۵. اطلس مناطق محروم کشور؛ سطح‌بندی و پهنه‌بندی مناطق محروم کشور و مزیت نسبی این مناطق (۱۳۹۶) بنیاد برکت.
۶. امانی، مهدی (۱۳۸۹)، مبانی جمعیت‌شناسی، انتشارات سمت، تهران، چاپ ۹.
۷. ایراندوست، کیومرث (۱۳۸۹) سکونتگاه‌های غیررسمی و اسطوره حاشیه‌نشینی، چاپ دوم، انتشارات سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری تهران.
۸. ثمره هاشمی، سید حسن و طیبیان، اصغر (۱۳۹۹)، چالش‌های مسائل آب در استان کرمان، کنفرانس بین‌المللی آبیاری و کاهش تبخیر <https://civilica.com/doc/157985>
۹. جغرافیای استان کرمان (۱۳۹۹)، جغرافیای استان کرمان، تهران: دفتر تدوین و تألیف کتاب‌های درسی (وزارت آموزش و پرورش).
۱۰. خبرگزاری ایسنا، <https://www.isna.ir/news/۱۳۹۹،۰۹،۱۷>
۱۱. خبرگزاری جمهوری اسلامی، <https://www.irna.ir/news/۱۳۹۹،۰۹،۰۶>
۱۲. خط فقر در ایران در سال ۱۳۹۵ و مروری بر روش محاسبه آن (۱۳۹۷) معاونت پژوهش‌های اقتصادی، مرکز پژوهش‌های مجلس.
۱۳. خلاصه مدیریتی مطالعات استانی طرح توسعه کسب و کار و اشتغال پایدار (تکاپو) استان کرمان (۱۳۹۵) وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی.
۱۴. دفتر تقسیمات کشوری (۱۳۹۸)، نقشه و جدول تقسیمات کشوری ایران، تهران: وزارت کشور.
۱۵. سازمان برنامه و بودجه استان کرمان (۱۳۹۵)، برنامه آمایش استان کرمان - تحلیل وضعیت فرهنگی و سرمایه اجتماعی
۱۶. سازمان برنامه و بودجه استان گیلان (۱۳۹۷)، تهیه و بازنگری برنامه آمایش استان گیلان - تحلیل وضعیت فرهنگی و سرمایه اجتماعی
۱۷. سازمان برنامه و بودجه کشور (۱۳۹۸)، سالنامه آماری استان کرمان ۱۳۹۷، مرکز آمار ایران، انتشارات: دفتر ریاست، روابط عمومی و همکاری‌های بین‌المللی

۱۸. سازمان برنامه و بودجه کشور (۱۳۹۹)، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور ۱۳۹۸-۱۳۹۴، مرکز آمار ایران، انتشارات: دفتر ریاست، روابط عمومی و همکاری‌های بین‌المللی
۱۹. سازمان برنامه و بودجه کشور (۱۳۹۹)، سالنامه آماری کشور ۱۳۹۷، مرکز آمار ایران، انتشارات: دفتر ریاست، روابط عمومی و همکاری‌های بین‌المللی
۲۰. سازمان ثبت‌احوال کشور (۱۳۸۵)، «سالنامه آماری سازمان ثبت‌احوال کشور»، تهران.
۲۱. سازمان ثبت‌احوال کشور (۱۳۹۰)، «سالنامه آماری سازمان ثبت‌احوال کشور»، تهران.
۲۲. سازمان ثبت‌احوال کشور (۱۳۹۵)، «سالنامه آماری سازمان ثبت‌احوال کشور»، تهران.
۲۳. سازمان ثبت‌احوال کشور (۱۳۹۷)، «سالنامه آماری سازمان ثبت‌احوال کشور»، تهران.
۲۴. سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح (۱۳۹۷)، اطلس راهنمای استان‌های ایران، تهران: سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح (وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح).
۲۵. سازمان جهاد کشاورزی استان کرمان، <http://agrijahad-kr.ir>
۲۶. سازمان زمین‌شناسی و اکتشافات معدنی کشور، نقشه راه علوم زمین و معدن استان کرمان، ۱۳۹۵
۲۷. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کرمان، برنامه آمایش استان کرمان
۲۸. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کرمان (۱۳۹۷). سالنامه آماری استان کرمان.
۲۹. سازمان نقشه‌برداری کشور (۱۳۹۴)، اطلس نقشه و اطلاعات مکانی (استان کرمان)، تهران: سازمان نقشه برداری کشور (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور).
۳۰. سالنامه آماری کشاورزی استان کرمان ۱۳۹۷-۱۳۹۸
۳۱. سایت شرکت سهامی آب منطقه‌ای استان کرمان، <https://www.krrw.ir/>
۳۲. ستوده، هدایت الله (۱۳۷۳). مقدمه‌ای بر آسیب‌شناسی اجتماعی، چاپ دوم، تهران: آوای نور.
۳۳. سرایی، حسن (۱۳۸۲). روش‌های مقدماتی تحلیل توزیع و ترکیب جمعیت با تأکید بر ترکیب سنی جمعیت. تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.
۳۴. سرور، رحیم و خلیجی، محمد. (۱۳۹۴). سنجش درجه توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد، پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال ششم، شماره ۲۱، صص ۸۹-۱۰۲.
۳۵. شرکت مدیریت منابع آب ایران، دفتر مطالعات پایه منابع آب، <http://wrbs.wrm.ir/>
۳۶. شناسایی مناطق کمتر توسعه یافته کشور (۸۶-۱۳۸۵) سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور.
۳۷. شورای اجتماعی کشور (۱۳۹۳)، پیمایش ملی سنجش سرمایه اجتماعی کشور، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ هنر و ارتباطات

۳۸. شورای اجتماعی کشور (۱۳۹۵)، پیمایش ملی وضعیت اجتماعی، فرهنگی و اخلاقی ایران، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ هنر و ارتباطات
۳۹. شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۴). ضوابط اجرایی حاکم بر آمایش آموزش عالی در جمهوری اسلامی ایران (مصوبه جلسه ۷۷۶).
۴۰. شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۴). طرح آمایش آموزش عالی (در چارچوب نقشه جامع علمی کشور).
۴۱. صدیق سروستانی، رحمت اله (۱۳۸۵). آسیب‌شناسی اجتماعی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
۴۲. طیبیان، آیدا، طیبیان، فاطمه و طیبیان، اصغر (۱۳۹۹)، چالش‌های موجود در تأمین آب شرب فعلی و آتی شهرها و روستاهای استان کرمان، همایش بین‌المللی آبیاری و کاهش تبخیر.
۴۳. کاظمی‌پور، شهلا (۱۳۸۳). مبانی جمعیت‌شناسی. تهران: مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه.
۴۴. مرکز آمار ایران (۱۳۵۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.
۴۵. مرکز آمار ایران (۱۳۶۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.
۴۶. مرکز آمار ایران (۱۳۷۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.
۴۷. مرکز آمار ایران (۱۳۸۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.
۴۸. مرکز آمار ایران (۱۳۹۰)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.
۴۹. مرکز آمار ایران (۱۳۹۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.
۵۰. مرکز آمار ایران (۱۳۹۸). بررسی وضعیت سواد و تحصیل جمعیت زیر ۶ سال و بیشتر بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۶۵-۱۳۹۵.
۵۱. مرکز آمار ایران (۱۳۹۹). گزارش وضعیت اجتماعی و فرهنگی ایران.
۵۲. مرکز بررسی‌های استراتژیک (۱۳۹۴). بررسی چالش‌های توسعه در استان کرمان
۵۳. مسئله‌شناسی راهبردی توسعه در استان کرمان (۱۳۹۵) مرکز بررسی‌های استراتژیک، ریاست جمهوری.
۵۴. مطالعات آمایش استان کرمان، تحلیل ساختار فضایی فرهنگی-اجتماعی (۱۳۹۵) جهاد دانشگاهی کرمان، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کرمان
۵۵. مطالعات آمایش استان کرمان، جمع‌بندی و نتیجه‌گیری از مطالعات وضع موجود (۱۳۹۵) جهاد دانشگاهی کرمان، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کرمان
۵۶. نگاهی به فقر چندبعدی و بررسی وضعیت آن در ایران (بی‌تا) دفتر مطالعات رفاه اجتماعی، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی.

57. Corbin, J., Strauss, A. (2008). Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
58. Creswell, J.W. (1994) Research Design: Qualitative & Quantitative Approaches, London: SAGE Publications.
59. Hanson, W. E., Creswell, J. W., Clark, V. L. P., Petska, K. S., Creswell, J. D. (2005). Mixed methods research designs in counseling psychology. *Journal of counseling psychology*, 52(2), 224.
60. Johnson, R., Onwuegbuzie, A. (2004). Mixed methods research: A research paradigm whose time has come. *Educational Researcher*, 33, 14-12.
61. Johnson, R., Onwuegbuzie, A., Turner, L. (2007). Toward a Definition of Mixed Methods Research. *Journal of Mixed Methods Research*, 1, 112-21.
62. Persian Gulf Studies. (2019). Strategy and Geopolitics of the Persian Gulf, Tehran: University of Tehran
63. Reinharz, S. (1992). *Feminist Methods in Social Research*. New York: Oxford University Press.
64. The Encyclopedia of The Middle East. (2020). *The Encyclopedia of The Middle East and North Africa*, London: Routledge

سند راهبردی انقلاب اقتصادی

در تدوین سند راهبردی انقلاب اقتصادی بر اساس آمایش سرزمین، لزوم شناخت اولیه و پایه از مسائل و مشکلات موجود، جهت برنامه‌ریزی‌های نظام مند؛ مبتنی بر پتانسیل‌ها، استعدادها و مزیت‌های اقتصادی، اجتماعی، زیربنایی، محیط زیستی و مدیریتی هر استان، ما را ناگزیر به انجام پژوهش در ۳۱ مجلد و برای هر استان یک جلد مجزا نموده است. امید است که پژوهش راهبردی صورت گرفته زیربنای پیشرفت و رشد اقتصادی هر استان در مراحل بعد قرار گیرد.

WWE	6.9	6.3	6.1
850	6.3	6.1	6.1
1-20	6.3	6.1	6.1
M-10	7.0	6.7	6.7
2-400	7.0	6.7	6.7
+30	7.0	6.7	6.7
WWE	7.1	6.7	6.7
7-100	7.1	6.7	6.7
+40	7.1	6.7	6.7
WWE	7.1	6.7	6.7
1-10	7.1	6.7	6.7
WWE	7.1	6.7	6.7
1-10	7.1	6.7	6.7